This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

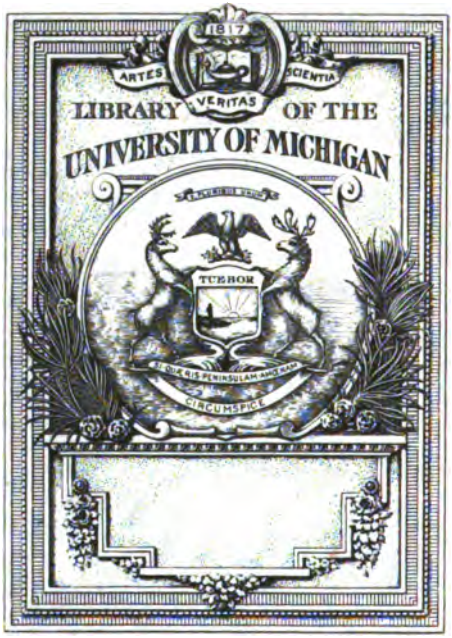

THE GIFT OF
U. of M. Law Library

BX
1930
.R33

N. 8°. n. 8. 10

Reginonis abbatis Prumiensis

REGINONIS
ABBATIS
PRUMIENSIS
LIBRI DUO
DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS & religione Chriſtiana.

STEPHANVS BALVZIVS Tutelenſis ad fidem vetuſtiſſimi codicis emendavit, nunc primùm in Gallia edidit, & Notis illuſtravit.

3th 10!

ACCESSIT

RHABANI ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI epiſtola ad Heribaldum Epiſcopum Autiſſiodorenſem.

S. Petri Senonienſis catalogo inſcriptus anno 1744.

PARISIIS
Excudebat FRANCISCUS MUGUET Regis & illuſtriſſimi Archiepiſcopi Pariſienſis Typographus.

MDCLXXI.

Exch.
U. of M. Law Library
9-3-1932

STEPHANI BALUZII

TUTELENSIS

PRÆFATIO AD LECTOREM.

I. SANCTA Dei Eccleſia partim jure divino regitur, partim jure apoſtolico & eccleſiaſtico. Rurſum aliqua ordine & canone tenentur, aliqua conſuetudine firmata ſunt. Antiquitus autem ita conſtitutum erat, ne cui ſacerdotum fas eſſet iſta ignorare; ut hinc admoniti, ſeriò ac diligenter officium ſuum exequerentur. Quanta ſanctorum canonum contemptio per multa tempora, quanta oblivio fuerit, opus non eſt commemorare. Sciunt provinciæ orbis noſtri, quæ dignitatem ſuam imminutam imputant neglectui veterum regularum. Sed tandem bona diſciplina movere cœpit lacertos & quaſi reviviſcere ſub imperio optimi Prin-

cipis Franciſci primi Francorum Regis Chriſtianiſſimi, cujus exemplo alij quoque Principes foverunt literas & literarum ſtudioſos. Tum primùm canones Conciliorum editi Pariſiis ſunt anno MDXXIV. à doctiſſimo conterraneo meo Jacobo Merlino, cui etiam debemus primam editionem operum Origenis, dein à Crabbo & à Surio in Germania, tum Venetiis, Romæ, Coloniæ, & alibi. Quin & unaquæque natio voluit habere corpus ſuorum Conciliorum. Atque heic primas deberi Hiſpaniæ conſtat, cujus Concilia elegantiſſimis typis vulgata ſunt anno MDXCIII. ab eruditiſſimo & ſummæ dignitatis viro Garſia Loayſa Archiepiſcopo Toletano. Hunc ſecutus eſt ſingulare illud Gallicanæ Eccleſiæ decus & ornamentum ac ſummi judicij vir Jacobus Sirmondus, qui anno MDCXXIX. Concilia antiqua Galliæ, in tres tomos diſtributa, incredibili labore ac diligentia edidit, quorum frequens eſt uſus in univerſa Eccleſia. His magnis exemplis provocatus Henricus Spelmannus Anglus, cùm in hoc genere ſtudiorum excelleret, Britannicarum inſularum Concilia in unum collegit, eorúmque partem ipſe vivens in publicum emiſit anno MDCXXXIX. partem ſuis

moriens edendam reliquit. Ex qua doctiſſimorum hominum cura colligi facilè poteſt quanti momenti ſit in hæc ſanctiſſima ſtudia incumbere, quæ multùm conducunt ad rectè inſtituendam Chriſtianorum vitam perditóſque ultimorum temporum mores in melius reformandos.

II. Intelligebant iſtud alta mente præditi majores noſtri cùm conſtituerent ut unuſquiſque ſacerdotum apud ſe haberet librum canonum, non ad ſimplicem curioſitatem, ſed ut eo uterentur in omnibus cauſis eccleſiaſticis. Itaque qui primi collectiones canonum adornarunt, nihil præter antiquos canones ediderunt, adeo ut omitterent apoſtolicos, quia nondum de illorum auctoritate conſtabat. Hujuſcemodi fuit vetus illa collectio qua ante Juſtiniani tempora utebatur Eccleſia univerſa, Græcas tantum ſynodos complectens. Et quoniam iſtius codicis interpretatio Latina, qua occidentales Eccleſiæ utebantur, obſcura & confuſa erat, Dionyſius Exiguus Abbas Romanus novam aggreſſus eſt; in qua, præter quinquaginta canones apoſtolicos & Conciliorum Græcorum conſtitutiones quæ collectione illa continebantur; Chalcedonenſes etiam addidit, tum Sardicenſes, & Afri-

canos, denique decreta Pontificum Romanorum à Siricio usque ad sua tempora.

III. Dionysij studium imitatus postea est Isidorus Episcopus Hispalensis; qui, præter ea quæ in collectione Dionysij continentur, etiam diversa Africæ Concilia, tum Gallicanas & Hispanicas synodos in suam transtulit, epistolas quoque inserens eorum Pontificum qui post Damasum Romanam cathedram tenuerunt. quam collectionem posterorum diligentia auxit his Conciliis quæ habita in Hispania sunt post tempora Isidori. Viderat unum collectionis illius exemplar vir illustrissimus & excellentissimus in omni genere laudis Antonius Augustinus Archiepiscopus Tarraconensis, illud ipsum fortassis quod etiamnum extat in bibliotheca Ecclesiæ Urgellensis in provincia Tarraconensi, in quo epistolæ Romanorum Pontificum nullæ exant ante Damasi ac Siricij tempora. Ævo deinde Karoli magni insertæ huic collectioni sunt famosæ illæ ac nobiles epistolæ quæ priscis Pontificibus tribuuntur, quas verò Riculfus Archiepiscopus Moguntinus à bono illo Mercatore Hispano comparatas in hunc terrarum orbem primus detulit. Disputatum valde est illo seculo de au-

ctoritate iſtarum epiſtolarum, Gallicanis Epiſcopis litem adversùs eas moventibus, quòd intelligerent illas antiquis regulis eſſe contrarias. Vicit tamen fortuna populi Romani. Itaque nihil frequentiùs poſt illa tempora inſonuit in auribus Chriſtianorum quàm iſtarum epiſtolarum auctoritas & mentio, ita ut qui deinceps collectiones canonum & decretorum compoſuerunt, etiam iſtis epiſtolis uſi ſint tanquam bonis mercibus, quamvis non omnes. Rhabanus enim, tametſi Abbas Fuldenſis eſſet in diœceſi Moguntina, licèt Moguntinus & ipſe Archiepiſcopus fuerit poſt Otgarium, adeóque Riculfi ſucceſſor, epiſtolis illis non utebatur, ut rectè obſervatum eſt ab Antonio Auguſtino.

IV. Magna ſanè fuiſſe videtur iſtarum epiſtolarum auctoritas eo tempore quo ſynodus habita eſt Durocortori Remorum adversùs Arnulphum loci illius antiſtitem, id eſt, anno nongenteſimo nonageſimo primo. Attamen ſi quis rem penitiùs introſpiciat, is animadvertet non repugnaſſe quidem palam Epiſcopos decretis illis, ſic enim vocantur in actis ſynodi, ſed cùm intelligerent contraria illa eſſe veteribus inſtitutis ac moribus noſtris,

eorum vim & auctoritatem eluſiſſe prudentia planè ſingulari. Nondum inter Gallicanos Epiſcopos exoleverat memoria rerum præclarè geſtarum ab Hincmaro Remenſi Archiepiſcopo, cujus crebra & magna fuere certamina cum tentamentis Pontificum æternæ urbis. Incidit enim Hincmarus in difficillima tempora Nicolai primi & Hadriani ſecundi, qui nulli diligentiæ, nullis laboribus pepercerunt ut ſedis ſuæ dignitatem, quæ magna haud dubiè ac ſplendida eſt, in immenſum extollerent. Sed in primis in omnibus cauſis opportunè importunè obtrudebant epiſtolas illas, quæ nondum gratiam amiſerant novitatis, quibus verò fides & auctoritas acceſſerat ex ſtupenda ac mirabili taciturnitate & ſilentio hominum illius ſeculi. Quoties autem illæ afferebantur adversùs mores noſtros, non contradicebat quidem apertè Hincmarus, ſed duritiem illarum mollire conabatur verbis reverentiæ plenis & inita, quantum fieri poterat, conciliatione cum vetuſtis regulis; ſin minùs, earum auctoritatem minuebat comparatione veterum canonum & adductis verbis epiſtolarum quæ citra controverſiam ſcriptæ fuerunt ab Epiſcopis Romanis quorum nominibus inſ-

criptæ ſunt. Qui defenſionem Arnulphi ſuſceperunt in Concilio Remenſi, nulla ferme alia præſidia in cauſam induxerunt præter falſas illas epiſtolas, in quibus cavetur ne Epiſcopus judicetur abſque auctoritate Epiſcopi Romani, caſſáque & irrita decernuntur judicia quæ prætermiſſo hoc ordine ferri contingeret. Sed iſta magnorum nominum commemoratione non admodum permotos fuiſſe Epiſcopos noſtros hæc res indicio eſt quòd multa primùm reverentia uſi erga Romanorum Pontificum decreta quæ proferebantur, licèt falſa haud dubiè eſſe intelligerent, cùm ad eam partem venrum eſt in qua certum erat Epiſcopis non paſſuros ſe ut novum jus invaleſceret adversùs veteres regulas, neque aliquid ſuppeteret quo manifeſta decretorum iſtorum verba eludere interpretatione poſſent, tum decretis illis liberè opponunt canones Africanos qui de judicandis intra provinciam Epiſcopis decreverunt, etiam in fine actorum propterea deſcribentes Concilium ſextum Africanum ſive Carthaginenſe.

V. Scio me rem novam dicere, quia hactenus acta ſynodi Remenſis edita fuere abſque iſto Concilio Africano. Sed

illud defieri in eiſdem actis facilè colligi poteſt vel ex indiculo capitulorum; in quo, poſt reclamationem & depoſitionem Adalgeri Preſbyteri, in qua finis eſt Concilij Remenſis in vulgatis editionibus, iſta leguntur: *Africanum Concilium, in quo modus Romani Epiſcopi cognoſcitur.* Deinde in calce capitis XXVII. patres de eodem Concilio Africano loquentes ita ſtatuunt: *Quod Concilium, quoniam inſigne eſt, & beati Auguſtini præſentia illuſtratum, & artificioſis conſultationibus expolitum, vimque multiplicis argumenti huic ſynodo præbuit, ad plenum his geſtis annectere utile judicavimus.* Iſtam obſervationem ego tuque, lector, debemus Hermanno Conringio Germanorum doctiſſimo; qui & Africanum illud Concilium ad me ſcripſit conſtituere caput LVI. iſtius ſynodi in vetuſtiſſimo codice MS. academiæ Juliæ, & præterea integrorum actorum varias lectiones manu ſua deſcriptas ad me miſit. Intelligis autem poſſe deinceps optimam & ſinceram ejuſdem Concilij Remenſis editionem fieri, quam tibi pollicemur in nova noſtra collectione Conciliorum. Nunc redeamus ad veteres canonum collectores.

VI. Qui poſt nonum ſeculum ſtudio

ſe rei canonicæ applicuerunt, cùm diſcere & docere vellent, collectiones canonicas & ipſi ediderunt; in quibus tamen ſynodos & Romanorum Pontificum epiſtolas non ediderunt integras & ſervato temporum ordine, ut factum erat ab antiquis; ſed in titulos quoſdam & capita diſtribuentes has ſynodos & epiſtolas, præterea addiderunt permulta ex Conciliis habitis in Gallia, Germania, & Hiſpania, tum etiam aliunde, dicta quoque ſanctorum patrum adferentes, ita haud dubiè exiſtimantes, plurimum dignitatis conlaturam collectionibus illis ſanctiſſimorum ac doctiſſimorum hominum auctoritatem. Exiſtimabat vir clariſſimus Franciſcus Florens Burchardum Wormatienſem Epiſcopum & Ivonem Carnotenſem primos fuiſſe qui hac methodo uſi eſſent. Neque mirum eſt virum doctiſſimum ita ſenſiſſe, cùm nondum ullus in publicum emiſſus eſſet canonum ac decretorum collector duobus illis Epiſcopis antiquior. Attamen Regino Abbas Prumienſis exemplum dederat; ex quo pleraque acceperunt Burchardus & Ivo, ſed præcipuè Burchardus, qui capita DCLXX. aut circiter ex collectione Reginonis in ſuam tranſtuliſſe videtur.

VII. Hanc collectionem aggressus est Regino jussu Rathbodi Archiepiscopi Trevirensis, ad usum ejusdem Archiepiscopi totiúsque diœceseos Trevirensis. Eam Rathbodo ac Reginoni mentem fuisse patet ex titulo operis. Sed præterea extat in capite tertio libri secundi *sacramentum synodale*, in quo præcipitur ut causæ synodales celari non debeant *Episcopo de Treveris aut ejus Missо*. quod satis indicat hanc collectionem factam esse ad usum illius diœceseos. Verùm cùm illa commendaretur ob sui utilitatem, varia illius exempla facta deinde sunt, quæ ad diversa loca commearunt.

VIII. Usus est autem Regino non vulgari artificio in condenda lucubratione ista. Divisit illam in duos libros, ad exemplum, ut arbitror, Martini Bracarensis; in quorum primo tractat de rebus & personis ecclesiasticis, in secundo de vita & conversatione laicorum; ut ipsemet Regino docet in epilogo libri primi & in præfatione secundi. Continent autem ambo nongenta ferme capitula, ut etiam observatum à Trithemio est. In fronte libri primi ponitur Inquisitio secundùm quam Episcopi interrogare debebant de vita Clericorum, in initio au-

tem ſecundi Inquiſitio ab Epiſcopo facienda circa laicos. Deinde his generalibus Inquiſitionibus ſubjicitur auctoritas canonica, id eſt, canonum ac decretorum aliarúmque ſanctarum inſtitutionum auctoritas quibus fulciri & approbari poſſunt capita quæ in utraque Inquiſitione habentur. Hæc ſunt Reginonis verba poſt Inquiſitionem libri primi: *Hæc quæ ſuprà capitulatim inquirenda expreſſimus, auctoritate canonica roborari oportet.* In libro ſecundo, ante caput ſextum, id eſt, poſt Inquiſitionem de vita laicorum: *Capitula hæc quæ per ordinem adnotavimus, canonicis oportet roborari decretis.* Ad probationem itaque iſtorum capitulorum affert canones Conciliorum, decreta Pontificum Romanorum, dicta ſanctorum patrum Baſilij, Ambroſij, Hieronymi, Auguſtini, Gregorij, Caſſiani, Ferrandi, Benedicti, Fructuoſi, Aureliani, Theodori, Bedæ, Rhabani. Adducit præterea leges ex Codice Theodoſiano, ſeu potiùs verba Aniani interpretis. Plerunque etiam utitur auctoritate Capitularium Regum Francorum Karoli magni, Ludovici Pij, & Karoli Calvi, tum etiam lege Burgundionum & lege Ripuariorum. Epiſtolas Romanorum

Pontificum laudat, ut diximus; eas frequenter quæ verè illorum creduntur esse citra controversiam, pseudepigraphas autem & suppositititias rarò, tantùm fortassis ne contemnere videretur. Unde facilè colligimus Reginonem non admodum magni feciſſe epiſtolas illas. Neque enim dici poteſt incognitas illi fuiſſe, cùm earum auctoritate aliquoties utatur, & cùm conſtet præterea permulta illum accepiſſe ex collectione Iſidori. Nolo tamen ut hinc quiſquam colligat incognitam illi fuiſſe collectionem Dionyſij Exigui. Tamenetſi enim bene multa acceperit ex Iſidoro, ſœpiſſime canones Græcarum ſynodorum refert ex interpretatione Dionyſij, rarò ex antiqua quæ extat apud Iſidorum.

IX. Præter auctoritates illas de quibus huc uſque diximus, exiſtimo Reginonem alia quapiam collectione vetuſtiori uſum præterea eſſe, in qua & antiqui canones & genuinæ Pontificum Romanorum epiſtolæ referebantur, ac inſuper etiam Concilia Gallicana quorum frequens eſt mentio apud Reginonem, Nannetenſe videlicet, Remenſe, ac Rotomagenſe. Iſtud hinc mihi collegiſſe videor quòd libro primo cap. CXVII. adferens

locum quendam ex decretis Innocentij primi, accepiſſe ſe ait *ex epiſtola Innocentij Papæ cap.* CCCLXXXVII. Rurſum in eodem libro cap. LXI. canonem primum Nannetenſis Concilij deſcribens, iſta ponit in titulo : *Ex Concilio Nannetenſi* CCCCXVIIII. Hæc, inquam, mihi perſuadent Reginonem habuiſſe tum in manibus collectionem quandam, in qua, velut in Creſconiana, canones Conciliorum decretis Romanorum Pontificum permixti erant ſub una & continuata ſerie numerorum. Suſpicari autem quis poſſet illam collectionem non fuiſſe diverſam à libris Capitularium, in quibus & decreta illa Romanorum Pontificum & canones Nannetenſis Concilij ſæpiſſime referuntur, in libro autem ſexto vel ſeptimo deſcripta fuiſſe duo illa capita de quibus ſuprà dicebamus. Nam quòd hodie canon ille Nannetenſis illic non legitur, & quòd nullus iſtorum duorum librorum pervenit uſque ad numerum CCCCXVIIII. qui citatur à Reginone, iſtud quemquam remorari non debet, cùm libri illi ſint valde mutili & imperfecti, ut infrà adnotabimus. Nam antiqui librarij ex illis multa inter deſcribendum detraxerunt, & qui illos poſtea typis ediderunt, multa

reſecarunt quæ illis ſuperflua videbantur.

X. Sœpe etiam Regino laudat canones Concilij Triburienſis, de quibus operæ pretium eſt ut heic ſeorſim. nonnulla dicamus. Nam cùm pleroſque referat qui hodie non extant in vulgatis editionibus, aliquos paulò diverſos ab editis, denique quamplures in epitomen pro more ſuo contractos, videndum eſt quænam ei fides habenda ſit, recipiendíne canones Triburienſes ab eo relati qui nunc non extant, an verò rejiciendi ut ſpurij. Sanè cùm de bona hominis fide nobis aliunde conſtet, proclive eſt exiſtimare bona quoque fide uſum eſſe quoad canones Concilij Triburienſis, quibus condendis ipſe fortaſſis interfuerat, præſertim cùm res eſſet adeo recens ut fas non eſſet mentiri niſi homini impudentiſſimo. Nam Concilium illud haud procul à Prumia habitum erat, paulò antè quàm Regino ſuam collectionem adornaret, ut ipſe teſtatur in libro ſecundo ſuorum Chronicorum : *Anno dominicæ incarnationis* DCCCXCV. *ſynodus magna celebrata eſt apud Triburias contra pleroſque ſeculares qui auctoritatem epiſcopalem imminuere tentabant; ubi viginti ſex Epiſcopi cum Abbatibus monaſteriorum reſidentes plurima decreta*

ſuper

ſuper ſtatum ſanctæ Eccleſiæ ſcripto roborave-runt. Dubium itaque non eſt quin canones Triburienſes à Reginone relati ſint germani; adeóque cum aliis edendi quandoque erunt.

XI. Collectioni Reginonis ſubjecimus duas appendices antiquas, primam ex veteri codice MS. Pariſienſi, de cujus antiquitate & auctoritate nobis conſtat, ſecundam ex editione Helmæſtadienſi. Iſtam vir ampliſſimus & iſtarum rerum curioſus indagator Joachimus Hildebrandus, qui primus Reginonem edidit, ex veteri codice MS. academiæ Juliæ deſcripſit, & ſecundo libro Reginonis adjunxit continuata ſerie numerorum, iſta tamen poſt caput quod eſt CCCCXLVI. in hac noſtra editione, bona fide admonens: *Hæc uſque in exemplari MS. capita fuere numerata. Iis quæ jam ſequuntur capitibus per ſatyram collectis numerum & titulum nos addidimus.* Ex quo confici poteſt iſta non eſſe Reginonis, & à quodam ſtudioſo adjecta antiquitus fuiſſe. Non eſſe autem Reginonis probatur etiam ex codice Pariſienſi; in cujus fronte cùm deſcripta ſint iſtorum librorum capitula, omnino indiculus ille terminatur in capite CCCCXLVI. *Quomodo poſſum pœni-*

tentiam ſeptem annorum pœnitere. Ea de cauſa nos appendices illas diviſimus ab opere Reginonis, & ſuos unicuique numeros tribuimus. Utramque autem vidiſſe videtur Burchardus, cùm nonnulla utriuſque appendicis capita apud illum legantur.

XII. Quemadmodum enim Regino nonnulla acceperat ex Halitgario & Rhabano, ſic Burchardus magnam partem ſuæ collectionis accepit ex Reginone. Quod ne quis putet me gratis dicere, argumentis agendum eſt neque obſcuris neque ambiguis; ſi priùs admonuero rectè obſervatum ab Antonio Auguſtino eſſe, in eo reprehendendum Burchardum, *quòd non ex fontibus ipſis hauſit ſingula, ſed ex rivulis & ſtagnis aliorum.* Ea verò de cauſa, ut illud primùm dicamus, in margine Reginonis adnotavimus loca quæ hinc tranſlata ſunt in Decretum Burchardi, ut lector ea poſſit invicem comparare. Non diffiteor ſanè quin nonnulla interdum diverſa apud Burchardum ſint. Sed eorum quæ ſimilia prorsùs ſunt longè major eſt numerus. Adferam autem aliquot loca ex quibus patebit Burchardum iſta collectione Reginonis uſum eſſe.

XIII. Regino lib. I. cap. LXI. ca-

nonem primùm Nannetenſis Concilij ita refert in codice Pariſienſi : *Ex Concilio Nannetenſi* CCCCXVIIII. Burchardus verò, *Ex eodem*, id eſt, ex Concilio Nannetenſi, quod in proximo capite laudaverat, *cap. 419.* Emendare iſta conatus eſt Ivo Carnotenſis, quòd putaret haud dubiè heic erratum eſſe, non à Burchardo, ſed à librario. neque enim tot poſſe eſſe unius Concilij capitula. Itaque parte II. cap. CXXII. hunc eundem canonem referens, *ex Concilio Nannetenſi cap.* XXX. ſumptum fuiſſe tradit.

XIV. Apud Reginonem libro I. cap. CCII. legitur: *Item prædicandum eſt quomodo filius Dei incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine.* Sumptus eſt autem hic locus ex libro primo Capitularium, ubi tam in editis quàm in manu ſcriptis codicibus legitur *ex Maria ſemper virgine.* Cùm itaque Burchardus locum eundem referat abſque illa particula, planum eſt non aliunde accepiſſe quàm ex Reginone, cui haud dubiè vox illa per incogitantiam exciderat in ſcribendo.

XV. Rurſum in eodem libro cap. CCCLXIX. referuntur nonnulla ex Concilio Sueſſionenſi, ſive ex Capitulis Karoli Calvi. Diviſum autem eſt hoc caput

in partes duas in veteri codice Pariſienſi, cùm in editione Helmæſtadienſi & in Capitulis Karoli Calvi diviſum non ſit. Burchardus ergo, Reginonem deſcribens, diviſum illud retulit. quem ſecuti deinde ſunt Ivo parte III. cap. 233. & 234. & auctor primæ collectionis Decretalium *cap. 2. de ver. permutatione.* Idem contigit capiti LXXXI. libri primi Capitularium, quod trifariam diviſum à Reginone eſt lib. I. cap. CCCLXXI. dein eodem ordine relatum à Burchardo. Item capiti LXXXVIII. quod Burchardus in quinque partes ſectum retulit poſt Reginonem, apud quem extat in libro primo cap. CCCXCVI. & ſequentibus.

XVI. Lib. II. cap. CIII. refertur à Reginone canon nonus Eliberitani Concilij, de femina fideli, quæ maritum adulterum fidelem relinquit, ut alterum ducat. Monſtroſa autem eſt lectio quam nos retinuimus apud Reginonem; ubi pro *& alterum ducit*, quæ eſt vera lectio, legitur *& adulterum ducit.* Primùm enim hanc lectionem explodit ſenſus canonis, tum etiam auctoritas manu ſcripti codicis, & editiones ſynodi Eliberitanæ. Bonam autem confirmat etiam omnium veterum ſcriptorum auctoritas. Sed quia editio

Helmæſtadienſis *adulterum* in hoc loco habebat, adeóque conſtabat ex eo errore fluxiſſe depravatam lectionem quæ extat apud Burchardum, nos illam prætulimus ſinceræ, ut intactos ſervaremus fontes ex quibus Burchardus ſuos rivulos derivavit.

XVII. Himerius Tarraconenſis Epiſcopus ad Damaſum Papam ſcripſerat monachorum quoſdam atque monacharum, abjecto propoſito ſanctitatis, inlicita ac ſacrilega ſe contagione miſcuiſſe. Siricius verò reſpondens epiſtolæ ad deceſſorem ſuum ſcriptæ, has impudicas deteſtabiléſque perſonas à monaſteriorum cœtu Eccleſiarúmque conventibus eliminandas eſſe reſcripſit. Regino hunc locum referens lib. II. cap. CLXIV. priorem partem omiſit, reſponſione Siricij contentus. Attamen ut ſenſum capitis daret, voces iſtas à priore parte repetitas interpolavit, *monachorum ſcilicet atque monacharum, quæ abjecto propoſito ſanctitatis inlicita ac ſacrilega contagione ſe miſcuerint*, quæ nos parentheſi concluſimus. Cùm ergo Burchardus hunc locum referat ut extat apud Reginonem, par eſt exiſtimare illum deſcripſiſſe ex iſta collectione.

XVIII. Regino lib. II. cap. CLXXXVIII.

affert caput CII. libri primi Capitularium. In deſcribendo autem illo omiſit voces illas *parentum atque*, quæ poni debent poſt hæc verba *religioſorum ſacerdotum ſuorúmque*, cùm extent in omnibus libris Capitularium tam editis quàm manu ſcriptis. Error itaque in ſcribendo admiſſus à Reginone effecit ut Burchardus quoque has duas voces omitteret in ſuo Decreto.

XIX. Quæ ſequitur obſervatio manifeſtè oſtendit Burchardum accepiſſe ex Reginone caput primum libri ſui decimi, quod eſt CCCLXIII. libri ſecundi Reginonis, ubi refertur *ex Concilio Anquirenſi*. Deinde Regino in titulo ſequentis capitis poſuit *Vnde ſuprà*. Heic Burchardus putans his verbis ſignificari ſequens quoque caput ex Concilio Ancyrano petitum eſſe, laudat illud *ex Concilio Anquirenſi cap.* I. numerum ex ſuo adjiciens. Re autem vera non eſt ſynodi Ancyranæ, ſed cujuſdam Regum noſtrorum Capitularis, ut illic adnotabimus. Similem Burchardi lapſum quoad capitula quædam quæ apud ipſum leguntur ſub titulo canonum Toletanorum nos retegimus in præfatione ad epiſtolam Rhabani ad Heribaldum. Ex eadem hallucinatione factum eſt ut

idem Burchardus Concilio Rotomagenſi tribuat caput CCCCVII. & duo ſequentia libri ſecundi Reginonis, quia in titulo eorum ſcriptum eſt *Vnde ſuprà*. Quibus verbis ſignificare voluit Regino illic agi de eadem materia de qua actum erat in capite ſuperiori. Nam, quoad iſta ultima capita, certum eſt ea non pertinere ad Concilium Rotomagenſe, & nihil aliud eſſe quàm formulas excommunicationis quæ tum in uſu erant.

XX. Infinitum eſſet omnia perſequi. Et ſatis hactenus in hoc argumento nos exercuimus, cùm facile deinceps unicuique futurum ſit iſta conficere ex comparatione capitum quæ apud Reginonem & Burchardum extant, ſi quis tanti putaverit iſta noſſe. Nobis ſatis eſt viam aperuiſſe ad inveniendas origines tot falſarum inſcriptionum apud Burchardum, Ivonem, & Gratianum. Unde interim colligitur magnum operæ pretium fuiſſe iſtam Reginonis lucubrationem vulgaſſe.

XXI. Ivonem quoque Carnotenſem collectione Reginonis uſum eſſe multa probare videntur, ſed in primis epiſtolæ formatæ quæ extant in fine libri primi Reginonis. Nam illas ex Burchardo accipere non potuit Ivo, cùm apud illum non

extent. Deſcripſit igitur ex Reginone, nihil mutans aut addens.

XXII. Dedit autem Regino exemplum Ivoni ut auctoritate uteretur Capitularium. Nam Burchardus, cùm Reginonem compilaret, maluit quæ hinc accipiebat capita tribuere Conciliis quibuſdam aut patribus antiquis quàm Regibus noſtris, quòd Francorum appellatio, qua Reginonis atque Witichindi etiamnum ævo gloriabantur Reges Germanorum, uſurpari deſiiſſet ætate Burchardi, adeóque exuta à Saxonibus eſſet omnis Capitularium iſtorum reverentia. Burchardus enim ſemel tantùm cap. CCXVIII. & XIX. lib. I. citat Capitula Karoli magni, ſic ut addat illa ab Epiſcopis collaudata eſſe apud Aquiſgranum, alioqui forſitan his non uſurus. Diſpar cauſa fuit Ivonis, qui inter Francos vivebat, & ipſe natus in Francia erat. Sed iſti tamen, Regino inquam & Ivo, cùm frequenter laudent libros Capitularium, ea non citant eo ordine quo edita nunc ſunt, ſed juxta codices antiquos; ut ſolent etiam Hincmarus Remenſis, Iſaac Lingonenſis, Fulbertus Carnotenſis, & alij. Unde fit ut perturbatus nunc eſſe videatur horum librorum ordo in vulgatis editionibus, cùm non-

nulla capitula quæ pertinent, exempli gratia, ad librum tertium, nunc non extent in tertio, ſed in primo; rurſum quæ XCII. locum occupare debebant in libro primo, in XCVIII. nunc reperiantur. Denique liber ſextus habuit olim capitula ſaltem CCCCLVI. ſeptimus CCCCLXXVI. ut patet ex Iſaaco Lingonenſi. Hodie tamen ſextus CCCXXX. tantùm capitula complectitur, ſeptimus CCCLXXVII. Neque reponi poteſt erratum heic eſſe apud Iſaacum, cùm in his locis mirè conſentiat editio Sirmondi cum vetuſtiſſimo codice MS. bibliothecæ regiæ in quo eadem Iſaaci collectio continetur. Præterea liber ſextus Capitularium conſtat CCCCXXXVI. capitibus in antiquiſſimo libro MS. bibliothecæ Colbertinæ. Obſervatum denique eſt à viris eruditiſſimis Ivonem parte XVI. cap. CCCXLIV. laudare caput CCCLXXXIII. libri ſeptimi Capitularium. Quod cùm Juretus non inveniret in libris Capitularium, huc deſcendit ut exiſtimaret Ivonem uſum eſſe codicibus amplioribus quàm ſint cuſa exemplaria. Sed de omni iſto negotio fusè & accuratè diſputabimus cùm novam eorundem aliorúmque librorum Capitularium editionem dabimus emendatam ad

vetuſtiſſima exemplaria. Interim nonnulla per occaſionem adnotavimus ad Reginonem quæ guſtum quendam laboris iſtius noſtri dare in anteceſſum poterunt hominibus eruditis.

XXIII. Reliquum eſt ut nonnulla dicamus de hac noſtra editione, ut ſciant lectores quid heiç à nobis præſtitum ſit; ſi priùs admonuerimus primam Reginonis editionem ab ampliſſimo illo viro quem ſuprà nominavi Joachimo Hildebrando in lucem emiſſam eſſe Helmæſtadij anno MDCLIX. ex vetuſtiſſimo codice MS. qui fuit Mathiæ Flacij Illyrici, in quo præterea extat Concilium Remenſe adversùs Arnulphum. Itaque cùm Flacius in centuria decima hiſtoriæ eccleſiaſticæ citat collectionem Reginonis, ex iſto codice citat, qui nunc habetur Helmæſtadij in bibliotheca academiæ Juliæ. Illius editionis exemplar qui mecum communicavit vir clariſſimus & eruditiſſimus, ſimul admonuit dandum illud eſſe Franciſco Mugueto typographo Pariſienſi, ut elegantiſſimis ejus typis recuderetur in publicam omnium utilitatem. Non repugnavit typographus. Sed ego illud in primis efficiendum eſſe putavi ut editio Helmæſtadienſis conferretur cum

veteri quopiam exemplari MS. ſi quod in hac ſede bonarum literarum Lutetia reperiri poſſet. Juvit conſilium meum fortuna. Nam cùm fortè eodem tempore aliud quærerem in libro de pœnitentia edito ab eruditiſſimo viro Joanne Morino Preſbytero Congregationis Oratorij Domini noſtri Jeſu Chriſti, animadverti ab eo interdum laudatam hanc collectionem Reginonis ex veteri codice ſcripto temporibus Ottonis primi, ut ipſe exiſtimat. Hoc indicio facto, cùm non dubitarem quin is liber adhuc extaret in bibliotheca Oratorij Pariſienſis, adeo clariſſimum ſcriptorem annalium Eccleſiæ Francorum Carolum le Cointe ejuſdem Congregationis Preſbyterum, interrogo ubinam nunc extet vetus codex Reginonis à Morino laudatus, peto ut illum mihi exhibeat. Tum ille, ut eſt omnino comis ac perurbanus, ac mihi privatim amicus, habere ſe reſpondit in bibliotheca codicem illum, ac mox mihi in manus dedit. Liber eſt ſanè antiquiſſimus, ſuppar Reginoni, ut rectè arbitratus eſt Morinus. Hunc ego contuli cum edito, Reginonémque innumeris propemodum in locis emendavi, reſtitui, perfeci. Illud dolendum, deeſſe in codice illo octo folia, ni-

mirum partem capitis cc. libri ſecundi & quæ ſequuntur uſque ad ſeptimum paragraphum capitis CCXLVI. Sed hunc hiatum ſupplevimus ope editionis Helmæſtadienſis, ut illic monemus.

XXIV. Addidi in margine notas capitum iſtius collectionis quæ extant apud Burchardum, tum, quoad fieri potuit, ex quo quæque loco ſingula ſumpta ſint, ſive ex canonibus Conciliorum, decretis Romanorum Pontificum, ex libris Capitularium, & aliis multis locis quæ nunc commemorare opus non eſt. Quo in opere quantum mihi tædij devorandum fuerit, quàm aſſiduo, longo, ac duro labori incumbendum, ſatis intelligent qui noſtram hanc operam æqua lance examinare voluerint.

XXV. Initio libri edidi indiculum capitum, prout extat in codice manu ſcripto. Hinc enim major ordo. Verùm quia indiculo illi non bene ſemper conveniebat cum corpore collectionis, quòd alicubi ſynopſes capitum deeſſent in indiculo quæ extabant in libro, rurſum numeri interdum ſuperflui notati erant in indiculo qui opus iſtud omnino turbabant, neceſſe fuit iſta componere, ut omnia rectè congruerent. Quod tamen

non contigit in locis admodum multis.

XXVI. Quoniam verò Regino frequenter laudat epiſtolam Rhabani Archiepiſcopi Moguntini ad Heribaldum Epiſcopum Autiſſiodorenſem, viſum eſt heic eam recudere cum Reginone, ut in eodem volumine habeas & fragmenta & epiſtolam ex qua illa excerpta ſunt. Simul autem huic epiſtolæ reddidimus titulum ſuum, quem amiſerat inter manus librariorum.

XXVII. Decreveram in totum abſtinere à ſcribendis Notis. Verùm quoniam multa inter legendum mihi occurrerunt quæ explicatione indigere viſa ſunt, coactus ſum abrumpere conſilium meum, & adhuc operam in hoc meam præſtare hominibus iſtarum rerum curioſis. Satis autem amplam laboris mei mercedem accepiſſe me putabo ſi meas illi Notas ſua approbatione honeſtaverint.

XXVIII. Notas ſequi pro more noſtro debuit appendix actorum veterum quorum in Notis facta mentio eſt. Eam confecimus ex illuſtribus veterum temporum monumentis, adeo ut affirmare liceat non indignam eſſe quæ cum Reginonis opere conjungatur. Qua in re mirificè nos adjuvit, qui ſtudia noſtra ſemper fo-

vere & incitare ſolet pro ſuo erga literas & literarum ſtudioſos amore, Antonius Vion Herovallius: qui cùm reliquis virtutibus ſuis clariſſimus ſit, tum ex eo capite omnium noſtrum qui bonas literas tractamus amorem & reverentiam meritò in ſe traxit, quòd non ſolùm lubentiſſimè favorem ſuum petentibus accommodat, ſed ultrò ſe ingerit & obtrudit ut liberali manu cuncta donet quæ ad eum mittuntur ex diverſis urbibus & provinciis iſtius florentiſſimi regni.

Multum etiam debes, lector, erudito typographo Franciſco Mugueto, qui nulli diligentiæ, nullis ſumptibus pepercit, ut auream iſtam Reginonis collectionem haberes & emendatiſſimam, ut re vera eſt, & venuſtiſſimam. Ille autem idem ſtudium eandémque diligentiam tibi pollicetur in editione Capitularium, cùm nobis tantum otij erit ut ad eam parandam accingere nos poſſimus.

Vale, lector, & libro iſto utere ad majorem Dei gloriam, ad animæ tuæ ſalutem, denique ad utilitatem ſanctæ Eccleſiæ.

ELOGIA.

Regino libro II. *Chronicorum, ad annum* DCCCXCII.

PER idem tempus Farabertus Abbas Prumienſis cœnobij curam paſtoralem ſua ſponte per conceſſum Regis depoſuit; & ego, quamvis indignus, ſecundùm regularem auctoritatem per electionem fratrum in regimine ſucceſſi; in quo tamen non diutiùs immoratus, æmulis agentibus, Richarium fratrem Gerhardi & Matfridi invidioſum mei negotij ſucceſſorem ſuſtinui.

Ad annum DCCCXCIX.

Eodem anno Richarius Abbas Prumienſis conſtituitur. Qualiter autem erga me actum ſit idcirco in hoc loco notare diſtuli, ne fortè injuriis provocatus ultrà quàm Chriſtiana patientia permittit, perſecutionis meæ cauſas exaggeraſſe viderer.

Sigebertus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis.

Regino Abbas Prumienſis ſcripſit ad

primum Alberonem Metenſem Epiſcopum Chronicam continentem præcipuè geſta Francorum, quam à nativitate Chriſti perduxit uſque ad annum nati Chriſti DCCCC. octavum.

Ioannes Trithemius in Chronico Hirſaugienſi, ad annum DCCCXCII.

Farabertus Abbas Prumienſis, annuente Rege Francorum, abbatiam ſuam ſponte reſignavit. Cui Regino monachus ejuſdem cœnobij ſucceſſit, vir vita & eruditione celeberrimus; qui, inter cetera ingenij ſui opuſcula, tranſacti temporis Chronicon ſcripſit ad Adelberonem Treverenſem Archiepiſcopum, incipiens ab origine mundi uſque ad tempora ſua, opus profectò celeberrimum & lectione doctorum virorum digniſſimum.

Ad annum DCCCXCIX.

Regino Prumienſis Abbas, quemadmodum in ſua chronica ſcribit, depoſitus eſt. Cauſas autem depoſitionis non expreſſit. Sed ita dicit: *Anno Domini* 889. *Richarius Abbas &c.* Ex quibus verbis conjicere poſſumus eum cum injuriis abbatia depoſitum, quamquam cauſas ignoremus.

Idem

Idem in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis.

Regino Abbas Prumienſis cœnobij in diœceſi Treverenſi, ordinis ſancti Benedicti, natione Teutonicus, vir in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſecularibus literis nobiliter doctus, inter doctores Germaniæ ſuo tempore facilè obtinuit principatum. Scripſit magnæ auctoritatis opuſcula; de quibus ego tantùm reperi ſubjecta. Ad Alberonem primum Epiſcopum Metenſem à nativitate Chriſti uſque ad annum ejuſdem 908. continentem præcipuè geſta Francorum & Germanorum ſcripſit Hiſtoriam ſeu Chronicam libro 10. De diſciplina eccleſiaſtica lib. 2. *In primis inquirendum.* De ceteris nihil adhuc vidi. Scripſit autem præfatum opus, quod prænotatur de eccleſiaſtica diſciplina & religione Chriſtiana, jubente Rathbodo Archiepiſcopo Trevero-rum, quod ex decretis ſanctorum patrum & generalium Conciliorum in duobus libris comportavit, & in nongenta ferme capitula per rubricas ex more luculenter diſtinxit.

Claruit ſub Arnoldo Imperatore anno Domini 910.

Idem in catalogo illuſtrium virorum Germaniæ.

Regino Abbas monaſterij Prumienſis ordinis divi patris Benedicti in diœceſi Treverorum, vir in divinis ſcripturis eruditiſſimus, & in ſecularibus literis egregiè doctus, ingenio ſubtilis, eloquio clarus, vita & converſatione devotus, facilè inter doctores ſui temporis obtinuit principatum. Scripſit ad Adelberonem Metenſem Epiſcopum hiſtoriam de geſtis Francorum & Theutonicorum à nativitate Chriſti uſque ad ſua tempora lib. 10. Jubente Rathbodo Archiepiſcopo Treverorum comportavit ex decretis & ſententiis patrum & generalium Conciliorum opus canonum inſigne, quod prænotavit de eccleſiaſtica diſciplina & religione Chriſtiana, in duobus voluminibus lib. 2. Sermones quoque & multos & elegantes compoſuit lib. 1. Epiſtolas quoque ad diverſos lib. 1. & alia complura quæ ad notitiam noſtræ lectionis adhuc minimè venerunt. Claruit temporibus Arnoldi Imperatoris anno Domini DCCCCX.

Bellarminus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis.

Regino Abbas Prumienſis ad initium

anni nongenteſimi floruiſſe videtur. Scripſit enim libros duos Chronicorum ab adventu Domini uſque ad annum ejuſdem Domini nongenteſimum octavum, ut ipſe teſtatur initio ſui operis. Sed continuavit aliquis alius anonymus uſque ad annum 967. Dicitur etiam ſcripſiſſe de diſciplina Chriſtiana libros duos, quos extare non puto.

Gerardus Ioannes Voſſius in libro ſecundo de Hiſtoricis Latinis.

Ejuſdem Ludovici ætate, item Conrado Imp. (qui Ludovico ſucceſſit anno DCCCCXII. ac ſeptennium imperavit) claruit Rhegino Abbas Prumienſis cœnobij in diœceſi Trevirenſi. Contexuit duos Chronicorum libros, quibus præcipuè tractat res Francorum. Manuſcriptos habemus Cantabrigiæ in bibliotheca tum Academiæ tum Collegij S. Benedicti, ut eſt apud Th. James. Sed ibi non Rhegino, verùm ἁπλῶς Abbas Prumienſis vocatur. De eo ſic Sigebertus in cat. cap. CXII. *Rhegino Abbas Prum. &c. uſque ad annum nati Chriſti* DCCCCVIII. Ubi malim annum unum adimi. Etſi & apud Tritthemium legas 98. pro 908. Sanè ante annum DCCCCVII. hodiéque

apud Reginonem reperias hæc verba: *Huc uſque Regino.* Sed continuavit hæc Chronica alius uſque ad annum DCCCCLXVII. vel potiùs uſque ad Othonem II. qui imperare cœpit anno DCCCCLXXII. Compoſuit & de doctrina eccleſiaſtica libros ex ſanctorum patrum & Conciliorum generalium decretis. Hi manuſcripti adſervantur Viennæ in bibliotheca Cæſarea. Error Tritthemij inde obortus, quòd apud Rheginonem in præfatione operis legatur: *Ea* (Chronica) *in duos libellos diſtinxi, exordium capiens à primo incarnationis dominicæ anno, & conſummans cæptum opus uſque in præſentem annum, qui computatur à * præfatione Domini* DCCCCVIII. Sed, librarij culpa, anno auctiorem eſſe numerum quàm convenit ſatis liquet ex eo quod dicebamus. Ita enim uti retulimus & in manuſcriptis invenitur & in excuſis tum veteribus tum nuperis. Appendix verò ea Rheginonis, quam dixi, Romerium habere auctorem videtur.

* *Legendum* præfata incarnatione.

Ioannes Morinus in appendice libri de pœnitentia pag. 39.

Sæpiſſime Reginonis collectionem allegamus quam penes nos habemus. Canonum collectio eſt in duos libros diſtincta. Facilè colligi poteſt ex charactere ante annum milleſimum ſcriptam eſſe, vix poſtea. Reginoni Abbati eam damus, quia hoc fert collectionis initium majuſculis litteris exaratum, quod eſt ejuſmodi: *Incipit libellus de diſciplinis recollectus ex juſſu Rathbodi Trevericæ à Reginone Abbate monaſterij ex divinis Conciliis & Decretis.* Iſtius collectionis mentionem facit Trithemius de ſcriptoribus eccleſiaſticis in Reginone. *Scripſit*, inquit, *hiſtoriam ſeu Chronicam libris* 10. *De diſciplina eccleſiaſt. lib. 2. &c. Scripſit autem præfatum opus, quod prænotatur de eccleſiaſtica diſciplina & religione Chriſtiana, jubente Ratbodo Archiepiſcopo Trevirorum, quod ex decretis ſanctorum patrum & generalium Conciliorum in duobus libris comportavit, & in nongenta ferme capitula per rubricas ex more luculenter diſtinxit.* Ita noſter codex eſt diſtinctus. Primus liber continet capitula 454. ſecundus paulò plura, eò quòd nonnulla poſt Reginonis mortem addita ſunt,

velut Decretum in Conofurth anno 952. indictione 9. à Rege Ottone, regni illius 15. conſentientibus Epiſcopis, Comitibus, aliiſque fidelibus latum, ut raptores virginum & viduarum anathematizarentur & omni conjugij ſpe in futurum fruſtrarentur. Sunt & quædam alia quorum cauſa capitulorum numerus à Trithemio notatus aliquantulum exceditur. Hinc apparet Ottone primo regnante ſcriptum eſſe iſtud collectionis exemplar. Compoſita fuit & in lucem edita anno 906. Id colligitur ex fine libri primi, capite ſcilicet 447. & ſequentibus, in quibus refertur ex Concilio Nicæno formula integra condendarum epiſtolarum formatarum. Deinde formulæ duo exemplaria traduntur. Unum Ratbodi Treverenſis Archiepiſcopi ſcribentis Roberto Metenſi Epiſcopo & illi commendantis Giſlemarum Preſbyterum à ſe ordinatum. Data enim eſt Idibus Octobris anno incarnationis 906. Alterum eſt Dadonis Virdunenſis Epiſcopi ad Rathbodum Trevirenſem eodem anno datum. Eodem tempore florebat Regino. Anno enim, ut ipſe teſtatur in Chronico ſuo, 892. electus eſt Abbas Prumienſis, licèt incaſſum, multis contradicentibus. Chronicon autem fini-

vit anno 906. quo formatarum iſtarum exemplaria ponit. Vidit hanc collectionem Ivo Carnutenſis Epiſcopus, eáque uſus eſt in Decreto ſuo. Duo enim illa exemplaria literarum formatarum verbum è verbo ex hac collectione in ſuam tranſtulit, non modò earum deſcribendarum ex Concilio Nicæno methodum, ut videre potes in Decreti ſexta parte tribus ultimis capitibus.

Elenchus eorum quæ in hoc volumine continentur.

Reginonis libri duo de ecclesiasticis disciplinis. Pag. 21.
Prima appendix Reginonis. 383.
Secunda appendix. 423.
Rhabani Archiepiscopi Moguntini epistola ad Heribaldum Episcopum Autissiodorensem. 445.
Stephani Baluzii Notæ ad Reginonem. 523.
Appendix actorum veterum quorum in Notis facta mentio est.

REGINONIS

REGINONIS

ABBATIS PRUMIENSIS

LIBRI DUO

De eccleſiaſticis diſciplinis & religione Chriſtiana.

INCIPIUNT CAPITULA.

1. VT canonum ſtatuta ſine præjudicio ab omnibus cuſtodiantur.
2. Qualem miniſtrum juxta ſe Epiſcopus habere debeat.
3. De eadem re.
4. Quòd à Rege poſtulandum ſit ut Epiſcopi tempore opportuno ad miniſterium ſibi commiſſum vacare poſſint.
5. Ne Epiſcopi propter ſuam quietem neglegant plebem ſibi commiſſam.
6. De Epiſcopis qui rarò aut nunquam plebes ſibi commiſſas per ſe ipſos viſitant.
7. Ut Epiſcopus ambulet per ſuam dioceſim.
8. Ut Epiſcopus cum paucis ſuam parrœchiam circumeat.
9. Ut ſi Epiſcopus hoc explere nequiverit, ſuos vicarios dirigat.
10. Ut Epiſcopi ſuam dioceſim viſitent.
11. Ut Epiſcopus duos ſolidos tantùm à Preſbytero

accipiat cùm ſuam dioceſim circuit.
12. De Epiſcopis qui non viſitatis parrœchiis pretium ſervitutis requirunt.
13. De eadem re.
14. De immunitate Eccleſiarum.
15. Quòd omnes baſilicæ in poteſtate Epiſcoporum ſunt.
16. De parrœchiis.
17. Quales miniſtros Epiſcopi in civitatibus ſuis relinquere debeant.
18. De tricennali præſcriptione.
19. De rebus per xxx. annos poſſeſſis.
20. De inſcriptione temporum.
21. De eadem re.
22. Item de eadem re.
23. De conſecranda Eccleſia.
24. De libertate Eccleſiarum.
25. De novis Eccleſiis.
26. De eadem re.
27. De manſo Eccleſiæ.
28. De eadem re.
29. De privilegio Eccleſiarum.
30. De Eccleſiis & altaribus ambiguis; & ut ſuperflua altaria de Eccleſia abiciantur.
31. De honore eccleſiaſtico.
32. Quòd omnium Eccleſiarum dotes ad Epiſcopum pertineant.
33. Unde Eccleſiæ debeant reſtaurari & Epiſcopo obſequium exhiberi.
34. De eadem re.
35. De honore Eccleſiæ Dei.
36. Item de reſtauratione Eccleſiarum Dei.
37. De eadem re.
38. De locis dudum ſacris.
39. De Eccleſiis deſtructis.
40. De eadem re.
41. Item de eadem re.
42. De decimis.
43. De eadem re.
44. De eadem re.
45. De eadem re.
46. De eadem re.
47. De eadem re.
48. De eadem re.
49. De eadem re.
50. De eadem re.
51. De eadem re.
52. De eadem re.
53. Ne fœnum & annona & vinum in Eccleſia mittantur.
54. De eadem re.
55. De eadem re.
56. Ut nullus in Eccleſia convivari præſumat.
57. De eadem re.
58. Ut nemo præſumat in Eccleſia vinum vendere.
59. De eadem re.
60. Ut altaria mundiſſimis linteis cooperiantur; & ut Preſbyteri feminis prædicent ut linteamina dent unde altare veſtiatur.
61. Ut nullus Preſbyter alterius parrœchianum ad Miſſam retipiat.
62. De oblationibus fide-

lium ad altare.
63. Ut nihil in ſacrificio Domini offeratur præter id quod Dominus ſtatuit.
64. Quæ ſpecies ad altare & non ad ſacrificium offerantur.
65. Ut ea quæ in Eccleſiis offerri non poſſunt, ad domum Sacerdotis à fidelibus deferantur.
66. Quid in ſacrificio Dei offerri debeat.
67. De calice Domini.
68. De corporali dominico.
69. De euchariſtia.
70. De eadem re.
71. De oblatis, ut de ſabbato in ſabbatum innoventur.
72. Ut chriſma ſemper ſub ſera ſit.
73. Si Preſbyter chriſma dederit ad judicium ſubvertendum.
74. Ut nullus Preſbyter pro chriſma aliquod munus det.
75. Ut omnis Preſbyter duas ampullas in cœna Domini ad civitatem deferat.
76. De Preſbyteris qui longè poſiti ſunt, ut de octo vel decem unus veniat in cœna Domini, qui aliis chriſma deferat.
77. Ut' alterius Epiſcopi chriſma nullus Preſbyter accipiat.
78. Ut nullus miniſter ſine chriſmate proficiſcatur.
79. De fontibus ſacris.
80. Ut nullus Preſbyter abſque veſtimentis ſacerdotalibus præſumat Miſſam cantare.
81. Ut in vvadium ſacra vaſa vel veſtimenta non mittantur.
82. Ut Epiſcopus & Preſbyter non longè ab Eccleſia hoſpitium habeat.
83. Ut Preſbyteri nullatenus ubique hoſpitari ſinantur.
84. De incontinentia Sacerdotum.
85. De eadem re.
86. De eadem re.
87. De eadem re.
88. De eadem re.
89. De eadem re.
90. De eadem re.
91. De eadem re.
92. De eadem re.
93. De eadem re.
94. De eadem re.
95 De eadem re.
96. De eadem re.
97. De eadem re.
98. De eadem re.
99. De eadem re.
100. Quæ mulieres in domibus habitent Clericorum.
101. Ne ancillæ vel liberæ cellarium teneant Clericorum vel miniſterium ſecretum impendant.
102. De familiaritate extranearum mulierum.
103. De eadem re.
104. De eadem re.
105. De viſitandis à Preſby-

tero infirmis.
106. De infirmis qui confitentur peccata ſua, & ſe reconciliari expoſcunt.
107. De reconciliandis infirmis.
108. De eadem re.
109. De eadem re.
110. De eadem re.
111 De his qui obmuteſcunt antequam Sacerdos veniat ad eos.
112. De eadem re.
113. De eadem re.
114. De pœnitentibus ſubitò mortuis.
115. De communione privatis qui vita defuncti ſunt.
116. De unguendis infirmis.
117. De eadem re.
118. De eadem re.
119. De ſacra communione.
120. Ne Preſbyter ſacram communionem laico vel feminæ ad deferendum tradat.
121. Ut nulla præmia pro baptizandis requirantur.
122. Ut nemo pro ſepultura quicquid exigat.
123. De eadem re.
124. Ut nullus in Eccleſia mortuum ſepeliat.
125. De eadem re.
126. De eadem re.
127. De eadem re.
128. De infantibus mortuis per neglegentiam non baptizatis.
129. De eadem re.
130. De eadem re.
131. Ne oblationes in domibus offerantur, & ne Miſſæ extra Eccleſiam cantentur.
132. De eadem re.
133. De ebrioſis Clericis.
134. De eadem re.
135. De eadem re.
136. De eadem re.
137. De eadem re.
138. De eadem re.
139. De eadem re.
140. De eadem re.
141. De eadem re.
142. De eadem re.
143. De eadem re.
144. De eadem re.
145. De eadem re.
146. De eadem re.
147. De eadem re.
148. De eadem re.
149. De his qui euchariſtiam vomunt.
150. De Clericis inter epulas cantantibus.
151. De eadem re.
152. De eadem re.
153. De Clericis maledicis.
154. De Clericis jurantibus.
155. De eadem re.
156. De convitioſis vel maledicis.
157 De eadem re.
158. De detractoribus.
159 De contentionibus vel rixis.
160. De eadem re.
161. De eadem re.
162. De laſcivis vel ſuperbis.
163. De eadem re.
164. De murmurantibus.

165. De eadem re.
166. Si quis priorem detraxerit.
167. De seditiosis Clericis.
168. De Clericis in mutuam cædem prorumpentibus.
169. De eadem re.
170. De eadem re.
171. De eadem re.
172. De eadem re.
173. De eadem re.
174. Ne Clerici arma ferant.
175. De eadem re.
176. Ne Episcopus nec Presbyter aut Diaconus canes ad venandum habeant.
177. Ne Clerici tabernas ingrediantur.
178. De eadem re.
179. De eadem re.
180. De eadem re.
181. De Clericorum vigiliis.
182. De eadem re.
183. De eadem re.
184. De eadem re.
185. De eadem re.
186. Ut Missæ ante horam tertiam non celebrentur.
187. Ut fideles ante horam tertiam non prandeant.
188. Ut sacramenta altaris à jejunis celebrentur.
189 Ut post allocutionem Episcopi in Missarum solemniis plebs ad orationem invitetur.
190. De eadem re.
191. Ut nullus Presbyter solus præsumat Missam cantare.
192. De Presbyteris qui celebrata Missa non communicant.
193. Quòd fideles laici communicare debeant.
194. De diligentia corporis Domini.
195. De eadem re.
196. Ne populus antè quàm Missa finiatur de Ecclesia egrediatur.
197. De eadem re.
198. Ut sacrarium mulieres non introëant.
199. De eadem re.
200. Ut omnis Presbyter qui Ecclesiam regit, thuribulũ & incensum habeat.
201. De prædicatione Presbyterorum.
202. Quid sit à Presbyteris prædicandum.
203. De eadem re.
204. De eadem re.
205. De eadem re.
206. Ad Episcopos admonitio.
207. Ut quisque Presbyter qui Ecclesiam tenet, Clericum habeat.
208. Ut omnis Presbyter horas canonicas sollemniter persolvat.
209. Ut Presbyter curam hospitum habeat.
210. De aqua benedicta.
211. De eadem re.
212. De Presbyteris qui culpas peccantium reticent, vel minùs dignè pœnitentes ad reconciliationem adducunt.

213. De Presbyteris qui à fidelibus ad prandium invitantur.
214. De rixis & pugna Sacerdotum.
215. De convivio Presbyterorum.
216. De Kalendis, quando Presbyteri simul conveniunt.
217. De his qui de nihil habentibus ordinantur.
218. De eadem re.
219. De eadem re.
220. De reditibus vel oblatione Ecclesiæ.
221. De usuris.
222. De eadem re.
223. De eadem re.
224. De eadem re.
225. Ut sub alieno nomine fœnus non exerceant Clerici.
226. De eadem re.
227. De eadem re.
228. De eadem re.
229. De eadem re.
230. De eadem re.
231. De eadem re.
232. De eadem re.
233. De his qui per pecunias ordinantur.
234. De eadem re.
235. De eadem re.
236. De eadem re.
237. De eadem re.
238. De eadem re.
239. Quòd munus sit etiam à lingua.
240. Ne Presbyteri, ut Ecclesias obtineant, munera dent.
De his Sacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum Sacerdotum Ecclesias aut beneficia surripiunt vel subvertunt.
241. Ut nullus Presbyterũ in Ecclesia mittat vel eiciat.
242. De Ecclesiis quæ inter coheredes sunt.
243. Ut in una Ecclesia non plures Presbyteri constituantur.
244. Ut laici Ecclesias non teneant, nec decimas accipiant.
245. De eadem re.
246. De eadem re.
247. De his qui Ecclesias deserunt in quibus provecti sunt, & ad alias transeunt.
248. De eadem re.
249. De eadem re.
250. De eadem re.
251. De Clericis qui præsiciuntur ptochiis.
252. Ut ampliùs Presbyter non habeat quàm unam Ecclesiam.
253. De eadem re.
254. Ut nullus Presbyter alterius parrœchianum recipiat.
255. De eadem re.
256. De eadem re.
257. De eadem re.
258. Ut Episcopus in alterius Episcopi parrœchia ordinationem non faciat.
259. Ut nullus Presbyter aut laicus pœnitentem invitet vinum bibere aut carnem manducare.

260. Ut nullus Presbyter cartas scribat.
261. Ut nullus, contempta minore Ecclesia, ad potiorem adspiret.
262. De baptismo, & quo tempore celebrandus sit.
263. De eadem re.
264. Quòd Pascha & Pentecosten sit baptizandum.
265. De gravidis baptizãdis.
266. Baptizentur de quibus ignoratur an sint baptizati.
267. De baptizatis qui non confirmati moriuntur.
268. De rebaptizatis.
269. Quòd non nisi in Pascha & Pentecoste sit baptizandum.
270. De eadem re.
271. De fontibus sacris.
272. Ut omnis Presbyter suis parrœchianis symbolum & orationem dominicam insinuet.
273. De eadem re.
274. De eadem re.
275. De Letania majore.
276. De jejunio rogationum.
277. De jejunio quatuor temporum.
278. De jejunio in vigilia sanctorum.
279. De indicto jejunio.
280. De eadem re.
281. De eadem re.
282. De eadem re.
283. De fame & pestilentia.
284. Quid sit usura.
285. De eadem re.
286. Quid sit fœnus.
287. De eadem re.
288. De confessione & pœnitentia.
289. De pœnitentibus.
290. De eadem re.
291. De eadem re.
292. De danda pœnitentia.
293. Qualiter suscipere debeant pœnitentem Episcopi vel Presbyteri.
294. De eadem re.
295. Ut nullus alius præsumat pœnitentiam dare vel confessionem audire nisi Episcopus aut Presbyter.
296. Ut Diaconus, si necesse sit, suscipiat confessionem.
297. Item de suscipienda confessione.
298. De eadem re.
299. De eadem re.
300. Ordo ad dandam pœnitentiam.
301. Item de pœnitentibus.
302. De eadem re.
303. De eadem re.
304. De eadem re.
305. De eadem re.
306. De eadem re.
307. De eadem re.
308. De eadem re.
309. Ut nullus Episcopus alterius civitatis vel parrœchiæ pœnitentem suscipiat vel sine Episcopi vel Presbyteri testimonio reconciliet.
310. Ut Presbyteris & Diaconibus manus tanquam

pœnitentibus non imponatur.
311. Ut pœnitentia Clericis non negetur.
312. Qualiter Presbyteri & Diaconi agant pœnitentiam.
313. Ut à negotiatione pœnitentes abstineant.
314. Ut post depositum cingulum nullus pœnitens ad militiam secularem redeat.
315. De eadem re.
316. De eadem re.
317. De eadem re.
318. De eadem re.
319. De eadem re.
320. De eadem re.
321. De eadem re.
322. Qualem affectum debet habere pœnitens.
323. Qualis sit vera pœnitentia.
324. Quales esse debemus erga impœnitentes.
325. Ut Clerici non interfint nuptiis.
326. De eadem re.
327. De eadem re.
328. De temporibus quibus se continere debent conjugati ab uxoribus.
329. De eadem re.
330. De eadem re.
331. Quòd ante communionem abstinere debent conjuges.
332. De eulogiis populo à Presbytero dandis.
333. Ut Presbyteri cum stola incedant.
334. De eadem re.
335. Ne Clerici laicalibus induantur vestibus.
336. De eadem re.
337. De eadem re.
338 Ne Presbyteri per pretium Ecclesias teneant.
339. Quòd non ubique sacrificium sit offerendum.
340. Ubi sit Missa celebranda.
341. Ut de decimis quatuor fiant portiones.
342. Si Episcopus aut Presbyter esse Ecclesiæ quocunque ingenio alienare præsumpserit.
343. Ut nulli Præsuli possessionem magnam vel parvam Ecclesiæ liceat in perpetuum alienare.
344. De eadem re.
345. De eadem re.
346. De eadem re.
347. Ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti.
348. De eadem re.
349. De eadem re.
350. Quid agere oporteat propinquos illius qui Ecclesiam ditavit de rebus suis, si præviderint ex collatis aliquid defraudatum Ecclesiæ.
351. De terrulis & exiguis vineis.
352. Quòd fugitivi servi Ecclesiæ permittuntur distrahi.
353. Si quis cartas vel præcepta regia supprimere

aut adverſariis tradere auſus fuerit.
354. De teſtamento Epiſcopi qualiter valeat.
355. De manumiſſionibus in Eccleſia.
356. De eadem re.
357. De eadem re.
358. De libertis Eccleſiæ.
359. De theſauris eccleſiaſticis.
360. Ut nullus rem Eccleſiæ immobilem alienare præſumat.
361. Si Princeps commutationem in Eccleſia facere voluerit.
362. De precariis eccleſiaſticis.
363. De eadem re.
364 De eadem re.
365. Ut precariæ in quinquennio renoventur.
366. De commutationibus.
367. Ne præcepta fiant ſuper beneficia eccleſiaſtica vel precarias.
368. De eadem re.
369. Ne commutationes fiant de rebus eccleſiaſticis ſine conſenſu Regis, & ut mancipia eccleſiaſtica niſi ad libertatem commutentur.
370. De eadem re.
371. De die dominico.
372. Quid fieri licet in die dominico.
373. Item de die dominico.
374. Ut mercatus in die dominico non ſit.
375. De eadem re.
376. Ut nullus Epiſcopus vel infrà poſitus die dominico cauſam judicare præſumat.
377. De feſtivitatibus anni.
378. De eadem re.
379. De non flectendo genua.
380. De eadem re.
381. Ut turpia cantica plebibus prohibeantur.
382. Ne ſuper mortuorum cadaveribus carmina diabolica nocturnis horis cantentur.
383. Ut Epiſcopus Clericos alterius parrœchiæ nullatenus ordinet.
384. De eadem re.
385. De eadem re.
386. Quòd non oportet abſolutè ordinationes fieri.
387. Item ut nullus abſolutè ordinetur.
388. De examinatione ante ordinationem.
389. De eadem re.
390. Ut ordinati litteras accipiant à ſuis ordinatoribus.
391. Ut nullus alterius ſervum ordinare præſumat.
392. De eadem re.
393. Ut nullus miniſtrorum alterius parrœchiæ Clericum latenter ad ordinationem ſubintroducat.
394. Item de ſervis ordinandis.
395. De eadem re.
396. De eadem re.
397. De peculiare ſervorũ.

398. De peculiare ordinatorum.
399. De ſervis Eccleſiarum.
400. De familia monaſteriorum.
401. Exemplar libertatis de ſervis eccleſiaſticis.
402. Exemplar libertatis de proprio ſervo.
403. Quòd manumiſſio in Eccleſia debet fieri.
404. De eadem re.
405. De eadem re.
406. De eadem re.
407. Quòd carta libertatis in ambone ſit legenda.
408. De ordinatione.
409. De eadem re.
410. Qui partem digiti ſibi abſcidit, Clericus eſſe non debet.
411. Ne inliterati ordinentur.
412. Ne criminoſi ad clerum aſſumantur.
413. Ut dæmonibus ſimilibuſque paſſionibus irretiti miniſteria ſacra tractare non debeant.
414. De filiis concubinarum, ne ad clerum aſſumantur.
415. De raptoribus virginum & viduarum.
416. De filiis non legitimis.
417. De eadem re.
418. Eccleſiaſtica dignitas non recipit filios ex illicito concubitu natos.
419. Ut nullus alterius ſuſcipiat Clericum.
420. Ut alienum Clericum nemo ſuſcipiat.
421. De transfugis Clericis.
422. De eadem re.
423. De eadem re.
424. Ut Clerici cum epiſtolis Epiſcopi ſui proficiſcantur.
425. De eadem re.
426. De eadem re.
427. De eadem re.
428. De eadem re.
429. De eadem re.
430. De eadem re.
431. De eadem re.
432. De eadem re.
433. De eadem re.
434. De eadem re.
435. De eadem re.
436. De eadem re.
437. Formata Epiſcoporum.
438. Exẽplar epiſtolæ quam formatam vocant.
439. Item alia epiſtola.
440. De ordinatione.
441. Qualiter Epiſcopus debet ordinem facere.
442. De eadem re.
443. Qualiter Epiſcopus ordinandus examinetur.

EXPLICIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI.

INCIPIUNT SECUNDI.

1. QUALITER Epiſcopus ſuam parœchiam debet circuire.
2. De juratoribus ſynodi.
3. Sacramentum ſynodale.
4. Allocutio Epiſcopi.

5. Interrogatio.
6. Qualiter pœnitere debeant homicidæ.
7. Quid in primo anno obſervare debet.
8 Quid in aliis duobus annis obſervare debet.
9. Quid in reliquis quatuor annis.
10. De eo qui voluntariè homicidium fecit.
11. De eadem re.
12. De eadem re.
13. De eadem re.
14. De eadem re.
15. De homicidiis non ſponte commiſſis.
16. De eadem re.
17. De eadem re.
18. De eadem re.
19. De eadem re.
20. De eadem re.
21. De eadem re.
22. De eadem re.
23. Qui per faidam hominem occiderit.
24. De eadem re.
25. De eadem re.
26. De his qui ſervos ſuos necant extra judicem.
27. De patricidis & fratricidis.
28. De eadem re.
29. De eadem re.
30. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interficit.
31. De eo qui hominem in Eccleſia interficit.
32. De injuriis Sacerdotum.
33. De ictu.
34. Si quis Clericum exſpoliaverit.
35. Si quis Clericum verberaverit.
36. De eadem re.
37. De pugna & homicidio in Eccleſiæ atrio.
38. De pugna in Eccleſia.
39. Quòd laici de ſubſtantia morientium Preſbyterorum ſuorum nullam portionem accipiant.
40. De compoſitione Preſbyteri, ſi occiſus fuerit.
41. De eadem re.
42. De eo qui Sacerdotem occiderit.
43. De eadem re.
44. De eo qui Preſbyterum degradatum occiderit.
45. De homicidiis Clericorum.
46. Si aliquis ordinatus homicidium fecerit.
47. Si quis conſenſerit aut conſiliatus fuerit ut homo interficiatur.
48. Si quis conſanguineum ſuum occiderit aut ſeniorem.
49. Ex dictis Ferrandi Diaconi.
50. De his qui pro nihilo ducunt homicidium in bello perpetratum.
51. De eadem re.
52. De Clerico qui proximum ſuum occidit.
53. Item de parricidis.
54. Qui hominem debilitaverit.
55. De truncationibus membrorum.

56. Ne Ecclesiarum rectores subeant homicidij notam.
57. Item de parricidio.
58. De domina quæ ancillam occidit.
59. Si servus occiditur à domino cùm verberibus castigari creditur.
60. De oppressione infantum.
61. Si per neglegentiam matris infans moritur non baptizatus.
62. De femina cujus filius per neglegentiam obierit non baptizatus.
63. De mulieribus quæ partus suos necant.
64. De eadem re.
65. De eadem re.
66. Si qua mulier partum suum excusserit.
67. Si qua mulier filium vel filiam occiderit.
68. De eadem re.
69. Ut ante januam Ecclesiæ adulteri infantes exponantur.
70. De eadem re.
71. De eadem re.
72. De eadem re.
73. Item de homicidiis.
74. De his qui uxores occidunt.
75. De eadem re.
76. De eadem re.
77. De pugna duorum, quod nostri campum appellant.
78. De eadem re.
79. Item de parricidis,
80. De his qui ferro vinciuntur.
81. De faidis coërcendis.
82. De femina quæ virum per maleficium interficit.
83. De eadem re.
84. De eadem re.
85. De eadem re.
86. De his qui hominem suadent interfici.
87. De eadem re.
88. De eo qui hominem castraverit.
89. De eadem re.
90. De his qui circumciduntur.
91. Si Judæus servum alienæ nationis circumciderit.
92. De his qui semetipsos interficiunt.
93. De his qui in patibulo suspenduntur.
94. De furibus & latronibus deprehensis.
95. Qui propter cupiditatem Judæum vel paganum occiderit.
96. Si quis insaniens hominem occiderit.
97. Si plures unum hominem occiderint.
98. De eo cui imputatur homicidium, & probari non potest.
99. De adulteriis & fornicatione.
100. De eo qui uxorem habens, concubinam tenet.
101. De repudio.
102. De feminis quæ relinquunt viros suos.

103. De adultero marito.
104. De diſcidio.
105. De eadem re.
106. De eadem re.
107. De legitimis conjugiis.
108. De viro qui conſenſit uxorem ſuam velum ſuſcipere.
109. Si conjugatus vult ſeculum relinquere.
110. De eadem re.
111. De his qui dimittunt conjuges abſque judicio eccleſiaſtico.
112. Ut omnis controverſia, ſi judicio eccleſiaſtico expetit agitari, nequaquam ad ſeculare judiciũ tranſeat.
113. De eadem re.
114. De judicio eccleſiaſtico.
115. Ut nullus cauſam judicatam iterare præſumat.
116. Ut femina de adulterio inculpata ſuæ poteſtati ad tempus reſtituatur.
117. Ne Epiſcopi ſententia retractetur.
118. Si qua mulier mortem viri ſui cum aliis conſiliata eſt.
119. De ingenuo qui ancillam alterius acceperit.
120. Si ſervus ſuam ancillam concubinam habet.
121. De liberto qui ancillam domini tenuerit.
122. Si venditionis cauſa ſervus & ancilla ſeparentur.
123. De eadem re.
124. Si maritus certa neceſſitate impellente extra ducatum fugerit.
125. De eo qui uxorem ſuam permiſerit velare.
126. Si mulier ſine licentia mariti velum accipiat.
127. De homine qui in alia provincia uxorem acceperit.
128. De uxore antè contaminata.
129. Ne furioſi matrimonio jungantur.
130. Si qui matrimonia ſani junxerunt.
131. Si cujus uxor adulterium perpetraverit.
132. Si non ſociati conjugio fornicati fuerint.
133 Quid ſi unus abſolutus & alter copulatus adulterati fuerint.
134. De eadem re.
135. Si uxoratus ancillam propriam tenuerit.
136. Si laicus cum laica femina fornicatus fuerit.
137. De conjugato qui ſæpius fornicatus fuerit.
138. De eo qui lapſus ſemel eſt.
139. Cur non communicant viri cum adulteris uxoribus.
140. Si conſcio marito uxor fuerit mœchata.
141. Si quis cum Judæa vel gentili mœchatus fuerit.
142. De lenocinio.
143. Ne Judæus Chriſtia-

nam ducat uxorem.
144. Ut alterius mulierem nullus accuſet.
145. De maritis accuſantibus.
146. Ut familia de adulterio diſtringatur.
147. Si ingenua ſervo proprio ſe miſcuerit.
148. Quando permittatur uxor occidi.
149. De reo lenocinij.
150. De dilatione in cauſa adulterij.
151. De virginibus laicis.
152. De his qui fidem ſponſaliorum frangunt.
153. De benedicenda ſponſa.
154. Ut nullus alterius ſponſam accipiat.
155. De raptis puellis deſponſatis.
156. De eadem re.
157. De eadem re.
158. De non ſponſatis.
159. De raptoribus virginum & viduarum.
160. De eadem re.
161. De eadem re.
162. De eadem re.
163. De his qui ſanctimoniales rapiunt.
164. De eadem re.
165. De eadem re.
166. De eadem re.
167. Ut Epiſcopus monaſterium monachorum vel puellarum introëat.
168. Ut Abbatiſſa de monaſterio non egrediatur.
169. Quid agere debeant ſanctimoniales.
170. De cautela ſanctimonialium.
171. Ne Clerici vel continentes ad virgines ingrediantur.
172. Item de corruptis ſanctimonialibus.
173. De ſecularibus viduis.
174. De eadem re.
175. De eadem re.
176. Ne ſanctimoniales palatium & publicos conventus adeant.
177. Quando virgo veletur.
178. De eadem re.
179. De eadem re.
180. Item de ſanctimonialibus.
181. De concubinis.
182. Ut de captivitate venientibus maritis uxores propriæ reformentur.
183. De eadem re.
184. De inceſtis.
185. De eadem re.
186. De eadem re.
187. De judicio.
188. De feminis quæ viros amittunt.
189. De eadem re.
190. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interficit.
191. Ne frater ſuper thorum defuncti fratris aſcendat.
192. De ſorore ſponſæ violata.
193. De muliere quæ duobus fratribus nupſit.
194. De eadem re.
195. De eadem re.

196. De filiola & commatre.
197. Si quis viduam uxorem duxerit.
198. De eo qui filiolam ſuam polluit.
199. Item de inceſtis & eorum pœnitentia.
200. In quota generatione copulentur fideles.
201. De eadem re.
202. De eadem re.
203. De illo qui ſe ſervum fecit. & cetera.
204. Item de inceſtis.
205. Si quis cum filia materteræ ſuæ &c. concubuerit.
206. Item de inceſtis.
207. De eadem re.
208. De eadem re.
209. De eadem re.
210. De eadem re.
211. De eadem re.
212. De ſeparatione.
213. De eadem re.
214. De eadem re.
215. De eadem re.
216. De eadem re.
217. De eadem re.
218. De eadem re.
219. De eadem re.
220. De eadem re.
221. Si quis propter faidam fugit.
222. Item de inceſtis.
223. Item de parricidis.
224. Item de inceſtis.
225. De eadem re.
226. De eadem re.
227. De eadem re.
228. Si quis cum commatre fornicatus fuerit.
229. Item de inceſtis.
230. Quòd cum ſacramento inlicita conjugia ſolvenda ſunt.
231. Juramentum de parentela quomodo inquirendum.
232. De eadem re.
233. Sacramentum de inceſtuoſo diſcidio.
234. Invocatio judicij.
235. Juramentum poſt datam pœnitentiam ad perpetrata luxuria
236. De eo qui vivente marito conjugem illius adulteraſſe accuſatus perhibetur.
237. De eadem re.
238. Invocatio de morte mariti vel uxoris.
239. Juramentum vel invocatio de homicidio imputato.
240 Juramentum de reconciliatione conjugatorum.
241. De eadem re.
242. De his qui matrimonio juncti ſunt & nubere non poſſunt.
243. De eadem re.
244. De eadem re.
245. De eadem re.
246. De fornicatione diverſarum perſonarum.
247. Item de inceſtis.
248. De ſordidatione puerorum.
249. De menſtruis abſtinendis.

250. De mulierum fornicatione.
251. De illecebroso amplexu.
252. De fundendo semen.
253. De quadrupedum fornicatione.
254. De Sodomitis.
255. De eadem re.
256. De eadem re.
257. De eadem re.
258. De eadem re.
259. De eadem re.
260. De eadem re.
261. De eadem re.
262. Item de copulatione fidelium.
263. Ne in domibus fidelium adulteria perpetrentur.
264. Item de incestis.
265. De furto & rapina.
266. De eadem re.
267. De eadem re.
268. De eadem re.
269. De eadem re.
270. De eadem re.
271. De eadem re.
272. De eadem re.
273. De eadem re.
274. De eadem re.
275. De eadem re.
276. De eadem re.
277. De causa criminali.
278. De rapina & violentia.
279. De eadem re.
280. De eadem re.
281. De eadem re.
282. De eadem re.
283. De eadem re.
284. De eadem re.
285. De eadem re.
286. De eadem re.
287. De eadem re.
288. De his qui loca sacrata infringunt.
289. Quomodo Episcopus ad synodum vocet prædatores.
290. De his qui alterius parrœchiani sunt.
291. De eadem re.
292. De eadem re.
293. Si Episcopus non excommunicet prædatorem.
294. Item de rapacibus.
295. Quòd Episcopi protegere & defendere populum debent.
296. Item de malefactoribus.
297. De eadem re.
298. De eadem re.
299. De eadem re.
300. De eadem re.
301. De eadem re.
302. Si homo accusatur & negaverit.
303. Ut nullus alterius parrœchianum excommunicet.
304. De eadem re.
305. De eadem re.
306. De eadem re.
307. Ut non citò ira commotus aliquem Episcopus excommunicet.
308. De eadem re.
309. De eadem re.
310. Ut quod in Deum quis peccat nullus donare possit.
311. De perjurio.
312. De

312. De eadem re.
313. De eadem re.
314. De eadem re.
315. De eadem re.
316. Ut Episcopus super sacra non juret.
317. Item de perjurio.
318. Quo tempore sacramenta jurentur.
319. Ut feria quarta ante quadragesimam sacramenta non jurentur.
320. De Clerico, si perjuraverit.
321. De his qui sacramento se obligant ne ad pacem redeant.
322. Item de perjurio.
323. De eadem re.
324. De eadem re.
325. De eadem re.
326. De eadem re.
327. De eadem re.
328. De eadem re.
329. De eadem re.
330. De eadem re.
331. De eadem re.
332. De eadem re.
333. De falso testimonio.
334. De eadem re.
335. De eadem re.
336. De eadem re.
337. De eadem re.
338. De eadem re.
339. De eadem re.
340. De eadem re.
341. De eadem re.
342. De eadem re.
343. De eadem re.
344. De eo qui hominem furatus fuerit.
345. De eadem re.
346. Ne Judæo Christianum mancipium habere liceat.
347. De his qui divinationes expetunt.
348. De eadem re.
349. De eadem re.
350. De eadem re.
351. De eadem re.
352. De eadem re.
353. De eadem re.
354. De eadem re.
355. De eadem re.
356. De eadem re.
357. De eadem re.
358. De eadem re.
359. De arboribus & fontibus & lapidibus dæmonibus consecratis.
360. De eadem re.
361. De eadem re.
362. De menstruo sanguine.
363. De eadem re.
364. De mulieribus quæ cum dæmonibus se dicunt nocturnis horis equitare.
365. Ut Christiani traditiones gentilium non observent.
366. De eadem re.
367. De collectione herbarum.
368. De lanificiis feminarum.
369. De morticinis.
370. De eadem re.
371. De eadem re.
372. De liquore.
373. De sanguine.
374. Item ut nullus sanguinem comedat.
375. De discordantibus.

376. De eadem re.
377. De eadem re.
378. De eadem re.
379. De eadem re.
380. De eadem re.
381. De Dei judicio ſubvertendo.
382. De oblationibus defunctorum.
383. De eadem re.
384. De eadem re.
385. De Clerico qui damnum Eccleſiæ fecerit.
386. De mortuis.
387. Ut præcipuæ feſtivitates in civitatibus celebrentur.
388. De eadem re.
389. De eadem re.
390. De Decanis per parrœchias mittendis.
391. De excommunicatis.
392. De eadem re.
393. De eadem re.
394. De eadem re.
395. De eadem re.
396. De eadem re.
397. De eadem re.
398. De eadem re.
399. De eadem re.
400. De eadem re.
401. De eadem re.
402. De damnatis à ſynodo.
403. De excommunicato qui communicare præſumpſerit.
404. Si Epiſcopus voluerit exterminare aliquem de Eccleſia.
405. De depoſitis, ſi auſi fuerint attrectare miniſterium ſibi dudum commiſſum.
406. De Preſbytero accuſato.
407. Qualiter Epiſcopus excommunicare infideles debeat.
408. Allocutio.
409. Excommunicatio.
410. Item alia excommunicationis allocutio.
411. Excommunicatio.
412. Item alia terribilior excommunicatio.
413. Item excommunicatio brevis.
414. Qualiter Epiſcopus reconciliet vel recipiat excommunicatum.
415. De eo qui patrem vel matrem inhonorat.
416. De bubulcis & porcariis, ut ad Miſſam veniant ſaltem in dominicis diebus.
417. De pauperibus, qualiter alantur.
418. De eadem re.
419. De eo qui bannum Epiſcopi vel Preſbyteri parvi pendit.
420. De Preſbytero qui fuerit degradatus.
421. Ut nullus hoſpitium deneget iteranti.
422. De eo qui Preſbyterum inhonorat.
423. Si quis contradicit Epiſcopo ne ſervi propter crimina virgis cædantur.
424. De adventu.
425. De eadem re.

426. Ut juſtæ menſuræ ſint.
427. De eadem re.
428. De conſpirationibus.
429. De eadem re.
430. De eadem re.
431. De eadem re.
432. De confratriis vel conſortiis.
433. Ut ſi Preſbyter defunctus fuerit, vicinus Preſbyter apud ſeniorem ſecularem nequaquam Eccleſiam obtineat.
434. De liquore in quo mus ceciderit.
435. Si quis ſepulcrum violaverit. & cetera.
436. Si aliquis excommunicatus mortuus fuerit.
437. De eo qui furatus fuerit per neceſſitatem.
438. De redemptionis pretio.
439. Quid pro uno menſe agendum ſit.
440. Quid pro una ebdomada.
441. Quid pro uno anno.
442. Item de pretio unius anni.
443. De redemptione unius diei.
444. De eadem re.
445. Item de redemptione trium annorum.
446. Quomodo poſſum pœnitentiam ſeptem annorum pœnitere.

ADMONITIO AD LECTOREM de Inquisitione sequenti.

INTER Capitula Hincmari, quæ primùm edita sunt in appendice tomi III. Conciliorum Galliæ, titulus secundus est de his quæ Magistri & Decani per singulas Ecclesias inquirere & Episcopo renuntiare debent. Hæc porrò Capitula Hincmari eadem sunt cum his quæ leguntur in Inquisitione ista. Itaque vel Regino accepit ea ex Capitulis Hincmari uberioribus, quibus hactenus caremus; aut Hincmarus sua accepit ex veteri formula ex qua & Regino postea descripsit. quod propius vero crediderim. Si cui tamen aliter visum fuerit, per me licet ut is judicio suo fruatur.

INCIPIT LIBELLUS

DE ECCLESIASTICIS DISCIPLINIS & religione Chriſtiana, collectus ex juſſu Domini Metropolitani Rathbodi Trevericæ urbis Epiſcopi à Reginone quondam Abbate Prumienſis monaſterij ex diverſis ſanctorum patrum Conciliis & decretis Romanorum Pontificum feliciter in Dei nomine. Amen.

INCIPIT INQVISITIO de his quæ Epiſcopus vel ejus miniſtri in ſuo diſtrictu vel territorio inquirere debeant per vicos, pagos, atque parrœchias ſuæ dioceſeos.

1. IN primis inquirendum eſt in cujus ſancti honore conſecrata ſit baſilica, vel à quo fuerit conſecrata. Poſt hæc ipſa Eccleſia circumſpiciatur, ſi bene ſit cooperta atque camerata, & ne ibi columbæ vel

aliæ aves nidificent propter immunditiem ſtercoris ſive importunitatis inquietudinem.

2. Quo metallo ſint ſigna ipſius Eccleſiæ.

3. Si fœnum, annona, aut tale aliquid in Eccleſia mittantur.

4. Deinde ad altare accedere oportet, & contemplari qualia ſint indumenta ejus, quot nova, & quot vetuſta, & qualiter nitida.

5. Quo metallo ſint capſæ & cruces cooperta, aut ſi diligenter reconditæ ſunt reliquiæ in altari, aut ſi ipſæ capſæ ſeris & clavis munitæ ſunt.

6. Quo metallo ſit calix & patena, & ſi mundus ſit ab omni ſorde, aut ubi reponatur.

7. Si corporale ex mundiſſimo & nitidiſſimo linteo ſit, & ubi recondatur.

8. Si locus ſit in ſecretario aut juxta altare præparatus ubi aqua effundi poſſit quando hæc abluuntur, & ſi vas ibi dependeat ubi ſacerdos manus lavet poſt perceptionem corporis & ſanguinis Domini, & Preſbyter, Diaconus, aut Subdiaconus ibi primò corporale lavet.

9. Inquirendum ſi pyxis ſemper ſit ſuper altare cum ſacra oblatione ad viaticum infirmis.

10. Si Miſſalem *plenarium, Lectionarium, & Antiphonarium habeat. Nam ſine his Miſſa perfectè non celebratur.

11. Videndum etiam quot alij libri ibi ſint, & an bene ſint * retiati, quot & qualia veſtimenta ſacerdotalia ibi ſint, & ſi ſint nitida, aut in nitido loco collocentur.

12. Requirendum de luminaribus ipſius Eccleſiæ, & quot cerarios habeat.

* *Fortè*, Pſalterium, *ut in Capitulis Walterij Aurelian. c. 7.*

* *Editio Helmaſtad. & Hincmar.* recitati

13. Inveſtigandum ſi habeat ipſa Eccleſia manſum habentem bonvaria duodecim, præter cimiterium, & curtem ubi Eccleſia & domus Preſbyteri continetur, & ſi habeat mancipia quatuor.

14. Quot manſos habeat ingenuiles, & quot ſerviles, aut accolas, unde decima reddatur.

15. Conſiderandum etiam ſi atrium Eccleſiæ ſit ſepe munitum, ne aliqua immunditia polluatur.

De vita et conversatione Presbyteri.

16. Inquirendum ſi Preſbyter cellam habeat juxta Eccleſiam, aut ſuſpicioſa in circuitu oſtiola ſint.

17. Si ſuſpicioſus de aliqua femina ſit, aut in ſua domo aliquam ſubintroductam habeat mulierem.

18. Si viſitet infirmos, ſi eos reconciliet, ſi eos unguat oleo ſancto juxta Apoſtolum, ſi eos propria manu communicet, & non per quemlibet laicum. Si tradat communionem laico aut feminæ ad deferendum infirmo. quod nefas eſt.

19. Si pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, vel mortuis ſepeliendis præmium vel munus exigat.

20. Illud ſuper omnia perſcrutandum, ſi ſine baptiſmo per negligentiam Preſbyteri aliquis infans in parrœchia mortuus eſt.

21. Si per domos extra Eccleſiam Miſſam cantet.

22. Si ſit ebrioſus vel litigioſus.

23. Si arma ferat in seditione.

24. Si canum aut avium jocis deserviat.

25. Si in tabernis bibat.

26. Si Clericum habeat qui legat epistolam vel lectionem & qui ad Missam respondeat, & cum eo psalmos cantet.

27. Si nocturnis horis ad matutinas laudes persolvendas omni nocte surgat.

28. Si primam, tertiam, sextam, nonam certo tempore signo Ecclesiæ denuntiet, & cursum debitum cantet.

29. Si Missarum solemnia non ante horam tertiam celebrentur.

30. Si Presbyter, quod absit, postquam cibum aut potum sumpserit, Missam celebrare præsumat.

31. Si thuribulum habeat, & incensum in sacrificio Domini offerat.

32. Si verbum Domini populo adnuntiet.

33. Si tempore statuto, id est, circa horam tertiam diei, Missam celebret, & post hæc usque ad medium diem jejunet, ut hospitibus atque peregrè venientibus, si necesse fuerit, possit Missam cantare.

34. Si curam pauperum ac peregrinorum & orphanorum habeat, eósque juxta possibilitatem suam ad suum prandium invitet.

35. Si aquam benedictam omni die dominico ante Missarum solemnia faciat in vase nitido & tanto ministerio convenienti, de qua populus intrans Ecclesiam & stans in Ecclesia aspergatur.

36. Si calicem aut patenam vel vestimentum sacerdotale aut librum præsumat taberna-

rio vel negotiatori in vadium dare.

37. Si xenium vel quodcunque emolumentum temporale, immo detrimentum ſpirituale, à quocunque publicè peccante vel inceſtuoſo accipiat ut Epiſcopo vel ejus miniſtris peccatum illius reticeat.

38. Si aliquem minùs dignè pœnitentem favoris aut familiaritatis aut conſanguinitatis gratia ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat.

39. Si quando ad anniverſarium diem, triceſimum, ſeptimum, vel tertium alicujus defuncti vocatus fuerit, ſe inebriare præſumat & precari in amore ſanctorum vel ipſius animæ bibere, & alios ad bibendum cogere, vel ſe aliena precatione ingurgitare, & plauſus & riſus inconditos & turpia joca & cantus indecentes facere præſumat.

40. Si nihil patrimonij habens quando provectus eſt ad dignitatem eccleſiaſticam, poſtea emit prædia, cujus juris ſint.

41. Si uſuras exigat, & conductor ſui ſenioris exiſtat.

42. Si Miſſam cantat & non communicat.

43. Si feminam ad altare permittat accedere. & quòd non licet calicem Domini tangere.

44. Si per pecuniam fuerit ordinatus, vel ipſam in qua cantat pretio obtinuerit Eccleſiam.

45. Si aliam antè habuerit Eccleſiam, & ea dimiſſa, ad aliam quæſtus cauſa migraverit.

46. Si plures teneat Eccleſias ſine aliorum Preſbyterorum adjutorio.

47. Si in alterius parrœchia Miſſam cantat

absque compresbyteri voluntate vel rogatu.

48. Si decimam ad alterum pertinentem recipit.

49. Si pœnitentem invitat carnem manducare & bibere vinum, nisi pro eo ad præsens elemosynam fecerit.

50. Si cartas scribat, vel sui senioris conductor existat.

51. Si indifferenter baptizet.

52. Si non habet fontes lapideos, vel aliud vas ad hoc præparatum, in quo nihil aliud fiat.

53. Si orationem dominicam & symbolum omnibus suis parrœchianis infinuatum habeat.

54. De Letania majore.

55. De Rogationibus.

56. Si jejunium quatuor temporum anni plebi omnimodis observandum adnuntiet.

57. Si feria quarta ante quadragesimam plebem sibi commissam ad confessionem inviter, & ei juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungat, non ex corde suo, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est.

58. Si tribus temporibus anni, id est, Natale Domini, Pascha, & Pentecosten, omnes fideles ad communionem corporis & sanguinis Domini accedere admoneat.

59. Si illud etiam admoneat, quibus temporibus conjugati se abstinere debent à propriis uxoribus.

60. Ut nullus Clericus ad nuptias pergat.

61. Si de oblationibus quæ à populo offeruntur die dominico & in diebus festis, expleta

Missa, eulogias plebi tribuat.

62. Si fine stola vel orario in itinere incedat.

63. Si postponens clericalia vestimenta, laicalibus utatur indumentis.

64. Si aquam cum vino misceat in sacrificio Domini.

65. Si expleta Missa reliquum corporis & sanguinis Domini ipse Presbyter cum timore & reverentia sumat. Et si Diaconum aut Subdiaconum non habet, ipse manu propria calicem & patenam abluat atque abstergat.

66. Si absque alba, aut cum illa alba qua in suos usus quotidie utitur, Missam cantare præsumat.

67. Si de decimis quatuor fiant portiones.

68. Si rem Ecclesiæ aut possessionem aut mancipium vendere, commutare, aut quocunque ingenio alienare præsumpserit.

69. Si diem dominicum & alias festivitates absque opere servili à vespera in vesperam celebrare doceat.

70. Si plebem admoneat ut in atrio Ecclesiæ nequaquam cantent, aut choros mulierum ducant, sed Ecclesiam ingredientes verbum Dei cum silentio audiant.

71. Si carmina diabolica, quæ super mortuos nocturnis horis ignobile vulgus cantare solet, & cachinnos quos exercent, sub contestatione Dei omnipotentis prohibeat.

72. Si offerentes instruat ut candelam vel quicquid aliud ad altare deferre placuerit, ante Missam, vel antequam evangelium legatur, offerant.

73. Oblationem autem unam tantummodo oblatam ad offertorium pro se suisque omnibus unusquisque offerat.

QUID SIT A PRESBYTERO REQUIRENDUM.

74. Postquam hæc omnia diligenter investigata fuerint, tunc ipse Presbyter ab Episcopo vel ejus vicario percunctandus est,

75. Si ex ingenuis parentibus sit natus, aut ex servili conditione.

76. Si de eadem parrœchia aut de alia sit natus vel ordinatus.

77. Si sit de eadem parrœchia, inquirendum est à quo Episcopo fuerit ordinatus, vel ad quem locum ptætitulatus.

78. Si servus est, ostendat cartam libertatis.

79. Si de alia parrœchia, ostendat litteras commendatitias, quas formatam vocant.

80. Si ulla parte corporis est imminutus. Si seipsum abscidit.

POST HÆC DE MINISTERIO SIBI COMMISSO INQUIRENDUM EST.

81. Si expositionem symboli atque orationis dominicæ juxta traditionem orthodoxorum patrum penes se scriptam habeat, & eam pleniter intellegat, & inde prædicando populum sibi commissum sedulò instruat.

82. Si orationes Missarum, præfationem quoque canonis, & eundem canonem bene intellegat, & memoriter ac distinctè proferre valeat.

83. Si epistolam & evangelium bene legere possit atque saltem ad litteram ejus sensum manifestare.

84. Si psalmorum verba & distinctiones regulariter ex corde cum canticis consuetudinariis pronuntiare sciat.

85. Si sermonem Athanasij Episcopi de fide sanctæ Trinitatis, cujus initium est *Quicunque vult salvus esse*, memoriter teneat, & sensum illius intellegat; & verbis communibus enuntiare sciat.

86. Si exorcismos & orationes ad catechumenum faciendum, ad fontem quoque consecrandum, & reliquas preces super masculum & feminam pluraliter atque singulariter distinctè & rationabiliter proferre valeat.

87. Similiter ordinem baptizandi ad succurrendum infirmis.

88. Ordinem quoque reconciliandi juxta modum sibi canonicè reservatum, atque unguendi infirmos, orationes quoque eidem necessitati competentes, si bene scit legere aut memoriter enuntiare.

89. Similiter ordinem & preces in exequiis atque agendis defunctorum.

90. Si memoriter teneat exorcismos & benedictiones salis & aquæ.

91. Si cantum nocturnum atque diurnum noverit.

92. Si compotum minorem, id est, epactas, concurrentes regulares, terminos paschales, & reliquos sapiat.

93. Si habeat martyrologium, ex quo certis diebus natalitia sanctorum populo adnuntiet.

In canonibus vulgatis Concilij Meldenſis, pro eo quod Regino & Burchardus habent converſatio reprehenſibilis contemptibilem reddat, *legitur* converſatio reprehenſibilis periculosè devaſtet. *Quæ verò dein ſequuntur apud Reginonem & Burchardum, non extant in canone illo Concilij Meldenſis.*

De eadem re. *Ex Capitulis ſynodalibus Karoli Imperatoris tit.* CIII.

Lib. 1. Capitular. c. 109.

III. Epiſcopos itaque monemus ut ſivè per ſe ſive per vicarios pabulum verbi divini ſedulò populis adminiſtrent: quia, ut ait beatus Gregorius, iram contra ſe occulti judicis excitat ſacerdos, ſi ſine prædicationis ſonitu incedit.

S. Gregor. lib. 1. epiſt. 24.

Quòd à Rege poſtulandum ſit ut Epiſcopi tempore opportuno ad miniſterium ſibi commiſſum vacare poſſint. *Ex ſupradicto Concilio tit.* IV.

Concil. Meld. c. 28. & in Capitulis Karoli Calvi tit. VI. c. 28.

IV. Ut regia magnificentia liberiorem libertatem Epiſcopis ad peragendum in eorum parrœchiis miniſterium præſtet quàm hactenus propter diverſas perturbationes habuiſſent. Ipſi autem Epiſcopi conceſſum ſibi otium non in ſuas voluptates, ſed in divinum & officioſum convertant negotium: quatinus ſtudentes prædicationibus, correctioni, atque confirmationi, quod hactenus per parrœchias fuit neglectum, ſollerter de cetero ſit emendatum.

Ne

Ne Episcopi propter suam quietem neglegant plebem sibi commissam. *Ex eodem Concilio tit.* V.

V. Providendum est ne Episcopi propter suam quietem ad remotiora loca secedentes, & suum ministerium neglegentes, proprias deserant civitates; sed aut parrœchias suas cum officij efficacia circumeant, aut cum religione in suis civitatibus canonicè cum filiis suis degant. Presbyteros etiam sibi commissos doctrina, castitate, & sobrietate, atque hospitalitate secundùm suum ministerium ornari compellant. Concil. Meld. c. 28. Burchard lib. 1. c. 228.

De Episcopis qui rarò aut nunquam plebes sibi commissas per seipsos visitant. *Ex eodem Concilio tit.* VI.

VI. Ut quorundam Episcoporum reprehensibilis immo damnabilis consuetudo omnimodis corrigatur, qui plebes sibi creditas aut rarò aut nunquam per seipsos juxta ordinem evangelicum & apostolicum atque ecclesiasticum visitant, cùm Dominus dicat: *Speculatorem dedi te domui Israël, & audies ex ore meo verbum, & adnuntiabis eis ex me.* & cetera quæ divinus sermo complectitur. Concil. Meld. c. 29. Ezech. 3.

Ut Episcopus ambulet per suam diocesim. *Ex Concilio Bracarensi tit.* VII.

VII. Placuit omnibus Episcopis atque convenit ut per singulas Ecclesias & dioceses ambulantes primùm discutiant Clericos, quomodo ordinem baptismi teneant vel Missa- Concil. Bracar. 2. c. 1. Burchard. lib. 1. c. 85.

rum, & qualiter quæcunque officia in Ecclesia peragant. Et si rectè quidem invenerint, Deo gratias; sin autem minimè, docere debent ignaros, & hoc omnimodis præcipere, ut sicut antiqui canones jubent, ante dies viginti baptismi ad purgationem exorcismi catechumeni currant. intra quos viginti dies omnino catechumeni symbolum, quod est *Credo in Deum*, specialiter doceantur.

Quid laicos docere oporteat.

Ex eod. Concilio Bracar. 2. c. 1.

Postquam ergo suos Clericos discusserint vel docuerint Episcopi, alia die, convocata plebe ipsius Ecclesiæ, doceant illos ut errorem fugiant idolorum vel diversa crimina, id est, homicidium, adulterium, perjurium, falsum testimonium, & reliqua peccata mortifera, & quod nolunt sibi fieri, non faciant alteri, & ut credant resurrectionem omnium hominum & diem judicij, in quo unusquisque secundùm opera sua recepturus sit. Et sic postea Episcopus de Ecclesia illa proficiscatur ad aliam.

Ut Episcopus cum paucis suam parrœchiam circumeat. *Ex Concilio Toletano tit.* V.

Concil. Tolet. 7. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 86.

VIII. Cùm Episcopus suam dioceſim visitat, nulli præ multitudine oneroſus exiſtat, nec unquam quinquagenarium numerum evectionis excedat, aut ampliùs quàm una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat. [*Vide Concilium Valentinum* III. *cap.* 17.]

Ut si Episcopus hoc explere nequiverit, suos vicarios dirigat. *Ex eodem Concilio tit.* VI.

IX. Quòd si Episcopus aut languore detentus aut aliis occupationibus implicatus id explere nequiverit, Presbyteros probabilis vitæ aut Diaconos mittat, qui redditus basilicarum & reparationes & ministrantium vitam inquirant. Concil. Tolet. 4. c. 36. Burchard. lib. 1. c. 87.

Ut Episcopi suam diocesim visitent. *Ex Capitulis synodalibus Karoli Augusti.*

X. Ut Episcopi circumeant parrœchias sibi commissas, & ibi inquirendi studium habeant de incestu, de parricidiis, adulteriis, & aliis malis quæ contraria sunt Deo, & quæ Christiani devitare debent, & infra illorum parrœchias Ecclesiarum, quibus necesse est, emendandi curam habeant. Similiter tam nostras à nobis in beneficium datas quàm & aliorum summo studio provideant. Vide lib. 5. Capitular. c. 94. 109. & 365. Vide to. 2. Concilior. Galliæ pag. 248. c. 38.

Ut Episcopus duos solidos tantùm accipiat cùm suam parrœchiam circuit. *Ex Concilio Bracarensi tit.* X.

XI. Placuit ut nullus Episcoporum, cùm suas dioceses visitat, præter honorem cathedræ suæ, id est, duos solidos, aliquid aliud tollat per Ecclesias, neque tertiam partem ex quacunque oblatione populi in Ecclesiis parrœchialibus requirat; sed tertia illa pars pro luminaribus Ecclesiæ vel reparatione serve- 10. q. 3. c. 1.

tur, & ſingulis annis Epiſcopo exinde ratio fiat. Nam ſi tertiam illam partem Epiſcopus tollat, lumen & ſarta tecta Eccleſiæ abſtulit.

De Epiſcopis qui non viſitatis parrœchiis pretium ſervitutis requirunt. *Ex Concilio apud Triburias habito temporibus Arnulphi Regis tit.* XXVI.

Burchard. lib. I. c. 229.

XII. Delata eſt coram ſancta ſynodo querimonia plebium, eò quòd ſint quidam Epiſcopi nolentes ad prædicandum vel confirmandum ſuas per annum parrœchias circuire, qui tamen exigunt ut manſiones, quibus in profectione uti debuerant, alio pretio redimant qui parare debent. Quæ duplex infamia & negligentia & avaritia ſanctæ ſynodo horrori fuit magno; & ſtatuerunt ne quis penitùs ultra exerceat id cupiditatis ingenium, & ut ſollicitiores ſint Epiſcopi de ſuis gregibus viſitandis.

De eadem re. *Ex Capitulis ſynodalibus Karoli Imperatoris tit.* XCIV.

Lib. I. Capitular. c. 100.

XIII. Ne verò Epiſcopi occaſione prædicandi aut confirmandi oneri eſſent populis, * à nobis admoniti polliciti ſunt ſe deinceps hoc cavere velle & eo tempore * ſuum miniſterium, in quantum facultas datur, exequi, * his quibus prodeſſe poſſunt, non quo * eorum profectio, quantum in illis eſt, ſit importuna vel oneroſa.

* adm. à n.
* min. ſ.
* apud hos
* ne eor.

Perturbatus eſt ordo iſtius capitis apud Reginonem. Exhibuimus hoc lectionem codicis Pariſienſis. Editio Helmaſtadienſis non eſt multùm diverſa. Varias lectiones adnota-

vimus in margine. Sed integer locus ſic reſtituendus eſt ex libris Capitularium, tum editis, tum manù ſcriptis. Ne verò &c. & eo tempore ſuum miniſterium, in quantum facultas dabatur, exequi quo eorum profectio, quantum in illis erat, his quibus prodeſſe poſſunt & debent, non ſit importuna vel oneroſa.

De immunitate Eccleſiarum. *Ex eodem Capitulari tit.* CIII.

XIV. Denuntiandum eſt omnibus, & à Miſſis noſtris ordinandum, ut omnes Eccleſiæ & Preſbyteri ſub immunitate & privilegio & ordinatione atque diſpoſitione Epiſcoporum ſingularum parrœchiarum, in quibus conſiſtunt, ſecundùm auctoritatem canonicam permaneant. Capitula Karoli Calvi tit. 9. c. 4.

Quòd omnes baſilicæ in poteſtate Epiſcoporum ſunt. *Ex Concilio Aurelianenſi tit.* XIII.

XV. Omnes baſilicæ quæ per diverſa loca conſtructæ ſunt vel cotidie conſtruuntur, placuit ſecundùm priorum canonum regulam ut in ejus Epiſcopi, in cujus territorio poſitæ ſunt, poteſtate conſiſtant. Concil. Aurel. 1. c. 17. Burchard. lib. 3. c. 8.

De parrœchiis. *Ex Concilio Chalcedonenſi tit.* XIX.

XVI. Singularum Eccleſiarum ruſticas parrœchias vel poſſeſſiones manere inconcuſſas illis Epiſcopis qui eas retinere noſcuntur, & maximè ſi per triennium eas abſque vi ob- Concil. Chalced. c. 17. Burchard. lib. 3. c. 148.

tinentes ſub diſpenſatione rexerunt. Quòd ſi intra tricennium facta fuerit de his vel fiat altercatio, licere eis qui ſe læſos aſſerunt apud ſanctam ſynodum provinciæ certare.

Quales miniſtros Epiſcopi in civitatibus ſuis relinquere debeant. *Ex Capitulis Karoli junioris tit.* V.

Capitula Karlomanni tit. 2. c. 7.

XVII. Et quoniam Epiſcopi, qui noſtris & ſuis communibus Eccleſiæ & totius regni neceſſitatibus occupati ſunt, non valent cuncta ſoli proſpicere quæ infra fines parrœchiæ illorum perpetrantur, ſtatuimus ut quotienſcunque Epiſcopi à propria civitate digrediuntur, tales adjutores unuſquiſque in ſua civitate relinquat qui hæc omnia prudentiſſimè in ſua civitate peragant, ut pauperes ſanguine Chriſti redempti ſemper in civitate præſentem inveniant à quo reſponſum & conſolationem accipiant. In vicis autem & villulis longè à civitate remotis conſtituat unuſquiſque Epiſcopus reverendos & cautos atque omni prudentia morum temperatos Preſbyteros, qui ſua vice ſuperiùs ſtatuta modeſtè perficiant, & ad quos alij Preſbyteri juniores & minùs cauti ſuam cauſam referant.

De tricennali præſcriptione. *Ex epiſtola Gelaſij Papæ.*

Gelaſ. 1. epiſt. 10. c. 1. Lib. 7. Capitular. c. 175. Burchard. lib. 3. c. 149.

XVIII. Illud etiam annecti placuit, ut ſi qui, quod abſit, facultates Eccleſiæ necnon & dioceſes ab aliis, à quibus poſſidentur, Epiſcopis jure ſibi vindicent, quod tricennalis lex concluſit, quia & filiorum noſtrorum Prin-

cipum ita emanavit auctoritas, ut ultra triginta annos nulli liceat pro id appellare quod legum tempus excludit.

De rebus per triginta annos possessis. *Ex Capitulis Ludovici Imperatoris tit.* VII.

XIX. Ut de rebus Ecclesiarum quæ ab eis per triginta annorum spatium sine ulla interpellatione possessæ sunt testimonia non recipiantur; sed eo modo contineantur sicut res ad fiscum dominicum pertinentes contineri solent. Addit. IV. c. 34. Burchard. lib. 3. c. 150.

De inscriptione temporum. *Ex eodem, capite* IX.

XX. Si quis terram ab altero dixerit violenter sibi esse sublatam, & convicerit priùs quàm triginta annorum compleatur numerus & rem constiterit occupatam, & requirere potuerit, repetentis partibus reformetur. Cetertùm si impletis triginta annis terra à quocunque pervasa fuisse dicatur, & non fuerit antè repetita, nihil sibi reddendum esse cognoscat. Lex Burgund. tit. 79. c. 2. 3.

Item de eadem re. *Ibidem.*

XXI. Et quia omnia ad quietem omnium pertinentia ex lege convenit provideri, quas omnino causas de quibuscunque rebus, quæ intra triginta annos non fuerint definitæ, nullo eas postmodum licebit ordine commoveri: quia satis unicuique ad requirendum & recipiendum quod ei debitum fuerit suprascriptus annorum numerus constat posse sufficere. Ibid. c. 5.

Item de eadem re. *Ibidem.*

Interpretat. leg. un. Cod. Theodos. de inquil. & colonis.

XXII. Si quis colonum alienum in re sua triginta annos habuerit, ac si suum vindicet. Qui infra triginta annos inventus fuerit, á domino cum filiis sibi debitis & omni peculio revocetur. Si verò mortuus fuerit, peculium ejus dominus recipiat. Colona verò si viginti annis in alieno dominio permanserit, à priori domino non requiratur. Colonum duæ partes agnationis sequantur, colonam verò tertia pars. Nam si agnatio infra viginti annos edita fuerit, quando adhuc colona domino competebat, repetentibus non negetur; quia in modernis legibus est constitutum. Sanè, ne separatio conjugij fiat, præcipimus ut dominus coloni vicaria muliere cum agnatione partis tertiæ non negetur.

De consecranda Ecclesia. *Ex Concilio Vvormacienſi.*

Concil. Bracar. 2. c. 5. Concil. Vvormat. c. 3. Burchard. lib. 3. c. 37.

XXIII. Placuit, quotiens ab aliquo fidelium ad consecrandas Ecclesias Episcopus invitatur, non quasi ex debito munus aliquod à fundatore requirat; sed si ipse quidem aliquid ex suo voto obtulerit, non respuat. Attamen unusquisque Episcopus meminerit ut non priùs dedicet Ecclesiam nisi antea dotem basilicæ & obsequium ipsius per donationem cartulæ confirmatum accipiat. Nam non levior est ista temeritas, si sine luminaribus vel sine substantiali sustentatione eorum qui ibidem servituri sunt quàm si domus privata consecre-

tur Ecclesia. [*Vide lib.* 3. *Leg. Longob. tit.* 1. *cap.* 47.]

De libertate Ecclesiarum. *Ex Capitularibus, titulo* LXXXI.

XXIV. Sancitum est ut unicuique Ecclesiæ unus mansus integer absque ullo servitio attribuatur, & Presbyteri in eis constituti non de decimis, nec de oblationibus fidelium, non de domibus, neque de atriis, vel hortis juxta Ecclesiam positis, neque de præscripto manso aliquod servitium faciant præter ecclesiasticum. Et si aliquid ampliùs habuerint, inde senioribus suis debitum servitium impendant. Lib. 1. Capitular. c. 91. Burchard. lib. 3. c. 12. Vvalter. Aurelian. c. 9.

De termino Ecclesiarum. *Ex eodem, capite* CXVII.

Ut terminum habeat unaquæque Ecclesia de quibus villis decimas recipiat. Lib. 1. Capitular. c. 155.

De novis Ecclesiis. *Cap.* LXXXVII.

XXV. Statutum est de villis novis & Ecclesiis novis ibidem noviter in eis constitutis ut decimæ de ipsis villis ad easdem Ecclesias conferantur. Lib. 1. Capitular. c. 93.

Item ex eodem, cap. V.

XXVI. Quicunque voluerit in sua proprietate Ecclesiam ædificare, cum consensu & voluntate Episcopi, in cujus parrœchia fuerit, licentiam habeat. Veruntamen omnino providendum est ut aliæ Ecclesiæ antiquiores propter hanc occasionem suam justitiam aut decimam non perdant, sed semper ad anti- Capitulare Karoli M. ad Salz c. 3. Burchard. lib. 3. c. 7.

quiores Eccleſias perſolvantur.

Item de manſo Eccleſiæ. *Ex eodem Capitulari.*

Lib. 1. Capitular. c. 45. XXVII. De uno manſo ad Eccleſiam dato, de quo aliqui homines contra ſtatuta ſibi ſervitium exigunt, quicunque pro hac cauſa accuſatus fuerit, Comes vel Miſſi hoc quod inde ſubtractum eſt Preſbyteris cum ſua lege reſtituere faciant.

De eadem re. *Ex ſynodo Meldenſi capite* LXIII.

Concilium Meldenſe c. 63. XXVIII. Secundùm canonicam auctoritatem & conſtitutionem Domini Imperatoris Lodouvici, de agro eccleſiaſtico & manſo ac mancipiis, quæ ipſe in ſuis Capitulis conſtituit, vel ſi quilibet pro loco ſepulturæ aliquid largitus fuerit Eccleſiæ, neque de decimis & oblationibus fidelium quemquam Preſbyterorum aliquem cenſum perſolvere cogat, nec quiſquam cujuſlibet ordinis aut dignitatis exinde quicquam ſubtrahat & redhibitionem quamcunque exigat temporalem. Quod ſi fecerit, communione uſque ad ſatisfactionem privetur, & regia poteſtate hoc emendare legaliter compellatur.

Item de privilegio Eccleſiarum.

Concil. Arelat. c. c. 20. Lib. 1. Capitular. c. 36. Burchard. lib. 3. c. 9. XXIX. Ut Eccleſiæ antiquitus conſtitutæ nec decimis nec ulla poſſeſſione priventur, ita ut novis oratoriis tribuatur.

De Eccleſiis vel altaribus ambiguis, & ut ſuperflua altaria de Eccleſia abiciantur. *Cap.* LXV.

XXX. Eccleſiæ vel altaria quæ ambigua ſunt de conſecratione conſecrentur, & ſuperflua altaria deſtruantur de Eccleſia. Lib. 1. Capitular. c. 151. Burchard. lib. 3. c. 10.

De honore eccleſiaſtico. *Cap.* CXLII.

XXXI. Ut Epiſcopi prævideant quem honorem Preſbyteri pro Eccleſiis ſuis ſeniorибus tribuant. Lib. 1. Capitular. c. 148.

Quòd omnium Eccleſiarum dotes ad Epiſcopum pertineant. *Ex Concilio Toletano capit.* XIX.

XXXII. Multi contra canonum conſtituta ſic Eccleſias quas ædificaverunt poſtulant conſecrari, ut dotem quam Eccleſiæ contulerunt, ad Epiſcopi ordinationem non pertinere cenſeant. quod factum & in præteritum diſplicet, & in futuro prohibetur; ſed omnia ſecundùm conſuetudinem antiquam ad Epiſcopi ordinationem & poteſtatem pertineant. Concil. Toletan. 3. c. 19. Lib. 7. Capitular. c. 213. Burchard. lib. 3. c. 10. Vide lib. 6. Capitular. c. 69.

Unde Eccleſiæ debeant reſtaurari & Epiſcopo obſequium exhiberi. *Ex epiſtola Gelaſij Papæ.*

XXXIII. Quatuor autem tam de reditu quàm de oblatione fidelium, prout cujuſlibet Eccleſiæ facultas admittit, ſicut dudum rationabiliter eſt decretum, convenit fieri portiones: quarum una ſit Pontificis, altera Clericorum, pauperum tertia, quarta fabricis ap- Decreta Gelaſ. c. 27. Lib. 7. Capitular. c. 290. Riculf. c. 11. Burchard. lib. 3. c. 137.

plicanda; de quibus, ſicut ſacerdotis intererit, ſic Clericus ultra delegatam ſibi ſummam nihil inſolenter noverit expetendum. Ea verò quæ eccleſiaſticis ædificiis attributa ſunt, huic operi veraciter prærogata locorum doceat inſtauratio manifeſta ſanctorum: quia nefas eſt ſi ſacris ædibus deſtitutis, in lucrum ſuum præſul impendia his deſignata convertat.

De eadem re. *Ex epiſtola Simplicij Papæ capit.* II.

Decreta Simplicij c. 2.

XXXIV. De reditibus Eccleſiæ vel oblatione fidelium ſola Epiſcopo ex his una portio remittatur, duæ eccleſiaſticis fabricis & erogationi peregrinorum & pauperum profuturæ. ultima Clericis pro ſingulorum meritis dividatur.

De honore Eccleſiæ Dei. *Ex Capitulis ſynodalibus tit.* LXIX.

Lib. 1. Capitular. c. 71.

XXXV. Placuit nobis admonere ut unuſquiſque Epiſcopus videat ſuper ſuam parrœchiam ut Eccleſia Dei ſuum habeat honorem, ſimul & altaria ſecundùm ſuam dignitatem venerentur, & non ſit domus Dei & altaria ſacrata pervia canibus, & ut vaſa ſacrata Deo in magna veneratione habeantur, & ut ſacrificia ſanctificata cum magna diligentia ab eis colligantur qui digni ſunt.

Item de reſtauratione Eccleſiarum Dei. *Ex Capitulis Ludouvici Imperatoris cap.* XL.

Lib. 4. Capitular. c. 40.

XXXVI. De opere vel reſtauratione

Ecclesiarum Comes & Episcopus sive Abbas unà cum Missò nostro, quem ipsi sibi elegerint ad hoc, considerationem faciant, ut unusquisque eorum tantum inde accipiat ad operandum & restaurandum quantum ipse de rebus Ecclesiarum habere dinoscitur. Similiter & vassi nostri aut in commune tantum accipiant operis quantum rerum ecclesiasticarum habent, vel unusquisque per se juxta quantitatem quam ipse tenet. aut si inter eos convenerit ut pro opere faciendo argentum donent, juxta æstimationem operis in argento persolvant. cum quo pretio rector Ecclesiæ ad prædictam restaurationem operarios conducere & materiam emere possit. Et qui nonas & decimas dare neglexerit, primùm quidem illas cum lege sua restituat, insuper & bannum nostrum solvat, ut ita castigatus caveat ne sæpius iterando beneficium amittat.

De eadem re. *Item ex Capitulis tit.* XXII.

XXXVII. De operibus in restauratione Ecclesiarum, sive in faciendo, sive in redimendo, episcopalis potiùs sequatur voluntas. Nullatenus tamen remaneat quin, sicut à nobis sæpe jussum est, hoc aut illud partibus Ecclesiarum persolvatur. Et hoc omnibus notum sit, quia quicunque neglegenter exinde egerit, & coram nobis exinde neglegens repertus fuerit, illud volumus omnino ut subeat quod in nostro Capitulari de hac re communi consultu fidelium nostrorum ordinavimus. Lib. 2. Capitular. c. 12.

De locis dudum ſacris. *Ex eodem Capitulari capit.* LIV.

Lib. 4. Capitular. c. 53.

XXXVIII. De locis jam dudum ſacris & nunc ſpurcitia fœdatis, ut juxta poſſibilitatem in antiquum ſtatum reformentur.

De Eccleſiis deſtructis. *Ex eodem, cap.* III.

Lib. 5. Capitular. c. 144. Lib 3 Leg. Longob. tit. 1. c. 45.

XXXIX. De Eccleſiis deſtructis, ut Epiſcopi & Miſſi inquiſitionem faciant utrum per neglegentiam aut impoſſibilitatem deſtructæ ſint; & ubi neglegentia inventa fuerit, epiſcopali auctoritate emendare cogantur qui eam reſtaurare debuerant. Si verò per impoſſibilitatem contigit, ut aut plures ſint quàm neceſſe ſit, aut majoris magnitudinis quàm ut ex rebus ad eas pertinentibus reſtaurari poſſint, Epiſcopus modum inveniat, qualiter congruè emendari & conſiſtere poſſint.

De eadem re. *Ex Capitulis ſynodalibus Karoli junioris cap.* LXII.

Capit. Karoli Calvi tit. 6. c. 66.

XL. Servi Eccleſiarum quibuſcunque poteſtatibus ſubditi, unde melior conſuetudo vel devotior commendatio ex tempore & juſſione Domni Ludouvici vel certè Domni Karoli ſeu etiam Pippini non exiſtit, ſaltem viginti diebus in anno eidem Eccleſiæ ad reficiendas ipſius ruinas abſque moleſtia ſervire ſinantur. Ubi autem & amplior commendatio & melior conſuetudo inde haberetur, pro hac noſtra neceſſitudinis conſideratione non decidat.

Item de eadem re. *Ex Capit. Ludowici capit.* V.

XLI. Ne verò Eccleſiæ Preſbyteris commiſſæ in reſtauratione aut in luminaribus juxta poſſibilitatem rerum ab illis neglegantur veſtra nihilominus invigilare debet ſolertia. Et ſicut alios prohibetis ne de manſis ad Eccleſiæ luminaria datis aliquid accipiant, ſic & vos & veſtri Archidiaconi de eiſdem manſis nihil accipiendo, aliis exemplum præbeatis. Sed potiùs ad id ad quod data ſunt ſervire concedantur; ut totum, ſicut dictum eſt, in reſtauratione Eccleſiarum & luminaribus veſtra auctoritate & ſtudio cedere poſſit.

De decimis. *Cap.* CLXII.

XLII. Ut decimæ in poteſtate Epiſcopi ſint, qualiter à Preſbyteris diſſipentur. Lib. 1. Capitular. c. 149.

De eadem re. *Ex cap.* CLVII.

XLIII. Ut qui Eccleſiarum beneficia habent, nonam & decimam ex eis Eccleſiæ cujus res ſunt donent. & qui tale beneficium habent, ad medietatem laborent, & de eorum portione proprio Preſbytero decimas donent. Lib. 1. Capitular. c. 163.

De eadem re.

XLIV. Novalia rura, quæ juxta cultos agros fiunt, Eccleſiæ antiquę decimentur. Et ſi ultra milliaria quatuor vel quinque in ſaltu quælibet digna perſona aliquod novale conlaboraverit, ibidémque cum ſui Epiſcopi conſenſu Eccleſiam conſtruxerit, poſt conſecra-

tionem Ecclesiæ provideat Presbyterum, ejúsque conductu de eodem elaboratu decimas eidem Ecclesiæ conferat. [*Caput istud non extat in codice MS. Reginonis.*]

Item de nonis & decimis. *Ex eodem, cap.* XXXVI.

Concil. Cabilon. 2. c. 19. Lib. 2. Capitular. c. 38.

XLV. Qui decimas post creberrimas admonitiones & prædicationes sacerdotum dare neglexerint, excommunicentur. Juramento verò eos constringi nolumus, propter periculum perjurij.

Item de nonis & decimis. *Ex eodem, cap.* XXI.

Lib. 2. Capitular. c. 21.

XLVI. De nonis quidem & decimis, unde & genitor noster & nos frequenter & in diversis placitis admonitionem fecimus, & per Capitularia nostra qualiter hæc observentur ordinavimus, volumus atque jubemus ut de omni collaboratu & de vino & fœno fideliter & pleniter ab omnibus nona & decima persolvatur. De nutrimine verò pro decima, sicut hactenus consuetudo fuit, ab omnibus observetur. Si quis tamen Episcoporum fuerit qui argentum pro hoc accipere velit, in sua potestate maneat, juxta quod ei & illi qui hoc persolvere debet convenerit.

Item de nonis & decimis. *Ex eodem, cap.* V. *lib.* V.

Lib. 3. Capitular. c. 145.

XLVII. De his qui nonas & decimas jam per multos annos aut ex parte aut ex toto dare neglexerunt, volumus ut per Missos nostros.

noſtros conſtringantur, ut ſecundùm conſuetudinem priorem ſolvant unius anni nonam & decimam cum ſua lege, & inſuper bannum noſtrum. Et hoc eis denuntietur, quòd quicunque hanc neglegentiam iteraverit, beneficium unde hæc nona & decima perſolvi debuit amiſſurum ſe ſciat.

Item de eadem re. *Cap.* VI.

XLVIII. Quicunque decimam abſtrahit de Eccleſia ad quam per juſtitiam debet dari & eam præſumptuosè vel propter munera aut amicitiam vel aliam quamlibet occaſionem ad alteram Eccleſiam dederit, à Comite vel à Miſſo noſtro diſtringatur, ut ejuſdem decimæ quantitatem cum ſua lege reſtituat. Lib. 5. Capitular. c. 145. & Addit. IV. c. 73.

Item de eadem re. *Cap.* VII.

XLIX. De decimis quas dare populus non vult niſi quolibet modo ab eo redimantur, ab Epiſcopis prohibendum eſt ne fiat. Et ſi quis contemptor fuerit inventus, ut nec Epiſcopum nec Comitem audire velit, ſi noſter homo fuerit, ad præſentiam noſtram venire compellatur. Ceteri verò diſtringantur, ut inviti Eccleſiæ reſtituant quod voluntariè dare neglexerunt. Lib. 5. Capitular. c. 46. Lex Longobardor. lib. 3. tit 3. c. 8. Burchard. lib. 3. c. 134.

Item de eadem re. *Cap.* IX.

L. De illis qui agros dominicatos propterea neglexerunt excolere ut nonam & decimam exinde non perſolvant, & alienas terras ad excolendum propter hoc accipiunt, volumus ut de tribus annis ipſam annonam cum ſua lege Lib. 5. Capitular. c. 147.

perſolvant. Et ſi quis contemptor aut Comitis aut Miſſorum noſtrorum propter hoc extiterit, ſub fidejuſſoribus ad palatium venire compellatur.

Item de eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* LXII.

LI. Hi qui ex rebus eccleſiaſticis nonas & decimas perſolvere & ſarta tecta Eccleſiæ ſecundùm antiquam auctoritatem & conſuetudinem reſtaurare debent, & hoc non ſolùm neglegunt, verùm & contemnendo dimittunt, atque Clericos fame & penuria afficiunt, eccleſiaſtica quoque ædificia diſſolutione adnullari permittunt, tamdiu ab eccleſiaſtica communione ſeparentur uſque dum diligentia emendare ſtudeant quod ſocordia neglexerunt. Quòd ſi iterum iteraverint, poſt excommunicationis ſatisfactionem, regia poteſtate compulſi, juxta legale & antiquum edictum: *Qui neglegit cenſum, perdat agrum.*

Item de decimis. *Ex Capitulis Karoli.*

Capitulare ad Salz c. 2.

LII. De decimis ubi antiquitus fuerunt Eccleſiæ baptiſmales, & devotio facta fuit, juxta quod Epiſcopus ipſius parrœchiæ ordinaverit, omnimodis fiant donatæ. Et ſi per donationes Regum aut ceterorum Deum timentium bonorum hominum ad epiſcopia ſeu monaſteria aliquæ res delegatæ ſunt, & ex ipſis rebus antiquitus ad ipſas Eccleſias priores decimæ datæ fuerunt, ipſa antiqua donatio vel devotio firma & ſtabilis permaneat. Tamen, ut ſuprà diximus, decimas de ipſis rebus, qui

eas possidere videtur, persolvat.

Ne fœnum & annona & vinum mittatur in Ecclesia. *Ex eodem capit.* CXLII.

LIII. Ut nullus Presbyter annonam vel fœnum aut vinum in Ecclesia mittere præsumat. [*Vide Theodulf. c.* 8. *& Ahyton. c.* 21.] Lib. 1. Capitular. c. 150.

De eadem re. *Ex dictis sancti Augustini Episcopi.*

LIV. In oratorio nemo aliquid agat nisi ad quod est factum fiat. unde & nomen accepit. Aut si fortè etiam aliqui propter horas constitutas, si eis vacat & orare voluerint, eis non sint impedimento qui ibi aliquid agendum putaverint.

Item alibi.

In oratorio præter orandi & psallendi Dei cultum penitùs nihil agatur, ut nomini huic & opera jugiter impensa concordent. Regula Tarnat. c. 15. Burchard. lib. 3. c. 80.

Item de eadem re. *Ex dictis sancti Benedicti.*

LV. Oratorium hoc sit quod dicitur, nec ibi quicquam aliud geratur aut condatur. Regula S. Benedicti c. 52. Burchard. lib. 3. c. 81.

Ut nullus in Ecclesia convivari præsumat. *Ex Concilio Carthaginensi.*

LVI. Ut nulli Episcopi vel Clerici in Ecclesia conviventur, nisi fortè transeuntes hospitij necessitate illic resideant. Populi etiam ab hujusmodi conviviis, quantum potest fieri, prohibeantur. Burchard. lib. 3. c. 83.

De eadem re. *Ex Concilio Laudicensi.*

Concil. Laod. c. 28. Burchard. lib. 3. c. 82.

LVII. Non oportet in domiciliis divinis sive Ecclesiis agapen facere, & intus manducare, vel accubitus sternere.

Ut nemo præsumat in Ecclesia vinum vendere. *Ex Concilio Turonensi.*

Burchard. lib. 3. c. 84. Vide Capitulare Riculfi Suession. c. 13

LVIII. Perlatum est ad sanctam synodum quòd quidam Presbyteri in Ecclesiis sibi commissis tabernas, quod nefas est, constituant, ibíque per caupones vinum vendant aut vendere permittant, & ubi tantummodo orationes & verbum divinum Deíque laus debuerit resonare, ibi comessationes & ebrietates fiant, ibi risus & plausus & verba turpia, ibi rixæ & contentiones resultent. quod quàm sit Deo contrarium, Dominus Deus demonstrat; qui cùm invenisset in templo vendentes & ementes & nummularios sedentes, facto funiculo de resticulis, omnes ejecit de templo. Si enim ea quæ licitè vendi videbantur in templo, & ad hoc emebantur ut in eodem templo offerrentur Domino, ipse foras ejecit, quid putas de tam pestifera præsumptione & Dei contemptu fiet? Et si non solùm sacerdotibus sed etiam omnibus Clericis præcipitur ne tabernas ingrediantur, quis audire potest ut Ecclesiæ Dei tabernæ fiant? Itaque interdicit per omnia synodus ne hoc imposterum nullatenus fiat. Quod si factum fuerit, Presbyter deponatur; laici, communione privati, ab Ecclesia, quam dehonestaverunt, expellantur.

De eadem re.

LIX. Interea non est leviter accipiendum quod Dominus dicit: *Domus mea domus orationis est.* Si enim domus Dei orationis domus vocatur, hoc debet esse quod dicitur, nec ibi aliud debet geri aut recondi. Ubi enim corpus Domini consecratur, ubi angelorum præsentia non dubitatur adesse, ubi sanctorum reliquiæ reconditæ venerantur, ne quid inhonestum appareat quod oculos ad orationem venientium offendat, ne quid ibi videatur quod ad lucrum temporale pertineat; sed omnia sancta, omnia munda, & tantummodo ad ecclesiasticum ministerium pertinentia. Burchard lib. 3. c. 86. Esa. 56.

Ut altaria mundissimis linteis cooperiantur; & ut Presbyteri feminis prædicent ut linteamina dent unde altare vestiatur. *Ex Concilio Remensi cap.* v.

LX. Observandum est ut mensa Christi, id est, altare ubi corpus dominicum consecratur, ubi sanguis ejus hauritur, ubi sanctorum reliquiæ reconduntur, ubi preces & vota populi in conspectu Dei á sacerdote offeruntur, cum omni veneratione honoretur, & mundissimis linteis & palliis diligentissimè cooperiatur, nihilque super eo ponatur nisi capsæ cum sanctorum reliquiis, & quatuor evangelia. Expleta Missa, calix & Sacramentorum liber cum vestibus sacerdotalibus in mundo loco sub sera recondantur. Burchard. lib. 3. c. 97.

De linteis altarium præparandis. *Ex Capitularibus.*

Lib. 1. Capitular. c. 152.

Presbyteri per parrœchias suas feminis prædicent ut linteamina in altaria præparent.

Ut nullus Presbyter alterius parrœchianum ad Missam recipiat. *Ex Concilio Nannetensi* CCCCXVIIII.

Concil. Nannet c. 1. Burchard. lib. 2. c. 92.

LXI. Ut dominicis vel festis diebus Presbyteri, antequam Missas celebrent, plebem interrogent si alterius parrœchianus in Ecclesia sit, qui proprio contempto Presbytero ibi Missam velit audire; quem si invenerint, statim ab Ecclesia eiciant, & ad suam parrœchiam redire compellant. Similiter interrogent si aliqui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant. Et si inventi fuerint, statim reconcilientur. Quòd si noluerint pacem suscipere, ab Ecclesia eiciantur usquo quò ad caritatem redeant. Non enim possumus munus vel oblationem ad altare offerre donec priùs fratri reconciliemur. His ita peractis, sacerdotes Missarum sollemnia rite peragant.

Item ex eodem Concilio. *Ex Capitularibus.*

Concil. Nannet. c. 2. Lib. 1. Capitular. c. 151. Burchard. lib. 2. c. 91.

Ut nullus Presbyter alterius parrœchianum, nisi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Missam recipiat.

De oblationibus fidelium ad altare.

LXII. Si aliquid fideles ad altare offerunt, à ministro receptum post altare ponatur,

Ut nihil aliud in ſacrificio Domini offeratur præter id quod Dominus ſtatuit. *Ex canonibus Apoſtolorum tit.* III.

LXIII. Si quis Epiſcopus aut Preſbyter præter ordinationem Domini alia quædam in ſacrificio offerat ſuper altare, id eſt, aut mel, aut lac, aut pro vino ſiceram, aut confecta quædam, aut volatilia, aut animalia aliqua, aut legumina, contra conſtitutionem Domini faciens, deponatur de gradu.

Quæ ſpecies ad altare, non ad ſacrificium, ſed ad benedictionem ſimplicem debent offerri. *Ex canonibus Apoſtolorum tit.* IV.

LXIV. Offerri non liceat aliquid ad altare præter novas ſpicas & uvas & oleum & thymiama, id eſt, incenſum, tempore quo ſancta celebratur oblatio. Burchard. lib. 6. c. 6.

Ut ea quæ in Eccleſiis offerri non poſſunt, ad domos ſacerdotum à fidelibus deferantur. *Vbi ſuprà tit.* V.

LXV. Reliqua poma omnia vel primitiæ ad domum Epiſcopi & Preſbyteri dirigantur, nec offerantur in altari. Certum eſt autem quòd Epiſcopis & Preſbyteris & Diaconis & reliquis Clericis dividantur.

Quid in ſacrificio Domini offerri debeat. *Ex Concilio Vvormacienſi cap.* XXIX.

LXVI. In euchariſtia non debet aqua pura offerri, ut quidam ſobrietatis cauſa fallun- Concil. Bracar. 3. c. 2. Concil. Vvormac. c. 4.

Burchard. lib. 5. c. 2.

tur, ſed vinum cum aqua mixtum, quia & vinum in redemptionis noſtræ myſterio fuit, cùm dicat: *Non bibam de hoc genimine vitis*; & aqua mixtum, quod poſt cœnam dabat. Sed & de latere ejus aqua cum ſanguine egreſſa, vinum de vera carnis ejus vite cum aqua expreſsè oſtendit. Cùm igitur magiſter veritatis verum ſalutis noſtræ ſacrificium commendaret ſuis diſcipulis, panem tantùm & calicem ſub hoc ſacramento præbuiſſe cognoſcimus. Ideóque præter panem & vinum cum aqua mixtum aliud offerri non debet. Calix enim dominicus vino & aqua permixtus debet offerri; quia videmus in aqua populum intellegi, in vino verò oſtendi ſanguinem Chriſti. Ergo quando in calice vino aqua miſcetur, Chriſto populus adùnatur, & credentium plebs ei in quem credidit copulatur & jungitur. quæ copulatio & conjunctio aqua & vino ſic miſcetur in calice Domini ut commixtio illa non poſſit ſeparari. Nam ſi vinum tantùm quis offerat, ſanguis Chriſti incipit eſſe ſine nobis. Si verò aqua ſit ſola, plebs incipit eſſe ſine Chriſto. Non poteſt enim calix Domini eſſe aqua ſola, aut vinum ſolum, niſi utrumque ſibi miſceatur.

Matth. 26.

De calice Domini. *Ex Concilio Remenſi titulo* VIII.

Burchard. lib. 5. c. 96. & Di. 1. De conſecrat. c. 45.

LXVII. Ut calix Domini cum patena, ſi non ex auro, omnimodis ex argento fiat. Neque cauſentur Preſbyteri, avaritia ſuadente, de paupertate vel impoſſibilitate, cùm una pars ex omnibus quæ ad Eccleſiam pertinent

in fabricis ipsius Ecclesiæ sit impendenda. Admonendus est etiam populus ut aliquid in donariis Domini offerat, sicut ipse antiquus populus sub Moyse in tabernaculo Domini fecisse legitur. Si quis autem tam pauperrimus est, saltim vel stanneum calicem habeat. De ære autem aut ex auricalco non fiat calix; quia ob vini virtutem æruginem parit, quæ vomitum provocat. Nullus autem in ligneo calice præsumat cantare.

De corporali dominico. *Ex Concilio quo suprà.*

LXVIII. Corporale super quo sacra oblatio immolatur, ex mundissimo & purissimo linteo sit; nec in eo alterius generis materia pretiosior aut vilior misceatur: quia dominicum corpus in sepulcro, non in holosericis, sed tantùm in sindone munda fuit involutum. Corporale nunquam super altare remaneat; sed aut in Sacramentorum libro ponatur, aut cum calice & patena in mundissimo loco recondatur. Et quando abluitur à Sacerdote, Diacono, vel Subdiacono, primò in Ecclesia in loco & vase ad hoc præparato abluatur, eò quòd ex dominico corpore & sanguine infectum sit. Post hæc à lavandario in nitido loco * paretur. Burchard. lib. 3. c. 98.

* *Editio Helmæstad.* repo-natur.

De eucharistia. *Ex Capitulis synodalibus, cap.* CLV.

LXIX. Ut Presbyter semper eucharistiam habeat paratam; ut quando quis infirmaverit, aut parvulus infirmus fuerit, statim Lib. 1. Capitular. c. 161. Capitula Vvalterij Aurel. c. 7.

Burchard. lib. 5. c. 10. eum communicet, ne ſine communione moriatur.

De eadem re. *Ex Concilio Turonenſi.*

Burchard. lib. 5. c. 9. LXX. Ut omnis Preſbyter habeat pyxidem, aut vas tanto ſacramento dignum, ubi corpus dominicum diligenter recondatur ad viaticum recedentibus à ſeculo. quæ ſacra oblatio intincta debet eſſe in ſanguine Chriſti, ut veraciter Preſbyter poſſit dicere infirmo: *Corpus & ſanguis Domini proficiat tibi &c.* Sempérque ſit ſuper altare obſervatum propter mures & nefarios homines; & de tertio in tertium diem ſemper mutetur, id eſt, illa à Preſbytero ſumatur, & alia quæ eodem die conſecrata eſt in locum ſubrogetur, ne fortè diutiùs reſervata mucida, quod abſit, fiat.

Vide Hug. Menard. in Notis ad lib. Sacramentor. pag. 378.

De oblatis, ut de ſabbato in ſabbatum innoventur. *Ex eodem.*

Burchard. lib. 5. c. 12. LXXI. Illud etiam adnectendum videtur, ut oblationes quæ in altari offeruntur, de ſabbato in ſabbatum ſemper innoventur: quia panes propoſitionis, qui ſuper menſam Domini ponebantur, à ſabbato in ſabbatum ſemper mutabantur.

Ut chriſma ſemper ſub ſera ſit. *Ibidem.*

Burchard. lib. 4. c. 80. LXXII. Præterea & illud omnimodis obſervandum eſt, ut ſacrum chriſma & oleum conſecratum ſemper ſub ſera ſit; ne illud unde Chriſto incorporamur, & unde omnes fideles ſanctificantur, unde Reges & Sacerdotes inunguuntur, aliquis infidelis aut immundus

tangat, aut aliquis perfidus ad Dei judicium ſubvertendum ſubripiat. quod experimento didicimus. [*Vide Concilium Metenſe anni* 888. *cap.* VI.]

Si Preſbyter chriſma dederit ad judicium ſubvertendum. *Ex Capitularibus, tit.* LV.

LXXIII. Ut Preſbyter qui chriſma donaverit ad judicium ſubvertendum, poſtquam de gradu ſuo depoſitus fuerit, manum amittat. Lib. 5. Capitular. c. 55. Lex Longobardor. lib. 3. tit. 27. c. 1.

Ut nullus Preſbyter pro chriſma aliquod munus det. *Ex Concilio Meldenſi cap.* XLV.

LXXIV. Ut nemo Epiſcoporum vel quilibet miniſter eccleſiaſticus propter ſacrum chriſma aliquid muneris accipiat, neque denarios, vel quælibet munuſcula, quæ per miniſtros Epiſcoporum à Preſbyteris inordinabiliter exiguntur. Decet tamen Preſbyteros cum voluntariis eulogiis tempore congruo viſitare & venerari ſuos Epiſcopos. Burchard. lib. 5. c. 77.

Ut omnis Preſbyter duas ampullas in cœna Domini ad civitatem deferat. *Ex Capitulis, tit.* CLVI.

LXXV. Ut Preſbyter in cœna Domini ampullas duas ſecum deferat, unam ad chriſma, alteram ad oleum ad catechumenos inunguendum vel infirmos juxta ſententiam apoſtolicam, ut quando quis infirmatur, inducat Preſbyteros Eccleſiæ, qui pro ipſo orent, Lib. 1. Capitular. c. 162. Burchard. lib. 4. c. 75. Jac. 5.

eúmque inunguant. & cetera.

Conſentiunt in hoc loco editio Helmeſtadienſis & codex MS. Pariſienſis quo nos uſi ſumus. Variant autem libri Capitularium. In editis ſanè, tum apud Burchardum, & in veteri codice MS. Bibliotheca Colbertina, tum etiam in noſtro, præcipitur ut Preſbyter tres ampullas ſecum deferat. Sed in veteri codice MS. ex quo prima Pariſienſis editio prodiit, tum etiam in antiquiſſimo libro monaſterij Rivipullenſis, ita omnino legitur: Ut Preſbyter in cœna Domini duas ampullas ſecum deferat, unam ad chriſma, alteram ad oleum ad catechumenos inunguendum vel infirmos juxta ſententiam &c. *Hanc ultimam lectionem ſecutus eſt Regino. Contrà in veteri codice pontificali Eccleſiæ Rotomagenſis apud Hugonem Menardum in Notis ad librum Sacramentorum pag.* 80. Mane primo Manſionarij ordinent omnia quæ ſunt neceſſaria ad conſecrationem chriſmatis, ampullas tres de oleo mundiſſimo plenas ponentes in ſacrario, unam ad oleum pro infirmis, alteram ad chriſma, tertiam verò ad oleum ad catechumenos ungendum.

De Preſbyteris qui longè poſiti ſunt. *Item unde ſuprà capite* XCIII.

Lib. 1. Capitular. c. 99. Burchard. lib. 4. c. 79.

LXXVI. De Preſbyteris qui accipiendi gratia chriſmatis ad civitates in cœna Domini venire ſoliti erant, ſancitum eſt ut de his qui longè poſiti ſunt, de octo vel decem unus ab Epiſcopo eligatur, qui acceptum

chrisma sibi & sociis diligenter perferat.. Hi verò qui non longiùs à civitate quàm quatuor aut quinque millibus habitant, more solito ad accipiendum chrisma per se veniant; discendi verò gratia alio non quadragesimali tempore ad civitatem convocentur, propter plebes sibi commissas.

Ut alterius Episcopi chrisma nullus Presbyter accipiat. *Ex Concilio Vasensi, cap.* III.

LXXVII. Per singula territoria Presbyteri vel ministri ab Episcopis non prout libitum fuerit, à vicinioribus, sed à suis propriis per annos singulos petant chrisma, appropinquante sollemnitate paschali, nec per quemcunque ecclesiasticum, sed si qua necessitas aut ministrorum occupatio est, per Subdiaconum, quia inhonorum est inferioribus summa committi. Optimum autem est ut ipse suscipiat qui in tradendo usurus est. Si quid autem obstat, saltem is cujus officij est sacrarium disponere & sacramenta suscipere. [*Vide Concilium Carthaginense 4. cap.* 36.] Lib. 7. Capitular. c. 310. Burchard. lib. 4. c. 78.

Ut nullus minister sine chrismate proficiscatur.

LXXVIII. Nullum ministrorum, qui baptizandi recepit officium, sine chrismate unquam debere progredi, quia inter nos placuit semel in baptismate chrismari. De eo autem qui in baptismate quacunque necessitate faciente non chrismatus fuerit, in confirmatione sacerdos commonebitur. Concil. Arausic. 1. c. 2. Burchard. lib. 4. c. 73.

De fontibus ſacris. *Vnde ſuprà.*

Hincmari Capitula an. 852. c. 3. Burchard. lib 4. c. 13. Capitu'are Ahytonis c. 7.

LXXIX. Presbyter qui fontes lapideos habere nequiverit, vas conveniens ad hoc ſolummodo baptizandi officium habeat, quod nunquam extra Eccleſiam deportetur. Similiter ad corporale lavandum & ad pallas altaris propria vaſa habeantur, in quibus nihil aliud fiat. [*Vide infrà cap.* 271. *hujus libri.*]

Ut nullus Presbyter abſque veſtimentis ſacerdotalibus præſumat Miſſam cantare. *Ex Concilio Remenſi.*

LXXX. Nullus Presbyter ſine amictu, alba, & ſtola, & fanone, & caſula ullatenus Miſſam celebrare præſumat. Et hæc ſacra veſtimenta mundiſſima ſint, & in nitido loco intra Eccleſiam collocentur. Nec Presbyter, cùm his induitur, extra Eccleſiam exeat; quia hoc lex divina prohibet.

Ut nullus Presbyter in vuadium ſacrata vaſa vel veſtimenta mittat. *Vnde ſuprà cap.* XI.

Hincmar. in Capitulis datis an. 852. c. 11. Burchard. lib. 3. c. 104. Capitulare Theodulfi c. 18.

LXXXI. Ut nullus Presbyter præſumat calicem vel patenam vel pallium altaris vel veſtimentum ſacerdotale aut librum tabernario vel negotiatori aut cuilibet laico vel feminæ in vadium dare, niſi juſtiſſima neceſſitate urgente: quia tanta eſt ſanctitas ſacri miniſterij, ut ſalva altioris myſterij intellegentia, etiam per Prophetam Dominus prohibuerit ne cum ſanctis veſtimentis ſacerdos procedat ad populum, ſed intra ſancta illa dimittat, à

conloquio divino rediens. Et cui in tabernas ad bibendum à sacris canonibus ingredi prohibetur, sanctificata sacri ministerij nec ad contingendum immundis quanto minùs in vadimonium exhibere debet, sicut Stephanus Papa & Martyr secundùm Hilarium in suis decretalibus docuit.

Abhinc de vita Sacerdotum.

Ut Episcopus & Presbyter non longè ab Ecclesia hospitium habeat. *Ex Concilio Carthaginensi.*

LXXXII. Ut Episcopus non longè ab Ecclesia hospitiolum habeat. Concil. Carthag. 4. c. 14.

Ut Presbyteri nullatenus ubique hospitari sinantur. *Ex Concilio Meldensi cap.* XXXVI.

LXXXIII. Ut Presbyteri nullatenus ubicunque hospitari sinantur, aut aliquo modo ipsi præsumant; sed assiduè apud suas Ecclesias esse studeant propter sacra mysteria vel ministeria fidelibus exhibenda, nec etiam alibi habitare permittantur. Neque mulieres quamcunque * habitationem habeant in locis in quibus Presbyteri aliquem recursum habuerint. Quod si observare parvipenderint, ita ut transgressores, & qui contra interdicta fecerint, judicentur.

* *Sirmond. & cod. MS.* frequentationem

De continentia Sacerdotum. *Ex Concilio Neocæsariensi cap. 1.*

Burchard. lib. 2. c. 108. LXXXIV. Presbyter si uxorem acceperit, ab ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit, aut adulterium perpetraverit, amplius pelli debet, & ad pœnitentiam redigi. Simili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerij subtrahatur.

Concil. Neocæsar. c. 10.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

Concil. Neocæsar. c. 9. Burchard. lib. 2. c. 49. LXXXV. Presbyter si præoccupatus corporali peccato confessus fuerit de se quòd ante ordinationem deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter studium bonum. Quòd si de se ipse non fuerit confessus, & argui manifestè nequiverit, potestati sui judicij relinquatur.

De eadem re. *Ex canonibus Apostolorum.*

Canon. Apost. c. 25. Burchard. lib. 2. c. 189. lib. 17. c. 39. LXXXVI. Presbyter aut Diaconus qui in fornicatione aut perjurio aut furto aut homicidio captus est, deponatur, non tamen communione privetur. Dicit enim scriptura: *Non judicat Dominus bis.*

ITEM.

LXXXVII. Sacerdotes Domini & Diaconi vel quicunque sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes ab uxoribus se abstineant.

De eadem re.

Burchard. lib. 2. c. 118. LXXXVIII. Præterea, quod dignum & pudicum & honestum est, tenere Ecclesia omnino

omnino debet, ut ſacerdotes & Levitæ cum mulieribus non coëant, quia miniſterij cotidiani neceſſitatibus occupantur, & ſcriptum eſt: *Sancti eſtote, quoniam ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter.*

De eadem re.

LXXXIX. De Presbyteris & Diaconibus divinarum legum eſt diſciplina, ut incontinentes in officiis talibus poſiti omni honore eccleſiaſtico priventur, nec admittantur ad tale miniſterium, quod ſola continentia oportet impleri. Burchard. lib. 2. c. 117.

Item.

XC. Interdixit per omnia magna ſynodus non Epiſcopo, non Presbytero, non Diacono, vel alicui omnino qui in clero eſt, licere ſubintroductam habere mulierem, niſi fortè matrem aut ſororem aut amitam vel eas tantùm perſonas quæ ſuſpicionem ſuffugiunt. Concil. Nic. c. 3. Burchard. lib. 2. c. 109.

De eadem re. *Ex decretis Siricij Papæ tit.* XII.

XCI. Feminas verò non alias eſſe patimur in domibus Clericorum niſi eas tantùm quas propriè ſola neceſſitudinis cauſa habitare cum iiſdem ſynodus Nicæna permiſit. Decreta Siricij c. 12. Burchard. lib. 2. c. 110.

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi cap.* XXV.

XCII. * Aurelianus Epiſcopus dixit: Addimus, fratres cariſſimi, præterea, cùm de quorundam Clericorum, quamvis Lectorum, * Aurelius Concil. Carthag. 6. c. 25.

erga uxores proprias incontinentiâ referretur, placuit, quod & diversis Conciliis firmatum est, ut Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, & Diaconi, & Presbyteri, seu etiam Episcopi, secundùm propria statuta ab uxoribus se abstineant, ut tanquam non habentes videantur esse. quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur officio. ceteros autem Clericos ad hoc non cogi nisi maturiore ætate.

De eadem re. *Ex decretis Siricij Papæ cap.* VII.

Decreta Siricij c. 7.

XCIII. Plurimos enim Sacerdotes Christi atque Levitas post longa consecrationis suæ tempora tam de conjugiis propriis quàm etiam de turpi coïtu sobolem didicimus procreasse, & crimen suum hac præscriptione defendere, quia in veteri testamento Sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa. Dicat mihi nunc quisquis ille est sectator libidinum præceptórque vitiorum, si æstimat quia in lege Moysi passim sacris ordinibus à Domino nostro laxata sunt fræna luxuriæ, cur eos quibus committebantur sancta sanctorum prænonet dicens: *Sancti estote, quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester.* Cur etiam procul à suis domibus anno vicis suæ habitare in templo jussi sint Sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possint carnale exercere commercium, ut conscientiæ integritate fulgentes acceptabile Deo munus offerrent; quibus expleto deservitionis suæ tempore uxoris usus solius successionis causa fuerat relaxatus; quia non ex alia nisi ex

tribu Levi quiſquam ad Dei miniſterium fuerat præceptus admitti.

De eadem re. *Capit.* XCII.

XCIV. Statutum eſt ab Epiſcopis de Preſbyteris, ut qui feminas ſecum indiſcretè habitare permittunt, & propter hoc malæ opinionis ſuſpicione denotantur, ſi deinceps admoniti non ſe correxerint, velut contemptores ſacrorum canonum, canonica invectione feriantur. Lib. 1. Capitular. c. 98. Burchard. lib. 2. c. 111.

Rectè hoc capitulum laudat Regino, ſi ratio habeatur veterum codicum. Etenim caput iſtud, quod in editionibus eſt XCVIII. *libri primi,* XCII. *eſt in codicibus Colbertino & Rivipullenſi, ubi in libro primo deſunt ſex capita quæ extant in editionibus. In veteri codice MS. Bibliothecæ regiæ, ex quo prodiit prima editio Pariſienſis, eſt numero* XCI.

De eadem re. *Ex Concilio Vvormacienſi cap.* XXXVIII.

XCV. Placuit ut Epiſcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi abſtineant à conjugibus, ut non generent filios. Quòd ſi hoc decretum violaverint, ab honore clericatus pellantur. Concil. Vvormac. c. 9.

De eadem re. *Ex decretis Papæ Leonis.*

XCVI. Lex continentiæ eadem eſt altaris miniſtris quæ Epiſcopis atque Presbyteris; qui cùm eſſent laici ſive lectores, licitè & uxores ducere & filios procreare potuerunt; ſed cùm ad prædictos pervenerunt gradus, cœpit eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali Decreta Leonis 1. c. 17. Burchard. lib. 2. c. 114.

fiat ſpiritale conjugium, oportet eos nec dimittere uxores, & quaſi non habeant ſic habere, quò & ſalva ſit caritas connubiorum & ceſſet operatio nuptiarum.

De eadem re. *Ex dictis ſancti Gregorij Papæ.*

XCVII. Qui corpus ſuum caſtitati dedicant, habitare ſecum feminas non permittant.

Item ſancti Auguſtini.

XCVIII. Ideo nolo ut ſoror mea mecum ſit, quia quæ cum ſorore mea ſunt, ſorores meæ non ſunt.

De eadem re. *Ex Concilio Vvormacienſi cap.* IX.

Concil. Vvormac. c. 11. XCIX. Sacerdotes igitur ſi in fornicationis laqueum ceciderint, & crimen manifeſtiſſimè oſtenſum fuerit, hactenus ſacerdotij non poſſunt habere honorem, ſecundùm canonicæ inſtitutionis auctoritatem.

Quæ mulieres in domibus habitent Clericorum. *Ex Concilio Agathenſi.*

Conc. Agath. c. 10. Burchard. lib. 2. c. 112. C. Id etiam ad cuſtodiendam vitam & famam ſpeciali ordinatione præcipimus, ut nullus Clericorum extraneæ ſit mulieri qualibet conſolatione aut familiaritate conjunctus. Et non ſolùm in domo illius extranea mulier non accedat, ſed nec ipſe frequentandi ad extraneam mulierem habeat poteſtatem; ſed cum matre tantum & ſorore, filia & nepte, ſi habuerit, vivendi liberam habeat poteſtatem;

de quibus nominibus nefas eſt aliud quàm natura conſtituit ſuſpicari.

Ne ancillæ vel libertæ cellarium teneant Clericorum vel miniſterium ſecretum impendant. *Ex Concilio Agathenſi.*

CI. Ancillas vel libertas à cellario vel à ſecreto miniſterio & ab eadem manſione in qua Clericus manet placuit removeri. Conc. Agath. c. 11. Burchard. lib. 2. c. 113.

De familiaritate extranearum mulierum. *Ex Concilio Aureliano.*

CII. Ideóque ſtatuimus ut ne quis antiſtitum aut Clericorum licentiam habeat intra domum ſuam ullam, abſque propinquis mulieribus quas priores canones eloquuntur, habere perſonam. de quibus etiam id ſpecialiter inhibetur, ut ſi quis Clericorum ſuſpicionem adverſam aut oblocutionem populi ob mulierem quamcunque incurrerit, eam ſtatim, ſi intra domum ſuam habet, abiciat. Si certè extranea & ſui juris eſt, iſtam omnibus conditionibus ſtudeat abicere, ut infamia quæ excitata eſt abrogetur. Quòd ſi quilibet antiſtitum vel Clericorum quod ſuprà ſcriptum eſt vitare noluerit, pro inobedientia triennij excommunicatione multetur. Quòd ſi adulterij permixtione fuerit adprobatus, in regradatione honorum, priorum canonum ſtatuta ſerventur. Concil. Aurelian. 3. c. 4.

De eadem re. *Ex Concilio Turonico.*

CIII. Et quia diabolo nullum locum dare oportet, hoc præcipuè cuſtodiendum decrevimus ut nulli Clerici cum extraneis feminis Concil. Turon. 1. c. 1. Burchard. lib. 2. c. 116.

habeant familiaritatem, nec ullum malè loquendi vel ſentiendi hominibus aditum tribuant: quia frequenter per hanc indecentem occaſionem contigit ut diabolus, qui inſidiatur ſicut leo in cubili ſuo, de ruinis ſervorum Dei inſultet. Si quis verò Clericus poſt interdictum Epiſcopi ſui inlicitis familiaritatibus extranearum feminarum voluerit inhærere, à communione habeatur alienus.

De eadem re. *Ex Concilio Nannetenſi, capitulo* VI.

Concil. Nannet. c. 5. Lib. 7. Capitular. c. 291. Burchard. lib 2. c. 116.

CIV. Inhibendum & modis omnibus interminandum eſt ut nullus ſacerdos eas perſonas feminarum, ſicut & in canone inſertum continetur, de quibus ſuſpicio eſſe poteſt, in domo ſua habeat. ſed neque illas quas canones concedunt, (quia inſtigante diabolo etiam in illis ſcelus frequenter perpetratum reperitur, aut etiam in pediſſequis illarum) ſcilicet matrem, amitam, ſororem. Sed ſi quis de his habuerit talem neceſſitatem patientem cui ſit neceſſitas ſuſtentatio Preſbyteri, habeat in vico aut in villa domum longè à Preſbyteri converſatione, & ibi eis ſubminiſtret quæ neceſſaria ſunt. Sed & hoc ſecundùm auctoritatem canonicam modis omnibus prohibendum, ut nulla femina ad altare præſumat accedere aut Preſbytero miniſtrare aut infra cancellos ſtare aut ſedere.

De viſitandis à Preſbytero infirmis. *Vnde ſuprà.*

Concil. Nannet. c. 4.

CV. Cùm ſacerdos audierit aliquem in-

firmari in ſua plebe, quàm citiùs ad eum pergat, & ingreſſus cubiculum, aquam benedictam ſuper eum & per omne cubiculum aſpergat, cum antiphona *Aſperges me Domine* & verſu *Exurgat Deus*. Deinde dicat orationem: *Deus qui ſacerdotibus tuis tantam præ ceteris gratiam contuliſti*. Deinde cantet ſeptem pſalmos cum precibus pro infirmis. Poſt hæc omnes jubeat extra cubiculum ſecedere. & adpropinquans lecto quo infirmus decumbit, eum blandè lenitérque alloquatur, ut omnem ſpem ſuam in Deo ponat, ut flagellum Dei patienter toleret, ut hæc ad purgationem & caſtigationem ſuam provenire credat, ut peccata ſua confiteatur, ut emendationem promittat, ſi Dominus vitam conceſſerit, pœnitentiam pro culpis commiſſis ſpondeat, ut ſubſtantiam ſuam, dum adhuc ſenſus & ratio in eo viget, diſponat, ut peccata ſua elemoſynis redimat, ut his qui in ſe peccaverunt indulgeat, ut rectam fidem & credulitatem teneat, ut de Dei miſericordia nunquam deſperet. Cùm his & hujuſcemodi allocutionibus fuerit mens infirmi relevata, data benedictione ſacerdos recedat, non poſt multum reverſurus, détque locum ut ægrotus de peccatis ſuis poſſit cogitare.

Burchard. lib. 18. in argumento.

De infirmis qui confitentur peccata ſua & ſe reconciliari expoſcunt. *Ex quo ſuprà.*

CVI. Infirmus, qui neceſſitate mortis urguente confitetur peccata ſua, ſub ea conditione à ſacerdote reconcilietur, ut ſi ei Dominus vitam donaverit ſanitatémque reddiderit,

Concil. Nannet. c. 5. Burchard. lib. 18. c. 3.

ſecundùm qualitatem delicti omnimodis pœniteat.

De reconciliandis infirmis. *Ex Concilio Nicæno.*

Concil. Nicæn. c. 13. Burchard. lib. 18. c. 6.

CVII. De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc relaxatio antiqua regulariſque ſervabitur, ita ut ſi quis egreditur è corpore, ultimo & neceſſario viatico minimè privetur; quò ſi vel deſperatus, & conſecutus communionem, oblationiſque particeps factus, iterum convaluerit, ſit inter eos qui communionem orationis tántummodo conſequuntur. Generaliter autem omni cuilibet in exitu poſito & poſcenti ſibi communionis gratiam tribui, Epiſcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

De eadem re. *Ex epiſtola Leonis Papæ.*

Leo 1. ep. 91. Burchard. lib. 18. c. 4.

CVIII. His autem qui in tempore neceſſitatis & in periculi urgentis inſtantia præſidium pœnitentiæ, mox reconciliationis implorant, nec ſatisfactio interdicenda eſt, nec reconciliatio deneganda; quia miſericordiæ Dei nec menſuras poſſumus ponere, nec tempora definire, ad quem nulla impedit venire mortis converſio, dicente Dei ſpiritu per Prophetam: *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Et alibi: *Dic iniquitates tuas prior, ut juſtificeris.* Item: *Quia apud Dominum miſericordia eſt, & copioſa apud eum redemptio.* In diſpenſandis itaque donis Dei non debemus eſſe difficiles nec ſe accuſantium gemitus lacrymáſque neglegere, cùm ipſam pœnitendi

affectionem ex Dei credamus inſpiratione conceptam, ut reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ad ipſius voluntatem.

De eadem re. *Ex Concilio Africano.*

CIX. Aurelius Epiſcopus dixit: Si quiſquam in periculo fuerit conſtitutus, & ſe reconciliari divinis altaribus petierit, ſi Epiſcopus abſens fuerit, debet utique Preſbyter conſulere Epiſcopum, & ſic periclitantem ejus præcepto reconciliare, quam rem ſalubri conſilio debemus roborare. Conc. Carthag. 2. c. 4. Burchard. lib. 18. c. 13.

De eadem re. *Ex epiſtola Celeſtini Papæ.*

CX. Vera ergo ad Deum converſio in ultimis poſitorum mente potiùs eſt æſtimanda quàm tempore, Propheta hoc taliter aſſerente: *Cùm converſus ingemueris, tunc ſalvus eris.* Cùm ergo Dominus ſit cordis inſpector, quovis tempore non eſt deneganda pœnitentia poſtulanti, cùm illi ſe obliget judici cui occulta omnia noverit revelari. Decreta Celeſt. 1. c. 15. Burchard. lib. 18. c. 1.

De his qui obmuteſcunt antequam ſacerdos veniat ad eos. *Ex epiſtola Leonis Papæ.*

CXI. Ita ergo talium neceſſitati auxiliandum eſt ut nec actio illis pœnitentiæ nec communionis gratia denegetur, ſi eam etiam amiſſo vocis officio per indicia integri ſenſus quærere comprobentur. Quòd ſi ita aliqua ægritudine fuerint adgravati ut quod paulò antè poſcebant, & ſub præſentia ſignificare non valebant, teſtimonia eis fidelium circumſtantium S. Leo epiſt. 91. c. 5. Burchard. lib. 18. c. 9. Riculf. c. 10.

prodeſſe debebunt. ſimul tamen & pœnitentiæ & reconciliationis beneficium conſequantur. [*Mendoſa eſt lectio iſtius capitis apud Reginonem. Legendum itaque* poſcebant, ſub præſentia ſacerdotis ſignificare non valeant &c.]

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

Concil. Carthag. 4. c. 78. Burchard. lib 18. c. 23.

CXII. Pœnitentes qui in infirmitate viaticum euchariſtiæ acceperint, non ſe credant abſolutos ſine manus impoſitione, ſi ſupervixerint.

De eadem re. *Ex epiſtola Siricij Papæ.*

Decreta Siricij c. 5. Burchard. lib. 18. c. 8. * *Cod. M S.* communicationis

CXIII. Quicunque carnali fragilitate ceciderunt, his viatico munere, cùm ad Dominum cœperint proficiſci, per * communionis gratiam volumus ſubvenire.

De pœnitentibus ſubitò mortuis. *Ex Concilio Vaſenſi cap.* LXV.

Concil. Vaſ. 1. c. 2. Burchard. lib. 18. c. 24.

CXIV. Eorum qui in pœnitentia accepta in bonæ vitæ curſu ſine communione ſubitò moriuntur oblationem recipiendam, & eorum funera ac deinceps memoriam eccleſiaſtico affectu proſequendam.

De communione privatis qui vita defuncti ſunt. *Ex epiſtola Leonis Papæ.*

Decreta Leonis l. c. 20. Burchard lib. 11. c 52. * *Leg.* non diff.

CXV. Horum cauſa Dei judicio reſervanda eſt, in cujus manu fuit ut talium obitus uſque ad communionis remedium * differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non poſſumus.

De unguendis infirmis. *Ex Concilio Turonenſi.*

CXVI. Poſtquam infirmus ab onere peccatorum per confeſſionem relevatus fuerit & à ſacerdote reconciliatus, oleo ſanctificato in Dei nomine inunguendus eſt, primùm in pectore, deinde inter ſcapulas, cum precibus ad hanc ſanctam unctionem pertinentibus, ut juxta Apoſtolum oratio fidei ſalvet infirmum &c.

De eadem re. *Ex epiſtola Innocentij Papæ cap.* CCCLXXXVII.

CXVII. Beatus enim Jacobus Apoſtolus in epiſtola ſua ſcripſit: *Infirmatur quis in vobis, inducat Preſbyteros Eccleſiæ, & orent ſuper eum, unguentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſalvabit infirmum, & allevabit eum Dominus; & ſi in peccatis fuerit, remittentur ei.* Quod non eſt dubium de fidelibus ægrotantibus accipi vel intellegi debere, quia ſancto oleo chriſmatis perungui poſſunt, quod ab Epiſcopo confectum non ſolùm ſacerdotibus ſed omnibus uti Chriſtianis licet in ſua aut ſuorum neceſſitate ungendum. Ceterùm illud ſuperfluum videmus adjectum, ut de Epiſcopo ambigatur quod Preſbytero licere non dubium eſt. Nam idcirco Preſbyteris dictum eſt, quia Epiſcopi occupationibus impediti ad omnes languidos ire non poſſunt. Ceterùm ſi Epiſcopus aut poteſt aut dignum ducit aliquem à ſe viſitandum & benedicere & tangere chriſmate, ſine cunctatione poteſt, cujus

Decreta Innoc. 1. c. 8. Burchard. lib. 18. c. 2.

est ipsum chrisma conficere. Nam pœnitentibus istud fundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

De eadem re. *Ex dictis Bedæ Presbyteri.*

CXVIII. *Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, unguentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum.* Hoc & Apostoli in evangelio fecisse leguntur, & nunc Ecclesiæ consuetudo tenet, ut infirmi oleo consecrato unguantur à Presbyteris, & oratione comitante sanentur. Non solùm Presbyteris, sed, ut Papa Innocentius scribit, etiam omnibus Christianis uti licet eodem oleo in sua aut suorum necessitate unguendo. quod tamen oleum nonnisi ab Episcopis licet confici. Nam quod ait *oleo in nomine Domini*, significat oleo in nomine Domini consecrato, vel certè quia etiam cùm unguunt infirmum, nomen Domini super eum invocare pariter debent. *Et si in peccatis sit, dimittentur ei.* Multi propter peccata in animam facta infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Unde Apostolus Corinthiis, quia corpus Domini indignè percipere erant soliti, ait: *Ideo inter vos multi imbecilles & dormiunt multi.* Si ergo infirmi in peccatis sunt, & hæc Presbyteris Ecclesiæ confessi fuerint, ac perfecto corde ea relinquere atque emendare fategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis peccata queunt dimitti. Unde rectè sub-

jungitur : *Confitemini alterutrum peccata vestra, & orate pro invicem ut salvemini.*

De sacra communione. *Vnde suprà.*

CXIX. Postquam infirmus sacra unctione fuerit delibutus, statim corpore & sanguine Domini recreandus est; ut de cujus vita corporali desperatur, vivificari in anima aut vita mereatur æterna. Ait enim Dominus: *Qui manducat carnem meam & bibit sanguinem meum, habet vitam æternam.* Et: *Nisi manducaveritis, non habebitis vitam in vobis.* Proinde sancti canones præcipiunt ut nulli fideli in extremis posito communio denegetur.

Ne Presbyter sacram communionem laico vel feminæ ad deferendum tradat. *Ex Concilio Remensi.*

CXX. Pervenit ad notitiam nostram quòd quidam Presbyteri in tantum parvipendant divina mysteria ut laico aut feminæ sacrum corpus Domini tradant ad deferendum infirmis; & quibus prohibetur ne sacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent, illis sancta sanctorum committuntur. quod quàm sit horribile, quàm detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia synodus ne talis temeraria præsumptio ulteriùs fiat, sed omnimodè Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quòd si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit. Burchard. lib. 5. c. 30. & Di. 2. de consecr. c. 29.

Ut nulla præmia pro baptizandis requirantur. *Ex epiſtola Gelaſij Papæ.*

Decreta Gelaſ. c. 5. Burchard. lib. 4. c. 71.

CXXI. Baptizandis conſignandíſque fidelibus pretia nulla præfigant, nec inlationibus quibuſlibet impoſitis exagitare cupiant renaſcentes: quoniam quod gratis accepimus, gratis dare mandamur. Et ideo nihil à prædictis prorsùs exigere moliantur, quò vel paupertate cogente deterriti, vel indignatione vocati, redemptionis ſuæ cauſas adire deſpiciant; certum habentes quòd qui prohibita admiſiſſe fuerint deprehenſi, vel commiſſa non potiùs ſua ſponte correxerint, periculum ſubituri proprij ſint honoris.

Ut nemo pro ſepultura quicquid exigat. *Ex epiſtola Gregorij Papæ.*

S. Gregor. lib. 7. Indict. 2. epiſt. 55. Capitulare Ahytonis c. 24.

CXXII. Grave nimis & procul eſt à ſacerdotis officio pretium de terra conceſſa putredini quærere & de alieno velle facere luctu compendium. Hoc autem vitium & nos, poſtquam Deo auctore ad epiſcopatus honorem acceſſimus, de Eccleſia noſtra omnino vetuimus, & pravam denuo conſuetudinem nequaquam uſurpari permiſimus, memores quia dum Abraham à filiis Ephron, hoc eſt, filio Seor, ſepulcri pretium ad humandum corpus conjugis poſtularet, pretium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere conſecutus. Si ergo tantæ conſiderationis paganus vir fuit, quanto magis nos, qui ſacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Unde hoc avaritiæ vitium ne vel in alienis denuo tentari

præſumatur ammoneo. Sed ſi quando aliquem in Eccleſia veſtra ſepeliri conceditis, ſiquidem parentes ipſius, proximi, vel heredes pro luminaribus ſponte quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Peti verò aut aliquid exigi omni modo prohibemus; ne, quod valde inreligioſum eſt, aut venalis, quod abſit, dicatur Eccleſia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, ſi ex eorum cadaveribus ſtudetis quærere quolibet modo compendium.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* LXXII.

CXXIII. Ut nemo quemlibet mortuum in Eccleſia quaſi hereditatio jure, niſi quem Epiſcopus aut Preſbyter pro qualitate converſationis aut vitæ dignum duxerit, ſepelire præſumat; nec quiſquam oſſa cujuſlibet mortui de ſepulcro ſuo eicere, aut ſepulturam cujuſquam temerario auſu quoquo modo violet, ſed unumquemque in loculo ſibi à Deo parato atque conceſſo adventum ſui judicis præſtolari concedat; maximè cùm non ſolùm divinæ leges, ſed etiam & humanæ, apud humanam rempublicam ſepulcrorum violatores reos mortis dijudicent. Sed & neque pro loco ſepulturæ, ut verbis ſancti Gregorij utamur, pretium de terra conceſſa putredini quærere & de alieno velle facere luctu compendium aliquo modo tentent. Si quando autem proximi vel heredes ſponte aliquid offerre in Eccleſia voluerint in elemoſyna defuncti, accipere non vetamus. Peti verò aut aliquid exigi

Capitulare Theodulfi c. 9. Riculf. c. 19. Ahytonis c. 23. Burchard. lib. 3. c. 158.

omnino prohibemus; ne, quod valde inreligioſum eſt, aut venalis, quod abſit, dicatur Eccleſia, aut de humanis mortibus videamur gratulari, ſi compendium exinde ſtudemus modo quolibet quærere.

Ut nullus in Eccleſia mortuum ſepeliat. *Ex Capitulis ſynodalibus tit.* CLVI.

Lib. 1. Capitular. c. 159.

CXXIV. Ut nullus deinceps in Eccleſia mortuum ſepeliat.

De eadem re. *Cap.* XLVI.

Lib. 2. Capitular. c. 47. Concil. Arelat. 6. c. 21.

CXXV. Ut de ſepeliendis in baſilicis mortuis conſtitutio illa ſervetur quæ ab antiquis patribus conſtituta eſt.

Ex Concilio Nannetenſi.

Concil. Nannet. c. 6. Burchard. lib. 3. c. 159.

Præcipiendum, ſecundùm canonum auctoritatem, ut de ſepulcris & hominibus ſepeliendis nihil muneris exigant; niſi fortè qui ſepelitur, vivens juſſerit Eccleſiæ, in cujus atrio ſepelitur, de ſuis rebus aliquid tribuere, aut etiam poſt mortem illius, quibus commiſſum eſt ejus eleemoſynam facere, de rebus illius aliquid dare ſponte voluerint. Tamen nullatenus à Presbyteris illis aliquid exigatur, ſive ab illis qui locis & vicis præſunt. Prohibendum etiam, ſecundùm majorum inſtituta, ut in Eccleſia nullatenus ſepeliantur, ſed in atrio aut in porticu aut exedra Eccleſiæ. Infra Eccleſiam verò, aut prope altare, ubi corpus Domini & ſanguis conficitur, nullatenus habeant licentiam ſepeliendi.

De

De eadem re. *Ex Concilio Triburiensi.*

CXXVI. Ut, si possit fieri, mortui non alibi sepeliantur præter ad Ecclesiam, & deinceps nihil exigatur pro pretio sepulturæ. Concil. Tribur. c. 16.

De eadem re. *Ex eodem.*

CXXVII. Dictum est in quibusdam locis pro perceptione chrismatis numos dari solere, pro baptismo, & communione. Hoc simoniacæ hæresis semen detestata est sancta synodus & anathematizavit, & ut de cetero nec pro ordinatione nec pro chrismate vel baptismo nec pro sepultura vel communione quicquam exigatur, sed gratis dona Christi gratuita * dispensentur. Burchard. lib. 4. c. 101.

* *Burchard.* dispensatione donentur.

De infantibus mortuis, per neglegentiam non baptizatis. *Ex Pœnitentiali, cap.* XVII.

CXXVIII. Pariens femina, cujus filius per neglegentiam non baptizatus obierit, annum unum pœniteat, & nunquam sit sine aliqua pœnitentia. Si sacerdos, ad quem pertinebat, vocatus fuerit ad baptizandum infantem, & venire neglexerit, ipse secundùm damnationem animæ judicio Episcopi sui castigetur. Sed & omnibus fidelibus licet, ubi fortè morituros invenerint non baptizatos, immo præceptum est, omnes animas eripere à diabolo per baptisma, id est, benedicta aqua simpliciter in nomine Domini, & baptizare illos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti intinctos aut superfusa aqua. Unde oportet Vide lib. 1. c. 60. & seqq.

eos, qui possunt, tamen fideles, monachos maximè, & scientiam habere baptizandi; & si alicubi longiùs exierint, eucharistiam semper secum habere debent.

De eadem re.

Burchard. lib. 4. c. 46. Capitulare Theodulfi c. 17.

CXXIX. Perpendant Presbyteri quanti discriminis sit animas innocentium per eorum neglegentiam à regno Dei excludi. Si enim gaudium est in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quid putas, quanta ira & indignatio super illum erit qui per suam neglegentiam januas paradisi innocentibus clausit? Et ideo Presbyteri summa diligentia caveant ne animas, pro quibus sanguis Christi effusus est, per suam incuriam à cœlesti beatitudine separent. Sed si, quod absit, evenerit, gravi pœnitentiæ luctu diebus vitæ suæ se submittat per cujus evenerit neglectum.

De eadem re. *Vnde suprà.*

CXXX. Cujus parvulus in neglegentia sine baptismo mortuus fuerit, tres annos pœniteat, primum ex his in pane & aqua.

Ne oblationes in domibus offerantur, & ne Missæ extra Ecclesiam cantentur.
Ex Concilio Laodicensi.

Concil. Laodic. c. 58. Addit. III. c. 4. & 41. Burchard. lib. 3. c. 60.

CXXXI. Quòd non oporteat in domibus oblationes celebrari ab Episcopis vel Presbyteris.

Vnde suprà.

Burchard. lib. 3. c. 61.

CXXXII. Dictum est nobis quòd quidam

laiçi in domibus propriis præcipiant Presbyteris Missas celebrare & inter canum discursus & scortorum greges sanctitatis mysteria polluantur magis quam consecrentur. Quapropter præcipimus ut nullus Presbyter extra Ecclesiam præsumat Missam cantare, nisi forte itineris necessitas exposcat; ubi in tentorio, aut sub divo, in loco nitido & longè ab omni immunditia remoto Missas celebrare permittimus. & hoc nullatenus sine tabula consecrata.

De eadem re. *Ex epistola Anacleti Papæ.*

CXXXIII. Sacerdotes, quando sacrificant, non soli hoc agere debent, sed testes secum adhibeant, ut Deo perfectè in sacratis Domino locis sacrificare probentur. Ait namque auctoritas legis divinæ: *Vide ne offeras holocausta tua in omni loco quem videris, sed in loco quem elegerit Dominus Deus tuus.* [*Vide lib. 6. Capitular. cap. 198. 205. lib. 7. cap. 99. 312. 334. & Addit. II. cap. 7. 10. & Capitulare Riculfi Suession. cap. 11.*] Burchard. lib. 3. c. 71. Vide infrà cap. 339. & 340. hujus libri. Deuter. 12.

De ebriosis Clericis. *Ex Concilio Agathensi.*

CXXXIV. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio à communione statuimus submovendum, aut corporali * dandum supplicio. Conc. Agath. c. 41. Burchard. lib. 14. c. 11. * subdendum

De eadem re. *Fructuosi Episcopi.*

CXXXV. Si quis ecclesiastica præditus ordinatione, aut monachus, repertus fuerit Burchard. lib. 14. c. 9.

ebrioſus, in pane & aqua tribus pœniteat menſibus.

De eadem re.

Burchard. lib. 14. c. 6. CXXXVI. Si quis Epiſcopus aut aliquis ordinatus in conſuetudine ebrioſus fuerit, aut deſinat, aut deponatur.

De eadem re.

CXXXVII. Laicus ſi ebrioſus fuerit, tres dies in pane & aqua pœniteat.

Generales ſententiæ de omnibus ebrioſis ac vinolentis. Sancti Hieronymi Presbyteri & Ephræm Syri Diaconi.

Hieron. in epiſt. ad Euſtoch. Burchard. lib. 14. c. 12. CXXXVIII. Fuge vinum velut venenum, ne ebrietas ſuperet te, expoliatúmque virtutibus, nudum efficiat. Vinum enim, ut ſancta ſcriptura dicit, apoſtatare facit etiam ſapientes. *Geneſ. 9.* Attende Noë, virum ſapientem & ſanctum, quomodo ad ebrietatem nudatus eſt *Geneſ. 19.* dormiens. Attende Loth Patriarcham, qui per ebrietatem impudenter ſe commiſcuit filiabus. Hinc beatus Baſilius ait: *Multi per vinum à dæmonibus capti ſunt; nec eſt aliud ebrietas quàm manifeſtiſſimus dæmon.* Hinc *Oſ. 4.* Propheta ait: *Fornicatio & ebrietas auferunt cor.* Ebrietas enim perturbationem parit, gignit mentis furorem, & flammam ſuſcitat libidinis, *Epheſ. 5.* Apoſtolo teſte: *Nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* Si quis autem contra hæc ſanctorum fecerit ſtatuta, dignam ac longam agat pœnitentiam; quia unum eſt ex his peccatis quæ hominem à regno Dei ſeparant, dicente

Apostolo Paulo : *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt.* 1. Cor. 6.

De eadem re. *Ex dictis sancti Benedicti.*

CXXXIX. Nihil sic contrarium est homini Christiano quomodo crapula, sicut ait Dominus in evangelio : *Videte ne graventur corda vestra in crapula & ebrietate.* Burchard. lib. 14. c. 1. Luc. 21.

De eadem re. *Ex Capitularibus, titulo* CLXI.

CXL. De ebrietate, ut omnium primùm seniores semetipsos exinde caveant, & eorum junioribus exemplum bonum sobrietatis ostendant. Lib. 1. Capitular. c. 167.

Item. *Ex lib.* III. *cap.* XXXVIII.

CXLI. Ut nullus ebrius causam suam in mallo quærere nec testimonium dicere præsumat ; nec placitum Comes habeat nisi jejunus. Lib. 3. Capitular. c. 38.

Ex eodem, cap. LXXII.

CXLII. Ut in hoste nemo parem suum vel quemlibet alterum hominem bibere * roget, Et quicunq; in exercitu ebrius inventus fuerit, ita excommunicetur, ut in bibendo sola aqua utatur, quousque se malè fecisse cognoscat. Lib. 3. Capitular. c. 72. * cogat. *Ex MS. codice Rivipull.*

Ex Capitularium lib. I. *tit.* CXXXVIII.

CXLIII. Ut nemini liceat alium cogere ad bibendum. Lib. 1. Capitular. c. 144.

Ex canonibus Apoſtolorum, tit. XLII.

Burchard. lib. 14. c. 5. CXLIV. Epiſcopus, Preſbyter, aut Diaconus aleæ atque ebrietati deſerviens aut deſinat aut certè damnetur. Subdiaconus aut Lector aut Cantor ſimilia faciens aut deſinat, aut communione privetur. Similiter etiam laicus.

Ex Pœnitentiali, cap. XIX.

Burchard. lib. 14. c. 13. CXLV. Qui per ebrietatem vomitum facit, ſi Preſbyter aut Diaconus eſt, quadraginta dies pœniteat. Si monachus, triginta dies; ſi Clericus, viginti dies. Si laicus, quindecim dies.

Ex canonibus.

Burchard. lib. 14. c. 6. CXLVI. Si quis Epiſcopus, aut aliquis ordinatus, vitium habuerit ebrietatis, aut deſinat, aut deponatur.

Ex alio Pœnitentiali.

Burchard. lib. 14. c. 14. CXLVII. Laicus ſi per ebrietatem vomitum fecerit, tres dies à carne & vino & ceruiſia abſtineat.

Burchard. lib. 14. c. 15. CXLVIII. Si quis per nequitiam alium inebriaverit, dies quadraginta pœniteat.

De his qui euchariſtiam vomunt.

Burchard. lib. 5. c. 46. CXLIX. Si quis per ebrietatem vel voracitatem euchariſtiam evomuerit, XL. dies pœniteat. Clerici vel monachi ſeu Diaconi XL. dies pœniteant. Preſbyteri LXX. dies, Epiſcopi XC. Si pro infirmitatis cauſa evomuerit, IV. dies pœniteat.

De Clericis inter epulas cantantibus.
Ex Concilio Africano.

CL. Clericos inter epulas cantantes ab officio detrahendos. [*Vide Additionem* IV. *Capitular. cap.* 47. *Capitulare Riculfi Sueſſion. cap.* 14. *& Capitulare Ahytonis Baſileenſis cap.* 46.] Concil. Carthag. 4. c. 62. Burchard. lib. 2. c. 170.

De eadem re. *Ex eodem.*

CLI. Si quis Clericus aut monachus verba ſcurrilia, joculatoria, riſúmque moventia loquitur, acerrimè corripiatur. Burchard. lib. 2. c. 171.

De eadem re. *Ex eodem.*

CLII. Clericos ſcurriles & verbis turpibus joculatores ab officio detrahendos. [*Vide Concilium Tolet.* IV. *cap.* 23. *Concilium Agathenſe cap.* 70. *Addit.* IV. *Capitular. cap.* 46. *& Capitulare Ahytonis Epiſcopi Baſileenſis cap.* 44.] Concil. Carthag. 4. c. 60. Burchard. lib. 2. c. 172.

De Clericis maledicis.

CLIII. Clericus maledicus, maximèque in ſacerdotibus, cogatur ad poſtulandum veniam. Si noluerit, degradetur, nec unquam ad officium abſque ſatisfactione revocetur. Concil. Carthag. 4. c 57. Burchard. l b. 10. c. 66.

De Clericis jurantibus.

CLIV. Clericos jurantes excommunicandos.

De eadem re. *Vnde ſuprà.*

CLV. Clericum per creaturas jurantem Concil. Carthag. 4. c. 61.

Addit. I v. c. 48. acerrimè objurgandum. Si perſtiterit in vitio,
Burchard. lib. 2. c. 175. excommunicandum.

De convitioſis vel maledicis.

CLVI. Si quis convitio vel maledicto vel etiam crimine ſubjecto læſerit aliquem, dignissima purgetur ſatisfactione. Si hoc vitium iteraverit, pœnitentia juſtiſſima ſecundùm modum culpæ expietur.

De eadem re.

Burchard. lib. 10. c. 51. CLVII. Apoſtolus dicit: *Neque maledici regnum Dei poſſidebunt.* Si quis hoc peccatum admiſerit, tam grande pœniteat quàm grande perpetravit ſcelus, quod à regno Dei ſeparat.

De detractoribus.

Burchard. lib. 10. c. 63. CLVIII. Si quis promptus facilíſque eſt ad detrahendum, dicénſque quod verum non eſt, ſeptem dies in pane & aqua ſequeſtratus à fraterno conſortio pœniteat.

De contentionibus vel rixis.

Burchard. lib. 10. c. 62. CLIX. Si quis contentiones vel rixas amaverit, vel manifeſtum convitium fratri intulerit, juxta arbitrium Prioris tamdiu pœniteat quàm diuturna expietur pœnitentia.

Vnde ſuprà.

Burchard. lib. 10. c. 53. CLX. Qui contentioſus aut murmurans extiterit, ſecundùm arbitrium Prioris tamdiu pœniteat quandiu culpæ qualitas extat.

Vnde ſuprà.

CLXI. Si quis videtur contentioſus eſſe, dicente Apoſtolo, *Nos talem conſuetudinem non habemus neque Eccleſia Dei.* Si quis hoc facit, notetur, uſquequo corrigatur. Burchard. lib. 10. c. 55. 1. Cor. 11.

De laſcivis vel ſuperbis.

CLXII. Qui laſcivus & ſuperbus fuerit, triduo in pane & aqua pœniteat.

De eadem re.

CLXIII. Si quis laſcivus in lingua fuerit, triduana pœnitentia expietur. [*Vide Regulam ſancti Fructuoſi cap.* 15.] Burchard. lib. 10. c. 56.

De murmurantibus.

CLXIV. Apoſtolus dicit: *Omnia facite ſine murmurationibus.* Alienus ſit à fratrum unitate qui murmurat, & opus ejus abiciatur. Philipp. 2. Regula S. Baſilij c. 71. Concordia Regular. c. 8. §. 9.

Vnde ſuprà. Burchard. lib. 10. c. 54.

CLXV. Si quis murmurans extiterit, videat ne pœnam murmurantium incurrat, de qua Apoſtolus dicit: *Neque murmuraveritis, ſicut quidam eorum murmuraverunt, & perierunt ab exterminatore.* Juxta menſuram opúſque peccati, quia in hac ſententia Apoſtoli pleniter declaratur, ſacerdotis judicio pœniteat. Regula S. Baſilij c. 93. Burchard. lib. 10. c. 52. 1. Cor. 10.

Si quis priorem detraxerit. *Ex dictis ſancti Baſilij.*

CLXVI. Si quis detraxerit eum qui Regula S. Baſilij c. 43.

Burchard. lib. 10. c. 67.

præest, septem dies à conventu Ecclesiæ separatus, ut Maria soror Aaronis, quæ detraxit Moysi, pœniteat.

De seditiosis Clericis. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 4. c. 45.

CLXVII. De Clericis qui in seditione arma sumpserint, amisso ordinis sui gradu in monasterium pene contrahantur. [*In editione Loaïsæ legitur*, pœnitentiæ contradantur. *Alibi*, perenniter tradantur.]

De Clericis in mutuam cædem prorumpentibus. *Ex Concilio Ilerdensi.*

Concil. Ilerd. c. 11. Burchard. lib. 2. c. 216.

CLXVIII. Si qui Clerici in mutuam cædem proruperint, prout dignitas officiorum in tali excessu contumeliam pertulerit, à Pontifice districtiùs vindicetur.

Vnde suprà.

Regula S. Aureliani c. 13. Concordia Regular. c. 75. §. 2. Burchard. lib. 2. c. 217.

CLXIX. Frater in fratrem si ausus fuerit manum mittere, legitimam disciplinam accipiat.

De eadem re. *Ex dictis sanctorum.*

Regula S. Ferreoli c. 21. Concordia Regular. c. 75. §. 2.

CLXX. Clericus aut monachus in alterum inflammatus, quod est turpissimum, manus inicere non præsumat, præter illos ad quos pertinet correptio. Si quis hæc transgressus fuerit, disciplinis canonicis subjacebit.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

Concil. Carthag. 4. c. 67.

CLXXI. Seditionarios nunquam ordi-

nandos, ſicut nec uſurarios vel injuriarum ſuarum ultores. Conc. Agath. c. 69. Burchard. lib. 2. c. 17.

Vnde ſuprà.

CLXXII. Si quis in aliquo eccleſiaſtico gradu ſacratus percuſſor extiterit, corripiatur acerrimè. Si non emendaverit, tribus menſibus pœniteat in panè & aqua. Burchard. lib. 2. c. 190.

De eadem re. *Ex canonibus Apoſtolorum.*

CLXXIII. Epiſcopum aut Preſbyterum aut Diaconum percutientem fideles delinquentes aut infideles iniquè agentes, & per hujuſmodi volentem timeri, deici ab officio ſuo præcipimus, quia nuſquam nos hoc Dominus non docuit; è contrario verò ipſe, cùm percuteretur, non repercuſſit. Can. Apoſtol. 28.

Ne Clerici arma ferant. *Ex Capitularibus lib. I. tit.* LXXII.

CLXXIV. Omnimodis dicendum eſt Preſbyteris & Diaconibus ut arma non portent, ſed magis ſe confidant in defenſione Dei quàm in armis. Lib. 1. Capitular. c. 70. Burchard. lib. 1. c. 212.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi.*

CLXXV. Quicunque ex clero eſſe videntur, arma militaria non ſumant, nec armati incedant, ſed profeſſionis ſuæ vocabulum religioſis moribus & religioſo habitu præbeant. Quòd ſi contempſerint, tanquam ſacrorum canonum contemptores & eccleſiaſticæ ſanctitatis profanatores proprij gradus amiſſione multentur, quia non poſſunt ſimul Deo & ſeculo militare. Concil. Meld. c. 37. Burchard. lib. 1. c. 211.

Ne Episcopus vel Presbyter aut Diaconus canes ad venandum habeant.

Conc. Agath. c. 55. Epaon. c. 4. Burchard. lib. 2. c. 213.

CLXXVI. Episcopus, Presbyter, aut Diaconus canes ad venandum aut accipitres habere non liceat. Quòd si quis talium personarum hac voluntate detectus fuerit, si Episcopus est, tribus mensibus se à communione suspendat; Presbyter duobus mensibus, Diaconus uno ab omni officio vel communione.

Ne Clerici tabernas ingrediantur. *Ex Concilio Laodiceno.*

Concil. Carthag. 3. c. 27. Burchard. lib. 2. c. 130.

CLXXVII. Ut Clerici edendi vel bibendi causa tabernas non ingrediantur, nisi peregrinationis necessitate compulsi.

Vnde suprà.

Concil. Laodicen. c. 24. Burchard. lib. 2. c. 131.

CLXXVIII. Quòd non oportet sacro ministerio deditos à Presbyteris usque ad Diaconum & reliquum ecclesiasticum ordinem, id est, usque ad Subdiaconum, Lectores, Cantores, Exorcistas, & Ostiarios, & ex numero continentium & monachorum, ingredi tabernas.

De eadem re. *Ex decretis Augustini.*

CLXXIX. Tabernas nullus Clericorum, ut canonum prohibent decreta, causa sumendi cibi aut potus audeat ingredi. Si quis hæc violaverit, ut sanctorum canonum contemptor, acerrimis corripiatur disciplinis.

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

CLXXX. Clericus qui non pro emendo aliquid in nundinis vel in foro deambulat, ab officio ſuo degradetur. Concil. Carthag. 4. c. 48. Burchard. lib. 2. c. 210.

De vigiliis Clericorum. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

CLXXXI. Clericus qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate vigiliis deeſt, ſtipendio privatus excommunicetur, quouſque correptus videatur. Concil. Carthag. 4. c. 49

De eadem re. *Ex Concilio Eliberino.*

CLXXXII. Si quis in civitate poſitus per tres dominicas ad Eccleſiam non acceſſerit, excommunicetur, quouſque correptus videatur. Concil. Eliberit. c. 21. Conc. Agath. c. 64.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

CLXXXIII. Ut Preſbyter vel Diaconus, vel quilibet Eccleſiæ deputatus Clericus, ſi intra civitatem fuerit, vel in loco in quo Eccleſia eſt, aut caſtella, aut vicus, aut villæ, ad Eccleſiam ad ſacrificium cotidianum non venerit, Clericus non habeatur, ſi caſtigatus non emendaverit. [*In Concilio Toletano legitur:* ſi caſtigatus per ſatisfactionem veniam ab Epiſcopo noluerit promereri.] Concil. Toletan. 1. c. 5.

De eadem re. *Ex Concilio Agathenſi.*

CLXXXIV. Clerici qui Eccleſiam frequentare aut officium ſuum implere neglexerint, peregrina eis communio tribuatur. Conc. Agath. c. 64.

De eadem re. *Ex decretis ſancti Benedicti.*

Pſal. 118. Regula S. Benedicti. c. 16. Burchard. lib. 2. c. 105.

CLXXXV. Ut ait Propheta, *Septies in die laudem dixi tibi.* Qui ſeptenarius numerus à nobis ſic implebitur, ſi matutino, primæ, tertiæ, ſextæ, nonæ, veſperæ, completorii-que tempore noſtræ ſervitutis officia perſolvamus: quia de eis dixit Propheta. Nam de

Pſal. 118. nocturnis vigiliis idem ipſe ait: *Media nocte ſurgebam &c.* Ergo his temporibus referamus laudes creatori noſtro ſuper judicia juſtitiæ ſuæ.

Ex Concilio Venetico.

Concil. Venetic. c. 14. Burchard. lib. 2. c. 153.

Clericus qui intra muros civitatis manet, & eo die matutinis hymnis ſine ægritudine defuerit, ſeptem dies à communione habeatur extraneus.

Ut Miſſæ ante horam tertiam non celebrentur. *Ex epiſtola Teleſphori Papæ.*

Burchard. lib. 3. c. 63. & Diſt. 1. de conſecr. c. 48.

CLXXXVI. Miſſarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè ſunt celebrandæ, (quia eadem hora & Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus deſcendiſſe legitur) excepta nocte ſanctæ nativitatis.

Ut fideles ante horam tertiam non prandeant.

Addit. IV. c. 49. Burchard lib. 2. c. 185. & Di. 44. c. 12.

CLXXXVII. Non oportet Clericos vel laïcos religioſos ante ſanctam horam diei tertiam inire convivia, neque aliquando Cle-

ricos, nisi hymno dicto, edere panem, & post cibum gratias auctori Deo referre.

Ut sacramenta altaris à jejunis celebrentur.
Ex Concilio Africano.

CLXXXVIII. Ut sacramenta altaris nonnisi à jejunis celebrentur, excepto uno die anniversario quo cœna Domini celebratur. Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum Episcoporum sive ceterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt jam pransi inveniuntur. Conc. Afric. c. 8. Capitulare Ahytonis c. 10.

Ut post allocutionem Episcopi in Missarum solemniis plebs ad orationem invitetur.
Ex Concilio Laodiceno.

CLXXXIX. Quòd oporteat seorsum primùm post allocutiones Episcoporum orationem super catechumenos celebrari. Et postquam catechumeni egressi fuerint, super eos qui sunt in pœnitentia precem fieri. His etiam accedentibus ad manum sacerdotis & discedentibus tres orationes consummari fidelium, ita ut prima quidem sub silentio, secunda verò & tertia per exclamationes solitas expleantur. Concil. Laodic. c. 19. Burchard. lib. 1. c. 69.

De eadem re.

CXC. Oportet ut in diebus festis vel dominicis, post sermonem intra Missarum sollemnia habitum ad plebem, sacerdos admoneat ut juxta apostolicam institutionem orationem omnes in commune pro diversis necessitatibus fundant ad Dominum pro Regibus Vide infrà c. 204. hujus libri. Burchard. lib. 1. c. 70. Vide Amulonem. epist. 1.

& Rectoribus Ecclesiarum, pro pace, pro peste, pro infirmis qui in ipsa parrœchia lecto decumbunt, pro nuper defunctis; in quibus singillatim precibus plebs orationem dominicam sub silentio dicat, sacerdos verò orationes ad hoc pertinentes per singulas admonitiones sollemniter expleat. Post hæc, sacra celebretur oblatio. Ait enim Apostolus: *Obsecro primùm omnium fieri orationes, obsecrationes, gratiarum actiones &c.* 1. Timoth. 2.

Ut nullus Presbyter solus præsumat Missam cantare. *Ex Concilio Nannetensi.*

Burchard. lib. 3. c. 68. Vide lib. 5. Capitular. c. 93.

CXCI. Definivit sanctum Concilium ut nullus Presbyter solus præsumat Missam cantare. Cui enim dicit *Dominus vobiscum*, aut *Sursum corda*, aut *Gratias agamus Domino Deo nostro*, cùm nullus sit qui respondeat? Aut in Canone, *& omnium circumstantium*, cùm nemo adsit? Aut quem invitat ad orationem, cùm dicit *Oremus*, cùm nullus sit qui secum oret? Aut ergo ista penitùs reticenda sunt, & non solùm non erit perfectum sacrificium, verùm etiam incurret, quisquis ille est, terribilem sententiam: *Si quis tulerit de hoc, tollet Deus partem ejus de libro vitæ.* Aut si hæc muris & parietibus insusurraverit, ridiculosum erit. Quapropter periculosa superstitio maximè à monasteriis monachorum exterminanda est. Prævideant autem Prælati ut Presbyteri in cœnobiis cooperatores habeant in celebratione Missarum. Si quis hæc transgressus fuerit, ab officio suspendatur. Apoc. 22.

De

De Presbyteris qui, celebrata Missa, non communicant. *Ex Canonibus Apostolorum.*

CXCII. Si quis Episcopus aut Presbyter aut Diaconus vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicaverit, aut causam dicat; & si rationabilis fuerit, veniam consequatur; aut si non dixerit, communione privetur, tanquam qui populo causa læsionis extiterit. Canon. Apostolor. c. 9. Burchard. lib. 3. c. 79.

Quòd fideles laïci communicare debeant. *Vnde suprà.*

CXCIII. Omnes fideles Christiani qui ingrediuntur Ecclesiam die dominico, & scripturas Apostolorum & evangelium audiunt, non autem perseverant in oratione usque dum Missa peragatur, nec sanctam communionem percipiunt, velut inquietudines Ecclesiæ commoventes convenit communione privari. Can. Apostolor. c. 10. Burchard. lib. 2. c. 67.

Vnde suprà.

Omnes qui ingrediuntur Ecclesiam Dei & scripturas sanctas audiunt, neque communicant in oratione cum populo, sed pro quadam intemperantia se à perceptione sanctæ communionis avertunt, hi de Ecclesia removeantur quandiu per confessionem pœnitentiæ fructus ostendant. Burchard. lib. 2. c. 68.

De diligentia corporis Domini. *Ex definitione ecclesiasticorum dogmatum.*

CXCIV. Cotidie eucharistiæ commu- Burchard. lib.

5. c. 15. & Dist. 2. de consecr. c. 13. nionem percipere nec laudo nec vitupero, omnibus tamen dominicis diebus communicandum hortor. Si tamen mens in affectu peccandi est, gravari magis dico eucharistiæ perceptione quàm purificari. Et ideo quamvis quis peccato mordeatur, peccandi de cetero voluntatem non habeat, & communicaturus satisfaciat lacrymis & orationibus, & confidens de Dei misericordia, accedat ad eucharistiam intrepidus & securus. Sed hoc de illo dico quem mortalia peccata non gravant. [*Vide Hincmarum in fine epistolæ* XL.]

Item sanctus Augustinus ad Januarium.

August. epist. 118. Burchard. lib. 5. c. 16. Dixerit quispiam non cotidie accipiendam eucharistiam, alius affirmet cotidie. Faciat unusquisque quod secundùm fidem suam piè credit esse faciendum. Neque enim litigaverunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus & ille centurio, cùm alter eorum gaudens in domo sua susceperit Dominum, alter dixerit: *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum.* ambo salvatorem honorificantes, quamvis non uno modo. ambo peccatis miseri, ambo misericordiam consecuti. Ad hoc valet quòd manna secundùm propriam voluntatem in ore cujusque sapiebat.

Luc. 19. Matth. 8.

De eadem re. *Ex epistola Clementis Papæ.*

Clemens epist. 1. Remedius Curiensis c. 1. CXCV. Certè tanta in altari holocausta offerantur quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint, in crastinum non reser-

ventur, ſed cum timore & tremore Clericorum diligentia conſumantur. Qui autem reſidua corporis Domini, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad communes ſumendos cibos conveniant, nec putent ſanctę portioni commiſcere cibum qui per cuniculos digeſtus in ſeceſſum emittitur. Si igitur mane dominica porrigitur, uſque ad ſextam jejunent miniſtri qui eam conſumpſerint. Et ſi tertia vel quarta hora acceperint, jejunent uſque ad veſperam. Sic ſecreta ſanctificatione æterna cuſtodienda ſunt ſacramenta.

Burchard. lib. 3. c. 11.

Vide epiſt. Rhab. ad Heribald. c. 33.

Ex Capitularibus, lib. I. *cap.* XXXII.

Ut omnes fideles communicent, & ad Miſſas expectent finalem deprecationem. [*In codicibus Rivipullenſi & Colbertino, tum etiam in regio, ex quo prima editio Pariſienſis prodiit, legitur*, expectent ſine alia deprecatione.]

Lib 1. Capitular. c. 138.

Ex lib. II. *cap.* XXXIV.

In perceptione corporis & ſanguinis dominici magna diſcretio adhibenda eſt. Cavendum enim eſt ne ſi nimiùm in longum differatur, ad perniciem animæ pertineat, dicente Domino: *Niſi manducaveritis carnem filij hominis, & biberitis ejus ſanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Si verò indiſcretè accipiatur, timendùm eſt illud quod ait Apoſtolus: *Qui manducat & bibit indignè, judicium ſibi manducat.* Juxta ejuſdem Apoſtoli vocem probare ſe debet homo, & ſic de pane illo edat; ut videlicet abſtinens aliquot diebus ab operibus carnis, & purificans corpus animámque

Concil. Cabilon. 2. c. 46. Lib. 2. Capitular. c. 40. Burchard. lib. 3. c. 14. *Joann. 6.*

1. *Cor.* 11.

suam, præparet se ad percipiendum tantum
1. Reg. 21. sacramentum, exemplo David, qui nisi con-
* Edit. Helmæstad. fuisset abstinentiam fessus * fuisset abstinuisse ab opere conjugali ab heri & nudiustertius, nequaquam panes propositionis à sacerdote accepisset.

Ex eodem libro.

Lib. 2. Capitular. c. 41. Burchard. lib. 3. c. 17. Ut si non frequentiùs, vel ter laïci homines in anno communicent, nisi fortè quis majoribus quibuslibet criminibus impediatur, id est, in Pascha, Natali Domini, & Pentecosten.

De Presbyteris qui non communicant.

Lib. 1. Capitular. c. 6. Burchard. lib. 3. c. 78. Auditum est aliquos Presbyteros Missam celebrare & non communicare. quod omnino in canonibus Apostolorum interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere rectè potest, si non communicaverit, *Sumpsimus, Domine, sacramenta.* & cetera. [*Caput istud non extat in editione Helmæstadiensi, & additum est ex codice MS. Parisiensi.*]

Ne populus antè quàm Missa finiatur, de Ecclesia egrediatur. *Ex Concilio Arelatensi.*

Concil. Aurelian. 1. c. 26. Burchard lib. 3. c 29. CXCVI. Cùm ad celebrandam Missam in Dei nomine convenitur, populus non antè discedat quàm Missæ solemnitas compleatur; & ubi Episcopus fuerit, benedictionem accipiat sacerdotis. [*In editione Helmæstad. legitur:* Et ubi Episcopus non fuerit &c. *Vide Concilium* III. *Aurelian. cap.* 29. *& lib.* 7. *Capitular. cap.* 201. *& Addit.* IV. *cap.* 42.]

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi, capit.* CXLVII.

CXCVII. Sacerdote in Eccleſia verbum faciente, qui egreſſus de auditorio fuerit, excommunicetur. Concil. Carthag. 4. c. 14. Burchard. lib. 2. c. 66.

Ut ſacrarium mulieres non introëant. *Ex Concilio Laodiceno.*

CXCVIII. Quòd non oporteat mulieres ingredi ad altare, & ea contingere quæ virorum officiis deputata ſunt. [*Vide lib. 7. Capitular. cap. 134. 175. 189. & Capitulare Theodulfi Epiſcopi Aurelian. cap. 6. Capitulare Ahytonis cap. 11. & Capitula ejus cap. 16.*] Concil. Laodic. c. 44. Burchard. lib. 3. c. 100.

Ex epiſtola Leonis Papæ.

Nihilominus impatienter audivimus tantum divinarum rerum ſubiiſſe deſpectum ut feminæ ſacris altaribus miniſtrare firmentur, cunctáque non niſi virorum famulatui deputata ſexum cui non competit exhibere. Decreta Gelaſ. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 101.

De eadem re. *Ex Concilio Torunenſi.*

CXCIX. Dictum eſt nobis quòd quidam Preſbyteri, celebrata Miſſa, detrectantes ipſi ſumere divina myſteria quæ conſecrarunt, calicem Domini mulierculis, quæ ad Miſſas offerunt, tradunt, vel quibuſdam laïcis, qui dijudicare corpus Domini neſciunt, id eſt, diſcernere inter cibum ſpiritalem & carnalem, quod quantum ſit omni eccleſiaſticæ religioni contrarium, pietas fidelium novit. Unde omnibus Preſbyteris interdicimus ut nullus im- Burchard. lib. 3. c. 76. ex Concilio Rotomag. c. 2.

posterum hoc facere præsumat; sed aut ipse cum reverentia sumat, aut Diacono vel Subdiacono, qui ministri altaris sunt, colligenda tradat. Illud etiam adtendat, ut eos propria manu antè communicet. Nulli autem laico aut feminæ eucharistiam in manibus ponat, sed tantùm in ore cum his verbis: *Corpus & sanguis Domini prosit tibi ad remissionem peccatorum & ad vitam æternam.* Si quis hæc transgressus fuerit, quia Deum omnipotentem contempnit & quantum in ipso est inhonorat, ab altari removeatur.

Ut omnis Presbyter qui Ecclesiam regit, thuribulum & incensum habeat. *Vnde suprà.*

Burchard. lib. 3. c. 227. ex Concilio Rotomag. c. 1.

CC. Ut tempore quo evangelium legitur, & finito offertorio, super oblationem incensum, ut in mortem videlicet redemptoris, ponatur.

De prædicatione Presbyterorum. *Ex Capit. lib. tit.* LXXVI.

Lib. 1. Capitular. c. 82.

CCI. Sed & unicuique vestrum videndum est, dilectissimi & venerabiles pastores Ecclesiarum Dei, ut Presbyteri quos præmittitis per parrœchias vestras ad regendum & prædicandum per Ecclesias populum Dei, ut honestè prædicent, & non sinatis * nova vel non canonica aliquos ex suo sensu & non secundùm sacras scripturas fingere & prædicare populo. Sed & vosmet ipsi utilia, honesta, & recta, & quæ ad vitam ducant æternam, prædicate; alios quoque instruite, ut hæc eadem prædicent.

* *Editio Helmstad.* nova aut inusitata aliq.

Quid ſit à Preſbyteris prædicandum.

CCII. Primò omnium prædicandum eſt omnibus generaliter ut credant Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum Deum eſſe omnipotentem, qui omnia fecit, & unam eſſe deitatem & ſubſtantiam & majeſtatem in tribus perſonis Patris, Filij, & Spiritus ſancti. Lib. 1. Capitular. c. 82. Burchard. lib. 2. c. 59.

Item prædicandum eſt quomodo filius Dei incarnatus eſt de Spiritu ſancto ex Maria virgine pro ſalute humani generis, paſſus, ſepultus, tertia die reſurrexit, & cœlum aſcendit, in fine mundi veniens judicare omnes homines ſecundùm opera propria; quo modo impij cum diabolo in ignem æternum mittentur, juſti cum Chriſto in vitam æternam erunt. Burchard. lib. 2. c. 60.

Item prædicandum eſt quòd omnes homines in propria carne reſurgent. Burchard. lib. 2. c. 61.

Item prædicandum eſt pro quibus criminibus cum diabolo deponuntur, quæ Apoſtolus enumerat, fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, &c. Qui talia agunt, regnum Dei non conſequentur. Et ideo hæc cum omni ſtudio prohibeantur. Burchard. lib. 2. c. 65.

Item prædicandum eſt de dilectione Dei & proximi, de fide & ſpe in Deo, de humilitate, patientia, caſtitate, benignitate, miſericordia, de eleemoſynis, de confeſſione, ut fratribus ex corde remittatur. Qui hæc & his ſimilia agunt, regnum Dei conſequentur. Burchard. lib. 2. c. 64.

De eadem re. *Ex eodem lib.* 1. *cap.* CLIV.

CCIII. Ut unuſquiſque Preſbyter capi- Lib 1. Capitular. c. 160.

Vvalter. Aurel c. 7. Burchard. lib. 19. c. 99.

tula habeat de majoribus vel minoribus vitiis, per quæ cognoſcere valeat vel prædicare ſubditis ut caveant ab inſidiis diaboli.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* CLIX.

Lib. 1. Capitular. c. 165. Burchard. lib. 2. c. 72.

CCIV. Ut ſacerdotes admoneant populum ut eleemoſynam dent & orationem faciant pro diverſis plagis quas aſſiduè pro peccatis noſtris patimur. [*Vide ſuprà cap.* 190. *hujus libri.*]

De eadem re. *Ex cap.* CLX.

Lib. 1. Capitular. c. 166.

CCV. Ut ipſi ſacerdotes, unuſquiſque ſecundùm ordinem ſuum, prædicare & docere ſtudeant plebem ſibi commiſſam.

Admonitio ad Epiſcopos. *Ex lib.* II. *cap.* V.

Lib. 2. Capitular. c. 5.

CCVI. De ſacerdotibus ad veſtram curam pertinentibus magnum adhibete ſtudium ut qualiter vivere debeant, & quomodo populis ad ſuam portionis curam pertinentibus exemplo & verbo proſint, à vobis magna cura edoceantur, admoneantur, & ut id facere ſtudeant, veſtra auctoritate conſtringantur.

Ut quiſque Preſbyter qui Eccleſiam tenet, Clericum habeat. *Ex Concilio Nannetenſi.*

Burchard. lib. 2. c. 56. Capitulare Theodulfi c. 20.

CCVII. Unuſquiſque Preſbyter qui plebem regit, Clericum habeat qui cantet, & epiſtolam & lectionem legat, & qui poſſit ſcolam tenere; & admoneat ſuos parrœchianos ut filios ſuos ad pſalterium diſcendum mittant ad

Ecclesiam, quos ipse in omni castitate erudiat.

Ut omnis Presbyter horas canonicas solemniter persolvat. *Ex eodem, cap.* XIX.

CCVIII. Presbyter, mane matutinali officio expleto, pensum servitutis suæ canendo primam, tertiam, sextam, nonámque persolvat, ita tamen ut postea horis competentibus juxta possibilitatem aut à se aut à scolaribus publicè compleantur. Deinde peractis Missis, & infirmis visitatis, ad opus rurale exeat jejunus, ut iterum necessitatibus peregrinorum & hospitum, sive diversorum commeantium, infirmorum quoque atque defunctorum succurrere possit, usque ad statutam horam pro qualitate temporis & opportunitatis. Hincmari Capitula tit. 1. c. 9. Burchard. lib. 2. c. 104.

Ut Presbyter curam hospitum habeat. *Vnde suprà.*

CCIX. Ut Presbyter curam hospitum, maximè pauperum atque debilium, orphanorum quoque, atque peregrinorum habeat, hósque ad prandium suum cotidie juxta possibilitatem convocet, eísque hospitium tribuat. [*Vide Capitulare Riculfi Suession. cap.* 12.] Hincmar. ibid. c. 10.

Ex eodem capite.

Ut autem omnis occasio rapinæ tollatur, volumus ut Presbyteri, qui bonum exemplum caritatis omnibus ostendere debent, hospitales existant, juxta dominicum & apostolicum præceptum, & humanitatem præbeant iter facientibus : quia per hospitalitatem placue- Capitula Karlomanni tit. 2. c. 12. Burchard. lib. 2. c. 167.

runt quidam Deo, angelis hoſpitio receptis; & Dominus in die judicij dicturus eſt electis: *Hoſpes eram, & ſuſcepiſtis me.* Et Job dicit: *Oſtium meum ſemper viatori patuit.*

Matth. 25.
Job. 31.

De aqua benedicta. *Ex epiſtola Alexandri Papæ.*

CCX. Aquam enim ſale conſperſam populis benedicimus, ut ea cuncti adſperſi ſanctificentur. quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus. Nam ſi cinis vitulæ aſperſus populum ſanctificabat atque mundabat, quanto magis aqua, quæ ſale aſperſa diviniſque precibus ſacrata eſt, populum ſanctificat atque mundat? Et ſi ſale aſperſo per Heliſæum Prophetam ſterilitas aquæ ſanata eſt, quanto magis divinis precibus ſacrata aqua ſterilitatem rerum aufert humanarum, & coinquinatos ſanctificat & purgat, & cetera bona multiplicat, & inſidias diaboli avertit, & à phantaſmatum verſutiis hominem defendit.

Alexand. I. epiſt. 1. c. 5. Remedius Curienſis c. 24. Burchard. lib. 2. c. 53.
Hebr. 9.
4. Reg. 2.

De eadem re. *Ex ſupradicto Concilio cap.* V.

CCXI. Ut omni die dominico quiſque Preſbyter in ſua Eccleſia ante Miſſarum ſollemnia aquam benedictam faciat in vaſe nitido & tanto myſterio convenienti, de qua populus intrans Eccleſiam aſpergatur; & qui voluerint, in vaſculis ſuis accipiant ex ipſa, & per manſiones & agros & vineas, ſuper pecora quoque ſua, atque ſuper pabula eorum, necnon ſuper cibos & potum ſuum conſpergant.

Hincmar. ibid. c. 5. Burchard. lib. 2. c. 52.

De Preſbyteris qui culpas peccantium reticent vel minùs dignè pœnitentes ad reconciliationem adducunt. *Vnde ſuprà.*

CCXII. Ut nemo Preſbyterorum xenium vel quodcunque emolumentum temporale, immo detrimentum ſpiritale, à quocunque publicè peccante vel inceſtuoſo accipiat ut Epiſcopo vel miniſtris ejus peccatum illius reticeat, nec pro reſpectu cujuſque perſonæ aut conſanguinitatis vel familiaritatis, alienis communicans peccatis, hoc Epiſcopo innoteſcere detrectet, nec à quoquam pœnitente aut gratia aut favore aut munus ſuſcipere præſumat, aut minùs dignè pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat, & quocunque livore alium quemlibet digniùs pœnitentem à reconciliatione removeat, quia hoc ſimoniacum & Deo & hominibus contrarium eſt. [*Vide Capitulare Riculfi Sueſſion. cap.* 9.] Hincmar. ibid c. 13. Burchard. lib. 19. c 100. Liber Pœnitentialis apud Sievartium pag. 711.

Ex Pœnitentiali.

Qui reticuerit peccatum fratris quod eſt ad mortem, nec eum corripuerit, aut Eccleſiæ Dei ut emendetur dixerit, quandiu conſenſit, tamdiu pœniteat. Burchard lib. 19. c. 121.

De Presbyteris qui à fidelibus ad prandium invitantur. *Vnde ſuprà cap.* XIV.

CCXIII. Ut nullus Presbyterorum, quando ad anniverſarium diem, trigeſimum, aut ſeptimum, vel tertium alicujus defuncti, aut quacunque vocatione ad collectam Preſ- Hincm. ibid. c. 14. Burchard. lib. 2. c. 181.

byteri convenerint, ſe inebriare nullatenus præſumat, nec precari in amore ſanctorum vel ipſius animæ bibere aut alios ad bibendum cogere, nec ſe aliena precatione ingurgitare, nec plauſus & riſus inconditos & inanes fabulas referre aut cantare præſumat vel turpia joca vel cum urſo vel tornatriçibus ante ſe facere permittat, nec larvas dæmonum, quas vulgò talamaſcas dicunt, ante ſe ferri conſentiat, quia hoc diabolicum eſt & à ſacris canonibus prohibitum.

De rixis & pugna ſacerdotum.

Hincmar. ibid. Burchard. lib. 2. c. 163.

CCXIV. Summopere etiam quiſque Presbyter caveat, ſicut de ſtatu ſuo vult gaudere, ut non quacunque occaſione parem ſuum aut alium quemlibet ad iram & rixam, multò minùs ad pugnam vel ad cædem, aliquo verbo irritet ſeu provocet, nec provocatus ad hoc quiſquam conſiliat, quia in talibus comeſſationibus & potationibus ſemper ſe immiſcet diabolus.

De convivio Presbyterorum.

Hincmar. ibid. Burchard. lib. 2. c. 161.

CCXV. Quando autem convenerint Presbyteri ad convivium, Decanus aut aliquis prior illorum verſum ante menſam incipiat, & cibum benedicat, & tunc ſecundùm ſuum ordinem ſedeant, alter alteri honorem portantes, & per vices cibum & potum benedicant; & aliquis de illorum Clericis aliquid de ſancta ſcriptura legat, & poſt refectionem ſimiliter * ſanctum hymnum dicant ad exemplum Domini, ſicut in cœna feciſſe legitur; & ſic ſe

* Cod. Pariſ. ſecundum

contineant omnes Presbyteri, maximè in talibus locis, ut non vituperetur ministerium nostrum. [*Burchardus:* ut non vitup. min. illorum. *Codex Helmastad.* ne min. nostrum vituperetur.]

De Kalendis, quando Presbyteri simul conveniunt. *Vnde suprà cap.* XVI.

CCXVI. Quando Presbyteri per Kalendas simul conveniunt, post peractum divinum ministerium & necessariam collationem, non * quasi ad prandium, ibi ad tabulas resideant, & per talia inhonesta convivia invicem graventur, quia indecens est & onerosum. Sæpe etiam tardè ad Ecclesias redeuntes, magis damnum de reprehensione conquirunt & de gravedine mutua contrahunt quàm lucrum ibi faciant. Nam de hujusmodi conventu Paulus Corinthios reprehendit, qui inconvenienter cœnam dominicam manducare conveniebant. Sic & qui ad cœnam dominicam, id est, ad collationem verbi sub occasione conveniunt, & * exuri ætate ventrisca conjunguntur, reprehensibiles coram Deo & hominibus habentur. Et ideo peractis omnibus, qui voluerit, panem cum caritate in domo fratris sui simul cum fratribus frangat & singulos biberes accipiant, maximè ultra tertiam vicem poculum non contingant; & sic ad Ecclesias redeant.

Hincmar. ibid. c. 15. Riculf. c. 20. Capitulare Ahytonis c. 29. Burchard. lib. 2. c. 164.

* *Burchardus*: non quasi ad plenam refectionem, sed

1. *Cor.* 11.

* *Edit. Helmastad. Burchard. & Hincmar.* ex veritate ventris causa.

Vide Concilium Nannet. c. 15.

De his qui de nihil habentibus ordinantur. *Ex Concilio Carthaginensi.*

CCXVII. Placuit ut Episcopi, Presby-

Codex Canon.

Eccl. Afric. c. 32. Ieſſe Ambian. c. 6. Burchard. lib. 3. c. 120.

teri, Diaconi, vel quicunque Clerici, qui nihil habentes ordinantur, & tempore epiſcopatus vel clericatus ſui agros vel quæcunque prædia ſuo nomini comparant, tanquam rerum dominicarum invaſionis crimine teneantur, niſi admoniti in Eccleſia eadem ipſa contulerint.

De eadem re. *Ex Capitularium libro* I. *cap.* CL.

Lib. 1. Capitular. c. 156. Burchard. lib. 3. c. 121.

CCXVIII. Unuſquiſque Presbyter res quas poſt diem conſecrationis adquiſiverit, propriæ Eccleſiæ relinquat.

De eadem re. *Ex Concilio Remenſi.*

Hincmari Capitul tit. 2. c. 18. Burchard. lib. 3. c. 118.

CCXIX. Inveſtigandum eſt ſi nihil patrimonij habens Presbyter quando provectus eſt ad ordinem eccleſiaſticum, poſtea emerit prædia, cujus juris ſint, quoniam Eccleſiæ ad quam de nihil habente promotus eſt eſſe debent juxta canonicam auctoritatem.

Ex Concilio Arauſicano, cap. LIV.

Conc. Agath. c. 54. Burchard. lib. 3. c. 119.

Presbyter, cùm dioceſim tenet, de his quæ emerit ad Eccleſiæ nomen ſcripturam faciat, aut ab ejus quam tenet Eccleſiæ ordinatione diſcedat. [*Caput iſtud non extat in codice MS.*]

De reditibus vel oblationibus Eccleſiæ.

Hincmari Capitula tit. 2. c. 19.

CCXX. Inquirendum eſt ſi occaſione hujus præcedentis capituli aliquis Presbyterorum de reditibus Eccleſiæ vel oblationibus ac votis fidelium alio nomine res comparaverit,

& ibi ſtructuras fecerit, vel quæ ad Eccleſiam pertinent ibidem collocaverit, & mulierum frequentationem inibi fieri permiſerit, vel, quod turpius eſt, tales mulieres ibidem habuerit quæ lanificium ſuum exerceant & curam domus agant, & in eodem Presbyter frequenter veniens manſerit. Contra decreta canonum hoc malum agitur. Quia ſicut nec ſuo ita nec alieno nomine Presbyter fœnus exercere debet, multò minùs fraudem facere de facultatibus eccleſiaſticis: quoniam hoc ſacrilegium eſt, & par crimen Judæ furis, qui ſacras oblationes aſportabat & furabatur.

De uſuris. *Ex canone Apoſtolorum.*

CCXXI. Epiſcopus, Presbyter, aut Diaconus uſuras à debitoribus exigens, aut deſinat, aut certè damnetur. Canon. Apoſtolor. c. 44. Burchard. lib. 2. c. 119.

De eadem re. *Ex Concilio Nicæno.*

CCXXII. Quoniam multi ſub regula conſtituti avaritiam & turpia lucra ſectantur, oblitique ſcripturæ dicentis *Qui pecuniam ſuam non dedit ad uſuram &c.* mutuum dantes, centeſimas exigunt, juſtè cenſuit ſancta ſynodus ut ſi quis inventus fuerit uſuras accipiens aut hemiolia, id eſt, ſeſcupla exigens, vel aliquid tale prorsùs excogitans, turpis lucri gratia deiciatur à clero, & alienus exiſtat à regula. Concil. Nicæn. c. 17. Burchard. lib. 2. c. 120.

De eadem re. *Ex Concilio Laodicenſi.*

CCXXIII. Quòd non oporteat ſacerdotes & Clericos fœnerantes uſuras, vel quæ Concil. Laodic. c. 5.

dicuntur ſeſcupla, id eſt, ſummam capitis & dimidium ſummæ, percipere. [*Vide Capitula Abytonis Baſileenſis cap.* 17.]

De eadem re. *Ex epiſtola Leonis.*

Decreta Leonis l. c. 3. Burchard. lib. 2. c. 123.

CCXXIV. Nec hoc quoque prætereundum eſſe duximus, quoſdam turpis lucri cupiditate captos uſurariam exercere pœnam & fœnore velle diteſcere. quod non dicam in eos qui ſunt in clericali officio conſtituti, ſed & in laicos cadere, qui Chriſtianos ſe dici cupiunt, condolemus.

Admonendum hoc loco eſt, pro eo quod codex MS. Reginonis habet uſurariam exercere pœnam, *apud Leonem primum in epiſtola prima legi* exercere pecuniam. *quod rectius puto. Editio Helmaſtadienſis neque* pœnam *habet neque* pecuniam. *Ivo parte 6. cap. 65. & Gratianus 14. q. 4. cap. 7. legunt* pecuniam.

Ut ſub alieno nomine fœnus non exerceant. Clerici. *Ex eadem epiſtola.*

Leo I. in Decretis c. 4. Burchard. lib. 2. c. 121.

CCXXV. Illud etiam præmonendum, ut ſicut non ſuo ita nec alieno nomine aliquis Clericorum exercere fœnus attentet.

De eadem re. *Ex Concilio Tarraconenſi.*

Concil. Tarrac. c. 2. Burchard. lib. 2. c. 122.

CCXXVI. Quicunque in clero eſſe voluerit, emendi viliùs vel vendendi cariùs ſtudio non utatur.

De eadem re. *Ex Concilio Helibertano.*

Concil. Eliberit. c. 18.

CCXXVII. Epiſcopi, Presbyteri, & Diaconi

Diaconi de locis suis negotiandi causa non discedant, nec circumeuntes provincias, nundinas sectentur. Sanè ad victum sibi conquirendum, aut filium, aut libertum, aut mercenarium, aut amicum mittant. Et si voluerint negotiari, intra provinciam negotientur.

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginensi.*

CCXXVIII. Placuit ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi non sint conductores, aut procuratores, neque ullo turpi negotio & inhonesto victum quærant, quia scriptum est: *Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus.* Concil. Carthag. 3. c. 16. Burchard. lib. 2. c. 151. 2. Tim. 2.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

CCXXIX. Item placuit ut Clericus, si commodaverit pecuniam, pecuniam accipiat; si speciem, eandem speciem; quantum dederit, accipiat. Concil. Carthag 3. c. 16. Burchard. lib. 2. c. 124.

Ex Capitularium lib. II. *cap.* XXXVI.

CCXXX. Ut Presbyteri à turpibus lucris & usuris non solùm ipsi abstineant, verùm etiam plebes sibi subditas abstinere instruant. Lib. 2. Capitular. c. 37. Burchard. lib. 2. c. 125.

De eadem re. *Ex Concilio Chalcedonensi.*

CCXXXI. Pervenit ad sanctam synodum quòd quidam qui in clero videntur electi, propter lucra turpia conductores alienarum possessionum fiant, & secularia negotia sub cura sua suscipiant, Dei quidem ministerium parvipendentes, secularium verò discurrentes domos, & propter avaritiam patrimoniorum Concil. Chalcedon. c. 3. Burchard. lib. 2. c. 145.

ſollicitudinem ſumentes. Decrevit itaque ſanctum Concilium, nullum deinceps, non Epiſcopum, non Clericum, non monachum, aut poſſeſſiones conducere, aut negotiis ſecularibus ſe miſcere, præter eccleſiaſticarum rerum ſollicitudinem.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* XLIX.

Concil. Meld. c. 49. Burchard. lib. 2. c. 146. 2. Tim. 2. * *Apud Sirmondum*: aliorſum. *Sic etiam in vet. cod. noſtro.*

CCXXXII. Ut nemo laicorum Preſbyteros Eccleſiarum ſuarum turpi villicationi &, ſecundùm Apoſtolum, ſeculari & inhoneſtæ negotiationi implicare nec ſecum * alios contra auctoritatem ducere præſumat, quò miniſterium ſibi commiſſum cogantur neglegere. Quòd ſi contra interdicta præſumpſerit, excommunicetur.

De his qui per pecunias fuerint ordinati. *Ex canone Apoſtolorum.*

Canon. Apoſtolor. c. 30.

CCXXXIII. Si quis Epiſcopus aut Preſbyter aut Diaconus per pecunias hanc obtinuerit dignitatem, deiciatur ipſe & ordinator ejus & à communione modis omnibus abſcindatur, ſicut Simon magus à Petro.

De eadem re. *Ex Concilio Chalcedonenſi.*

Concil. Chalcedon. c. 2. Burchard. lib. 1. c. 112.

CCXXXIV. Si quis Epiſcopus per pecunias fecerit ordinationem & ſub pretio redegerit Spiritus ſancti gratiam, quæ non poteſt vendi, ordinaveritque per pecunias Epiſcopum aut Preſbyterum aut Diaconem, proprij gradus periculo ſubjacebit. & qui ordinatus eſt, nihil ex hac ordinatione proficiat, ſed

alienus sit à dignitate. Si quis verò mediator datis vel acceptis extiterit, si Clericus fuerit, proprio gradu decidat; si monachus aut laicus, anathematizetur.

De eadem re. *Ex epistola Gelasij Papæ.*

CCXXXV. Quos constiterit indignos meritis sacram mercatos esse pretio dignitatem, convictos oportet arceri: quia dantem pariter accipientémque damnatio Simonis, quam sacra lectio testatur, involvit. Decreta Gelasij c. 24. Burchard. lib. 1. c. 22.

De eadem re. *Ex epistola Hormisdæ Papæ.*

CCXXXVI. Hoc itaque ad priora conjungimus, ne benedictio per impositionem manus, quæ à Deo esse creditur, pretio comparetur: quia Simon Spiritum sanctum volens redemptione mercari, Apostoli fuit detestatione percussus. Burchard. lib. 1. c. 23. Act. 8.

De eadem re. *Ex Concilio Nannetensi.*

CCXXXVII. Omnibus ministris ecclesiasticæ dignitatis interdicimus ut nullus quocunque munere aut favore corruptus Clericum alterius parrœchiæ latenter ac furtivè ad ordinationem subintroducere præsumat. Quòd si fecerit, juxta Chalcedonense decretum is qui ordinatus est donum sancti Spiritus, quod furari conatus est, amittat; & qui mediator extitit, si Clericus est, proprio gradu decidat; si laicus aut monachus, anathematizetur. Concil. Nannet. c. 7. Burchard. lib. 1. c. 106.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* XLIII.

Concil. Meld. c. 43. Burchard. lib. 1. c. 21.

CCXXXVIII. Cavendum eſt & ſummopere præcavendum ac per virtutem Chriſti ſanguinis interdicendum Epiſcopis & Regibus & omnibus ſublimioribus poteſtatibus atque cunctis fautoribus & electoribus quorumcunque, atque conſenſoribus ſeu ordinatoribus in gradu eccleſiaſtico, ut nemo per ſimoniacam hæreſim regiminis locum obtineat quacunque factione, calliditate, promiſſione, ſeu commoditate, aut datione per ſe aut per emiſſam perſonam, cùm Spiritus ſanctus inter cetera documenta per os ſancti dicat Gregorij: *Cur non perpendit quia benedictio illi in maledictionem convertitur?* Et alibi: *Dolens*, inquit, *dico, gemens denuntio, quia ſacerdotium, quod apud vos intus cecidit, foris diù ſtare non poterit.*

S. Gregor. lib. 7. Ind. 2. epiſt. 110. Idem lib 4. Ind. 14. epiſt. 31.

Quòd munus ſit etiam à lingua. *Ex dictis Gregorij Papæ.*

S. Gregor. homil. 4. in evangelia. Burchard. lib. 1. c. 113.

CCXXXIX. Sunt nonnulli qui nummorum quidem præmia ex ordinatione non accipiunt, & tamen ſacros ordines pro humana gratia largiuntur. Hi nimirum quod gratis accipiunt, gratis non tribuunt, quia nummum favoris de impenſo officio ſanctitatis expetunt. Unde cùm virum juſtum deſcriberet Eſaias, ait: *Qui excutit manus ſuas ab omni munere.* Quia aliud eſt munus ab obſequio, aliud munus à manu, aliud munus à lingua. Munus ab obſequio, eſt ſubjectio indebitè impenſa. Munus à manu,

Eſa. 33.

pecunia est. Munus à lingua, favor. Qui ergo sacros ordines tribuit, tunc ab omni munere manus excutit quando in divinis rebus non solùm ullam pecuniam, sed etiam humanam gratiam non requirit. [*Vide S. Gregor. lib. 9. Moral. c. 17. & lib. 12. c. 25.*]

Ne Presbyteri, ut Ecclesias obtineant, munera dent. *Ex Capitularium libro* 1.

CCXL. Ut nullus Presbyter ad introitum Ecclesiæ xenia donet. [*Vide Capitulare Theodulfi cap. 16. Capitula Ahytonis Episcopi Basileensis ad Presbyteros suos cap. 12. & Capitulare ejusdem cap. 33.*] Lib. 1. Capitular. c. 146.

De his sacerdotibus vel Clericis qui per pecunias aliorum sacerdotum Ecclesias aut beneficia subripiunt vel subvertunt.

Sancitum est atque omnibus modis prohibitum, ut si quis Presbyter præventus fuerit alicui Clerico aut laico munera dare aut dedisse aut alicui pecuniam tribuere ut alterius Presbyteri Ecclesiam subripiat, pro hac cupiditate seu rapina turpis lucri gratia deiciatur à clero & alienus existat à regula. Nam si pro misericordia Episcopo placuerit longo tempore eum, pœnitendo quæ gessit, in carceris ærumna recludere, & usque ad satisfactionem ibi detineri, & postea, si se correxerit, & talia deinceps minimè se facere promiserit, humaniùs erga eum agere, poterit, si voluerit, & ipse dignus inventus fuerit. Lib. 7. Capitular. c. 146. Burchard. lib. 3. c. 114.

Ut nullus Presbyterum in Eccleſia mittat vel eiciat. *Ex eiſdem Capitularibus, cap.* XLI.

Lib. 1. Capitular. c. 147. Burchard. lib. 3. c. 111.

CCXLI. Ut nullus laicus Presbyterum in Eccleſia mittere vel eicere præſumat, niſi per conſenſum Epiſcopi. [*Vide Concilium Viennenſe ſub Formoſo cap.* 4. *& Concilium Engelheimenſe cap.* 4.]

Ex eodem.

Item interdicendum videtur Clericis ſive laicis ne quis cuilibet Presbytero præſumat dare Eccleſiam ſine licentia & conſenſu Epiſcopi ſui.

Item ex eodem.

Lib. 5. Capitular. c. 43. & Addit. 1 v. c. 724. Lib. 3. Leg. Longob. tit. 1. c. 43.

De his qui ſine conſenſu Epiſcopi Presbyteros in Eccleſiis ſuis conſtituunt, vel de Eccleſiis eiciunt, & ab Epiſcopo vel quolibet Miſſo dominico admoniti obedire noluerint, ut bannum noſtrum revvadiare & per fidejuſſores ad palatium venire jubeantur; ut tunc nos decernamus utrum nobis placeat ut illum bannum perſolvant, aut aliam armiſcaram ſuſtineant.

De Eccleſiis inter coheredes diviſis. *Ex eodem.*

Lib. 5. Capitular. c. 44. Lib. 3. Leg. Longob. tit. 1. c. 44. Burchard. lib. 3. c. 41.

CCXLII. De Eccleſiis quæ inter coheredes ſunt diviſæ conſiderandum eſt quatinus ſecundum providentiam & admonitionem Epiſcopi ipſi coheredes eas voluerint tenere & honorare, faciant. Si autem hoc contradixerint, in Epiſcopi poteſtate maneat utrum eas

ita consistere permittat, aut reliquias exinde auferat.

De eadem re. *Ex Concilio Triburiensi.*

Si plures heredes contenderint de communi Ecclesia, auferri jubeat Episcopus reliquias sacras & Ecclesiam claudi, donec communi consensu statuant ibi Presbyterum & unde vivat. Concil. Tribur. c. 32. Burchard. lib. 3. c. 40.

Ut in Ecclesia una non plures Presbyteri constituantur. *Ex Concilio Remensi cap.* VIII.

CCXLIII. Unusquisque Presbyter Ecclesia una, ubi ordinatus est, contentus sit, & nullus in duabus Ecclesiis ministrare præsumat. [*Caput istud additum est ex codice manu scripto. Non extat enim in editione Helmastadiensi. Vide lib.* 6. *Capitular. c.* 73. *& Addit.* II. *cap.* 8.] Burchard. lib. 3. c. 44.

Ex Concilio quo suprà.

Sicut in unaquaque Ecclesia Presbyter debet esse, ita ipsa Ecclesia, quæ sponsa vel uxor ejus dicitur, non potest dividi inter plures Presbyteros; sed unum tantummodo habebit sacerdotem, qui eam castè & sinceriter regat. Unde interdicimus ut nullus præsumat Ecclesiam inter duos vel plures dividere, quia Ecclesia Christi uxor & sponsa debet esse, non scortum, sicut Calixtus Papa testatur. [*Vide Addit.* III. *Capitular. cap.* 25.] Burchard. lib. 3. c. 45. 7. q. 1. c. 39.

Ut laici Eccleſias non teneant nec decimas accipiant. *Ex Concilio* [*Meldenſi*] *cap.* LXV.

Concil. Meld. c. 71. CCXLIV. Indignum valde eſt ut qui in regia dignitate ceteros Eccleſiæ filios auctore Deo præcellitis, neglegentiùs quæ Dei ſunt exequi videamini. Unde dignum erat ut capellas villarum veſtrarum laicis non committeretis, ſed potiùs illis qui & eadem ſacrata loca religioſiùs tractarent & vobis debitum obſequium impenderent. Monemus itaque & hortamur, ne, quod abſit, periculum anathematis ex decimis præſumptis incurratis, ut hoc corrigere ſtudeatis.

De eadem re. *Ex eodem capitulo.*

Concil. Meld. ibid. CCXLV. Si capellas veſtras Presbyteris aut viris eccleſiaſticis dederitis, & dominicas decimas acceperint, ſarta tecta Eccleſiæ & luminaria exinde competenter provideant, & Presbyteri parrœchianas decimas accipiant, & populi neceſſitatibus debitè invigilent.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Meld. ibid. CCXLVI. Si autem laici capellas veſtras habuerint, à ratione & ab auctoritate alienum habetur ut ipſi decimas accipiant & inde canes aut genitiarias ſuas paſcant. Sed potiùs Preſbyteri Eccleſiarum eas accipiant, & inde reſtaurationem Eccleſiarum & luminaria & hoſpitum ac pauperum receptionem exhibeant, & pro vobis ac ſtatu regni veſtri Dei miſericordiam ſtudiosè implorent.

De his qui Ecclesias deserunt in quibus provecti sunt & ad alias transeunt. *Ex Concilio Nicæno.*

CCXLVII. Quicunque temerè & periculosè, neque timorem Domini præ oculis habentes, neç agnoscentes ecclesiasticam regulam, discedunt ab Ecclesia Presbyteri & Diaconi vel quicunque sub regula prorsùs existunt, hi nequaquam debent in aliam Ecclesiam recipi, sed omnem necessitatem convenit illis imponi ut ad suas parrœchias revertantur. Quòd si non fecerint, oportet eos communione privari. Concil. Nic. c. 16. Burchard. lib. 2. c. 98.

De eadem re. *Ex Concilio Chalcedonensi cap.* X.

CCXLVIII. Non licere Clericum in duarum civitatum conscribi simul Ecclesiis, & in qua initio ordinatus est, & ad quam confugit, quasi ad potiorem, ob inanis gloriæ cupiditatem. hoc autem facientes revocari debere ad suam Ecclesiam, in qua primitus ordinati sunt, & ibi tantummodo ministrare. [*Vide Addit.* III. *Capitular. cap.* 50.] Burchard. lib. 2. c. 96.

Item ex Concilio Antiocheno.

CCXLIX. Episcopus ab alia parrœchia nequaquam migret ad aliam, nec sponte sua prorsùs insiliens, nec vi coactus à populis. Maneat autem in Ecclesia quam primitus à Deo sortitus est, nec inde transmigret. Concil. Antioch. c. 21. Burchard. lib. 1. c. 73.

De eadem re. *Ex decretis Calixti Papæ.*

Calixt. epist 2. Burchard. lib 3. c. 49. & apud Gratian. 7. q. 1. c. 39.

CCL. Quoniam sicut alterius uxor nec adulterari ab aliquo vel judicari aut disponi nisi à proprio viro, eo vivente, permittitur, sic nec uxor Episcopi & Presbyteri, quæ ejus Ecclesia vel parrœchia indubitanter intellegitur, eo vivente, alteri judicare vel disponere aut ejus concubitu frui permittitur. Unde Apostolus: *Alligata est uxor legi, quandiu vir ejus vivit. Eo verò defuncto, soluta est à lege viri.* Similiter & Ecclesia, quæ uxor sacerdotis dicitur, eo vivente ei alligata est; eo verò defuncto, nubat in Domino, id est, regulariter. Si enim eo vivente alteri nupserit, adultera judicabitur.

Rom. 7.

Ne quis alienam parrœchiam usurpet. *Ex epistola Calixti Papæ.*

Calixt. ibid.

CCLI. Nemo alterius terminos usurpet, nec alterius parrœchianum judicare aut excommunicare præsumat: quia talis judicatio aut excommunicatio nec rata erit nec vires ullas habebit, quoniam nullus alterius judicis nisi sui sententia tenebitur aut damnabitur. Nullus autem Primas vel Metropolitanus diocesanei Ecclesiam vel parrœchiam usurpet aut aliquem de ejus parrœchia excommunicare aut judicare præsumat absque consilio vel judicio ejusdem Episcopi; sed hoc observet quod ab Apostolis & patribus ac prædecessoribus nostris est constitutum & à nobis est confirmatum.

Item ex eadem epiſtola.

Si quis Metropolitanus Epiſcopus, niſi quod ad ſuam propriam pertinet parrœchiam, ſine conſilio & voluntate omnium comprovincialium Epiſcoporum extra aliquid agere tentaverit, gradus ſui periculo ſubjacebit, & quod ita egerit, irritum habeatur & vacuum. Caliſt. ibid. Capitula Hadr. l. c. 43.

De Clericis qui præficiuntur ptochiis. *Ex Concilio Chalcedonenſi.*

CCLII. Clerici qui præficiuntur ptochiis, vel qui ordinantur in monaſteriis & baſilicis martyrum, ſub Epiſcoporum qui in unaquaque civitate ſunt ſecundùm ſanctorum patrum traditiones poteſtate permaneant, nec per contumaciam ab Epiſcopo ſuo diſſiliant. Qui verò audent evertere hujuſcemodi formam, nec proprio ſubiciuntur Epiſcopo, ſi Clerici ſunt, canonum correptionibus ſubjacebunt; ſi laici vel monachi, communione priventur. Concil. Chalcedon. c. 8. Lib. 7. Capitular. c. 2.

Ut ampliùs Preſbyter non habeat quàm unam Eccleſiam. *Ex Capitularium lib. 1. cap.* LXXXVI.

CCLIII. Statutum eſt ut unaquæque Eccleſia ſuum Preſbyterum habeat, ubi id fieri facultas providente Epiſcopo permiſerit. Lib. 1. Capitular. c. 92. Burchard. lib. 3. c. 46.

De eadem re. *Ex Concilio Nannetenſi.*

CCLIV. Sicut enim Epiſcopus non plus poteſt habere quàm unam civitatem & vir unam uxorem, ita Preſbyter unam tantùm Concil. Nannet. c. 8. Burchard. lib. 3. c. 47.

Vide lib. 6. Capitular. c. 73.

Eccleſiam. Itaque nullus Preſbyter plures præſumat habere Eccleſias, niſi fortè alios Preſbyteros ſub ſe in unaquaque illarum habeat qui nocturnum atque diurnum officium ſolemniter adimpleant & Miſſarum celebrationes cotidianis expleant ceremoniis.

Ut nullus Preſbyter alterius parrœchianum recipiat.

Concil. Nannet. c. 2. Lib. 1. Capitular. c. 154. Burchard. lib. 2. c. 91.

CCLV. Ut nullus Preſbyter alterius parrœchianum, niſi in itinere fuerit, vel placitum ibi habuerit, ad Miſſam recipiat.

Caput hoc non extat in codice Helmeſtadienſi, neque in Pariſienſi. Quia tamen ex indiculo capitum qui præfixus eſt initio codicis Pariſienſis conſtabat caput iſtud hoc loco deeſſe, nos huc tranſtulimus ex libro primo Capitularium. Vide ſuprà cap. LXI.

Ex Concilio Carthaginenſi.

Concil. Carthag. 1. c. 7. Addit. IV. c. 22.

Caſſianus Epiſcopus dixit: Statuat gravitas veſtra ut unuſquiſque Clericus vel laicus non communicet in alia plebe ſine litteris Epiſcopi ſui.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* I. *tit.* CLXXXVII.

Lib. 1. Capitular. c. 154.

CCLVI. Nullus Presbyter in alterius parrœchia Miſſam cantare præſumat, niſi in itinere fuerit, nec decimam ad alterum pertinentem audeat recipere.

De eadem re.

CCLVII. *Deeſt hoc caput in codicibus*

Helmaſtadienſi & Pariſienſi. Nos, cùm nihil certi nobis occurreret quod reponeremus, nihil temerè præſumendum cenſuimus. Si quis tamen hunc hiatum ſuppleri deſiderat, utatur capite XXXIII. *Concilij Carthaginenſis quarti.*

Ut Epiſcopus in alterius Epiſcopi parrœchia ordinationem non faciat. *Ex Concilio Antiocheno.*

CCLVIII. Epiſcopus alienam civitatem, quæ non eſt illi ſubjecta, non adeat, nec ad poſſeſſionem accedat quæ ad eum non pertinet, nec ordinationem ibi faciat, niſi fortè cum conſilio & voluntate regionis Epiſcopi. Concil. Antioch. c. 22. Burchard. lib. 1. c. 71.

Ut nullus Presbyter aut laicus pœnitentem invitet vinum bibere aut carnem manducare. *Ex Capit. lib.* 1. *tit.* CLI.

CCLIX. Ut nullus Presbyter aut laicus pœnitentem invitet vinum bibere aut carnem manducare, niſi ad præſens pro ipſo unum vel duos denarios juxta qualitatem pœnitentiæ dederit. Lib. 1. Capitular. c. 157.

Ut nullus Presbyter cartas ſcribat. *Ex eodem.*

CCLX. Nullus Presbyter cartas ſcribat, aut conductor ſui ſenioris exiſtat. Lib. 1. Capitular. c. 158. Riculf. c. 15.

Ut nullus, contempta minore Eccleſia, ad potiorem aſpiret. *Ex ſynodo Meldenſi.*

CCLXI. Si quis de ordine ſacerdotali, contemptu minoris Eccleſiæ, ambitioſè & im- Concil. Meld. c. 30. Burchard. lib. 3. c. 48.

probè ad potiorem aſpiraverit, canonica erga eum definitio conſervetur.

De baptiſmo, & quo tempore celebrandus ſit. *Ex canone Apoſtolorum.*

Can. Apoſtolor. c. 49. Burchard. lib. 4. c. 22.

CCLXII. Si quis Epiſcopus aut Presbyter juxta præceptum Domini non baptizaverit in nomine Patris, Filij, & Spiritus ſancti, ſed in tribus ſine initio principiis, aut in tribus Filiis, aut in tribus Paraclitis, abiciatur.

De eadem re. *Ex eodem.*

Can. Apoſtolor. c. 50. Burchard. lib. 4. c. 23.

CCLXIII. Si quis Epiſcopus aut Preſbyter non trinam merſionem unius myſterij celebret, ſed ſemel mergat in baptiſmate quod dari videtur in Domini morte, deponatur. Non enim dixit Dominus *In morte mea baptizate*, ſed: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti.*

Matth. 28.

Quòd Paſcha & Pentecoſten ſit baptizandum. *Ex epiſtola Leonis Papæ.*

Decreta Leonis I. c. 11. Burchard. lib. 4. c. 2.

CCLXIV. Unde quia manifeſtiſſimè patet baptizandis in Eccleſia electis hæc duo tempora, id eſt, Paſcha, & Pentecoſten, eſſe legitima, dilectionem veſtram monemus ut nullos alios dies huic obſervantiæ miſceatis:

Ibid. c. 12.

quia ſicut ſunt alia quoque feſta, quibus multa in honorem Dei reverentia debeatur, principalis tamen & maximi ſacramenti cuſtodienda nobis eſt myſticæ rationis exceptio, non interdicta licentia, qua in baptiſmo tribuendo quolibet tempore periclitantibus ſubvenitur.

Ita enim ad has duas festivitates connexas sibimet atque cognatas incolumium & in pacis securitate degentium vota libera differimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragij, nullo tempore hoc veræ salutis singulare præsidium cuiquam denegemus.

De gravidis baptizandis. *Ex Concilio Neocæsariensi.*

CCLXV. Gravidam oportet baptizari quando voluerit. Nihil enim in hoc quæ parit nescienti communicat, propterea quòd uniuscujusque suum propositum in confessione declaratur. Concil. Neocæsar. c. 6. Burchard. lib. 4. c. 31.

Baptizentur de quibus ignoratur an sint baptizati. *Ex Concilio Carthaginensi.*

CCLXVI. Item placuit de infantibus, quotiens non inveniuntur certissimi testes qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem de traditis sibi sacramentis idonei respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos. Concil. Carthag. 5. c. 5. Lib. 7. Capitular. c. 307. Burchard. lib. 4. c. 41.

De baptizatis qui non confirmati moriuntur. *Ex Concilio Heliberitano.*

CCLXVII. Si quis Diaconus regens plebem sine Episcopo vel Presbytero aliquos baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit. Quòd si antè de seculo recesserint, sub fide qua quisque credidit potetit esse justus. Concil. Eliber. c. 37. Burchard. lib. 4. c. 92.

De rebaptizatis. *Ex Concilio Hilerdenſi.*

Concil. Ilerd. c. 9.

CCLXVIII. De his qui in prævaricatione rebaptizati ſunt ſine aliqua neceſſitate vel tormento, placuit ut circa eos Nicænæ ſynodi ſtatuta ſerventur, id eſt, ut ſeptem annos inter cathecumenos orent, & duos inter catholicos, & poſtea fidelibus in oblatione & euchariſtia communicent.

Quòd nonniſi in Paſcha & Pentecoſte ſit baptizandum. *Ex Concilio Vvormacienſi.*

Concil. Vvormac. c. 1. Burchard lib. 4. c 7.

CCLXIX. Sacroſancti baptiſmi ſacramentum nonniſi in paſchali feſtivitate & Pentecoſten unuſquiſque fidelium noverit eſſe præbendum, exceptis his quibus mortis urgente periculo, ne in æternum pereant, talibus oportet remediis ſubvenire.

Ex Concilio Meldenſi cap. XLVIII.

Concil. Meld. c. 48. Burchard. lib. 4. c. 14.

CCLXX. Nemo Preſbyterorum baptizare præſumat niſi in vicis & Eccleſiis baptiſmalibus, atque temporibus conſtitutis, niſi cauſa ægritudinis vel certæ neceſſitatis. & vici auctoritatem & privilegia debita retineant.

De fontibus ſacris. *Vnde ſuprà.*

Burchard. lib. 4. c. 13. & apud Gratian. Diſt. 4. de conſecr. c. 106.

CCLXXI. Omnis Presbyter qui fontes lapideos habere nequiverit, vas conveniens ad hoc ſolummodo baptizandi officium habeat. Similiter ad corporale lavandum & ad pallas altaris propria vaſa habeantur, in quibus nihil aliud fiat. [*Vide ſuprà cap.* 79. *hujus libri.*]

Ut

Ut omnis Presbyter ſuis parrœchianis ſymbolum & orationem dominicam inſinuet. *Ex Concilio Remenſi tit.* XX.

CCLXXII. Ut omnis Preſbyter omnibus parrœchianis ſuis ſymbolum & orationem dominicam aut ipſemet inſinuet aut aliis inſinuandum injungat. Et cùm ad confeſſionem tempore quadrageſimali veniunt, hæc ab unoquoque memoriter ſibi decantari faciat, nec antè ſanctam communionem alicui tradat niſi hæc ex corde pronuntiare noverit; ſiquidem ſine horum ſcientia nullus ſalvus eſſe poterit. In uno enim fides & credulitas Chriſtiana continetur, in alio quid orare & petere à Deo debeamus exprimitur. Quòd verò ſine fide nemo poſſit eſſe ſalvus, Dominus oſtendit, cùm dicit: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Nullus autem credere poteſt quod neſcit nec audivit. Ait enim Paulus: *Quomodo credent ei quem non audierunt?* Nec ſola ſufficit fides in corde, niſi etiam verbis enuntietur, ut idem Apoſtolus teſtis eſt: *Corde*, inquit, *creditur ad juſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem.* Nullus autem de ſtoliditate ſenſus vel tenuitate ingenij cauſetur: quia hæc tam parva ſunt ut nemo tam hebes & barbarus ſit qui hoc diſcere & verbis communibus pronuntiare non poſſit, tam magna ut qui horum ſcientiam pleniter capere potuerit, ſufficere ea ſibi credatur ad ſalutem perpetuam. Illud etiam obſervandum, ut nullus ſuſcipiat infantem in baptiſmo à ſacro fonte antequam eundem ſymbolum & orationem

Burchard. lib. 2. c. 62.

Vide Capitulare Theodulfi c. 22. Capitulare Ahytonis c 97. lib. 5. Capitular. c. 103. & lib. 6. c. 172.

Marc. 16.

Rom. 10.

Rom. 10.

Capitulare Theodulfi c. 22. & lib. 6. Capitular. c. 172.

dominicam coram Presbytero decantet; & ut Presbyter omnibus patrinis annuntiet quòd debitores sint suis filiolis, cùm ad intellegibilem ætatem venerint, hæc eadem insinuare.

Ex Capitularium lib. II.

Concil. Moguntin. sub Kar. M. c. 47. Lib. 2. Capitular. c. 39.

CCLXXIII. Præcipimus ut unusquisque compater & proximi spirituales filios suos catholicè instruant. [*Vide Capitulare Ahytonis Episcopi Basileensis cap.* 18. *item Capitula ejusdem cap.* 25. *in to.* VI. & VIII. *Spicilegij Dacheriani.*]

Ex eodem, cap. XLIX.

Concil. Arelat. 6. c. 19. Lib. 2. Capitular. c. 46.

CCLXXIV. Ut parentes filios suos, & patrini eos quos de fonte suscipiunt, erudire summopere studeant; illi, quia eos genuerunt & eis à Domino dati sunt; & isti, quia pro eis fidejussores extiterunt.

De Letania majore. *Ex Concilio Moguntiacensi.*

Concil. Moguntin. sub Kar. M. c. 33. Lib. 5. Capitular. c. 86. Burchard. lib. 13. c. 6. Vide Concil. Aquisgr. anni 836. c. 10.

CCLXXV. Placuit nobis ut letania major observanda sit à cunctis Christianis die septimo Kalend. Maij, sicut legendo reperimus, & sicut sancti patres nostri constituerunt, non equitando, non pretiosis vestibus induti, sed cinere respersi, & cilicio induti, nisi infirmitas impedierit.

De jejunio rogationum.

Burchard. lib. 13. c. 7.

CCLXXVI. Cùm exigentibus peccatis Galliarum populi luporum rabie acriter *interimerentur, nec hujus flagelli aliquod remedium invenire possent, congregati tra-

* Editio Helmstad. infert rentur

duntur Galliarum Episcopi apud Viennam urbem, atque in commune statuerunt ut triduanum jejunium facerent. Cùmque Dominus pestem misericorditer abstulisset, hi dies in consuetudinem annuæ celebritatis venerunt, ut per Galliarum provincias ante Ascensionis Domini diem celebrarentur. Agamus & nos hos dies cum summa reverentia & devotione, cum abstinentia carnis & humilitate cordis: non ut visibilium luporum rabiem evadamus, sed ut invisibilium, id est, spirituum immundorum, tentamenta vincere valeamus. Nullus autem his diebus vestimenta pretiosa induat, qui in sacco & cinere lugere debemus. Prohibeantur ebrietates & comessationes quę fiunt in vulgari plebe. Nemo ibi equitare præsumat, sed discalceatis pedibus omnes incedant. Nequaquam mulierculæ choreas ducant, sed omnes in commune Kyrie eleyson decantent, & cum contritione cordis Dei misericordiam exorent pro peccatis, pro pace, pro peste, pro conservatione frugum, & pro ceteris necessitatibus. Dies enim abstinentiæ sunt, non lætitiæ.

Vide Alcuin. c. 20. divinor. officior. & Vvalafr. Strab. c. 28. de reb. eccles.

Vide Cæsar. Arelat. hom 1. 37.

De jejunio quatuor temporum. *Ex Concilio Mogontiacensi.*

CCLXXVII. Constituimus ut quatuor tempora anni ab omnibus cum jejunio observentur, id est, in Martio hebdomada prima, in Junio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta, quæ fuerit plena ante vigiliam Natalis Domini, id est, feria quarta & sexta & sabbato. Veniant omnes ad Ecclesiam hora no-

Concil. Mogunt. sub Kar. M. c. 34. Lib. 5. Capitular. c. 86. Burchard. lib. 13. c. 2.

na cum letaniis ad Missarum sollemnia.

De vigiliis sanctorum.

Burchard. lib. 13. c. 16.

CCLXXVIII. Presbyteri cùm sacras festivitates populo annuntiant, etiam jejunium vigiliarum eos omnimodis servare moneant.

De indicto jejunio. *Ex Concilio Moguntiacensi.*

Concil. Mogunt. sub Kar. M. c. 35. Lib. 5. Capitular. c. 87. Burchard. lib. 13. c. 4.

CCLXXIX. Si quis indictum jejunium superbiendo contempserit & observare cum ceteris Christianis noluerit, in Gangrensi Concilio præcipitur ut anathematizetur.

Ex Concilio Gangrensi.

Conc. Gangr. c. 19. Burchard. lib. 13. c. 5.

CCLXXX. Si qui eorum qui continentiæ student, absque necessitate corporea tradita in commune jejunia ab Ecclesia custodita superbiendo dissolvit, stimulo suæ cogitationis impulsus, anathema sit.

De eadem re. *Ibidem.*

CCLXXXI. Quicunque indictum jejunium violant sine gravi necessitate, memorentur Jonathæ filij Saul Regis, qui maledictum patris parvipendens, parumper mellis in summitate virgæ comedit, & idcirco sententiam mortis promeruit. 1. Reg. 14.

Item ex Capitularium lib. 1. cap. XLVIII.

Burchard. lib. 13. c. 17.

CCLXXXII. Ut in Ecclesia à sacerdotibus jejunia constituta sine necessitate rationabili non solvantur.

De fame & peſtilentia.

CCLXXXIII. De hoc ſi evenerit fames, peſtilentia, inæqualitas aëris, vel alia qualiſcunque tribulatio, non expectetur edictum noſtrum, ſed ſtatim deprecetur miſericordia Dei. Lib. 1. Capitular. c. 118. Burchard. lib. 13. c. 18.

Quid ſit uſura.

CCLXXXIV. Uſura eſt ubi ampliùs requiritur quàm datur, verbi gratia, ſi dederis decem ſolidos, & ampliùs requiſieris; vel ſi dederis frumenti modium unum, & ſuper eum aliquid exigas. Lib. 1. Capitular. c. 125. Burchard. lib. 2. c. 126.

Item cap. CXXIII.

CCLXXXV. Turpe lucrum exercent qui per varias circumventiones lucrandi cauſa inhoneſtè res quaſlibet congregare decertant. Lib. 1. Capitular. c. 129.

Quid ſit fœnus.

CCLXXXVI. Fœnus eſt, qui aliquid præſtat. Juſtum fœnus eſt, qui ampliùs non requirit niſi quantum præſtitit. Lib. 1. Capitular. c. 130.

De eadem re. *Ibidem cap.* CXXV.

CCLXXXVII. Quicunque enim tempore meſſis vel vindemiæ, non neceſſitate, ſed propter cupiditatem, comparat annonam vel vinum, verbi gratia, de duobus denariis comparat modium unum, & ſervat uſque dum venundetur denariis quatuor aut ſex aut ampliùs, hoc turpe lucrum dicimus. Lib. 1. Capitular. c. 131. Burchard. lib. 2. c. 127.

De confessione & pœnitentia.

Burchard. lib. 19. c. 2.

CCLXXXVIII. Presbyteri debent admonere plebem sibi subjectam ut omnis qui se sentit mortifero peccati vulnere sauciatum, feria quarta ante quadragesimam cum omni festinatione recurrat ad vivificantem matrem Ecclesiam, ubi quod malè commisit cum omni humilitate & contritione cordis simpliciter confessus suscipiat remedia pœnitentiæ secundùm modum canonicis auctoritatibus præfixum, tradatúrque Satanæ in interitu carnis, ut spiritus salvus sit in die Domini. Non solùm autem ille qui mortale aliquod commisit, sed etiam omnis homo quicunque se recognoscit immaculatam Christi tunicam, quam in baptismo accepit, peccati macula polluisse, ad proprium sacerdotem venire festinet, & cum * purificatione mentis omnes transgressiones omniáque peccata, quibus Dei offensam se incurrisse meminit, humiliter confiteatur, & quicquid ei à sacerdote fuerit injunctum, ac si ab ipso omnipotentis Dei ore esset prolatum, ita diligenter intendat & cautissimè observet.

* Burchard. puritate

De pœnitentibus. *Ex Concilio Africano.*

Concil. Carthag. 3. c. 32. Lib. 5. Capitular. c. 53. Burchard. lib. 19. c. 40.

CCLXXXIX. Cujuscunque pœnitentis publicum & vulgatum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidam manus ei imponatur.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

Conc. Agath. c. 15.

CCXC. Pœnitentes, tempore quo pœnitentiam petunt, impositionem manuum &

cilicium ſuper capita à ſacerdote, ſicut ubique conſtitutum eſt, conſequantur. Si autem comas non depoſuerint aut veſtimenta non mutaverint, abiciantur. [*Editio Helmeſtadienſis ita habet*: Si autem comas deponere aut veſtimenta mutare noluerint, abjiciantur.] Burchard. lib. 19. c. 27.

Item unde ſuprà. *Ex eodem Concilio.*

CCXCI. In capite quadrageſimæ omnes pœnitentes qui publicam ſuſcipiunt aut ſuſceperunt pœnitentiam, ante fores Eccleſiæ ſe repræſentent Epiſcopo civitatis, ſacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram proſtratis, reos ſe eſſe ipſo habitu & vultu proclamantes; ubi adeſſe debent Decani, id eſt, Archipreſbyteri parrœchiarum, cum teſtibus, id eſt, Preſbyteri pœnitentium, qui eorum converſationem diligenter inſpicere debent, & ſecundùm modum culpæ pœnitentiam per præfixos gradus injungat. Poſt hæc in Eccleſiam eos introducat, & cum omni clero ſeptem pœnitentiæ pſalmos in terram proſtratus cum lacrymis pro eorum abſolutione decantet. Tum conſurgens ab oratione, juxta id quod canones jubent, manus eis imponat, aquam benedictam ſuper eos ſpargat, cinerem priùs mittat, dein cilicio capita eorum cooperiat, & cum gemitu ac crebris ſuſpiriis eis denuntiet quòd ſicut Adam projectus eſt de paradiſo, ita & ipſi ab Eccleſia ob peccata eiciantur. Poſt hæc jubeat miniſtros ut eos extra januas Eccleſiæ expellant. Clerus verò proſequatur eos cum reſponſorio *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo &c.* ut videntes ſanctam Eccleſiam ob facino- Burchard. lib. 19. c. 26. & Di. 50. c. 64. Geneſ. 3.

ra ſua tremefactam & commotam, non parvipendant pœnitentiam. In ſacra autem Domini cœna rurſus Eccleſiæ liminibus ſe præſentent.

De danda pœnitentia. *Ex Concilio Mogontiacenſi.*

Concil. Mogunt. ſub Rabano c. 31. Burchard. lib. 19. c. 28.

CCXCII. Modus tempúſque pœnitentiæ peccata ſua confitentibus aut per antiquorum canonum inſtitutionem, aut per ſanctarum ſcripturarum auctoritatem, aut per eccleſiaſticam conſuetudinem imponi debet à ſacerdotibus. Nam qui peccatis gravibus leves quoſdam & inuſitatos imponunt pœnitentiæ modos, conſuunt pulvillos, ſecundùm propheticum ſermonem, ſub omni cubito manus, & faciunt cervicalia ſub capite univerſæ ætatis ad capiendas animas. Sed diſcretio ſervanda eſt inter pœnitentes publicè & abſconsè. Nam qui publicè peccat, oportet ut publica multetur pœnitentia & ſecundùm ordinem canonum pro merito ſuo excommunicetur & reconcilietur.

Qualiter ſuſcipere debent pœnitentem Epiſcopi vel Preſbyteri. *Ex Pœnitentiali Romano.*

Burchard. lib. 19. c. 33.

CCXCIII. Quotienſcunque Chriſtiani ad pœnitentiam accedunt, jejunia injungimus, & nos communicare cum eis debemus in jejunio unam aut duas hebdomadas vel quantum poſſumus, ut non dicatur quod ſacerdotibus Judæorum à Domino dicitur: *Væ vobis legiſperitis, qui adgravatis homines, imponentes ſuper humeros eorum onera gravia & importabi-*

Luc. 11.

lia, ipsi autem uno digito vestro non tangitis sarcinas ipsas.

Item post pauca.

CCXCIV. Quotienscunque dederis consilium peccanti, simúlque da illi statim pœnitentiam, quantum debeat jejunare, aut eleemosynis redimere peccata sua; ne fortè obliviscaris quæ tibi jam dixit, & iterum tibi necesse sit interrogare, & forsitan erubescat iterum confiteri, & inveniatur jam ampliùs judicari. Burchard. ibid.

Ut nullus alius præsumat pœnitentiam dare vel confessionem audire nisi Episcopus aut Presbyter. *Ex eodem.*

CCXCV. Exsurge qui dormis, exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Frater, Dominus Jesus Christus, qui dixit discipulis suis, *Quæcunque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlo, & quæcunque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlo*, de quorum numero quamvis indignos nos esse voluit, ipse te absolvat per ministerium nostrum ab omnibus peccatis tuis, quæcunque cogitatione, locutione, atque operatione neglegenter egisti, ut à nexibus peccatorum absolutum perducere te dignetur ad regna cœlestia. Amen. Nos etiam, frater carissime, secundùm auctoritatem nobis indignis à Domino commissam absolvimus te ab omni vinculo delictorum, ut merearis habere vitam æternam per eum qui vivit &c. [*Caput istud non extat in MS.*] *Matth.* 18.

Sicut enim sacrificium offerre non debent Burchard. lib. 19. c. 153.

niſi Epiſcopi & Preſbyteri, quibus claves regni cœleſtis traditæ ſunt, ſic nec pœnitentium judicia alij uſurpare debent.

Ut Diaconus, ſi neceſſe ſit, ſuſcipiat confeſſionem.

Halitgar. in præfat. lib. 6. Burchard. lib. 19. c. 154.

CCXCVI. Si autem neceſſitas evenerit, & Preſbyter non fuerit præſens, Diaconus ſuſcipiat pœnitentem ad ſanctam communionem.

Item de ſuſcipienda confeſſione. *Ex Theodori Archiepiſcopi vel Bedæ Preſbyteri Pœnitentiali.*

Halitgar. ibid. Burchard. lib. 19. c. 2.

CCXCVII. Epiſcopi vel Preſbyteri, quando fidelium recipiunt confeſſiones, humiliare ſe debent, & cum triſtitiæ gemitu lacrymiſque orare, non ſolùm pro ſuis delictis, ſed etiam pro fratris caſu. Ait enim Apoſtolus: *Quis infirmatur, & ego non infirmor?* 2. Cor. 11.

Vnde ſuprà.

Halitgar ibid. Burchard lib. 19. c. 2.

CCXCVIII. Cùm ergo venerit aliquis ad ſacerdotem confiteri peccata ſua, mandet ei ſacerdos ut exſpectet modicum, donec intret Eccleſiam aut cubiculum ſuum ad orationem. Si autem non eſt locus aptus ad hoc, dicat hanc orationem in corde ſuo.

Oratio.

Halitgar. ibid. Burchard. ibid. c. 3.

CCXCIX. Domine Deus omnipotens, propitius eſto mihi peccatori, ut condignè tibi poſſim gratias agere, qui me indignum propter tuam miſericordiam miniſtrum feciſti of-

ficij ſacerdotalis, & me exiguum humilémque mediatorem conſtituiſti ad orandum & intercedendum ad Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum pro peccantibus & ad pœnitentiam revertentibus. Ideóque, dominator Domine, qui omnes homines vis ſalvos fieri & ad agnitionem veritatis venire, qui non vis mortem peccatorum, ſed ut convertantur & vivant, ſuſcipe orationem meam, quam fundo ante conſpectum clementiæ tuæ pro famulis & famulabus tuis qui ad pœnitentiam venerunt, ut des illis ſpiritum compunctionis, ut reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo adſtricti tenentur, & ad te per condignam ſatisfactionem revertantur per eundem Dominum.

Videns autem ille qui ad pœnitentiam venit ſacerdotem triſtem & lacrymantem pro ſuis facinoribus, magis ipſe timore Dei perculſus ampliùs triſtetur & exhorreſcat peccata ſua,

Hic locus ſic habet in veteri codice MS. monaſterij Rivipullenſis: Videns autem ille frater, qui ad pœnitentiam venit, hanc ſacerdotis humilitatem, magis peccata ſua exhorreſcit, magis ſcelera ſua pertimeſcit. Poſt hæc caritativè ſacerdos eum ſuſcipiat, humiliter eum ſedere faciat ſecum, blandè eum hujuſmodi ſermonibus attrahat. Frater, non erubeſcas confiteri peccata tua &c.

Ordo ad dandam pœnitentiam.
Vnde ſuprà.

CCC. Poſt hæc interroga eum blandè le- Burchard. ibid.

nitérque. Credis in Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum? *Reſp.* Credo. Credis quòd iſtæ tres perſonæ unus Deus ſit? *Reſp.* Credo. Credis quòd in ipſa iſta carne, in qua nunc es, in ipſa reſurgere habes in die judicij & recipere ſive bonum ſive malum quod geſſiſti? Credo. Vis dimittere illis peccata qui in te peccaverunt, Domino dicente *Si non remiſeritis hominibus peccata eorum, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* *Reſp.* Volo. Et require ab eo diligenter ſi eſt inceſtuoſus, aut ſuo ſeniori infidelis. Et ſi non vult inceſtum dimittere, non potes ei dare pœnitentiam. Si autem vult, potes. His præmiſſis, pœnitentem alloqui affectuosè debet ſacerdos his verbis:

Matth. 6.

Frater, noli erubeſcere peccata tua confiteri. Nam & ego peccator ſum, & fortaſſis pejora quàm tu feceris habeo facta. Hæc idcirco admoneo, quia uſitatum generis humani vitium eſt, ut beatus Gregorius dicit, & labendo peccatum committere, & commiſſum confitendo non prodere, ſed negando defendere, atque convictum defendendo multiplicare. Et qui diabolo inſtigante nefanda crimina perpetrare non metuimus, hæc eadem quæ opere abſque ulla verecundia perfecimus, eodem ſuadente ſaltim verbis confiteri erubeſcimus, & coram homine, qui ſimilis noſtri eſt, eiſdémque fortaſſe paſſionibus ſubjacet, confundimur dicere quod coram Domino, qui omnia inſpicit, abſque ullo mentis rubore committere non formidavimus deteſtanda actione. Sponte ergo fateamur quod nullo cogente commiſimus. Si verò nos noſtra ſcelera cela-

S. Gregor. lib. 22. Moral. c. 9.

verimus, ab illo manifeſtabuntur qui & * accuſator eſt peccati & incentor. Ipſe enim hic nos ut peccemus inſtigat; ipſe, cùm peccaverimus, accuſat. Si ergo in hac vita prævenimus eum & ipſi ſceleris noſtri accuſatores ſimus, nequitias diaboli inimici noſtri & accuſatoris effugiemus, Paulo teſte, qui ait: *Si noſmetipſos judicaremus, non utique dijudicaremur.* 1. Cor. 11.

* Cod. Rivipull. auctor Vide Ruric. lib. 2. epiſt. 1.

Videns autem eum ſacerdos verecundantem, rurſum proſequatur: Fortaſſe, cariſſime, non omnia quæ geſſiſti ad memoriam modò veniunt. Ego te interrogabo. Tu cave ne diabolo ſuadente aliquid celare præſumas. Et tunc eum ita per ordinem interroget.

Feciſti homicidium aut caſu aut volens, aut pro vindicta parentum, aut jubente domino tuo, aut in publico bello. Si voluntariè feciſti, ſeptem annos pœnitere debes; ſi nolens aut caſu, quinque annos. Si pro vindicta parentis, unum annum, & ſequentibus duobus annis tres quadrageſimas & legitimas ferias. Si in bello, quadraginta dies. Si liber es, & jubente domino ſervum innocentem occidiſti, annum unum, in duobus aliis annis tres quadrageſimas & legitimas ferias. Si ſervus dignus eſt morte, quadraginta dies pœniteat.

Feciſti truncationes manuum aut pedum, aut oculos hominis eruiſti, aut vulneraſti hominem. Pro truncationes annum unum pœnitere debes; pro vulnere, quadraginta dies pœniteas.

Peciſti perjurium aut pro cupiditate ſeculi, aut coactus & pro neceſſitate aut pervicacia

aut parentum, aut neſciens aut alios in perjurium induxiſti ſcienter. Si ſciens pejeraſti, & alios in perjurium induxiſti, ſeptem annos pœnitere debes. Si neſciens, annum unum & tres quadrageſimas. Si pro vita vel membris, tres quadrageſimas.

Feciſti furtum aut ſacrilegium aut infracturas vel rapinam, tollens quod tuum non erat. Si domos per noctem infregiſti & quadrupedia tuliſti vel fortiorem cauſam valentem ſolidis quadraginta, annum unum pœnitere debes & pretium reddere. Si non reddis, annos duos pœniteas. Si majorem feciſti furtum, tres annos pœnitere debes. Et ſi ſæpe feciſti, annos ſeptem. Pro modico furto viginti dies, pueri decem dies. Si de Eccleſia aliquid tuliſti, quod eſt ſacrilegium, ſeptem annos pœniteas.

Feciſti adulterium cum uxore aliena vel deſponſata, vel virginem corrupiſti, ſive cum ſanctimoniali vel Deo dicata, vel cum abſoluta femina, id eſt, ſine marito, vel cum ancilla propria. Si mœchatus es cum alterius uxore aut cum ſanctimoniali, ſeptem annos pœniteas. ſi cum virgine, duos annos. ſi cum vidua, annum unum. Si tuam uxorem dimiſiſti & alterius junxiſti, ſeptem annos pœniteas. Si cum vacante femina, tres quadrageſimas & legitimas ferias. Si cum propria ancilla, quadraginta dies pœnitere debes.

Nupſiſti cum uxore tua vel ancilla retro. Si feciſti, quadraginta dies debes pœnitere.

Nupſiſti cum uxore tua quadraginta dies ante partum, quadraginta dies debes pœnitere.

Nupſiſti in die dominico, tres dies pœnitere debes.

Feciſti raptum de virgine vel vidua, tres annos pœnitere debes.

Feciſti fornicationem, ſicut Sodomitæ fecerunt, cum pecoribus aut cum matre vel ſorore, quindecim annos vel duodecim pœnitere debes.

Coinquinatus es cum uxore tua in quadrageſima. Si hoc feciſti, annum unum pœnitere debes aut viginti ſex ſolidos in eleemoſynam dare. Si per ebrietatem evenit, quadraginta dies pœniteas.

Hoc etiam caveri debet, ut viginti dies ante Natale Domini & Pentecoſten & omni die dominicã & poſt conceptionem manifeſtatam vir contineat ſe ab uxore.

Dixiſti falſum teſtimonium pro cupiditate aut neſciens, annum unum pœniteas.

Truncaſti ullum membrum, tres annos pœniteas.

Odiſti fratrem tuum. Quandiu in ipſo odio fuiſti, tamdiu pœniteas in pane & aqua.

Detraxiſti ullum hominem ad ſeniorem vel ad pares propter invidiam, quadraginta dies pœniteas.

Violaſti in furto ſepulcrum, annos duos pœniteas.

Contigit tibi ulla neglegentia de ſacrificio Domini, centum quadraginta dies pœniteas.

Conſuluiſti magos aut aruſpices aut incantatores aut ſortilegos, vel vota quæ ad arbores vel ad fontes fiunt voviſti, annos tres pœniteas.

Tulisti aliquid pecuniæ de Ecclesia. Aut in quadruplum restitue, aut tres annos pœniteas.

Perdidisti aliquem per injustam delaturam, tres annos pœniteas.

Duxisti aut transmisisti aliquem in captivitatem, tres annos pœniteas.

Editio Helmastadiensis ita habet: Duxisti aut transmisisti ullum hominem Christianum in captivitatem, tres annos. *Burchardus in libro* XIX. *paulò fusiùs, & cum aliquo discrimine.* Duxisti aut transmisisti vel vendidisti aliquem hominem in captivitatem, nisi pro pace communi. Si fecisti; reduc eum, si poteris. Sin autem, duos annos per legitimas ferias pœniteas.

Cremasti domum aut aream alterius, tres annos pœniteas.

Fecisti vomitum per ebrietatem, quindecim dies pœniteas. Si per contentionem, quadraginta. Si nesciens, sex dies pœniteas.

Editio Helmastadiensis: Fecisti vomitum per ebrietatem, XV. dies pœniteas. Si per contentionem, XL. Si nesciens, VII. dies pœniteas. Similiter si sanguinem comederis.

Manducasti morticina aut dilacerata à bestiis, quadraginta dies pœniteas. Similiter si sanguinem comederis.

Bibisti de liquore in quo mus vel mustela mortua inventa fuerit, quadraginta dies pœniteas.

Contempsisti indictum jejunium in Ecclesia vel decreta seniorum, quadraginta dies pœniteas. Si in quadragesima, unum annum.

Oppressisti

Oppreſſiſti infantem tuum, quinque annos aut tres pœnitere debes.

Bibiſti ullum maleficium, id eſt, herbas vel alias cauſas, ut non potuiſſes infantes habere, aut alio donaſti, aut hominem per mortiferam potionem occidere voluiſti, aut alium hoc facere docuiſti, aut de ſemine viri guſtaſti ut in amorem tuum exardeſceret, aut chriſma bibiſti aut ad ſubvertendum Dei judicium alteri dediſti &c. Si quid hujuſmodi operatus es, ſeptem annos pœniteas.

Necaſti voluntariè partus tuos, decem annos pœniteas. Et ſi filium vel filiam occidiſti, duodecim. Et ſi in utero ante conceptum, unum annum. Si poſt conceptum, tres annos. Si tuus infans per tuam neglegentiam ſine baptiſmo mortuus eſt, annum unum pœniteas, & nuſquam ſis ſine aliqua pœnitentia.

Feciſti aliquid, quod pagani faciunt in Kalendis Januarij, in cervulo vel in vegula, tres annos pœniteas.

Feciſti aliquid vel dixiſti in quocunque opere quod inchoas per ſortilegam vel magicam artem, annum unum pœniteas.

Miſiſti filium tuum ſuper tectum aut ſuper fornacem pro aliqua ſanitate, vel incendiſti grana ubi mortuus homo fuerat, quinque annos pœniteas.

Cantaſti carmina diabolica ſuper mortuos, viginti dies pœniteas.

Junxiſti te mulieri tempore menſtruo, quadraginta dies pœniteas.

Nupſiſti cum uxore tua, poſtquam peperit, antequam quadraginta dies adimpleren-

tur, triginta dies pœniteas.

Communicasti de sacrificio Domini, & non priùs abstinuisti ab uxoris amplexu quinque aut septem diebus, dies viginti pœniteas.

Operatus es aliquid in dominica die, septem dies pœniteas.

Detraxisti vel maledixisti aliquem causa invidiæ, septem dies pœniteas.

Burchard. lib 19. c. 6. Capitulare Theodulfi c. 31.

NUNC tibi octo principalia vitia explicabo, id est, superbiam, vanam gloriam, invidiam, iram, tristitiam, avaritiam, ventris ingluviem, luxuriam. Ex quibus si te culpabilem recognoscis, pœnitentiam suscipe. Nam ex his omnia vitia oriuntur. [* De superbia, quæ initium omnis peccati est & regina omnium malorum, nascitur omnis inobedientia, omnis præsumptio, & omnis pertinacia, contentiones, hæreses, arrogantia.] De vana gloria oriuntur inobedientia, jactantia, hypocrisis, contentiones, pertinacia, discordiæ, novitatum præsumptiones. De invidia nascitur odium, susurratio, detractio, exultatio in adversis proximi, afflictio in prosperis. De ira oriuntur rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ. De tristitia nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor, vagatio mentis. De avaritia oriuntur proditio, fraus, fallacia, perjuria, inquietudo, & contra misericordiam obduratio. De ventris ingluvie propagatur inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus. De luxuria generatur cœcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præ-

* *Ista desunt in edit. Helmæstad. & in cod. MS. Addita autem sunt ex Burchardo & aliis.*

cipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis seculi, horror & desperatio futuri.

ALLOCUTIO.

Ergo si superbus usque modò fuisti, humilia te ipsum in conspectu Dei. Si vanam gloriam dilexisti, cogita ne propter transitoriam laudem æternam perdas mercedem. Si invidiæ rubigo te huc usque consumpsit, quod est maximum peccatum & super omnia detestabile, quia diabolo comparatur invidus, qui primo homini invidit datum quod ipse per suam culpam perdiderat, age pœnitentiam, & profectum aliorum, tuum deputa. Si tristitia te superat, patientiam & longanimitatem meditare. Si avaritiæ morbus gravat, cogita quia radix est omnium malorum & idololatriæ comparatur, & ideo largum te esse oportet. Si ira te vexat, quæ in stultorum sinu requiescit, dominari debes animo tuo, & hanc à te mentis tranquillitate fuga. Si ventris ingluvies ad vorandum pertrahit, sobrietatem sectare. Si luxuria, castitatem vove. Burchard. lib. 19. c. 7.

Tunc prosternat se pœnitens in terram, & cum lacrymis dicat: Et in his & in aliis quibuscunque humana fragilitas contra Deum & creatorem suum aut cogitando, aut loquendo, aut operando, aut delectando, aut concupiscendo peccare potest, in omnibus me peccasse & reum in conspectu Dei super omnes homines esse cognosco & confiteor. Humiliter etiam te, sacerdos Dei, exposco ut intercedas pro me & pro peccatis meis ad Dominum & creatorem nostrum, quatinus de his & de om-

nibus ſceleribus meis veniam & indulgentiam conſequi merear.

Deinde ſacerdos ſurgat & pſalmum XXXVII. decantet. Deinde L. & LIII. & proſternat ſe in terram, & dicat hanc orationem.

ORATIO.

Precor, Domine, clementiæ & miſericordiæ tuæ majeſtatem ut famulo tuo illi nunc peccata & facinora ſua confitenti veniam relaxare digneris & præteritorum culpas indulgeas. Qui humeris tuis ovem perditam reduxiſti, qui publicani precibus & confeſſione placatus es, tu etiam, Domine, huic famulo tuo illi placatus eſſe digneris. Tu hujus precibus benignus adſpira, ut in confeſſione placabilis permaneat. Fletus ejus & petitio perpetuam clementiam tuam celeriter exoret, ſanctiſque altaribus reſtitutus rurſum æternæ ac cæleſti gloriæ mancipetur, qui vivis &c.

Deinde adjungatur:

Burchard. lib. 19. c. 7. Deus omnipotens ſit adjutor & protector tuus, & præſtet indulgentiam de peccatis tuis præteritis, præſentibus, & futuris.

Præfatio Bedæ de remediis peccatorum. Hæc de remediis peccatorum ex priorum monumentis excerpſimus; in quibus tamen omnibus, non auctoritate cenſoris, ſed conſilio potiùs compatientis uſi ſumus, ſollerter admonentes doctum quemque ſacerdotem Chriſti ut in univerſis quæ hic adnotata reperit, ſexum, ætatem, conditionem, ſtatum, perſonam, intellectum, ipſum quoque cor

pœnitentis curiosè discernat, & secundùm hæc, ut sibi visum fuerit, singula quæque dijudicet. Quibusdam namque à cibis abstinendo, aliis eleemosynas dando, nonnullis genua flectendo sæpius, sive in cruce stando, aut aliquid aliud hujusmodi, quod ad purgationem peccatorum pertineat, faciendo, universa necesse est errata corrigere. quæ universa in examine discreti debent pendere judicis.

De pœnitentibus. *Ex Concilio Africano.*

CCCI. Pœnitentibus secundùm differentiam peccatorum Episcopi arbitrio pœnitentię tempora decernantur. Halitgar. lib. 3. c. 1. 11. Concil. Carthag. 3. c. 31.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCCII. Ut sacerdos pœnitentiam imploranti absque personæ acceptione pœnitentiæ leges injungat. Halitgar. ibid. c. 1. Concil. Carthag. 4. c. 74. Burchard. lib. 19. c. 35.

Ut pœnitentia conjugatis ex consensu detur. *Ex Concilio Arelatensi.*

CCCIII. Pœnitentiam conjugatis nonnisi ex consensu dandam. Concil. Arelat. 2. c. 22. Burchard. lib. 19. c. 111.

Ex Concilio Laodicensi.

CCCIV. De his qui diversis facinoribus peccaverunt, & perseverantes in oratione confessionis & pœnitentiæ conversionem à malis habuere perfectam, pro qualitate delicti talibus pœnitentiæ tempus impensum, propter clementiam & bonitatem Dei communio concedatur. Concil. Laodic. c. 2. Halitgar. lib. 3. c. 15. Burchard. lib. 19. c. 41.

De eadem re.

Halitgar. in præfat. lib. 6. Burchard. lib. 19. c. 32.

CCCV. Unumquemque hominem accedentem ad pœnitentiam si videris acriter & assiduè stare in pœnitentia, statim remissiùs age adversùs eum.

In veteri codice MS. monasterij Rivipullensis, post hæc verba, remissiùs age adversùs eum, *ista adduntur*: Si verò neglegentem videris & tepidum, tardiùs relaxa eum.

Ex Concilio Africano.

Concil Carthag. 3. c. 32. Burchard. lib. 19. c. 40. 70.

CCCVI. Ut Presbyter non interrogato Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absentia Episcopi, necessitate compellente.

Ex epistola Innocentij Papæ.

Decreta Innoc. l. c. 7. Halitgar. lib. 3. c. 13. Burchard. lib. 18. c. 18.

CCCVII. De pœnitentibus autem qui sive ex gravioribus commissis sive ex levioribus pœnitentiam gerunt, si nulla interveniat ægritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo demonstrat. Sanè si quis ægritudinem inciderit, & usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum.

Ex Concilio Carthaginensi.

Concil. Carthag. 4. c. 75. Burchard. lib. 19. c. 38.

CCCVIII. Ut neglegentes pœnitentes tardiùs recipiantur.

Ut nullus Episcopus alterius civitatis vel parrœchiæ pœnitentem suscipiat, vel sine Episcopi vel Presbyteri testimonio reconciliet. *Ex epistola Felicis Papæ.*

CCCIX. Curandum summopere est ne quis fratrum coëpiscoporúmque nostrorum aut etiam Presbyterorum in alterius civitate vel dioceſi pœnitentem, vel sub manu positum sacerdotis, aut eum qui reconciliatum se dixerit, sine Episcopi vel Presbyteri testimonio & literis, ad cujus pertinet parrœchiam, suscipiat. Felix III. epist. 7. c. 6.

Ut Presbyteris & Diaconibus manus tanquam pœnitentibus non imponatur. *Ex Concilio Carthaginensi.*

CCCX. Confirmatum est ut si quando Presbyteri vel Diaconi in aliqua graviori culpa convicti fuerint, qua eos à ministerio necesse sit removeri, non eis manus tanquam pœnitentibus vel tanquam fidelibus laicis imponatur. Concil. Carthag. 5. c. 11. Burchard. lib. 19. c. 72.

Ut pœnitentia Clericis non negetur. *Ex Concilio Arelatensi.*

CCCXI. Pœnitentiam desiderantibus Clericis non negandam. Concil. Arelat. 2. c. 29.

Qualiter Presbyteri & Diaconi agant pœnitentiam. *Ex epistola Leonis Papæ.*

CCCXII. Alienum est à consuetudine ecclesiastica ut qui in presbyterali honore aut Diaconi gradu fuerint consecrati, hi pro cri- Decreta Leonis 1. c. 16. Burchard. lib. 19. c. 71.

mine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant pœnitendi, secundùm quod scriptum est: *Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro illo?* Unde hujusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei privata est expetenda secessio; ubi illis satisfactio, si fuerit digna, sit etiam fructuosa.

1. Reg. 2.

Ut à negotiatione pœnitentes abstineant. *Ex epistola Leonis Papæ.*

CCCXIII. Qualitas negotiandi aut excusat aut arguit, quia est honestus quæstus & turpis. Veruntamen pœnitenti utilius est dispendia pati quàm periculis negotiationis astringi: quia difficile est inter ementis vendentísque commercium non intervenire peccatum.

Decreta Leonis l. c. 23. Halitgar. lib. 3. c. 6. Rhab. epist. ad Hetibald. c. 15. Burchard. lib. 19. c. 95.

Ut post depositum cingulum nullus pœnitens ad militiam secularem redeat. *Ex eadem.*

CCCXIV. Contrarium est omnino ecclesiasticis regulis post pœnitentiæ actionem redire ad militiam secularem, cùm Apostolus dicat: *Nemo militans Deo &c.* Unde non est liber à laqueis diaboli qui se militiæ mundanæ voluerit implicare.

Decreta Leonis l. c. 24. Halitgar. ibid. c. 7. Burchard. lib. 19. c. 66.

De eadem re. *Ex Concilio Arelatensi.*

CCCXV. Hi qui post sanctæ religionis propositum apostatant, & ad seculum redeunt, & postmodum pœnitentiæ remedia non requirunt, communionem non accipiant sine pœnitentia. quos etiam jubemus ad cleri-

Concil. Arelat. 2. c. 25. Burchard. lib. 19. c. 67.

catus officium non admitti.

Item ex eodem.

CCCXVI. Quicunque habitum ſecularem præſumpſerit, ab Eccleſia expellatur.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

CCCXVII. De his qui acta pœnitentia ad priſtina redeunt peccata, antiquorum patrum decernunt Concilia, ut qui acta pœnitentia tanquam canes ac ſues ad vomitus priſtinos & ad volutabra redeunt, quouſque ad remedia pœnitentiæ recurrant & ad omiſſum ordinem revertantur, excommunicati & anathema condemnati habeantur. Concil. Toler. 6. c. 7. Vide Decreta Siricij c. 5. Concil. Aurelian. 1. c. 13. & Halitgar. lib. 3. c. 8.

De eadem re. *Ex dictis ſancti Gregorij.*

CCCXVIII. Qui ſe inlicita meminit commiſiſſe, à licitis etiam ſtudeat abſtinere; quatinus per hoc conditori ſuo ſatisfaciat; ut qui commiſit prohibita, ſibimet abſcidere debeat etiam conceſſa. Burchard. lib. 19. c. 65.

De eadem re. *Ex epiſtola Leonis.*

CCCXIX. Inlicitorum veniam poſtulantem oportet etiam à licitis abſtinere, dicente Apoſtolo: *Omnia licent, ſed non omnia expediunt.* [*Vide Rhabani epiſtolam ad Heribaldum Autiſſiodor. cap.* XV.] Decreta Leonis 1 c. 22. Halitgar. lib. 3. c. 5. Lib. 7. Capitular. c 43. 1. *Cor.* 6.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

CCCXX. Ea quæ frequenti prævaricatione iterantur, frequenti etiam ſententia condemnantur. Burchard. lib. 19. c. 158.

De eadem re. *Ex dictis Basilij Episcopi.*

Regula S. Basilij c. 27. Burchard. lib. 19. c. 59. *Luc.* 15.

CCCXXI. Pœnitentem ex corde ita oportet suscipere sicut Dominus ostendit, cùm dicit: *Quia convocavit amicos suos & vicinos dicens: Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quam perdideram.*

Vnde suprà.

Regula S. Basilij c. 18. *Psal.* 118.

CCCXXII. Affectum illum in se recipiat pœnitens quem gerebat ille qui dicebat: *Iniquitatem odio habui & abominatus sum.*

Qualis sit vera pœnitentia. *Ex dictis sancti Augustini.*

CCCXXIII. Pœnitentiam certam non facit nisi odium peccati & amor Dei. Quando sic pœnites ut tibi amarum sapiat in animo quod antea dulce fuit in vita, & quod te priùs oblectabat in corpore, ipsum te cruciet in corde, tunc verè pœnites.

Quales esse debemus erga impœnitentes. *Vnde suprà.*

Regula S. Basilij c. 18. Burchard. lib. 19. c. 64. *Matth.* 18. 2. *Thessal.* 3.

CCCXXIV. Erga eum qui pro peccato non pœnitet tales esse debemus sicut Dominus præcepit dicens: *Sit tibi sicut gentilis & publicanus.* & sicut Apostolus jubet: *Subtrahite,* inquit, *vos ab omni fratre inordinatè ambulante & non secundùm traditionem quam tradidi vobis.*

Ut Clerici non interfint nuptiis.

Concil. Venetic. c. 11.

CCCXXV. Presbyteri, Diaconi, Sub-

diaconi, vel deinceps quibus ducendi uxores non est licentia, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, neque his cœtibus admiscentur ubi amatoria cantantur & turpia, aut obscœni motus corporum choris & saltationibus efferuntur; ne auditus & obtutus sacris mysteriis deputatus turpium spectaculorum atque verborum contagione polluantur. Conc c. 39 Burch 2. c. 1

De eadem re. *Ex Concilio Mogontiacensi cap.* XXXIX.

CCCXXVI. Quibus licentia uxores ducendi non est, alienarum nuptiarum evitent convivia. Burchard. lib. 2. c. 132.

De eadem re. *Ex decretis sancti Martini Papæ.*

CCCXXVII. Non licet sacerdotibus vel Clericis aliqua spectacula in nuptiis vel conviviis spectare; sed oportet, antequam ingrediantur ipsa spectacula, surgere & redire inde. Martinus Bracar. c. 59. Burchard. lib. 2. c. 135. Vide suprà c. 213.

De temporibus quibus se continere debent conjugati ab uxoribus. *Ex Concilio Helibernensi.*

CCCXXVIII. Synodus Helibernensium dicit: In tribus quadragesimis anni, & in die dominico, & in quarta feria & sexta feria conjugales continere se debent. Item nec in illis diebus copulari quandiu gravata fuerit uxor, id est, à quo die filius in utero motum fecerit usque ad partum. Item à partu post triginta tres dies, si filius; si autem filia, post quinquaginta sex. Burchard. lib. 19. c. 155.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

CCCXXIX. Uxoratus contineat ſe quadraginta dies ante Paſcha & Pentecoſten, ſeu ante Natale Domini, & omnem dominicam noctem, & quartam & ſextam feriam, & à conceptione manifeſtata uſque poſt natam ſobolem. Uxor poſt natam ſobolem abſtineat ſe ab Eccleſia, ſi filius eſt, dies triginta; ſi filia, dies quadraginta. Mulier ſe abſtineat à viro tres menſes ante partum, & poſt partum quadraginta dies. Qui autem nupſerit his diebus, viginti dies pœniteat.

De eadem re.

Burchard. lib. 19. c. 76.

CCCXXX. Qui in quadrageſima ante Paſcha cognoverit uxorem ſuam & noluerit abſtinere ab ea, * uno anno pœniteat, aut pretium ſuum, videlicet viginti ſex ſolidos, ad Eccleſiam tribuat, aut pauperibus dividat. Si per ebrietatem & ſine conſuetudine acciderit, quadraginta dies pœniteat.

* *Edit. Helmſtad.* annos V. pœn.

Quòd ante communionem abſtinere debet à conjuge.

Burchard lib. 5. c 22.

CCCXXXI. Omnis homo ante ſacram communionem à propria uxore abſtinere debet VII. aut V. aut III. dies.

De eulogiis populo à Preſbytero dandis. *Ex Concilio Nannetenſi.*

Concil. Nannet. c. 9. Burchard. lib. 5. c. 27.

CCCXXXII. Ut de oblationibus quæ offeruntur à populo, & conſecrationi ſuperſunt, vel de panibus quos offerunt fideles ad

Eccleſiam, vel certè de ſuis, Preſbyter convenienter partes inciſas habeat in vaſe nitido, ut poſt Miſſarum ſollemnia, qui communicare non fuerunt parati, eulogias omni die dominico & in diebus feſtis exinde accipiant. & illa unde eulogias Preſbyter daturus eſt antè in hæc verba benedicat:

Oratio.

Domine ſancte Pater omnipotens æterne Deus, benedicere digneris hunc panem tua ſancta & ſpirituali benedictione, ut ſit omnibus ſalus mentis & corporis, atque contra omnes morbos & univerſas inimicorum inſidias tutamentum. per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum filium tuum, panem vitæ, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam & ſalutem mundo, & tecum vivit & regnat. Providendum eſt autem ne micæ incautè defluant. Burchard. lib. 5. c. 28.

Ut Preſbyteri cum ſtola incedant. *Ex ſynodo Triburienſi.*

CCCXXXIII. Ut Preſbyteri non vadant niſi ſtola vel orario induti. Et ſi in itinere Preſbyteri ſpoliantur vel vulnerantur aut occiduntur non ſtola veſtiti, ſimplici emendatione ſua ſolvantur. Si autem cum ſtola, tripliciter.

De eadem re. *Ex Concilio Mogontiacenſi.*

CCCXXXIV. Preſbyteri ſine intermiſſione utantur orariis, propter differentiam ſacerdotalis dignitatis. Concil. Mogunt. ſub Kar. M. c. 28. Lib. 5. Capitular. c. 81. & lib. 6. c. 169. Burchard. lib. 2. c. 101.

Ne Clerici laicalibus induantur veſtibus. *Ex Concilio quo ſuprà.*

Burchard. lib. 2. c. 208.

CCCXXXV. Ut laicalibus veſtimentis Clerici non utantur, id eſt, mantellum vel cottam ſine cappa, nec pretioſis & ineptis calciamentis & aliis novitatum vanitatibus, ſed religioſo & decenti habitu incedant. [*Vide Capitulare Ahytonis Epiſcopi Baſil. cap.* 15.]

De eadem re. *Ex Concilio Adriſphach in Bajoaria cap.* XLI.

CCCXXXVI. Ut nullus Clericus veſtimenta laicalia portet; nec arma, niſi tantùm quod ipſius religioni deceat, induere præſumat.

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

Concil. Carthag. 4. c. 45. Burchard. lib. 2. c. 209.

CCCXXXVII. Clericus profeſſionem ſuam etiam habitu & inceſſu probet. Et ideo nec veſtibus nec calciamentis decorem quærat.

Ne Preſbyteri per pretium Eccleſias obtineant. *Ex Concilio Mogontiacenſi.*

Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 19. Burchard. lib. 3. c. 110.

CCCXXXVIII. Quicunque Preſbyter per pretium Eccleſiam fuerit adeptus, omnimodis deponatur: quoniam contra eccleſiaſticæ regulæ diſciplinam agere dinoſcitur qui alium Preſbyterum legitimè ad Eccleſiam ordinatum per pecuniam expulerit, eámque ſibi taliter vindicaverit. [*Vide ſuprà cap.* 240.]

* * *

Quòd non ubique ſacrificium ſit offerendum. *Ex epiſtola Anacleti Papæ.*

CCCXXXIX. Sacerdotes quando ſacrificant, non ſoli hoc agere debent, ſed teſtes ſecum adhibeant, ut Deo perfectè in ſacratis Domino locis ſacrificare probentur. Ait namque auctoritas legis divinæ: *Vide ne offeras holocauſta tua in omni loco quem videris, ſed in loco quem elegit Dominus Deus tuus.* Vide ſuprà c. 132. & 191. Deuter. 12.

Ubi ſit Miſſa celebranda. *Ex Concilio ſancti Silveſtri.*

CCCXL. Ut nullus Preſbyter Miſſam celebrare præſumat niſi in ſacratis ab Epiſcopo locis, qui ſui particeps de cetero voluerit eſſe ſacerdotij. Lib. 6. Capitular. c. 198.

Caput iſtud habetur in epilogo quem vocant Concilij Romani ſub Papa Silveſtro celebrati, & inde apud Gratianum Diſt. 1. de conſecrat. cap. 15. Vide Capitulare Theodulfi Aurelianenſis cap. 11. Capitulare Ahytonis Epiſcopi Baſileenſis cap. 8. & Capitula ejuſdem cap. 14. Vide etiam Addit. 1. Capitular. cap. 10.

Ut de decimis quatuor fiant portiones. *Ex ſynodo Nannetenſi.*

CCCXLI. Inſtruendi ſunt Preſbyteri paritérque admonendi quatinus noverint decimas & oblationes quas à fidelibus accipiunt, pauperum & hoſpitum & peregrinorum eſſe ſtipendia, & non quaſi ſuis ſed quaſi commendatis uti, de quibus omnibus ſciant ſe ratio- Concil. Nannet. c. 10. Lib. 7. Capitular. c. 290. Burchard. lib. 3. c. 138.

nem posituros in conspectu Dei, & nisi eas fideliter pauperibus & his qui præmissi sunt administraverint, damna* patiendos. Qualiter verò dispensari debeant, canones sancti instituunt; scilicet ut quatuor partes inde fiant, una ad fabricam Ecclesiæ relevandam, altera pauperibus distribuenda, tertia Presbytero cum suis Clericis habenda, quarta Episcopo reservanda, ut quicquid exinde jusserit, prudenti consilio fiat.

* *Cod. MS.* faciendos. *Editio Sirmondi*, passuros.

Si Episcopus aut Presbyter rem Ecclesiæ quocunque ingenio alienare præsumpserit. *Ex Concilio Bracarensi.*

Concil Bracar. 2. c. 17. Burchard. lib. 3. c. 179.

CCCXLII. Si quis Presbyter aut Diaconus inventus fuerit de ministeriis Ecclesiæ aliquid venundasse, quia sacrilegium commisit, placuit eum in ordinatione Ecclesiæ non haberi. In judicio tamen Episcopi dimittendum est sive dignus sit sive indignus in suo recipi gradu.

Ut nulli Præsuli possessionem magnam vel parvam Ecclesiæ liceat in perpetuum alienare. *Ex decretis Symmachi Papæ.*

Concil. Roman. 3. sub Symmacho c. 4.

CCCXLIII. Ut nulli apostolicæ sedis Præsuli liceat prædium rusticum, quantæcunque fuerit vel magnitudinis vel exiguitatis, sub perpetua alienatione vel commutatione ad cujuslibet jura transferre. [*Vide Concilium Parisiense lib.* 1. *cap.* 17.]

De eadem re. *Ex eodem.*

Ex cod. Conc. Rom. c. 5.

CCCXLIV. Sanè domus in quibuslibet urbibus

urbibus constitutæ, quarum statum necesse est expensa non modica sustentari, acceptis, si offerri contigerit, sub justa æstimatione reditibus & divini timore judicij commutentur.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCCXLV. Quicunque Presbyter de jure Tituli sui quolibet modo, præter aurum, argentum, vel gemmas, vestes quoque, si sunt, vel si accesserint aliqua mobilia ad ornamenta divina minimè pertinentia, aliquid in perpetuum alienare tentaverit, donator, alienator, ac venditor honoris sui amissione multentur. Ex eod. Conc. Rom. c. 6. Burchard. lib. 3. c. 180.

Item cap. VI.

CCCXLVI. Præterea qui rem Ecclesiæ petierit & acceperit, vel qui Presbyterorum aut Diaconorum seu Defensorum danti subscripserit, quo iratus Deus animas percutit anathemate feriatur. Ex eod. Conc. Rom. c. 7.

Ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti. *Ex Concilio Carthaginensi.*

CCCXLVII. Item placuit ut Presbyteri non vendant rem Ecclesiæ ubi sunt constituti, nescientibus Episcopis suis; quomodo & Episcopo non licet vendere prædia Ecclesiæ ignorante concilio & Presbyteris suis. Non habentem autem necessitatem nec Episcopo liceat Ecclesiæ rem Tituli sui usurpare. [*Legendum*, liceat matricis Ecclesiæ nec Presbytero rem &c.] Concil. Carthag. c. 33. Burchard. lib. 3. c. 178.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Carthag. c. 26.

CCCXLVIII. Placuit ut rem Ecclesiæ nemo vendat. Quòd si reditus non habet, & aliqua nimia necessitas cogat, hoc insinuandum est primati provinciæ ipsius; ut cum statuto numero Episcoporum, utrum fiendum sit, arbitretur. Quod si non fecerit, reus Deo & concilio venditor amisso honore teneatur.

Ex decretis sancti Martini Papæ.

Martin. Bracar. c. 14. Burchard. lib. 1. c. 215. & lib. 3. c. 181.

CCCXLIX. Si quis Episcopus, nulla ecclesiasticæ rationis necessitate compulsus, * in suo clero, aut ubi fortè non est Presbyter, de rebus ecclesiasticis aliquid præsumpserit vendere, res ipsas Ecclesiæ propriæ restaurare cogatur, & in judicio Episcoporum deiciatur auditus, & tanquam furti aut latrocinij reus suo honore privetur.

* in scio clero

Quid agere oporteat propinquos illius qui Ecclesiam ditavit de rebus suis, si prævideriut ex collatis aliquid defraudatum Ecclesiæ. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 9. c. 1. Burchard. lib. 3. c. 182.

CCCL. Omnis itaque rei ecclesiasticæ quantitas, sicut remedium veniæ tribuit conferenti, ita damnum rite præparat fraudatori. Et ideo nullus sacerdotum vel ministrorum ex rebus Ecclesiæ, quæ in quibuscunque locis á fidelibus largiuntur, aliquid auferat, vel juri suo aut cathedræ propriæ unitati connectat. Verùm ut hujus rei potior soliditas habeatur, propinquis ejus qui construxit vel ditavit Ecclesiam licitum sit hanc bonæ intentionis ha-

bere solertiam, ut si sacerdotem seu ministrum aliquid ex collectis rebus præviderint defraudare, aut commonitionis honesta conventione compescant, aut talia Episcopo vel judici corrigenda denuntient. Quod si talia Episcopus agere tentat, Metropolitano ejus hæc insinuare procurent. Si autem Metropolitanus talia egerit, Regis hæc auribus intimare non differant. Ipsis tamen heredibus in eisdem rebus non liceat quasi juris proprij potestatem præferre, non rapinam, non fraudem ingerere, non violentiam quamcunque præsumere. Si quis hæc monita temerare præsumpserit, & malè rapta cum confusione restituet, & excommunicationis annuę sententiam sustinebit.

De terrulis & exiguis vineis. *Ex Concilio Agathensi.*

CCCLI. Terrulas aut vineas exiguas & Ecclesiæ minùs utiles aut longè positas parvas Episcopus sine consilio fratrum, si necessitas fuerit, distrahendi habeat potestatem. Conc. Agath. c. 45.

Quòd fugitivi servi Ecclesiæ permittuntur distrahi. *Ex eodem Concilio.*

CCCLII. Fugitivos etiam servos, domos suas aut familias deserentes, qui etiam si revocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrahantur. Conc. Agath. c. 46. Burchard. lib. 3. c. 198.

* * *

Si quis cartas vel Præcepta regia ſupprimere aut adverſariis tradere auſus fuerit.
Ex Concilio Agathenſi.

Conc. Agath. c. 26. Burchard. lib. 3. c. 183.

CCCLIII. Si quis verò de Clericis documenta quibus Eccleſiæ poſſeſſio firmatur aut ſupprimere aut negare aut adverſariis fortaſſe tradere damnabili & punienda obſtinatione præſumpſerit, quicquid per * abſtinentiam documentorum damni Eccleſiæ inlatum eſt, & de propriis facultatibus reddant, & communione priventur. Hi autem qui in damno Eccleſiæ inſtrumenta ſanctæ Eccleſiæ impiè * ſollicitati à traditoribus ſuſceperunt, pari ſententia feriantur.

* *Edit. Helmeſtad.* abſtractionem. *Sirm.* abſentiam

* *Sirm.* ſollicitatis trad.

De teſtamento Epiſcopi, qualiter valeat.
Ex eodem Concilio.

Conc. Agath. c. 51. Burchard. lib. 1. c. 212.

CCCLIV. Si quis Epiſcopus condito teſtamento aliquid de eccleſiaſtici juris proprietate delegaverit, aliter non valebit niſi tantum de juris proprij facultatibus ſuppleverit.

De manumiſſionibus in Eccleſia.
Ex eodem.

Conc. Agath. c. 56.

CCCLV. Mancipia monachis donata ab Abbate non licet manumitti. Injuſtum eſt enim ut, monachis cotidianum rurale opus facientibus, ſervi eorum libertatis otio potiantur. [*Vide regulam ſancti Ferreoli cap.* 36.]

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 4. c. 67. Burchard. lib. 3. c. 189.

CCCLVI. Epiſcopi qui nihil ex proprio ſuo Eccleſiæ Chriſti conferunt, libertos ex

familiis Ecclesiæ ad condemnationem suam facere non præsumant. Impium est enim ut qui res suas Ecclesiæ Christi non contulerit, damnum inferat. Tales igitur libertos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad jus Ecclesiæ revocabit. [*Vide Concilium Hispal. 1. c. 1. & 2. & Concil. Emerit. c. 20.*]

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

CCCLVII. Episcopus qui mancipium juris Ecclesiæ, non retento ecclesiastico patrocinio, manumitti desiderat, duo meriti ejusdem & peculij coram concilio Ecclesiæ cui præminet per commutationem subscribentibus sacerdotibus offerat, ut rata & justa inveniatur definitio commutantis. Hujusmodi autem liberto adversùs Ecclesiam cujus juris extitit accusandi vel testificandi denegetur licentia. Quòd si præsumpserit, placet ut stante commutatione in servitutem propriæ Ecclesiæ revocetur. Concil. Tolet. 4. c. 68. Burchard. lib. 3. c. 176.

De libertis Ecclesiæ. *Ex eodem Concilio.*

CCCLVIII. Liberti qui à quibuscunque manumissi sunt, atque Ecclesiæ patrocinio commendati sunt, sacerdotali defensione à cujuslibet insolentia protegantur, sive in statu libertatis eorum, seu in peculio quod habere noscuntur. Concil. Tolet. 4. c. 72. Burchard. lib. 3. c. 186.

De thesauris ecclesiasticis. *Ex Capitularium lib. 1. titulo* CXVII.

CCCLIX. Ut singuli Episcopi, Abbates, & Abbatissæ diligenter considerent the- Lib. 1. Capitular. c. 123.

ſauros eccleſiaſticos, ne propter perfidiam aut neglegentiam cuſtodum aliquid de gemmis aut de vaſis vel de reliquo theſauro ſit perditum.

Ut nullus rem Eccleſiæ immobilem alienare præſumat. *Ex lib.* I. *cap.* XIX.

Imp. Iuſtinian. Nov. 7. c. 1. Lib. 2. Capitular. c. 29. Burchard. lib. 3. c. 164.

CCCLX. Nulli liceat alienare rem immobilem Eccleſiæ, ſive domum, ſive agrum, ſive hortum, ſive ruſticum mancipium, vel panes civiles, neque creditoribus ſpecialis hypothecæ titulo obligare. Alienationis autem verbum contineat conditionem, donationem, permutationem, & emphiteuſeos perpetuum contractum. Sed omnes omnino ſacerdotes ab hujuſmodi alienatione abſtineant, pœnas timentes quas Leoniana conſtitutio minatur.

Vide lib. 3. Decretal. tit. 13. c. 5.

L. 14. C. de ſacroſ. Eccleſ.

Si Princeps commutationem in Eccleſia facere voluerit. *Ex eadem, capitulo* XXX.

Iuſtinian. Nov. 7. c. 2. Lib. 2. Capitular. c. 30. Burchard. lib. 3. c. 165.

CCCLXI. Si Princeps voluerit rem immobilem ſanctis locis præſtare & accipere ab eo aliam immobilem rem, & eo modo permutationem contrahere, liceat hoc ei facere divina pragmatica ſanctione ab eo promulgata. [*Vide lib.* 3. *Decretal. tit.* 19. *cap.* 1.]

De precariis eccleſiaſticis. *Ex Concilio ad Belvacum titulo* XXI.

Concil. Meld. c. 21. Capitula Karoli Calvi tit. 6. c. 6. Burchard. lib. 3. c. 166.

CCCLXII. Ut precariæ & commutationes tempore viduatarum Eccleſiarum factæ ab his qui loca Epiſcoporum occupaverant, reſcindantur; & cum auctoritate eccle-

siastica vel civili, si fiendæ sunt, fiant.

De eadem re. *Cap.* xxii.

CCCLXIII. Precariæ autem á nemine de rebus eccleſiaſticis fieri præſumantur, niſi quantum de qualitate convenienti datur ex proprio, duplum accipiatur ex rebus Eccleſiæ, in ſuo tantùm qui dederit nomine, ſi res proprias & eccleſiaſticas uſu fructuario tenere voluerit. Si autem res proprias ad præſens dimiſerit, ex rebus eccleſiaſticis triplum fructuario uſu in ſuo tantùm quis nomine ſumat. Quia ſic eas quemque tractare ut alienarum rerum diſpenſatorem convenit, non ut propriarum largitorem. Concil. Meld. c. 22. Capitula Karoli Calvi tit. 6. c. 7. Burchard. lib. 3. c. 167.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCCLXIV. A nulla poteſtate quis cogatur facere precariam de rebus Deo & ſanctis ejus dicatis, cùm ratio & uſus obtineat neminem cui non vult contra utilitatem & rationem præſtitum de proprio facere beneficium. Concil. Meld c. 22. Burchard. lib. 3. c. 168.

Ut precariæ in quinquennio renoventur. *Ex eodem.*

CCCLXV. Ut precariæ de quinquennio in quinquennium ſecundùm antiquam conſuetudinem & auctoritatem renoventur. Concil. Meld. c. 22. Burchard. lib. 3 c. 169.

De commutationibus. *Ex eodem, cap.* xxiii.

CCCLXVI. Ut commutationes rerum eccleſiaſticarum validè caveantur & ſubtiliſſi- Concil. Meld. c. 23. Burchard. lib. 3. c. 171.

mè, si aliquo modo fieri debent, inspiciantur. Quæ autem inconsultè factæ sunt, juxta decretum canonicum Hilarij Papæ, quæ inlicitè decessor Episcopus admiserit, vel ab aliis inlicitè commissa sunt, ab eo qui successor est emendentur. [*Vide Concilium Valentin. III. cap.* 21. *& lib.* 3. *Leg. Longob. tit.* 10. *cap.* 3.]

...creta Hilarii c. 1.

Ne Præcepta fiant super beneficia ecclesiastica vel precarias. *Ex Concilio apud sanctum Medardum cap.* XL.

Concil. Meld. c. 22. Capitula Karoli Calvi tit. 6. c. 7. Burchard. lib. 3. c. 175.

CCCLXVII. Præcepta autem regalia super precariis ecclesiasticis fieri nec ratio finit nec auctoritas quolibet modo permittit: quoniam Præcepta in jure ecclesiastico firmare indignum judicet necesse est majestas regia, nisi ab ecclesiastico rectore petantur. Isdem autem custos Ecclesiæ sollertissimè caveat ne sui ordinis & ecclesiasticæ communionis fortè immemor, contra auctoritatem Præceptum regium pro quacunque adsentatione fieri petat: qui etsi fecerit, non audiatur. si autem & obtinuerit, regia discretione & episcopali judicio idem rescindatur, & petitor injustus pro Principis injusta suggestione dignè corripiatur.

De eadem re. *Ex eodem cap.*

Capitula Karoli Calvi tit. 9. c. 7. §. 11 in Concilio apud sanct. Medard.

CCCLXVIII. Sciant fideles nostri quia concessimus in synodo venerabilibus Episcopis ne super beneficia ecclesiastica vel precarias, etiamsi quilibet monasteriorum prælatus inrationabiliter petierit, Præcepta confirmationis nostræ ullo modo faciamus.

Et ideo ab inrationabili petitione ſe unuſquiſque compeſcat.

Ne commutationes fiant de rebus eccleſiaſticis ſine conſenſu Regis. Et ut mancipia eccleſiaſtica niſi ad libertatem commutentur. *Ex eodem, cap.* XII.

CCCLXIX. Ut Miſſi noſtri omnibus per illorum miſſaticum denuntient ne commutationes rerum vel mancipiorum eccleſiaſticorum quilibet prælatus ſine licentia & conſenſu noſtro præſumat facere. Capitula Karoli Calvi ibid. §. 12. Burchard. lib. 3. c. 172.

ALIA.

Neque mancipia eccleſiaſtica quiſquam niſi ad libertatem commutet; videlicet ut mancipia quæ pro eccleſiaſtico dabuntur, in Eccleſiæ ſervitute permaneant, & eccleſiaſticus homo qui commutatur perpetua libertate perfruatur. Quod enim ſemel Domino conſecratum eſt, ad humanos uſus jam transferri non poteſt. Ait enim lex: *Si quis mutaverit, & quod mutat, & quod mutatum eſt, ſacrificabitur Domino.* Capitula Karoli Calvi ibid. Burchard. lib. 3. c. 173. *Levit.* 27.

Quæ ſequuntur poſt illa verba perpetua libertate perfruatur, *non extant in actis Concilij Sueſſionenſis, unde illa citat Regino, neque in Capitulis Karoli Calvi, non demum in Capitulari Compendienſi à nobis edito in appendice Lupi Ferrarienſis, quod deſcriptum eſt ex Capitulis editis in ſynodo illa Sueſſionenſi. Habentur tamen etiam apud Burchardum, qui hauddubiè accepit ex Reginone.*

Item ex Capitulis ad Carisiacum.

Burchard. lib. 3. c. 174.

CCCLXX. Injustum videtur & impium ut mancipia quæ fideles viri seu feminæ pro remedio animæ suæ Deo & sanctis ejus consecrarunt, cujuscunque muneris, pretij, vel commutationis commercio iterum in secularem servitutem redigantur, cùm canonica auctoritas servos fugitivos tantummodo distrahi permittat. Et ideo omnes rectores Ecclesiarum summopere caveant ne unius eleemosyna alterius peccatum fiat. Sicut enim indecens est ut ex libero servus fiat, sic absurdum ut ex ecclesiastica dignitate servus decidens humanæ obnoxius sit servituti.

De die dominico. *Ex Capit. Karoli.*

Lib. 1. Capitular. c. 81. Burchard. lib. 2. c. 82.

CCCLXXI. Statuimus quoque, secundùm quod in lege Dominus mandavit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur, sicut genitor meus in suis synodalibus edictis mandavit, quòd nec viri ruralia exerceant, nec in vinea colenda, nec in campis arando, vel metendo, vel fœnum secando, vel sepem ponendo, vel in sylvis stirpando, vel arbores cædere, vel in petris laborare, nec domos struere, nec in horto laborare, nec ad placita conveniant, nec mercatus fiat, nec venationes exerceantur.

Vide lib. 7. Capitular. c. 200. & Addit. I. c. 9. & Addit. II. c. 9.

Quid in dominico die possit vel liceat fieri. *Ex eodem.*

Lib. 1. Capitular. c. 81. Burchard. lib. 2. c. 83.

CCCLXXII. Tria carraria opera licet fieri in dominica die, id est, hostilia carra, vi-

ctualia, vel angaria, & si fortè necesse sit, corpus cujuslibet duci ad sepulcrum.

Item de die dominico. *Ex eodem Concilio.*

CCCLXXIII. Feminæ opera textilia non faciant in die dominica, non capulent vestitus, non consuant, vel lanam carpant. Non licet linum battere, aut in publico vestimenta lavare, nec verveces tondere, ut omnimodis honor & requies die dominica persolvatur. Sed ad Missarum sollemnia undique conveniant, & laudent Deum pro omnibus bonis quæ nobis in illa die conferre dignatus est. Lib. 1. Capitular. c. 81. Burchard. lib. 2. c. 84.

In vulgatis Capitularium editionibus, & in codice regio ex quo prima Parisiensis editio prodiit, legitur: Item fem. op. text. non faciant, nec capulent vestitus, nec consuant, vel acupictile faciant; nec lanam carpere &c. *Codex Colbertinus:* vel acupicule faciant. *Rivipullensis:* acupicula faciant. *Noster:* nec aucupiculæ fiant. *Pro eo autem quod heic legitur* nec verveces tondere, *editiones Capitularium habent* berbices. *Et tamen omnes libri MSS. habent* verveces *aut* vervices, *etiam ille ex quo prima editio Parisiensis adornata est.*

Ut mercatus in die dominico non sit.
Ex Concilio

CCCLXXIV. Omnes dies dominicos eum omni veneratione observare decrevimus & ab inlicito opere abstinere, & ut mercatus in eis minimè fiat, nec placitum ubi aliquis ad mortem vel ad pœnam judicetur, nec sacra- Concil. Moguntinum an. 813. c. 37. Lib. 5. Capitular. c. 88. Burchard. lib. 2. c. 81. & 85.

menta jurentur. [*Vide lib.* 4. *Capitular. c.* 28. *& Capitulare Riculfi Sueſſion. cap.* 18.]

Ex Capitularium lib. I. *cap.* CXXXIX.

Lib. 1. Capitular. c. 145. Burchard. lib. 2. c. 86.

CCCLXXV. Mercatus die dominico in nullo loco habeatur. [*Vide lib.* 2. *Leg. Longobardor. tit.* 49. *cap.* 1.]

Ut nullus Epiſcopus vel infrà poſitus die dominico cauſam judicare præſumat. *Ex Concilio Tarraconenſi.*

Concil. Tarrac. c. 4. Burchard. lib. 2. c. 87.

CCCLXXVI. Ut nullus Epiſcoporum vel Preſbyterorum vel Clericorum die dominico propoſitum cujuſcunque cauſæ negotium audeat vindicare, niſi hoc tantùm, ut Deo ſtatuta ſollemnia peragantur.

De feſtivitatibus anni. *Ex Capitularium lib.* II. *cap.* XXIII.

Lib. 2. Capitular. c. 55.

CCCLXXVII. Feſtos dies in anno celebrare ſancimus, id eſt, diem dominicum Paſchæ cum omni hebdomada, diem Aſcenſionis Domini, Pentecoſten ſimiliter ut in Paſcha, Apoſtolorum Petri & Pauli diem unum, nativitatem ſancti Johannis Baptiſtæ, Aſſumptionem ſanctæ Mariæ, ſancti Michaëlis, ſancti Remigij, ſancti Martini, ſancti Andreæ, in Natali Domini dies quatuor, Octavam Domini, Epiphaniam Domini, Purificationem ſanctæ Mariæ; & illas feſtivitates Martyrum vel Confeſſorum obſervare decrevimus quorum in unaquaque parrœchia corpora requieſcunt. [*Vide lib.* 1. *Capitular. c.* 164. *& lib.* 6. *c.* 186.]

De eadem re. *Ex Concilio Adriſphach.*

CCCLXXVIII. Feſtos dies celebrare ſancimus, id eſt, diem Paſchæ, ſimiliter feria ſecunda, tertia, quarta, & quinta. Ante Miſſam licentia ſit arandi & ſeminandi, hortum vel vineam excolendi, & ſepem circumcludendi. Ab alio verò opere ceſſare decrevimus. Poſt Miſſam autem ab opere vacare. Pentecoſten ſimiliter ut in Paſcha. Sancti Laurentij, Kal. Novemb. omnium ſanctorum. Similiter dedicationes Eccleſiarum. [*Vide Concilium Moguntiacum celebratum anno* 813. *cap.* 36.]

De non flectendo genu in diebus feſtis. *Ex Concilio Nicæno.*

CCCLXXIX. Quoniam ſunt quidam in die dominico genu flectentes, & in diebus Pentecoſten, ut omnia in diverſis locis conſonanter obſerventur, placuit ſancto Concilio ſtantes Domino vota perſolvere. Concil. Nic. c. 20. Burchard. lib. 2. c. 88.

Unde ſuprà.

CCCLXXX. Ut Preſbyteri plebibus adnuntient quòd in quadrageſima & in jejunio quatuor temporum tantummodo ad Miſſarum ſollemnia adnuntiante Diacono genua flectere debeant. In dominicis è contra diebus vel ceteris feſtis à veſpera uſque in veſperam non flectant genua, ſed ſtantes incurvati orent. Nec quiſquam uno genu ſolo tenus impreſſo orare præſumat, ſicut Judæi inridentes Dominum in ejus paſſione feciſſe leguntur, ſed utra-

que genua terræ figat. Ait enim Apostolus:
Ephes. 3. *Flecto genua mea ad patrem Domini nostri Jesu Christi.*

Ut turpia cantica plebibus prohibeantur.
Ex Concilio Arelatensi.

Concil. 3. Tolet. c. 23. CCCLXXXI. Exterminanda omnino est inreligiosa consuetudo, quam vulgus per sanctorum sollemnitates agere consuevit, ut populi, qui debent officia divina adtendere, saltationibus & turpibus invigilent canticis, non solùm sibi nocentes, sed & religiosorum officiis perstrepentes. Hoc etenim ut ab omni Hispania depellatur, sacerdotum & judicum à sancto Concilio curæ committitur.

Ne super mortuorum cadaveribus carmina diabolica nocturnis horis cantentur.
Unde suprà.

Burchard. lib. 10 c. 34. CCCLXXXII. Laici qui excubias funeris observant, cum timore & tremore & reverentia hoc faciant. Nullus ibi præsumat diabolica carmina cantare, non joca & saltationes facere, quæ pagani diabolo docente adinvenerunt. Quis enim nesciat diabolicum esse, & non solùm à religione Christiana alienum, sed etiam humanæ naturæ esse contrarium, ibi cantari, lætari, inebriari, & cachinnis ora dissolvi, & omni pietate & affectu caritatis postposito, quasi de fraterna morte exultare, ubi luctus & planctus flebilibus vocibus debuerat resonare pro amissione cari fratris? Patres siquidem veteris ac novi testamenti mortes sanctorum virorum legimus multis

Vide lib. 6. Capitular. c. 193. 194. & Concil. Tolet. 3. c. 22.

in locis cum fletu deploraſſe, in nullo autem loco, quia à ſeculo receſſerant, exultaſſe. Nam & Jacob Patriarcham flevit Ægyptus tota diebus ſeptuaginta. Et Joſeph & fratres ejus, cùm patrem deferrent in terram Chanaan ad ſepeliendum, celebrantes exequias, ad aream * Atahe, quæ ſita eſt trans Jordanem, planctu magno atque vehementi impleverunt ſeptem dies. Tantus autem fuit planctus ut locus inde nomen acceperit. Et de beato Stephano legimus quòd ſepelierunt eum ſive curaverunt viri timorati, & fecerunt planctum magnum ſuper eum. Et ideo talis inepta lætitia & peſtifera cantica ex auctoritate Dei penitùs interdicenda ſunt. Si quis autem cantare deſiderat, *Kyrie eleyſon* cantet. Sin aliter, omnino taceat. Si autem tacere non vult, ſtatim ab omnibus banniatur, vel adjuretur ut non habeat ibi licentiam ampliùs conſiſtere, ſed recedat, & ad propriam eat manſionem. In craſtinum autem taliter coërceatur ut ceteri timeant.

Genes. 50.

* Atad

Act. 8.

Ut Epiſcopus Clericos alterius parrœchiæ nullatenus ordinet. *Ex Concilio Antiocheno.*

CCCLXXXIII. Epiſcopus non conſtituat Preſbyteros aut Diaconos alteri ſubjectos Epiſcopo, niſi fortè cum conſilio & voluntate regionis Epiſcopi. Si quis autem tale aliquid agere tentaverit, irrita ſit ejus ordinatio, & ipſe coërceatur à ſynodo.

Concil. Antioch. c. 22. Burchard. lib. 1. c. 107.

Ut nullus alterius Clericum ordinet. *Ex Concilio Nicæno.*

Concil. Nicæn. c. 16. Burchard. lib. 1. c. 109.

CCCLXXXIV. Si quis Episcopus Clericum ad alium pertinentem audacter invadere & in sua Ecclesia ordinare tentaverit non consentiente Episcopo à quo discessit, ordinatio hujusmodi irrita comprobetur. [*Editio Helmestad. habebat* pertinentem aut Diaconum invadere. *Malè.*]

De eadem re. *Ex Concilio Africano.*

Concil. Afric. c. 57. Lib. 7. Capitular. c. 21. Burchard. lib. 8. c. 11.

CCCLXXXV. Item placuit ut quicunque in Ecclesia vel semel legerit, ab alia Ecclesia ad clericatum non teneatur.

Quòd non oportet absolutè ordinationes fieri. *Ex Concilio Chalcedonensi.*

Concil. Chalcedon. c. 6. Burchard. lib. 2. c. 6.

CCCLXXXVI. Nullum absolutè ordinari debere Presbyterum aut Diaconem nec quemlibet in gradu ecclesiastico, nisi specialiter Ecclesiæ civitatis aut possessionis aut martyrij aut monasterij, cui ordinandus est, pronuntietur. Qui verò absolutè ordinantur, decrevit sancta synodus irritam haberi hujusmodi manus impositionem, & nusquam posse ministrare, ad ordinantis injuriam.

Item ut nullus absolutè ordinetur. *Ex Capitularium lib. I. cap. XXV.*

Lib. 1. Capitular. c. 25.

CCCLXXXVII. Ut nullus absolutè ordinetur & sine pronuntiatione stabilitatis loci ad quem ordinatur.

De

De examinatione ante ordinationem.
Ex eodem, cap. CXXXVI.

CCCLXXXVIII. Ut Presbyteri non ordinentur priusquam examinentur. Lib. 1. Capitular. c. 142.

De eadem re. *Ex Concilio Meldensi cap.* LII.

CCCLXXXIX. Qui verò ex nostris parrœchiis aut ad Titulum aut absolutè ordinari petuntur, nullatenus ordinentur nisi aut in loco certo & religioso, vel etiam in civitate, saltem uno anno immorentur, ut de vita & conversatione atque doctrina illius certitudo possit agnosci. Et nemo absolutè ordinare quemquam præsumat, sicut sancti sanxerunt canones. [*Vide infrà cap. 442. hujus libri.*] Concil. Meld. c. 52.

Ut ordinati litteras accipiant à suis ordinatoribus. *Ex Concilio Africano.*

CCCXC. Placuit ut quicunque deinceps ordinantur per provincias Africanas, litteras accipiant ab ordinatoribus suis manu eorum subscribtas continentes Consulem & diem, ut nulla altercatio de posterioribus vel anterioribus oriatur. Concil. Afric. c. 56. Burchard. lib. 2. c. 46.

Ut nullus alterius servum ordinare præsumat. *Ex epistola Leonis Papæ.*

CCCXCI. Non admittantur passim ad ordinem sacrum quibus nulla natalium, nulla morum dignitas suffragatur; & qui à dominis suis libertatem consequi minimè potuerunt, ad fastigium sacerdotij, tanquam servilis vili- Decreta Leonis I. c. 1.

tas hunc honorem capiat, non provehantur. Et probari Deo posse creditur qui domino suo necdum probare se potuit. *Et post pauca.* Debet esse immunis ab aliis qui divinæ militiæ fuerit aggregandus; ut castris dominicis, quibus nomen ejus adscribitur, nullis necessitatum vinculis abstrahatur.

De eadem re. *Ex Concilio Moguntiacensi cap.* XXVI.

Concil. Aurelian 1. c. 8. Concil. Vvormac. c. 40. Vide Concil. Mogunt. sub Kar. M. c. 23.

CCCXCII. Si servus absente aut nesciente domino, Episcopo autem sciente, Diaconus aut Presbyter fuerit ordinatus, ipse in clericatus officio permaneat, Episcopus autem eum duplici satisfactione domino persolvat. Si verò Episcopus servum eum esse nescierit, qui testimonium de illo perhibent, aut eum postulant ordinari, simili recompensatione teneantur obnoxij.

Mutila est prima pars istius capitis, adeòque nullum sensum habet. Sic itaque supplendus est hiatus ex editionibus Concilij Aurelianensis: Si servus, absente aut nesciente domino, & Episcopo sciente quòd servus sit, aut Diaconus &c. *De servorum porrò ordinatione vide infrà cap. 396. hujus libri.*

Ut nullus ministrorum alterius parrœchiæ Clericum latenter ad ordinationem subintroducat. *Ex epistola Innocentij Papæ.*

Decreta Innoc. 1. c. 14.

CCCXCIII. Ut de aliena Ecclesia Clericum ordinare nullus Episcopus usurpet, nisi alterius Episcopi precibus exoratus fecerit, vel

ipse Episcopus exoratus concedere voluerit. Hoc etiam synodus Nicæna statuit, ut abjectum ab altero Clericum altera Ecclesia non recipiat.

Item de servis ordinandis. *Ex Concilio Toletano.*

CCCXCIV. Quicunque libertatem à dominis suis ita percipiunt ut nullum sibimet in eis obsequium patronus retentet, isti, si sine crimine sunt, ad clericatus ordinem liberè susciplantur, quia directa manumissione absoluti noscuntur. Qui verò retento obsequio manumissi sunt, pro eo quòd à patronis adhuc servitute tenentur obnoxij, nullatenus sunt ad ecclesiasticum ordinem promovendi; ne, quando voluerint eorum domini, fiant ex Clericis servi. Concil. Tolet. 4. c. 73. Burchard. lib. 2. c. 25.

Item ex Capitularibus, tit LXXXIV.

CCCXCV. Si laici Clericos probabilis vitæ & doctrinæ Episcopis consecrandos suisque in Ecclesiis constituendos obtulerint, nulla qualibet occasione eos reiciant. Concil. Paris. lib. 1. c. 22. & lib. 5. Capitular. c. 178.

De servorum ordinatione. *Ex eodem, cap.* LXXXII.

CCCXCVI. De servorum ordinatione, qui passim ad gradus ecclesiasticos indiscretè promoventur, placuit omnibus cum sacris canonibus concordare debere; & statutum est ut nullus Episcoporum deinceps eos ad sacros ordines promovere præsumat, nisi priùs à dominis ptopriis libertatem consecuti fuerint. Et Capitulare Aquisgranense Ludovici Pij c. 6. Lib. 1. Capitular. c. 88. Burchard. lib. 2. c. 31. Ivo par. 6. c. 132.

si quilibet servus dominum suum fugiens vel latitans, aut adhibitis testibus munere conductis vel corruptis, aut qualibet calliditate vel fraude, ad gradus ecclesiasticos pervenerit, decretum est ut deponatur, & dominus ejus eum recipiat. Si verò avus aut pater ab alia patria in aliam migrans, in eadem provincia filium genuerit, & ipse filius ibidem educatus & ad gradus ecclesiasticos promotus fuerit, & utrum servus sit * ignotum sit, & postea veniens dominus illius legibus eum adquisierit, sancitum est ut si dominus ejus illi libertatem dare voluerit, in gradu suo permaneat. Si verò eum catena servitutis à castris dominicis abstrahere voluerit, gradum amittat; quia juxta sacros canones vilis persona manens sacerdotij dignitate fungi non potest.

* *Sirmond.* ignoratum fuerit. *Codex noster vetus* ignoraverit.

De peculiare servorum.

Lib. 1. Capitular. c. 88. Burchard. lib. 2. c. 23. Ivo par. 6. c. 38.

CCCXCVII. De rebus verò illorum vel peculiare qui à dominis propriis libertate donantur ut ad gradus ecclesiasticos jure promoveantur, statutum est ut in potestate dominorum consistat utrum illis concedere an sibi vindicare voluerint.

De peculiare ordinatorum.

Lib. 1. Capitular. c. 88. Burchard lib. 3. c. 122.

CCCXCVIII. Ceterùm si post ordinationem aliquid adquisierit, illud observandum est quod in canonibus de consecratis nihil habentibus constitutum est.

De servis Ecclesiarum.

Lib. 1. Capitular. c. 88.

CCCXCIX. De Ecclesiarum verò ser-

vis communi ſententia eſt decretum ut Archiepiſcopi per ſingulas provincias conſtituti noſtram auctoritatem, ſuffraganei autem illorum exemplar illius penes ſe habeant. Et quandocunque de familia Eccleſiæ utilis aliquis inventus eſt ordinandus, in ambone ipſa auctoritas coram populo legatur, & coram ſacerdotibus & omni clero ante cornu altaris, ſicut in noſtra auctoritate continetur, remota qualibet calliditate, libertatem conſequatur, & tunc demum ad gradus eccleſiaſticos promoveatur. Burchard. lib. 2. c. 32. Ivo par. 6. c. 133.

De familiis monaſteriorum.

CCCC. Similiter quoque de his agendum eſt quos laici de familia Eccleſiarum ad ſacros ordines promovere voluerint. Sed & de his quos præpoſiti Canonicorum aut monachorum ordinandos expetierint eadem forma ſervanda eſt. Lib. 1. Capitular. c. 88.

Exemplar libertatis ſuprà notatum.

CCCCI. Auctoritas eccleſiaſtica patenter admonet, inſuper & majeſtas regia canonicæ religioni aſſenſum præbet, ut quemcunque ad ſacros ordines ex familia propria promovere Eccleſia quæque delegerit, in præſentia ſacerdotum, Canonicorum, ſimul & nobilium laicorum, ejus cui ſubjecta eſt ſubſcriptione ſub libertatis teſtamento ſollemniter roboretur. Idcirco ego in Dei nomine Epiſcopus, vel Abbas, vel quilibet alius, annuente Chriſto ſanctæ illius Eccleſiæ rector quendam Eccleſiæ noſtræ famulum nomine illum Burchard. lib. 2. c. 26. Ivo par. 6. c. 127. Vide to. 2. rer. Alam. Glaſti pag. 37. c. 7.

sacris ordinibus oblatum, ad altaris cornu, in nobilium virorum præsentia per hoc auctoritatis testamentum statuo, ita ut ab hodierna die & tempore bene ingenuus atque ab omni servitutis vinculo securus permaneat tanquam si ab ingenuis parentibus fuisset procreatus vel natus, eandémque pergat partem quamcunque volens canonicè elegerit, ita ut deinceps nec nobis neque successoribus nostris ullum debeat noxiæ conditionis servitium, sed omnibus diebus vitæ suæ sub certa pleniſſimáque ingenuitate, sicut alij cives Romani, per hunc manumissionis atque ingenuitatis titulum bene semper ingenuus atque securus existat. De suo verò peculiare quod habet, vel quod abhinc vel deinceps assequi poterit, faciat inde secundùm canonicam auctoritatem liberè quicquid voluerit. Et ut hæc ingenuitatis pagina inviolabilem obtineat firmitatem, manu propria illam roborávimus.

Exemplar libertatis de proprio servo.

Burchard. lib. 2. c. 30. Ivo par. 6. c. 131.

CCCCII. Qui debitum sibi nexum atque competens relaxat servitium, præmium in futuro apud Dominum sibi provenire non dubitat. Quapropter ego in Dei nomine ille pro remedio animę meæ vel æterna retributione in Ecclesia sancti Petri vel illius sancti sub præsentia Episcopi vel sacerdotum ibi consistentium ac nobilium laicorum, ante cornu altaris istius Ecclesiæ, absolvo servum meum illum per hanc cartam absolutionis & ingenuitatis ab omni vinculo servitutis, ita ut ab hac die & deinceps ingenuus sit & ingenuus

permaneat tanquam ſi ab ingenuis parentibus fuiſſet natus vel procreatus, eámque pergat partem quam maluerit, vel quam ei auctoritas canonica permittit, &, ſicut alij cives Romani, vitam ducat ingenuam. Nulli autem heredum meorum ac proheredum nec cuicunque alij perſonæ quicquam debeat ſervitutis vel libertatis obſequium niſi ſoli Deo, cui omnia ſubjecta ſunt, vel pro cujus amore ipſum devotus ad ejus ſervitium obtuli. Peculiare verò ſuum quod ei Dominus dederit, & deinceps Deo auxiliante laborare potuerit, conceſſum in perpetuum habeat, ut inde faciat quicquid illi placuerit ſecundùm eccleſiaſticas ſanctiones. Si quis verò, quod futurum eſſe non credo, ſi ego ipſe aut aliquis de heredibus meis vel quælibet oppoſita perſona contra hanc ingenuitatis cartam venire tentaverit, aut eam quolibet modo infringere voluerit, primitus iram Dei incurrat, & à liminibus ſanctæ Dei Eccleſiæ extraneus efficiatur, & inſuper cui litem intulerit ſexaginta ſolidos perſolvat, & quod repetit evindicare non valeat; ſed præſens ingenuitas mea & aliorum bonorum hominum manibus roborata cum ſtipulatione ſubnixa omni tempore maneat inconvulſa.

Debent autem ſupraſcriptæ ingenuitatis cartæ non ſolùm nomen illius qui has fieri rogat, ſed etiam nomina ſacerdotum & nobilium laicorum, qui ibi adfuerint, in ordine digeſta cum ſignis propria manu impreſſis continere. Nam ſine horum adſtipulatione pagina auctoritate teſtium nudata pro nihilo deputa- Burchard. lib. 1. c. 17. Ivo par. 6. c. 128.

tur. Oportet etiam ut locum, diem, annum, & Consulem, & indictionem, in fine vel in margine adnotatam habeat in hunc modum. Actum in illa civitate, in domo sancti Petri, Kalendis illis, anno dominicæ incarnationis illo, regnante illo Rege, & præsidente in cathedra supradictæ civitatis Episcopo illo, in monasterio illo, indictione illa, in Dei nomine feliciter. Amen. Ait enim Romana auctoritas: *Quacunque leges sine die & Consule fuerint prolatæ, non valeant.*

Interpret. l. 1. Cod. Theodos. de constit. Princ.

Quòd manumissio in Ecclesia debet fieri.

CCCCIII. Instruendi sunt præterea laici ut sciant quòd nullatenus alio loco manumittere proprios possunt servos, quos dominicis castris aggregari decreverunt, nisi in sacrosancta Ecclesia ordine suprà notato. Quomodo enim Clerici extra Ecclesiam libertatem consequi possunt, qui à lege mundana extranei sunt? Et quibus interdicitur ne ad seculare judicium procedant, quomodo seculari judicio à jugo servitutis absolvuntur? Sed fortasse dicit aliquis: Clericus fieri non permittitur, nisi ante susceptum clericatus officium ingenuitatis dignitate potiatur. Revera verum dicit. Et ideo quod infirmari vel vituperari potest, præcaveri debet.

Burchard. lib. 2. c. 28. Ivo par. 6. c. 129.

Unde suprà.

CCCCIV. Non solùm autem qui ad clericatus ordinem promovendi sunt, in Ecclesia manumittendi sunt, verùm etiam hi quos quisque pro remedio animæ suæ emancipare

Burchard. lib. 2. c. 29. Ivo par. 6. c. 130.

vult, secundùm legem mundanam in Ecclesia absolvi debent, & ejusdem Ecclesiæ patrocinio commendari. Scriptum quippe est in Pacto Francorum.

De eadem re. *Ex Pacto.*

CCCCV. Hoc etiam volumus, ut qualiscunque Francus Ribuarius servum suum pro remedio animæ suæ secundùm legem Romanam liberum facere voluerit, ut in Ecclesia coram Presbyteris, Diaconibus, seu cuncto clero & plebe in manu Episcopi servum cum tabulis tradat, & Episcopus Archidiacono jubeat ut ei tabulas secundùm legem Romanam, * qua Ecclesiæ vivunt, scribere faciat, & tam ipse quàm & omnis procreatio ejus liberi permaneant, & sub tuitione Ecclesiæ consistant, & omnem reditum status sui ad Ecclesiam persolvant, & non alibi nisi ad Ecclesiam ubi relaxati sunt mallum teneant. Et si absque liberis discesserint, nullum alium nisi Ecclesiam relinquant heredem.

Cap. 58. Legis Ripuariorum.

* *Edit. Heimstad.* quæ in Ecclesia viget.

De eadem re. *Ex Lege Romana.*

CCCCVI. Imperator Constantinus Augustus Osio Episcopo Cordubensi. Qui manumittendi in sacrosancta Ecclesia habuerit voluntatem, tantùm est ut sub præsentia sacerdotum servos suos voluerit absolvere, noverit eos suscepta libertate cives esse Romanos. Nam si Clerici mancipiis suis dare voluerint libertatem, etiamsi extra conspectum fecerint sacerdotum; vel sine scriptura verbis tantùm fuerint absoluti, manebit, sicut civi-

Interpret. l. 1. Cod. Theodos. de manumiss. in Ecclesia.

bus Romanis, integra & plena libertas.

Quòd carta libertatis in ambone sit legenda. *Ex Concilio Triburiensi.*

Burchard. lib. 2. c. 21.

CCCCVII. Ut nulli de servili conditione ad sacros ordines promoveantur, nisi priùs à dominis propriis libertatem legitimam consequantur; cujus libertatis carta ante ordinationem in ambone publicè legatur; & si nullus contradixerit, rite consecrabitur. Porrò si de gradu deciderit, ejus sit conditionis cujus fuerat ante gradum.

Caput istud non extat in vulgatis editionibus Concilij Triburiensis. Extat autem etiam apud Burchardum & in veteri collectione canonum MS. in bibliotheca regia. Postrema porrò illius pars, quæ mutila est apud Reginonem, sic supplenda est ex Burchardo & veteri illa collectione. Porrò servus non canonicè consecratus, postquam de gradu cecideri t, ejus sit conditionis cujus fuerat ante gradum.

De ordinatione. *Ex Concilio Neocæsariensi.*

Concil. Neocæsar. c. 11. Lib. 1. Capitular. c. 50. Burchard. lib. 2. c. 10.

CCCCVIII. Presbyter ante trigesimum ætatis suæ annum nullatenus ordinetur, licèt valde sit dignus, sed hoc tempus observetur. Nam Dominus noster trigesimo ætatis anno baptizatus est.

De Diaconibus. *Ex Concilio Carthaginensi.*

Concil. Carthag. 3. c. 4.

CCCCIX. Item placuit ut ante XXV. an-

nos ætatis nec Diaconi ordinentur nec virgines consecrentur. Burchard. lib. 2. c. 11.

Qui partem digiti sibi abscidit, Clericus esse non debet. *Ex epistola Felicis Papæ.*

CCCCX. Qui igitur partem digiti sibi abscidit volens, hunc ad clerum canones non admittunt. Cui verò casu hoc accidit, & Clerici possunt fieri, & si in clero fuerint reperti, non abici. [*Vide Innoc. III. lib.* 10. *ep.* 124.] Decreta Innoc. l. c. 18. Burchard. lib. 2. c. 14.

Ne inliterati ordinentur. *Ex epistola Gelasij Papæ.*

CCCCXI. Inliteratos quoque aut aliqua parte corporis imminutos nemo præsumat ad clerum provehere; quia nec litteris carens sacris esse potest aptus officiis, & vitiosum nihil Deo prorsùs offerri legaliæ præcepta sanxerunt. Similiter qui se ipsos abscidunt. Decreta Gelasij c. 16. Burchard. lib. 2. c. 18. Decreta Gelasij c. 17.

Ne criminosi ad clerum assumantur. *Ex eadem epistola.*

CCCCXII. Ne criminosi ad clerum admittantur. Ait enim Apostolus: *Manum nemini citò imposueris, neque communicaveris peccatis alienis.* Decreta Gelasij c. 18. Lib. 7. Capitular. c. 50.

Ut dæmonibus similibúsque passionibus inretiti ministeria sacra tractare non debeant. *Ex eadem epistola.*

CCCCXIII. Usque adeo sanè comperimus inlicita quæque prorumpere ut dæmonibus similibúsque passionibus inretitos mysteria sacrosancta tractare tribuatur. *Et post* Decreta Gelasij c. 19. Burchard. lib. 2. c. 20.

Vide lib. 7. Capitular. c. 51.

pauca. Si corpore ſauciatum aut debilem nequaquam ſancta contingere lex divina prohibet, quanto magis doni cœleſtis diſpenſatores non convenit, quod eſt deterius, mente perculſos?

Caput 412. *vicem obtinebat lemmatis in editione Helmaſtadienſi. Quoniam verò hic titulus non conveniebat capiti* 413. *in quo de diverſa prorsùs materia agitur, nos, ne quid remorari poſſet lectorem, ſingula diſtinximus. Tum lemmata his duobus capitibus addidimus ex noſtro.*

De filiis concubinarum, ne ad clerum aſſumantur. *Ex Concilio Aurelianenſi, cap.* X.

Concil. Aurelian. 3. c. 9. Burchard. lib. 2. c. 19.

CCCCXIV. De his qui ex concubinis filios habent, & uxores legitimas habuerunt, & defunctis uxoribus ſibi concubinas publicè ſociaverunt, id obſervandum cenſuimus, ut ſicut eos qui jam Clerici per ignorantiam ordinati ſunt non removemus, ita ſtatuimus ne ulteriùs ordinentur.

De raptoribus virginum & viduarum. *Ex Concilio Meldenſi cap.* LXI.

Concil. Meld. c. 64. Vide infrà lib. 2. c. 159.

CCCCXV. Raptores virginum & viduarum, qui etiam poſtea voluntate parentum eas quaſi deſponſatas ſub dotalitij nomine in conjugium duxerunt, publicæ pœnitentiæ ſubjungantur, & poſt publicam pœnitentiam, ne in pejus corruant, iterum convenientes de cetero eleemoſynis & ceteris quibuſcunque ſalvificæ converſationis actionibus inſervire

procurent, usque quo ab opere conjugali ex consensu se valeant abstinere.

De filiis non legitimis.

CCCCXVI. Filij verò ex hujuscemodi vituperabili conjunctione ante conjugium minùs laudabile procreati, ad ecclesiasticam dignitatem nullo modo provèhantur, nec de tali conjugio generati ecclesiasticis ordinibus applicentur, nisi fortè eos aut maxima Ecclesiæ utilitas aut necessitas postulet, aut evidens meritorum prærogativa commendet. Concil. Meld. c. 64. & 1. q. 7. cap. *Tali conjugio.*

De eadem re. *Ex Lege Romana.*

CCCCXVII. Si quis incestas aut nefarias nuptias inierit, nec uxorem habet nec filios. Nam hi qui ex hujusmodi conceptione nati fuerint, quamvis videantur nasci, patrem nullatenus habere censentur, & tanquam si de adulterio concepti fuissent deputantur. Gaij Institut. tit. 4. 1. Vide lib. 2. Leg. Longob. tit. 8. c. 4. 5.

Ecclesiastica dignitas non recipit filios ex illicito concubitu natos.

CCCCXVIII. Eos itaque quos publicæ leges non admittunt, sed velut infamię maculis respersos respuunt, & quasi degeneres despiciunt, ecclesiastica dignitas nullatenus recipit; præsertim cùm nihil maculosum Deo rite possit offerri vel ejus servitio applicari.

Ut nullus alterius suscipiat Clericum. *In canonibus Apostolorum.*

CCCCXIX. Episcopus apud quem Clericos alterius moratos esse constiterit, si Canon. Apostolor. c. 16.

contra eos decretam ceſſationem pro nihilo reputans, tanquam Clericos fortaſſe ſuſceperit, velut magiſter inquietudinis communione privetur.

Ut alienum Clericum nemo ſuſcipiat. *Ex decretis Leonis Epiſcopi.*

Decreta Leonis I. c. 39.

CCCCXX. Alienum Clericum invito Epiſcopo ipſius nemo ſuſcipiat, nemo ſollicitet, niſi fortè ex placito caritatis id inter dantem accipientémque conveniat. Nam gravis injuriæ reus eſt qui de fratris Eccleſia id quod eſt utilius aut pretioſius audet vel * abicere vel tenere.

* *In epiſtola Leonis*, allicere

De transfugis Clericis.

Decreta Leonis I. c. 39.

CCCCXXI. Itaque ſi intra provinciam res agitur, transfugam Clericum ad Eccleſiam ſuam Metropolitanus redire compellat. Si autem longiùs receſſit, tui præcepti auctoritate revocabitur.

In editione Helmeſtadienſi & in codice Pariſienſi legitur, ſui præcepti auctoritate revocabitur. *Verùm ſenſus repugnat. Preterea in omnibus epiſtolarum Leonis editionibus legitur* tui. *Agitur enim hoc de auctoritate Anaſtaſij Epiſcopi Theſſalonicenſis in provinciis Illyricianis. Vide lib. 5. de concordia ſacerdotij & imperij cap. 27. §. 5.*

Unde ſuprà.

Regula S. Ferreoli c. 10. Burchard. l.b. 8. c. 26.

CCCCXXII. Fugitivum verò Clericum, aut monachum deſerentem diſciplinam, veluti contemptorem placuit revocare.

De eadem re. *Ex dictis Basilij Episcopi.*

CCCCXXIII. Si quis eum qui districtionem ecclesiasticam non ferens fugam meditari agnoverit, si non statim prodiderit, proditionis illius participem se esse non dubitet, & tamdiu à conventu fratrum sequestrandus est quandiu ille valeat revocari. Burchard. lib. 2. c. 228.

Ut Clerici cum epistolis Episcopi sui proficiscantur. *Ex canonibus Apostolorum.*

CCCCXXIV. Si quis Clericus aut laicus ad alteram properat civitatem, & susciptitur præter commendatitias epistolas, & qui susceperit & qui susceptus est communione privetur. Canon. Apostolor. c. 13. Burchard. lib. 2. c. 136.

De eadem re. *Ex Concilio Antiocheno.*

CCCCXXV. Nullus peregrinorum sine pacificis, id est, commendatitiis suscipiatur epistolis. Concil. Antioch. c. 7. Burchard. lib. 2. c. 137.

De eadem re. *Ex Concilio Chalcedonensi.*

CCCCXXVI. Peregrinos Clericos & Lectores in alia civitate præter commendatitias litteras Episcopi sui nusquam penitùs ministrare debere. Concil. Chalcedon. c. 13. Burchard. lib. 2. c. 139.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

CCCCXXVII. Presbyter aut Diaconus aut Clericus sine antistitis sui litteris ambulans, communionem ei nullus impendat. Conc. Agath. c. 52. Lib. 7. Capitular. c. 149. Burchard. lib. 2. c. 44.

De eadem re. *Ex Concilio Chalcedonenſi.*

Concil. Chalcedon. c. 11. Burchard. lib. 2. c. 143.

CCCCXXVIII. Omnes pauperes & indigentes eccleſiaſtico auxilio, cùm proficiſcuntur, cum probatione epiſtolij vel eccleſiaſticis pacificis tantummodo commendare decrevimus, & non commendatitiis litteris, propterea quòd commendatitias litteras honoratioribus tantummodo perſonis præſtari conveniat.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

Conc. Agath. c. 18. Lib. 6. Capitular. c. 130. & lib. 7. c. 195. Burchard. lib. 2. c. 142.

CCCCXXIX. Clerico ſine commendatitiis epiſtolis Epiſcopi ſui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque præſentis ſententiæ forma ſervetur.

De eadem re. *Ex canonibus Apoſtolorum.*

Can. Apoſtolor. c. 34.

CCCCXXX. Nullus Epiſcoporum peregrinorum, Preſbyterorum, aut Diaconorum ſine commendatitiis ſuſcipiatur epiſtolis; & cùm ſcripta detulerint, diſcutiantur attentiùs, & ita ſuſcipiantur.

De eadem re. *Ex Concilio Sardicenſi.*

Concil. Sardic. c. 18.

CCCCXXXI. Januarius Epiſcopus dixit: Illud quoque ſtatuat ſanctitas veſtra, ut nulli Epiſcopo liceat alterius Epiſcopi civitatis miniſtrum eccleſiaſticum ſollicitare & in ſuis parrœchiis ordinare.

Vnde ſuprà.

Concil. Sardic. c. 19.

CCCCXXXII. Oſius Epiſcopus dixit: Et hoc univerſi conſtituimus, ut quicunque ex alia

alia parrœchia voluerit alienum miniſtrum ſine conſenſu Epiſcopi ipſius & voluntate ordinare, non ſit rata ordinatio ejus.

De eadem re. *Ex Concilio Laodicenſi.*

CCCCXXXIII. Quòd non oporteat ſacerdotem vel Clericum ſine litteris proficiſci canonicis. Concil. Laodic. c. 41. Lib. 7. Capitular. c. 59. Burchard. lib. 2. c. 45.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* L.

CCCCXXXIV. Ut Preſbyteri vel quilibet Clerici in alterius parrœchiam ſine formata non recipiantur, neque retineantur, nec etiam miniſtrare ſinantur. Criminati autem ab omnibus excludantur & eiciantur à parrœchiis in quibus deliteſcunt, uſque quò ad eum revertantur Epiſcopum à quo aufugiſſe noſcuntur. Concil. Meld. c. 50.

Conſentiunt in hoc capite editio Helmaſtadienſis & codex MS. Pariſienſis. In vulgatis tamen editionibus Concilij Meldenſis ita legitur: & rejiciantur à parochiis in quibus cupiunt immorari, uſque quò &c. *Habemus autem nos vetuſtum codicem MS. in quo deſcripti ſunt canones iſtius ſynodi Meldenſis, in quo locus iſte ſic habet:* & eiciantur à parrochiis in quibus cupiunt immorari &c.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

CCCCXXXV. Qui cum ſenioribus ſuis de aliis provinciis ad noſtras provincias veniunt ſine formata, miniſtrare non permittantur: quam etſi attulerint, & miniſtrare idonei Concil. Meld. c. 51. Burchard lib. 2. c. 144.

inventi fuerint, instruantur quàm religiosè atque studiosè sacrum ministerium *peragant, aut in quibus locis illud agere non debeant.

* *Edit. Helmæstad.* peragere

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Meld. ibid. CCCCXXXVI. Clerici verò, si ab hujusmodi hominibus ad ordinandum offeruntur, instrui debent ut ad Episcopos ex quorum parrœchiis sumpti sunt eos remittant, & aut ibi ordinentur, aut litteras canonicas ab Episcopo ex cujus diœcesi sunt ferant, sicut canonica docet auctoritas.

Nicæna synodus hunc ordinem inter Episcopos in faciendis epistolis conservandum esse instituit.

Ivo par. 6. c. 433. CCCCXXXVII. Græca elementa litterarum numeros etiam exprimere nullus, qui vel tenuiter Græci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos Latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temerè præsumeretur, hoc à patribus CCCXVIII. Nicææ constitutis saluberrimè inventum est & constitutum, ut formatæ epistolæ hanc calculationis sive supputationis habeant rationem, id est, ut assumantur in supputationem prima Græca elementa Patris & Filij & Spiritus sancti, id est, Π, Υ, Α. quæ elementa octogenarium quadringentenarium & unum numerum servant. Petri quoque Apostoli prima littera, id est, Π. qui numerus octoginta significat. Ejus qui scribit epistolam prima littera; cui scribitur, secunda; accipientis, tertia; civitatis quoque de qua scribitur, quarta; & Indictionis, quæcunque est illius temporis,

numerus assumatur. Atque ita his omnibus litteris Græcis, quæ, ut diximus, numeros exprimunt, in unum ductis, unam, quæcunque collecta fuerit, summam epistola teneat. Addat præterea seperatim in epistola etiam nonagenarium & nonum numeros, qui secundùm Græca elementa significant AMHN. Tres igitur prædictæ litteræ Græcæ, id est, Π, Υ, Α, & prima littera ex nomine Petri, id est, Π, DLX. & I. efficiunt numeros. Π enim, quæ est prima in nomine summi Patris, LXXX. numerat. Υ verò, quæ est prima in nomine Filij, CCCC. numerat. Α verò, quæ prima est in nomine Spiritus sancti, unum indicat. Si addas Π, quæ in nomine Petri est prima, id est, LXXX. DLXI. reperies. AMHN verò, quod in fine prædictæ epistolæ scriptum est, XCIX. indicat. A enim unum, M, XL, H, VIII, N, L. numerant, qui XCIX. efficiunt numeros. Et si summam totam simul jungas, DCLX. epistola numeros tenet.

Sed propter minùs scientes ponenda videntur elementa ipsa Græca cum numeris propriis.

GRÆCÆ LITTERÆ.

I. Α. Alfa.	X. Ι. Iota.	C. Ρ Ro.
II. Β. Beta.	XX. Κ. Cappa.	CC. C. Sigma.
III. Γ Gamma.	XXX. Λ. Lapda.	CCC. Τ. Tau.
IV. Δ. Delta.	XL. Μ Mi.	CCCC. Υ. Ry.
V. Ε. Epi.	L. Ν. Ni.	D. Φ. Phi.
VI. S. Senon.	LX Ξ. Xi.	DC. Χ Chi.
VII. Ζ Zeta.	LXX. Ο Ο brevis.	DCC. Ψ. Psi.
VIII. Η. Eta.	LXXX. Π. Pi.	DCCC. Ω. Ο longa.
IX. Θ. Theta.	XC. Ϟ. Cophe.	DCCCC ϡ Ennachos Æ. hile.

Numerant autem ita. mia, dia, tria, tesserа, pente, exa, epta, ogda, nea, deca, icosi, triepta, serenta, nirenta, exenta, ebdominta, ogdominta, enneminta, ecaton, diacos, tetracos, pentacos, exacos, ebdacos, ogdacos, ennacos, &c. [*Ista sunt valde corrupta. Sed cùm facile sit illa corrigere, nihil mutare voluimus.*]

Exemplar epistolæ formatæ.

Ivo par. 6. c. 434.

CCCCXXXVIII. In nomine Π. Patris & Υ. Filij & A. Spiritus sancti. Rathbodus sanctæ Treverensis Ecclesiæ ac plebis ipsius humilis famulus Rotberto reverendo sanctæ Metensis Ecclesiæ antistiti, in Christo pastorum principe mansuram cum gaudio prosperitatis ac perpetuitatis gloriam. Decreta sanctorum trecentorum decem & octo patrum Nicææ constitutorum saluberrima servantes, Deo dignam piámque fraternitatem vestram canonicè adgredimur, & sub nomine formatæ epistolæ reverenter vestram sanctitatem adimus, vobis scilicet intimando quia præsenti Presbytero nostro nomine Giselmaro has dimissorias dedimus litteras, quem in nostra dioceſi ecclesiasticè educatum, de ordine clericatus ad presbyteratus proveximus gradum, ut his canonicis munitus apicibus cum nostra licentia ei in vestra parrœchia sub defensione ac regimine vestræ caræ dilectionis degere liceat; illúmque in sinu sanctæ matris Ecclesiæ canonicè fovendum ac regendum vobis committimus. Hanc ergo epistolam Græcis litteris hinc inde munire decrevimus, & anulo Eccle-

ſiæ noſtræ bullare cenſuimus. Chriſtus paſtorum princeps interventu beati Petri, cui ſpecialiter ovile dominicum commiſſum eſt, fraternitatem veſtram ad cuſtodiam ſui gregis diù nobis conſervet incolumem. Amen. Π. Υ. Α. Π. Ρ. Ο. C. Υ. Θ. ΑΜΗΝ. Summa horum MDXXXIX. Data Treveris Idib. Octob. anno dominicæ incarnationis DCCCCCVI. Indictione nona. Π. Υ. Α. Π. Δ. Ρ. Δ. Θ.

Item alia epiſtola.

CCCCXXXIX. Reverentiſſimo & ſanctiſſimo Rathbodo ſanctæ Treverenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo Dado Vvirdunenſis Eccleſiæ devotus gregis Chriſti famulus in Domino vero Rege ſummæ felicitatis beatitudinem. Cùm ſancta catholica Eccleſia prompta ſit ſequi documenta evangelica, quæ dicunt: *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit juſtum &c.* & Apoſtolus jubeat hoſpitalitatem ſectari & neceſſitatibus ſanctorum virorum communicare; tamen * qui cauteriatam habent ſuam conſcientiam, dicentes ſe eſſe ſimplices, cùm ſint aſtutia diabolica repleti, & pro opere pietatis dicunt ſe de loco ad locum tranſire, cùm ſint ſua malitia faciente fugitivi, & dicunt ſe eſſe miniſterio ſacro inſertos, cùm non ſint, ſtatutum eſt à ſanctis patribus neminem Clericum alienum & ignotum recipi ab aliquo Epiſcopo, & inthronizari in ſua Eccleſia, niſi habeat à proprio Epiſcopo epiſtolam quæ in canonibus nominatur formata. Ideo notum facimus paternitati veſtræ quòd præſens fra-

Ivo par. 6. c. 435.

Burchard. lib. 2. c. 227.

* *Leg.* propter eos qui caut.

ter noſter harum litterarum portitor, nomine Adruinus, non pro ſua nequitia expulſus eſt à nobis; ſed poſtulantibus fratribus noſtris, eò quòd ex familia noſtra fuit, dedimus ei libertatem receptam à cornu altaris canonicè, & ordinavimus eum ad gradum preſbyterij; cui etiam has dimiſſorias ſive commendatitias litteras fecimus, & eum ad veſtram dilectiſſimam fraternitatem dirigimus, ut in veſtra parrœchia ſub veſtro ſacro regimine & defenſione conſiſtere valeat. Ego inquam in nomine Π. Patris & Τ. Filij & Α. Spiritus ſancti, & in unitate ſanctæ Eccleſiæ, in qua Petro datum eſt jus ligandi atque ſolvendi, abſolvo Dado humilis Epiſcopus Preſbyterum Adruinum de civitate Vvirdunenſi Indictione IX. & licentiam do vobis, Rathbode venerabilis Archiepiſcope, inthronizandi eum in quacunque Eccleſia vultis veſtræ parrœchiæ. Dilectam paternitatem veſtram virtutum floribus inſignitam omnipotens Deus conſervare dignetur. Amen. Π. Τ. Α. Π. Δ. Α. Ρ. Δ. Θ. DCCLXXVIII. Datâ V. Id. Maij anno dominicæ incarnationis DCCCCVI. Indictione IX.

Vide ſuprà cap. 392.

De ordinatione, *Ex epiſtola Gelaſij Papæ.*

Decreta Gelaſij c. 11. Ivo par. 6. c. 74.

CCCCXL. Ordinationes Preſbyterorum & Diaconorum, quæ niſi certis temporibus & diebus exerceri non debent, *quarti menſis jejunio, ſeptimi, & decimi, ſed etiam quadrageſimalis initij ac mediana quadrageſimæ die, ſabbati jejunio circa veſperam noverint celebrandas; nec cujuſlibet utilitatis ſeu

* *Leg.* id eſt, primi & quarti

Presbyterum seu Diaconum his præferre qui ante ipsos fuerint ordinati, aliquis præsumat.

Qualiter Episcopus debet ordinem facere. *Ex Concilio Nannetensi.*

CCCCXLI. Episcopus quando ordinationes facere disponit, omnes qui ad sacrum ministerium accedere volunt, feria quarta ante ipsam ordinationem evocandi sunt ad civitatem unà cum Archipresbyteris qui eos repræsentare debent. Et tunc Episcopus è latere suo dirigere debet sacerdotes & alios prudentes viros gnaros legis divinæ & exercitatos in ecclesiasticis sanctionibus, qui ordinandorum vitam, genus, patriam, ætatem, institutionem, locum ubi educati sunt, si sint bene litterati, si in lege Domini instructi, diligenter investigent. Ante omnia, si fidem catholicam firmiter teneant & verbis simplicibus adfererе queant. Ipsi autem quibus hoc committitur cavere debent ne aut favoris gratia aut cujuscunque muneris cupiditate inlecti à vero devient, ut indignum & minùs idoneum ad sacros gradus suscipiendos Episcopi manibus applicent. Quòd si fecerint, & ille qui indignè accessit, ab altari removebitur, & illi qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo jam condemnati, ecclesiastica dignitate carebunt. Igitur per tres continuos dies diligenter examinentur. Et sic sabbato, qui probati inventi sunt, Episcopo repræsententur. Concil. Nannet. c. 11. Burchard. lib. 2. c. 1.

Ex Concilio Meldenſi.

Concil Meld. c. 52. Burchard. lib 2. c. 4.

CCCCXLII. Hi qui ordinari petuntur nullatenus ordinentur niſi in loco certo & religioſo, vel etiam in civitate, ſaltim uno anno immorentur, ut de vita & converſatione atque doctrina illorum certitudo poſſit agnoſci. [*Vide ſuprà cap.* 389.]

Qualiter Epiſcopus ordinandus examinabitur. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

Concil. Carthag. 4. c. 1. Burchard. lib 1. c. 8. Ivo par. 5. c. 62. Gratian. diſt. 63. c. 2.

CCCCXLIII. Qui Epiſcopus ordinandus eſt, antea examinetur, ſi natura prudens eſt, ſi docibilis, ſi moribus temperatus, ſi vita caſtus, ſi ſobrius, ſi ſemper ſui negotij cavens, ſi humilis, ſi affabilis, ſi miſericors, ſi litteratus, ſi in lege Domini inſtructus, ſi in ſcripturarum ſenſibus cautus, ſi in dogmatibus eccleſiaſticis exercitatus, & ante omnia, ſi fidei documenta verbis ſimplicibus adſerat, id eſt, Patrem & Filium & Spiritum ſanctum unum Deum eſſe confirmans, totámque Trinitatem deitatem coeſſentialem & conſubſtantialem & coæternalem & coomnipotentem prædicans, ſingulam quamque in Trinitate perſonam plenum Deum & totas tres perſonas unum Deum, ſi incarnationem divinam non in Patre neque in Spiritu ſancto factam, ſed in Filio tantùm credat; ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, ipſe fieret in homine hominis matris filius, Deus verus ex Patre, homo verus ex matre, carnem ex matris viſceribus habens & animam humanam rationalem, ſimul in eo utriuſque naturæ, id eſt, homo &

Deus, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Dominus, *creaturarum omnium quæ sunt & auctor & dominus & rector cum Patre & Spiritu sancto omnium creaturarum, qui passus est vera carnis passione, mortuus vera corporis sui morte, resurrexit vera carnis suæ resurrectione* vel resumptione, in qua veniet judicare vivos & mortuos. Quærendum etiam ab eo si novi & veteris testamenti, id est, Legis & Prophetarum & Apostolorum, unum eundémque credat auctorem Deum, si diabolus non per conditionem sed per arbitrium factus sit malus. Quærendum etiam ab eo si credat hujus quam gestamus & non alterius carnis resurrectionem, si credat judicium futurum, & recepturos singulos pro his quæ in hac carne gesserunt vel pœnas vel præmia, si nuptias non improbet, si secunda matrimonia non condemnet, si carnium perceptionem non culpet, si pœnitentibus reconciliatis communicet, si in baptismo omnia peccata, id est, tam illud originale contractum, quàm illa quæ voluntariè admissa sunt, dimittantur, si extra Ecclesiam catholicam nullus salvetur. Cùm in his omnibus examinatus, pleniter instructus repertus fuerit, tunc ordinetur.

* creator

* *Alibi legitur*: & vera animæ resumpt.

Postremam istius capitis partem decurtavit Regino. Et tamen illa magni momenti est. Itaque nos heic eam censuimus esse reponendam in gratiam lectorum. Sic ergo habet in capite primo Concilij Carthaginensis quarti: Cùm in his omnibus examinatus, inventus fuerit plenè instructus, tunc consensu Clericorum & laicorum & conventu totius

provinciæ Epiſcoporum, maximèque Metropolitani vel auctoritate vel præſentia, ordinetur Epiſcopus. *Burchardus & Ivo, quia ex Reginone acceperunt, finem hanc iſtius capitis exhibent decurtatam. Gratianus aliunde accepiſſe videtur quàm ex iſtorum collectionibus, cùm integrum locum referat.*

Qualiter Preſbyteri vel Diaconi ante ordinationem vel poſt ordinationem examinentur, vel qualiter de ſuo miniſterio diſcutiantur, in principio iſtius libelli ſatis expreſſum eſt, ubi ſcriptum eſt quid ſit à Preſbytero requirendum. Et ideo ſuperfluum videtur repeti & iterari quod jam conſtat eſſe notatum.

EXPLICIT LIBELLUS PRIMUS.

INCIPIT LIBER SECUNDUS.

IN SUPERIORI LIBELLO quid Episcopo vel ejus ministris cum ecclesiasticis viris sit agendum & in sua synodo requirendum ex parte notavimus. Nunc quid cum secularibus & laicis sit agendum vel agere oporteat, prout Dominus dederit percurramus.

Qualiter Episcopus suam parrœchiam debet circuire. *Ex Concilio Rotomagensi.*

I. CUM Episcopus suam diocesim circuit, Archidiaconus vel Archipresbyter eum præire [debet] uno aut duobus diebus per parrœchias quas visitaturus est; & plebe convocata adnuntiare debet proprij pastoris adventum, & ut omnes ad ejus synodum die denominata imprætermisse occurrant omnimodis ex auctoritate sanctorum canonum præcipere, & minaciter denuntiare quòd si quis absque gravi necessitate defuerit, procul dubio à communione Christiana sit repellendus. Deinde ascitis secum Presbyteris qui illo in loco servitium debent exhibere

Burchard. lib. 1. c. 90.

Episcopo, quicquid de minoribus & levioribus causis corrigere potest, emendare satagat; ut Pontifex veniens nequaquam in facilioribus negotiis fatigetur, aut ibi immorari amplius necesse sit quàm expensa sufficiat. Ait enim Dominus ad Moysen de hujusmodi cooperatoribus: *Num.* 11. *Vt tecum sustentent onus populi, & non tu solus graveris.* Et beatus Johannes Baptista adventum Domini præcurrit prædicando dicens: *Matth.* 3. *Pœnitentiam agite &c.* Et idem: *Parate viam Domino.* Siquidem Episcopus vicem Christi agere videtur. Et ideo cum gaudio, timore, & summa reverentia à plebibus sibi subjectis suscipiendus est, ut illis cum laude dicatur quod Apostolus discipulis dicit. *Gal.* 4. *Testimonium*, inquit, *vobis perhibeo quòd ita suscepistis me sicut angelum Dei, sicut Dominum Iesum.*

De juratoribus synodi. *Vnde suprà.*

Burchard. lib. 1. c. 91. II. Episcopus in synodo residens, post congruam allocutionem, septem ex plebe ipsius parrœchiæ vel eo ampliùs aut minùs, prout viderit expedire, maturiores, honestiores, atque veraciores viros in medio debet evocare; & allatis sanctorum pigneribus unumquemque illorum tali sacramento constringat.

Sacramentum synodale.

Burchard. lib. 1. c. 92. III. Amodo inantea quicquid nosti, vel audisti, aut postmodum inquisiturus es, quod contra Dei voluntatem & rectam Christianitatem in ista parrœchia factum est, aut in futurum erit, si in diebus tuis evenerit, tantùm

ut ad tuam cognitionem quocunque modo perveniat, si scis aut tibi indicatum fuerit synodalem causam esse & ad ministerium Episcopi pertinere, quòd nec propter amorem, nec propter timorem, nec propter præmium, nec propter parentelam ullatenus celare debeas Episcopo de Treveris aut ejus Misso, cui hoc inquirere jusserit, quandocunque te ex hoc interrogaverit. Sic te Deus adjuvet & istæ sanctorum reliquiæ.

Reliqui ita jurent.

Istud sacramentum quod iste juravit de synodali causa, quòd tu illud observabis, in quantum sapis aut audisti, aut ab hac die in antea inquisiturus es. Sic te Deus adjuvet. Burchard. il id. c. 93.

Allocutio Episcopi.

IV. Videte, fratres, ut Domino reddatis juramenta vestra. Non enim homini juraftis, sed Deo creatori vestro. Nos autem, qui ejus ministri sumus, non terrenam substantiam vestram concupiscimus, sed salutem animarum vestrarum requirimus. Cavete ne aliquid abscondatis, & ex alterius peccato vestra fiat damnatio. Burchard. ibid. c. 94.

Post hæc ita per ordinem interroget.

V. 1. Est in hac parrochia homicida, qui hominem aut spontanea voluntate, aut cupiditatis aut rapacitatis causa, aut casu, aut nolens, & coactus, aut pro vindicta parentum, quod faidam dicimus, aut in bello, aut jussu domini, aut proprium servum occiderit? Burchard lib. 1. c. 94.

2. Eſt aliquis parricida, aut fratricida, qui patrem, matrem, fratrem, ſororem, avunculum, aut aliquem parentem interfecerit?

3. Eſt aliquis qui Preſbyterum aut Diaconum aut aliquem Clericorum occiderit vel aliquo membro detruncaverit?

4. Eſt aliquis vel aliqua qui infantem proprium oppreſſerit vel veſtimentorum pondere ſuffocaverit? & ſi hoc factum eſt ante baptiſmum aut poſt baptiſmum. aut ſi infans infirmatus per neglegentiam parentis abſque baptiſmo obierit.

5. Eſt aliquis vel aliqua qui alterius partum excuſſerit? vel ſi ipſa femina propria voluntate ſuum partum excuſſerit, & abortivum fecerit?

6. Eſt aliqua femina quæ in fornicatione concipiens, timens ne manifeſtaretur, infantem proprium aut in aquam projecerit aut in terra occultaverit, quod morth dicunt.

7. Eſt aliquis qui uxorem ſuam abſque lege aut certa probatione interfecerit?

8. Eſt aliqua femina quæ virum ſuum vel aliquem hominem per herbas venenatas vel mortiferas potiones interfecerit, vel alium hoc facere docuerit?

9. Eſt aliquis vel aliqua qui hoc fecerit vel alium facere docuerit ut vir non poſſit generare aut femina concipere?

10. Eſt aliquis qui proprium ſervum extra judicem occiderit, & aliqua femina quæ ancillam propriam necaverit furore zeli inflammata?

11. Est aliquis qui diabolo impellente se-metipsum occiderit?

12. Si in bello aliquis homines vulneravit, & nescit si de illo vulnere aliquis perierit, & si alicui imputatur quòd hominem occiderit, & ipse hoc denegat.

13. Si aliquis est in consilio ut homo interficiatur, & non est in facto, & tamen per ejus consilium & exhortationem interfectus est.

14. Est aliquis qui truncationes manuum, pedum, linguæ, & testiculorum fecerit, & oculos alterius eruerit?

Deinde interrogandum de adulteriis & fornicationibus.

15. Si quis conjugatus cum alterius uxore adulteratus fuerit. Si qua uxor cum alterius viro.

16. Si quis uxorem habens, concubinam simul habuerit ancillam propriam aut aliam feminam.

17. Si quis uxorem legitimam dimiserit, & aliam in conjugium acceperit.

18. Si qua mulier virum proprium dimiserit, & alteri se conjunxerit.

19. Si interveniente repudio ab invicem separantur & sic manent.

20. Si quis absque consensu uxoris, derelicto legitimo conjugio, in monasterium intrat.

21. Si aliquis suam conjugem, quamvis culpabilem, sine Episcopi judicio relinquit.

22. Si qua mulier conscio viro suo fornicata fuerit.

23. Si quis uxore carens, cum alterius con-

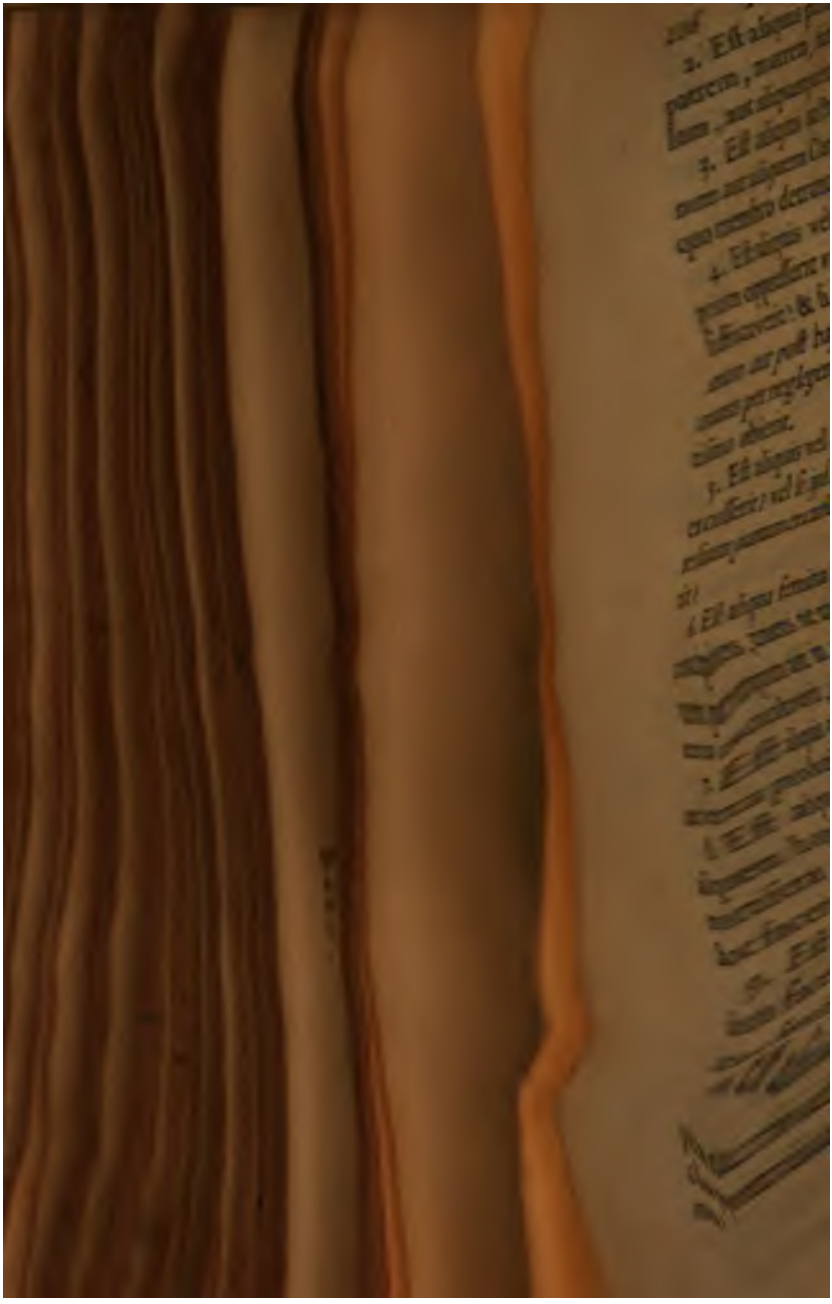

olo impellente ſe-

omines vulneravit.
liquis perierit, & ſi
ninem occiderit, &

ilio ut homo inter-
, & tamen per ejus
n interfectus eſt.
ncationes manuum,
ulorum fecerit, &

n de adulteriis
nibus.

um alterius uxore
ixor cum alterius

ens, concubinam
opriam aut aliam

am dimiſerit, &

roprium dimiſe-

lio ab invicem ſe-

ſu uxoris, dereli-
onaſterium intrat.
em, quamvis cul-
io relinquit.
viro ſuo fornica-

cum alterius con-

& adventitium furatus fuerit, aut eum blandiendo seduxerit & vendiderit, & extra patriam in captivitatem miserit, aut si aliquis Judæo vel pagano Christianum mancipium vendiderit, aut si ipsi Judæi Christiana mancipia vendant.

De incantatoribus & sortilegis.

42. Interrogandum si aliquis magus, hariolus, aut incantator, divinus, aut sortilegus sit.

Burchard. lib. 10. c. 32.

43. Si aliquis vota ad arbores vel ad fontes vel ad lapides quosdam quasi ad altaria faciat, aut ibi candelam seu quodlibet munus deferat, velut ibi quoddam numen sit quod bonum aut malum possit inferre.

Burchard. lib. 1. c. 94. §. 43. & lib. 10. c. 18.

44. Perscrutandum si aliquis subulcus vel bubulcus sive venator vel ceteri hujusmodi dicat diabolica carmina super panem aut herbas & super quædam nefaria ligamenta, & hæc aut in arbore abscondat, aut in bivio aut in trivio proiciat, ut sua animalia liberet à peste & clade, & alterius perdat. quæ omnia idololatriam esse nulli fideli dubium est. & ideo summopere sunt exterminanda.

Burchard. lib. 1. c. 94. §. 14. lib. 10. c. 29.

45. Perquirendum si aliqua femina sit quæ per quædam maleficia & incantationes mentes hominum se immutare posse dicat, id est, ut de odio in amorem, aut de amore in odium convertat, aut bona hominum aut damnet aut subripiat. Et si aliqua est quæ se dicat cum dæmonum turba in similitudine mulierum transformata certis noctibus equitare super quasdam bestias & in earum consortio adnu-

meratam esse, hæc talis omnimodis ex parrœchia eiciatur.

De morticinis & sanguine.

46. Interrogandum si aliquis sanguinem, morticinum, aut dilaceratum à bestia comedat. Burchard. lib. 1. c. 94. §. 41. & seqq.

47. Si aliquis per odium ad pacem non revertitur, aut juravit, quod Deo contrarium est, ut fratri nunquam reconcilietur, quod est peccatum usque ad mortem.

48. Si aliquis bibit de liquore in quo muste-la vel mus sive aliquod immundum animal necatum est.

49. Si aliquis jejunium quadragesimale non observat, vel quatuor temporum, sive Letaniam majorem vel rogationum, sive indictum ab Episcopo jejunium pro quacunque plaga.

50. Si aliquis est qui bibit aut manducat aut portat super se quod existimat Dei judicium pervertere posse. Burchard. lib. 10. c. 25.

51. Si aliquis in Kalendis Januarij aliquid fecit quod à paganis inventum est, & dies observat, & Lunam, & menses, & horum effectiva potentia aliquid sperat in melius aut in deterius verti. Burchard. lib. 10. c. 17.

52. Si aliquis quodcunque opus inchoans, aliud ibi aliquid dicit, aut quacunque m[illegible]ica arte aliud facit, nisi, ut Apostolus docet, omnia in nomine Domini facienda. Neque enim dæmones in nostro adjutorio debemus invocare, sed Deum. In collectione similiter herbarum medicinalium symboluth & orationem

dominicam dicere oportet, & nihil aliud.

53. Quærendum etiam si mulieres in lanificiis suis vel in * ordiendis telis aliquid dicant aut observent nisi, ut suprà dictum est, omnia in nomine Domini.

* Edit. Helmst. ad. ordinandis

54. Si quis oblationes, id est, eleemosynam parentum defunctorum, injustè retinet.

55. Si aliquis super mortuum nocturnis horis carmina diabolica cantat, & bibit, & manducat, & quasi de ejus morte gratulatur, & si alibi mortui in vigiliis nocturnis nisi in Ecclesia custodiuntur.

56. Si aliquis Christianus est qui non communicet vel tribus temporibus in anno, id est, Pascha, Pentecosten, & Natale Domini, nisi pro mortiferis criminibus Episcopi vel sacerdotum judicio à communione fuerit remotus.

57. Est aliquis qui in die dominico vel in præcipuis festivitatibus quicquam operis faciat; & si ad Matutinas & ad Missam & ad Vesperas his diebus inprætermissè omnes occurrant.

58. Si aliquis excommunicatus pro nihilo duxerit excommunicationem, & si aliquis cum excommunicato communicaverit.

59. Si aliquis modum pœnitentiæ sibi injunctum non custodierit.

60. Si aliquis patrem aut matrem inhonorat aut percutit, aut maledicit.

61. Si aliquis vomitum post acceptam eucharistiam per ebrietatem fecerit.

62. Si aliquis est qui suam decimam Deo & sanctis ejus retrahat.

63. Si aliquis est tam perversus & à Deo

alienus ut ſaltim dominica die ad Eccleſiam non veniat.

64. Si porcarij & alij paſtores dominica die ad Eccleſiam veniant & Miſſas audiant. Similiter in aliis feſtis diebus.

Ita editio Helmæſtadienſis & Burchardus lib. 1. cap. 94. §. 63. Codex verò Pariſienſis ita habet: Si porcarij ---- veniant. Similiter præcipuis feſtivitatibus. *Codex MS. monaſterij Rivipullenſis, in quo continentur decreta Eutychiani Papæ:* Si porcarij & alij paſtores dominica die ad Eccleſiam non veniant & Miſſam non audiant. Similiter & in aliis feſtivitatibus.

65. Si aliquis ad confeſſionem non veniat vel una vice in anno, id eſt, in capite quadrageſimæ, & pœnitentiam pro peccatis ſuis ſuſcipiat.

66. Si quis eſt qui aſſiduam ebrietatem ſectatur. Neque enim ebrioſi regnum Dei poſſidebunt.

67. Si aliquis eſt qui contempto ſuo Preſbytero in aliam parrœchiam venit ad Eccleſiam, & ibi communicat & ſuam decimam dat.

68. Inquirendum de mendicis qui per patrias diſcurrunt, & ſi unuſquiſque pauperem de familia ſua paſcat.

69. Si in unaquaque parrœchia Decani ſunt per villas conſtituti, viri veraces, & Deum timentes, qui ceteros admoneant ut ad Eccleſiam pergant ad Matutinas, Miſſam, & Veſperas, & nihil operis in diebus feſtis faciant. & ſi horum quiſquam transgreſſus fuerit, ſtatim Preſbytero adnuntient. ſimiliter & de

Burchard. lib. 1. c. 91. §. 68. & ſeqq.

luxuria & omni opere pravo.

70. Si aliquis eſt qui bannum Epiſcopi aut Preſbyteri ſui & excommunicationem parvipendens, pro nihilo ducat.

71. Si parrœchiani Preſbytero ſuo debitum honorem impendant, aut ſi aliquis eſt qui eum verbo vel facto inhonorat & ejus monita ſpernit.

72. Si aliquis eſt qui peregrino aut viatori hoſpitium contradicit.

73. Inquirendum quas feſtivitates colant.

74. Si patrini filiolis ſuis ſymbolum & orationem dominicam inſinuant aut inſinuari faciunt.

75. Si quatuor aut quinque vel plures unum interfecerint hominem.

76. Si aliquis eſt qui contradicit Epiſcopo aut ejus miniſtris ne coloni aut ſervi propter commiſſa crimina virgis nudi cædantur.

77. Inquirendum ſi aliquis peregrinum, qui de ſua patria propter paganorum infeſtationem vel perſecutionem fugit, hac de cauſa quia in domo ejus manſit, & diebus aut annis loco mercenarij illi ſervivit, pro proprio ſervo illum velit habere, & vendere aut dare alicui præſumat.

78. Si aliquis eſt qui injuſta menſura ſuam annonam aut vinum vendat, cùm Dominus dicat: *Æquus tibi ſit modius & ſextarius æquus.*

79. Denuntiandum etiam quàm magnum piaculum ſit uſuras exigere & de alieno fœnore velle diteſcere, & quòd ſacri canones tales ab Eccleſia ejici præcipiant.

80. Si aliquis propter cupiditatem Judæum aut paganum interfecerit.

81. Si aliquis insaniens aliquem hominem occiderit.

82. Si quis arborem inciderit, & dum operi necessario insistit, aliquis subtus arborem deveniens improvisò opprimitur.

83. Si quis conjurationes & conspirationes sectatur.

84. Si quis Ecclesiam aut Clericum fatigare præsumit.

85. Inquirendum de refugis & perfidis laicis.

86. Percunctandum de confratriis & fraternitatum societatibus qualiter in parrœchia agantur.

87. Si cantica turpia & risum moventia aliquis circa Ecclesiam cantare præsumit.

88. Si aliquis in Ecclesiam intrans, fabulis vacare consuevit, & non diligenter auscultat divina eloquia, & si antequam Missa finiatur, de Ecclesia exit.

89. Si oblationem, id est, panem & vinum, viri & fœminæ ad Missas offerunt; & si non viri, conjuges pro illis offerant, pro se suisque omnibus, ut in Canone continetur.

Capitula hæc quæ per ordinem adnotavimus, canonicis oportet roborari decretis,

De pœnitentia homicidarum, *Ex Concilio Triburiensi.*

VI. Ut pœnitentia super homicidiis non diverso more, ut priùs, sed in episcopiis singulis uno more agatur.

Unde ſuprà.

Iurchard. lib. 1. c. 1. Si quis ſpontanea voluntate, diabolo ſuadente, homicidium perpetraverit, juxta canonum ſanctiones, & judicium Epiſcoporum talem pœnitentiam accipere debet.

In primis ut licentiam non habeat Eccleſiam intrandi illos proximos quadraginta dies, nudis pedibus incedat, & nullo vehiculo utatur, in laneis veſtibus ſit abſque femoralibus, arma non ferat, & nihil ſumat his quadraginta diebus niſi tantùm panem & ſalem, & puram bibat aquam, & nullam communionem cum ceteris Chriſtianis neque cum alio pœnitente habeat in cibo & potu antequam quadraginta dies adimpleantur; & ex cibo quem ſumit nullus alius manducet. Conſiderata verò perſonæ qualitate vel infirmitate, de pomis vel oleribus ſeu leguminibus, prout viſum fuerit, aliquid pro miſericordia indulgeatur, maximè ſi quis coactus & non ſponte homicidium fecerit. Et ei omnimodis ex canonica auctoritate interdicatur ut in his diebus cum nulla femina miſceatur, nec ad propriam uxorem accedat, nec cum aliquo homine dormiat, juxta Eccleſiam ſit, ante cujus januas peccata ſua defleat diebus & noctibus; & non de loco ad locum pergat, ſed in uno loco his quadraginta diebus ſit. Et ſi fortè habuerit inſidiatores vitæ ſuæ, interim differatur ei pœnitentia donec ab Epiſcopo pax ei ab inimicis reddatur. Et ſi infirmitate detentus fuerit, ita ut non poſſit dignè pœnitere, differatur pœnitentia donec ſanitati reſtituatur. Si autem longa

ægritudine detentus fuerit, ad sententiam Episcopi pertinebit quomodo reum & infirmum sanare disponat. Completis quadraginta diebus, aqua lotus, vestimenta & calciamenta, quæ à se abjecerat, rursus sumat, & capillum incidat.

Quid in primo anno observare debeat.

VII. In primo anno post quadraginta dies totum illum annum à vino, medone, & mellita cervisia, à carne & caseo & pinguibus piscibus abstineat, nisi festis diebus qui in illo episcopio à cuncto populo celebrantur, & nisi forte in magno itinere, vel in hoste, vel diù ad dominicam curtem vel infirmitate detentus sit. Tunc liceat uno denario, vel pretio unius denarij, aut tres pauperes pascendo, tertiam feriam, quintam feriam, & sabbatum redimere, ita duntaxat ut una re de tribus utatur. Postquam domum venerit, aut sanitati fuerit restitutus, nullam licentiam habeat redimendi. Burchard. lib. 6. c. 1.

Quid in aliis duobus annis observare debet.

VIII. Completo anni circulo, Ecclesiam ingrediatur, & pacis osculum concedatur. In secundo & tertio anno similiter jejunet; nisi quòd tertiam feriam, quintam, & sabbatum potestatem habeat redimendi, ubicunque est. Cetera diligenter omnia observet ut in primo anno. Burchard. lib. 6. c. 3. 4.

* * *

Quid in reliquis quatuor annis obſervare debet.

Burchard lib. 6. c 5.

IX. Quattuor anni deinde reſtant; per quos ſingulos jejunet tres quadrageſimas. Unam ante Paſcha cum ceteris Chriſtianis, abſtinendo à vino, medone, mellita cerviſia, caſeo, & à piſcibus pinguibus. Alteram ante nativitatem ſancti Johannis. Si aliquid remanet de quadraginta diebus, poſt Miſſam ſancti Johannis impleat. Tertiam ante Natale Domini jejunet, ut ſuprà dictum eſt. Et in quattuor ſupradictis annis, tertia, quinta feria, & ſabbato utatur quicquid vult, & ſecundam & quartam feriam omnimodis obſervet, & nequaquam redimat. His expletis, ſacram communionem accipiat.

De eo qui voluntariè homicidium fecit. *Ex Concilio Ancyrano.*

Concil. Ancyr. c. 21. Halitgar. lib. 4. c. 1. Burchard. lib. 6. c. 13.

X. Qui voluntariè homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter ſe ſubmittant, perfectionem verò circa vitæ exitum conſequantur.

De eadem re. *Ex Concilio Pariſienſi.*

Concil. Remenſe anni 630. c. 9. Burchard. lib. 6. c. 14.

XI. Si quis homicidium ſponte commiſerit, & non violenti reſiſtens, ſed vim faciens, innocentem & ſimpliciter gradientem interfecerit, cum iſto penitùs non communicandum, ſic tamen ut ſi pœnitentiam egerit, in exitu ei communionis viaticum non negetur.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

XII. Itaque censuimus homicidas & falsos testes à communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint. Conc. Agath. c. 37. Burchard. lib. 6. c. 29.

De eadem re. *Ex Concilio Nannetensi.*

XIII. Si quis voluntariè & per insidias hominem interfecerit, jugi se pœnitentiæ submittat. Et si hoc publicè actum constat, si laicus est, à communione orationum quinquennio removeatur; post quinquennium in orationum communione recipiatur; * non autem simul offerat, non corpus Domini contingat, in quo perdurans quatuordecim annis, tunc ad plenam communionem cum oblationibus recipiatur. Concil. Nannet. c. 17. Burchard. lib. 6. c. 11.

* *Sequentia non extant in cod. MS.*

De eadem re. *Ex eodem.*

XIV. In Exodo Dominus dicit de homicidiis: *Si quis de industria & per insidias hominem occiderit, ab altari meo evelles eum, ut moriatur.* Concil. Nannet. ibid. *Exod.* 21.

De homicidiis non sponte commissis.
Ex Concilio Ancyrano.

XV. De homicidiis non sponte commissis prior quidem diffinitio post septennem pœnitentiam perfectionem consequi præcepit, secunda verò quinquennij tempus explere. Concil. Ancyr. c. 22. Haltgar. lib. 4. c. 2. Burchard. lib. 6. c. 15.

De eadem re. *Ex epistola Rabani ad Heribaldum Episcopum.*

Rhab. epist. ad Heribald. c. 4. Burchard. lib. 6. c. 23.

XVI. Nam de his legimus qui hominem non sponte interfecerunt Deum per legislatorem urbes refugij deputasse, ad quas confugientes salvarentur ab ultore sanguinis proximi sui & non morerentur. Unde in Deuteronomio scriptum est: *Hæc erit lex homicidæ cujus vita servanda est. Qui percusserit proximum suum nesciens, & heri & nudiustertius nullum contra eum odium habuisse comprobatur, sed abisse simpliciter cum eo in silvam ad ligna cædenda, & in succisione lignorum securis fugerit de manu, aut ferrum delapsum de manubrio amicum ejus percusserit & occiderit, hic ad unam urbium supradictarum confugiat & vivat.*

Deuteron. 19.

De eadem re. *Ex Concilio Vvormacienſi cap.* V.

Concil. Vvormac. c. 29. Burchard. lib. 6. c. 21. Vide legem Saxon. c. 11. & leg. Longobard. lib. 1. tit. 9. c. 5.

XVII. Sæpe contingit ut dum quis operi necessario insistens arborem incidat, aliquis subtus ipsam veniens deprimatur. & idcirco, si voluntate vel neglegentia incidentis arborem factum est, ut homicida pœnitentiæ debet omnino submitti. Quòd si non voto, sed incuria ejus, non denique *[hæc eum] sententia contingit; sed dum ille operi necessario fortassis incumberet, iste insperatus occurrit sub arbore, & sub ipsa oppressus est, incisor arboris non tenetur pro homicida.

* Ex veteri codice MS. bibliothecæ regiæ.

De eadem re. *Ex Concilio Triburiensi cap.* XVII.

XVIII. Si duo fratres in silva arbores succiderint, & appropinquante casu unius arboris frater fratri *Cave* dixerit, & ille fugiens in pressuram arboris inciderit & mortuus fuerit, vivens frater innocens de sanguine germani dijudicetur. Concil. Tribur. c. 36. Burchard. lib. 6. c. 22.

De eadem re. *Ex eodem.*

XIX. Mater si juxtæ focum infantem posuerit, & alius homo aquam in caldariam miserit, & ebullita aqua infans superfusus mortuus fuerit, pro neglegentia mater pœniteat, & ille homo securus sit. Concil. Tribur. c. 37.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* XX.

XX. De homicidiis non sponte commissis, quali pœnitentiæ jugo submittantur hi qui fecerint ea, in Episcopi sententia maneat. Concil. Tribur. c. 52.

De eadem re. *Ex eodem.*

XXI. Si quis filium suum non sponte occiderit, juxta homicidia non sponte commissa pœniteat. Concil. Tribur. c. 53. Burchard. lib. 6. c. 56.

De eadem re. *Ex Concilio Nannetensi.*

XXII. Si quis casu, non volens, homicidium perpetraverit, quadraginta diebus in pane & aqua pœniteat. Quibus peractis, biennio ab oratione fidelium segregetur, non communicet, nec offerat. Post biennium in communione orationis offerat, non tamen com- Concil. Nannet. c. 18. Burchard. lib. 6. c. 16.

municet. post quinquennium ad plenam communionem recipiatur. Abstinentia ciborum in arbitrio sacerdotis maneat.

Qui per faidam hominem occiderit. *Ex Pœnitentiali cap.* XIV.

Burchard. lib. 8. c. 32. XXIII. Qui pro vindicta fratris aut aliorum parentum occiderit hominem, annum unum pœniteat, & sequentibus duobus tres quadragesimas observet & legitimas ferias, id est, secundam, quartam, & sextam feriam.

De eadem re. *Ex eodem.*

XXIV. Qui per iram & rixam & ebrietatem subitò hominem occiderit, quatuor annos pœniteat.

De eadem re. *Ex eodem.*

XXV. Si quis liber jubente domino suo servum occiderit, quadraginta dies pœniteat. Et si quis liber jubente domino suo hominem innocentem occiderit, annum unum pœniteat, & in duobus aliis annis tres quadragesimas observet & legitimas ferias.

De his qui servos suos necant extra judicem. *Ex Concilio Agathensi cap.* XXXV.

Conc. Agath. c. 61. Rhab. epist. ad Heribald. c. 3. XXVI. Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione biennij reatum sanguinis emundabit.

De parricidis & fratricidis. *Ex Concilio Moguntiacensi.*

Concil. Vvormat. c. 30. XXVII. Statuimus ut parricidæ & fra-

tricidæ per unius anni circulum ante fores basilicæ orantes Domini clementiam perseverent. Completo anni circulo, introducantur in Ecclesiam; tamen inter audientes, usque dum unius anni spatium finiatur, stent. His ita peractis, si pœnitentiæ fructus in eis conspicitur, corporis & sanguinis Domini participes fiant, ut non obdurentur desperatione. Carnem non manducent omnibus diebus vitæ illorum. Jejunent autem usque ad nonam diei horam cotidie, exceptis festis diebus atque dominicis. Abstineant autem à vino, medone, atque mellita cervisia tres dies per hebdomadam. Arma portare non audeant, nisi contra paganos. & ubicunque ire maluerint, nullo vehiculo deducantur, sed pedibus propriis pergant. Tempus autem hujus pœnitentiæ in Episcoporum ponimus arbitrio, ut secundùm conversationem illorum aut extendere vel minuere valeant. Ab uxoribus, si habuerint, non separentur. Si autem non habuerint, & se continere non valuerint, legitimas accipiant in conjugio feminas, ne in fornicationis voraginem incidere videantur. Si autem antequam duorum prædictorum annorum finiantur curricula, finis vitæ illorum pervenerit, viaticum illis non negetur. Burchard. lib. 6. c. 34.

In excerptis è Buchardo quæ edita sunt à Stevartio, caput istud refertur ex epistola Nicolai Papæ ad Karolum Maguntiensem Archiepiscopum ejúsque suffraganeos; cùm in Decreto Burchardi referatur ex Concilio Triburiensi, in quo non extat, neque etiam in Moguntino, unde laudatur à Reginone.

Vltima verò pars istius capitis, nimirum quæ sequuntur post illa verba extendere vel minuere valeant, *non habentur in editionibus Burchardi, tamenetsi extent in excerptis editis à Stevartio. Vnde colligi potest auctorem istorum excerptorum usum esse aliquo exemplari Burchardici Decreti vulgatis editionibus ampliore. Hæc porrò ultima pars istius capitis, quam admonuimus non extare in vulgatis Burchardi editionibus, habetur in capite* XXX. *Concilij Vvormatiensis.*

Item de parricidis. *Ex alio Concilio Moguntiacensi cap.* XX.

Pœnit. Rhab. c. 11. & in ep. ad Heribald. c. 7. Concil. Moguntin. sub Rhab. c. 20. Burchard. lib. 6. c. 35. *Genes.* 14.

XXVIII. Parricidium quàm sit detestabile crimen, judicio facto inter Cain & Abel fratrem suum Dominus ostendit. Sed quia modernis temporibus parricidæ profugi discurrunt per diversa loca, & variis vitiis & gulæ inlecebris deserviunt, melius nobis videtur ut in uno loco manentes pœnitentia districta semetipsos castigent, si fortè Domini bonitate indulgentiam facinoris sui percipere mereantur.

Quòd parricidis arma & conjugium interdicatur.

Concil. Moguntin. ibid. Burchard. lib. 6. c. 35.

XXIX. Non enim eis licebit ultrà militiæ cingulum sumere & conjugiis copulari, quia sacri canones hoc eis non consentiunt.

* * *

De

De eo qui hominem publicam pœnitentiam agentem interficit: *Ex Capitularium lib. III. cap. XVII.*

XXX. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & vveregildum proximis eius perſolvat. Lib 4. Capitular. c. 18. Vide infrà c. 190. hûjus libri.

De eo qui hominem in Eccleſia interficit.

XXXI. Si quis aut ex levi cauſa aut ſine cauſa hominem in Eccleſiâ interfecerit, de vita componat. Si verò rixâti foris fuerint, & unus alterum in Eccleſiam fugerit, & ibi ſe defendendo eum interfecerit, & ſi hujus facti teſtes non habuerit, cum duodecim teſtibus jutet legitimis ſe defendendo eum interfeciſſe, & poſt hæc ſolidos ſexcentos ad partem Eccleſiæ, quam illo homicidio polluerat, & inſuper bannum noſtrum ſolvere cogatur. Is verò qui interfectus eſt, abſque compoſitione jaceat, ac deinde interfector ſecundùm judicium canonicum congruam facinori quod admiſit pœnitentiam accipiat. Si proprius ſervus hoc commiſerit, judicio aquæ ſervantis examinetur utrùm hoc ſponte an ſe defendendo feciſſet; & ſi manus ejus exuſta fuerit, interficiatur; ſi autem non fuerit, dominus ejus, juxta quod vveregildum illius eſt, ad Eccleſiam perſolvat; aut, ſi voluerit, eum eidem Eccleſiæ tradat. De eccleſiaſtico & fiſcalino & beneficiario volumus ut pro una vice vvirigildum pro eo componatur, altera vice ſervus ad ſupplicium tradatur. Hereditas tamen liberi Lib. 4. Capitular. c. 13. Lib. 1. Leg. Longob. tit. 9. 2. 29. 30. 35. & ſeq.

hominis, qui propter tale facinus ad mortem fuerit judicatus, ad legitimos heredes illius perveniat. Si in atrio Ecclesiæ, cujus porta reliquiis sanctorum consecrata est, hujuscemodi homicidium perpetratum fuerit, similiter componatur & emendetur. Si verò non est consecrata, eodem modo componatur sicut componi debet quod in immunitate violata committitur.

In vetustissimo codice MS. monasterij Rivipullensis, qui continet libros septem Capitularium, post illa verba, congruam facinori quod admisit pœnitentiam accipiat, *ista statim adduntur.* id est, XXI. annis, VII. ex his in pane & aqua ad ostium Ecclesiæ satisfaciat, remotus ab oratione & communione fidelium. ceteros septem societur orationi fidelium. transactos qui supersunt VII. communionem plenam perfectè subsequatur. Abstinentia ejus sacerdotali providentia temperetur. Si proprius servus &c.

De injuriis Sacerdotum vel Clericorum.

Ex eodem, cap. XIV.

Lib. 4. Capitular. c. 14. Lib. 1. Leg. Longob. tit. 40. c. 6.

XXXII. Sanguinis effusio in Ecclesia facta cum fuste, si Presbyter fuerit, triplo componatur, duas partes eidem Presbytero, tertia pro fredo ad Ecclesiam, & insuper bannus noster. Similiter de Diacono juxta compositionem ejus in triplo cum banno nostro componatur. De Subdiacono & de uniuscujuscunque ordinis Clerico secundùm suam compositionem in triplo persolvatur, & insuper bannus noster.

De ictu.

XXXIII. Similiter & de ictu sine sanguinis effusione de uniuscujuscunque ordinis Clerico in triplo componatur, insuper & bannus noster. Et qui non habet unde ad Ecclesiam persolvat, tradat se in servitium eidem Ecclesiæ usque dum totum debitum persolvat. Lib. 1. Capitular. c. 14. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 40. c. 6.

Si quis Clericum exspoliaverit. *Ex Concilio Triburiensi.*

XXXIV. Ut si qua in ipsos Clericos vel in Ecclesias perpetrata fuerint, id est, si quis Clericum expoliaverit aut vulneraverit, vel aliquam injuriam fecerit, decimas Ecclesiæ tulerit vel retinuerit, si non priùs per secularem potentiam dignè vindicatum fuerit, Episcopus ad suam synodum illos malefactores vocet & dignè emendet. Si contempserint venire, excommunicentur. Vide Concil. Tribur. c. 7.

Si quis Clericum verberaverit. *Ex eodem.*

XXXV. Si quis Clericum verberaverit vel debilitaverit aut in aliquo læserit, & canonicè pœniteat & ad legem emendet, juxta quod in Capitulari scriptum est.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

XXXVI. Si quis de potentibus Clericum aut religiosum expoliaverit, & Episcopus mandaverit eum ad se venire ut audiatur, & contempserit, in invicem mox scripta percurrant per omnes provinciæ Episcopos, quos- Concil. Tolet. 1. c. 11.

cunque adire potuerint, ut excommunicatus habeatur donec audiatur & reddat aliena.

De pugna & homicidio in atrio Ecclesiæ. *Ex Concilio Triburiensi.*

Concil. Tribur. c. 4. 6. Burchard. lib. 3. c. 195.

XXXVII. Si quis in atrio Ecclesiæ pugnam committit aut homicidium, quicquid pro immunitate violata emendandum est, altario solvatur, cujuscunque fuerit Ecclesia.

De pugna in Ecclesia. *Ex eodem.*

XXXVIII. Si quis in Ecclesia Clericum fuste aut gladio percusserit, ut sanguis exeat, vel de ictu sine effusione sanguinis, juxta quod in Capitulari scriptum est componatur, id est, in triplo secundùm suam compositionem.

Vide supra c. 32.

Quòd laici de substantia morientium Presbyterorum suorum nullam portionem accipiant. *Ex eodem, cap.* 11.

Vide infra in 2. append. c. 39.

XXXIX. Perlatum est quoque ad sanctam synodum quòd quidam laici improbè agant contra Presbyteros suos, ita ut de morientium Presbyterorum substantia partes sibi vindicent sicuti de propriis servis. Interdicimus itaque ne hoc ulteriùs fiat; sed sicuti liberi facti sunt ad suscipiendum gradum & agendum divinum officium, ita ab eis nihil exigatur præter Dei officium. De peculiari verò sacerdotum nihil sibi usurpent; sed de duabus partibus faciant Presbyteri quod eis visum fuerit, tertiam, secundùm canonum jussa, quibus serviunt relinquant Ecclesiis.

De compoſitione Preſbyteri, ſi occiſus fuerit. *Ex eodem.*

XL. Preſbyter vulneratus aut cæſus, ſi mortem evaſerit, tota compoſitio cedat Preſbytero. Si verò mortuus fuerit, compoſitio in tres dividatur portiones; id eſt, altari cui Preſbyter deſerviebat pars una, altera Epiſcopo, tertia parentibus Preſbyteri ſolvatur. Concil. Triburi. c. 4.

De eadem re. *Ex Capitularium libro* II, *cap.* XLIX.

XLI. Preſbyteri interfecti compoſitio Epiſcopo ad cujus parrœchiam pertinent ſolvantur ſecundùm Capitulare glorioſi Karoli genitoris noſtri, ita videlicet ut medietatem vvirigildi ejus Epiſcopus utilitatibus Eccleſiæ cui præfuit tribuat, & alteram medietatem in eleemoſyna ejus juſtè diſpertiat: quia nullus nobis ejus heres proximior videtur quàm ille qui ipſum Domino ſociavit. Lib. 4. Capitular. c. 15. Burchard. lib. 6. c. 11. Vide notam Corrector. Rom. ad c. *Omnes Preſbyteri.* 17. q. 4.

De eo qui ſacerdotem occiderit. *Ex Concilio Vvormacienſi.*

XLII. Qui ſacerdotem voluntariè occiderit, carnem non comedat & vinum non bibat cunctis diebus vitæ ſuæ; jejunet uſque ad veſperam, exceptis diebus feſtis atque dominicis; arma non ſumat, equum non aſcendat, Eccleſiam per quinquennium non ingrediatur, ſed ante fores Eccleſiæ ſtet; poſt quinquennium Eccleſiam ingrediatur, nondum verò communicet, ſed inter audientes ſtet vel ſedeat. Cùm autem fuerit duodecimi anni Concil Vvormac. c. 26. Burchard. lib. 6. c. 8. Vide Morin. lib. 7. de pœnitentia c. 7. §. 8. 9.

curſus finitus, communicandi ei licentia concedatur, & equitandi tribuatur remiſſio. Maneat autem in reliquis obſervationibus tres dies per hebdomadam, ut perfectiùs purificari mereatur.

De eadem re. *Ex Concilio Mogunciacenſi, cap.* XXIV.

Concil. Mogunt. ſub Rabano c. 24. Burchard. lib. 6. c. 7.

XLIII. Qui Preſbyterum occiderit, duodecim annorum ei pœnitentia ſecundùm canones imponatur; aut ſi negaverit, ſi liber eſt, cum duodecim juret; ſi autem ſervus, ſuper duodecim vomeres ferventes ſe purget. convictus noxæ, uſque ad ultimum vitæ tempus militiæ cingulum deponat, & uxorem amittat.

De eo qui Preſbyterum degradatum occiderit. *Ex eodem Concilio.*

Concil. Mogunt. ſub Rabano c. 25. Burchard. lib. 6. c. 9.

XLIV. Nuntiatum eſt nobis quòd aliqui, qui olim dixerunt ſe fuiſſe ſacerdotes, & poſtea degradati pro ſuis peccatis pœnitentiam agendo ſuffragia ſanctorum, per diverſa loca tranſeuntes, quæſierunt, trucidati ſunt. Hujuſcemodi interfectoribus omnem eccleſiaſticam denegamus communionem, donec dignam pœnitentiam pro reatu ſuo ſecundùm judicium Epiſcoporum exſolvant.

De homicidiis Clericorum. *Ex Capitularium lib.* III. *cap.* XXV.

XLV. Qui Subdiaconum occiderit, CCC. ſolidos componat. Qui Diaconum, CCCC. Qui Preſbyterum, D C. Qui Epiſcopum,

DCCCC. Qui monachum, CCCC. solidos componat.

Si aliquis ordinatus homicidium fecerit. *Ex Pœnitentiali.*

XLVI. Si quis Episcopus aut aliquis ordinatus homicidium fecerit, decem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua. Haligar. lib. 6 c. 1.

Si quis consenserit vel consiliatus fuerit ut homo interficiatur. *Ex eodem.*

XLVII. Si quis ad homicidium faciendum consenserit & consilium dederit, & factum fuerit, septem annos pœniteat. Si verò non fuerit factum, tres annos pœniteat. Haligar. ibid.

Si quis consanguineum suum occiderit aut seniorem. *Ex eodem.*

XLVIII. Si quis proximum & consanguineum suum occiderit, decem annos pœniteat. Similiter si quis seniorem & dominum suum dolo trucidaverit.

Ex dictis Ferrandi Diaconi.

XLIX. Periculosè se decipiunt qui existimant eos tantùm homicidas esse qui manibus hominem occidunt, & non potiùs eos per quorum consilium & fraudem & exhortationem homines extinguuntur. Nam Judæi Dominum nequaquam propriis manibus interfecerunt, sicut scriptum est, *Nobis non licet interficere quemquam*; sed tamen illis Domini mors imputatur, quia ipsi eum lingua crucifixerunt dicentes, *Crucifige eum*. Unde unus Burchard. lib. 6, c. 31. & apud Gratian. Dist. 1. de pœnit. c. 23. *Joan.* 18.

Marc. 15. Evangelista dicit Dominum crucifixum hora tertia, alius sexta; quia Judæi crucifixerunt
Luc. 23. eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus. Qui ergo hominem tradit, ille eum in-
Joan. 16. terficit, Domino dicente: *Majus peccatum habet qui me tradidit tibi.* Unde Psalmista: *Filij*
Psal. 56. *hominum, dentes eorum arma & sagitta, & lingua eorum gladius acutus.* Subiciant ergo se pœnitentiæ quorum consilio sanguis funditur, si veniam promereri volunt.

De his qui pro nihilo ducunt homicicium in bello perpetratum. *Ex epistola Rabani ad Heribaldum Episcopum Autisiodorensem, de prælio ad Fontaniacum gesto.*

Cap. 4.

Burchard. lib. 6. c. 23. L. Quod autem quidam homicidium quod nuper in seditione & prælio Principum nostrorum perpetratum est excusant, quasi non necessarium sit pro hoc cuilibet agere pœnitentiam, eò quòd jussu Principum peractum sit, & Dei judicio ita finitum. Scimus enim quòd Dei judicium semper justum est & nulla reprehensione dignum. Sed tamen oportet eos considerare qui hanc necem nefariam defendere cupiunt, utrum illos quasi coram oculis Dei innoxios excusare possint qui propter avaritiam, quæ omnium malorum radix est, & idolorum servituti comparatur, atque propter favorem dominorum suorum temporalium, æternum dominum contempserunt, & mandata illius spernentes, non casu, sed per industriam, homicidium fecerunt. Unde in
Exod. 21. Exodo scriptum est: *Si quis de industria & per insidias occiderit proximum, ab altario meo*

evelles eum, ut moriatur. Et in Deuteronomio: *Si quis odio habens proximum ſuum, inſidiatus fuerit vitæ ejus, & ſurgens percuſſerit eum, & mortuus fuerit, & fugerit ad unam de ſupradictis urbibus, mittent ſeniores civitatis illius, & rapient eum de loco refugij, & tradent eum in manus proximi ejus cujus ſanguis effuſus eſt, & moriatur. nec miſereberis ejus.* Deuter. 19. Illum itaque quem Dominus dignum morte eſſe judicavit, quis dicat reum non eſſe? Quomodo contrarius legi non exiſtit qui hoc quod Deus præcepit caſſum eſſe contendit? Sed inter hæc ſciendum eſt quòd magna diſtantia eſt inter legitimum Principem & ſeditioſum Tyrannum.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

LI. Si quis hominem in bello publico occiderit, quadraginta dies pœniteat.

De Clerico qui proximum ſuum occidit. *Ex eodem.*

LII. Si Clericus homicidium fecerit & proximum ſuum occiderit odij meditatione, exul ſeptem annis pœniteat.

De parricidis. *Ex Pœnitentiali.*

LIII. Si quis hoc crimen perpetraverit, quidam judicaverunt ut ſeptem annis pœniteat vel quatuordecim pœnitentiam egiſſet; quidam uſque ad finem vitæ, ſicut Cain, qui ſimilia perpetraverit.

Ex eodem.

LIV. Qui hominem debilitaverit & de-

formem fecerit, impensas in medicos tribuat, & maculæ pretium & opus ejus, donec sanetur, restituat, & dimidium annum pœniteat. Si verò non habet unde hoc restituat, annum unum pœniteat.

De truncationibus membrorum. *Ex Concilio Mogontiacensi cap.* V.

Concil. Tolet. II. c. 6. Burchard. lib. 2. c. 201. Vide Pœnitentiale Rhabani c. 30. apud Aug. Augustinum.

LV. His à quibus Domini sacramenta tractantur judicium sanguinis agitare non licet. Et ideo magno opere talis excessus prohibendus est; ne indiscretæ præsumptionis motibus agitati, aut, quod morte plectendum est, sententia propria judicare præsumant, aut truncationes quibuslibet personis aut per se inferant aut inferenda præcipiant. Quòd si quisquam horum immemor præceptorum, aut in Ecclesiæ suæ familiis aut in quibuslibet personis tale aliquid fecerit, & concessi ordinis honore privetur & loco, sub perpetuæ damnationis religatus ergastulo; cui tamen communio exeunti ex hac vita non neganda est propter Domini misericordiam.

Quæ debeat discretio Ecclesiarum rectoribus esse ne per inconditam disciplinam subeant homicidij notam.

Additio IV. Capitular. c. 6.

LVI. Cùm juxta antiquæ institutionis edictum plus erga corrigendos agere debeat benivolentia quàm severitas, plus cohortatio quàm commotio, plus caritas quàm potestas adhiberi debet.

De parricidio. *Ex Lege Theodosiana lib.* IX.

LVII. Si quis patrem, matrem, fratrem, sororem, filios, filias, vel alios propinquos occiderit, remoto aliorum genere tormentorum, facto de coriis sacco, qui culleus nominatur, in quo cùm missus fuerit, cum ipso etiam serpentes claudantur, & si mare vicinum non fuerit, in quolibet gurgite proiciatur, tali pœna damnatus nullo unquam tempore obtineat sepulturam. Interpretat. l. 1. Cod. Theodos. de parricidio.

De domina quæ ancillam occidit. *Ex Concilio Elibertino.*

LVIII. Si qua domina furore zeli inflammata ancillam occiderit, ita ut intra tertium diem animam cum cruciatu emittat, eò quòd incertum sit voluntariè an casu occiderit; si voluntariè, post septem annos, si casu, post quinque annorum tempora, acta legitima pœnitentia, ad communionem admitti placuit. Concil. Elibert. c. 5. Halitgar. lib. 4. c. 5. Burchard. lib. 6. c. 29.

Si servus occiditur à domino dum verberibus castigatur. *Ex Lege Theodosiana.*

LIX. Si servus, dum culpam dominus vindicat, mortuus fuerit, dominus culpa homicidij non tenetur: quia tunc homicidij reus est, si occidere voluisse convincitur. Nam emendatio non vocatur ad crimen. Interpretat. l. 1. Cod. Theodos. De emendat. servor.

De oppressione infantum. *Ex Concilio Moguntiacensi.*

LX. Si quis infantem suum incautè oppres- Burchard. lib. 17. c. 58.

ſerit, aut veſtimentorum pondere ſuffocaverit, & hoc poſt baptiſmum factum fuerit, quadraginta dies pœniteat in pane & aqua, oleribus, atque leguminibus, & à conjuge ſe abſtineat. Poſtea tres annos pœniteat per legitimas ferias; & tres in anno quadrageſimas obſervet. Quòd ſi ante baptiſmum infans oppreſſus fuerit, proximos quadraginta dies ut ſuprà pœniteat. Poſtea verò quinquennium expleat.

Si per neglegentiam matris infans moritur non baptizatus. *Ex epiſtola Rabani ad Reginbaldum Chorepiſcopum.*

Burchard. lib. 17. c. 39.

LXI. De infantibus autem qui mortui inveniuntur cum patre & matre, & non apparet utrum à patre aut matre occiſus ſit ipſe infans: vel ſuffocatus, an propria morte defunctus, non debent inde ſecuri eſſe nec ſine pœnitentia ipſi parentes; ſed tamen in eis conſideratio debet eſſe pietatis, ubi non voluntas ſed eventus mortis cauſa fuit. Si autem eos non latet ipſos ejus eſſe interfectores, ſcire debent graviter ſe deliquiſſe. quod in Ancyrano Concilio comprobatur. Quidam autem trium annorum pœnitentiam hujuſmodi hominis judicant eſſe debere, quorum ex his unum exigat in pane & aqua, atque ſe ab omni luxuria tempore pœnitentiæ ſuæ cuſtodiat.

Concil. Ancyr. c. 19.

De femina cujus filius per neglegentiam obierit non baptizatus. *Ex Pœnitentiali cap.* XVII.

LXII. Pariens femina, cujus filius per ne-

glegentiam non baptizatus obierit, annum unum pœniteat, & nunquam sit sine aliqua pœnitentia. Si autem per neglegentiam sacerdotis. Require in primo libello cap. cxxix. Vide supra lib. 1. c. 128. & seqq.

De mulieribus quæ partus suos necant.
Ex Concilio Ancyrano.

LXIII. De mulieribus quæ fornicantur, & partus suos necant, vel quæ agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem diffinitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removet. Humaniùs autem nunc diffinimus ut eis decem annorum tempus secundùm præfixos gradus pœnitentia largiatur. Concil. Ancyr. c. 20. Halitgar. lib. 1. c. 3. Rhab. epist. ad Heribald. c. 8. Burchard. lib. 17. c. 54.

De eadem re. *Ex Concilio Hilerdensi.*

LXIV. Hi verò qui malè conceptos ex adulterio factos vel editos necare studuerint; vel in ventribus matrum potionibus aliquibus collisérint, in utroque sexu adulteris, id est, patri vel matri, post septem annorum curricula communio tribuatur, ita tamen ut omni tempore vitæ suæ fletibus & humilitati insistant. Concil. Ilerd. c. 2. Rhab. epist. ad Heribald. c. 9. Burchard. lib. 17. c. 52.

De eadem re. *Ex Concilio Heliberitano.*

LXV. Si qua mulier, absente marito, per adulterium conceperit, idque post facinus occiderit, placuit vix in fine ei dandam communionem, eò quòd geminaverit scelus. Concil. Eliberit c. 63. Rhab. epist. ad Heribald. c. 8. Burchard. lib. 17. c. 51.

Si qua mulier partum suum excusserit.
Ex Pœnitentiale.

LXVI. Si qua mulier partum suum ante

quadraginta dies in utero ſponte perdiderit, annum unum pœniteat. Si verò poſt quadraginta dies eum occiderit, tres annos pœniteat. Si verò poſtquam animatus fuerit, eum perdiderit, quaſi homicida pœniteat. Sed diſtat multùm utrum paupercula pro difficultate nutriendi, aut fornicaria cauſa ſit, & pro ſui ſceleris celandi faciat cauſa.

Si qua mulier filium vel filiam occiderit. *Ex eodem.*

LXVII. Mulier ſi voluntariè occiderit filium ſuum aut filiam ſuam, pro homicidio decem annos pœniteat.

De eadem re. *Ex Concilio Rotomagenſi.*

Burchard. lib. 17. c. 53. Ivo parte 10. c. 103.

LXVIII. Sunt quædam mulieres, ut ad notitiam ſancti Concilij pervenit, quæ ex fornicatione concipientes, metuentes ne ſcelus quod occultè perpetrarunt manifeſtum fieret, infantes quos pepererunt occiderunt, & terræ congerie cooperuerunt, aut in aquas projecerunt. quod quantum nefas ſit, canones Ancyrani, Elibertani, atque Hilerdenſis Concilij teſtes ſunt. His itaque vix in fine dandam eſſe communionem decernunt. Sed humaniùs tractantes, poſt decennem pœnitentiam tales placuit ad communionem recipi.

Ut ante januam Eccleſiæ adulteri infantes exponantur. *Ex eodem.*

LXIX. Igitur quia diabolo ſuadente, & carnis fragilitate delectante, & ideo conſentiente, multotiens talia perpetrantur, ideo ex

una mortifera potione aliam utcunque mederi cupientes, ne gemineturſcelus adulterij & homicidij, damus conſilium ut unuſquiſque ſacerdos in ſua plebe publicè adnuntiet ut ſi aliqua femina clanculò corrupta conceperit & pepererit, nequaquam diabolo cohortante filium aut filiam ſuam interficiat, ſed quocunque prævalet ingenio, ante januas Eccleſiæ partum deportari faciat, ibique proici; ut coram ſacerdote in craſtinum delatus, ab aliquo fideli ſuſcipiatur & nutriatur. & tali ex cauſa homicidij reatum &, quod majus eſt, parricidij evadat. Nam qui filium aut filiam interficit, parricida omnimodis teneatur. Burchard. lib. 3. c. 200.

De eadem re. *Ex Lege Theodoſiana lib.* v. *cap.* VII.

LXX. Quicunque expoſitum recenti partu ſciente patre vel matre vel domino collegerit, & ſuo labore educaverit, in illius à quo collectus eſt poteſtate conſiſtat, ſeu ingenuum ſeu ſervum quem nutrivit eſſe voluerit. Interpretat. l. 1. Cod. Theodoſ. De expoſitis.

De eadem re. *Ex eodem.*

LXXI. Qui expoſitum puerum vel puellam ſciente domino vel patrono miſericordiæ cauſa collegerit, in ejus dominio permanebit; ſi tamen conteſtationi de collectione ejus Epiſcopus vel Clerici ſubſcripſerunt; quem poſtea ſuum dicere quis non poterit, quem projeciſſe probatur ad mortem. Interpret. l. 2. Cod. Theodoſ. tit. eod.

De eadem re. *Ex eodem.*

LXXII. Si quis infantem à ſanguine nu- L. un. Cod. Theodoſ. De

his qui sanguinol.

trierit, habendi eum & possidendi habeat potestatem. Sanè si nutritum dominus vel pater recipere voluerit, aut ejusdem meriti mancipium nutritori debet donare, aut pretium nutritor, quantum valuerit qui nutritus est, consequatur. [*Vide lib. 4. leg. Visigothor. tit. 4. cap. 1.*]

De homicidiis. *Ex Concilio Turonensi.*

Concil. Turon. 1. c. 7. Burchard. lib. 6. c. 30.

LXXIII. Homicidis penitùs non communicandum, donec per confessionem pœnitentiæ ipsorum crimina diluantur.

De his qui uxores occidunt. *Ex Concilio Mogontiacensi.*

Burchard. lib. 6. c. 38.

LXXIV. Si maritus uxorem aut uxor maritum interfecerit, æquum judicium sit super eos, dicente Domino: *Non consideres personam pauperis, nec honores vultum potentis.* Et post pauca: *Ita*, inquit, *parvum audietis ut magnum; nec accipietis cujusquam personam, quia Dei judicium est.* Idcirco uterque eorum in hujuscemodi criminis accusatione, si negaverit, pari judicio examinetur.

Levit. 19.

Deuter. 1.

De eadem re. *Ex Capitulariùm libro* III. *cap.* LXXXIX.

Lib. 1. Capitular. c. 67.

LXXV. Ut homicidia infra patriam, sicut in lege Domini interdictum est, nec caussa ultionis nec avaritiæ nec latrocinandi fiant. Et ubicunque inventi fuerint, à judicibus nostris secundùm legem ex nostro mandato vindicentur. Et non occidatur homo nisi lege jubente.

De

De eadem re. *Ex eodem.*

LXXVI. Quicunque propria uxore derelicta, vel absque lege sine causa & certa probatione interfecta, aliam duxerit uxorem, armis depositis, publicam agat pœnitentiam; & si contumax fuerit, comprehendatur à Comite, & ferro vinciatur, & in custodiam mittatur, donec res ad nostram notitiam deducatur. [*Vide Hincmar. to. 1. pag. 590.*] Lib. 5. Capitular. c. 149. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 13. c. 5. Burchard. lib. 6. c. 37.

De pugna duorum, quod nostri campum appellant, quod pro imputato adulterio solet exerceri. *Ex epistola Nicolai Papæ ad Karolum Regem.*

LXXVII. Monomachiam verò in lege non assumimus, quam præceptam fuisse non reperimus: quam licèt inisse quosdam legerimus, sicut sanctum David & Goliam sacra prodit historia, nusquam tamen ut pro lege teneatur, alicubi divina sancit auctoritas, cùm hoc & hujuscemodi sectantes Deum solummodo tentare videantur. Nicol. I. epist. 50. Burchard. lib. 9. c. 51.

De eadem re. *Ex eadem epistola.*

LXXVIII. Verùm, sicut multorum relatu didicimus, Lotharius Rex conventum celebrare disponit, & Thetbirgam Reginam examini proprio & judicio subicere meditatur, & si quidem eam præstigiis falsitatis suæ potuerit exhibere, quasi non fuerit legitima sua uxor, vult eam penitùs à se sequestrare. Sin autem, vult eam tanquam propriam uxorem admittere, sed deinde quasi mœchata fue- Burchard. lib. 9. c. 50.

* *Editio Helmæstad.* pro

rit, insimulare, atque * per hoc hominem suum & hominem Thietbirgæ ad monomachiam impellere, & si homo ipsius Reginæ ceciderit, disponit hanc sine dilatione perimere. Quæ quantum sint omni divinæ legi contraria, magnitudo prudentiæ vestræ credimus jam advertit.

De parricidis. *Ex Capitul.*

Addit. I v. c. 85. Lib. I. Leg. Longob. tit. 10. c. 4.

LXXIX. Quicunque propter cupiditatem rerum patrem aut matrem aut fratrem aut sororem vel nepotem aut alium propinquum suum interfecerit, hereditas interfecti ad legitimos heredes perveniat. Interfectoris verò hereditas in fiscum redigatur. Ipse verò ordinante Episcopo publicæ pœnitentiæ subdatur.

De his qui ferro vinciuntur. *Ex eodem.*

Lib. I. Capitular. c. 79.

LXXX. Ut mangones & cotiones, qui sine omni lege vagabundi vadunt per istam terram, non sinantur vagari ad deceptiones hominum, nec isti ferro colligati atque constricti, qui dicunt sibi injunctum esse à sacerdote ut vagi & profugi per patrias ambulent. Melius nobis videtur ut uno in loco permaneant laborantes & servientes & patientiam habentes, secundùm quod canonicè impositum fuerit.

Caput istud non extat in libro primo Capitularium in vetustissimis codicibus manu scriptis, non in regio, ex quo prima Parisiensis editio prodiit, non in Rivipullensi, non de-

mum in Colbertino. Utrobique autem extat in appendice prima libri quarti cap. XXXIV. *Editio porrò vulgata iſtius capitis, quam etiam præferunt vetuſti codices, multùm diverſa eſt ab ea quam refert Regino. Illud ſanè admonendum, pro eo quod Regino habet &* patientiam habentes, *in libris Capitularium ſcriptum eſſe &* pœnitentiam agentes.

De faidis coërcendis.

LXXXXI. Si quis aliqua neceſſitate cogente homicidium commiſit, Comes in cujus miniſterio res eſt perpetrata & compoſitionem facere & faidam per ſacramentum pacificare faciat. Quòd ſi una pars ei ad hoc conſentire noluerit, id eſt, aut ille qui homicidium fecit, aut is qui compoſitionē ſuſcipere debet, faciat illum qui ei contradicit ad præſentiam noſtram venire, ut eum ſecundùm tempus quod nobis placuerit in exilium mittamus, donec ibi caſtigetur, ut Comiti ſuo inobediens ulteriùs eſſe non audeat, & majus damnum non accreſcat. Lib. 4. Capitular. c. 27. Lib. 1. Leg. Longob. tit. 9. c. 34.

De femina quæ virum per maleficium interficit. *Ex Pœnitentiali cap.* XV.

LXXXII. Mulier, ſi aliquos interimit arte malefica, id eſt, per poculum aut per aliquam artem, ſeptem annis pœniteat. Si pauperçula fuerit, quatuor annis pœniteat.

De eadem re. *Ex Concilio Helibertenſi.*

LXXXIII. Si quis verò maleficio interficiat alterum, eò quòd ſine idololatria perfi- Concil. Eliber. c. 6. Bur. ha. d. lib. 6. c. 26.

cere ſcelus non potuit, nec in finem percipiendam illi eſſe communionem.

Unde ſuprà.

Halitgar. lib. 6. c. 5. LXXXIV. Si quis maleficio ſuo aliquem perdiderit, ſeptem annis pœniteat, & eleemoſynas multas faciat.

De eadem re.

Burchard. lib. 6. c. 39. LXXXV. Si mulier maritum ſuum cauſa fornicationis veneno interficit aut quacunque arte perimere facit, quia dominum & ſeniorem ſuum occidit, decem annis pœniteat.

De his qui hominem ſuadent interfici. *Ex Lege Romana. Pauli Sententiarum lib. v. cap. xxv.*

Pauli Sent. lib. 5. c. 23. LXXXVI. Mandatores cædis, id eſt, qui homines præcipiunt vel ſuadent interficere, perinde ut homicidæ puniantur.

De eadem re.

Ibid. LXXXVII. Qui verò aliquem interficit hominem, aliquando abſolvitur; & qui non occidit, ut homicida tenetur vel damnatur. Conſilium enim uniuſcujuſque, non factum, puniendum eſt. Ideóque qui cùm vellet occidere, id caſu aliquo perpetrare non potuit, ut homicida punietur. Et is qui caſu jactu teli hominem imprudenter occidit, abſolvitur.

De eo qui hominem caſtraverit. *Ex eadem.*

Ibid. LXXXVIII. Qui hominem libidinis

aut negotiationis causa castraverit castrandúmque tradiderit, sive servus sive liber sit, capite puniatur.

Unde suprà.

LXXXIX. Si aliquis causa explendæ libidinis, vel odij meditatione, ut non ex eo soboles nascatur, homini aut mulieri aliquid fecerit vel ad potandum dederit ut non possit generare aut concipere, ut homicida teneatur. Burchard. lib. 17. c. 17.

Hoc totum idcirco ex lege Romana posuimus ut sacerdos ex lege perpendat modum pœnitentiæ in talibus transgressionibus. Canonica enim auctoritas cum lege Romana ex maxima parte concordat.

De his qui circumciduntur. *Ex eadem lege cap.* XXIV.

XC. Cives Romani qui se Judaico ritu vel servos suos circumcidi patiuntur, bonis ademptis in insulam deportentur, medici capite puniantur. Pauli Sent. lib. 5. c. 22.

Si Judæus servum alienæ nationis circumciderit. *Ex eadem.*

XCI. Judæi, si alienæ nationis comparatos servos circumciderint, aut exilio deportentur, aut capite puniantur. Ibid.

De his qui semetipsos interficiunt. *Ex Concilio Bracarensi cap.* XV.

XCII. Placuit ut hi qui sibi ipsis aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, vel quolibet modo in- Concil. Bracar. 1. c. 16. Halitgar. lib. 4. c. 6. Burchard. lib. 19. c. 130.

Vide lib. 6. Capitular. c. 70. & lib. 7. c. 344.

ferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurparunt. Similiter & de his placuit fieri qui pro sceleribus puniuntur.

De his qui in patibulo suspenduntur, *Ex Concilio Mogontiacensi.*

Concil. Mogunt. sub Rhab. c. 27. Burchard. lib. 11. c. 76.

XCIII. Quæsitum est ab aliquibus fratribus de his qui in patibulis suspenduntur pro suis sceleribus post confessionem Deo peractam, utrum cadavera illorum ad Ecclesias deferenda sint, & oblationes pro eis offerendæ, & Missæ celebrandæ, an non. Quibus respondemus: Si omnibus de peccatis suis puram confessionem agentibus & dignè pœnitentibus communio in fine secundùm canonum jussum danda est, cur non eis qui pro peccatis suis extremam pœnam persolvunt? Scriptum est enim: *Non judicat Dominus bis in idipsum.*

De furibus & latronibus deprehensis. *Ex Concilio Triburiensi.*

Concil. Tribur. c. 31. Burchard. lib. 11. c. 59. & apud Grat. 13. q. 2. c. 31.

XCIV. Fures & latrones si in furando & prædando occidantur, visum est pro eis non orandum: si comprehensi aut vulnerati, Presbytero vel Diacono confessi fuerint, communionem eis non negamus.

* * *

Qui propter cupiditatem Judæum vel paganum occiderit. *Ex Concilio Mogontiacensi.*

XCV. Qui odij meditatione, vel propter cupiditatem, Judæum vel paganum occiderit, quia non leve vitium committitur, ut homicidam convenit pœnitere; quandoquidem nec exteris gentibus, nisi oblatam pacem respuerint, bellum est populo antiquo penitùs inferre præceptum. Concil. Vvormac. c. 27. Burchard. lib. 6. c. 33.

Si quis insaniens hominem occiderit. *Ex eodem.*

XCVI. Si quis insaniens aliquem occiderit, si ad sanam mentem pervenerit, levior ei pœnitentia imponenda est quàm ei qui sana mente tale quid commiserit. Cui quamvis pœnitentia sit imponenda, quia ipsa infirmitas causa peccati, licèt fortassis occulta contigisse creditur, tanto tamen sit levior quàm ei qui sanus aliquem occiderit, quantum inter sanum & insanum, inrationabile à rationabili constat esse discriminis. Concil. Vvormac. c. 28. Burchard. lib. 6. c. 15. & apud Gratian. 15. q. 1. c. 12.

Si plures unum hominem occiderint. *Ex Concilio Mogontiacensi.*

XCVII. Si quatuor aut quinque homines seu etiam plures contra unum hominem rixati fuerint, & ab his vulneratus mortuus fuerit, quicunque eorum plagam imposuit, secundùm statuta canonum ut homicida judicetur. Burchard. lib. 6. c. 42.

Hoc caput Regino laudat ex Concilio Mogontiacensi, Burchardus & vetus canonum collector MS. in bibliotheca regia ex Concilio apud Vermerias cap. XCIX. Vtrobique autem amplior habetur quàm apud Reginonem.

De eo cui imputatur homicidium & probari non potest. *Ex eodem.*

Burchard. lib. 6. c 24.

XCVIII. Ubi manifestari potest quemlibet hominem perpetrasse homicidium, secundùm canonicam auctoritatem condignum pœnitentiæ judicium illi ingeratur. Si autem manifestis indiciis non potest probari eum homicidam esse, nec ipse vult confiteri, omnipotentis Dei judicio, cui omnia occulta manifesta sunt, reservetur. Et tamen indicetur quòd communione ecclesiastica indignus sit, donec perpetratum crimen confiteatur, & per confessionem & pœnitentiam condignam ab hoc crimine se absolvere certet.

ABHINC DE ADULTERIIS ET FORNICATIONIBUS.

Ex Concilio Ancyrano.

Concil. Ancyr. c. 19. Halitgar. lib. 4. c. 9. Concil. Vvormac. c. 44.

XCIX. Si cujus uxor adulterata fuerit, vel si ipse adulterium commiserit, septem annorum pœnitentia oportet eum perfectionem consequi secundùm pristinos gradus.

De eo qui uxorem habens, concubinam tenet. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 3. c. 17.

C. De eo qui uxorem habens, si concubi-

nam habuerit, ut non communicet. Ceterùm is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, tantùm ut unius mulieris aut uxoris aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Aliàs verò, vivens abiciatur, donec desinat & ad pœnitentiam revertatur.

De repudio. *Ex epistola Innocentij Papæ.*

CI. De his etiam requisivit dilectio tua qui interveniente repudio aliis se matrimonio copulaverunt; quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui verò vel uxore vivente, quamvis dissociatum esse videatur conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut hæ etiam personæ quibus tales conjuncti sunt, etiam ipsæ adulterium commisisse videantur, secundùm illud quod legimus in evangelio: *Qui dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur.* & ideo omnes à communione fidelium abstinendos.

Decreta Innoc I. c 26. Rhab. epist. ad Heribald. c. 21. Burchard. lib. 9. c. 72.

De feminis quæ relinquunt viros suos. *Ex Concilio Heliberitano.*

CII. Item feminæ quæ nulla præcedente causa reliquerunt viros suos, & alteri se copulaverunt, nec in finem accipiant communionem.

Concil. Eliberit. c. 8. Burchard. lib. 9. c. 62.

De adultero marito. *Vnde suprà.*

CIII. Item femina fidelis, quæ adulterum maritum reliquerit fidelem, & adulterum ducit, prohibeatur ne ducat. Si autem duxerit,

Concil. Eliberit. c. 9. Burchard. lib. 9. c. 63.

non priùs accipiat communionem quàm is quem reliquit de ſeculo exierit; niſi fortè neceſſitas infirmitatis dare compulerit.

Canon eſt Eliberitani Concilij, relatus ab omnibus decretorum collectoribus, Reginone, Burchardo, Ivone, Gratiano. Omnino autem prævaluiſſe videtur lectio quæ bona non eſt. Nam hæc apud Reginonem, tum etiam apud Burchardum & Ivonem parte 8. cap. 199. *legitur* & adulterum ducit. *Contrà, in omnibus editionibus canonum Eliberitanorum, apud Rhabanum in capite tertio libri pœnitentialis ad Otgarium, denique in vetuſtiſſimo codice MS. Reginonis, quo nos utimur in hac noſtra editione, in veteri denique canonum collectione MS. quæ extat in bibliotheca regia, diſertè ſcriptum eſt* & alterum ducit. *quam lectionem confirmat idem Rhabanus in epiſtola ad Heribaldum cap.* 21. *ubi pro his vocibus habet* & alij nubit. *Apud Gratianum verò legitur in antiquis editionibus:* & alterum maritum duxerit. *Nos itaque vitiatam lectionem prætulimus ſincere, ut intactos ſervaremus fontes ex quibus Burchardus ſuos rivulos derivavit.*

De diſcidio. *Ex Concilio Africano.*

Concil. Afric. c. 69. Halitgar. lib. 4. c. 10. Pœnit. Rhab. c. 3. Burchard. lib. 9. c. 64.

CIV. Placuit ut ſecundùm evangelicam & apoſtolicam diſciplinam neque dimiſſus ab uxore, neque dimiſſa à marito, alteri conjungantur, ſed ita maneant, aut ſibi reconcilientur. Quòd ſi contempſerint, ad pœnitentiam redigantur. in qua cauſa legem imperialem petendam promulgari.

De eadem re. *Ex dictis Auguſtini de Sermone Domini in monte.*

CV. Apoſtolus Paulus dicit: *His qui ſunt in conjugio præcipio, non ego, ſed Dominus, uxorem à viro non diſcedere, quòd ſi diſceſſerit, manere innuptam, aut viro ſuo reconciliari.* Poteſt enim fieri ut diſcedat ea cauſa qua Dominus permiſit. Aut ſi feminæ licet virum dimittere etiam præter cauſam fornicationis, quid reſpondebimus de hoc quod dicit poſterius, *& vir uxorem non dimittat.* Quare non addidit, *excepta cauſa fornicationis*, quod Dominus permittit; niſi quia ſimilem formam vult intellegere, ut ſi dimiſerit, quod cauſa fornicationis permittitur, maneat ſine uxore, aut reconcilietur uxori. *Et poſt pauca*: Dominus autem permiſit cauſa fornicationis uxorem dimitti. Sed quia permiſit, non juſſit. 1. Cor. 7. Burchard. lib. 9. c. 71 & apud Gratian. 32. q. 7. c. 3.

De eadem re. *Ex Capitularium lib. 1. cap.* XLIII.

CVI. Ut nec uxor à viro dimiſſa alium accipiat virum vivente viro ſuo, nec vir aliam accipiat vivente uxore priore. Lib. 1. Capitular. c. 43. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 13. c. 4.

De legitimis conjugiis. *Ex dictis Hieronymi.*

CVII. Tria legitima conjugia in ſcripturis leguntur. Primum legitimum conjugium eſt, virgo caſta in virginitate viro data legitimè. Secundum, virgo in civitate deprehenſa à viro, & illi per vim copulata. Si voluerit pater ejus, dotabit eam ipſe vir quantum judica- 36. q. 2. c. 8.

verit ipſe pater, & dabit pretium pudicitiæ ejus. Si autem habuerit ſponſum antequam deprehenſa fuerit, dabitur ei. Tertium, filia prædicta deprehenſa, ſi non fuerit voluntas patris, trahet eam à prædicto viro, & tradet eam alij, & dotabit eam, & legitima erit ei. Sed primum his duobus præfertur. Additur
27. q. 2. c. 17. aliud quartum legitimum conjugium. Dum mortua fuerit uxor ejus, licet illi accipere aliam, ſed non repudiatam, non deſponſatam viro. Similiter debet & mulier. Quod Paulus manifeſtè docet: *Mulier*, inquit, *quæ ſub viro eſt ligata, ſub lege eſt viri quandiu vivit vir ejus.* & reliqua. Additur quintum: Quando ſive vir ſive mulier ex conſenſu religionem ceperit, licet alteri accipere novum conjugium, ſed puellam vel puerum.

Hanc auctoritatem, ut credimus, ſecutum eſt Concilium quod congregatum fuit apud Compendium temporibus Pippini Regis, in quo decretum ita legimus capitulo XVI.

CVIII. Si quis vir dimiſerit uxorem ſuam, & dederit ei licentiam pro religionis
Concil. Compend. c. 13. cauſa infra monaſterium Deo ſervire & velum ſuſcipere, ſicut diximus, propter Deum, vir illius, ſi vult, accipiat legitimam mulierem. Similiter & mulier faciat.

Sed hæc ſententia canonicis atque apoſtolicis informatur documentis, ut ſuprà monſtratum eſt. Sed & Nicolai Papæ decretis informamur, qui ad Lotharium Regem ita ſcribit.

Si conjugatus vult ſeculum relinquere.
Ex epiſtola Nicolai.

CIX. Itaque ſummo ſtudio Thietbirgam conjugem tuam tanquam propriam carnem fovere ac diligere procurato, & ne illam à te ſeparari ullo pacto conſentias, vigilanter attende. Unde ſi vult à te diſcedere, corripe, immo corrige eam, & à tali intentione per omnia revocare ſatage. Jam verò ſi amore pudicitiæ ſeparationem quærit, & conjugalis connubij ſolutionem efflagitat, certum eſt, Apoſtolo dicente, quia mulier ſui corporis poteſtatem non habet, ſed vir. Verùm ſi & ipſe pudicitiam ſectatus, religionis obtentu copulam diſſolvere vis, tantùm ne ſimulatè fiat, concedimus. Nam licèt ſit ſcriptum, *Quod Deus conjunxit homo non ſeparet*, Deus tamen, & non homo, ſeparat quando divini amoris intuitu ex conſenſu utriuſque conjugis matrimonia diſſolvuntur. Si ergo hoc modo vis, gratuito permittimus animo, celerémque præbemus aſſenſum. Aliter autem fieri mutuam ſeparationem veſtram prohibemus. Nicol. I. epiſt. 67. Burchard. lib. 9. c. 53.

De eadem re. *Ex dictis Baſilij Epiſcopi.*

CX. Si quis vult conjugatus converti ad monaſterium, non eſt recipiendus, niſi priùs à conjuge caſtimoniam profitente fuerit abſolutus. Nam ſi illa, vivente illo, per incontinentiam alteri nupſerit, procul dubio adultera erit; nec recipitur apud Deum ejuſmodi viri converſio, quam ſequitur conjugalis fœderis proſtitutio. Tales igitur tunc ſine culpa ſe- Burchard lib. 9. c 45.

quuntur Christum, relicto seculo, si habeant ex pari voluntate castitatis consensum.

De his qui conjuges sine judicio dimittunt. *Ex Concilio Agathensi.*

Conc. Agath. c. 25. Lib. 7. Capitular. c. 226.

CXI. Hi verò seculares qui conjugale consortium nulla culpa graviori dimittunt vel etiam dimiserunt, & nullas causas discidij probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt ut aut aliena aut inlicita præsumant, si antè quàm ante Episcopum comprovincialem discidij causam dixerint, & priùs uxores quàm judicio damnentur abjecerunt, à communione Ecclesiæ ac populi cœtu, pro eo quòd fidem conjugij maculant, excludantur.

Ut omnis controversia, si judicio ecclesiastico expetit agitari, nequaquam ad seculare judicium transeat. *Ex Capitulare.*

CXII. Statutum est ut quæcunque controversiæ judicio & auctoritate ecclesiastica cœperint agitari, nequaquam ad seculare judicium transeant, ubi iteratò provocent, sed ecclesiasticis sanctionibus terminentur. Nam à judicibus quos communis consensus elegerit ad alios judices non licet provocare, nisi major auctoritas sit, secundùm canonicam normam. Si autem in seculari judicio, id est, in Comitis placito, causa priùs fuerit ventilata, secundùm legem mundanam finiatur, salvo ecclesiasticæ legis privilegio.

De eadem re. *Ex epistola Nicolai Papæ ad Karolum Regem.*

CXIII. Scripsit nobis Thietbirga Regina regia se velle dignitate seu copula exui, & sola privata vita esse contentam desiderare. Cui nos rescripsimus hoc aliter fieri non posse nisi eandem vitam conjux ejus Lotharius elegerit. *Et post pauca:* De retroacta controversia Thietbirga non debet ulteriùs ad iteratam responsionem provocari: quia quod semel bene definitum est, & interpositis juramentis deliberatum, nulla debet iteratione, nisi fortassis ubi fuerit major auctoritas, retractari. Nicol. I. epist. 50. Burchard. lib. 9. c. 49.

De judicio ecclesiastico.

CXIV. Deinde quia Ecclesiæ refugium quærens, ecclesiasticum judicium semper expetens, seculari non debet judicio summitti. Post hæc verò, cùm nos ex utraque parte, id est, tam à Rege quàm à Regina fuerimus provocati judices, nósque amborum controversiam executi simus, ad nullos alios convenit judices super hoc negotio convolare; cùm secundùm sacros canones à judicibus quos communis consensus elegerit non liceat provocare; & ubi concessa est provocatio, non nisi ubi major est auctoritas liceat provocare. Itaque cùm non sit apostolicæ sedis auctoritate, quæ amborum negotium executa est, usquam major auctoritas, nescimus si alicui liceat de ejus judicare judicio vel ejus retractare sententiam. Nicol. I. ibid.

Ut nullus cauſam judicatam iterare præſumat. *Ex Capitularium lib.* III. *cap.* XXXI.

Lib. 3. Capitular. c. 51.

CXV. Si quis cauſam judicatam repetere præſumpſerit in mallo, ibique teſtibus convictus fuerit, aut quindecim ſolidos componat, aut quindecim ictus à Scabinis qui cauſam priùs judicaverunt accipiat.

Ut femina de adulterio inculpata, ſi cum marito debet inire certamen legale, ſuæ poteſtati debet ad tempus reſtitui. *Ex epiſtola Nicolai Papæ.*

Nicol. I. epiſt. 50. Burchard. lib. 9. c. 52. * *Apud Sirmond.* nulla ratio patitur

CXVI. Præterea, ſive de conjugij fœdere ſive de adulterij crimine judicium ſit agitandum, * nulla ratione patet Thiethirgam cum Lothario poſſe inire conflictum, vel legitimum controverſiæ inire certamen, niſi priùs ad tempus fuerit ſuæ poteſtati & conſanguineis propriis liberè ſociata; inter quos etiam locus providendus eſt in quo nulla ſit vis multitudinis formidanda, & non ſit difficile teſtes producere vel ceteras perſonas quæ tam à ſanctis canonibus quàm à venerandis Romanis legibus in hujuſmodi controverſiis requiruntur. Hæc idcirco diximus ut oſtendamus quem legum conflictum Lotharius congredi poſſe autumat cum perſona quam in ſuis penetralibus cotidie fatigat & conterit, quando vult ad judicium educit, quando vult ad clauſtra reducit, & quando educta fuerit, niſi ea profiteatur quæ ipſe præceperit &c. Propriæ igitur libertati committi & ab omni oppreſſione ac

ne ac poteſtate illius, cum quo initur conflictus, oportet liberari atque ſuis *liberter uti, & ſuſpectas perſonas convenit declinare qui ſe ab objectis oſtendere cupit immunem. *licenter

Ne Epiſcopi ſententia retractetur. *Ex Lege Romana.*

CXVII. Conſtantinus Imperator dicit: Pro ſanctis ac venerabilibus habeatur quicquid Epiſcoporum fuerit ſententia terminatum, nec liceat ulteriùs retractari negotium quod Epiſcoporum ſententia deciderit. Li 1. Cod. Theodoſ. De epiſc. jud.

Si qua mulier mortem viri ſui cum aliis conſiliata ſit. *Ex Concilio quod factum fuit ad Vermeriam temporibus Pippini Regis, cap.* VI.

CXVIII. Si qua mulier mortem viri ſui cum aliis conſiliata eſt, & ipſe vir ipſius hominem, ſe defendendo, occiderit, & hoc probare poteſt, ille vir poteſt, ut nobis videtur, ipſam uxorem dimittere, & ſi voluerit, aliam accipiat. Ipſa autem inſidiatrix, pœnitentiæ ſubacta, abſque ſpe conjugij maneat. Concil. Vermer. c. 5. Burchard. lib. 6. c. 41.

De ingenuo qui ancillam alterius acceperit. *Ex eodem, cap.* VII.

CXIX. Si quis ingenuus homo ancillam alterius uxorem acceperit, & æſtimat quod ingenua ſit, ſi ipſa femina poſtea fuerit inſervita, ſi eam à ſervitute redimere poteſt, faciat; ſi non poteſt, ſi voluerit, aliam accipiat. Similiter & mulier ingenua de ſervo alterius facere poteſt. Concil. Vermer. c. 6. Burchard. lib. 9. c. 26.

Si ſervus ſuam ancillam concubinam habet. *Ex eodem, capite* VIII.

Concil. Vermer. c. 7. CXX. Si ſervus ſuam ancillam concubinam habuerit, ſi ita placet, poteſt, illa dimiſſa, parem ſuam ancillam domini ſui accipere.

De liberto qui ancillam domini tenuerit. *Ex eodem.*

Concil. Vermer. c. 8. CXXI. Si ſervus libertate à domino ſuo accepta, poſtea cum ancilla ejus adulterium perpetraverit, ſi dominus ejus vult, velit nolit, ipſam uxorem habebit.

Si venditionis cauſa ſervus & ancilla ſeparentur. *Ex eodem.*

Concil. Vermer. c. 19. CXXII. Si ſervus & ancilla per venditionis cauſam ſeparati fuerint, prædicandi ſunt ut ſic maneant, ſi eos conjungere non poſſumus. Sed Lex Romana longè meliùs de hac duntaxat cauſa præcipere videtur.

De eadem re. *In Lege Romana, cap.* XXV.

Interpret. l. un. Cod. Theodoſ. de com. divid. CXXIII. In diviſione, *inquit*, patrimoniorum ſeu fiſcalium dominorum, ſeu privatorum, obſervari ſpecialiter debet ut quia injuſtum eſt filios à parentibus, uxores à maritis, cùm ad quemcunque poſſeſſio pervenerit, ſequeſtrari, ut mancipia quæ permixta fuerint, id eſt, uxor cum filiis & marito ſuo, datis vicariis, ad unum debeant pertinere, cui neceſſe fuerit commutare quod ſollicitudo ordinantium debet ſpecialiter cuſtodire, ut ſepa-

ratio fieri omnino non possit.

Id etiam in venditione vel emptione videtur observari debere, ut quando quis maritum emerit, emat pariter & conjugem; nisi fortè alterius ancilla fuerit. Hac de re lex jubet atque interdicit ut nullus servus neque proprius neque ecclesiasticus neque de fisco ancillam alienam in conjugium ducat, similiter ancilla alterius servum nequaquam accipiat. quòd si fecerit, irritum habeatur hujuscemodi conjugium, & pro adulterio deputetur. [*Vide lib. 2. leg. Longob. tit.* 12. *cap.* 10.]

Si maritus certa necessitate impellente extra ducatum fugerit. *Ex Concilio unde suprà.*

CXXIV. Si quis necessitate inevitabili cogente in alium ducatum seu provinciam fugerit, aut seniorem suum, cui fidem & fidelitatem promissam mentiri non potest, secutus fuerit, & uxor ejus, cùm valet & potest, amore parentum aut rerum suarum eum sequi noluerit, ipsa omni tempore, quandiu vir ejus quem secuta non fuit vivit, semper innupta permaneat. Ille verò qui necessitate cogente in alia patria manet, si nunquam in suam patriam se reversurum sperat, si se continere non potest, aliam uxorem accipiat, tamen cum pœnitentia. Concil. Vermer. c. 9. Burchard. lib. 9. c. 14.

De eo qui uxorem suam permisit velare. *Ex eodem, cap.* XXII.

CXXV. Qui uxorem suam permiserit velare, aliam non accipiat. Concil. Vermer. c. 21. Burchard. lib. 9. c. 46.

Si mulier ſine licentia mariti ſui velum accipiat. *Ex decreto apud Compendium.*

Concil. Compend. c. 3. Lib. 5. Capitular. c. 16. Burchard. lib. 9. c. 47.

CXXVI. Mulier ſi ſine licentia mariti ſui velum in caput miſerit, ſi viro placuerit, recipiat eam iterum ad conjugium.

De homine qui in alia provincia uxorem acceperit. *Ex eodem, cap.* VIII.

Concil. Compend. c. 6.

CXXVII. Homo Francus accepit beneficium à ſeniore ſuo in alia provincia, & duxit ſecum ſuum vaſſallum; & poſt hæc fuit ibi mortuus ipſe ſenior, & remanſit ibi prædictus vaſſallus. Accepit autem homo alius ipſum beneficium; & ut ſecurus poſſet habere ipſum vaſſallum, dedit illi mulierem de ipſo beneficio, & habuit eam aliquo tempore. Et cùm ille ſenior durè ageret contra eum, dimiſſa conjuge reverſus eſt ad parentes ſenioris ſui mortui, & accepit ibi uxorem. Definitum eſt ut illam quam poſtea accepit habeat.

De uxore antè contaminata. *Ex eodem, cap.* X.

Concil. Compend. c. 7.

CXXVIII. Si quis uxorem accepit, & eam contaminatam inveniens dereliquit, & aliam accepit, ſtatutum eſt ut omnimodis ad priorem revertatur: quia & ipſe, quando illam accepit, poteſt fieri ut virgo non eſſet; nec mulier lege viri tenetur quouſque marito conjungatur. Illa quam poſtea accepit, nubat cui vult.

Ne furiosi matrimonio jungantur.
Ex Lege Romana.

CXXIX. Neque furiosus neque furiosa matrimonium contrahere possunt. sed si contractum fuerit, non separetur. Paul. lib. 1. Sent. tit 19. Burchard. lib. 9. c. 30.

Si qui matrimonia sani junxerunt.
Ex eodem.

CXXX. Si qui matrimonium sani contraxerunt, & uni ex duobus amentia aut furor aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his qui ab adversariis cœcantur, aut membris detruncantur. Burchard. lib. 9. c. 28.

Si cujus uxor adulterium perpetraverit. *Ex Concilio Nannetensi, cap.* XXI.

CXXXI. Si cujus uxor adulterium perpetraverit, & hoc à viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem; illa verò septem annis publicè pœniteat. Vir verò ejus, illa vivente, nullatenus aliam accipiat. Quòd si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat; ita tamen ut pariter cum illa pœnitentiam agat; & exacta pœnitentia, post septem annos ad communionem uterque accedat. Similis forma & in muliere servabitur, si eam vir ejus adulteravit. Concil. Nannet. c. 12.

Si non sociati conjugio fornicati fuerint.
Ex eodem, cap. XXII.

CXXXII. Si qua mulier non habens vi- Concil. Nannet. c. 13.

rum aut vir non habens uxorem fuerint fornicati, tribus annis pœniteant.

Quid si unus absolutus & alter copulatus adulterati fuerint. *Ex eodem.*

Concil. Nannet. c. 14. Burchard. lib. 9. c. 70.

CXXXIII. Quod si vir non habens uxorem cum alterius uxore adulteraverit, aut si qua mulier non habens virum cum alterius viro, ille qui fœdus violavit conjugij, septem annis, ut suprà dictum est, pœniteat; ille qui lege conjugij non tenetur, quinque annis pœniteat. Neque enim æqualis pœnitentia danda est his quibus sufficere poterat ad explendam libidinem suam conjugij amplexus, & illis qui conjuge carentes, ardore libidinis impellente in fornicationem ceciderunt.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

CXXXIV. Si quis vacans uxore, polluit se cum alterius uxore, annis duobus pœniteat. Similiter de feminis observandum.

Si uxoratus ancillam propriam tenuerit.

CXXXV. Si uxoratus ancillam propriam tenuerit, annum unum pœniteat, vel in alio anno tres quadragesimas & legitimas ferias, & tribus mensibus priùs se à sua contineat conjuge. Ancilla verò, si vim passa est, quadraginta dies, si consentiens fuerit, tres in anno quadragesimas & legitimas ferias pœniteat.

Si laicus cum laica femina fornicatus fuerit. *Ex eodem.*

CXXXVI. Si laicus cum laica femina, id est, uterque absolutus à lege conjugij, tres annos pœniteat; & quanto sæpius & negligentiùs ea peccata commiserunt, tanto magis & tempus addatur & modus pœnitentiæ. Burchard. lib. 9. c. 68.

De conjugato qui sæpius fornicatus fuerit. *Ex Concilio Heliberitano.*

CXXXVII. Si quis fidelis habens uxorem non semel sed sæpius fuerit mœchatus, in fine mortis est conveniendus. Quòd si se promiserit cessaturum, detur ei communio. Si resuscitatus, rursùs fuerit mœchatus, placuit ulteriùs non illudere alios de communione pacis. Concil. Eliber. c. 4. Rhab. epist. ad Heribald. c. 22. Burchard. lib. 9. c. 67.

De eo qui lapsus semel est. *Ex eodem Concilio.*

CXXXVIII. Si quis fortè habens uxorem, semel fuerit lapsus, placuit per quinquennium agere de ea re pœnitentiam, & sic reconciliari, nisi necessitàs infirmitatis coëgerit ante tempus dare communionem. Hoc & circa feminas observandum. Concil. Eliberit. c. 69.

Cur non communicant viri cum adulteris uxoribus. *Ex epistola Innocentij Papæ.*

CXXXIX. Et illud desideratum est sciri, cur communicantes viri cum adulteris uxoribus non conveniant, cùm è contrà uxores in Decreta Innoc. l. c. 24. Rhab. epist. ad Heribald. c. 21.

Burchard. lib. 9. c. 77. consortium adulterorum virorum manere videantur. Super hoc Christiana religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat. Sed viros suos mulieres non facilè de adulterio accusant, & non habent latentia peccata vindictam. Viri autem uxores adulteras liberiùs apud sacerdotes deferre consueverunt. Et ideo mulieribus, prodito earum crimine, communio denegatur. Virorum autem commissio latente, non facilè quisquam ex suspicionibus abstinetur; qui utique submovebitur, si ejus flagitium detegatur. Cùm ergo causa par sit, interdum, probatione cessante, vindictæ ratio conquiescit.

Si conscio marito uxor fuerit mœchata. *Ex Concilio Heliberitano.*

Concil. Eliberit. c. 70. Burchard. lib. 9. c. 69. Vide Leg. Longob. lib. 3. tit. 32. c. 6. CXL. Si conscio marito uxor fuerit mœchata, placuit nec in fine dandam ei communionem. Si verò eam reliquerit, post decem annos accipiat communionem.

Si quis cum Judæa vel gentili mœchatus fuerit. *Ex eodem.*

Concil. Eliberit. c. 78. CXLI. Si quis fidelis habens uxorem, cum Judæa vel gentili fuerit mœchatus, à communione arceatur. Quòd si alius eam duxerit, post quinquennium, acta legitima pœnitentia, poterit dominicæ sociari communioni.

Editio Helmastadiensis & codex MS. Parisiensis constanter legunt eam duxerit. *Apud Rhabanum verò in epistola ad Heribaldum cap.* XXVI. eum duxerit. *Consensus iste fecit ne eam lectionem mutaremus. Nam sus-*

picabar vocem duxerit *corruptam esse apud Reginonem, quòd in editionibus Concilij Eliberitani scriptum sit* eum detexerit.

De lenocinio. *Ex eodem Concilio.*

CXLII. Mulier, vel parens, vel quælibet fidelis, si lenocinium exercuerit, eò quòd alienum vendiderit corpus vel potiùs suum, placuit eam nec in finem accipere communionem. Concil. Eliberit. c. 12.

Ne Judæus Christianam ducat uxorem. *Ex Lege Theodosiana lib.* IX.

CXLIII. Nec Judæus Christianam, nec Christianus Judæam ducat uxorem Quòd si fecerit, cujuslibet accusatione velut in adulteris vindicetur. Interpret. l. 5. Cod. Theodos. de adulteris.

Ut alterius mulierem nullus accuset. *Ex eodem lib. cap.* IV.

CXLIV. In adulterio extraneam mulierem nemo accuset, sed propinqui ad quorum notam pertinet, id est, frater germanus, paternelis, patruus, & consobrinus. Reliqui tamen ante inscriptionem, si accusata adquieverit, possunt per satisfactionem veniam promereri. Interpret. l. 2. Cod. Theodos. de adulteris.

De maritis accusantibus. *Ex eodem.*

CXLV. Maritis sanè etiam ex suspicione accusare permissum est. Cod. Theod. ibid. Burchard. lib. 16, c. 37.

Ut familia de adulterio distringatur.
Ex eodem.

Interpret. l. 4. Cod Theodos. eod. tit. CXLVI. De adulterio uxorum maritis per tormenta familiæ utriusque, id est, suæ & uxoris, quærere permittitur; si tamen illo tempore quo admissum dicitur, hæc ipsa mancipia præsentia aut in eadem domo fuisse probantur. Similiter & si mortem sibi ab uxore adultera maritus paratam fuisse conqueritur. Similiter etiam familiæ utriusque pœna quærendum est si maritus mortem uxori qualibet ratione paraverit.

Si ingenua servo proprio se miscuerit.
Ex eodem, cap. VI.

Interpret. l. un. Cod. Theodos. De mulier. quæ se ser. pr. junx. CXLVII. Si qua ingenua mulier serva proprio se occultè miscuerit, capitaliter puniatur. Servus etiam qui in adulterio dominæ convictus fuerit, ignibus exuratur. Servis etiam hoc crimen accusare licet; & si probaverint, libertatem consequantur; & si non, puniantur. Hereditas mulieris vel filiis, si sunt ex maritis suscepti, vel propinquis ex lege venientibus tribuatur.

Quando permittatur uxor occidi. *Pauli Sententiarum libro* II. *cap.* XXVII.

Paulus lib. 2. sent. tit. 27. CXLVIII. Inventam in adulterio uxorem maritus ita demum occidere potest, si adulterium domi comprehendat.

De reo lenocinij. *Ex eodem.*

Paul. ibid. CXLIX. Eum qui in adulterio deprehen-

ſam uxorem non ſtatim dimiſerit, reum lenocinij poſtulare placuit.

De dilatione in cauſa adulterij. *Ex eodem.*

CL. In cauſa adulterij, ſi manifeſtum fuerit, dilatio poſtulata impertiri non poteſt. [*Apud Paulum:* dilatio poſtulata impetrari non poteſt.] Paul. ibid.

De virginibus laicis. *Ex Concilio Heliberitano.*

CLI. Virgines quæ virginitatem ſuam non cuſtodierint, ſi eoſdem qui eas violaverint maritos acceperint, eò quòd ſolas nuptias violaverint, poſt pœnitentiam unius anni reconcilientur. Si alios cognoverint viros, eò quòd mœchatæ ſunt, quinquennio pœniteant, & ſic ad communionem accedant. Concil. Eliberit. c. 14. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 23. Burchard. lib. 9. c. 14.

De his qui fidem ſponſaliorum frangunt. *Ex eodem.*

CLII. Si qui parentes fidem fregerint ſponſaliorum, triennij tempore abſtineant. Si tamen idem ſponſus vel ſponſa in gravi crimine fuerint deprehenſi, excuſati erunt parentes. Concil. Eliberit. c. 54.

De benedicenda ſponſa. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

CLIII. Sponſus & ſponſa, cùm benedicendi ſunt à ſacerdote, à parentibus ſuis vel à paranymphis offerantur. Qui cùm benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia Concil. Carthag. 4. c. 13. Burchard. lib. 9. c. 5.

ipſius benedictionis in virginitate permaneant.

Ut nullus alterius ſponſam accipiat. *Ex epiſtola Siricij Papæ.*

Decreta Siricij c. 4. Halitgar. lib. 4. c. 15. Burchard. lib. 9. c. 31.

CLIV. De conjugali autem violatione requiſiſti, ſi deſponſatam alij puellam alter in matrimonium poſſit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus: quia illa benedictio, quam nupturæ ſacerdos imponit, apud fideles cujuſdam ſacrilegij inſtar eſt ſi illa tranſgreſſione violetur.

De raptis puellis & deſponſatis. *Ex Concilio Ancyrano.*

Concil. Ancyr. c. 10. Halitgar. lib. 4. c. 18. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 20. Burchard. lib. 9. c. 38.

CLV. Deſponſatas puellas, & poſt ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiamſi eis à raptoribus vis inlata conſtiterit.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* I. *cap.* XCIX.

Lib. 1. Capitular. c 105. Capitulare Aquiſgran. Ludovici Pij c. 24. Burchard. lib. 9. c. 37.

CLVI. Proinde placuit atque ſtatutum eſt à ſacro conventu ut raptor publica pœnitentia multetur. Raptam verò ſi ſponſus recipere noluerit, & ipſa eidem crimini conſentiens non fuit, licentia nubendi alij non negetur. Quòd ſi & ipſa conſenſit, ſimili ſententiæ ſubjacebit. Quòd ſi & ipſi poſt hæc ſe conjungere præſumpſerint, utrique anathematizentur.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi cap.* LXIX.

Concil. Meld. c. 68.

CLVII. De his qui ſponſas alienas ra-

piunt antiqua & ſynodalis ſententia obſervetur. Quòd etſi forte in Eccleſia eventus talis reperiri dinoſcitur, ut pro ſalutis & religionis competentia humanius quiddam * debeat tractari Pontifices, ſicut canonica, ut eiſdem verbis utamur, docet auctoritas, quia prior, inquiens, definitio durius, poſterior autem quiddam tractavit humanius, nullo modo ut ad maximam indulgentiam deſcendamus, alterius ſponſæ acceptor ſine publica tranſeat pœnitentia, & ſponſo legaliter multam componat. quòd ſi hæc obedire renuerit, ſine ulla refragatione anathematizetur. fautores verò illius, juxta modum culpæ, epiſcopali decreto pœniteant. Si verò, quod non optamus, de gradu eccleſiaſtico talibus nuptiis ſe conſenſorem vel interventorem manifeſtè prodiderit, à gradu proprio repellatur. & ſi veriſimilibus exinde ſuſpicionibus fuerit propulſatus, canonicè ſe purget.

Burchard. lib. 9. c. 32.

* debeant tractare Pont.

De non ſponſatis. *Ex Capitularium lib.* 1. *cap.* XCVIII.

CLVIII. De puellis raptis necdum deſponſatis in Chalcedonenſi Concilio ſcriptum eſt: *Eos qui rapiunt puellas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes, & conhibentes raptoribus, decrevit ſancta ſynodus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant à gradu proprio; ſi verò Laici, anathematizentur.* Quibus verbis datur intellegi qualiter hujus mali auctores damnandi ſunt, quando participes & conhibentes tanto anathemate feriuntur, & juxta canonicam auctoritatem ad conjugia legitima raptas ſibi ju-

Lib. 1. Capitular. c. 104. Capitulare Aquiſgranenſe Ludovici P. c. 23. Burchard. lib. 9. c. 36.

se vindicare nullatenus possunt.

De raptoribus virginum & viduarum. *Ex Concilio Meldensi.*

Concil. Meld. c. 64.

CLIX. Raptores virginum vel viduarum, qui etiam postea voluntate parentum & cetera. Require retro in primo libello de ordinatione Clericorum cap. CCCCXVI.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* LXV.

Concil. Meld. c. 65. Burchard. lib. 9. c. 39.

CLX. Si autem qui necdum eas quas rapuerunt, cum voluntate parentum sub præfato desponsionis vel dotalitij nomine in conjugium sumptas habent, quando in omnium aures hæc fuerit constitutio promulgata, ab earum conjunctione separentur, & publicæ pœnitentiæ subigantur; raptæ autem parentibus legaliter restituantur. Post actam verò publicam pœnitentiam, si ætas & incontinentia exegerit, legitimo & ex utrisque partibus placito conjugio socientur. Nam in his non regulam constituimus; sed, ut verbis magni Leonis utamur, quid sit tolerabilius æstimamus. Quòd si unus ex conjugatis obierit, is qui publicam pœnitentiam egerit, & superstes extiterit, iterare conjugium non præsumat, nisi fortè Episcopus præviderit aliquam concedere indulgentiam, ut graviorem possit amovere offensam.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* LXVI.

Concil. Meld. c. 66. Concil. Rom. sub Greg. 2, c. 10, 11.

CLXI. Qui verò deinceps rapere virgines præsumpserit vel viduas, secundùm synodalem beati Gregorij diffinitionem ipsi & com-

plices eorum anathematizentur, & raptores ſine ſpe conjugij perpetuò maneant.

De eadem re. *Ex epiſtola Symmachi Papæ.*

CLXII. Raptores igitur viduarum vel virginum ob immanitatem tanti facinoris deteſtamur, illos vehementiùs perſequendo qui ſacras virgines vel volentes vel invitas matrimonio ſuo ſociare tentaverint. Quos pro tam * nefandiſſimi criminis atrocitate à communione ſuſpendi præcipimus. Symmachi epiſt. 5. c. 4. Halitgar. lib. 4. c. 16. Burchard. lib. 9. c. 34.

* Ita etiam in vet. codice regio.

De his qui ſanctimoniales rapiunt. *Ex Concilio ſupradicto, cap.* LXVII.

CLXIII. Qui ſanctimoniales virgines vel viduas rapiunt, & progreſſu etiam criminis in conjugium ſumunt, publicæ pœnitentiæ ſubigantur. Uterque autem ſine ulla ſpe uxoriæ copulationis perenniter maneant. Si verò, quod abſit, conjugia iterare præſumpſerint, acriori ſubdantur vindictæ, & ampliùs propellantur. Quòd ſi fortè obedire monitis ſalutaribus noluerint, anathematizentur. Concil. Meld. c. 67. Burchard. lib. 8. c. 32.

In editione Helmaſtadienſi legitur, publicæ pœnitentiæ tradantur & ad habitum religionis redire cogantur. Uterque &c. *Codicis verò Pariſienſis lectio ea eſt quam præfert hæc noſtra editio. Ubique autem mutilus eſt hic locus; qui ſic ſupplendus eſt ex editione Sirmondi & veteri codice noſtro:* publicæ pœnitentiæ, juxta modum quem prævideriſ Epiſcopus, ſubigantur. Ipſæ verò locis congruis pœnitentiæ retrudantur, & ad habitum &c.

De eadem re. *Ex epistola Siricij Papæ.*

Decreta Siricij c. 6. Burchard. lib. 8. c. 29.

CLXIV. Impudicas detestabilésque personas (monachorum scilicet atque monacharum, quæ abjecto proposito sanctitatis inlicita ac sacrilega contagione se miscuerint) à monasteriorum cœtu Ecclesiarúmque conventibus eliminandas esse mandamus: quatinus retrusæ in suis ergastulis, tantum facinus continua lamentatione deflentes, purificatorio possint pœnitudinis igne decoqui, ut eis vel ad mortem saltim, solius misericordiæ intuitu, per communionis gratiam possit subveniri.

De eadem re. *Ex epistola Gregorij Papæ.*

Apud. Gratian. 27. q. 1. c. 15.

CLXV. Pervenit ad nos quòd quidam vir nequissimus diabolico instinctu de monasterio suaserit exire quandam Deo sacratam, atque à quodam viro, unde exierat, sit revocata, rursúsque eam vir ille nequissimus iniqua suasione de monasterio eiciens, apud se nunc usque retineat impudicè. Volumus autem ut episcopatus tui auctoritate in monasterium revocetur ac retrudatur.

De eadem re. *Ex epistola Gelasij Papæ.*

Decreta Gelasij c. 20. Burchard. lib. 8. c. 31.

CLXVI. Virginibus sacris se quosdam sociare cognovimus, & post dicatum propositum incesta fœdera sacrilegáque miscere. Quos protinus æquum est à sacra communione detrudi, & nisi per publicam privatámque pœnitentiam non recipi. viaticum tamen de seculo exeuntibus, si tamen pœnituerint, non negari.

Ut

Ut Episcopus monasterium monachorum vel puellarum introëat. *Ex Concilio Rotomagensi.*

CLXVII. Ut Episcopus monasterium monachorum & sanctimonialium frequenter introëat, & cum gravibus & religiosis personis in eorum vel earum conventu residens, eorum vitam & conversationem diligenter discutiat; & si quid reprehensibile invenerit, corrigere satagat. Sanctimonialium etiam pudicitiam subtiliter investiget. Et si aliquam invenerit quæ, neglecto proposito castitatis, Clerico aut laico impudenter miscetur, acriter verberibus coërceatur, & in privata custodia retrudatur, ubi quod malè commisit dignè pœniteat. Interdicat autem ex auctoritate sanctorum canonum ut nullus laicus aut Clericus in earum claustris & secretis habitationibus accessum habeat, neque Presbyteri, nisi tantùm ad Missam. Expleta Missa, ad Ecclesias suas redeant. Omnibus præterea publicè & privatim denuntiet quantum piaculum sit qui sponsam alterius violat, quanto magis reus majestatis efficitur qui sponsam omnipotentis Dei corrumpit. Burchard. lib. 8. c. 66.

Mutila est postrema pars istius capitis; qua sic restituenda est ex Burchardo: quantum piaculum sit qui sponsam Christi violare præsumit. Si enim ille reus tenetur qui sponsam hominis violat, quanto magis &c.

* * *

Ut Abbatissa de monasterio non egrediatur. *Ex Concilio Mogonciacensi cap.* XVI.

Concil. Mogunt. sub Rhab. c. 16. Burchard. lib. 8. c. 80.

CLXVIII. Abbatissa nequaquam de monasterio egrediatur nisi per licentiam Episcopi sui, nisi fortè regali jussione cogatur. Et si quando foras pergit, de sanctimonialibus quas secum ducit curam maximam habeat, ut nulla eis detur occasio peccandi.

Quid agere debeant sanctimoniales. *Ex eodem.*

Concil. Mogunt sub Rhab. c. 16. Burchard. lib. 8. c. 77.

CLXIX. Sanctimoniales in monasterio constitutæ habeant studium in legendo & in cantando, & horas canonicas sollemniter pariter celebrent, & omnes, exceptis quas infirmitas tenet, in dormitorio dormiant, & omnibus diebus ad Capitulum & collationes veniant, & regulam à sanctis patribus illis constitutam diligenter observent.

De cautela sanctimonialium. *Ex Concilio Hispalensi.*

Concil. Hispal. 2. c. 11. Burchard. lib. 8. c. 53.

CLXX. Hæc circa omnes cautela servetur, ut remoti à peculiaritate virginum, nec usque ad vestibulum habeant accedendi familiare permissum. Nec ipse qui præest cum sola conloqui debet, sed sub testimonio duarum aut trium sororum, ita ut rara sit accessio, brevis locutio.

Ne Clerici vel continentes ad virgines ingrediantur. *Ex Concilio Carthaginensi.*

Concil. Carthag. 3. c. 25.

CLXXI. Ut Clerici vel continentes ad

viduas vel virgines, nisi ex jussu aut permissu Episcoporum aut Presbyterorum, non accedant. & hoc non soli. sed nec ipsi Episcopi & Presbyteri. sed ubi Clerici præsentes sunt, aut aliqui graves Christiani.

De corruptis sanctimonialibus. *Ex epistola Innocentij Papæ.*

CLXXII. Quæ in Christo spiritaliter nubunt, si postea publicè nupserint, vel se clanculò corruperint, non eas admittendas esse ad agendam pœnitentiam, nisi is cui se junxerat de mundo recesserit. Si enim de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæ vivente viro alteri nupserit, adultera habeatur, nec ei agendæ pœnitentiæ licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus, quanto magis de illa tenendum est quæ antè immortali se sponso conjunxerat, & postea ad humanos amplexus transmigravit.

Decreta Innoc. I. c. 19. Haliigar. lib. 4. c. 19. Burchard. lib. 8. c. 13.

De secularibus viduis. *Ex Concilio Meldensi* LXXI.

CLXXIII. Ut illæ quæ quasi sanctimoniales sub velamine religionis degere videntur, sed potiùs in delitiis viventes mortuæ in divinis oculis computantur, provincias discurrentes, curiosè & verbosè, si libidinibus cæteríque carnalibus desideriis & voluptatibus inservire accusantur, si manifestè detegi potuerint, episcopali auctoritate & regia potestate in talibus locis residere sub testimonio religioso cogantur, ubi pœnitentiam si fecerint dignam, assequantur etiam fructuosam. Si au-

Concil. Meld. c. 70. Burchard. lib. 8. c. 50. 1. *Tim.* 5.

tem manifestè detegi non valuerint, erga Ecclesiam suæ opinionis malam famam legalitet purgare cogantur, & ut religiosiùs de cetero vivant, & in monasteriis conversentur, episcopali decreto & regia potestate coërceantur. De his enim Apostolus dicit: *Quæ cùm fornicata fuerint in Christo, nubere volunt.*

Caput istud multùm diversum est ab editionibus vulgatis Concilij Meldensis. Et tamen sic ut à nobis editum est legitur in codice MS. Reginonis & in editione Helmæstadiensi; nisi quòd in editione illa, vitio hauddubiè librariorum, verba quæ sequuntur omissa sunt: fructuosam. Si autem manifestè detegi non valuerint, erga Ecclesiam &c.

De eadem re.

1. Tim. 5. Burchard. lib. 8. c. 41. & Ivo parte 7. c. 59.

CLXXIV. De viduis Apostolus dicit: *Præcipe*, inquit, *ut viduæ inreprehensibiles sint. Vidua eligatur non minùs sexaginta annorum, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit &c. Adulescentiores viduas devita. Cùm enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Simul & otiosæ discunt circuire domos, non solùm otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionem dare adversario maledicti gratia. Jam enim quadam conversa est retro post Satanam.*

De eadem re. *Ex Lege Romana.*

Nov. Majoriani tit. 8.

CLXXV. Viduarum sanè obstinationi-

bus permovemur, quæ nulla prole ſuſceptâ fœcunditatem ſuam reparatione familiæ repudiata conjugij iteratione condemnant, & ſolitariam vitam non, ut colligitur, religionis ac pudicitiæ amore, ſed potentiæ laſciviæque vivendi eligunt libertatem. Quibus ad omnem licentiæ uſum aut ſolicitantium perſonarum ficta religione aut favore callidi captatores adplaudunt. Has ad honeſtioris vitæ tramitem revocantes ſancimus ut maritali obitu deſtituta mulier quadragenaria, cùm adhuc procreare liberos per ætatem poteſt, intra quinquennium nubat. Emenſo quinquennio ſi in viduitate perſiſtit, mox cum propinquis ſuas dividat facultates; aut ſi hi fortaſſe defuerint, cum fiſco* matrimonium dividat.

* *In Nov. patrimon.*

Ne ſanctimoniales palatium & publicos conventus adeant. *Ex Concilio Nannetenſi.*

CLXXVI. Cùm Apoſtolus dicat, ***Mulieres in Eccleſia taceant, non enim permittitur eis loqui***, mirum videtur quòd quædam mulierculæ contra divinas humanáſque leges attrita fronte impudenter agentes, placita generalia & publicos conventus indeſinenter adeunt, & negotia regni utilitatéſque reipublicæ magis perturbant quàm diſponunt, cùm indecens ſit & etiam inter barbaras gentes reprehenſibile mulieres virorum cauſas diſcutere, & quæ de lanificiis ſuis & operibus textilibus & muliebribus inter genitiarias ſuas reſidentes debuerant diſputare, in conventu publico, ac ſi in curia reſidentes, ſenatoriam

1. *Cor.* 14. Concil. Nannet. c. 19. Burchard. lib. 8. c. 85.

sibi usurpant auctoritatem. Quæ ignominiosa præsumptio fautoribus magis imputanda videtur quàm feminis. Unde, quia divinæ leges, ut suprà monstratum est, hoc contradicunt, & humanæ nihilominus idipsum prohibent, ut feminæ nihil aliud prosequantur in publico quàm suam causam. Ait enim Lex Theodosiana: *Nulla ratione femina amplius quàm suas causas agendi habeant potestatem, nec alicujus causam à se noverint prosequendam.* Idcirco ex auctoritate canonica interdicimus ut nulla sanctimonialis virgo vel vidua conventus generales adeat, nisi à Principe fuerit evocata, aut ab Episcopo suo, nisi fortè propriæ necessitatis ratio impulerit. & hoc ipsum cum licentia Episcopi sui.

Interpret. l. 5. Cod. Theod. de cognitor. & procurator.

Quando virgo veletur. *Ex Concilio Africano.*

CLXXVII. Ut virgines non velentur ante vigesimum quintum annum ætatis, nisi fortè necessitate periclitantis pudicitiæ virginalis; &, ut Gelasius Papa dicit, nisi in Epiphania & in Albis paschalibus & in Apostolorum natalitiis non sunt consecrandæ, nisi causa mortis urgente.

Concil. Afric. c. 93. Lib. 1. Capitular. c. 46. Burchard. lib. 8. c. 18. Decreta Gelasij c. 12.

De eadem re. *Gelasius.*

CLXXVIII. Viduas autem velare Pontificum nullus attentet.

Virgines quæ ante duodecim annos insciis mundiburdis suis sacrum velamen capiti suo imposuerint, & illi mundiburdi integrum annum & diem hoc tacendo consenserint, in

Decreta Gelasij c. 13. Lib. 1. Capitular. c. 59. Burchard. lib. 8. c. 36. Concil. Tribur. c. 24. Burchard. lib. 8. c. 10.

ſancto propoſito permaneant. Et ſi in prædicto anno & die pro illis ſe proclamaverint, petitioni eorum aſſenſus præbeatur; niſi fortè Dei timore tacti, cum eorum licentia in religionis habitu perſeverent.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

CLXXIX. Viduæ quæ ſpontanea voluntate ab altari ſacræ converſationis velamen ſuſcipiunt, decrevit ſancta ſynodus in eodem propoſito eas permanere. Non enim fas eſſe decernimus ut poſtquam ſe Domino ſemel ſub velo conſecraverint, & inter velatas oblationes fecerint, iterum eis concedi Spiritui ſancto mentiri. Concil. Tribur. c. 25. Burchard. lib. 8. c. 35.

Zacharias Papa cap. VII.

Virginem aut viduam, niſi is qui deſponſatam habuerit, nullus audeat furari in uxorem. Si quis hoc temerario auſu præſumpſerit, anathema ſit. [*Caput iſtud non extat in codice Pariſienſi.*] Burchard. lib. 9. c. 13.

Item de ſanctimonialibus. *Ex eodem Concilio.*

CLXXX. Sanctimonialis ſi pro lucro animæ ſuæ cum licentia Abbatiſſæ ſuæ ad aliud monaſterium pergere diſpoſuerit ibidémque commanere, decrevit ſynodus concedi. Si verò fuga diſciplinæ alium locum quærit, redire cogatur.

De concubinis. *Ex epiſtola Leonis Papæ.*

CLXXXI. Non omnis mulier viro con- Decreta Leon. l. c. 18. & 19.

Burchard. lib. 9. c. 1.

juncta uxor est viri, quia non omnis filius heres est patris. Itaque aliud est uxor, aliud concubina; sicut aliud ancilla, & aliud libera. Ancillam itaque à thoro abicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugij, sed profectus honestatis est. Dubium enim non est eam mulierem non pertinere ad matrimonium in qua docetur nuptiale non fuisse ministerium. Nisi fortè illa mulier & ingenua facta, & dotata legitimè, & publicis nuptiis honestata videatur.

Ut de captivitate venientibus maritis uxores propriæ reformentur. *Ex epistola Leonis.*

Decreta Leonis l. c. 42. Burchard. lib. 9. c. 55.

CLXXXII. Quòd debeant feminæ quæ, captis viris & in captivitatem ductis, aliis viris nupserunt, putantes interemptos maritos, reversis de captivitate prioribus viris copulari, ut cuique id quod legitimè habuit reformetur, & recipiat unusquisque quod suum est, & redintegrentur fœdera nuptiarum.

De eadem re. *Ex eodem.*

Decreta Leonis l. c. 43. 44. 45. Burchard. lib. 9 c. 56.

CLXXXIII. Quòd non probatur esse culpabilis qui uxorem capti in matrimonio videtur esse fortitus. Et si viri de captivitate regressi, intemperantia uxorum offensi non fuerint, & voluerint eas in conjugium recipere, liberam habeant facultatem. Et si mulier ad priores maritos redire noluerit, posteriorum virorum amore capta, ecclesiastica communione privetur.

De inceſtis. *Ex Concilio Hilerdenſi cap.* IV.

CLXXXIV. De his qui ſe inceſta pollutione commaculant, placuit ut quouſque in ipſo deteſtando & inlicito carnis contubernio perſeverant, uſque ad Miſſam tantùm catechumenorum in Eccleſia admittantur; cum quibus etiam nec cibum ſumere ullum Chriſtianorum, ſicut Apoſtolus juſſit, oportet. Concil. Ilerd. c. 4. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 20. Burchard. lib. 7. c. 3.

Ex Concilio Toletano.

Salubriter præcavendo ſancimus ne quis fidelium propinquam ſanguinis ſui, uſque quò affinitatis lineamenta ſucceſſione generis cognoſcit, in matrimonio ſibi deſideret copulari, Quoniam ſcriptum eſt: *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Concil. Tolet. 2. c. 5. Burchard. lib. 7. c. 6.

De eadem re. *Ex Concilio Agathenſi.*

CLXXXV. De inceſtis conjunctionibus nihil prorsùs veniæ reſervamus, niſi cùm adulterium ſeparatione ſanaverint. Hos enim eſſe cenſemus. Si quis relictam fratris, quæ penè priùs ſoror extiterat, carnali conjunctione violaverit; ſi quis fratris uxoris germanam, ſi quis novercam, ſi quis conſobrinam, ſi quis filiam avunculi, vel relictam ejus, ſi quis patrui filiam vel privignam ſuam duxerit. Sanè quibus conjunctio inlicita interdicitur, habebunt ſibi, poſt actam pœnitentiam, ineundi melioris conjugij (id eſt, legitimi) libertatem. (id eſt, poteſtatem.) [*Vide epiſtolam* Conc. Agath. c. 61. Concil. Arelat. 6. c. 11. Burchard. lib. 7. c. 4.

Rhabani ad Heribaldum cap. 20.]

De eadem re. *Ex Concilio Romano.*

Concil. Rom. sub G eg. 2. c. 1. & seqq. Halitgar. lib. 4. c. 22. Lib. 7. Capitular. c. 127. * *Cod. Paris.* fratris uxorem

CLXXXVI. Gregorius Papa dixit: Si quis Dei ancillam, id est, sanctimonialem, in conjugio duxerit, anathema sit. Si quis commatrem spiritualem in conjugio duxerit, anathema sit. Si quis * neptem in conjugio duxerit, anathema sit. Si quis novercam aut nurum suam duxerit, anathema sit. Si quis consobrinam duxerit, anathema sit. Si quis de propria cognatione vel quam cognatus habuit in conjugio duxerit, anathema sit. Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit. Si quis virginem, nisi desponsaverit, furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit. Et in his omnibus tertiò omne Concilium respondit: Amen.

De judicio. *Ex Concilio ad Confluentes. Karolus ad Lodovvicum.*

Capitula Karoli Calvi tit. 30. c. 5.

CLXXXVII. Filiam nostram Judith viduam secundùm leges divinas & humanas sub tuitione ecclesiastica & regio mundeburde constitutam Balduinus sibi furatus est uxorem; quem post legale judicium Episcopi nostri regni excommunicaverunt secundùm sacros canones & diffinitionem sancti Gregorij Papæ, qui dicit: *Si quis viduam furatus fuerit in uxorem, vel consentientibus ei, anathema sit.*

* * *

De feminis quæ viros amittunt. *Capitular. lib. 1. cap.* XCVI.

CLXXXVIII. De feminis quæ viros amittunt, placet ne ſe, ſicut hactenus, indiſcretè velent; ſed triginta dies poſt diſceſſum viri ſui expectent; & poſt triceſimum diem per conſilium Epiſcopi ſui, vel, ſi Epiſcopus abſens fuerit, conſilio aliorum religioſorum ſacerdotum ſuorúmque amicorum, id quod eligere debent eligant. Et quia à ſacro conventu rogati ut hi qui publicam gerunt pœnitentiam, & feminæ quæ viros amittunt, noſtra auctoritate, donec deliberent quid agant, tuerentur, ſpecialiter pro his Capitula fieri & legis mundanæ capitulis inſerenda decrevimus. Lib. 1. Capitular. c. 101, & lib. 2. Leg. Longob. tit. 6. c. 4. Burchard. lib. 8. c. 42. Ivo part. 7. c. 60.

Mutilus eſt hic locus apud Reginonem, Burchardum, & Ivonem. Nam libro 1. *Capitular. cap.* CII. *tam in editis quàm in manuſcriptis codicibus, tum in Capitulari Aquiſgranenſi Ludovici Pij cap.* XXI. *poſt illa verba* religioſorum ſacerdotum, *legitur* ſuorúmque parentum atque amicorum. *Vnde colligi debet Burchardum & Ivonem ſua deſcripſiſſe ex Reginone.*

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* IV. *cap.* XVI.

CLXXXIX. Qui viduam intra primos triginta dies viduitatis vel invitam vel volentem ſibi copulaverit, ſexaginta ſolidos componat. Et ſi invitam eam traxerit, legem ſuam ei componat, illam verò ulteriùs non attingat. Lib 4. Capitular. c. 17. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 6. c. 4.

Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interficit. *Ex eodem, cap.* XVII.

Lib. 4. Capitular. c. 18. Lib. 1. Leg. Longob. tit. 9. c. 31.

CXC. Qui hominem publicam pœnitentiam agentem interfecerit, bannum noſtrum in triplo componat, & ejus vvirigildum proximis ejus perſolvat. [*Vide ſuprà cap.* 30. *hùjus libri.*]

Ne frater ſuper thorum defuncti fratris aſcendat. *Ex Concilio Aurelianenſi.*

Concil. Aurelian. 1. c. 18. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 20.

CXCI. Ne frater ſuper thorum defuncti fratris adſcendat, nec quiſquam amiſſa uxore ſororem ejus ſibi audeat ſociare.

De ſorore ſponſæ violata. *Ex Concilio Ancyrano.*

Concil. Ancyr. c. 24.

CXCII. Quidam ſponſam habens, ſororem ejus violavit, & gravidam reddidit. Poſtmodum deſponſatam ſibi duxit uxorem. Illa verò quæ corrupta eſt, laqueo ſe peremit. Hi qui fuerunt conſcij, poſt decennem ſatisfactionem juſſi ſunt ſuſcipi ſecundùm gradus pœnitentiæ conſtitutos.

De muliere quæ duobus fratribus nupſit. *Ex Concilio Neocæſarienſi.*

Concil. Neocæſar. c. 2. Halitgar. lib 4. c. 14. Burchard. lib 17. c. 1. Vide lib. 7. Capitular. c. 296.

CXCIII. Mulier ſi duobus fratribus nupſerit, abiciatur uſque ad mortem, veruntamen in exitu, propter miſericordiam, communio ei concedatur. Quòd ſi defecerit vir aut mulier in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti.

De eadem re. *Ex Concilio Heliberitano.*

CXCIV. Si quis, post obitum uxoris suæ, sororem ejus duxerit, & ipsa fuerit fidelis, quinquennium à communione placuit abstineri, nisi mors coëgerit. Concil. Eliber. c. 61.

De eadem re. *Ex Concilio Martini Papæ.*

CXCV. Si qua mulier duos fratres, aut si quis vir duas sorores duxerit, à communione separentur usque ad mortem. In morte pro misericordia viaticum accipiant. Martin. Bracar. c. 79. Burchard. lib. 17. c. 2.

De filiola & commatre. *Ex epistola Rabani ad Heribaldum Episcopum Autisiodorensem.* Cap. 20.

CXCVI. De eo quod interrogasti, si ille qui filiolam suam, & de eo qui concubuit cum commatre sua spiritali, & de illo qui filium suum baptizavit, & cujus uxor eum de fonte suscepit, si postea in tali copulatione permanere possent, omnino inlicitum esse judicavimus. Nam in Concilio Mogontiacensi scriptum est cap. LV. *Nullus proprium filium aut filiam à fonte baptismatis suscipiat, nec filiolam nec commatrem ducat uxorem, nec illam cujus filium ad confirmationem ante Episcopum tenuerit. Vbi autem factum fuerit, separentur.* Burchard. lib. 17. c. 24. Concil. Mogunt. sub Kar. M. c. 55. Lib. 5. Capitular. c. 100. Burchard. lib. 17. c. 25.

Si quis viduam uxorem duxerit. *Ex eodem.*

CXCVII. Si quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra sua fornicatus fuerit, Rhab. ibid. Concil. Mogunt. sub Rhab. c. 56.

Lib. 5. Capitular. c. 101. Burchard. lib. 17. c. 9.

rit, seu duabus sororibus nupserit, aut si qua duobus fratribus nupserit, seu cum patre & filio fornicata fuerit, tales copulationes anathematizari & disjungi præcipimus, nec unquam ampliùs conjugio copulari, sed sub magna districtione fieri. [*Caput istud additum est ex codice manuscripto. Non extat enim in editione Helmæstadiensi.*]

De eo qui filiolam suam polluit.
Vnde suprà.

Rhab. ibid. Burchard. lib. 17. c. 16.

CXCVIII. Quàm detestabile & execrabile scelus sit unicuique Christiano filiolam suam constuprare testatur sanctus Gregorius Papa in dialogis suis: ubi refert quendam hominem polluisse filiolam suam, & quia neglexit pœnitentiam agere, subitò miserabili morbo correptus expiravit, & sepultus, non solùm corpus, sed etiam omne sepulcrum, ignis invisibilis consumpsit.

S. Gregor. lib. 4. dialog. c. 32.

Item de incestis & eorum pœnitentia.
Ex Concilio Mogontiacensi.

Rhab. ibid. Burchard. lib. 17. c. 8.

CXCIX. Si quis fornicatus fuerit cum duabus sororibus, vel cum noverca sua, vel cum amita sua, vel cum matre sua, vel cum filia patrui sui & avunculi sui, vel cum filia amitæ suæ sive materteræ suæ, vel cum nepte sua, vel cum commatre aut filiola sua, sive quam de fonte suscepit, vel ante Episcopum tenuerit, & si qua mulier simili modo fornicata fuerit, abstineat se ab ingressu domus Dei annum unum; & eodem anno, nisi dominicis & festis diebus, solummodo pane & aqua & sale uta-

tur, arma non ferat, oſculum nulli præbeat, ſacrificium, niſi pro viatico, minimè ſumat; ſex deindè annis ingrediatur quidem domum Dei, ſed carnibus & vino & ſicera minimè utatur, niſi feſtis diebus. De armis verò vel oſculo ſive ſacrificio, ſicut ſuprà dictum eſt. Poſtea verò duobus annis, quando carne veſcitur, à potu omni qui inebriare poteſt ſe contineat; & ſi potum biberit, minimè carne veſcatur, abſque præcipuis feſtis diebus. De armis vel oſculo & ſacrificio modum teneat jam dictum. Inde uſque ad obitum ſuum, niſi prædictis feſtis diebus, à carne ſe abſtineat tres legitimas ferias in omni hebdomada, & tres quadrageſimas in anno legitimè cuſtodiat. De armis verò ut ſuprà dictum eſt. Et nunquam aliquando conjugio copuletur. Hæc eadem pœnitentia imponenda eſt patricidis vel fratricidis vel conſanguineis, necnon & qui ſponte per fraudem & avaritiam hominem innoxium occidunt, quod morchidum vocant.

In quota generatione copulentur fideles. *Ex epiſtola Rabani ad Humbertum Epiſcopum.*

C C. Igitur de nuptiis, vel quomodo conſanguinitas honoranda ſit, Dominus loquitur in Levitico dicens: *Omnis homo ad proximam ſanguinis ſui non accedat, ut revelet turpitudinem ejus.* Cùm enim Dominus populum ſuum de contaminationibus gentium voluiſſet ſeparare, primùm generali vocabulo ad proximitatem ſanguinis prohibuit quemquam accedere, ne revelaret turpitudinem ejus; deinde ip-

To. VI. oper. Rhab. pag. 165. *Levit.* 18.

ſam generalitatem ferme in duodecim ſpecies ſubdiviſit; quæ tamen ultra tertiam vel quartam generationem non procedunt. Unde accidit, ut reor, Domnum Gregorium Auguſtino interroganti tertia vel quarta generatione jam licitè connubia jungere reſpondiſſe. Similiter & in Theodori Archiepiſcopi gentis Anglorum Capitulis, quæ de neceſſariis conſcripſit rebus, invenimus quòd in tertia propinquitate carnis ſecundùm Græcos liceat nubere, in quinta ſecundùm Romanos. Qui tamen conjugia in tertia propinquitate facta non ſolverent, ſi antea ab inſcientibus compacta fuiſſent, æqualitérque conjungeretur vir in matrimonio his qui ſibi conſanguinei ſunt, & uxoris ſuæ conſanguineis poſt mortem uxoris. Hunc autem Theodorum Tharſo Ciliciæ natum Vitellianus Papa Romæ Epiſcopum ordinans, ad Britanniam miſit. unde tam orientalium quàm etiam occidentalium Eccleſiarum conſuetudinibus pleniter inſtructus fuerat. Nec eum aliqua latere potuerunt quæ in obſervationibus legitimis Græci vel Romani eo tempore habuerunt, maximè cùm in utraque lingua perfectè inſtructus eſſet. Quòd autem proximis temporibus Romanorum Pontificum ſcripta continent uſque ad ſextam vel ſeptimam generationem conjugij uſum differendum, magis ex conſuetudine humana quàm ex lege divina hoc eos præcepiſſe credendum eſt. Nam quòd Iſidorus in Etymologiis ſuis uſque ad ſextam generationem conſanguinitatis abſtinendum & ſic legitimo connubio conjungendum aſſeruit, inde reor eum feciſſe,

Vide infrà in 1. append. c. 30.

Vide tom. 9. Spicilegij Dacheriani pag. 53. c. 13. & pag. 61. c. 112.

feciſſe, quòd genealogiæ ſeriem retexens, quouſque ordinem numerandi perduxit, eò cognationem ſanguinis ſervandam æſtimavit; ſicque ad innovationem generis & amicitiæ jus confirmandum redire ad connubium ſancivit, quando jam cognationis ordo numerari deſiit. Ceterùm ante omnia conſiderandum eſt ut ſic cenſura diſciplinæ temperetur, ne per immoderationem correptionis peccati cumulus augeatur. Scimus enim quòd qui in lege cognationis jus obſervare conſtituit, in evangelio fœdus conjugij non diſſolvendum præcepit. Si enim ubicunque aliquid proximitatis vel conſanguinitatis, licèt longinquæ, inter conjugatos inveniri poteſt, ſtatim matrimonium diſſolvatur, vereor quòd adulterium & fornicationis ſcelus multiplicetur: quia cùm conjugato adoleſcentulo vel juveni ſocietas comparis ſuæ denegatur, nec aliquid ei ſolatij impenditur unde continentiam ſalvare poſſit, libidine inflammatus per diaboli inſtigationem multiplici fornicatione forſitan polluitur, ac ſic in præcipitium mortis æternæ anima demergatur. Igitur quia á mea parvitate voluiſti, quid ſentirem de hac re, tibi reſcribi, propter fragilitatem præſentis temporis reor hoc quod Theodorus Epiſcopus inter Gregorium & Iſidorum medius incedens in ſuis capitulis diffinivit magis ſequendum, ut quinta generatione jam licitum connubium fiat: quia non lex divina huic contradicit, nec etiam ſanctorum patrum dicta hoc prohibent. Si autem & in quinta ab inſciis fuerit copula peracta, melius mihi videtur ut cum pœnitentiæ humilia-

tione, si se uxoratus continere non vult, Deo satisfaciat.

De eadem re. *Gregorius ad Augustinum.*

Apud Bedam lib. 1. hist. Angl. c. 27. §. 6.

CCI. Necesse est ut etiam tertia vel quarta generatio fidelium licenter sibi jungi debeat. Nam à secunda quam prædiximus se omnino debet abstinere.

De eadem re. *Ex epistola Rabani ad Reginbaldum Chorepiscopum.*

CCII. De eo quòd interrogasti, si pater & filius, vel si duo fratres, vel si avunculus & nepos, cum una muliere fornicati sint, quid inde faciendum sit, manifestum est quòd gravi vindicta plectendum est quod grave facinus esse reperitur. Omnis enim mœchia interdicitur ubi scriptum est: *Non mœchaberis.* Quanto magis cum cognata vel cum conjuge seu concubina cognati. Hinc in Levitico scriptum

Levit. 20. est: *Si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius, morte moriantur & mœchus & adultera. Qui dormierit cum noverca sua, vel cum nuru sua, & qui filiam & matrem duxerit, & qui acceperit sororem suam, morte moriatur.* Si enim in lege turpitudinem incestus mortis sententia vindicare jussit, quomodo in evangelio, ubi summa justitia est, incestuosus pœnitentiam

Hebr. 10. peccati evadet? Unde Apostolus: *Irritam qui fecerit legem Moysi, sine ulla miseratione sub duobus vel tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcaverit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, & Spiri-*

tui gratiâ contumeliam fecerit? Igitur Theodorus judicavit eum qui incestum fecerit duodecim annos pœnitere debere. Alij quindecim, alij decem, alij septem. Sed tu priscorum patrum vestigia sequens, his solis pœnitentiæ spatium temperes qui devotè & cum lacrymis pœnitentiam egerint. ceteri definitum tempus servent.

De illo qui servum se fecit. *Ex Concilio Triburiensi cap.* XI.

CCIII. Perlatum est ad sanctam synodum quòd quidam ingenuus ingenuam acceperit uxorem, & post filiorum procreationem, occasione divortij, cujusdam servum se fecerit, utrum necessariò mulierem tenere debeat; & si tenuerit, utrum illa quoque secundùm secularem legem servituti subici debeat. Judicatum est uxorem minimè debere dimitti, non tamen ob Christi legem mulierem in servitutem redigi, dum ille non ex consensu conjugis se servum fecit, quem liberum maritum acceperat. Burchard. lib. 9. c. 75.

Item de incestis. *Ex eodem.*

CCIV. Item indicatum est quendam stuprasse quandam feminàm, quam postea frater ejus accepit uxorem. Statuerunt eum qui stupravit, & à se stupratam fratri celavit, quia geminavit peccatum, pœnitentia districtiori castigandum, & conjugium tale dissolvi oportere, & mulieri quidem eis viventibus non fore potestatem nubendi, illis autem pro misericordia conjugium indulgere. Concil. Triburi. c. 44. Burchard. lib. 17. c. 15.

Si quis cum filia materteræ ſuæ &c. concubuerit. *Ex eodem.*

Burchard. lib. 17. c. 20.

CCV. Item interrogatum fuit, ſi quis cum filia materteræ ſuæ vel avunculi, amitæ vel patrui, concubuerit, ſi conjugatus fuerit, liceátne illi ulteriùs uti conjugio, aut non conjugato uxorem accipere. Juſtum eſſet, ſicut aliqua priorum ſtatuta habeantur, ut in perpetuum à conjugio tales abſtineant. Sed viſum eſt, humanæ fragilitatis intuitu, ut poſt pœnitentiam non quidem penitùs priventur conjugio, duriſſimè tamen tam immanis fornicatio vindicetur, ſicut ſanctus Papa Nicolaus & alij Romani Pontifices ſtatuerunt, ne fortè deſperata conſcientia multipliciùs peccent.

Item de inceſtis. *Ex eodem.*

Burchard. lib. 18. c. 4. Pœnitent. Rom. Ant. Auguſtini tit. 3. c. 5.

CCVI. In lectum mariti, abſente uxore, ſoror ivit uxoris; quam ille uxorem ſuam putans, dormivit cum ea. Super hoc viſum eſt, ſi ipſe per ſecuritatem veram hoc probaverit quòd inſcius fecerit hoc ſcelus, pœnitentiam quidem quæ ſibi indicata fuerit agat, & legitimum ſuum conjugium habere permittatur; illam digna vindicta affligi, & in æternum conjugio privari. [*In editione Helmeſtadienſi legitur* veram non probaverit. *omnino contra mentem canonis. Nos, quia deſtituebamur ope manuſcripti codicis, qui imperfectus eſt in hoc loco, veram lectionem accepimus ex Burchardo & ex Pœnitentiali Romano quod editum eſt ab Antonio Auguſtino.*]

De eadem re. *Ex eodem.*

CCVII. Quidam fornicatus eſt cum aliqua muliere. Poſtea filius, neſciens patris factum, ſtupravit eandem. Quod cùm pater reſciſſet, de ſe filióque confeſſus eſt. Statuerunt melius eſſe ut taliter lapſis cum digna pœnitentia legitima permittantur conjugia quàm fortè deteriùs delinquant; cum fornicaria autem illa graviùs agendum. Concil. Triburi. c. 43. Burchard. lib. 17. c. 16.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCVIII. Si quis cum duabus ſororibus fornicatus fuerit, & ſoror ſororem ab eodem antea ſtupratam neſcierit, vel ſi ipſe ſororem ejus quam antea ſtupravit non intellexerit, ſi dignè pœnituerint, & ſe continere non valuerint, poſt annos ſeptem conjugia illis non negentur. Si autem non ignoraverunt, uſque ad mortem à conjugio abſtineant. Concil. Triburi. c. 45. Burchard. lib. 17. c. 5.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCIX. Si quis cum duabus ſororibus fornicatus fuerit, vir diebus vitæ ſuæ pœniteat. Soror autem quæ de alia ſorore neſcivit, licentiam habeat nubendi. Burchard. lib. 17. c. 6.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCX. Si homo fornicatus fuerit cum muliere, & frater ejus neſciens duxerit eam uxorem; frater, eò quòd fratri crimen celaverit, pœniteat, & poſt pœnitentiam nubat. Mulier autem uſque ad mortem pœniteat. [*Vide lib. 7. Capitular. cap. 296.*] Concil. Triburi. c. 44. Burchard. lib. 17. c. 13.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Tribur. c. 43. Burchard. lib. 17. c. 14.

CCXI. Si frater cum muliere fornicatus fuerit, & frater nesciens cum eadem concubuerit, mulier diebus vitæ suæ pœniteat; post pœnitentiam autem frater ignarus sceleris conjugium accipiat, si vult. [*Vide Concilium Compendiense sub Pippino cap. 8. & lib. 5. Capitular. c. 19.*]

De separatione. *Ex Concilio ad Vermeriam temporibus Pippini.*

Concil. Vermer. c. 1. Concil. Compend. c. 1.

CCXII. In tertio geniculo separentur. In quarta autem conjugatione si inventi fuerint, non eos separamus, sed pœnitentiam eis indicimus. Et tamen si factum non fuerit, nullam facultatem conjungendi in quarta generatione damus.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Vermer. c. 2.

CCXIII. Si aliquis cum filiastra sua manet, nec matrem nec filiam ipsius potest habere, nec illa nec ille aliis se poterunt conjungere ullo unquam tempore. Attamen uxor ejus, si ita voluerit, si se continere non potest, si postea quàm cognovit quòd cum filia sua vir ejus fuit in adulterio, carnale commercium cum eo non habeat, si vult potest alij nubere.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Vermer. c. 10. Burchard. lib. 17. c. 11.

CCXIV. Si quis cum noverca sua dormierit, neutiquam possunt ad conjugium pervenire. Si vir ejus sic vult, potest aliam accipere, si se continere non potest. Similiter qui

cum filiaſtra ſua vel cum ſorore uxoris dormierit, ſtare poteſt.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXV. Qui dormierit cum duabus ſororibus, & una ex illis antea uxor fuerit, nullam ex ipſis habeat, nec ipſi adulteri unquam conjugio copulentur. Concil. Vermer. c. 12. Burchard. lib. 17. c. 3.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXVI. Si quis cum uxore fratris ſui dormierit, adulter & mœcha diebus vitæ ſuæ abſque conjugio maneant. Ille verò cui uxor fuit, ſi vult, aliam conjugem accipiat. Concil. Compend. c. 8. Burchard. lib. 17. c. 17.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXVII. Si quis ſponſam filij ſui oppreſſerit, & poſtea filius ejus eam duxerit, pater poſtmodum non habeat uxorem, nec ipſa mulier virum. Filius, qui facinus patris ignoravit, aliam accipiat. Concil. Compend. c. 10. Lib. 5. Capitular. c. 5. Burchard. lib. 17. c. 18.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXVIII. Si quis filiaſtrum aut filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit, ſeparetur ab uxore ſua, & aliam nunquam accipiat. Similiter & mulier. Burchard. lib. 17. c. 22.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXIX. Si quis cum matre & filia fornicatus eſt, ignorante matre de filia, & filia de matre, ille nunquam accipiat uxorem. Illæ verò, ſi volunt, accipiant maritos. Si autem hoc ſcierint ipſæ feminæ, abſque maritis in perpetuo maneant. Concil. Compend. c. 14. Burchard. lib. 17. c. 12.

De eadem re. *Ex eodem.*

Concil. Compend. c. 15. Burchard. lib. 17. c. 7.

CCXX. Similiter & de duabus ſororibus, qui cum una in adulterio manſit, & aliam publicè accepit, non habeat mulierem uſque in diem mortis; & illa quæ neſcivit, accipiat maritum.

Si quis propter faidam fugit. *Ex eodem.*

Concil. Compend. c. 18. Lib. 5. Capitular. c. 6.

CCXXI. Si qui propter vindictam fugiunt in alias patrias, & dimittunt uxores ſuas, nec illi nec illæ alteri copulentur.

Item de inceſtis. *Ex eodem.*

Concil. Met. ſub Pippino c. 1. Lib. 5. Capitular. c. 7.

CCXXII. Si quis inceſtum cum proxima ſua commiſerit, peculium ſuum perdat, ſi habet; & ſi ſe non emendare voluerit, nullus eum in domo recipiat, neque ei cibum donet. Quòd ſi fecerit, ſexaginta ſolidos Regi componat. Et ſi pecuniam non habet, mittatur, ſi liber eſt, in carcerem. Si ſervus eſt, vapulet multis plagis.

Item de parricidis. *Ex eodem.*

CCXXIII. Si homo liber patrem aut matrem, fratrem vel avunculum occiderit, hereditatem propriam amittat. Et ſi quis mœchatus fuerit cum matre & ſorore & amita, hereditatem perdat.

Item de inceſtis. *Ex eodem.*

Concil. Mogunt. ſub Kar. M. c. 53. Lib. 5. Capit. c. 98. & 152.

CCXXIV. Epiſcopi inceſtuoſos inveſtigare ſtudeant. Et ſi pœnitere noluerint, de Eccleſia expellantur, donec ad pœnitentiam

revertantur. Quòd si obedire sacerdotibus noluerint, oportet eos per secularem disciplinam coërceri. Concil. Turon. 3. c. 41.

De eadem re. *Ex Concilio Moguntiacensi cap.* XXIX.

CCXXV. Si quis viduam uxorem duxerit, & postea cum filiastra fuerit fornicatus, seu cum duabus sororibus nupserit, aut si qua cum duobus fratribus, sive cum patre & filio, si quis relictam fratris, si quis neptem, aut novercam, aut nurum, aut consobrinam, aut filiam avunculi, aut ejus relictam, aut privignam polluerit, eos disjungi & ulteriùs nunquam conjugio copulari præcipimus. Vide supra c. 197. hujus libri.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXXVI. Contradicimus quoque ut quarta generatione nullus ampliùs conjugio copuletur. Ubi autem post interdictum factum fuerit, separentur. Concil. Moguntin. sub Kar. M. c. 54. Lib. 5. Capitular. c. 99. Burchard. lib. 7. c. 18.

De eadem re. *Ex Concilio Vvormacienſi.*

CCXXVII. Si quis cum duabus sororibus, seu cum duobus fratribus, aut cum his personis de quibus sacra scriptura prohibet, fornicationem fecerit, si dignam egerit pœnitentiam, & se continere non potest, liceat ei legitimam uxorem vel virum accipere. Concil. Vvormac. c. 33.

Si quis cum commatre fornicatus fuerit. *Ex eodem.*

CCXXVIII. Si quis cum commatre spirituali fuerit fornicatus, usque ad dignam Concil. Vvormac. c. 34.

pœnitentiam anathemate percutiatur. Similiter ſi cum ea quam de fonte ſuſcepit, vel quam ante Epiſcopum tenuerit, fornicatus fuerit. Legitimam autem, ſi habuerit, non dimittat uxorem.

Item de inceſtis. *Ex eodem.*

Concil. Vvormac. c. 36. CCXXIX. Si quis cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit, poſt diſſolutum conjugium pœnitentiam agat. Scilicet per triennij tempus à corpore & ſanguine Domini ſuſpendatur, carnem non manducet, vinum non bibat; & omnibus diebus jejunet, exceptis feſtis & dominicis diebus. Similiter de mulieribus quæ patri ſe clanculò in concubitu proſtraverunt & filio obſervandum eſt, & qui duabus ſe abſconsè ſororibus pollutos cognoſcunt.

Quòd cum ſacramento inlicita conjugia ſolvenda ſunt. *Ex Concilio Triburienſi.*

Concil. Tribur. c. 49. CCXXX. Quorum illicita conjugia ſcindenda ſunt, volumus ut juramento confirment ne ad unam menſam nec ſub uno tecto ſimul cohabitent, vel quolibet familiari colloquio perfruantur, niſi in publico aut in Eccleſia. Res quas communes habuerint dividant, ne aliqua ſuſpicio poſſit naſci atque increſcere.

Juramentum de parentela quomodo inquirendum.

Burchard. lib. 7. c. 25. CCXXXI. De illa parentela quam dicunt eſſe inter illum & iſtam ejus conjugem, quicquid inde ſcis vel audiſti computare à tuis

vicinis aut tuis anteceſſoribus, quòd tu per nullum ingenium, nec propter timorem, aut præmium, aut conſanguinitatem celabis Epiſcopo tuo, aut ejus Miſſo, cui hoc inquirere juſſerit, quandocunque ex hoc te interrogaverit. Sic te Deus adjuvet.

De eadem re.

CCXXXII. Iſtud juramentum quod iſte juravit de illa parentela quæ inter illum & ejus conjugem computatur, quòd tu illud obſervabis in quantum ſapis aut audiſti. Sic te Deus adjuvet. Burchard. lib. 7. c. 26.

Sacramentum de inceſtuoſo diſcidio.

CCXXXIII. Ab iſto die jurabis quòd tu per nullum ingenium te ſociabis huic tuæ conſanguineæ nomine illi, quæ contra legem & rectam Chriſtianitatem uſque in hunc diem tua uxor fuit, nec in conjugio, nec in adulterio, vel fornicatione, nec cum illa ad unam menſam manducabis & bibes, aut ſub uno tecto manebis, niſi fortè in Eccleſia aut in aliquo publico loco, ubi nulla mala ſuſpicio poſſit eſſe, ut ibi coram teſtibus pro certa neceſſitate pariter colloquamini. Nec aliam conjugem accipies, niſi fortè poſt actam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab Epiſcopo tuo aut ejus Miſſo. Sic te Deus adjuvet & iſtæ ſanctorum reliquiæ. Burchard. lib. 7. c. 27.

Invocatio judicij.

CCXXXIV. De hoc quod mihi reputatum eſt in hac ſynodo quòd ſimul cum iſta fe- Burchard. lib. 9. c. 79.

mina adulterium vel fornicationem feciſſem, quod ego non ita feci. nec inde me culpabilem recognoſco. Sic me Deus adjuvet ad iſtud judicium ſuum.

Juramentum poſt datam pœnitentiam de perpetrata luxuria.

Burchard. lib. 9. c. 80.

CCXXXV. Ab iſto die cum femina cum qua adulterium vel fornicationem feciſti, unde diſciplinam vel pœnitentiam ſuſcepiſti, ampliùs non adulterabis, nec fornicaberis, nec eam in uxorem accipies, niſi fortè poſt peractam pœnitentiam tibi licentia data fuerit ab Epiſcopo aut ejus Miſſo. Sic te Deus adjuvet.

De eo qui vivente marito conjugem illius adulteraſſe accuſatus perhibetur. *Ex ſynodo Meldenſi.*

Concil. Meld. c. 69. Burchard. lib. 9. c. 65.

CCXXXVI. Is qui vivente marito conjugem illius adulteraſſe accuſatur, & eo in proximo defuncto eandem ſumpſiſſe dinoſcitur, omnimodis publicæ pœnitentiæ ſubigatur. de quo etiam poſt pœnitentiam, præfata, ſi expedierit, ſervabitur regula, niſi fortè idem aut mulier virum, qui mortuus fuerat, occidiſſe notentur, aut propinquitas vel alia quælibet actio criminalis impediat. quod ſi probatum fuerit, ſine ulla ſpe conjugij cum pœnitentia perpetuò maneant. Si autem negaverit ſe eandem feminam vivente viro adulteraſſe, & præfati homicidij nemo eorum reus extiterit, & probatis teſtibus neutiquam convinci potuerit, purgent legaliter famam ſuæ opinionis, & ſumpto utantur conjugio, ſi

alia, ut diximus, non impedierit ratio.

De eadem re. *Ex Concilio Triburiensi.*

CCXXXVII. Relatum est auribus sanctorum sacerdotum quendam alterius uxorem stupro violasse, insuper & mœchæ vivente viro suo juramentum dedisse ut post legitimi mariti mortem, si supervixisset, duceret in uxorem. quod & factum est. Tale igitur connubium prohibemus & anathematizamus. Concil. Triburiense. c. 40. Burchard. l. 9. c. 66.

Invocatio de morte mariti vel uxoris.

CCXXXVIII. De hoc quòd tu accusata es in præsentia istius Episcopi, in hac synodo, quòd per tuum factum & per tuum consilium tuus maritus illius vel tua conjux illius mortem recepisset, & vitam perdidisset, omnino non est ita, nec tu in ejus vita aut membris quicquam fecisti aut cum aliis consiliatus es unde meritò secundùm ecclesiasticum judicium pœnitentiæ remedia suscipias, aut secundùm mundanam legem mortem aut aliquod damnum sustineas. Sic te Deus adjuvet ad istud judicium.

Juramentum vel invocatio de homicidio imputato.

CCXXXIX. De hoc quod tibi imputatum est in præsentia tui Episcopi, cujus parœchianus es, quòd tu illum hominem cum aliis hominibus sequacibus tuis occidisses propter hanc causam ut bona illius diriperes & ejus uxorem tibi in matrimonium sociares, in veritate non est ita, nec tu solus nec cum

aliis hominibus illum hominem occidiſti, nec ut ſuam vitam aut membra perderet cum aliis conſiliatus es, nec in ejus morte quicquam habes factum unde meritò aut pœnitentiam ſuſcipias, aut vindictam ſuſcipias, aut pretium aliquod perſolvas. Sic te Deus adjuvet.

Juramentum de reconciliatione conjugatorum.

Burchard. lib. 9. c. 81.

CCXL. Ab iſto die in antea iſtam tuam conjugem, nomine illam, quam injuſtè dimiſeras, ita tenebis ſicut per rectum maritus ſuam debet habere conjugem in dilectione & debita diſciplina, nec eam per ullum malum ingenium ſeparabis à te, nec ea vivente aliam accipies. Sic te Deus adjuvet.

De eadem re.

Burchard. lib. 9. c. 81.

CCXLI. Amodo in antea iſtum tuum maritum, quem injuſtè dimiſeras, ita tenebis & amplexaberis, & ei in ſervitio, in amore, & in timore ita eris ſubjecta & obediens, ſicut per rectum uxor debet ſubjecta eſſe marito, nec unquam ab eo te ſeparabis, nec illo vivente alteri viro te ſociabis in conjugio aut adulterio. Sic te Deus adjuvet.

De his qui matrimonio juncti ſunt & nubere non poſſunt. *Ex epiſtola Rabani cap.* XXIX.

Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 29. Lib. 6. Capitular. c. 55. Burchard. lib. 9. c. 40.

CCXLII. Quod autem interrogaſti de his qui matrimonio juncti ſunt, & coïre non poſſunt, an ille aliam vel illa alium ducere poſſit. Quibus ſcriptum eſt: *Vir & mulier ſi ſe*

conjunxerint, & poſtea dixerit mulier de viro quòd non poſſit coïre cum eo, ſi poteſt probare per juſtum judicium quòd verum ſit, accipiat alium.

De eadem re. *Ex Concilio ad Vermeriam temporibus Pippini Regis, cap.* XVII.

CCXLIII. Si qua mulier ſe proclamaverit quòd vir ſuus nunquam cum ea coïſſet, exeant inde ad crucem; & ſi verum fuerit, ſeparentur, & illa faciat quod vult. Concil. Vermer. c. 17. Burchard. lib. 9. c. 41.

De eadem re.

CCXLIV. Si quis accepit uxorem, & habuit ipſam aliquo tempore, & ipſa femina dicat quòd non coïſſet cum ea, & ille vir dicit quòd ſic fecit, in veritate viri conſiſtat, quia vir caput eſt mulieris. Concil. Compend. c. 17. Burchard. lib. 9. c. 42.

De eadem re. *Ex Concilio Triburienſi.*

CCXLV. Si duxerit vir uxorem, & concumbere cum ea non valens, frater ejus clanculò eam vitiaverit, & gravidam reddiderit, ſeparentur. Conſiderata autem imbecillitate, miſericordia eis impertiatur ad conjugium, tantùm in Domino. Concil. Triburc. 41. Burchard. lib. 9. c. 43.

De fornicatione diverſarum perſonarum. *Ex Pœnitentiali Romano, Theodori Epiſcopi, & Beda Preſbyteri.*

CCXLVI. Adoleſcens ſi cum virgine peccaverit, annum pœniteat.

Si ſemel & fortuito caſu, levigetur ei pœni-

tentia, & tantùm uſque ad annum plenum pœniteat.

Si infra triginta annos adoleſcens fornicationem faciat, tres quadrageſimas & legitimas ferias.

Si propter hoc peccatum ſervitio humano addicti ſunt, quadraginta dies pœniteant.

Si uxoratus cum virgine fornicatus fuerit, duos annos pœniteat, ita primùm omnium, ut à ſua ſe contineat. Si ei conſenſerit, uxori etiam addatur modus pœnitentiæ.

Si laicus cum laica fornicatus fuerit, tres annos pœniteat; & quanto ſæpius, tanto magis tempus addatur.

Laicus maculans ſe cum ancilla Dei, duos annos pœniteat. Si genuerit ex ea filium, annos tres pœniteat. Si ſine conjugio eſt, tres quadrageſimas & legitimas ferias. Si Canonici ſunt & fornicantur, annum unum; ſi frequenter, duos.

Qui in gradu eſt, annos tres pœniteat. Monachus ſine gradu, vel Canonicus gradum habens, ſi cum puella laica fornicati ſunt, annos tres pœniteant. Si cum ſanctimoniali, annos ſeptem pœniteant. Monachi cum gradu fornicationem facientes, ſeptem annos pœniteant. Si monachus laicam duxerit, tres annos pœniteat, illa duos & legitimas ferias. Si uſque ad generationem filij, quatuor annos pœniteat. Si occiderit, ſeptem annos pœniteat.

Si Epiſcopus fornicatus fuerit, octo annos pœniteat. Alij judicaverunt duodecim annorum pœnitentiam. Poſt annum tertium leviùs pœniteat.

Preſbyter

Presbyter cum puella fornicans, annos quatuor & tres quadragesimas in anno, & ferias quartam & sextam in pane & aqua. Si cum ancilla Dei fornicatus fuerit, septem annos pœniteat.

Episcopus, Presbyter, & Diaconus, si in fornicatione, perjurio, vel furto captus est, deponatur; non tamen communione privetur; quia non vindicat Dominus bis in idipsum. [*Ex canone* XXV. *Apostolorum.*] Burchard. lib. 17. c. 39.

Item de incestis.

CCXLVII. Si adolescens sororem suam duxerit, quinque annos pœniteat. Si matrem, septem annos. Et quandiu vixerit, nunquam sit sine * continentia. * *Leg.* pœnitentia.

Item alij.

Qui cum matre fornicatus fuerit, quindecim annos pœniteat.

Qui cum filia vel sorore fornicatus fuerit, ab omni carne se abstineat, & quindecim annos pœniteat.

Si mater cum filio suo parvulo fornicata fuerit, tres annos abstineat se à carne, & diem unum in unaquaque hebdomada jejunet usque ad vesperam.

Item.

Qui habet matrem & filiam, duas sorores, uxorem patris & fratris, patruelis aut avunculi, neptem aut consobrinam, aut qui in prima, secunda, vel tertia generatione juncti sunt, istis volumus indicare ut separentur. Et prop-

ter novellam plantationem Ecclesiæ, ut septem annos agant pœnitentiam, tres primos annos tres dies in hebdomada, id est, feria secunda, & quarta, & sexta, quadraginta dies ante Pascha, viginti ante Missam sancti Johannis, viginti ante Natale Domini. Quatuor verò reliquos annos, feria quarta & sexta, & quatuordecim noctes ante Missam sancti Johannis & alias ante Natale Domini. Si se redimere vult, donet unum denarium aut pretium unius denarij pro uno die. Si pauper est, donet dimidium denarium.

De sordidatione puerorum.

CCXLVIII. Pueri se manibus invicem coinquinantes, quadraginta dies pœniteant; majores verò, centum dies. Pueri se inter femora sordidantes, centum dies pœniteant, majores tres quadragesimas & legitimas ferias. Parvulus à majore oppressus septem dies pœniteat. Si consenserit, viginti dies. Puer voluntariè se polluens, triginta dies, juvenis verò quadraginta dies pœniteat.

De menstruis abstinendis.

CCXLIX. Qui cum muliere menstruata nupserit, quadraginta dies pœniteat.

Ut suprà.

Si quis cum uxore sua retro nupserit, quadraginta dies pœniteat. Si in terga nupserit, tres annos: quia sodomiticum scelus est. Viri inter femora fornicantes annum unum pœniteant. Si in terga, tres annos. Si pueri sunt, duos annos pœniteant.

De mulierum fornicatione.

CCL. Mulier quocunque molimine aut in ſeipſa aut cum altera fornicans, tres annos pœniteat. Burchard. lib. 17. c. 27.

Unde ſuprà.

Si ſanctimonialis cum alia ſanctimoniali per aliquod machinamentum fornicatur, ſeptem annos pœniteat. Burchard. lib. 17. c. 28.

De inlecebroſo amplexu.

CCLI. Qui per inlecebroſos amplexus feminæ vel per oſculum polluitur, triginta dies pœniteat. Qui tetigerit inverecundè carnem ejuſdem feminæ, tres menſes pœniteat. Qui per turpiloquium polluitur, ſeptem dies pœniteat. Burchard. lib. 17. c. 42.

Preſbyter ſi oſculatus fuerit feminam per immundum deſiderium, viginti dies pœniteat. Si inquinatus fuerit, quadraginta dies pœniteat. Qui in Eccleſia per ſomnum polluitur, tres dies pœniteat. Qui in ſomnis voluntate pollutus eſt, ſurgat, & cantet ſeptem pſalmos pœnitentiales, & die triginta. Qui peccare voluerit in ſomnis, & non fuerit pollutus, triginta quatuor pſalmos cantet.

De fundendo ſemen.

CCLII. Clericus ſi ſemen fuderit non tangendo, ſeptem dies pœniteat. Si tangit cum manu, viginti dies. Si Diaconus, triginta dies. Si Preſbyter, hebdomadas quatuor. Preſbyter ſi ſemen fuderit per cogitationem, Burchard. lib. 17. c. 43.

ſeptem dies pœniteat. Monachus ſimiliter. Qui voluntariè ſemen fudit in Eccleſia, ſi Clericus eſt, quatuordecim, ſi monachus aut Diaconus, triginta dies, ſi Preſbyter, quadraginta, ſi Epiſcopus, quinquaginta dies pœniteat.

De quadrupedum fornicatione.

Burchard. lib. 17. c. 32.

CCLIII. Qui cum pecude peccat, annum unum. Quidam judicant annos decem, quidam ſeptem, quidam quatuor, quidam centum dies.

Item.

Si quis Clericus cum quadrupede fornicatus fuerit, annos duos, Subdiaconus tres, Diaconus & monachus quinque, Preſbyter ſeptem, Epiſcopus decem pœniteat.

De Sodomitis.

Halitgar. lib. 6. c. 25. Burchard. lib. 17. c. 34.

CCLIV. Qui fornicaverit ſicut Sodomitæ, quidam judicaverunt decem annos, quidam ſeptem, alij unum. Pueri centum dies. Alij judicaverunt, ſi in conſuetudine eſt, laicus annos quinque, Clericus ſeptem, Subdiaconus & monachus octo, Diaconus decem, Preſbyter duodecim, Epiſcopus tredecim pœniteat.

De eadem re. *Ex Concilio Ancyrano.*

Concil. Ancyr. c. 15. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 32.

CCLV. De his qui inrationabiliter verſati ſunt ſive verſantur, quotquot ante viginti annos ætatis tale crimen commiſerunt, quindecim annis exactis in pœnitentia communio-

nem mereantur orationum. Post quinquennium, id est, post viginti annos, oblationis sacramenta contingant. Quotquot autem post viginti annos ætatis, uxores habentes, in hoc peccatum prolapsi sunt, viginti quinque annos pœnitentiam agentes, ad orationis communionem recipiantur. Et post quinquennium iidem post triginta annos communicent. Halitgar. lib. 4. c. 7. Burchard. lib. 17. c. 30.

De eadem re. *Ex eodem Concilio.*

CCLVI. Eos qui inrationabiliter vixerunt, & lepra inusti criminis alios polluerunt, præcepit sancta synodus inter eos orare qui spiritu periclitantur immundo. Concil. Ancyr. c. 16. Lib. 7. Capitular. c. 273. Halitgar. lib. 4. c. 8. Burchard. lib. 17. c. 31.

De eadem re. *Ex lib. 1. Capitularium, cap. XIX.*

CCLVII. Si inventi fuerint qui cum quadrupedibus vel masculis contra naturam peccant, dura & districta pœnitentia coërcendi sunt. Quapropter Episcopi vel Presbyteri, à quibus judicium pœnitentiæ injungitur, conentur omnimodis hoc malum radicitus abscidere. Lib. 1. Capitular. c. 49. Burchard. lib. 17. c. 33.

De eadem re. *Ex dictis Basilij.*

CCLVIII. Clericus vel monachus adulescentium vel parvulorum insectator, vel qui osculo vel aliqua occasione turpi reprehensus fuerit, publicè verberetur, & coronam amittat; decalvatúsque turpiter, sputamentis obliniatur in facie; vinculísque arctatus ferreis, carcerali sex mensibus anguftia maceretur; & triduo per hebdomadas singulas ex pane hor- Burchard. lib. 17. c. 35.

deaceo ad vesperam reficiatur. Post hæc, aliis sex mensibus sub senioris spiritalis custodia segregata in curticula degens, operi manuum & orationi sit intentus, vigiliis & fletibus subjectus, & sub custodia semper duorum fratrum spiritalium ambulet, nulla privata locutione vel consilio deinceps juvenibus conjungendus.

De eadem re. *Ex dictis Isidori.*

Burchard. lib. 17. c. 36.

CCLIX. Si quis ex juvenibus vel aliqua suspicioſa persona cum parvulis jocaverit, diuturna pœnitentia maceretur.

De eadem re. *Vnde suprà.*

Burchard. lib. 7. c. 37.

CCLX. Si deprehensus fuerit aliquis frater ludere cum pueris & habere amicitias ætatis infirmæ, tertiò commoneatur ut memor sit honestatis atque timoris Dei. Si non cessaverit, severissimè corripiatur.

De eadem re. *Ex Lege Theodosiana, lib.* IX.

Interpret. l. 6. Cod Theodos. De adulteris.

CCLXI. Omnibus flagitiosum est virile corpus muliebriter * constitutum alieni sexus damnare patientiam. Nihil enim discretum videntur habere cum feminis. Hujusmodi scelus spectante populo flammis vindicibus expiabis. [*Editio Helmestad.* expiabunt.]

* *Editio Helmestad.* constituere & adal.

De copulatione fidelium. *Ex Concilio Vvormacensi.*

Concil. Vvormac. c. 32. Lib. 5. Capitular. c. 89.

CCLXII. In copulatione fidelium generationum numerum non definimus; sed id sta-

tuimus, ut nulli liceat Christiano de propria consanguinitate seu cognatione uxorem accipere usque dum generatio recordatur, cognoscitur, aut memoria retinetur. Burchard. lib. 7. c. 2.

Hæc de multimoda fornicatione ex diversis opusculis perstrinximus, sacerdotum judicio relinquentes quid salubrius & utilius esse in dandis pœnitentiis decernant.

Ne in domibus fidelium adulteria perpetrentur. *Ex Concilio Meldensi.*

CCLXIII. Provideant viri potentes, & maximè potentes feminæ, ut in suis domibus adulteria & luxuriæ concubinaticæ & incesta adulteria non vigeant. & * suos Presbyteros, qui cum eis in Capella vadunt, hujusmodi virtutem habere faciant, quatinus in domibus suis omnia vitia resecent, & orationem dominicam ac symbolum cunctos tenere & frequentare compellant: quia parrœchiani Presbyteri & Episcoporum ministri de minoribus & levioribus personis hoc providere studebunt. Concil. Meld. c. 74. * *Vetus codex MS.* sui Presbyteri

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* III.

CCLXIV. Dictum est nobis quòd in quibusdam locis Episcopi & Comites ab incestuosis, & ab his qui decimas non dant, vvadios accipiant, & á Presbyteris pro quibusdam neglegentiis, & inter se pecuniam dividant. quod penitùs abolendum decrevimus, ne fortè avaritiæ locus detur. Concil. Cabilon. 2. c. 18. Lib. 2. Capitular. c. 38. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 3. c. 10.

ABHINC DE FURTO ET RAPINA.

Ex Pœnitentiali.

Halitgar. lib. 4. c. 29. CCLXV. Qui cupiditate captus furtum fecerit, quod abstulerit reddat, & annos quinque pœniteat.

De eadem re. *Ex Lege Romana.*

CCLXVI. Pecunia ecclesiastica furata sive rapta solvatur quadruplum, popularia dupliciter. [*Vide to.* IX. *Spicilegii Dacheriani pag.* 57. *c.* 54. *& Gratian.* 17. *q.* 4. *c.* 16.]

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

CCLXVII. Qui sæpe furtum fecerit, septem annos pœniteat.

De eadem re. *Ex eodem.*

Halitgar. lib. 6. c. 4. Burchard. lib. 11. c. 58. Gratian. 17. q. 4. c. 17. CCLXVIII. Si quis furtum capitale commiserit, id est, quadrupedia tulerit, vel casas effregerit, septem annos pœniteat, & quod furatum est reddat. Si quis verò de minoribus semel aut bis furtum fecerit, reddat quod tulit, & annum unum pœniteat in pane & aqua. Et si reddere non potuerit, annos tres pœniteat.

Unde suprà.

Si quis sepulcrum violaverit, septem annos pœniteat, tres ex his in pane & aqua.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

CCLXIX. Si quis Clericus in demolien- Concil. Tolet.
dis ſepulcris fuerit deprehenſus, oportet in ta- 4. c. 46.
li ſcelere proditum à clericatus ordine ſubmo- Burchard. lib.
veri & pœnitentiæ triennio deputari. 11. c. 63.

De eadem re. *Ex Concilio Agathenſi.*

CCLXX. Si quis Clericus furtum Eccle- Conc. Agath.
ſiæ fecerit, peregrina ei communio tribuatur. c. 5.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCLXXI. Si quis Clericus aut mona- Exceptiones
chus furtum fecerit, quod potiùs ſacrilegium Egberti c. 68.
dici poteſt, id cenſuimus ordinandum, ut ju- Burchard. lib.
nior virgis cæſus, tanti criminis reus, nun- 11. c. 64.
quam officium eccleſiaſticum accipiat. Si ve-
rò jam ordinatus in hoc facinore fuerit depre-
henſus, nominis ipſius dignitate privetur. cui
ſufficere poteſt, pro actus ſui levitate, imple-
ta pœnitentiæ ſatisfactione, ſola communio.

Caput iſtud non extat inter canones ſynodi Agathenſis. Et tamen Egbertus Cantuarienſis, qui multò antiquior eſt Reginone, illud laudat ex Concilio Agathenſi.

De eadem re. *Ex dictis Hieronymi ad Titum.*

CCLXXII. Fur autem non ſolùm in Burchard. lib.
majoribus, ſed etiam in minoribus judicatur. 11. c. 55.
Non enim quid furto ablatum eſt, ſed mens
furantis attenditur. Quomodo in fornicatione
non idcirco diverſa eſt fornicatio, ſi mulier
pulchra aut deformis, ancilla aut ingenua,

pauper aut opulenta. Sed qualiſcunque illa fuerit, una eſt fornicatio. Ita in furto, quantumcunque quis abſtulerit, furti crimen incurrit.

De eadem re. *Auguſtini dicta.*

Auguſt. in Exod. q. 39. Burchard. lib. 11. c. 53.

CCLXXIII. Dixit Dominus ad Moyſen: *Accipiat unuſquiſque à proximo ſuo & proxima vaſa argentea & aurea & veſtes &c.* Non hinc quiſquam exemplum ſumendum putare debet ad expoliandum proximum. Hoc enim Deus juſſit, qui noverat quid quemque pati oporteret. Nec Iſraëlitæ fecerunt; ſed Deo jubente miniſterium præbuerunt. Quemadmodum cùm miniſter occidit eum quem judex juſſit occidi; profectò ſi id ſponte faciat, homicida eſt, etiamſi eum occidat quem ſcit à judice occidi debuiſſe.

Item Auguſtinus.

Auguſt. in Exod. q. 71. Burchard. lib. 11. c. 14.

Pœnale eſt occultè auferre. Multò majoris pœnæ eſt viſibiliter eripere. Auferre ergo nolenti, ſive occultè, ſeu palam, habet præceptum ſuum. Furti enim nomine bene intellegitur omnis inlicita uſurpatio rei alienæ. Non enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit, ſed utique ſub furti nomine & rapinam intellegi voluit. A parte enim totum ſignificavit quicquid proximo auferetur.

De eadem re. *Ex Capitularibus.*

Lib. 6. Capitular. c. 96. & in Capitulis Karoli Calvi

CCLXXIV. Si quis infra regnum rapinam fecerit, aut cuiquam noſtro fideli aut ejus homini aliquid vi abſtulerit, in triplo, cui tu-

lit, legibus componat, & insuper bannum nostrum persolvat. Postmodum verò ante nos à Comite adducatur, ut in bastiniaco retrusus usque dum nobis placuerit, pœnas luat. Nam si publicè actum fuerit, publicam inde agat pœnitentiam juxta sanctorum canonum sanctiones. Si verò occultè, sacerdotum consilio exinde agat pœnitentiam: quoniam raptores, ut Apostolus ait, nisi inde veram egerint pœnitentiam, regnum Dei non possidebunt. Qui verò de rebus Ecclesiarum aliquid abstulerint, gravius inde judicentur: quia sacrarum rerum ablatio sacrilegium est, & sacrilegus vocatur qui exinde aliquid tulerit. Extorres namque à liminibus sanctæ Dei Ecclesiæ tales personæ usque ad satisfactionem Ecclesiæ, quam læserunt, sunt habendæ atque firmiter denotandæ. [*Pars ultima istius capitis diversa est ab editione qua extat in libris Capitularium. Sed convenit cum ea quam exhibent Capitula Karoli Calvi.*]

Tit. 20. pag. 158. & Tit. 27. pag. 249.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

CCLXXV. Si aliquis de ministerio Ecclesiæ quolibet modo aliquid furatus fuerit, septem annos pœniteat.

Burchard. lib. 11. c. 65.

De eadem re. *Ex Concilio Vvormacienſi.*

CCLXXVI. Sæpe contingit ut in monasteriis furta perpetrentur. Idcirco statuimus ut quando ipsi fratres de talibus se purgare debent, Missa ab Abbate celebretur, vel ab aliquo præsentibus fratribus. Et sic, expleta Missa, omnes communicent in hæc verba;

Concil. Vvormac. c. 15. Burchard. lib. 11. c. 66.

Corpus Domini ſit tibi ad probationem hodie.

Multùm diverſus eſt hic canon à vulgatis editionibus Concilij Vvormacienſis. Iſtam tamen lectionem ſecutus eſt Burchardus, & ex eo Gratianus. Itaque poſtrema pars ita habet in canonibus Concilij. Et ſic in ultima Miſſæ celebratione, pro expurgatione ſua corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti percipiant, quatenus ita inde innocentes ſe eſſe oſtendant. *Vide Miſſam Iudicij in Gloſſario Franciſci Pithœi in verbo* Aquæ ferventis aut frigidæ judicium.

De cauſa criminali. *Ex eodem.*

Concil. Vvormac. c. 10. Burchard. lib. 2. c. 199.

CCLXXVII. Si Epiſcopo aut Preſbytero cauſa criminalis, homicidium, adulterium, & maleficium reputatum fuerit, in ſingulis Miſſam tractare debet, & ſecretam publicè dicere, & communicare, & de ſingulis ſibi reputatis innocentem ſe oſtendere. Quòd ſi non fecerit, quinquennio à liminibus Eccleſiæ extraneus habeatur.

De rapina & violentia. *Ex Capitulari.*

Capitula Karoli Calvi Tit. 20. c. 3. 4. & Tit. 29. c. 4.

CCLXXVIII. Epiſcopi evangelicæ & apoſtolicæ necnon propheticæ auctoritatis ſententias de rapina & vi & decreta canonica & apoſtolica breviter debent habere adnotata, & hæc omnibus publicè relegant. Miſſi quoque legationis legales ſententias & prædeceſſorum noſtrorum & noſtra de hac cauſa capitula omnibus nota faciant. Et Epiſcopi Dei & epiſcopali auctoritate deprædationes & rapinas omnibus interdicant. Et Miſſi & Co-

mites noſtri cunctis ex noſtro banno prohibere firmiter ſtudeant ut cognoſcant omnes quòd ſi tale aliquid facere præſumpſerit, ſecundùm divinas ſententias epiſcopalem excipiet ſententiam, & ſecundùm leges & capitula regia emendare cogatur, & ſecundùm judicium fidelium noſtrorum condignam vindictam excipiet.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCLXXIX. Quòd ſi, quod abſit, talis emerſerit qui Dei timorem poſtponat, & eccleſiaſticam auctoritatem contemnat, & regiam poteſtatem refugiat, ſciat, quicunque ille fuerit, quia & ſecundùm canonicam auctoritatem ab omnium Chriſtianorum cœtu & à ſanctæ Eccleſiæ conſortio in cœlo & in terra alienus efficietur, & regali poteſtate atque omnium regni fidelium unanimitate, ſicut Dei inimicus, & regni devaſtator, perſequetur uſque à regno exterminetur. Ibid c. 7.

Vnde ſuprà.

CCLXXX. Audiant rapaces quid Dominus per Eſaiam dicit: *Rapina pauperis in domo veſtra.* Et per Apoſtolum: *Neque rapaces, neque homicidæ, neque adulteri, regnum Dei poſſidebunt.* Unde intendant quale quantúmque peccatum eſt rapina, quam cum adulterio & homicidio ſanctus comparavit Apoſtolus. Item ipſe dicit: *Si quis fornicator, aut adulter, aut rapax, aut homicida eſt, cum hujuſmodi nec cibum ſumere Chriſtiano licet ante ſatisfactionem.* Et beatus Johannes Apoſtolus talem ho- Ibid. c. 10.

minem ſalutare vetat dicens: *Nec ave ei dixeris, neque in domum receperis. Qui enim ave ei dicit, communicat operibus ejus malignis.* Audiant quid in Toletano Concilio ſcriptum eſt: Require cap. XXXVI.

CCLXXXI. Si quis, *inquiunt*, de potentioribus Clericum aut pauperem expoliaverit. Require retro ubi de homicidiis continetur.

Audiant raptores & prædones rerum eccleſiaſticarum quid ſanctus Anacletus à Petro Apoſtolo ordinatus dicat.

De eadem re. *Anacletus.*

Capitula Karoli Calvi ibid. Burchard. lib. 11. c. 18.

CCLXXXII. Qui abſtulit, *inquit*, aliquid patri, homicidæ particeps eſt. Pater noſter ſine dubio Deus eſt, qui nos creavit. Mater verò noſtra Eccleſia, quæ nos in baptiſmo ſpiritaliter genuit. Ergo qui Chriſti pecunias & Eccleſiæ aufert, rapit, aut fraudatur, homicida eſt, atque ante Deum homicida deputatur. Qui enim res Eccleſiæ abſtulerit, ſacrilegium facit, & ut ſacrilegus judicandus eſt.

Item Vrbanus Papa & Martyr dicit.

Capitula Karoli Calvi ibid.

CCLXXXIII. Res & facultates eccleſiaſticæ oblationes appellantur, quia Domino offeruntur, & vota ſunt fidelium ac pretia peccatorum atque patrimonia pauperum. Si quis illa rapuerit, reus eſt damnationis Ananiæ & Saphiræ; & oportet hujuſmodi tradere Satanæ, ut ſpiritus ſalvus ſit in diem Domini.

Item Lucius Papa.

CCLXXXIV. Rerum eccleſiaſticarum & facultatum raptores à liminibus ſanctæ Eccleſiæ anathematizantes apoſtolica auctoritate pellimus & damnamus atque ſacrilegos eſſe judicamus, & non ſolùm eos, ſed etiam omnes conſentientes eis: quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt, rei judicantur. Capitula Kar. Calvi ibid. Burchard. lib. 11. c. 19.

De eadem re.

CLXXXV. Auguſtinus dicit: Qui aliquid de Eccleſia furatur & rapit, Judæ proditori comparatur. Capitula Kar. Calvi ibid. Burchard. lib. 11. c. 19.

In canonibus ſcriptum.

CLXXXVI. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam rapere vel dare voluerit præter conſcientiam Epiſcopi vel ejus cui hujuſmodi officia commiſſa ſunt, anathema ſit. Conc. Gangr. c. 7. Burchard. lib. 11. c. 21.

De eadem re. *Ex Concilio Meldenſi, cap.* LXI.

CCLXXXVII. Ut pervaſores rerum eccleſiaſticarum, qui eaſdem res contra auctoritatem non ſolùm retinere, verùm etiam crudeliter depopulari noſcuntur, quidam etiam & facultates Eccleſiæ in diverſa conlaboratione & reditibus eas expoliant; ſed & pauperes & vicinos & circummanentes immiſericorditer expoliant, devaſtant, & opprimunt, ut rapaces, qui ſecundùm Apoſtolum à regno Dei excluduntur, ex criminali & publico peccato Concil. Meld. c. 61. Burchard. lib. 11. c. 16. 1. *Cor.* 6.

publica pœnitentia satisfaciant. Quòd si hoc agere noluerint, & potestate regia ad hoc exhortati vel coacti non fuerint, proferatur contra eos apostolica terribilis sententia, qua dicitur: *Si quis frater nominatur, & est rapax, cum hujusmodi nec cibum quisquam sumere præsumat.* Quia iniquum & sacrilegum est, ut Symmachus Papa & post eum beatus Gregorius Sabino Subdiacono scribit, & contra leges est, si quis quod venerabilibus locis relinquitur, pravæ voluntatis studiis suis compendiis tentaverit retinere. Secundùm statuta canonum ab omni ecclesiastica communione ut sacrilegus debet arceri, donec studeat digna satisfactione quod admisit corrigere.

1. Cor. 5.

Sexta synodus Romana sub Symmacho.

S. Gregor. lib. 8. Ind. 3. epist. 6.

De his qui loca sacrata infringunt. *Ex eodem.*

Concil. Meld. c. 60. Burchard. lib. 11. c. 22.

CCLXXXVIII. Ut hi qui monasteria & loca Deo sacrata & Ecclesias infringunt, & deposita vel alia quælibet exinde abstrahunt, & sacerdotes ac viros ecclesiasticos non solùm dehonorant, verùm diverso modo affligunt, velut sacrilegi, canonicæ sententiæ subigantur, atque excommunicentur.

Quomodo Episcopus ad synodum vocet prædatores. *Vnde suprà.*

Capitula Karlomanni Tit. 2. c. 5. Burchard. lib. 11. c. 13.

CCLXXXIX. Episcopus in cujus parœchia aliquis consistens aliquid injustè fecerit, semel & bis atque tertiò, si necesse fuerit, vocabit illum sua admonitione per suum nuntium canonicè ad emendationem sive compositionem & ad pœnitentiam, ut Deo & Eccle-

siæ

ſiæ ſatisfaciat, quam læſit. Si autem deſpexerit atque contempſerit ejus admonitionem & ſaluberrimam invitationem, feriat illum paſtorali virga, hoc eſt, ſententia excommunicationis, ut à communione ſanctæ Eccleſiæ omniúmque Chriſtianorum ſit ſeparatus uſque ad congruam ſatisfactionem & dignam emendationem. Quam excommunicationem debebit iſdem Epiſcopus ſeniori illius notam facere & omnibus ſuis coëpiſcopis, ne eum recipiant uſque ad dignam ſatisfactionem.

Burchardus in fine iſtius capitis quædam, ut ego quidem arbitror, de ſuo addidit, quòd putaret haud dubiè neceſſarium eſſe ut cùm quis Chriſtianus erat excommunicatus, id in omnium parochianorum notitiam perferretur. Itaque in fine capitis, poſt vocem coëpiſcopis, *iſta addita ſunt apud Burchardum,* & omnibus ſuis parochianis. *quæ tamen non extant apud Reginonem, neque in Capitulis Karlomanni, unde petitum eſt iſtud caput.*

De his qui alterius parrœchiani ſunt.

Ex eodem.

CCXC. De illis autem qui infra parrœchiam beneficium aut hereditatem habent, & alterius Epiſcopi parrœchiani ſunt, & dum de loco ad locum iter faciunt, rapinas & deprædationes peragunt, placuit nobis & fidelibus noſtris, ut excommunicentur, nec antè ex parrœchia exeant quàm quæ perpetrarunt dignè emendent. Quorum excommunicatio ſeniori eorum & proprio Epiſcopo ſignifican-

Capit. Karlomann. ibid. c. 6. Burchard. lib. 11. c. 45. Ivo parte 14. c. 109. Gratian. 6. q. 3. c. 5. Prima Coll. Decretal. lib. 5. tit. 14. c. 1.

da est, ne eos recipiant antè quàm illuc redeant ubi rapinam fecerunt & omnia pleniter emendent.

In Capitulis Karlomanni, & apud Burchardum, tum etiam apud Ivonem & Gratianum, & in prima collectione Decretalium, longè diversa est editio istius capitis ab ea quam profert collectio Reginonis. Nulla enim illic mentio fidelium Regis, ut neque in sequenti capite. Quin & in veteri codice Reginonis, quo nos usi sumus, hæc verba, & fidelibus nostris, *cultelli ope erasa sunt in his duobus capitibus, sic tamen ut manifesta vestigia superstent veteris lectionis.*

De eadem re. *Unde suprà.*

Capitula Karlom. ibid. c. 8. Burchard. lib. 11. c. 12.

CCXCI. Placuit nobis & fidelibus nostris pro communi utilitate & instanti necessitate ut nullus Episcoporum graviter ferat si ejus parrœchianum pro hujusmodi depræda-tionis causa alter Episcopus excommunicaverit.

De eadem re. *Ex eodem.*

Capitula Karlom. ibid. c. 10.

CCXCII. Si aliquis autem regiam potestatem & episcopalem auctoritatem pro nihilo duxerit, & rebellis existens in rapina occisus fuerit, nulli fidelium nostrorum, qui eum occiderit, aliquis faidam portet, neque pro ejus morte aliquid componat.

Si Episcopus non excommunicet prædatorem. *Ex Concilio ad Pistas.*

Concil. Tolet. 6. c. 7.

CCXCIII. Episcopus autem secundùm

Toletani Concilij capitulum ſeptimum, ad quem pertinere noſcuntur illi qui talia contra Deum & Eccleſiæ pacem faciunt, ſi eos quolibet munere vel favore aut neglegentia * admonere aut excommunicare diſtulerit, ut aut revertentes ſuſcipiat, aut contemnentes de Eccleſia eiciat, excommunicatus à collegio ceterorum habebitur quouſque emendationis vel damnationis eorum ab eo ſententia promulgetur. Quoniam niſi communiter certaverimus ut in omnibus juſtitia conſervetur, nec Rex pater patriæ, nec Epiſcopi propitiatores & reconciliatores populi, nec qui participatione nominis Chriſti Chriſtiani vocamur, hoc quod humano ore dicimur in divinis oculis eſſe valemus.

Capitula Karoli Calvi Tit. 29. pag. 277.

* *In Capitulis Karoli Calvi*, adm. noluerit, ut aut revertentes

Item de rapacibus. *Ex Concilio Mogontiacenſi.*

CCXCIV. Quiſquis faſtu ſuperbiæ elatus domum Dei ducit contemptibilem, & poſſeſſiones Deo ſacratas atque ad honorem Dei ſub regiæ immunitatis defenſione conſtitutas inhoneſtè tractaverit, vel infringere præſumpſerit, aut incendia vel vaſtationes auſu temerario perpetraverit, quaſi invaſor & violator Eccleſiæ Dei, quæ eſt domus Dei vivi, à communione omnium fidelium abſcidatur. Decet etiam ut indignationem Domini Regis ſentiat, cujus benevolentiæ contemptor & conſtitutionis prævaricator extitit.

Concil. Mogunt. ſub Rhab. c. 6. Burchard. lib. 11. c. 23.

* * *

Quòd Episcopi protegere & defendere populum debent. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 4. c. 32. Burchard. lib. 15. c. 1.

CCXCV. Episcopi in protegendis populis ac defendendis impositam sibi curam non ambigant; ideóque dum conspiciunt judices ac potentes pauperum oppressores existere, priùs eos sacerdotali * communione redarguant; & si contempserint emendari, eorum insolentiam regiis auribus intiment; ut quos sacerdotalis admonitio non flectit ad justitiam, regalis potestas ab improbitate coërceat.

*, *Leg.* commonitione

Item de malefactoribus. *Ex Concilio Triburiensi cap.* VIII.

Concil. Tribur. c. 3. 1.

CCXCVI. Conquesti sunt quidam de quibusdam malefactoribus, quorum tam nimia improbitas est ut admonitionem sacerdotum non curent, bannum Episcoporum contemnant, ad synodum ter quatérque vocati venire despiciant, ad extremum excommunicari pro nihilo ducant. De talibus etiam in Capitulari statutum est regiæ cognitioni suaderi debere. Et devoto Regi Arnulfo cum sancta synodo placuit ut quicunque post excommunicationem debitam sic Deum parvi æstimant & Christianitatem, seculari potestate persequendos; & si interficiantur, jaceant absque compositione.

De eadem re. *Ex Concilio apud Sueſſionis.*

CCXCVII. Obtentum eſt etiam à devotiſſimo Principe Karolo ut inceſti quilibet aliíque perditi examen Epiſcoporum refugientes, per judices publicos ad eorum præſentiam deducantur, ne ulteriùs inlecebram peccandi nutriat impunitas vitiorum. Concil. Sueſſion. 2. c. 12.

Ex Concilio apud Lauriacum in pago Andecavenſi anno DCCCXLIV. *Indictione* VI. *cap.* I. *menſe Octobri.* Vide 10. 2. Concilior. Galliæ pag. 36.

CCXCVIII. Si quis publicus divinæ legis prævaricator, vel pro manifeſtis criminibus, eccleſiaſtica juſta & rationabilia judicia contemptor repertus fuerit, ac ſanctorum patrum conſtitutionibus contradictor, ſi monitionibus epiſcopalibus obtemperare diſtulerit, anathematizetur. Burchard. l. b. 15. c. 7.

Ex eodem, cap. II.

CCXCIX. Si quis contra regiam dignitatem doloſè ac callidè & perniciosè agere comprobatus fuerit, niſi digniſſimè ſatisfecerit, anathematizetur.

Ex eodem, cap. III.

CCC. Si quis poteſtati regiæ, quæ non eſt juxta Apoſtolum niſi à Deo, contumaci & inflato ſpiritu contradicere vel reſiſtere præſumpſerit, & ejus juſtis & rationabilibus imperiis ſecundùm Deum & auctoritatem eccleſiaſticam ac jus civile obtemperare noluerit, anathematizetur. Burchard. ib. 15. c. 22. Rom. 13.

Vnde ſuprà cap. IV.

CCCI. Quicunque ſuperbiæ facibus accenſi, vel protervia ſtomachati, hæc quæ pro ſanctæ matris Eccleſiæ tranquillitate ſacerdotalíque rigore à nobis unanimiter definita, manibúſque propriis roborata, violaverint, placeteos omnes anathematizari.

Si homo accuſatur & negaverit. *Ex Concilio Triburienſi.*

Concil. Tribur. c. 22. Burchard. lib. 16. c. 19.

CCCII. Nobilis homo vel ingenuus, ſi in ſynodo accuſatur & negaverit, ſi eum fidelem eſſe ſciunt, juramento ſe expurget. Si antea deprehenſus fuerit in furto atque perjurio, ad juramentum non admittatur. Sed, ſicut qui ingenuus non eſt, ferventi aqua & candenti ferro ſe expurget.

Ut nullus alterius parrœchianum excommunicet. *Ex epiſtola Zephyrini Papæ.*

Lib. 5. Capitular. c. 159. Burchard. lib. 16. c. 13.

CCCIII. Nemo abſens judicetur, quia humanæ & divinæ hoc prohibent leges. Nullum namque eorum, id eſt, accuſatorum, ſententia non à ſuo judice dicta conſtringat, quia & ſeculi leges idipſum fieri præcipiunt. [*Vide lib. 7. Capitular. cap. 229. & 266.*]

De eadem re. *Ex Lege Theodoſiana.*

Interpret l. un. Cod. Theodoſ. De ff. judic.

CCCIV. In cauſis privatorum talis ratio obſervetur, ut nullus alterius judicis niſi ſui ſententia teneatur.

Ex eadem, cap.

Nullus penitùs audiatur qui unius cauſæ propoſitionem apud duos judices partiri voluerit. Interpret. l. 2. Cod. Theod. De judiciis.

De eadem re. *Ex Capitularibus.*

CCCV. Ut nemo Epiſcoporum hominem peccantem ab Eccleſia & Chriſtiana religione vel communione alienet donec illum ut ſecundùm evangelicum præceptum ad emendationem & pœnitentiam redeat commonitum habeat. Quòd ſi incorrigibilis permanſerit, regiæ poteſtati Epiſcopus notum faciat, ut conſtringatur. Quòd ſi nec ſic correxerit, tunc ſecundùm leges canonicas à communione eccleſiaſtica ſegregetur. Capitula Karoli Calvi tit. 26. c. 6.

De eadem re. *In ſynodo Meldenſi cap.* LV.

CCCVI. Ut nemo Epiſcoporum quemlibet ſine certa & manifeſta peccati cauſa communione privet eccleſiaſtica. Anathema autem ſine conſenſu Archiepiſcopi aut coëpiſcoporum, prælata etiam evangelica admonitione, nullum ponat, niſi unde canonica docet auctoritas: quia anathema æternæ eſt mortis damnatio, & nonniſi pro mortali debet imponi crimine, & illi qui aliter non potuerit corrigi. Concil. Meld. c. 56. Burchard. lib. 11. c. 10.

§ † §

Ut non citò ira commotus aliquem Episcopus excommunicet. *Ex epistola Evaristi Papæ.*

Concil Tribur. c. 22. Burchard. lib. 11. c. 9.

CCCVII. Deus omnipotens, ut nos à præcipitata prolatione sententiæ compesceret, cùm omnia nuda & aperta sint oculis ejus, mala tamen Sodomæ noluit audita judicare priusquam manifestè agnosceret quæ dicebantur. Unde ait: *Descendam, & videbo utrum clamorem qui descendit ad me opere compleverint, annon est ita, ut sciam.* Cujus exemplo monemur ne ad proferendam sententiam unquam præcipites simus, aut temerè indiligentérque indiscussa quoquo modo judicemus.

Genes 18.

De eadem re. *Ex dictis Gregorij.*

Job. 29. S. Gregor. lib. 19. Moral. c. 23.

CCCVIII. Beatus Job dicit: *Causam, quam nesciebam, diligentissimè investigabam.* Summopere præcavere debent rectores Ecclesiarum, & qui publica judicia exercent, ut in dictandis sententiis nullatenus levitate aut furore ducti sint præcipites; sed causis priùs diligenter ventilatis, cùm res quæ ignorabatur pleniter ad notitiam venerit, tunc divina & humana lex revolvatur, & secundùm quod ibi constitutum est, remota personarum acceptione, definitiva proferatur sententia. Hinc est quòd Moyses querelas populi semper ad Dominum, tabernaculum ingressus, referebat, & juxta quod Dominus imperabat, judicia proponebat; nimirum nos instituens ut non ex corde nostro, sed ex oraculo divino, condemnationis vel justificationis sententiam proferamus.

De eadem re. *Ex Lege Theodosiana, lib.* II. *cap.* XVIII.

CCCIX. Judex cùm causam audire cœperit, litigatorum assertiones vel responsiones patienter accipiat, & omnia plena discussione perquirat; nec priùs litigantibus sua sententia velit obviare, nisi quando ipsi, peractis omnibus, jam in contione vel contentione non habuerint quod proponant. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid prætermissum fortasse remaneat. Interpret. l. 1. Cod. Theod. De judiciis.

Ut quod in Deum quis peccat nullus donare possit. *Ex dictis Hieronymi.*

CCCX. Attendendum est quid Dominus dicat: *Si peccaverit in te frater tuus.* Aliud est peccare in nos, aliud peccare in Deum. Si in nos aliquis peccaverit, habemus potestatem dimittere ei. Si autem in Deum quis peccaverit, non est nostri arbitrij. Scriptum quippe est: *Si peccaverit vir in virum, placari potest ei Deus. Si autem in Deum peccaverit, quis orabit pro eo?* Nos è contrario in Dei injuria benigni & misericordes sumus, & Dei offensam, quasi in nostra potestate sit ejus velle & ejus nolle, impune absque congruenti pœnitentiæ vindicta donamus; cùm tamen quod in nobis commissum est, nec saltim verbum contumelioſum leviter prolatum, sine vindicta pertransire patiamur. Dimittamus ergo propter Deum quod in nobis perpetratum est; & quod in Deum commissum est, quia dimittere non possumus, juxta * consuetudinem san- Hieron. in Matth. c. 18. Burchard. lib. 11. c. 15. Ivo parte 14. c. 85. 1. Reg. 2. * Codex MS. constitutionē

ctorum patrum, ſecundùm canonicam auctoritatem vindicemus.

ABHINC DE PERJURIO.

Ex Cap.

Levit. 19. Capitulare Aquiſgran. Karoli M. c. 63. & lib. 1 Capitular. c. 63. Burchard. lib. 12. c. 2.

CCCXI. Habemus in lege Domini ſcriptum: *Non perjurabis in nomine meo, nec pollues nomen Domini Dei tui, nec aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Ideo admonendi ſunt omnes ut diligenter caveant perjurium, non ſolùm in altari ſeu ſanctorum reliquiis, ſed & in communi loquela. Item cavendum eſt ne aliquis plus aurum honoret quàm altare, ne ei Dominus dicat: *Stulte, quid eſt majus, aurum, aut altare quod ſanctificat aurum?*

Matth. 23.

Item unde ſuprà.

Lib. 1. Capitular. c. 63. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 55. c. 22. Burchard. lib 12. c. 12.

CCCXII. Sed & nobis honeſtum videtur ut qui in ſanctis audet jurare, hoc jejunus faciat cum omni honeſtate & timore Dei. Et ut parvuli, qui ſine rationabili ætate ſunt, non cogantur jurare.

Item.

Lib. 1. Capitular. c. 63. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 51. c. 4.

CCCXIII. Qui ſemel perjuratus fuerit, nec teſtis ſit poſthæc, nec ad ſacramentum accedat, nec in ſua cauſa vel alterius jurator exiſtat.

De eadem re. *Ex Concilio ad Piſtas.*

Capitular. lib. 3. cap. 8.

CCCXIV. Ut nulli alteri per ſacramentum fidelitas promittatur niſi nobis & unicui-

que proprio seniori ad nostram utilitatem & sui senioris, excepto his sacramentis quæ justè secundùm legem alteri ab altero debentur.

Ex eodem, cap. x.

De perjuriis ut caveantur, & non admittantur testes ad juramentum antequam discutiantur. & si aliter discuti non possunt, separentur ab invicem, & singulariter inquirantur. & non solùm accusatori liceat testes eligere absente suo causatore. & omnino nullus, nisi jejunus, ad sacramentum vel testimonium admittatur. & de ipso pago & de vicinis centenis eligantur. & si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum, aut redimat. Lib. 3. Capitular. c. 10. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 51. c. 2. & tit. 58.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* lviii.

CCCXV. Ut sacramenta quæ ad palatium fuerint adramita, in palatio perficiantur. Et si sacramentales homines venire renuerint, jussione dominica aut indiculo aut sigillo venire cogantur. Lib. 3. Capitular. c. 58. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 55. c. 26.

Ex lib. iv. *cap.* xxvi.

Ubi antiquitus consuetudo fuit, & ubi mallum habetur, ibi sacramenta jurentur. Lib. 4. Capitular. c. 28.

Ut Episcopus super sacra non juret. *Ex Concilio Meldensi, cap.* xxxvii.

CCCXVI. Ut nullus deinceps Episcopus super sacra jurare præsumat. quod mysterij causa sancti quæsierunt Patriarchæ, & fecerunt. Non enim in hæsitatione & malitia exigentis, sed in caritate non ficta fides ser- Concil. Meld. c. 38.

vatur. Quod qui transgredi ausu temerario præsumpserit, quolibet modo inlectus, gradus sui periculo subjacebit.

Item de perjurio. *Ex eodem, cap.* XXXVIII.

Concil. Meld. c. 39. Burchard. lib. 12. c. 1.

CCCXVII. Ut multiplex juramentorum & perjuriorum confusio, per quam multæ fidelium animæ in toto hoc regno perditæ esse noscuntur, quàm sit detestanda & Deo odibilis, attentiùs omnibus annuntietur. Tantum namque hoc malum est ut ad sanctuaria martyrum, ubi diversorum ægritudines sanantur, ibi perjuri, licèt manifestè interdum vexari non videantur, justo Dei judicio à dæmonibus arripiantur; & sicut sanctus dicit Gregorius: *Ad horum corpora ægri veniunt & curantur, & perjuri à dæmonio vexantur.*

Homil. 32. in evang.

Quo tempore sacramenta jurentur. *Ex Concilio ad Pistas.*

Capitula Karoli Calvi tit. 31 c. 33.

CCCXVIII. Constituimus unà cum consensu & consilio fidelium nostrorum ut ab ipso die, quo sacramentum accipitur, post quadraginta dies & quadraginta noctes, id est, quadragesimo secundo die de sex septimanis, ipsa feria qui illud sacramentum accepit, legaliter in locis constitutis juret. Et si ipsa dies intra quadragesimam evenerit, nemo jurare præsumat. Et si quis præsumpserit, bannum nostrum componat, & inde pœnitentiam episcopali judicio faciat. Ipsa autem quadragesima à capite jejunij cum ipsa feria quarta usque ad illud die Lunis post octavas Paschæ observari præcipimus.

Ut feria quarta ante quadrageſimam ſacramenta non jurentur. *Ex Concilio apud ſanctum Medardum.*

CCCXIX. Ut Miſſi noſtri Comitibus & omnibus reipublicæ miniſtris firmiter ex verbo noſtro denuntient ut à feria quarta ante initium quadrageſimæ uſque poſt octavas Paſchæ mallum publicum, niſi de concordia & pacificatione, tenere præſumant, neque aliquis juret. Similiter etiam à quarta feria ante nativitatem Domini uſque poſt conſecratos dies obſervent, nec non & jejuniis quatuor temporum, & in rogationibus. Nullus etiam in dominico die placitum teneat, aut ſacramentum juret. Capitula Karoli Calvi tit. 9. c. 7. §. 8. & to. 3. Concil. Gall. pag. 89.

Poſtremum iſtud membrum, quod & Helmeſtadienſis editio Reginonis & manuſcriptus liber Pariſienſis exhibent, non extat in actis Concilij Sueſſionenſis, neque in Capitulis Karoli Calvi.

De Clerico, ſi perjuraverit. *Ex Concilio Aurelianenſi.*

CCCXX. Si quis Clericus præbuerit juramentum, & poſt rebus evidentibus detegitur perjuraſſe, biennij temporis excommunicatione plectatur. Concil. Aurelian. 3. c. 8.

De his qui ſacramento ſe obligant ne ad pacem redeant. *Ex Concilio Hilerdenſi.*

CCCXXI. Qui ſacramento ſe obligaverit ut ad pacem nullo modo redeat, pro perju- Concil. Ilerd. c. 7. Halitgar. lib. 4. c. 33.

Burchard. lib. 12. c. 17. rio uno anno à corpore & ſanguine Domini ſegregetur, & reatum ſuum jejuniis & eleemoſynis abſolvat. ad caritatem verò, quæ operit multitudinem peccatorum, celeriter veniat.

Item de perjurio. *Ex dictis Hieronymi.*

Burchard. lib. 12 c. 16. CCCXXII. Cum juramento pollicitus eſt Herodes ſaltatrici dare quodcunque poſtulaſſet ab eo. Si ob jusjurandum feciſſe ſe dicit, quid ſi patris matríſque poſtulaſſet interitum, facturus eſſet, annon? Quod in ſuis ergo repudiaturus fuit, contemnere debuit etiam in Propheta.

De eadem re. *Ex dictis Bedæ Preſbyteri.*

Beda homil. 44. in decollat. S. Iohan. Burchard. lib. 12. c. 18. CCCXXIII. Si aliquid fortè nos incautiùs juraſſe contigerit, quod obſervatum pejorem vergat in exitum, illud conſilio ſalubriori mutandum noverimus, ac magis inſtante neceſſitate perjurandum nobis quàm perfecto juramento in aliud crimen majus eſſe divertendum.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

Halitgar. lib. 4. c. 28. Burchard. lib. 12. c 8. CCCXXIV. Quicunque ſciens perjuraverit, ſeptem annos pœniteat, & poſt hæc communionem accipiat. [*Vide epiſtolam Rhabani ad Heribaldum cap.* 8.]

Ex Pœnitentiali ut ſuprà.

CCCXXV. Si quis perjuraverit, ultrà ad ſacramentum non admittatur.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCCXXVI. Si quis ſuſpicatur quòd ad perjurium inducitur, & tamen ex conſenſu jurat, duos annos pœniteat. Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 18. Burchard lib. 11. c. 11.

Vnde ſuprà.

CCCXXVII. Si quis perjuraverit per cupiditatem, omnes res ſuas vendat, & pauperibus diſtribuat, & monaſterium ingreſſus, jugi pœnitentiæ ſe ſubdat. Burchard. lib. 12. c. 3.

Vnde ſuprà.

CCCXXVIII. Si quis perjurium fecerit, laici annos très, Clerici quinque, Subdiaconi ſex, Diaconi octo, Preſbyteri decem, Epiſcopi duodecim annos pœniteant.

De eadem re. *Ex Capitul. Titulo* XIV.

CCCXXIX. Quicunque comprobatus fuerit quòd ſcienter teſtes in perjurium induxiſſet, ſub fidejuſſoribus ad palatium adducatur, ubi cum fidelibus noſtris conſideremus quid de talibus faciendum ſit. Epiſcoporum autem erit de pœnitentia cogitare. Capitulare III. Lud. P. tit. 7. c. 6. & Addit. IV. c. 77. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 51. c. 14.

Poſtremam capitis iſtius partem non exhibet Capitulare III. *Ludovici Pij, neque Additio* IV. *Capitularium. Extat tamen in editione Helmeſtadienſi Reginonis & in veteri codice MS. quo nos uſi ſumus.*

De eadem re. *Ex eodem.*

CCXXX. Qui compulſus à domino perjurat, ſi ſciens, tres quadrageſimas & legitimas ferias pœniteat. Burchard. lib. 12. c. 4.

De eadem re. *Ex eodem.*

Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 18. Burchard. lib. 12. c. 5.

CCCXXXI. Qui perjurat ſe in manu Epiſcopi vel Preſbyteri aut in cruce conſecrata, tres annos pœniteat.

De eadem re. *Ex eodem.*

Rhab. epiſt. ibid. Burchard. lib. 12. c. 5.

CCCXXXII. Si verò in cruce non conſecrata, annum unum pœniteat. Si autem in manu hominis, apud Græcos nihil eſt. Qui autem ſeductus fuerit, & ignorans juravit, & poſtea cognoſcit, tres quadrageſimas pœniteat.

Ex eodem.

Burchard. lib. 12. c. 6.

Si quis coactus pro vita redimenda, vel pro qualibet cauſa vel neceſſitate perjurat, tres quadrageſimas. Alij judicant tres annos, unum ex his in pane & aqua, pœniteat.

De falſo teſtimonio. *Ex Concilio Aurelianenſi.*

Concil. Aurelian. 3. c. 8. Lib. 7. Capitular. c. 165.

CCCXXXIII. Si quis Clericus furtum fecerit, aut falſum teſtimonium dixerit, quia capitalia crimina ſunt, communione conceſſa ab ordine degradetur.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* IV. *cap.* XXII.

Lib. 4. Capitular. c. 23. Lib. 2. Leg. Longob. tit. 31. c. 11.

CCCXXXIV. Si quis cum altero de qualibet cauſa contentionem habuerit, & teſtes contra eum per judicium producti fuerint, ſi ille falſos eos eſſe ſuſpicatur, liceat ei alios teſtes, quos meliores potuerit, contra eos opponere.

ponere. Quòd si ambæ partes ita inter se dissentiunt ut nullatenus ulla pars alteri cedere velit, eligantur duo ex ipsis, qui cum scutis & fustibus in campo decertent, & campioni, qui victus fuerit, propter perjurium dextra manus amputetur. Ceteri verò falsi testes manus suas redimant. Duæ partes ex hoc persolvantur qui calumniatus est, tertia pro fredo. Et hoc in seculari causa. In ecclesiasticis verò, ubi de una parte seculare, de altera ecclesiasticum negotium est, idem modus servetur. Ubi autem ex utraque parte ecclesiasticum, si se rectores pacificare non possunt, advocati eorum in mallo coram Comite causas suas prosequantur. Testes autem de ipso comitatu esse debent.

De eadem re. *Vnde suprà, cap.* XXXII.

CCCXXXV. Optimus quisque in pago vel civitate in testimonium assumatur, & cui is contra quem testimoniare debet nullum crimen possit inferre.

Lib. 3. Capitular. c. 32. Addit. Karoli M. ad Legem Salicam c. 11. Lib 2. Leg. Longob. tit. 51. c. 3.

De eadem re. *Ex eodem, cap.* LII.

CCCXXXVI. Ut testes ad testimonium dicendum præmio non conducantur. Et nullus testimonium dicat nisi jejunus. Et ut testes, priusquam jurent, separatim discutiantur quid dicere velint de illa re unde testimonium reddere debent.

Lib. 3. Capitular. c. 52. Lib. 2 Leg. Longob. tit. 51. c. 6. Burchard. lib. 16. c. 35.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

CCCXXXVII. Eos qui falsè fratribus suis capitalia crimina objecisse convicti fuerint, placuit eos usque ad exitum non commu-

Concil. Arelat. 2. c. 24. Lib. 6. Capitular. c. 241. Burchard. lib. 16. c. 34.

nicare, nisi digna satisfactione pœnituerint.

De eadem re. *Ex Concilio Heliberitano.*

Concil. Eliberit. c. 75. Burchard. lib. 2. c. 195.

CCCXXXVIII. Si quis Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum falsis criminibus appetierit, & probare non potuerit, nec in finem dandam ei communionem.

De eadem re. *Ex Concilio Hispalensi.*

Conc. Epaon. c. 13. Burchard. lib. 16. c. 24.

CCCXXXIX. Si quis Clericus de falso testimonio convictus fuerit, reus capitalis criminis censeatur.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

Concil. Carthag. 4. c. 55. Addit. IV. c. 20. Burchard. lib. 16. c. 33.

CCCXL. Episcopus accusatores fratrum excommunicet. Et si emendaverint vitium, recipiat eos ad communionem, non ad clerum.

De eadem re. *Ex Concilio Heliberitano.*

Concil. Eliberit. c. 74. Burchard. lib. 16. c. 18.

CCCXLI. Falsus testis, prout crimen est, abstinebitur. Si tamen non fuerit mortis quod objecit, & probaverit quod diù tacuit, biennij tempore abstinebitur. Si autem non probaverit, in conventu Clericorum placuit per quinquennium abstineri.

De eadem re. *Ex Concilio Agathensi.*

Conc. Agath. c. 37. Halitgar. lib. 4. c. 30. Burchard. lib. 16. c. 17.

CCCXLII. Falsos testes à communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint.

Unde suprà.

Burchard. lib. 16. c. 16.

CCCXLIII. Noverint falsi testes quòd si falsum testimonium capitale crimen non es-

ſet, nequaquam Dominus in evangelio inter principalia crimina adnumeraſſet. Ait enim: *De corde exeunt homicidia, adulteria, furta, falſa teſtimonia.* Et ideo ſimiliter debet pœnitere & excommunicari falſus teſtis ſicut adulter & fur & homicida.

De eo qui hominem furatus fuerit. *Ex epiſtola Rabani Epiſcopi ad Reginbaldum Chorepiſcopum.*

CCCXLIV. Primò interrogaſti quid de eo faciendum eſſet qui hominem Chriſtianum ſollicitando fuerit furatus, & ad paganam gentem tradendo vendiderit. Ad quod tunc reſpondi, homicidij reatum ipſum hominem ſibi contrahere mihi videri. Quod & poſtea, legens divinam legem, in Deuteronomio ita reperi, animam pro anima homicidam reddere debere, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Et rurſum: *Si quis deprehenſus fuerit ſollicitaſſe fratrem ſuum de filiis Iſraël & vendidiſſe, accipiendo pretium, interficiatur.* Unde mihi videtur, ſicut par ſententia in lege divina eſt conſtituta de homicida & de fure hominem vendente, ſic & canonica auctoritate pari modo plectendum eſſe qui fratrem ſuum furando atque ſollicitando vendiderit, & illum qui proximum ſuum, hoc eſt, Chriſtianum hominem, injuſtè peremerit. *Deuter. 19.* *Deuter. 24.*

De eadem re. *Ex Lege Theodoſiana lib. IX.*

CCCXLV. Hi qui filios alienos furto abſtulerint, & ubicunque tranſduxerint, ſive Interpret. l. un. Cod. Theod. ad legem Fab.

ingenuus ſive ſervus ſit, morte puniatur.

Ne Judæo Chriſtianum mancipium habere liceat.

CCCXLVI. Convenit diligenter obſervare ut nulli Judæo ſervum Chriſtianum habere liceat, nec ad ſuam legem transferre præſumat.

DE INCANTATORIBUS, MALEFICIS, ET SORTILEGIS.

De his qui divinationes expetunt. *Ex Concilio Ancyrano.*

Concil. Ancyr. c. 23. Halitgar. lib. 4. c. 25. Hincmar. de divort. Lothar. in reſponſ. ad interrogat. 17. Burchard. lib. 10. c. 5.

CCCXLVII. Qui divinationes expetunt, & more gentilium ſubſequuntur, aut in domos ſuas hujuſcemodi homines introducunt, exquirendi aliquid arte malefica aut expiandi cauſa, ſub regula quinquennij jaceant, ſecundùm gradus pœnitentiæ definitos.

Ex Concilio Bracarenſi.

Concil. Bracar. 2. c. 71. Hincmar. ibid. Burchard. lib. 10. c. 6.

CCCXLVIII. Si quis, paganorum conſuetudinem ſequens, divinos & ſortilegos in domum ſuam introduxerit, quaſi ut malum foras mittant, aut maleficia inveniant, quinque annos pœnitentiam agat.

Ex dictis Gregorij Papæ.

Concil. Rom. ſub Gregor. 1. Burchard lib. 10. c. 23.

CCCXLIX. Si quis ariolos, aruſpices, vel incantatores obſervaverit, aut filacteriis uſus fuerit, anathema ſit.

Ex Concilio Carthaginensi.

CCCL. Auguriis vel incantationibus servientem à conventu Ecclesiæ separandum. Similiter & Judaicis superstitionibus inhærentem. Concil. Carthag. 4. c. 89. Halitgar. lib. 4. c. 27. Hincmar. ibid. Burchard. l b. 10. c. 7.

De eadem re. *Gregorius Papa.*

CCCLI. Pervenit ad nos quòd quosdam incantatores atque sortilegos fueris sectatus cum omni sollicitudine. Et zelum tuum gratum nobis fuisse cognoscas. Studij enim tui sit sollicitè quærere, & quoscunque hujusmodi Christi inimicos inveneris, districta ultione corrige. S. Gregor. lib. 9. epist. 47. Burchard. lib. 10. c. 4. & apud Gratian. 26. q. 5. c. 8.

De eadem re. *Ex Concilio Toletano.*

CCCLII. Si quis Episcopus, Presbyter, Diaconus, vel quilibet ex ordine Clericorum, magos, aruspices, aut ariolos, aut certè augures, vel sortilegos, vel eos qui profitentur sortem aliquam, consulere fuerit deprehensus, ab honore dignitatis suæ depositus, monasterij censuram excipiat, ibique perpetua pœnitentia scelus admissi sacrilegij luat. Concil. Tolet. 4. c. 29. Burchard. lib. 10. c. 48.

De eadem re. *Ex Lege Romana.*

CCCLIII. Malefici, vel incantatores, vel immissores tempestatum, vel qui per invocationem dæmonum mentes hominum turbant, omni pœnarum genere puniantur. Interpret. l. 3. Cod Theodos. de maleficis. Burchard. lib. 10. c. 28.

De eadem re. *Ex eadem.*

CCCLIV. Quicunque pro curiositate Interpret. l. 4. eod. tit.

Burchard. lib. 10. c. 30. futurorum vel invocatorem dæmonum, vel divinos, quos ariolos appellant, vel aruſpicem, qui auguria colligit, conſuluerit, capite puniatur.

De eadem re. *Ex Pœnitentiali.*

Burchard. lib. 10. c. 31. CCCLV. Quicunque nocturna ſacrificia dæmonum celebraverint, vel incantationibus dæmones invocaverint, capite puniantur.

CCCLVI. Qui auguriis vel divinationibus inſerviunt, quinque annos pœniteant. Immiſſores tempeſtatum ſeptem annos pœniteant.

Rhab. epiſt. ad Heribald. c. 30. Burchard. lib. 10. c. 24. CCCLVII. Mulier, ſi divinationes vel incantationes diabolicas fecerit, annum unum pœniteat, vel tres quadrageſimas, vel quadraginta dies ſecundùm qualitatem delicti.

Ex eodem.

Burchard. lib. 10. c. 9. CCCLVIII. Auguria, vel ſortes quæ dicuntur falsè ſanctorum, vel divinationes, qui eas obſervaverit, vel quarumcunque ſcripturarum, vel vota voverit vel perſolverit ad arborem, vel ad lapidem, vel ad quamlibet rem excepto ad Eccleſiam, omnes excommunicentur. Si ad pœnitentiam venerint, Clerici annos tres, laici unum & dimidium pœniteant.

De arboribus & fontibus & lapidibus dæmonibus conſecratis. *Ex Concilio Nannetenſi.*

Concil. Nannet. c. 20. Burchard. lib. 10. c. 10. CCCLIX. Summo decertare ſtudio debent Epiſcopi & eorum miniſtri ut arbores

dæmonibus consecratæ, quas vulgus colit & in tanta veneratione habet ut nec ramum nec surculum inde audeat amputare, radicitus excindantur atque comburantur. Lapides quoque, quos in ruinosis locis & silvestribus dæmonum ludificationibus decepti venerantur, ubi & vota vovent & deferunt, funditus effodiantur atque in tali loco proiciantur ubi nunquam à cultoribus suis venerari possint. Et omnibus adnuntietur quantum scelus sit idolatria, & qui hæc veneratur, & colit, quasi Deum suum negat, & Christianitati abrenuntiat; & talem pœnitentiam inde debet suscipere, quasi idola adorasset. Omnibúsque interdicatur ut nullus votum faciat, aut candelam vel aliquod munus pro salute sua rogaturus alibi deferat nisi ad Ecclesiam Domino Deo suo. Scriptum est enim: *Vovete & reddite Domino Deo vestro.* Novimus siquidem quanta Dominus antiquo populo per Prophetas suos interminatus est, qui in lucis sacrificabant, & in excelsis immolabant. Si quis hæc transgressus fuerit, fidem perdidit, & est infideli deterior. Et idcirco omnimodo à sanctæ Ecclesiæ consortio abscidatur, & nisi dignè pœnituerit, non recipiatur.

De eadem re. *Rabanus.*

CCCLX. Nam de his qui dæmonibus immolant, Theodori Episcopi constitutiones habemus, in quibus scriptum est? *Qui immolant dæmoniis in minimis, annum unum pœniteant. Qui verò in magnis, decem annos pœniteant.*

Rhab epist. ad Heribald. c. 30. Burchard. lib. 10 c. 13.

De eadem re. *Ex eodem.*

Rhaban. ibid. Burchard. lib. 19. c. 14.

CCCLXI. Mulier si qua filium suum ponit supra tectum aut in fornacem pro sanitate febris, septem annos pœniteat. Qui ardere facit grana ubi mortuus est homo pro sanitate viventium & domus, quinque annos pœniteat.

De menstruo sanguine. *Rabanus ad Heribaldum.*

Rhabin. ibid. Burchard. lib. 19. c. 152.

CCCLXII. De his etiam super quibus interrogasti, hoc est, de illa femina quæ menstruum sanguinem suum immiscuit cibo vel potui, & dedit viro suo ut comederet, & de illa quæ semen viri sui in potu bibit, & de ea quæ testam hominis combussit igni & viro suo dedit pro infirmitate vitanda, quali pœnitentia sint plectendæ; ut nobis videtur, tali sententia feriendi sunt sicut magi & arioli, quia magicam artem exercuisse noscuntur.

De eadem re. *Ex Concilio Anquirensi.*

Rhaban. ibid. c. 25. Burchard. lib. 17. c. 29.

CCCLXIII. Mulier si cum muliere fornicata fuerit, annos tres pœniteat. Sic & illa quæ semen viri sui cibo miscens, ut inde plus ejus accipiat amorem, pœniteat.

Unde suprà.

Burchard. lib. 10. c. 1.

CCCLXIV. Ut Episcopi Episcoporúmque ministri omnibus viribus elaborare studeant ut pernicioſam & à diabolo inven-

tam ſortilegam & maleficam artem penitùs ex parrœchiis ſuis eradant, & ſi aliquem virum aut feminam hujuſcemodi ſceleris ſectatorem invenerint, turpiter dehoneſtatum de parrœchiis ſuis eiciant. Ait enim Apoſtolus: *Hæreticum poſt unam & ſecundam admonitionem devita, ſciens quia ſubverſus eſt qui ejuſmodi eſt.* Tit. 3. Subverſi ſunt, & à diabolo capti tenentur, qui, derelicto creatore ſuo, à diabolo ſuffragia quærunt. Et ideo à tali peſte mundari debet ſancta Eccleſia. Illud etiam non omittendum, quòd quædam ſceleratæ mulieres retro poſt Satanam converſæ, dæmonum illuſionibus & phantaſmatibus ſeductæ, credunt ſe & profitentur nocturnis horis cum Diana paganorum dea & innumera multitudine mulierum equitare ſuper quaſdam beſtias, & multa terrarum ſpatia intempeſtæ noctis ſilentio pertranſire, ejúſque juſſionibus velut dominæ obedire, & certis noctibus ad ejus ſervitium evocari. Sed utinam hæ ſolæ in perfidia ſua periſſent, & non multos ſecum in infidelitatis interitum pertraxiſſent. Nam innumera multitudo, hac falſa opinione decepta, hæc vera eſſe credit, & credendo à recta fide deviat; & in errorem paganorum revolvitur, cùm aliquid divinitatis aut numinis extra unum Deum eſſe arbitratur. Quapropter ſacerdotes per Eccleſias ſibi commiſſas populo cum omni inſtantia prædicare debent ut noverint hæc omnimodis falſa eſſe, & non à divino ſed à maligno ſpiritu talia phantaſmata mentibus infidelium inrogari. Siquidem ipſe Satanas, qui transfigurat ſe in angelum lucis, cùm mentem cujuſcunque mu-

Vide Capitula Herardi Turon. c. 3.

lierculæ ceperit, & hanc ſibi per infidelitatem & incredulitatem ſubjugaverit, illico transformat ſe in diverſarum perſonarum ſpecies atque ſimilitudines, & mentem, quam captivam tenet, in ſomnis deludens, modò læta, modò triſtia, modò cognitas, modò incognitas perſonas oſtendens, per devia quæque deducit; & cùm ſolus ſpiritus hoc patitur, infidelis mens hæc, non in animo, ſed in corpore, evenire opinatur. Quis enim non in ſomnis & nocturnis viſionibus extra ſeipſum educitur, & multa videt dormiendo quæ nunquam viderat vigilando? Quis verò tam ſtultus & hebes ſit qui hæc omnia, quæ in ſolo ſpiritu fiunt, etiam in corpore accidere arbitretur; cùm Ezechiel Propheta viſiones Domini in ſpiritu, non in corpore, viderit; & Johannes Apoſtolus Apocalypſis ſacramenta in ſpiritu, non in corpore, vidit & audivit, ſicut ipſe di-
Apoc. 4. cit: *Statim fui in ſpiritu.* Et Paulus non audet ſe dicere raptum in corpore. Omnibus itaque publicè adnuntiandum eſt quòd qui talia & his ſimilia credit, fidem perdidit, & qui fidem rectam in Deo non habet, hic non eſt ejus, ſed illius in quem credit, id eſt, diaboli. Nam de
Joa. 1. Domino noſtro ſcriptum eſt: *Omnia per ipſum facta ſunt.* Quiſquis ergo aliquid credit poſſe fieri, aut aliquam creaturam in melius aut deterius immutari aut transformari in aliam ſpeciem vel ſimilitudinem, niſi ab ipſo creatore, qui omnia fecit, & per quem omnia facta ſunt, proculdubio infidelis eſt.

Ut Christiani traditiones gentilium non observent. *Ex dictis Ambrosij.*

CCCLXV. Apostolus dicit: *Dies observatis & menses & tempora & annos. Timeo ne sine causa laboraverim in vobis.* Dies observant puta: qui dicunt, Crastino proficiscendum non est. post crastinum enim non debet aliquid inchoari. & sic solent magis decipi. Hi autem colunt menses qui cursum lunæ perscrutantur dicentes: Septima luna strumenta confici non debent. Nona iterum luna emptum servum domum duci non oportet. Et per hæc faciliùs solent adversa provenire. Tempora verò observant, cùm dicunt: Hodie veris initium est. & ideo festivitas est. Post cras Vulcanalia sunt. Et rursum: Posterum est, domum egredi non licet. Annos sic colunt, cùm dicunt: Kalendis Januariis novus est annus, quasi non cotidie anni impleantur. Hæc superstitio longè debet esse à servis Dei. [*Vide Hincmar. to. 1. pag. 656.*]

S. Ambros. in c. 4. epist. ad Galat. Burchard. lib. 10. c. 14.

Vide August. epist. 119. & in Enchirid. c. 79.

De eadem re. *Ex Concilio Bracarensi.*

CCCLXVI. Non licet Christianis traditionem gentilium observare, vel colere elementa, aut lunam aut stellarum cursum & inanem signorum fallaciam considerare pro domo facienda, vel segetes vel arbores plantandas, aut conjugia socianda. Scriptum enim est: *Omnia quæcunque facitis in verbo aut in opere, in nomine Domini nostri Jesu Christi facite, gratias agentes Deo.*

Concil. Bracar. 2. c. 72. Halitgar. lib. 4. c. 26. Hincmar. de divortio Lothar. in resp. ad interr. 17. Burchard. lib. 10. c. 13. Colass. 3.

De collectione herbarum. *Ex eodem.*

Concil. Bracar. 2. c. 74. Halitgar. ibid. Hincmar. ibid. Burchard. lib. 10. c. 20.

CCCLXVII. Non licet in collectione herbarum medicinalium aliquas obſervationes vel incantationes attendere, niſi tantùm cum ſymbolo divino & oratione dominica, ut Deus & Dominus noſter Jeſus Chriſtus honoretur.

De lanificiis feminarum. *Ex eodem.*

Concil. Bracar. 2. c. 75. Halitgar. ibid. Hincmar. ibid. Burchard. lib. 10. c. 19.

CCCLXVIII. Non licet Chriſtianas mulieres vanitatem in ſuis lanificiis obſervare; ſed Deum invocent adjutorem, qui eis ſapientiam texendi donavit.

De morticinis. *Ex Pœnitentiali.*

Burchard. lib. 19. c. 88.

CCCLXIX. Qui manducat carnem immundam, aut morticinum, aut dilaceratum à beſtia, quadraginta dies pœniteat. Si quis neceſſitate famis cogente manducavit, multò leviùs pœniteat.

CCCLXX. Qui fraudatum, raptum, vel furatum ſciens manducat; ſi pauper eſt, ſeptem dies; ſi potens, quadraginta dies pœniteat. Infirmi verò, ſi ſciunt, quindecim dies pœniteant.

Burchard. lib. 19. c. 106.

CCCLXXI. Qui comedit & bibit contaminatum à beſtia domeſtica, id eſt, à cane vel cato, duos dies pœniteat.

De liquore. *Ex eodem.*

Burchard. lib. 19. c. 106.

CCCLXXII. Si quis dederit alicui liquorem aliquem in quo mus vel muſtela mortui ſunt, ſi laicus eſt, ſeptem dies pœni-

teat. Si autem in cœnobio ſunt, ducentos pſalmos cantent. Qui poſtea noverit quòd tale potum bibit, unum pſalterium cantet.

De ſanguine.

CCCLXXIII. Si quis ſanguinem alicujus animalis manducaverit, quadraginta dies pœniteat.

Item ut nullus ſanguinem comedat.

CCCLXXIV. Admonendi ſunt fideles ut nullus præſumat ſanguinem manducare. Nam in principio, quando homini licentia data eſt à Deo carnem manducandi, ſanguinem interdictum legimus. Ait enim Dominus ad Noë & filios ejus: *Omne quod movetur & vivit, erit vobis in cibum, excepto quòd carnem cum ſanguine non comedetis. Sanguinem enim animarum veſtrarum requiram de manu cunctarum beſtiarum & de manu hominis.* Quod non ſolùm in lege veteri ſæpiſſime inhibetur, verùm etiam in novo teſtamento Apoſtoli primitivæ Eccleſiæ ex gentibus ſub magna deliberatione ſcribunt ut abſtineant ſe à contaminationibus ſimulacrorum & fornicatione & ſuffocatis & ſanguine, Quod exponens Hieronymus dicit: *Iuxta litteram*, inquit, *hæc præcepta conveniunt omni Chriſtiano, ut morticinum non comedat, tam de avibus quàm de pecoribus, quorum nequaquam ſanguis effuſus eſt.* Quæ neceſſariò obſervanda Apoſtolorum de Jeruſalem miſſa epiſtola monet. Et captum à beſtia, quia & ipſum ſimiliter ſuffocatum eſt. Et ſanguine, id eſt, non manducando

Geneſ. 9.

Act. 15.

cum ſanguine. Si ergo de gentili vita venientibus pro ipſis fidei rudimentis & inveterata conſuetudine gentilitatis hæc, quaſi ſibi ad ſalutem ſufficerent, ſcripta ſunt, quis tranſgreſſor hæc parvipendat. Simul & hoc conſiderandum, quòd idolatriæ & fornicationi ſuffocatum & ſanguis æquiparatur. Unde omnibus adnuntietur quantum piaculum ſit ſanguinem comedere, quod idolis & fornicationi comparatur. Si quis hæc dominica & apoſtolica præcepta violaverit, à communione eccleſiaſtica ſuſpendatur, uſque dignè pœniteat.

De diſcordantibus. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

Concil. Carthag. 4. c. 93. Halitgar. lib. 4. c. 31. Burchard. lib. 5. c. 38.

CCCLXXV. Oblationes diſſidentium fratrum neque in ſacrario neque in gazophylacio recipiantur.

De eadem re. *Ex Concilio Agathenſi.*

Conc. Agath. c. 31. Halitgar. ibid. c. 32. Burchard. lib. 10. c. 61.

CCCLXXVI. Placuit etiam, ut, ſicut plerunque fit, ut quicunque odio aut longinqua inter ſe lite diſceſſerunt, & ad pacem revocari diuturna intentione nequiverunt, de Eccleſiæ cœtu juſtiſſima excommunicatione pellantur. [*Vide ſuprà lib.* I. *cap.* 61.]

De eadem re. *Ex dictis Iſidori.*

Burchard. lib. 10. c. 57.

CCCLXXVII. Si quis diſcors & litigans & per odium diſſidens extiterit, quouſque ad concordiam redeat, à conventu & ſocietate Eccleſiæ, ut canones jubent, alienus exiſtat.

De eadem re.

CCCLXXVIII. Si quis odio habens aliquem, ad pacem non revertitur, ſicut ſancti patres ſtatuerunt, in pane & aqua excommunicetur, & ab Eccleſia ſeparetur. Burchard. lib. 10. c. 58.

De eadem re. *Ex Concilio Carthaginenſi.*

CCCLXXIX. Diſſidentes Epiſcopos, ſi non timor Dei, ſynodus reconciliet. Concil. Carthag. 4. c. 25. Burchard. lib. 1. c. 62.

De eadem re. *Ex eodem.*

CCCLXXX. Studendum eſt Epiſcopo ut diſſidentes fratres, ſive Clericos, ſive laicos, ad pacem magis quàm ad judicium hortetur. Concil. Carthag. 4. c. 26. Burchard. lib. 1. c. 101.

De Dei judicio ſubvertendo.

CCCLXXXI. Si aliquis manducat & bibit aut portat ſuper ſe unde exiſtimat Dei judicium pervertere poſſe, & exinde comprobatus fuerit, eadem ſententia feriatur qua magi & arioli & incantatores feriuntur, ſcilicet ſeptem aut quinque annorum pœnitentia plectatur. [*Vide lib. 3. Leg. Longob. tit. 27.*] Burchard. lib. 10. c. 25.

De oblationibus defunctorum. *Ex Concilio Vaſenſi.*

CCCLXXXII. Hi qui oblationes defunctorum retinent, & Eccleſiis tradere mortantur, ut infideles ab Eccleſia eiciantur. Concil. Vaſ. c. 4.

Ex eodem.

CCCLXXXIII. Si qui oblationes

aliorum fraudant, admonendi ſunt ut reddant quod fraudulenter abſtulerunt. Si verò reddere noluerint, uſque quò reddant, ſicut ſancta ſynodus conſtituit, ab Eccleſiæ ſeparentur conſortio.

Ex Concilio Agathenſi.

Conc. Agath. c. 4. Burchard. lib. 5. c. 140.

CCCLXXXIV. Clerici etiam vel ſeculares, qui oblationes parentum aut donatas aut teſtamento relictas retinere præſumpſerint, aut id quod ipſi donaverint, Eccleſiis aut monaſteriis crediderint auferendum, velut necatores pauperum, quouſque reddant, ab Eccleſiis excludantur.

Ex eodem.

Conc. Agath. c. 26.

CCCLXXXV. Si quis Clericus damnum Eccleſiæ voluntariè fecerit, de propriis facultatibus reddat, & communione privetur.

De mortuis.

CCCLXXXVI. Si quis ſuper mortuum nocturnis horis carmina diabolica cantaverit &c. Require in primo libello, cap. CCCLXXXIII.

DE COMMUNIONE.

Ut præcipuæ feſtivitates in civitatibus celebrentur. *Ex Concilio Agathenſi.*

Conc. Agath. c. 18. Burchard. lib. 5. c. 23.

CCCLXXXVII. Seculares verò qui Natale Domini, Paſcha, & Pentecoſten non communicaverint,

communicaverint, catholici non credantur, nec inter catholicos habeantur. Require in primo libello, cap. cxciii.

De eadem re. *Ex Concilio Aurelianenſi.*

CCCLXXXVIII. Ut nulli civium Paſchæ, Natalis Domini, vel Pentecoſten ſollemnitates liceat in villa celebrare, niſi quem infirmitas probabitur tenuiſſe. Concil. Aurelian. 1. c. 25.

De eadem re. *Ex Concilio Agathenſi.*

CCCLXXXIX. Ut cives qui Paſchæ, Natalis Domini, vel Pentecoſten feſtivitatibus Epiſcopis intereſſe neglexerint in civitatibus ſuis accipiendæ communionis vel benedictionis gratia, qui hoc neglexerint, triennio communione priventur. Conc. Agath. c. 63.

De Decanis per parrœchias mittendis. *Ex Concilio Rotomagenſi.*

CCCXC. Ut populus admoneatur ut in dominicis & feſtis diebus omnes ad veſperas & nocturnas vigilias & ad Miſſam omnimodis occurrant. Et ut Decani in civitatibus & in vicis publicis viri veraces & Deum timentes conſtituantur, qui deſides & neglegentes commoneant ut ad Dei ſervitium abſque occaſione properent. Et ut ipſi Decani ſacramento adſtringantur ut nulla interveniente cauſa, ſcilicet aut amoris, aut timoris, aut propinquitatis, aut muneris, neglegentes & tranſgreſſores reticeant, quin ſacerdotibus proprias eorum culpas manifeſtent. Sacerdotum autem erit ita eorum vitia zelo & amore divino Burchard. lib. 2, c. 239.

cum debita disciplina corrigere sicut ipsi nolunt pro aliorum erratibus sententiam justæ damnationis suscipere. Et ut dies festi à vespera usque ad vesperam absque opere servili cum debito honore celebrentur.

De excommunicatis. *Ex dictis Cassiani.*

CCCXCI. Si quis autem pro culpa sua fuerit ab oratione suspensus, nullus cum eo orandi aut loquendi habeat licentiam antequam reconcilietur. Nam qui se orationi vel confabulationi ejus, antequam à Priore recipiatur, inconsiderata pietate sociare præsumpserit, similiter damnatus efficitur.

De eadem re. *Isidorus ut suprà.*

Regula S. Isidori c. 17. Burchard. lib. II. c. 31.

CCCXCII. Cum excommunicato neque orare, neque loqui, neque vesci cuiquam licet.

Unde suprà.

Burchard. lib. II. c. 32.

CCCXCIII. Si quis frater aut palam aut absconsè cum excommunicato fuerit locutus, communem statim cum eo excommunicationis contrahit pœnam.

De eadem re. *Ex dictis Fructuosi Episcopi.*

Regula S. Fructuosi c. 14. Burchard. lib. II. c. 33.

CCCXCIV. Cum excommunicato nullus loquatur, neque qualibet eum compassione vel miseratione refoveat, neque ad contradictionem vel superbiam confortare præsumat.

De eadem re. *Ex regula ſancti Benedicti.*

CCCXCV. Si quis fratri excommunicato quolibet modo ſe junxerit, aut mandatum ei direxerit, ſimilem ſortiatur excommunicationis vindictam. Regula S. Benedicti c. 26.

Item.

CCCXCVI. Is autem frater qui gravioris culpæ noxa tenetur, ſuſpendatur à menſa ſimul & ab oratorio. Nullus ei jungatur in conſortio, neque in conloquio. Regula S. Benedicti c. 25.

De eadem re. *Ex Concilio Antiocheno.*

CCCXCVII. Cum excommunicatis non licere communicare; nec cum his qui per domos conveniunt, devitantes orationes Eccleſiæ, ſimul orandum eſt. Si quilibet autem ex clero deprehenſus fuerit cum excommunicatis communicare, etiam ille privetur communione. Concil. Antioch c. 2. Burchard. lib. 11. c. 34.

De eadem re. *Ex Concilio Apoſtolorum.*

CCCXCVIII. Si quis cum excommunicato ſaltim in domo oraverit, iſte communione privetur. Can. Apoſt. c. 11. Burchard. lib. 11. c. 35.

De eadem re. *Ex Concilio Nicæno.*

CCCXCIX. De his qui communione privantur, ſeu ex clero, ſive ex laico ordine, ab Epiſcopis, ſententia regularis obtineat, ut hi qui abiciuntur, ab aliis non recipiantur. Requiratur autem, ne puſillanimitate, aut con- Concil. Nic. c. 5. Burchard. lib. 11. c. 36.

tentione, vel alio vitio Episcopi videatur à communione seclusus.

De eadem re. *Ex Concilio Antiocheno.*

Concil. Antioch. c. 6. Burchard. lib. 11. c. 37.

CCCC. Si quis à proprio Episcopo communione privatus est, non antè suscipiatur ab aliis Episcopis quàm suo reconcilietur Episcopo.

De eadem re. *Ex Concilio Apostolorum.*

Can. Apost. c. 12.

CCCCI. Si quis cum damnato Clerico, veluti cum Clerico, simul oraverit, iste damnetur.

De damnatis à synodo. *Ex Concilio Antiocheno.*

Concil. Antioch. c. 4. Burchard. lib. 1. c. 199.

CCCCII. Si quis Episcopus damnatus à synodo, vel Presbyter aut Diaconus à suo Episcopo, ausi fuerint aliquid de ministerio contingere, nullo modo liceat eis, nec in alia synodo, restitutionis spem aut locum habere satisfactionis.

De excommunicato qui communicare præsumpserit. *Ex Concilio Carthaginensi.*

Lib. 5. Capitular. c. 28. & Addit. 1 v. c. 35. Burchard. lib. 1. c. 200.

CCCCIII. Item placuit universo Concilio ut qui excommunicatus fuerit pro suo neglectu, sive Episcopus, sive quilibet Clericus, & tempore excommunicationis suæ ante audientiam communionem præsumpserit, ipse in se damnationis judicetur protulisse sententiam.

Si Episcopus voluerit exterminare aliquem de Ecclesia. *Ex Concilio Sardicensi.*

CCCCIV. Si Episcopus exterminare voluerit Clericum suum de Ecclesia, providendum est ne innocens damnetur. & ideo habeat potestatem ut Episcopos finitimos interpellet, & causa ejus audiatur, ac diligentiùs tractetur, quia non oportet negari audientiam roganti. & Episcopus patienter accipiat ut aut probetur sententia ejus, aut emendetur. Concil. Sardic. c. 17.

De depositis, si ausi fuerint attrectare ministerium sibi dudum commissum. *In canonibus Apostolorum.*

CCCCV. Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, justè super certis criminibus depositus, ausus fuerit attrectare ministerium sibi dudum commissum, hic ab Ecclesia penitùs abscidatur. Can. Apost. c. 29.

De Presbytero accusato. *Ex Concilio Rotomagensi.*

CCCCVI. Ut nullus Episcopus Presbyterum accusatum ab officio Missæ removeat, nisi ad causam suam dicendam die statuta litteris evocatus minimè occurrerit, id est, infra spatium mensis. Et si post mensem secundum non occurrerit, tunc ab officio suspendatur, quousque pro se rationem reddat. Si enim laici non canonicè excommunicantur nisi tertiò fuerint vocati atque commoniti, indignum videtur ut sacerdotibus denegetur, qui majoris ordinis & dignitatis sunt, quod laicis regu-

la ecclesiastica indulgenter permittit. Pro tanto enim habetur sacerdotem ab officio removere pro quanto laicum à communione Ecclesiæ cessare. Nam unde laici excommunicantur, inde Presbyteri ab officio altaris submoventur. Require cap. CCLXXXIX.

Qualiter Episcopus excommunicare infideles debeat. Unde suprà.

Burchard. lib. II. c. 2. ex Concilio Rotomag.

CCCCVII. Episcopus, cùm excommunicare vel anathematizare aliquem infidelem pro certis & manifestis sceleribus dispositum habet, post lectionem evangelij clerum & plebem ita debet alloqui.

ALLOCUTIO.

Burchard. lib. II. c. 2. & apud Centuriatores centur. 10. cap. 6.

CCCCVIII. Noverit caritas vestra, fratres mei, quòd quidam vir nomine ille diabolo suadente postponens Christianam promissionem quam in baptismo professus est, per apostasiam conversus post Satan, cui abrenuntiavit & omnibus operibus ejus, vineam Christi, id est, Ecclesiam ejus, devastare & deprædare non pertimescit, pauperes Christi, quos pretioso sanguine suo redemit, violenter opprimens & interficiens, & bona eorum diripiens. Unde quia filius hujus nostræ Ecclesiæ, cui Deo auctore præsidemus, debuerat esse, quia in ea per aquam & Spiritum sanctum renatus est, & inter adoptivos filios Dei adnumeratus, quamvis modò filius diaboli sit imitando diabolum, solliciti ne per neglegentiam pastoralem aliqua de ovibus nobis creditis deperiret, pro qua in tremendo ju-

dicio ante principem pastorum Dominum nostrum Jesum Christum rationem reddere compelleremur, juxta quod ipse terribiliter nobis comminatur dicens, *Si non adnuntiaveris iniquo iniquitatem suam, sanguinem ejus de manu tua requiram*, misimus ad eum Presbyterum nostrum & litteras commonitorias semel & iterum atque tertiò, invitantes eum canonicè ad emendationem & satisfactionem & pœnitentiam, corripientes eum paterno affectu. Sed ipse, proh dolor, diabolo cor ejus indurante, monita salutaria sprevit, & in cœpta malitia perseverans, Ecclesiæ Dei, quam læsit, superbiæ spiritu inflatus, satisfacere dedignatur. De talibus itaque transgressoribus, & sanctæ religionis pacisque, quam Christus ipse suis discipulis dedit atque reliquit, violatoribus, præcepta dominica & apostolica habemus, quibus informamur quid de hujuscemodi prævaricatoribus agere nos oporteat. Ait enim Dominus in evangelio: *Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum.* Fratres, in unoquoque nostrum peccat qui in sanctam Ecclesiam peccat. Si enim sancta Ecclesia unum corpus est, cujus corporis caput Christus est, singuli autem sumus alter alterius membra, & cùm patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, procul dubio in nos peccat qui membra nostra lædit. Jubet ergo Dominus ut frater, id est, Christianus, in nos peccans, primò secretè corripiatur, deinde cum testibus redarguatur, noviſſimè in conventu Ecclesiæ publicè conveniatur. Quòd si has tres admonitiones & pias correp-

Ezech. 3.

Matth. 18.

1. Cor. 12.

tiones contemnit, & satisfacere despicit, *post*
Matth. 18. *hæc sit tibi*, inquit, *sicut ethnicus*, id est, gentilis, atque paganus; ut non jam pro Christiano, sed pro pagano, habeatur. Et in alio loco membrum quod à sua compage resolvitur, & à junctura caritatis dissociatur, & omne corpus quod scandalizat, Dominus ab-
Ibid. scidi & proici jubet, dicens: *Si oculus vel manus vel pes tuus scandalizat te, erue eum, &*
1. Cor. 5. *proice à te.* Et Apostolus: *Auferte*, inquit,
1. Cor. 7. *malum à vobis.* Et item: *Infidelis si discedit, discedat.* Et in alio loco rapaces à regno Dei
1. Cor. 6. excludit dicens: *Neque rapaces regnum Dei*
1. Cor. 5. *possidebunt.* Et alibi: *Si quis frater nominatur, & est fornicator, aut adulter, aut homicida, aut rapax, cum hujusmodi nec cibum sumere licet.* Et Johannes dilectus præ ceteris Christi discipulis talem nefarium hominem salutare prohi-
2. Joa. bebat dicens: *Nec ei ave dixeris, neque eum in domum receperis. Qui enim ei ave dicit, communicat operibus ejus malignis.* Dominica itaque atque apostolica præcepta adimplentes, membrum putridum & insanabile, quod me-
Decreta Siric. c. 7. dicinam non recipit, ferro excommunicationis à corpore Ecclesiæ abscidamus, ne tam pestifero morbo reliqua membra corporis, veluti veneno, inficiantur.

EXCOMMUNICATIO.

Burchard. lib. 11. c. 3. & apud Cenuuriatores ibid. CCCCIX. Igitur quia monita nostra & crebras exhortationes contemnit, quia tertiò secundùm dominicum præceptum vocatus ad emendationem & pœnitentiam venire despexit, quia culpam suam necdum cognovit nec

confessus est, nec missa nobis legatione, qui causam ipsius exequimur, quia noster parrœchianus est, veniam postulavit, quia in cœpta malitia, diabolo cor ejus indurante, perseverat, &c, juxta quod Apostolus dicit, secundùm duritiam suam & cor impœnitens thesaurizat sibi iram in die iræ, idcirco nos eum cum universis complicibus & communicatoribus fautoribúsque suis judicio Dei omnipotentis, Patris, Filij, & Spiritus sancti & beati Petri principis Apostolorum, & omnium sanctorum, necnon & nostræ mediocritatis auctoritate & potestate nobis divinitus collata ligandi & solvendi in cœlo & in terra, à pretioso corporis & sanguinis Domini perceptione & à societate omnium Christianorum separamus, & à liminibus sanctæ matris Ecclesiæ in cœlo & in terra excludimus, & excommunicatum & anathematizatum esse decernimus, & damnatum cum diabolo & angelis ejus & omnibus reprobis igne æterno judicamus, nisi fortè à diaboli laqueis resipiscat, & ad emendationem & pœnitentiam redeat, & Ecclesiæ Dei, quam læsit, satisfaciat. Et respondeant omnes tertiò: *Amen.* Aut: *Fiat, Fiat.* Aut: *Anathema sit.* Debent autem duodecim sacerdotes Episcopum circumstare & lucernas ardentes in manibus tenere, quas in conclusione anathematis vel excommunicationis proicere debent in terram & pedibus conculcare. Post hæc Episcopus plebi ipsam excommunicationem communibus verbis debet explanare, ut omnes intellegant quàm terribiliter damnatus sit, & ut noverint quòd ab illa hora in reli-

quum non pro Christiano, sed pro pagano, habendus sit, & qui illi quasi Christiano communicaverit, aut cum eo manducaverit aut biberit, aut eum osculatus fuerit, vel cum eo colloquium familiare habuerit, nisi fortè ad satisfactionem & pœnitentiam eum provocare studuerit, aut in domo sua eum receperit, aut simul cum eo oraverit, proculdubio similiter sit excommunicatus. Deinde epistolæ Presbyteris per parrœchiam mittantur, continentes modum excommunicationis, in quibus jubeatur ut dominicis diebus post lectionem evangelij plebibus sibi commissis publicè adnuntient ipsam excommunicationem, ut ne quis per ignorantiam communicet excommunicato. Oportet etiam ut aliis Episcopis ipsa excommunicatio manifestetur. Præcipit enim Toletanum Concilium ut invicem mox scripta percurrant per omnes provinciæ Episcopos, quoscunque adire potuerint, ut excommunicatus audiatur. Seniori etiam ejus ipsa excommunicatio debet nota fieri.

Concil. Tolet. 1. c. 11.

Vide supra cap. 189. hujus libri.

ITEM ALIA EXCOMMUNICATIONIS ALLOCUTIO.

Burchard. lib. 11. c. 4. & apud Centuriatores ibid.

CCCCX. Audistis, dilectissimi, quanta & quàm horrenda pravitatis ac iniquitatis opera ille à diabolo instigatus perpetrare non timuerit, & quomodo per apostasiam a totius Christianæ religionis cultu profana mente recesserit. Audistis quemadmodum canonicè ad satisfaciendum evocatus sit, sed venire distulerit, quomodo frequenter admonitus ut resipisceret à laqueis diaboli, quibus tenetur ad-

ſtrictus, ſaluberrimas admonitiones obturatis auribus cordis audire contempſerit. Dominus dicit in evangelio de tali contumaci fratre, qui eccleſiaſticam renuit ſuſcipere correptionem, *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi*, inquit, *ſicut ethnicus & publicanus*; id eſt, jam non eſt computandus inter Chriſtianos, ſed inter paganos. Hinc Paulus, Domini & Magiſtri doctrinam ſequens, Corinthios redarguit quare cum criminoſis ac ſceleratis communionem haberent, dicens: *Vos inflati eſtis, & non magis luctum habuiſtis, ut tollatur de medio veſtrum*; id eſt, ſeparetur à veſtro conſortio qui tale ſcelus operatus eſt. Et adjungit: *Ego quidem abſens corpore, præſens autem ſpiritu, jam judicavi ut præſens eum qui ſic operatus eſt, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti congregatis vobis & meo ſpiritu, cum virtute Domini mei Ieſu tradere hujuſmodi Satanæ in interitum carnis.* Et poſt pauca: *Scripſi vobis ne commiſceamini fornicariis.* Et ſtatim infert: *Si quis frater appellatur*, id eſt, Chriſtianus, *& fornicator eſt aut rapax, cum hujuſmodi nec cibum ſumere.* Et alibi: *Auferte malum ex vobis.* Et: *Infidelis, ſi diſcedit, diſcedat.* Una enim ovis morbida omnem gregem contaminat, & modicum fermentum totam maſſam corrumpit, & plerumque unum membrum putridum totum corpus inficit. Et ideo tam pernicioſa peſtis à corpore Eccleſiæ radicitus evellatur.

Matth. 18.

1. Cor. 5.

1. Cor. 7.

1. Cor. 5.

Excommunicatio.

CCCCXI. Dominicis igitur atque apoſtolicis informati præceptis, judicio Patris, & Filij ejus Domini noſtri Jeſu Chriſti, & Spi-

Burchard. lib. 11. c. 5. & apud Centuriatores ibid.

ritus ſancti, auctoritate & poteſtate Apoſtolis Apoſtolorúmque ſucceſſoribus à Deo conceſſa, unà vobiſcum prædictum peſſimum virum à liminibus ſanctæ matris Eccleſiæ excludimus & ab omni ſocietate & communione Chriſtiana ſeparamus, ſeparatúmque eſſe in æternum decernimus, id eſt, in præſenti ſeculo & in futuro. Nullus Chriſtianus ei ave dicat, aut eum oſculari præſumat. Nullus Preſbyter cum eo Miſſam celebrare audeat vel ſacroſanctum corpus & ſanguinem Domini tradere. Nemo ei jungatur in conſortio, neque in aliquo negotio. Et ſi quis ei ſe ſociaverit, & communicaverit ejus operibus malignis, noverit ſe ſimili percuſſum anathemate; his exceptis qui ob hanc cauſam ei junguntur ut eum revocent ab errore, & provocent ad ſatisfactionem; niſi fortè reſipuerit, & Dei gratia inſpirante ad pœnitentiæ remedium converſus fuerit, & digna emendatione Eccleſiæ Dei, quam læſit, humiliter ſatisfecerit.

ITEM ALIA TERRIBILIOR EXCOMMUNICATIO.

Burchard. lib. 11, c. 6. & apud Centuriatores ibid.

CCCCXII. Canonica inſtituta & ſanctorum patrum exempla ſequentes, Eccleſiarum Dei violatores, videlicet raptores, deprædatores, & homicidas illos in nomine Patris & Filij & in virtute Spiritus ſancti, nec non auctoritate Epiſcopis per Petrum principem Apoſtolorum divinitus collata, à ſanctæ matris Eccleſiæ gremio ſegregamus ac perpetuæ maledictionis anathemate condemnamus. Sintque maledicti in civitate, maledicti in agro, maledictum horreum eorum, & male-

dictæ reliquiæ illorum, maledictus fructus ventris eorum, & fructus terræ illorum. Maledicti sint ingredientes, & maledicti sint egredientes; síntque in domo maledicti, in agro profugi; veniántque super eos omnes illæ maledictiones quas Dominus per Moysen in populum divinæ legis prævaricatorem se esse missurum intentavit; síntque anathema maranatha, id est, pereant in secundo adventu Domini. Nullus eis Christianus ave dicat. Nullus Presbyter Missam celebrare præsumat, vel sanctam communionem dare. Sepultura asini sepeliantur, & in sterquilinium sint super faciem terræ. Et sicut hæ lucernæ de manibus nostris projectæ hodie extinguuntur, sic eorum lucerna in æternum extinguatur; nisi fortè respuerint, & Ecclesiæ Dei, quam læserunt, per emendationem & condignam pœnitentiam satisfecerint.

Excommunicatio brevis.

CCCCXIII. Canonica instituta & sanctorum patrum exempla sequentes, Ecclesiarum Dei violatores illos auctoritate Dei & judicio sancti Spiritus à gremio sanctæ matris Ecclesiæ & consortio totius Christianitatis eliminamus, quousque resipiscant, & Ecclesiæ Dei satisfaciant. Burchard. lib. 11. c. 7. & apud Centuriatores ibid.

Qualiter Episcopus reconciliet vel recipiat excommunicatum.

CCCCXIV. Cùm aliquis excommunicatus vel anathematizatus, pœnitentia ductus, veniam postulat, & emendationem promittit, Burchard. lib. 11. c. 8.

Episcopus qui eum excommunicavit, ante januas Ecclesiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent. ubi etiam adesse debent illi quibus injuria vel damnum illatum est. & ibi secundùm leges divinas & humanas oportet damnum commissum emendari, aut, si jam emendatum est, eorum testimonio comprobari. Deinde interroget Episcopus si pœnitentiam, juxta quod canones præcipiunt, pro perpetratis sceleribus suscipere velit. Et si ille terræ prostratus veniam postulat, culpam confitetur, pœnitentiam implorat, de futuris cautelam spondet, tunc Episcopus, apprehensa manu ejus dextera, eum in Ecclesiam introducat, & ei communionem & societatem Christianam reddat. Post hæc secundùm modum culpæ pœnitentiam ei injungat, & litteras per parrœchiam dirigat, ut omnes noverint eum in societate Christiana receptum. Aliis etiam Episcopis hoc notum faciat. Nullus autem Episcopus alterius parrœchianum excommunicare vel reconciliare præsumat sine conscientia vel consensu proprij Episcopi.

De eo qui patrem vel matrem inhonorat. *Ex Concilio Rotomagensi.*

CCCCXV. Si quis patrem aut matrem percutit, aut maledicit, quia capitalia crimina commisit, publicam inde pœnitentiam agat, sicuti de gravioribus peccatis. Ait enim Dominus: *Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur.* Quem enim Dominus dignum morte judicat, proculdubio pro homicida tenetur,

Exod. 21.

& ſicut homicida debet pœnitere.

De bubulcis & porcariis, ut ad Miſſam veniant ſaltem in dominicis diebus.

Vnde ſuprà.

CCCCXVI. Admonere debent ſacerdotes plebes ſibi ſubditas ut bubulcos atque porcarios vel alios paſtores vel aratores, qui in agris aſſiduè commorantur vel in ſilvis, & ideo more pecudum vivunt, in dominicis & in aliis feſtis diebus ſaltim ad Miſſam faciant vel permittant venire. Nam & hos Chriſtus pretioſo ſanguine ſuo redemit. Quòd ſi neglexerint, pro animabus eorum abſque dubio rationem ſe reddituros ſciant. Siquidem Dominus veniens in hunc mundum, non elegit oratores atque nobiliores quoſque, ſed piſcatores atque idiotas ſibi diſcìpulos adſcivit; ut oſtenderet in facto quod ipſe verbo in evangelio adfirmat dicens: *Quod hominibus altum eſt, abominabile eſt apud Deum.* Et ſalva altiore intellegentia, nativitas noſtri redemptoris primò omnium paſtoribus ab angelo nuntiatur. Burchard. lib. 2. c. 71.

De confeſſione, de pœnitentia, de decimis, & de ebrietate, & de vomitu poſt euchariſtiam, in primo libello ſuprà expoſitum eſt.

De pauperibus, qualiter alantur.

Ex Concilio Turonenſi.

CCCCXVII. Unaquæque civitas pauperes & egenos alimentis congruentibus paſcat ſecundùm vires, & tam vicini Preſbyteri Concil. Turon. 2. c. 5.

quàm cives unuſquiſque ſuum pauperem nutriat. quo fiat ut ipſi pauperes per alias civitates non vagentur.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* I. *cap.* CXVIII.

Lib. 1. Capitular. c. 124. CCCCXVIII. De mendicis qui per patrias diſcurrunt, volumus ut unuſquiſque fidelium noſtrorum ſuum pauperem de beneficio aut de propria familia nutriat, & non permittat alicubi ire mendicando. Et ubi tales inventi fuerint qui laborare manibus poſſunt & non faciunt, nullus eis quicquam tribuere præſumat.

De eo qui bannum Epiſcopi vel Preſbyteri parvipendit. *Vnde ſuprà.*

CCCCXIX. Quiſquis bannum vel excommunicationem Epiſcopi vel Preſbyteri ſui ſuperbiendo parvipenderit, hic talis ab Eccleſia penitùs evellatur. Ait enim Dominus ad Moyſen: *Anima quæ ſuperbiendo mandatum Domini tranſgreſſa fuerit, peribit de populo ſuo.* Hinc Dominus in evangelio: *Qui vos ſpernit, me ſpernit.* Et Moyſes contumacibus dicit: *Non contra me eſt murmur veſtrum, ſed contra Dominum.* Et Dathan & Abiron vivi abſorpti ſunt, quia inſurrexerunt adversùs eundem Moyſen, & ejus mandatum ſpreverunt. Et ideo tale ſcelus graviſſimè vindicandum eſt.

Num. 15.

Luc. 10.

Exod. 16.

§ † §

De

De Presbytero qui fuerit degradatus. *Ex Concilio Toletano* XII. *cap.* VI.

CCCCXX. Si quis Presbyter ab Episcopo suo fuerit degradatus, aut ab officio pro certis criminibus suspensus, & ipse per contemptum & superbiam aliquid de ministerio sibi interdicto agere præsumpserit, & postea ab Episcopo suo correptus in cœpta præsumptione perduraverit, hic omnimodis excommunicetur & ab Ecclesia expellatur. Et quicunque cum eo communicaverit scienter, similiter se sciat esse excommunicatum. Similiter de Clericis, laicis, vel feminis excommunicatis observandum est. Quòd si aliquis ista omnia contempserit, & Episcopus emendare minimè potuerit, Regis judicio exilio damnetur.

Concil. Vernens. sub Pipp. c. 9. Lib. 5. Capitular. c. 42. Burchard. lib. 2. c. 179.

Ut nullus hospitium deneget iteranti. *Ex Concilio ad palatium Vernis.*

CCCCXXI. Placuit nobis & nostris fidelibus ut Presbyteri suos parrœchianos admoneant ut & ipsi hospitales, ut nulli iter facienti mansionem denegent, & ut omnis occasio rapinæ tollatur, nihil cariùs vendant transeuntibus nisi quanto in mercato vendere possunt. Quòd si cariùs vendere voluerint, ad Presbyterum transeuntes hoc referant, & illius jussu cum humanitate eis vendant.

De eo qui Presbyterum inhonorat. *Vnde suprà.*

CCCCXXII. Si quis Presbyterum pro-

Burchard. lib. 2. c. 219.

prium inhonorat, aut verbo aut facto contumeliam facit, tamdiu à liminibus Ecclesiæ arceatur quousque per condignam pœnitentiam satisfaciat. Ait enim Apostolus: *Presbyteri qui præsunt, duplici honore digni habeantur.* Item alibi dicit: *Obedite præpositis vestris, & subjecti eis estote.* & cetera.

1. *Tim.* 5.

Hebr. 13.

Si quis contradicit Episcopo ne servi propter crimina virgis cædantur. *Ex Concilio ad sanctum Medardum.*

CCCCXXIII. Ut Missi nostri omnibus per singulas parrœchias denuntient quia si Episcopus aut ministri Episcoporum pro criminibus colonos flagellaverint cum virgis, propter metum aliorum, ut ipsi criminosi corrigantur, cum tali discretione, sine ulla occasione indebita, sicut in synodo collocutum est, ut vel inviti pœnitentiam agant, ne æternaliter pereant. Si seniores ipsorum colonorum indignè tulerint, & aliquam vindictam exinde exercere voluerint, aut eosdem colonos, ne distringantur, contendere præsumpserint, sciant quia & bannum nostrum componant, & simul cum excommunicatione ecclesiastica nostram harmiscaram durissimam sustinebunt.

Concil. Suession. 2. Act. 8. c. 9.

De advenis. *Ex Concilio Karoli & Lotharij ad Valentianas, cap.* X.

CCCCXXIV. De advenis qui oppressione Nortmannorum vel Britannorum in partes istorum regnorum confugerunt, statuerunt seniores nostri ut à nullo reipublicæ mi-

Capitula Karoli Calvi tit. 12. c 9.

niſtro quamcunque violentiam vel oppreſſionem aut exactionem patiantur; ſed liceat eis conductum ſuum quærere, donec pace reddita aut ipſi redeant ad loca ſua, aut ſeniores illorum eos recipiant. Nullus autem eos inſervire præſumat, eò quòd loco mercenarij apud aliquem manſerint, nec cenſum aut tributum exigere. Quòd ſi inventus fuerit ex reipublicæ miniſtris aut alius quilibet contra hoc pietatis præceptum facere aut feciſſe, bannum noſtrum exinde componat.

Unde ſuprà.

CCCCXXV. Pervenit ad aures ſacerdotum quòd profugi, qui paganorum manus omnibus bonis amiſſis vix evaſerunt, in regionibus noſtris à quibuſdam injuſtè opprimantur, & in ſervitutem redigantur contra divinas humanáſque leges, cùm Dominus per Prophetam dicat: *Advenæ ne feceritis calumniam in loco hoc, & habitabo vobiſcum.* Et iterum: *Advenam non contriſtabis.* & multa his ſimilia. Tales igitur ſeveritèr corripiendi ſunt, & de manibus eorum advenæ eruendi, juxta quod ſcriptum eſt: *Eripiens inopem de manu fortioris ejus &c.* Nam advenæ apud fratres ſuos, id eſt, Chriſtianos, mercenarij debent eſſe, non ſervi. Si autem in ſervitutem redigantur, quid illis profuit paganorum manus effugiſſe, cùm captivitatis jugum & duræ ſervitutis non effugerint? Et ideo contra hanc crudelitatem ſacerdotum debet pietas decertare, ne pro tam immani malitia ira divina populum Chriſtianum conſumat. *Hierem. 7.* *Exod. 22.* *Pſal. 34.*

Ut justæ mensuræ sint. *Ex Capitulare ad Pistas.*

Capitula Karoli Calvi tit. 31. c. 20.

CCCCXXVI. Ut Comites & omnes reipublicæ ministri seu ceteri fideles nostri provideant quatinus justus modius, & æquus sextarius, secundùm sacram scripturam & Capitula prædecessorum nostrorum, in civitatibus & in vicis vel in villis ad vendendum & emendum fiat, & mensuram secundùm antiquam consuetudinem de palatio nostro accipiant. Et si cui reputatum fuerit mensuram adulterasse, si liber homo est, aut sacramento secundùm suam legem se expurget; aut si culpabilis invenitur, bannum nostrum persolvat, & à ministris reipublicæ tollatur quod cum injusta mensura vendere voluit. Si autem colono aut servo hoc reputatum fuerit, judicio Dei se inde examinet; & si convictus fuerit, perdat rem, id est, hoc unde mensuram adulteratus est, insuper & nudo corio virgis cædatur. Et sive servus, sive liber, post legalem emendationem episcopale judicium suscipiat, quia contra interdictum Dei fecit. Ait enim: *Æquus tibi sit modius, & sextarius æquus.* Et alibi: *Mensuram & mensuram odit Dominus.* Et item: *Qui pecuniam suam non dedit ad usuram.* Quod peccatum inter illa capitalia peccata computatur de quibus Apostolus dicit quòd qui ea fecerit, cum hujusmodi nec cibum sumere Christiano licet. Similiter per civitates & vicos atque mercata ministri reipublicæ provideant ne illi qui panem & carnem per deneradas & vinum per sextarios vendunt,

Levit. 19. *Prov.* 20. *Psal.* 14. 1. *Cor.* 5.

mensuram adulterare possint; sed quantos mensurabiles panes de justo modio in unaquaque civitate Episcopi vel Abbates à suis pistoribus recipiunt, tantos mensurabiles panes de eodem modio à pistoribus qui panem venduntfieri faciant. Quòd si inventi fuerint mensuram adulterare vel minuere, & damnum sustineant, & virgis cædantur. Homines etiam quibus hoc commissum est ut provideant ne mensuræ minorentur. Si de perjurio quod juraverunt quòd hoc consentire non debuissent fuerint convicti, secundùm legem puniantur, aut perdant manum, aut redimant, aut grave damnum sustineant, & postea ab Episcopo de perjurio publicam pœnitentiam accipiant.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* III. *cap.* XC.

CCCCXXVII. Ut æquales mensuras & pondera æqualia omnes habeant sive in civitatibus sive in monasteriis ad dandum invicem, sive accipiendum, sicut in lege Domini præceptum habemus. [*Vide Burchard. lib. 19. c.* 148.] Lib. 1. Capitular. c. 74.

De conspirationibus. *Ex Concilio Chalcedonensi.*

CCCCXXVIII. Conjurationis vel conspirationis crimen etiam ab exteris legibus est omnino prohibitum. Multò magis hoc in Dei Ecclesia ne fiat admonere convenit. Si qui ergo Clerici vel monachi reperti fuerint conjurantes, aut conspirantes, aut insidias po- Concil. Chalcedon. c. 18.

Burchard. lib. 10. c. 68.

nentes Episcopis aut Clericis, gradu proprio penitùs abscidentur.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* I. *titulo* XXVIII.

Lib. 1. Capitular. c. 29.

CCCCXXIX. Nec Clerici nec monachi conspirationem vel insidias contra pastorem suum faciant.

De eadem re. *Ex Concilio ad Pistas.*

Capitula Karoli Calvi tit. 29. c. 4. pag. 276.

CCCCXXX. Nos quoque Episcopi auctoritate Dei & sacrorum canonum, sicut sancti Pontifices DCXXX. Chalcedonensis Concilij conspirationem fieri prohibuerunt, & sicut cetera Episcoporum Concilia hujusmodi pernicioſa facta vetuerunt, & nos prohibemus. quia facientes illa per eorum judicium, qui cum Deo jam in cœlo regnant, & á cœlesti Ecclesia & Christianorum societate separati sunt, nisi per dignos pœnitentiæ fructus ad hoc redeant ut sanctæ Ecclesiæ possint readunari.

De eadem re. *Ex Capitularium lib.* III. *cap.* IX.

Lib 3. Capitular. c 9. Lib. 1. Leg. Longob. tit. 17. c. 11.

CCCCXXXI. Conspirationes verò quicunque facere præsumpserint, & sacramento quamcunque conspirationem firmaverint, triplici ratione judicentur. Primò, ut ubicunque aliquod malum per hoc perpetratum fuit, auctores facti interficiantur. Adjutores verò illorum singuli alter ab altero flagellentur, & nares sibi invicem præcidant. Ubi verò nihil mali perpetratum est, similiter

quidem inter se flagellentur, & capillos sibi vicissim detondeant. Si verò per dextras conspiratio facta fuerit, si liberi sunt, aut jurent cum idoneis juratoribus; aut si hoc facere non possunt, suam legem componant. Si verò servi sunt, flagellentur.

De confratriis vel consortiis. *Ex Concilio Nannetensi.*

CCCCXXXII. De collectis vel confratriis, quas consortia vocant, sicut verbo monuimus, & nunc scriptis expressè præcipimus, ut tantum fiat quantum rectum ad auctoritatem & utilitatem atque ad salutem animæ pertinet. Ultrà autem nemo neque sacerdos neque fidelis quisquam in parrœchia nostra progredi audeat, id est, ut in omni obsequio religionis, videlicet in oblatione, in luminaribus, in orationibus mutuis, in exequiis defunctorum, in eleemosynis & ceteris pietatis officiis. Pastos autem & comessationes quas divina auctoritas vetat, ubi & gravedines & indebitæ exactiones & turpes ac inanes lætitiæ & rixæ sæpe etiam, sicut experti sumus, usque ad homicidia & odia & dissensiones accidere solent, adeo penitùs interdicimus ut qui contra hoc decretum agere præsumpserit, si Presbyter fuerit, vel quilibet Clericus, gradu privetur; si laicus est aut femina, ab Ecclesia usque ad satisfactionem separetur. Conventus autem talium confratrum, si necesse fuerit ut simul conveniant, aut fortè aliquis contra parem suum discordiam habue-

Concil. Nannet. c. 15. Hincmari Capitula tit. 1. c. 16.

rit, quem reconciliari neceſſe ſit, & ſine conventu Preſbyterorum & ceterorum eſſe non poſſit, poſt peracta illa quæ Dei ſunt & Chriſtianæ religioni conveniunt, & poſt debitas admonitiones, ſi contigerit ut veræ caritatis & fraternæ invicem conſolationis omnes ad refectionem conveniant, ſic talia fieri permittimus, ut ſervata modeſtia & temperantia & ſobrietate pacíſque concordia, ſicut decet fratres, omnia in ædificationem fraternitatis & laudem & gloriam Dei & gratiarum actiones fiant. Et hoc omnino caveatur quod Salvator ait: *Videte ne graventur corda veſtra in crapula & ebrietate.* Qui voluerint, eulogias à Preſbytero accipiant; & panem tantùm frangentes, ſinguli ſingulos biberes accipiant, & nihil ampliùs contingere præſumant. Et ſic unuſquiſque ad ſua cum benedictione Domini redeat.

Luc. 21.

Ut ſi Preſbyter defunctus fuerit, vicinus Preſbyter apud ſeniorem ſecularem nequaquam Ecclesiam obtineat. *Ex eadem.*

CCCCXXXIII. Ut ſi quilibet Preſbyterorum defunctus fuerit, vicinus Preſbyter apud ſecularem ſeniorem nulla precatione vel aliquo xenio Eccleſiam illam obtineat, quia titulus per ſe conſtans antea extitit, ſed neque Capellam, ſine conſultu Epiſcopi. Quòd ſi fecerit, definitam ſententiam ſibi prolatam ſuſcipiat, ſicuti de Epiſcopo canonica decrevit auctoritas, ut qui per ambitionem majorem civitatem appetierit, & illam perdat quam te-

Concil. Nannet. c. 16. Hincmari Capitula tit. 2. c. 17. Burchard. lib. 3. c. 229.

Decreta Leon. l. c. 38.

nuit, & illam nequaquam obtineat quam usurpare tentavit.

De liquore in quo mus ceciderit.
Ex Pœnitentiali.

CCCCXXXIV. Mus si ceciderit in liquorem, tollatur inde, & aspergatur aqua benedicta, & sumatur. Si verò mortua fuerit inventa, abiciatur totus ille liquor. Quòd si multum est de liquore, purgetur ille liquor, & aspergatur aqua sancta, & sumatur, si necesse est. Si in farina aut in lacte coagulato aut in melle mus mortua invenitur, quod in circuitu ejus est foras proiciatur, reliquum sumatur.

Si quis sepulcrum violaverit & cetera.
Vt suprà.

CCCCXXXV. Si quis sepulcrum violaverit, septem annos pœniteat, tres in pane & aqua.

Si quis ligaturas fecerit, quod detestabile est, tres annos pœniteat, unum ex his in pane & aqua.

Si quis manducaverit morticinum aut idolis immolatum, jejunet hebdomadas duodecim.

Si quis quodlibet membrum sibi voluntariè truncaverit, tres annos pœniteat, unum ex his in pane & aqua.

Si quis usuras undecunque exegerit, similiter pœniteat.

Si quis per violentiam aut quolibet ingenio malo ordine res alienas invaserit aut tulerit, similiter pœniteat.

Si quis aliquem hominem malo ordine vendiderit, ſimiliter pœniteat.

Si quis aream aut domum alterius voluntariè igne cremaverit, ſimiliter pœniteat.

Si quis per iram aliquem percuſſerit, & ſanguinem fuderit, aut debilem fecerit, quadraginta dies pœniteat in pane & aqua.

Si aliquis excommunicatus mortuus fuerit.

Vt ſuprà.

Halitgar. lib. 6. c. 10. Burchard. lib. 11. c. 51.

CCCCXXXVI. Si aliquis excommunicatus fuerit mortuus, qui jam ſit confeſſus, & non occurrit venire ad ſacerdotem, ſed præoccupavit eum mors in domo aut in via, faciant pro eo parentes ejus oblationem ad altare, & dent redemptionem pro captivis.

De eo qui furatus fuerit per neceſſitatem.

Burchard. lib. 11. c. 56.

CCCCXXXVII. Si quis per neceſſitatem furatus fuerit cibaria vel veſtem vel pecus per famem aut per nuditatem, pœniteat hebdomadas quatuor. Si reddiderit, non cogatur jejunare.

De redemptionis pretio.

Burchard. lib. 19. c. 22.

CCCCXXXVIII. Si quis fortè non potuerit jejunare, & habuerit unde poſſit redimere, ſi dives fuerit, pro ſeptem hebdomadis det ſolidos viginti. Si non habuerit tantum unde dare poſſit, det ſolidos decem. Si autem multùm pauper fuerit, det ſolidos tres. Neminem verò conturbet quia juſſimus dare ſolidos viginti aut minùs: quia, ſi dives fuerit, facilius eſt illi dare ſolidos viginti quàm pau-

peri ſolidos tres. Sed adtendat unuſquiſque cui dare debeat, ſive pro redemptione captivorum, ſive ſupra ſanctum altare, ſive Dei ſervis, ſeu pauperibus in eleemoſyna.

Quid pro uno menſe agendum ſit.
Vnde ſuprà.

CCCCXXXIX. Pro uno menſe quod in pane & in aqua pœnitere debet aliquis, pſalmos decantet mille CC. genu flexo; & ſi non genu flexo, mille DCLXXX. Et omni die, ſi vult, & abſtinere non poteſt, reficiat ad ſextam; niſi feria quarta & ſexta jejunet uſque ad Nonam. carnem & vinum non ſumat. Reliqua percipiat. Burchard. lib. 19. c. 19.

Quid pro una hebdomada.
Vt ſuprà.

CCCCXL. Pro una hebdomada pſalmos CCC. genua flectendo decantet, aut in uno loco per ordinem pſallat. Burchard. lib. 19. c. 18.

Quid pro uno anno.

CCCCXLI. Qui verò pſalmos non novit, & jejunare non poteſt, pro uno anno quod jejunare debet in pane & aqua, det in eleemoſyna viginti ſex ſolidos, & in unaquaque hebdomada diem unum jejunet uſque ad Nonam, id eſt, feriam quartam, & alium, id eſt, feriam ſextam, uſque ad veſperam. Et in tres quadrageſimas quantum ſumit penſet, & medietatem tribuat in eleemoſyna. Burchard. lib. 19. c. 20.

Item de pretio unius anni.

CCCCXLII. Primo anno quidam permiſerunt triduanas quatuor, alij duodecim triduanas, id eſt, ſemel in menſe uno. Quidam dixerunt triduanas agere in verberibus & vigiliis inſiſtendo triduum.

De redemptione unius diei.

CCCCXLIII. Pretium autem unius diei id eſt agapen duorum vel trium pauperum, ſive unum denarium. Alij totum pſalterium in æſtate, in hyeme verò & in verno vel in autumno pſalmos quinquaginta. Quidam judicaverunt duodecim plagas vel percuſſiones.

Item de redemptione unius diei.

CCCCXLIV. Qui itaque hoc quod *in* Pœnitentiale ſcriptum eſt implere potuerit, agat Deo gratias. Qui autem non potuerit adimplere, conſilium damus per miſericordiam Dei. Inprimis pro uno die in pane & aqua quinquaginta pſalmos cantet genu flexo, aut ſtando in uno loco ſeptuaginta decantet, aut unum denarium det, aut tres pauperes paſcat. Quidam dicunt quinquaginta percuſſiones vel quinquaginta pſalmos pro uno die in autumno, hyeme vel verno centum percuſſiones vel pſalmos quinquaginta, in æſtate pſalterium unum vel percuſſiones centum.

Item de redemptione trium annorum.

Burchard. lib. 19. c. 23. CCCCXLV. Qui non poteſt ſic agere

pœnitentiam ut ſuperiùs diximus, in primo anno eroget in eleemoſyna ſolidos viginti ſex, in ſecundo viginti, in tertio octodecim, hoc eſt, ſolidos ſexaginta quatuor. Potentes homines faciant pro culpis ſuis quod Zachæus fecit. Ait enim ad Dominum: *Domine, omnium bonorum meorum dimidium do pauperibus; & ſi aliquid injuſtè abſtuli, in quadruplum reſtituo.* Et de mancipiis ſuis aliquos dimittant liberos, & captivos redimant, & in ſe peccantibus ex corde dimittant. Et qui inlicita commiſit, etiam à licitis ſe abſtineat, & corpus affligat jejuniis, vigiliis, & crebris orationibus. Caro enim læta nos ad culpam traxit, afflicta reducit ad veniam.

Quomodo poſſum pœnitentiam ſeptem annorum pœnitere. *Ex dictis ſancti Bonifacij Epiſcopi.*

CCCCXLVI. Triduana una pro triginta diebus & cantatio pſalmorum centum viginti. Pro uno die pſalmi quinquaginta, & quinque *Pater noſter.* Pro tribus diebus pſalterium unum, & quindecim *Pater noſter.* Item pro uno die tribus vicibus *Beati immaculati*, & ſex *Miſerere mei Deus*, & ſeptuaginta vices proſternat ſe in terram, & per ſingulas *Pater noſter* dicat. Item ſi neſcit pſalmos, pro uno die proſternat ſe centum vicibus in terram, & per ſingulas dicat *Miſerere mei Deus*, & *Dimitte, Domine, peccata mea.* Cantatio unius Miſſæ poteſt redimere duodecim dies. decem Miſſæ, quatuor menſes. viginti Miſſæ, novem menſes. triginta Miſſæ, duodecim

menſes. Pro hebdomada una trecenti pſalmi genu flexo decantentur. Qui pſalmos neſcit, & jejunare non poteſt, quantum cotidie ſumit penſet, & medietatem tribuat in eleemoſyna.

Ecce diverſorum patrum diverſas opiniones de remediis peccatorum vel de leviganda pœnitentia in ordine poſuimus, in arbitrio prudentis ſacerdotis relinquentes quid ſalubrius & utilius animæ pœnitenti eſſe decernat.

PRIMA APPENDIX REGINONIS.

TITULI CAPITUM.

1. De pſeudographis & dubiis narrationibus.
2. De lineis altaribus præparandis.
3. De his qui proponentes fornicari vetantur.
4. Laicum pellentem ſuam conjugem communione privandum.
5. De his qui velut peccatum copulam deſerunt nuptiarum.
6. De mulieribus quæ utuntur virilibus indumentis.
7. De his qui Chriſtianitatis obtentu deſpiciunt filios.
8. De his qui dominico die jejunant.
9. De his qui abominantur eos qui carnibus veſcuntur.
10. Non debere in diebus jejuniorum commemorationes martyrum fieri.
11. Quòd manere debet firmum ſi ſervi fiſci Eccleſias fecerint.
12. Ut omni die energumeni exorcizentur.
13. De victu energumenorum.
14. De ſervis qui ad Eccleſiam confugiunt.
15. De nominibus recitandis in Miſſa.
16. Quòd rite omni ſab-

bato jejunetur.

17. Jejunia legitima nonnisi maxima necessitate solvenda.

18. Ut incarcerati à Præpositis Ecclesiæ diebus dominicis visitentur.

19. Ut mulieres publicè docere non præsumant, neque baptizare.

20. Qui ad Ecclesiam confugiunt tradi non debent.

21. De accusatis vel accusatoribus.

22. De eadem re.

23. De eadem re.

24. De eadem re.

25. Item unde suprà.

26. Ex eodem.

27. De his qui Episcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint.

28. Quæ pœnitentia imponenda sit his qui furem aut latronem interficiunt.

29. Ne oblationes alibi fiant quàm in Ecclesia.

30. Contra eos qui dicunt sanctum Gregorium Papam Romanum ad interrogationem Augustini Cantuariorum Episcopi consangninitatis quarta contracta matrimonia solvi minimè debere.

31. De Presbyteris vel Diaconibus ab uno Episcopo non deponendis.

32. Ut Abbates Episcopis, monachi Abbatibus subsint. Et de monachis vagis.

33. De discretione potestatis Episcoporum quam in monasteriis habere possunt.

34. De his quos parentes ab infantia clericatus officio manciparunt, si postea voluntatem habeant nubendi.

35. Ut Diaconus ante XXV. annos & sacerdos ante XXX. non ordinetur.

36. Ut pœnitentes & bigami non ordinentur.

37. Qua ætate Diaconi ordinentur.

38. Qua ætate Episcopi vel Presbyteri consecrentur.

39. Qua ætate sacerdotes ordinari debeant.

40. De ordinatione Episcopi.

41. Ut viduæ non velentur.

42. De eadem re.

43. De viduis quæ post professam continentiam peccaverint.

44. De viduis professis, si nupserint, aut raptæ fuerint.

45. De viduis & virginibus, si castitatem tenere voluerint.

46. De viris ac feminis sacris propositum transgredientibus sacrum.

47. Ut

47. Ut viduæ vel virgines continentiam profeſſæ non nubant.
48. De his qui velatas Deo conſecratas in conjugium duxerint.
49. De viduis velatis.
50. Item de viduis velatis.
51. De viro contra voluntatem uxoris in monaſterium ingreſſo, & jam conſoratus fuerit, omnino reddendo.
52. Epiſcopum debere honorem deponere ſi concubinam habuit eo tempore quo erat in ſacro ordine conſtitutus.
53. De raptoribus viduarum & virginum. Item de abbatiis quæ jus electionis habent, ſeu de his quæ non habent.
54. Quid ſit miniſtrare Chriſto.
55. De Clericis qui monachorum propoſitum appetunt.
56. Decretum de viduis.
57. De vidua quæ ſub obtentu religionis velum ad tempus ſibi impoſuerit.
58. De pœnitentibus viris ac viduis ſive virginibus qui divertentes laici fiunt, aut veſtem mutant, vel conjugiis copulantur.
59. De diſcretione ſecularium & ſanctimonialium viduarum.
60. Ad habitum redire cogatur, & recludatur in monaſterio, quæ religioſam veſtem abjecit.
61. De eadem re.
62. De feminis quæ religionis veſtem in domibus propriis mutaverint, ſi poſtea conjugium elegerint, quid agendum ſit.
63. Quòd conſuetudo eccleſiaſtica pro lege tenenda ſit.
64. De eadem re.

INCIPIT TEXTUS CAPITULORUM.

De pſeudographis & dubiis narrationibus. *Ex libro I. Capitularium.*

I. PSEUDOGRAPHIÆ & dubiæ narrationes, vel quæ omnino contra fidem Lib. 1. Capitular. c. 78.

catholicam ſunt, ut epiſtola peſſima & falſiſſima quam dicunt in Hieruſalem de cœlo cecidiſſe, nec credantur, nec legantur, ſed comburantur.

De linteis altaribus præparandis. *Ex eodem.*

Lib. 1. Capit. c. 152. Burchard. lib. 3. c. 135.

II. Ut Preſbyteri per parrœchias ſuas ſeminis prædicent ut linteamina ad altaria cooperienda præparent.

De his qui proponentes fornicari vetantur. *Ex Concilio Neocæſarienſi.*

Concil. Neocæſ. c. 4.

III. Si quis mulierem concupiſcens propoſuerit cum ea concumbere, & cogitatio ejus non pervenit ad effectum, apparet quòd gratia Dei liberatus ſit.

Laicum pellentem ſuam conjugem communione privandum. *Ex Concilio Apoſtolorum.*

Can. Apoſt. c. 48.

IV. Si quis laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimiſſam duxerit, communione privetur.

De his qui velut peccatum copulam deſerunt nuptiarum. *Ex Concilio Gangrenſi.*

Conc. Gangr. c. 14.

V. Si qua mulier virum proprium relinquens, diſcedere voluerit, nuptias execrata, anathema ſit.

De mulieribus quæ utuntur virilibus indumentis. *Ex eodem.*

Conc. Gangr. c. 15.

VI. Si qua mulier pro ſolito muliebri ami-

ctu virilem ſumit, anathema ſit.

De his qui Chriſtianitatis obtentu deſpiciunt filios. *Ex eodem.*

VII. Si quis filios ſuos relinquens, non eos enutrit, ſed eos neglegit occaſione continentiæ, anathematizetur. Conc. Gangr. c. 15.

De his qui dominico die jejunant. *Ex eodem.*

VIII. Si quis propter continentiam in die dominico jejunat, anathema ſit. Conc. Gangr. c. 18. Burchard. lib. 13. c. 19.

De his qui abominantur eos qui carnibus veſcuntur. *Ex eodem.*

IX. Si quis carnem edentem, præter ſanguinem, (id eſt, abſque ſanguine) & idolis immolatum, & ſuffocatum, cum religione & fide condemnat, anathema ſit. Conc. Gangr. c. 2.

Non debere in diebus jejuniorum commemorationes martyrum fieri. *Ex Concilio Laodicenſi.*

X. Quòd non oporteat in quadrageſima martyrum natalitia celebrari, ſed eorum ſancta commemoratio diebus ſabbatorum & dominicorum fieri conveniat. Concil. Laodic. c. 51. Burchard. lib. 13. c. 10.

Quòd manere debet firmum ſi ſervi fiſci Eccleſias fecerint. *Ex Concilio Toletano.*

XI. Si qui ex ſervis fiſcalibus fortaſſe Eccleſias conſtruxerint, eáſque de ſua pauperate ditaverint, hoc procuret Epiſcopus prece Concil. Tolet. 3. c. 15.

ſua auctoritate regia confirmari.

Ut omni die energumeni exorcizentur.
Ex Concilio Carthaginenſi.

Concil. Carthag. 4. c. 90. Burchard. lib. 2. c. 223.

XII. Omni die Exorciſtæ energumenis manum imponant.

De victu energumenorum. *Ex eodem.*

Concil. Carthag. 4. c. 92. Burchard. lib. 3. c. 213.

XIII. Energumenis in domo Dei ſedentibus victus cotidianus per Exorciſtas miniſtretur.

De ſervis qui ad Eccleſiam confugiunt.
Ex Concilio Aurelianenſi.

Concil. Aurelian. 1. c. 3. Burchard. lib. 3. c. 192.

XIV. Servus, qui ad Eccleſiam pro qualibet * culpa confugerit, ſi à domino pro admiſſa culpa ſacramentum ſuſceperit, ſtatim ad ſervitium domini ſui redire cogatur. Et ſi poſteaquam dato ſacramento domino ſuo fuerit conſignatus, ſi aliquam pœnam pro eadem culpa pertulerit, pro contemptu Eccleſiæ & prævaricatione fidei dominus à communione catholicorum habeatur extraneus.

* *Codex MS.* cauſa

De nominibus recitandis in Miſſa.
Ex epiſtola Innocentij.

Decreta Innoc. 1. c. 2.

XV. De nominibus recitandis hoc obſervetur, ut priùs oblationes offerentium commendentur, & tunc eorum nomina, quorum oblationes ſunt, inter ſacra Miſſarum myſteria nominentur.

Quòd rite omni ſabbato jejunetur.
Ex eodem.

XVI. Sabbato verò jejunandum eſſe ratio evidentiſſima demonſtrat. Nam ſi die dominica ob venerabilem reſurrectionem Domini noſtri Jeſu Chriſti non ſolùm in Paſcha celebramus, verùm etiam per ſingulos circulos hebdomadum ipſius diei imaginem frequentamus, ac ſexta feria propter paſſionem Domini jejunamus, ſabbatum prætermittere non debemus, qui inter triſtitiam & lætitiam temporis illius videtur eſſe incluſus. Nam conſtat Apoſtolos biduo iſto & in mœrore fuiſſe, & propter metum Judæorum ſe occultaſſe. Quapropter ſicut ſexta feria jejunandum, ita & ſabbato agendum eſt: quia ambo dies triſtitiam oſtendunt, ſicut dies dominica lætitiam. Decreta Innocc. I. c. 4.

Jejunia legitima nonniſi maxima neceſſitate ſolvenda. Unde ſuprà.

XVII. Jejunia ſanè legitima, id eſt, quarta & ſexta feria, non ſunt ſolvenda, niſi pro grandi neceſſitate: quia feria quarta Judas de traditione Domini cogitavit, & ſexta feria crucifixus eſt Dominus. Videbitur ergo qui in his diebus non jejunat vel cum tradente tradere ſalvatorem, vel cum crucifigentibus crucifigere. 1/0 par. 4. c. 32.

Ut incarcerati à Præpoſitis Eccleſiæ diebus dominicis viſitentur. *Ex Concilio Aurelianenſi.*

XVIII. Miſerationis intuitu æquum du- Concil. Aurelian. 5. c. 20.

ximus cuſtodire ut pro quibuſcunque culpis in carceribus deputantur rei, à Præpoſito Eccleſiæ diebus dominicis requirantur, ut neceſſitas vinctorum ſecundùm præceptum Domini miſericorditer ſublevetur, & competens victus de domo Eccleſiæ tribuatur.

Ut mulieres publicè docere non præſumant, neque baptizare. *Ex eodem.*

Concil. Carthag. 4. c. 99. & 100. Burchard. lib. 8. c. 83.

XIX. Mulier, quamvis docta & ſancta ſit, viros in conventu docere non præſumat. Similiter nec baptizare.

Qui ad Eccleſiam confugiunt, tradi non debent. *Ex eodem Concilio.*

Concil. Arelat. 2. c. 30.

XX. Eos qui ad Eccleſiam confugerint trahi non oportet; ſed eos domini ſui promiſſa venia, exire perſuadeant. Quòd ſi ab Eccleſia exeuntibus pœnale aliquid intulerint, ut Eccleſiæ inimici, habeantur excommunicati.

De accuſatis vel accuſatoribus.

Burchard. lib. 2. c. 196.

XXI. Illud præterea omni eccleſiaſtico ordini omnimodis obſervandum eſt, ut nullatenus aliquis præſumat in Concilio vel ſynodali conventu aliquem confratrum accuſatione pulſare, niſi priùs ipſum accuſationis crimen & litigationis cauſas litteris per ordinem comprehenſum manu propria ſubſcripſerit, & Epiſcopo vel ſacræ ſynodo porrexerit, ut juſtè & canonicè litigantium controverſiæ finiantur. Non enim licet, ut auctoritas Romana teſtatur, niſi inſcriptione celebrata reum quemquam fieri, nec ad judicium exhiberi:

quia ſicut convictum de crimine pœna conſtringit, ita accuſatorem, ſi non probaverit quod objecit.

De eadem re. *Ex Concilio ad ſanctum Medardum.*

XXII. Hincmarus Archiepiſcopus Remorum ſuis accuſatoribus dixit: Quæ eſt petitio veſtra, fratres? Miſericordiam, inquiunt, petimus à veſtra paternitate impendi de miniſtratione ordinum eccleſiaſticorum, ad quos à Domno Ebbone quondam provecti, veſtra auctoritate ſuſpenſi ſumus. Hincmarus Archiepiſcopus dixit: Habetis libellum reclamationis aut poſtulationis, ſicut eccleſiaſtica ſe habet traditio? Illi autem reſponderunt ſe præ manibus nullum habere libellum. Hincmarus Archiepiſcopus dixit: Legum eccleſiaſticarum auctoritas talis eſt, ut in cauſis geſtorum ſemper ſcripturam requirant; adeo ut qui ad ſacrum fontem accedit, ſuum dare nomen præcipiatur; qui ad ſummum ſacerdotium provehitur, decreto manibus omnium roborato eligitur; ordinatus autem à ſuis ordinatoribus litteras accipere jubetur. qui etiam ab eccleſiaſtica ſocietate quolibet exceſſu diſcinditur, libellari ſcriptione aut recipitur aut deicitur. Sed & qui accuſatur, vel qui excommunicatur, ſeu reconciliatur, per ſcripturam accuſari vel reconciliari videtur. & ſic in ceteris hujuſmodi in tantum ſcriptura depoſcitur ut, ſicut beatus Gregorius in commonitorio ad Johannem defenſorem ex Romanis legibus ſumens ſcribit, ſententia quæ ſine ſcriptura pro-

Concil. Sueſſion. 2. act. 1. Burchard. lib. 2. c. 197.

2. q 1. c. 9.

S. Gregor. lib. 11. epiſt. 54.

fertur, nec nomen ſententiæ habere meretur. Quapropter, fratres & filij, oportet vos ſecundùm eccleſiaſticam auctoritatem reclamationem veſtram libelli ſerie allegare, eúmque manibus veſtris roboratum ſynodo ſacræ porrigere, ut convenienter & canonicè vobis valeat reſponderi. Et tunc ipſi fratres libellum conſcribentes, eíque ſua nomina ſuſcribentes, porrexerunt Hincmaro Epiſcopo, qui tunc unà cum Vvenilone Sennenſi Archiepiſcopo, & cum Amalrico Turonenſi æquè Archiepiſcopo, ſub præſentia glorioſi Regis Karoli ſynodo præſidebat.

De eadem re.

Interpret. l. 9. Cod. Theod. De accuſat. & inſcript.

XXIII. Tam civile negotium quàm criminale, accuſationem profeſſio manu accuſatoris conſcripta præcedat.

De eadem re.

Interpret. l. 9. Cod. Theod. eod. tit.

XXIV. Quicunque alium de aliqua criminis capitalis objectione pulſáverit, non priùs à judicibus audiatur quàm ſe ſimilem pœnam, quam reo intendit, ſubſcripſerit ſubiturum.

Item unde ſuprà.

Interpret. l. 15. Cod. Theod. eod. tit.

XXV. In criminalibus cauſis vel objectionibus per mandatum nullus accuſet; ſed ipſe qui crimen intendit, per ſe accuſet, inſcriptione præmiſſa. Judices autem puniendi ſunt, damnandúmque officium, ſi aliquem, niſi præmiſſa inſcriptione, ſubdendum crediderint quæſtioni.

Ex eodem.

XXVI. Ante inſcriptionem nemo efficitur criminoſus. Nam inſcriptione per ordinem facta, tunc à judice ſuſcipiendus eſt reus, & cuſtodiæ cum accuſatore tradendus. Interpr. l. 19. Cod. Theod. eod. tit.

De his qui Epiſcopo aliquam injuriam vel dehonorationem fecerint. *Ex libro* VI. *Capitularium Karoli Regis capite* XCIX.

XXVII. Si quis Epiſcopo aliquam injuriam aut injuſtam dehonorationem fecerit, de vita componat, & omnia quæ habere viſus fuerit, Eccleſiæ cui præeſſe dinoſcitur ſocientur, & nobis in triplo bannus noſter, id eſt, LX. ſolidi perſolvantur; aut ipſe in ſervitio fiſco noſtro ſerviturus ſemper ſocietur, uſque ſe redimere in triplo juxta vvirigildum ſuum potuerit. Sancta verò Eccleſia in ſacerdotibus conſtat. Idcirco magna pœna plectendi ſunt qui Epiſcopis vel reliquis ſacerdotibus injuriam vel contumeliam fecerint. Nam detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet, cujus vice legatione in Eccleſia funguntur. Lib. 6. Capitular. c. 98.

Quæ pœnitentia imponenda ſit his qui furem aut latronem interficiunt.

XXVIII. Si fur aut latro captus in præda abſque occiſione poteſt comprehendi, & tamen interficitur, quia ad imaginem Dei creati & in nomine ejus baptizati ſunt, interfectores eorum quadraginta diebus non intrent in Eccleſiam. Lanea veſte induti, ab eſcis & Burchard. lib. 11. c. 60. Ivo parte 13. c. 46. & apud Gratian. 13. q. 2. c. 31.

potibus qui interdicti ſunt, cum thoro, gladiis, & equitatu ſe abſtineant. In tertia, quinta feria, & ſabbato, aliquo genere leguminum, vel oleribus, & pomis, parvis piſciculis, cum mediocri cerviſia, viciſſim utantur, & temperatè. Sin autem à veridicis comprobatur teſtibus quòd ſine odij meditatione, ſe ſuáque liberando, diaboli membra interficiunt, ſecundùm indulgentiam quadraginta diebus ab Eccleſia, carne, vino, & conjugio, eleemoſynam largiter faciendo, abſtineant. Et ſi Preſbyter eſt, non deponatur, cunctis tamen vitæ ſuæ diebus pœnitentiam * agat.

* *Cod. MS.* agendo.

Ne oblationes alibi fiant quàm in Eccleſia.

Conc. Gangr. c. 7. Lib. 7. Capitular. c. 3. Burchard. lib. 3. c. 144. & lib. 11. c. 21.

XXIX. Si quis oblationes Eccleſiæ extra Eccleſiam accipere vel dare voluerit præter conſcientiam Epiſcopi vel ei cui hujuſcemodi officia commiſſa ſunt, nec cum ejus voluerit agere conſilio, anathema ſit.

Contra eos qui dicunt ſanctum Gregorium Papam Romanum ad interrogationem Auguſtini Cantuariorum Epiſcopi conſanguinitatis quarta contracta matrimonia ſolvi minimè debere. *Excerptum ex vitâ ſanctæ Gregorij libro* II. *cap.* XXXVII.

Extepitionès Egberti c. 130. Burchard. lib. 7. c. 19. 20.

XXX. Gregorius Papa Romanus requiſitus ab Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo uſque ad quotam generationem fideles debeant copulari, diſpenſatoriè ſic reſcripſit. Quædam terrena lex in Romana republica permittit ut ſive frater & ſoror, ſeu duorum

fratrum germanorum vel duarum ſororum filius & filia miſceantur. Sed experimento didicimus ex tali conjugio ſobolem non poſſe ſuccreſcere. Unde neceſſe eſt ut jam quarta & ſexta generatio fidelium licenter ſibi jungi debeat. Nam in ſecunda quam prædiximus omnino debeat abſtineri. Verùm poſt multum temporis à Felice * Meſenæ Siciliæ Præſule requiſitus utrum Auguſtino ſcripſerit ut Anglorum quarta generatione contracta matrimonia minimè ſolverentur, humillimus pater Gregorius inter cetera talem dedit rationem. Quod ſcripſi Auguſtino Anglorum gentis Epiſcopo, alumno videlicet, ut recorderis, tuo, de ſanguinitatis conjunctione, ipſi & Anglorum genti, quæ nuper ad fidem venerat, ne à bono quod cœperat, metuendo auſteriora, recederet, ſpecialiter & non generaliter certiſſimè ſcripſiſſe me cognoſcas. Unde & mihi omnis Romana civitas teſtis exiſtit. Nec in ea intentione hæc illis ſcripſi mandata ut poſtquam firma radice in fide fuerint ſolidati, ſi infra propriam conſanguinitatem inventi fuerint, non ſeparentur, aut infra affinitatis lineam, id eſt, uſque ad ſeptimam generationem, jungantur. Sed adhuc illos neophytos exiſtentes, ſæpiſſime eos priùs illicita docere & verbis ac exemplis inſtruere, & quæ pòſt de talibus egerint rationabiliter & fideliter excludere oportet. Nam juxta Apoſtolum, qui ait *Lac vobis dedimus eſcam*, iſta illis modò, non poſteris, ut præfixum eſt, temporibus tenenda indulſimus, ne bonum quod infirma adhuc radice plantatum erat exureretur, ſed aliquan-

Exceptiones Egberti c. 131. * Meſſanæ

tum firmaretur, & uſque ad perfectionem cuſtodiretur. Hæc ego Johannes idcirco perſtringenda curavi, ut hi qui occaſione novæ diſpenſationis illicita matrimonia contrahunt, eruditiſſimum virum non regulariter quartæ generationis copulam cenſuiſſe, immo veniaaliter ſimúlque temporaliter permiſiſſe cognoſcant.

De Preſbyteris vel Diaconibus ab uno Epiſcopo non deponendis. *Ex Concilio Toletano cap.* XIII.

Concil. Hiſpal. 2. c. 13.

XXXI. Comperimus quendam Fratiganum Cordubenſis Eccleſiæ Preſbyterum à Pontifice ſuo injuſtè olim dejectum, & innocentem exilio condemnatum; quem rurſum ordini ſuo reſtituentes, id denuo adversùs præſumptionem noſtram decrevimus, ut juxta priſcorum patrum ſynodalem ſententiam nullus noſtrum ſine Concilij examine deiciendum quemlibet Preſbyterorum vel Diaconorum audeat. Epiſcopus enim ſacerdotibus ac miniſtris ſolus honorem dare poteſt, auferre ſolus non poteſt. Preſbyter profectò nec ab uno damnari nec uno judicante poterit honoris ſui privilegio denudari, ſed præſtanti ſynodali judicio quod canon de illis præceperit.

Ut Abbates Epiſcopis, monachi Abbatibus ſubſint. Et de monachis vagis. *Ex Concilio Aurelianenſi cap.* XV.

Concil. Aurelian. 1. c. 19. Burchard. lib. 8. c. 67.

XXXII. Abbates pro humilitate religionis in Epiſcoporum poteſtate conſiſtant; & ſi quid extra regulam fecerint, ab Epiſcopis cor-

rigantur : qui ſemel in anno, in loco ubi Epiſcopus elegerit, accepta vocatione conveniant. Monachi autem Abbatibus omni obedientia & devotione ſubjaceant. Quòd ſi quis per contumaciam extiterit indevotus, ac per loca aliqua vagari aut peculiare aliquid habere præſumpſerit, omnia quæ adquiſierit, ab Abbatibus auferantur ſecundùm regulam monaſterio profutura. Ipſi autem qui fuerint provagati, ubi inventi fuerint, cum auxilio Epiſcopi tanquam fugaces ſub cuſtodia revocentur ; & reum ſe ille Abbas futurum eſſe cognoſcat qui in hujuſmodi perſonis non regulari animadverſione diſtrixerit, vel qui monachum ſuſceperit alienum.

De diſcretione poteſtatis Epiſcoporum quam in monaſteriis habere poſſunt. *Ex Concilio Toletano* IV. *cap.* I.

XXXIII. Nuntiatum eſt præſenti Concilio, eò quòd monachi epiſcopali imperio ſervili opere mancipentur, & jura monaſteriorum contra conſtituta canonum illicita præſumptione uſurpentur, ita ut penè ex cœnobio poſſeſſio fiat, atque illuſtris portio Chriſti ad ignominiam ſervitutémque perveniat. Quapropter monemus [eos] qui Eccleſiis præſunt ut ultrà talia non præſumant, ſed hoc tantùm in monaſterio ſibi * judicent ſacerdotes quod præcipiunt canones, id eſt, ad converſationem ſanctam præponere Abbates, aliáque officia conſtituere, atque extra regulam facta * colligere. Quòd ſi aliqui in monachis canonibus interdictum præſumpſerint, aut uſurpare quip- Concil. Tolet. 4. c. 51.

* vindicent

* corrigere

piam de monaſterij rebus tentaverint, non deerit ab illis ſententia excommunicationis qui ſe deinceps nequaquam ſubtulerint ab illicitis.

De his quos parentes ab infantia clericatus officio manciparunt, ſi poſtea voluntatem habeant nubendi. *Ex Concilio Toletano cap.* CXIX.

Concil. Tolet. 1. c. 1.

XXXIV. De his quos voluntas parentum à primis infantiæ annis divinis miniſteriis tradiderit id ſtatuimus obſervandum, ut mox detonſi vel miniſterio lectorum traditi fuerint, in domo Eccleſiæ * ab epiſcopali præſentia à præpoſito ſibi debeant erudiri. Liberum tamen propriæ voluntatis arbitrium habeant, ubi ſe clericatus officio mancipari elegerint. At ubi octavum decimum ætatis ſuæ annum compleverint, coram totius cleri plebiſque conſpectu voluntas eorum de expetendo conjugio ab Epiſcopo perſcrutetur. Quibus ſi gratia caſtitatis Deo inſpirante placuerit, & profeſſionem caſtimoniæ ſuæ abſque conjugali neceſſitate ſpoponderint ſervaturos, hi, tanquam appetitores artiſſimæ vitæ, leviſſimo Domini jugo ſubdantur; ac primùm ſubdiaconatus miniſterium habeant, quod à probatione profeſſionis ſuæ à viceſimo anno ſuſcipiant. Quòd ſi inculpabiliter ac ſi inoffensè viceſimum & quintum ætatis ſuæ peregerint annum, ad diaconatus officium, ſi ſcienter implere poſſe ab Epiſcopo comprobantur, promoveri poſſunt.

* ſub

Ut Diaconus ante XXV. annos & ſacerdos ante XXX. non ordinetur. *Ex Concilio Arelatenſi quarto, cap.* I.

XXXV. Et quia in ordinandis Clericis antiquorum patrum ſtatuta non ad integrum, ſicut expedit, obſervata eſſe cognoſcitur, ne fortè quorumcunque importunis & inordinatis precibus ſacerdotes Domini fatigentur, & ea quæ toties ſunt præcepta tranſgredi compellantur, hoc inter ſe obſervandum eſſe definiunt, ut nullus Epiſcoporum Diaconum antè quàm XXV. annos impleat ordinare præſumat. Epiſcopatus verò vel preſbyteratus honorem nullus laicus ante præmiſſam converſionem vel ante XXX. ætatis annos accipiat.

Ut pœnitentes & digami non ordinentur. *Ex eodem, cap.* III.

XXXVI. Nullus pœnitentem, nullus digamum, vel internuptarum maritos in prædictis honoribus audeat ordinare. Et licèt hæc etiam propè omnium canonum inſtituta conſtiterint, tamen ne cuicunque ſacerdotum ſupplicandum, ſicut jam diximus, importunitas vel ſuggeſtio iniqua ſurripiat, neceſſe fuit ut nunc ſeveriorem regulam ſibi velint Domini ſacerdotes imponere. Et ideo quicunque ab hac die contra ea quæ ſuperiùs ſunt comprehenſa Clericum ordinare præſumpſerit, ab ea die qua hoc ei potuerit approbari, anno integro Miſſas celebrare præſumpſerit, ab omnium fratrum caritate noverit ſe alienum.

Quia dignum eſt ut ſeveritatem diſciplinæ eccleſiaſticæ ſentiat qui ſalubriter à ſanctis patribus inſtituta obſervare contemnit.

Deſunt aliquot verba in canone iſto, quæ ſic interjicienda ſunt ex editione canonum iſtius Concilij Aurelianenſis: approbari, anno integro Miſſas facere non præſumat. quam rem ſi quis obſervare noluerit, & contra conſenſum fratrum faciens, Miſſas celebrare &c. *Error fuit librarij.*

Qua ætate Diaconi ordinentur. *Capitulo* XIII.

Conc. Agath. c. 16. XXXVII. Epiſcopus verò benedictionem diaconatus minoribus à viginti & quinque annorum penitùs non committat. Sanè ſi conjugati juvenes conſenſerint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda eſt ut ſequeſtrato manſionis cubiculo, religione præmiſſa, poſtea quàm pariter converſi fuerint, ordinentur.

Qua ætate Epiſcopi vel Preſbyteri conſecrentur. *Ex eodem, cap.* XVII.

XXXVIII. Preſbyterum verò vel Epiſcopum ante XXX. annos, id eſt, ad viri perfecti ætatem perveniat, nullus Metropolitanorum ordinare præſumat; ne per ætatem, quod aliquoties evenit, aliquo errore culpentur.

Qua ætate ſacerdotes ordinari debeant. *Ex canonibus orientalium antiquorum patrum cap.* XX.

Concil. Neocæſar. c. 11. XXXIX. Si quis triginta ætatis ſuæ non impleverit

impleverit annos, nullo modo Presbyter ordinetur, etsi valde sit dignus: quia ipse Dominus in tricesimo anno baptizatus est, & sic cœpit docere. Oportet ergo eum qui ordinandus est usque ad hanc ætatem legitimam conservari. Martin. Brac. c. 20. Burchard. lib. 2. c. 10.

De ordinatione Episcopi. *Ex Concilio Toletano* IV. *capitulo* XIX.

XL. Pernicioſa consuetudo nequaquam reticenda, quæ majorum statuta præteriens, omnem Ecclesiæ ordinem perturbavit, dum alij per ambitum sacerdotium appetunt, alij oblatis muneribus pontificatum assumunt, nonnulli etiam sceleribus implicati, vel seculari militiæ dediti, indigni ad honorem summi sacri ordinis pervenerunt. De quorum scilicet causa atque remotione oportuerat quidem statuendum. Sed ne perturbatio quamplurima Ecclesiæ oriretur, præteritis omissis, deinceps qui non promoveantur ad sacerdotium ex regulis canonum necessariò credimus inferendum. id est. qui in aliquo crimine detecti sunt, qui infamiæ nota aspersi sunt, qui scelera aliqua per publicam pœnitentiam admisisse confessi sunt, qui in hæresi baptizati aut rebaptizati esse notantur, qui semetipsos abscinderunt, aut naturaliter membrorum defectu vel desectione aliquid minùs habere noscuntur, qui secundæ uxoris conjunctionem sortiti sunt, aut numerosa conjugia frequentaverunt, qui viduam vel à marito relictam duxerunt, aut corruptarum mariti fuerunt, qui concubinas ad fornicationes habuerunt, qui ser-

vili conditione obnoxij ſunt, qui ignoti ſunt, qui neophyti vel laici ſunt, qui ſeculari militiæ dediti ſunt, qui curiæ nexibus obligati ſunt, qui inſcij litterarum ſunt, qui nondum ad triginta annos pervenerunt, qui per gradus eccleſiaſticos non acceſſerunt, qui ambitu honorem quærunt, qui muneribus honorem obtinere moliuntur, qui à deceſſoribus in ſacerdotium eliguntur. Sed nec ille deinceps ſacerdos erit quem nec clerus nec populus propriæ civitatis elegerit, vel auctoritas Metropolitani vel comprovincialium ſacerdotum acceſſio exquiſivit. Quicunque igitur deinceps ad ordinem ſacerdotij poſtulatur, & in his quæ prædicta ſunt exquiſitus, in nullo horum deprehenſus fuerit, examinatus, probabili vita atque doctrina extiterit, tunc ſecundùm ſynodalia vel decretalia conſtituta cum omnium Clericorum vel civium voluntate ab univerſis comprovincialibus Epiſcopis aut certè à tribus in die dominica conſecrabitur, conibentibus litteris ſuis qui abſentes ſunt, & magis auctoritate vel præſentia ejus qui eſt in metropoli conſtitutus. Epiſcopus autem cum comprovincialibus conſecrandus eſt ubi Metropolitanus elegerit. Metropolitanus autem nonniſi in civitate metropoli, comprovincialibus ibidem convenientibus. Si quis autem deinceps contra prædicta vetita canonum ad gradum ſacerdotij indignus aſpirare contenderit, cum ordinatoribus ſuis adepti honoris periculo ſubjacebit.

Ut viduæ non velentur. *De generalibus decretis Gelasij Papæ.*

XLI. Viduas velare Pontificum nullus attentet, quod nec auctoritas divina delegat, nec canonum forma præstituit. Non est ergo penitùs usurpandum, eísque sic ecclesiastica inferenda præsidia ut nihil committatur inlicitum. Decreta Gelasij c. 13. Lib. 1. Capitular. c. 59.

Quòd viduæ, ut suprà dictum est, non velentur. Sed si professam continentiam proposito mutato calcaverint, ipsæ pro se Deo rationem reddant. *Cap.* XXI. *ejusdem.*

XLII. Nam de viduis sub nulla benedictione velandis superiùs latè sufficientérque differendum duximus: quia si propria voluntate professam pristini conjugij castitatem mutabili mente calcaverint, periculi ejus intererint, quia, juxta Apostolum, primam fidem irritam fecit, quali Deum debeat satisfactione placare. Sicut enim, si se forsitan continere non poterat, secundùm Apostolum nullatenus nubere vetabatur, sic habita secum deliberatione promissam Deo pudicitiæ fidem debuit custodire. Nos autem nullum talibus laqueum debemus inicere; sed solùm adhortationes præmij sempiterni pœnásque proponere divini judicij, ut nostra sit absoluta conscientia, & illarum pro se Deo rationem reddat intentio. Cavendum est quippe quod de earum moribus actibúsque beatus Paulus testatur Apostolus. quod planiùs exponere præterimus, ne Burchard. lib. 8. c. 34.

ſexus inſtabilis non tam deterreri quàm admoneri videatur.

De viduis quæ poſt profeſſam continentiam peccaverint. *Concilium Carthaginenſis Africæ quartum habitum ab Epiſcopis numero* CCXIV. *æra* CCCCXXXVI.

Concil. Carthag. 4. c. 104. Burchard. lib. 8. c. 59.

XLIII. Sicut bonum eſt caſtitatis præmium, ita & majori obſervantia & præceptione cuſtodiendum eſt ut ſi quæ viduæ, quamlibet adhuc in minoribus annis poſitæ, & in matura ætate à viro relictæ, ſe devoverint Deo, & veſte laicali abjecta, ſub teſtimonio Epiſcopi & Eccleſiæ religioſo habitu apparuerint, poſtea verò ad nuptias ſeculares tranſierint, ſecundùm Apoſtolum Paulum damnationem habebunt, quoniam fidem caſtitatis, quam Deo voverunt, irritam facere auſæ ſunt. Tales ergo perſonæ alienæ ſunt à Chriſtianorum communione, quæ nec in convivio cum Chriſtianis communicent. Nam ſi adulteræ conjuges reatu ſunt ſuis viris obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ Deo religioſitatem voverunt, crimine adulterij notabuntur, ſi devotionem quam ſpontaneæ Deo obtulerunt libidinoſa voluptate corruperint atque ad ſecundas nuptias tranſitum fecerint; quæ etſi violentia irruente ab aliquo præreptæ fuerint, ac poſtea delectatione libidinis permanere in conjugium raptori vel violento viro conſenſerint, ſuperiùs damnatione cum præſente teneantur obnoxiæ. De talibus enim ait Apoſtolus: *Cùm enim luxuriatæ fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primùm fi-*

dem irritam fecerunt. Aurelius Episcopus Carthaginensis Ecclesiæ subscripsi. Donatianus Taleptensis primæ sedis.

De viduis professis, si nupserint, aut raptæ fuerint. *Concilium Arausicum* XVII. *Episcoporum habitum ara* CCCCLXXVII. *titulo primo, cap.* XXVII.

XLIV. Viduitatis servandæ professionem coram Episcopo in secretario habitam, imposita ab Episcopo veste viduali, non esse violandam; ejus verò robatorem, vel ipsam talis professionis desertricem, meritò esse damnandam. Concil. Arausic. 1. c 27. Burchard. lib. 8. c. 43.

Incipiunt capitula qua in Dei nomine sancta synodus in Toletanam urbem cap. X.

XLV. Præconsultu castitatis, quod maximè hortamento Concilij proficere debet, annuente glorioso Domino nostro Recaredo Rege, hoc sanctum affirmat Concilium, ut viduæ quibus placuerit tenere castitatem, nulla vi ad nuptias iterandas venire cogantur. Quòd si priusquam profiteantur continentiam nubere elegerint, illis nubant quos propria voluntate voluerint habere maritos. Similis conditio & de virginibus habeatur, nec citra voluntatem parentum vel suam cogantur maritos accipere. Si quis verò propositum castitatis viduæ vel virginis impedierit, à sancta communione & à liminibus Ecclesiæ habeatur extraneus. Concil Tolet. 3. c. 10. Burchard. lib. 8. c. 44.

De viris ac feminis ſacris propoſitum tranſgredientibus ſacrum. *Concilium Toletanum.*

Concil. Tolet. 6. c. 6. Burchard. lib. 8. c. 14.

XLVI. Proclivis curſus eſt à voluntate, & imitatrix natura vitiorum, Quamobrem quiſquis virorum vel mulierum habitum induerint ſemel vel induerunt ſpontaneè religioſum, aut ſi vir deditus Eccleſiæ choro, vel femina fuerit aut fuit delegata puellarum monaſterio, in utroque ſexu prævaricator ad propoſitum invitus reverti cogatur, ut vir detondeatur, & puella monaſterium ingrediatur. Si autem quolibet patrocinio deſertores permanere voluerint, ſacerdotali ſententia à Chriſtianorum cœtu habeantur extorres, ut nec locus eis ullus ſit communis. Viduas quoque univerſalis jamdudum ſtatuit ſynodus profeſſionum vel habitus ſui deſertrices ut ſuperiori ſententia condemnentur.

Ut viduæ vel virgines continentiam profeſſæ non nubant. *Item ejuſdem Papæ Gelaſij ad Sicilienſes Epiſcopos.*

Symmach. ep. 5. c. 5. Burchard. lib. 8. c. 46.

XLVII. Neque viduas ad nuptias tranſire patimur quæ in religioſo propoſito diuturna obſervatione permanſerint. Similiter virgines nubere prohibemus quas annis plurimis in monaſteriis ætatem peregiſſe conſtiterit.

De his qui velatas Deo conſecratas in conjugium duxerint. *Cap.* XXIII.

Concil. Tribur. c. 23.

XLVIII. Si quis ſacro velamine conſecratam in conjugium duxerit, & poſt dicatum

Deo propoſitum inceſta fœdera ſacrilegáque miſcuerit, ut in conſtitutis Gelaſij Papæ cap. xx. legitur, protinus æquum eſt à ſacra communione detrudi, & niſi per publicam probatámque pœnitentiam omnino non recipi. Si tamen pœnituerit, tranſeuntibus de ſeculo viaticum non negetur. In Chalcedonenſi Concilio cap. xvi. hoc perpetrantes excommunicentur. Confitentibus auctoritate Epiſcopi miſericordia largiatur. In epiſtola Papæ Siricij cap. vi. velatæ Deo conſecratæ, ſi abjecto propoſito ſanctitatis clanculùm ſacrilega contagione ſe miſcuerint, vel de inlicitis complexibus publicè & liberè procreaverint, has impudicas deteſtabiléſque perſonas à monaſteriorum cœtu & Eccleſiarum conventibus eliminandas eſſe judicatum eſt; quatenus retruſæ ergaſtulis, tantum facinus continua lamentatione defleant. Unde verbo Domini & canonica auctoritate in hac ſancta ſynodo præcipimus ut omnino ſeparentur, & juramento colligantur ulteriùs ſub uno non cohabitare tecto, nec familiari frui colloquio, excepto in Eccleſia & publico, aut pariter ullam habere communionem unde ſuſpicio inlecebroſi deſiderij aut ſcandalum libidinoſi facti juſtè poſſit oriri. Si quæ etiam inter ſe dividenda ſint, dividant, & uterque ſua provideat. Burchard. lib. 8. c. 38.

De viduis velatis. *Gelaſij Papæ.*

XLIX. Viduas autem velare Pontificum nullus attentet, (prout conſtitutum eſt in decretis Gelaſij cap. xiii.) quod nec auctoritas divina nec canonum forma præſtituit. Quæ Concil Tribur. c. 25. Burchard. lib. 8. c. 36.

ſi propria voluntate continentiam profeſſa, (ut in ejuſdem Gelaſij cap. XXI. legitur) ejus intentio pro ſe reddat rationem Deo; quia ſicut, ſecundùm Apoſtolum, ſi ſe continere non poterat, nullatenus nubere vetabatur, ſic ſecum habita deliberatione promiſſam fidem pudicitiæ Deo debet cuſtodire. Qua auctoritate paternæ ſuffulti ſententiæ, in hoc ſacro conventu ſancimus & liberè judicamus quòd ſi ſponte velamen, quamvis non conſecratum, ſibi impoſuerit, & in Eccleſia inter velatas oblationem Deo obtulerit, velit nolit, ſanctimoniæ habitum ulteriùs habere debebit, licèt ſacramento confirmare velit eo tenore & ratione velamen ſibi imponere ut iterum non poſſit deponere.

Item de viduis velatis. *Ex Concilio Africano capitulo* LXXXIX.

L. Vidua quidem quæ ſacrum capiti velamen impoſuerit, & inter ceteras velatas feminas in Eccleſia oraverit, & oblationem cum illis obtulerit, profeſſa eſt in eodem habitu permanere, ſpondens nunquam religionis deponere velamen, à religionis obſervantia diſcedere non præſumat. Optamus ſanctitatem veſtram in Chriſto bene valere.

De viro contra voluntatem uxoris in monaſterium ingreſſo, & jam tonſoratus fuerit, omnino reddendo. *Ex reg. par.* I. *cap.* CLXXX. *ad Adrium Notarium Panormi.*

S. Gregor. lib. 9. Indict. 4. epiſt. 44.

LI. Agathoſa latrix præſentium queſta eſt maritum ſuum contra voluntatem ſuam in

monaſterio Urbici Abbatis eſſe converſum. Quod quia ad ejuſdem Abbatis culpam & invidiam non eſt dubium pertinere, experientiæ tuæ præcipimus ut diligenti inquiſitione diſcutiat, ne fortè cum ejus voluntate converſus ſit, vel ipſa ſe mutare promiſerit. Et ſi hoc repererit, & illum in monaſterio permanere provideat, & hanc, ſicut promiſit, mutare compellat. Si verò nil horum eſt, nec quoddam fornicationis crimen, propter quod viro licet uxorem relinquere, prædictam mulierem commiſiſſe cognoveris, ne illius converſio uxori relictæ in ſeculo fieri poſſit perditionis occaſio, volumus ut maritum ſuum illi, vel ſi jam tonſoratus eſt, reddere omnino debeas excuſatione ceſſante. Quia etſi mundana lex præcipit converſationis gratia utrolibet invito ſolvi poſſe conjugium, divina lex fieri non permittit. Nam excepta fornicationis cauſa virum uxorem relinquere nulla ratione concedit. Quia poſtquam copulatione conjugij viri atque mulieris unum corpus efficitur, non poteſt ex parte converti & ex parte in ſeculo manere. Burchard. lib. 9. c. 48.

Epiſcopum debere honorem deponere ſi concubinam habuit eo tempore quo erat in ſacro ordine conſtitutus. *Ex epiſtola ſancti Gregorij cap.* XLIII.

LII. Andreæ Tarentino Epiſcopo ſcribit dicens: Tribunal judicis æterni ſecurus aſpiciet quiſquis reatus ſui conſcius digna eum modò pœnitentia placare contendit. Habuiſſe te concubinam manifeſta veritate comperi, S. Gregor lib. 2. Indict. 11. epiſt. 83. Burchard. lib. 1. c. 195.

mus. de qua etiam contraria eſt quibuſdam nata ſuſpicio. Sed quia in rebus ambiguis abſolutum non debet eſſe judicium, hoc tuæ conſcientiæ elegimus committendum. Qua de re, ſi in ſacro ordine conſtitutus, ejus te permixtione eſſe recolis maculatum, ſacerdotij honore depoſito, ad adminiſtrandum nullo modo præſumas accedere, ſciturus in animæ tuæ periculo miniſtrare & Deo noſtro te ſine dubio reddere rationem, ſi hujus ſceleris conſcius, in eo quo es ordine, celans veritatem, permanere volueris.

De raptoribus virginum & viduarum. Item de abbatiis quæ jus electionis habent, ſeu de his quæ non habent.

LIII. Anno incarnationis Domini DCCCCLII. Indictione IX. conſtitutum eſt in Franconofurth à Rege glorioſiſſimo Ottone anno illius XV. conſentientibus Epiſcopis, Comitibus, aliiſque fidelibus compluribus, canonum ſanctorúmque patrum auctoritate, necnon Capitularium præcedentium Regum inſtitutis coram poſitis, ne oppreſſio virginum aut viduarum vel raptus ab ullis hominibus fiat, & ut qui rapiunt eas ſub nomine ſimul habitandi, cooperantes & conniventes raptoribus, ſi quidem Clerici ſunt, decidant à proprio gradu; ſi verò laici, anathematizentur, & raptores ſine ſpe conjugij permaneant. Quòd ſi poſt hæc jungere ſe præſumpſerint, utrique anathematizentur. Nuendum eſt etiam præfato Rege ut nulla abbatia quæ per ſe electionem habet, admonaſterium nec ali-

cui in proprium possit donari. Illæ verò quæ electione carent, Regis donatione & privilegio ad aliud monasterium, quod sub ejus mundiburdio consistit, surrogari possint.

Quid sit ministrare Christo.

LIV. *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* S. August. tract. 51. in Ioann. Quo fructu, qua mercede, quo præmio? *Et ubi sum*, inquit, *illic & minister meus erit.* Gratis ametur, ut operis quo ministratur illi pretium sit esse cum illo. Ubi enim bene erit sine illo, aut quando malè esse poterit cum illo? Audi evidentiùs. *Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus.* Quo honore, nisi ut sit cum filio ejus? Quid enim superiùs ait? *Ubi ego sum, illic & minister meus erit.* Hoc intellegitur exposuisse cùm dicit: *Honorificabit eum pater meus.* Nam quem majorem honorem accipere poterit adoptatus quàm ut sit ubi est unicus, non æqualis factus divinitati, sed consociatus æternitati? Quid sit autem ministrare Christo, cui operi merces tanta promittitur, hoc potiùs debemus inquirere. Si enim hoc putaverimus esse Christo ministrare, ea quæ sunt corpori necessaria præparare, aut cœnanti cibum coquere vel adponere, vel poculum dare, potúmque miscere, fecerunt hoc illi qui potuerunt eum in corpore habere præsentem, sicut Martha & Maria, quando & Lazarus unus erat ex recumbentibus. Sed eo modo Christo etiam Judas perditus ministravit. Nam & loculos habebat ipse. Et quamvis ex eis quæ mittebantur sceleratissimè furaretur, per illum tamen etiam neces-

ſaria parabantur. Hinc eſt illud quòd cùm ei diceret Dominus *Quod facis fac velociter*, arbitrati ſunt quidam quòd eum juſſerit propter diem feſtum neceſſaria præparare vel indigentibus aliquid dare. Nullo modo igitur de hujuſcemodi miniſtris diceret Dominus, *Vbi ego ſum, ibi erit & miniſter meus, Si quis mihi miniſtraverit, honorificabit eum pater meus*, quoniam Judam talia miniſtrantem reprobatum potiùs quàm honoratum videmus. Ut quid ergo alibi quærimus quid ſit miniſtrare Chriſto, & non potiùs in iſtis ipſis verbis agnoſcimus? Cùm enim dixit, *Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur*, hoc intellegi voluit, ac ſi diceret: Si quis me non ſequitur, non mihi miniſtrat. Miniſtrant ergo Jeſu Chriſto qui non ſua quærunt, ſed quæ Jeſu Chriſti. Hoc eſt enim, *me ſequantur*. Vias ambulant, non ſuas. Sicut alibi ſcriptum eſt: *Qui ſe dicit in Chriſto manere, debet ſicut ille ambulavit & ipſe ambulare*. Debet etiam, ſi porrigit eſurienti panem, de miſericordia facere, non de jactantia, neſciente ſiniſtra quid faciat dextera, id eſt, ut alienetur intentio cupiditatis ab opere caritatis. Qui ſic miniſtrat, Chriſto miniſtrat; rectèque illi dicetur: *Cùm uni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis*. Nec ea tantùm quæ ad miſericordiam pertinent corporalem, ſed omnia opera bona propter Chriſtum faciens. Tunc enim erunt bona; quoniam finis legis Chriſtus ad juſtitiam omni * credenti miniſter eſt uſque ad illud opus magnæ caritatis, quod eſt animam ſuam pro fratribus * ponere, quia & hoc ſua membra dicturus eſt: Cùm pro iſtis, pro me

* *Apud Auguſtinum*: omni credenti. Miniſter eſt Chriſti uſque ad

* *Apud Au-*

fecisti. De tali quippe opere etiam se ministrum facere & appellare dignatus est ubi ait: *Sicut filius hominis non venit ministrari sed ministrare & animam suam ponere pro multis.* Hinc ergo est unusquisque minister Christi unde est minister & Christus. Sic ministrantem Christo honorificabit pater ejus honore illo magno, ut sit cum filio ejus, nec unquam deficiat felicitas ejus. Cùm ergo audistis, fratres, Dominum dicentem, *Ubi ego sum, illic & minister meus erit*, nolite tantummodo bonos Episcopos & Clericos cogitare. Etiam vos pro modulo vestro ministrate Christo, bene vivendo, ac eleemosynas faciendo, nomen doctrinámque ejus quibus potueritis prædicando; ut unusquisque etiam paterfamilias hoc nomine cognoscat paternum affectum suæ familiæ se debere pro Christo & pro vita æterna suos omnes moneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benivolentiam, exerceat disciplinam. Ita in domo sua ecclesiasticum & quodam modo episcopale implet officium, ministrans Christo, ut in æternum sit cum ipso. Nam & illam maximam passionis ministrationem multi ex vestro numero ministrant, multi Episcopi, Clerici, juvenes & virgines, senes cum junioribus. Multi conjugati & conjugatæ, multi patres matrésque familias, ministrantes Christo, etiam animas suas in ejus martyrio posuerunt, & honorificante patre coronas gloriosissimas receperunt.

gustinum: ponere. Hoc est enim & pro Christo ponere, quia & h. propter sua m.

De Clericis qui monachorum propoſitum appetunt. *Ex Concilio Toletano cap.* L.

Concil. Tolet. 4. c. 50. Burchard. lib. 3. c. 21. Vide Concil. Cæſarauguſt. c. 6.

LV. Clerici qui monachorum propoſitum appetunt, & meliorem vitam ſequi cupiunt, liberos ab Epiſcopo in monaſteriis largiri oportet ingreſſus, nec interdici propoſitum eorum qui ad contemplationis deſiderium tranſire nituntur.

Decretum de viduis. *Ex epiſtola beati Gregorij Papæ Bonifatio Archiepiſcopo miſſa, in qua inter cetera ita legitur.*

Addit. IV. c. 65. Burchard. lib. 3. c. 45. Ivo parte 7. c. 65.

LVI. Viduas à propoſito diſcedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſulere voluit dilectio tua, frater cariſſime, credo te noſſe à ſancto Paulo & à multis ſanctis patribus, niſi convertantur, olim eſſe damnatas; quas & nos apoſtolica auctoritate damnandas & à communione fidelium atque à liminibus Eccleſiæ arcendas fore cenſemus uſquequo obediant Epiſcopis ſuis & ad bonum quod cœperunt invitæ aut voluntariæ revertantur. De virginibus autem velatis, ſi deviaverint, à ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Innocentio tale decretum habemus: *Hæ verò quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulaverint permanere, licèt velatæ non fuerint, ſi nupſerint, aliquanto tempore his agenda pœnitentia eſt, quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolvi, quanto magis iſta pollicitatio, quam cum*

Deo pepigit, ſolvi ſine vincta non poterit. & cetera. Nam ſi virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur & á cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem excluduntur, quanto potiùs viduæ, quæ perfectioris ætatis & maturioris ſapientiæ atque conſilij exiſtunt, virorúmque conſortio multotiens uſæ ſunt, & velari ſe permiſerunt, habitum religionis aſſumpſerunt, & demum apoſtataverunt, atque ad prius vomitum ſunt reverſæ, à nobis & ab omnibus fidelibus à liminibus Eccleſiæ & cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ & carceribus tradendæ, qualiter juxta Apoſtolum Paulum tradentes hujuſmodi hominem Satanæ, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini. De talibus enim & Dominus per Moyſen loquitur: *Auferte malum de medio veſtri.* De quibus & per Prophetam ait: *Lætabitur juſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.* De talibus namque & eorum ſimilibus atque eiſdem conſentientibus, quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui conſentiunt, rei ſunt, Dominus per eundem Prophetam David loquitur dicens: *Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* & multa eorúmque ſimilia. Tales ergo perſonæ indubitanter adulteræ eſſe manifeſtantur; quoniam relicto immortali ſponſo, ad anteriorem ut canes ad proprium reverſæ ſunt vomitum, & apoſtatæ factæ, illicita ac ſacrilega ſe contagione polluentes, viris mortalibus ſe conglucíantes; quæ etiam, juxta Apoſtolum Paulum, eò quòd viduitatis propoſitum dimiſerunt, &

fidem quam cum Deo pepigerunt frangere præſumpſerunt, atque primam fidem prævaricaverunt, ſunt damnandæ à nobiſque & à vobis atque à reliquis noſtri ordinis viris, à ſingulis videlicet ſua in dioceſi, à liminibus Eccleſiæ & à cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem, ut prædictum eſt, ſunt eliminandæ. A talium autem conſortio & ſocietate omnes fideles in omnibus abſtinere mandamus. Super qubus etiam placuit, quouſque in ipſo deteſtando & illicito atque ſacrilego carnis contubernio perſeverant, ut nullus Chriſtianorum, niſi quibus proprius ſtudio corrigendi juſſerit Epiſcopus, cum eis in quoquam communicet, aut ad domum in qua ſunt accedat; cum quibus etiam, ut jamdictus præcepit Apoſtolus, nulli fidelium cibum ſumere licet. Quòd ſi quis ex his quicquam tentare aut temerare præſumpſerit, pari cum eis excommunicationis ſententia feriatur.

De vidua quæ ſub obtentu religionis velum ad tempus ſibi impoſuerit. *Cap.* v.

Burchard. lib. 8. c. 47. LVII. Nicolaus Epiſcopus ſervus ſervorum Dei reverentiſſimo & ſanctiſſimo confratri noſtro Adalvvino ſanctæ Juvavenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo. Quòd autem interrogaſtis de femina quæ poſt obitum mariti ſui velamen ſacrum ſuper caput ſuum impoſuit, & finxit ſe ſub eodem velamine ſanctimonialem feminam eſſe, poſtea verò ad nuptias rediit, bonum videtur, quia per hypocriſim eccleſiaſticam regulam conturbare voluit, & non legitimè in voto ſuo permanſit, ut pœnitentiam agat

agat de illusione nefanda, & revertatur ad id quod spopondit & in sacro ministerio inchoavit. Nam si consenserimus quòd omnia sacramenta ecclesiastica quisque prout vult fingat, & non verè fiat, omnis ordo ecclesiasticus conturbatur, nec catholicæ fidei jura consistunt, nec canones sacri rite observantur. Quid enim profuit Simoni mago baptismum sacrum fictè suscipere & in Christianitate permansurum se finxisse, cùm per Apostolum fraus ejus detecta, quid sibi futurum esset pronuntiatum est. Ait enim: *Pecunia tua tecum sit in perditione. Cor enim tuum non est rectum coram Deo. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & roga Deum ut fortè remittatur tibi hac cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis & obligatione iniquitatis video te esse.* Ideo tales, nisi resipiscant, spiritali gladio percutere censemus. Non enim fas est Spiritui sancto mentiri; sicut Ananias & Saphira mentiti sunt, & statim perierunt.

De pœnitentibus viris ac viduis sive virginibus qui divertentes laici fiunt, aut vestem mutant, vel conjugiis copulantur. *Toletanum Concilium* IV. *cap.* LV.

LVIII. Quicunque ex secularibus accipientes pœnitentiam totonderunt se, & rursus prævaricantes, laici effecti sunt, comprehensi ab Episcopo suo, ad pœnitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. Quòd si aliqui per pœnitentiam inrevocabiles sunt, nec admoniti revertuntur, verè ut apostatæ coram Ecclesia ut anathematis sententia condemnentur. Burchard. lib. 8. c. 27.

Non aliter & hi qui tonſi à parentibus fuerint, aut ſponte ſua, amiſſis parentibus, ſe ipſos religioni devoverunt, & poſtea habitum ſecularem ſumpſerunt, & iidem à ſacerdote comprehenſi, ad cultum religionis, acta priùs pœnitentia, revocentur. Quòd ſi reverti non poſſunt, verè ut apoſtatæ anathematis ſententiæ ſubiciantur. Quæ forma ſervabitur etiam in viduis virginibúſque ſacris ac pœnitentibus feminis quæ ſanctimoniálem habitum induerunt & poſtea aut veſtem mutaverunt aut ad nuptias tranſierunt.

De diſcretione ſecularium & ſanctimonialium viduarum. *Item ejuſdem cap.* LVI.

LIX. Duo ſunt genera viduarum, ſeculares, & ſanctimoniales. Seculares viduæ ſunt quæ adhuc diſponentes nubere, laicalem habitum non depoſuerunt. Sanctimoniales ſunt quæ jam mutato habitu ſeculari, ſub religioſo cultu in conſpectu ſacerdotis vel Eccleſiæ apparuerint. Hæ ſi ad nuptias tranſierint, juxta Apoſtolum non ſine damnatione erunt; quia ſe primùm Deo voventes, poſtea caſtitatis propoſitum abicierunt.

Ad habitum redire cogatur, & recludatur in monaſterio, quæ religioſam veſtem abjecit. *Ex regeſtro Gregorij, Vitaliano Epiſcopo Sepontino.*

Lib. 7. Indict. 1. epiſt. 9. Burchard. lib 8. c. 49.

LX. Si cuſtos religioſi habitus aut eſſe noſſes Epiſcopus, filiam glorioſæ memoriæ Tulliani magiſtri militiæ, te illuc poſito, nec projectis religioſis veſtibus ad ſecularem reverti

habitum nec ad nos licuiſſet perverſam epiſtolam deſtinare. Sed quia nimia deſidia ac torpore deprimeris, in tuo dedecore res ad præſens illicita impune commiſſa eſt. Nam, ſicut præfati ſumus, ſi ſollicitus * eſſes, priùs ad nos ultio mulieris praviſſimæ quàm culpa debuit pervenire. Quia ergo tantum hebes tantúmque es neglegens ut niſi canonicam in te fueris coërtionem expertus, in aliis diſtrictionem & diſciplinam neſcias cuſtodire, qualiter debeas eſſe ſollicitus congruo tibi, ſi Domino placuerit, tempore * demonſtramus. Præſentia igitur ſcripta ſuſcipiens evigila, & excitatus ſaltim exequere quod preſſus nunc uſque innavia diſtuliſti. Inſtantiæ ergo tuæ ſit prædictam mulierem unà cum Sergio Defenſore comprehendere, & ſtatim non ſolùm ad malè contemptum habitum ſine excuſatione aliqua revocare, ſed etiam in monaſterio, ubi omnino diſtrictè valeat cuſtodiri, detrudere, & ita omnem circa illam ſollicitudinem exhibere ut quàm ſit nefarium quod commiſit ex tua poſſit diſtrictione cognoſcere. * Quòd ſi quis, quod non credimus, laicorum aliquo tibi ingenio tentaverit obſiſtendum, à * ſanctiſſimæ eum communionis participatione ſuſpende; nobíſque renùntiare feſtina; ut quantum ſit execrabile quod præſumit, poſtquam conſideratione propria non advertit, emendationis qualitate cognoſcat. In his autem omnibus ita te cautum ac ſtude vigilantem oſtendere ut culpam tuam non geminare neglectus ſed aliquantiſper valeat ſollicitudo minuere.

* exitiſſ.

* demonſtrabimus

* Qua in re ſi quis

* ſacratiſſimæ

De eadem re. *Gregorius Sergio Defensori nostro.*

Lib. 7. Indict. 1. epist. 10.

LXI. Si homo esses, aut districtionem aliquam habuisses, ita regularis disciplinæ debuisti custos existere ut ea quæ illic illicitè committuntur antè vindicta corrigeres quàm ad nos eorum nuntius perveniret. Sed dum nimia stultitia te facit neglegentem, non solùm de illis offendimur, sed etiam ad ulciscendam desidiam tuam nihilominus provocamur. Omni ergo dilatione omníque excusatione postposita filiam glorioſæ memoriæ Tulliani magistri militiæ, quæ projectis quas sponte assumpsit religiosis vestibus, indumentis se laicis deturpavit, unà cum fratre & coëpiscopo nostro Vitaliano festina comprehendere atque ad religiosum rursus habitum revocare, ac in monasterio mittere, ubi districtè omnino valeat custodiri, nec ejus custodiam aliquatenus relevari permittas quousque nostra denuo scripta susceperis. Nam si quolibet modo in hac re neglegens vel lentus extiteris, ita in te districtissimè noveris vindicandum ut quod ex te nescis, pœna possis referante cognoscere: quia, sicut diximus, si intellectum hominis habuisses, hæc quæ facere modò præciperis, antè debueras etiam cum ultione à te facta cognoscere.

De feminis quæ religionis vestem in domibus propriis mutaverint, si postea conjugium elegerint, quid agendum sit. *Toletanum Concilium* IV. *cap.* LVII.

Lib. 7. Capitular. c. 257.

LXII. De viduis & puellis quæ habitum

religionis in domibus propriis tam à parentibus quàm per se mutaverunt, & si postea contra instituta patrum vel præcepta canonum conjugia crediderint copulanda, tamdiu utrique habeantur à communione suspensi quousque quod illicitè perpetraverunt emendent. Quòd si emendare neglexerint, à communione vel omnium Christianorum convivio in perpetuo sint sequestrati. [*Non extat inter canones Conciliorum Toletanorum.*] Burchard. lib. 8. c. 48.

Quòd consuetudo ecclesiastica pro lege tenenda est. *Sancti patris nostri Basilij capite* XXVII. *sermonum ad beatum Amphilochium de Spiritu sancto scriptum.*

LXIII. Ecclésiasticarum institutionum quasdam scripturis, quasdam verò apostolica traditione per successiones in ministerio confirmatas accepimus; quibus par virtus & idem utriusque pietatis effectus quin sit, quotusquisque vel aliquantulum sacrarum expertus scripturarum hæsitaverit. Si enim attentaverimus consuetudines Ecclesiæ non per scripturas à patribus traditas nihili æstimare, quantum religio detrimenti latura sit, dispicientibus liquidò constabit. Quæ enim, ut inde ordiamur, scriptura salutiferæ crucis signaculo fideles docuit insigniri? Quæ multifariam digesta super panem & calicem prolixę orationis & consecrationis verba commendavit? Nam non modò quod in evangelio continetur vel Apostolo in secretis dicimus, sed & alia perplura adicimus magnum quasi unum consummandis accommodantia mysteriis. Quæ orientem ver- Burchard. lib. 3. c. 127.

sùs nos orare litterarum forma præſtituit? Benedicimus fontem baptiſmatis, oleum unctionis. Huc accedit quòd ter immergimus quos baptizamus, oleo unguimus, verbis abrenuntiare Satanæ & angelis ejus informamus. Unde hæc & alia in hunc modum non pauca niſi tacita ac myſtica traditione à patribus eccleſiaſtico more reverentiori diligentia in myſteriis obſervata ſilentio quàm publicata ſcripto?

Item cap. XXIX.

Baſilius in ep. ad Amphiloch. c. 27. & 29.

LXIV. Deficit me dies ſi ſingulas Eccleſiæ conſuetudines explicatum aggrediar. Quid plura? Ipſam confeſſionem fidei credendi in Patrem & Filium & Spiritum ſanctum quis nobis ſcripto inſinuavit, niſi quòd baptiſmatis traditionem conſequenter fidei pietas imitatur, & ut baptizamur, ita & credimus? Quæ diebus feſtis ſcriptura ſtantes nos orare præcepit, profeſtis autem non ſic? Ergo ſi tot non ſcripto tradita uſus Eccleſiæ piè accepta myſtica obſervatione cuſtodit, non abſurdum immo apoſtolicum arbitror etiam non ſcriptas traditiones firmiter tenere. *Laudo vos*, inquit Apoſtolus, *quòd in omnibus memores mei eſtis, & ſicut tradidi vobis traditiones tenetis.* Et illud: *Tenetis traditiones quas accepiſtis ſive per ſermonem ſive epiſtolam.* Igitur licèt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum, diverſis niti exemplis maluimus, quibus eccleſiaſticæ conſuetudinis obſervantiam à majoribus ductam pro lege tenendam perſuaſibilius eruditis clareſcat.

APPENDIX SECUNDA.

PRIORA XXVIII. capita iſtius ſecunda appendicis, quæ extant in editione Helmaſtadienſi, eadem omnino ſunt cum primis XXVIII. prima appendicis, quam edidimus ex veteri codice MS. Pariſienſi; excepto tamen capite nono, quod non extat in editione Helmaſtadienſi, & additum eſt ex codice Pariſienſi. Itaque capita tantùm XXVII. ex his XXVIII. pertinent ad iſtam ſecundam appendicem; quæ nos ob eam cauſam heic omitti voluimus, ne repetitio inutilis fieret. Exhibebimus autem bona fide editionem Helmaſtadienſem; niſi quòd in margine, quantum fieri poterit, adnotabimus unde petita ſint capita. quod in Helmaſtadienſi editione factum non eſt. Tum variantes quoque lectiones, quæ erunt alicujus momenti, adnotabimus etiam in margine.

TITULI CAPITUM.

28. NE ſacerdos vexetur.
29.
30. De demigrantia Clericorum.
31. De odio in fratres.
32. De odio.
33. De lapſis ſacerdotibus.
34. Ne ſacerdotes Domini, ſicut vulgus ſolet, jurare compellantur.
35. De eccleſiaſtica controverſia teſtes.
36. De medico malè curante.
37. De Clericorum tonſura.
38. De puellis monialibus factis.
39. De laicis morientium Preſbyterorum ſubſtantiam diripientibus.

40. De manso & decimis.
41. Ne quis de servili conditione promoveatur ad clerum.
42. De bonis ecclesiasticis.
43. De patrimonio Clericorum.
44. De feminis quæ religionis vestem in domibus propriis mutaverint, si postea concubitum elegerint, quid agendum sit.
45. De viduis.
46. De virginibus non velatis.
47. Ne Clerici viduarum familiaritati associentur.
48. De viduis quæ Ecclesiæ stipendiis sustentantur.
49. De viduis quæ professa continentia prævaricantur.
50. De viduis quæ viduitatem professæ sunt coram Episcopo.
51. De virginibus quæ infra XXV. annos necessitate cogente velantur.
52. Non liceat mulieri sanctum velum acceptum dimittere.
53. De communicantibus.
54. Cùm sacerdos moritur, quid de ejus rebus observetur.
55. De accusatis sacerdotibus, sive etiam de optimatibus palatij, atque Gardingis.
56. Ne quis sine actore condemnetur.

INCIPIT TEXTUS CAPITULORUM.

Ne sacerdos vexetur. *Ex Concilio Aurelianensi cap.* VIII.

XXVIII. RELATUM est sanctæ synodo quòd à malis Christianis plurimæ vexationes sacerdotibus Christi seu ceteris Clericis inferioris gradus sæpissime inferantur. Unde visum est sancto Concilio, ne postea talia existant, jaculo spiritali percutere, ut si quis Clerico aliquam injuriam seu ca-

lumniam ingesserit, à liminibus sanctæ Ecclesiæ arceatur usque ad condignam satisfactionem.

Ex Concilio Rotomagensi.

XXIX. *Capitulum manuscripto nostro deest.*

De demigrantia Clericorum.

XXX. Cùm fraternitatem tuam confidamus canonum statuta & vigorem dirigere disciplinę, hoc tibi indagandum mandare curavimus, ne ingenui Clerici, qui capacioris & argutioris sunt ingenij, ad loca quæ scientiâ & doctrina excellentiora conspiciuntur, discendi (*diteſcendi*) gratia præ (*nisi habita*) utilitate Ecclesiæ suique necessarij petendi *causa* transcendant.

Invidia Pontificum sæpe prohibentur, *dum* c. xx. Chalcedonensis Concilij eis opponunt, ubi dicitur Clericos in Ecclesia administrantes in alterius civitatis Ecclesia statutos fieri non oportet, & sequentia invida obfuscatione abolent, ubi illi excipiuntur qui ex necessitate ad aliam Ecclesiam transierint. Magna sanè necessitate premitur qui fame constringitur; & qui injuria arctatur insipientiæ, opus habet refici doctrina scientiæ. Inter fugitivum denique & studiosum cautè ab Episcopo discretio prospici debet, ut ille locum deliteſcendi non inveniat, isti verò locum in melius mutare & ire de virtute in virtutem offendiculum non opponatur, sed caritatis adjutorio, quæ nunquam excidit, sublevetur. Igitur si piè & justè

recto currebant hactenus viam tramite vitæ, pro religione perfectiora expetere loca licentiam eis non denegandam esse censuimus.

De odio in fratres.

XXXI. Si quis odium contra fratrem suum injustè habuerit, hunc Deus à suo separat regno & à cœlo subtrahit; quia odium nec passione ei adimitur, nec martyrio expiatur, nec sanguine fuso deletur. Detrahere autem alteri per odium, sui commodi causa, magis est contra naturam quàm mors, quàm dolor, vel cetera hujusmodi mala.

Sanctus Gregorius dicit, item Augustinus, de odio.

XXXII. Magna & mira sententia, quemadmodum sit hominis in animam suam amor ut pereat, odium ne pereat. Si malè amaveris, tunc odisti. Si bene oderis, tunc amasti. Felices qui oderunt custodiendo, ne perdant amando.

Gregorius Papa de lapsis sacerdotibus.

s Gregor. lib. 1. epist. 42.

XXXIII. De lapsis sacerdotibus, vel quolibet ex clero, id observari volumus, ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis; sed pauperrima regularia monasteria require, quæ secundùm Deum vivere sciunt, & in eisdem monasteriis lapsos ad pœnitentiam trade, ut res lapsorum in eo loco * perficiant, in quo agere pœnitentiam traduntur; quatenus ipsi ex rebus eorum subsidium habeant qui de correctione eorum sollicitudinem gerunt. Si verò

* proficiant

parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur; ita tamen ut eorum ſtipendium qui in pœnitentiam dati fuerint, ſufficienter debeat procurari.

Si qui verò ex familia eccleſiaſtica ſacerdotes vel * laici, vel monachi vel Clerici, vel quilibet alij lapſi fuerint, dari eos in pœnitentiam volumus, ſed res eorum * ut eccleſiaſticę non ſubtrahi. Ad uſum tamen ſuum accipiant unde ad pœnitendum ſubſiſtant; ne ſi nudentur, locis in quibus dati fuerint oneroſi ſint. Si qui parentes in poſſeſſione habent, ipſis res eorum tradendæ ſunt, ut in ipſis * Eccleſiæ conſerventur.

* Levitæ

* eccleſiaſtico juri non ſ.

* juri Eccl.

Sacerdotibus autem externa poteſtate nullus dominus violentiam inferat; ſed excellenti conſideratione, propter eum cujus ſervi ſunt, eis ita dominetur ut etiam debitam reverentiam impendat. Nam in divinis eloquiis ſacerdotes aliquando dij, aliquando angeli vocantur. Et per Moyſen de eo qui ad juramentum deducendus eſt dicitur: *Applica illum ad deos*, videlicet ad ſacerdotes. Et rurſum: *Diis non detrahes*, ſcilicet ſacerdotibus. Et Propheta ait: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam, ut legem requirant ex ore ejus, quia angelus Domini exercituum eſt.* Quid ergo mirum ſi illos veſtra pietas dignetur honorare, quibus in ſuo eloquio honorem tribuens, eos aut angelos aut deos ipſe etiam appellat Deus. Eccleſiaſtica teſtatur hiſtoria quòd cùm piæ memoriæ Conſtantino Principi oblatæ accuſationes contra Epiſcopos fuiſſent, libellos quidem accuſationis accepit, & eoſdem qui accuſati fue-

Idem lib. 4. Indict. 13. epiſt. 31.

rant Epiſcopos convocans, in eorum conſpectu libellos quos acceperat incendit dicens: *Vos dij eſtis, à vero Deo conſtituti. Ite, & inter vos cauſas veſtras diſponite: quia dignum non eſt ut nos judicemus deos.* Antiquitus in republica Principes fuerunt, qui verum Deum neſcientes, deos ligneos & lapideos colebant, & tamen eorum ſacerdotibus honorem maximum tribuerunt.

Hinc eſt ergo quòd, exceptis criminibus, neminem ſacerdotum Gregorius deponebat, immo pro qualitatibus delictorum venialiter communione privabat.

Si quando igitur ſuper ſacerdotum criminibus erat aliquid ventilandum, cum ſumma diſtrictione grandique cautela Gregorius uniuſcujuſque capituli modulos quærens, ſententiam ſuam magis difficulter quàm faciliter promulgabat dicens: Dum cuncta negotia indagandæ ſolicitudine veritatis indigeant, tum quæ ad dejectionem ſacerdotalium graduum ſunt diſtrictiùs trutinanda, in quibus non tam de humilibus conſtitutis quàm de divinæ quodammodo benedictionis refragatione tentatur. Nam grave ſatis eſt & indecens ut in re dubia certa dicatur ſententia.

Ne ſacerdotes Domini, ſicut vulgus ſolet, jurare compellantur. *Cornelius Papa Rufo orientali Epiſcopo.*

Cornel. Papa epiſt. 2. Burchard. lib. 1. c. 153.

XXXIV. Sacramentum hactenus à ſummis ſacerdotibus vel reliquis exigi pro fide recta cognovimus, nec ſponte eos juraſſe reperimus. Summopere ergo ſanctus Jacob Apo-

ſtolus prohibens ſacramentum loquitur dicens: *Ante omnia autem, fratres mei, --- nolite jurare.* Hæc, fratres cariſſimi, ipſe Dominus prohibet, id eſt, non debere jurare, ſacramenta non exigi niſi pro fide recta. Hæc Apoſtoli maximè omnes, hæc ſancti viri prædeceſſores noſtri, qui huic ſanctæ univerſali & apoſtolicæ Eccleſiæ præfuerunt ante nos, hæc Prophetę & reliqui ſancti doctores per univerſum mundum diſperſi ad prędicandum juramenta vetant.

De eccleſiaſtica controverſia teſtes.

XXXV. Omnis controverſia quæ de eccleſiaſticis rebus ſit, ſecundùm divinam legem ſub duobus vel tribus teſtibus terminetur, dicente Domino: *Non unus ſtet contra alium, ſed in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Similiter & de ſeparatione conjugatorum, ut tres veraces homines hoc teſtificentur, ſi ſeptem inveniri non valeant.

De medico malè curante.

XXXVI. Medicus infantem incautiùs curans, claudicantem effecit. Quæſitum eſt an gradum in cleto talis mereri poſſit. Et viſum eſt quòd hujuſmodi debilitas, ſi alios bonos profectus oſtenderit, eum à gradu non debeat prohibere.

De Clericorum tonſura.

XXXVII. Clericus ſi tonſuram dimiſſa uxore acceperit, qui quidem ſit ſine gradu, nec ad monaſterium quodlibet à parentibus tradi- Concil. Triburc. c. 27. Burchard. lib. 8 c. 97.

tus, si uxorem habere permittitur, iterum tonderi cogatur, nec in vita sua tonsuram negligere audeat. Quem autem progenitores tradiderunt, & in Ecclesia legit, nec uxorem ducere nec monasterium deserere poterit. Sed si discesserit, reducatur. Si tonsuram dimiserit, rursus tondeatur. Uxorem si usurpaverit, dimittere compellatur.

De puellis monialibus factis.

Concil. Tribur. c. 24. Burchard. lib. 8. c 98.

XXXVIII. Puella si ante duodecim annos ætatis sponte sua sacrum sibi velamen assumit, possunt statim parentes vel tutores ejus id factum irritum facere, si volunt. At si annum & diem dissimulando contenderint, ulteriùs nec illi nec ipsa mutare hoc poterunt. Porrò si in fortiori ætate adolescentula vel adolescens servire Deo elegerint, non est potestas parentibus hoc prohibendi.

De laicis morientium Presbyterorum substantiam diripientibus.

Vide supra lib. 2. c. 39.

XXXIX. Perlatum est quoque ad sanctam synodum quòd quidam laici improbè agant contra Presbyteros suos, ita ut de morientium Presbyterorum substantia partes sibi vindicent sicuti de substantia rusticorum suorum. Interdicimus itaque ne hoc ulteriùs fiat; sed sicut liberi facti sunt ad suscipiendum gradum & agendum divinum officium, ita ab eis nihil exigatur præter Dei officium. De peculio verò sacerdotum nihil sibi usurpent; sed ex duabus partibus faciant Presbyteri quod sibi placuerit. Tertiam, secundùm canonum jussa,

quibus ſerviunt relinquant Eccleſiis.

De manſo & decimis.

XL. Item ſancitum eſt in Capitulari ne de manſo Eccleſiæ, neque de decimis, neque de oblationibus, nec de domibus vel atriis juxta Eccleſiam poſitis, aliquod ſervitium faciant præter eccleſiaſticum. Si aliquid verò amplius habuerint, inde faciant ſervitium ſenioribus ſuis. Concil. Vvormac. c. 50. Lib. 1. Capitular. c. 91. Burchard. lib. 3. c. 51.

Ne quis de ſervili conditione promoveatur ad clerum.

XLI. Nulli de ſervili conditione ad ſacros gradus promoveantur, niſi priùs à dominis propriis legitimam libertatem conſecuti fuerint; cujus libertatis carta ante ordinandum in ambone publicè legatur; & ſi nullus contradixerit, rite conſecrabitur. Porrò ſi poſtea de gradu deciderint, ejus ſint conditionis cujus fuerant ante gradum. Vide ſuprà lib. 1. c. 407.

De bonis eccleſiaſticis. *Ex epiſtola canonica.*

XLII. Nullus Epiſcoporum, Preſbyterorum, ſeu Diaconorum, vel etiam Clericorum, prædia Eccleſiæ in poteſtate habeat venundare, ſed nec cuiquam parentum ſuorum donare; & qui hoc egerit, ſub omni celeritate, reddito pretio, ad loca ſacra in quæ competunt revertatur. Si autem, hac obſervatione contempta, aliquis hoc præſumpſerit, res proprias in ipſa Eccleſia relinquat, & ipſe foris ejiciatur, eò quòd divina congruat ratione ut

qui Eccleſias accipiunt, ad regendum, non ad diſpergendum, accipiant. Simili modo nullam habeant poteſtatem quolibet modo alienandum neque venumdandum, ſed nec ſine voluntate Pontificis ſui vicarios dandum, aut liberis dimittendum. Qui hoc præſumpſerit, ut ſuperiùs cenſuimus, ſi habet proprietatem ſuam, aliud tantum reſtituat. Si non habuerit, expoliatus omnibus foras ejiciatur. Ipſæ tamen res ad Eccleſiam, cujus res ſunt, revertantur.

De patrimonio Clericorum. *Ex Concilio Meldenſi cap.* XXI.

Vide ſuprà lib. 1. c. 219.

XLIII. Inveſtigandum an nihil patrimonij habens Preſbyter quando provectus eſt ad ordinem eccleſiaſticum, poſtea emerit prædia, cujus juris ſint, annon Eccleſiæ eſſe debent. Unuſquiſque enim Preſbyter proprias res, quas poſt diem conſecrationis acquiſiverit, Eccleſiæ relinquat. Si autem alieno nomine res comparaverit, & ibi ſtructuras fecerit, vel quæ ad Eccleſiam ibi Deo collocaverit, contra decreta canonum hoc malum agitur, quia ſacrilegium eſt, & par crimen --- furis eſſe dignoſcitur qui ſacras oblationes furabatur.

De feminis quæ religionis veſtem domibus propriis mutaverint, ſi poſtea concubitum elegerint, quid agendum ſit.

Lib. 7. Capitular. c. 257. Burchard. lib. 8. c. 48. Vide ſuprà in 1. Append. c. 62.

XLIV. De viduis & puellis quæ habitum religionis in domibus propriis tam à parentibus quàm per ſe mutaverint, & ſi poſtea contra inſtituta patrum vel præcepta canonum conjugia

conjugia crediderint copulanda, tamdiu utrique habeantur à communione ſuſpenſi quousque quod illicitè perpetraverunt emendent. Quòd ſi emendare neglexerint, à communione vel omnium Chriſtianorum convivio in perpetuo ſint ſequeſtrati.

De viduis. *Epiſtola beati Gregorij Papæ Bonifacio Archiepiſcopo miſſa, in qua inter cetera ita legitur decretum.*

XLV. Viduas à propoſito diſcedentes viduitatis, ſuper quibus nos conſulere voluit dilectio tua, frater cariſſime, credo te noſſe à ſancto Paulo & à multis ſanctis patribus, niſi convertantur, olim eſſe damnatas; quas & nos apoſtolica auctoritate damnandas & à communione fidelium atque à liminibus Eccleſiæ arcendas fore cenſemus uſquequo obediant Epiſcopis ſuis & ad* bannum quod ceperunt invitè aut voluntariè revertantur. Burchard. lib. 8. c. 45. Vide ſuprà in 1. Append. c. 56. * bonum

De virginibus non velatis.

XLVI. A ſanctæ memoriæ prædeceſſore noſtro Innocentio taliter decretum habemus: *Hæ verò quæ necdum ſacro velamine tectæ, tamen in propoſito virginali ſemper ſe ſimulaverunt permanere, licèt velatæ non fuerint, ſi nupſerint, his agenda pœnitentia eſt, quia ſponſio earum à Domino tenebatur. Si enim inter homines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratione diſſolvi, quanto magis iſta pollicitatio, quam cum Deo pepigit, ſolvi ſine vindicta non poterit.* & * contra. Nam ſi virgines nondum velatæ taliter pœnitentia publica puniuntur & à cœtu fi- Burchard. lib. 8. c. 45. Vide ſuprà in 1. App. cap. 47. & 56. * cetera.

delium uſque ad ſatisfactionem excluduntur, quanto potiùs viduæ, quæ perfectioris ætatis & maturioris ſapientiæ atque conſilij exiſtunt, virorúmque conſortio multotiens uſæ ſunt, & velari ſe permiſerunt, habitúmque religionis aſſumpſerunt, & tamen apoſtataverunt, atque ad * pejus votum ſunt reverſæ, à nobis & ab omnibus fidelibus à liminibus Eccleſiæ & cœtu fidelium uſque ad ſatisfactionem ſunt eliminandæ & carceribus tradendæ, qualiter, juxta beatum Apoſtolum Paulum, tradentes hujuſmodi hominem Satanæ, ut ſpiritus ſalvus ſit in die Domini. De talibus enim & Dominus per Moyſen loquitur dicens: *Auferte malum de medio veſtri.* De quibus & per Prophetam ait: *Lætabitur juſtus cùm viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.* De talibus namque & eorum ſimilibus atque eiſdem conſentientibus (quia non ſolùm qui faciunt, ſed etiam qui facientibus conſentiunt, rei ſunt) Dominus per eundem Prophetam David loquitur dicens: *Videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas.* & multa alia eorúmque ſimilia. Tales ergo perſonæ indubitanter adulteræ eſſe manifeſtantur; * quum relicto immortali ſponſo, ad anteriorem ut canes ad proprium reverſæ ſunt vomitum, & apoſtatæ factæ illicita ac ſacrilega ſe contagione polluentes, viris mortalibus ſe conglutinantes. Quæ etiam, juxta eundem Apoſtolum Paulum, eò quòd --- viduitatis propoſitum dimiſerunt, & fidem quam cum Deo pepigerunt frangere præſumpſerunt, atque primam fidem præva-

* priorem vomitum

* quia

ricaverunt, sunt damnandæ à nobis. Quæ & à vobis & à reliquis nostri ordinis viris, à singulis videlicet sua in diœcesi, à liminibus Ecclesiæ & cœtu fidelium usque ad satisfactionem, ut prædictum est, sunt eliminandæ.

Ne Clerici viduarum familiaritati associentur. *Ex Concilio Carthaginensi cap.* CII.

XLVII. Ad reatum Episcopi pertinet, vel Presbyteri qui parochiæ præest, si sustentandæ vitæ præsentis causa adolescentiores viduæ vel sanctimoniales Clericorum familiaritati subjiciantur. Concil. Carthag. 4. c 102. Burchard. lib. 8. c. 55.

De viduis quæ Ecclesiæ stipendiis sustentantur. *Cap.* CIII.

XLVIII. Viduæ quæ stipendio Ecclesiæ sustentantur, assiduè in opere Dei esse debent, ut & meritis & orationibus suis Ecclesiam adjuvent. Ibid. c. 103.

De viduis quæ professa continentia prævaricantur. *Cap.* CIV.

XLIX. Sicut bonum est castitatis præmium, ita majori observantia & præceptione custodiendum est ut si quæ viduæ, quamvis adhuc in minoribus annis positæ, & in matura ætate à viro relictæ, se devoverint Deo, & vestes laicales abjecerint sub testimonio Episcopi, & post ad seculum redierint, damnentur, quia fidem castitatis, quam Deo voverunt, irritam facere ausæ sunt. Tales ergo personæ sint à Christianorum communione alienæ, quæ etiam nec in convivio Ibid. c. 104.

cum Christianis communicent. Nam si adulteræ conjuges reatu sunt suis viris obnoxiæ, quanto magis viduæ, quæ Deo religiositatem voverunt, crimine adulterij notabuntur, si devotionem, quam spontè Deo obtulerunt, libidinosa voluntate corruperint, atque ad secundas nuptias transitum fecerint; quæ etsi violentia irruente ab aliquo præreptæ fuerint, ac postea delectatione libidinis permanere in conjugio raptoris vel violento viro consenserint, damnatione superiùs comprehensa teneantur obnoxiæ. De talibus enim dicit Apostolus: *Cùm luxuriata fuerint, nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.*

De viduis quæ viduitatem professæ sunt coram Episcopo. *Ex Concilio Arausicano cap.* IX.

Concil. Arausic. 1. c. 27. Burchard. Lib. 8. c. 45.

L. Viduitatis servandæ professionem coram Episcopo faciendam & habitum impositum minimè violandum; ejus verò raptorem, vel ipsam talis professionis desertricem meritò damnandam decernimus.

De virginibus quæ infra XXV. annos necessitate cogente velantur. *Ex Concilio Carthaginis Africæ* VIII. *cap.* XXVI.

Concil. Milevit. 2. c. 26. Concil. Carthag. 7. c. 9.

* virginalis, cùm

LI. Placuit ut quicunque Episcoporum, necessitate periclitantis pudicitiæ * *virginem velaverit*, cùm vel petitor vel raptor formidatur, vel si etiam aliquò in mortis periculo scrupulo compuncta fuèrit ne non velata moriatur, aut exigentibus parentibus Ecclesia aut hi ad quos cura pertinet, velaverint virgi-

nem infra xxv. annos ætatis, ei non obſit Concilium quod de ipſo numero annorum conſtitutum eſt.

Non liceat mulieri ſanctum velum acceptum dimittere.

LII. Qualicunque modo mulier, permittente canonicè viro ſuo, aut eo defuncto, velum ſanctum acceperit in caput, aut ſponte aut invitè, in eo permaneat omnino, nec dimittat. Lib. 5. Capitular. c. 113.

De communicantibus.

LIII. *Quicunque manducaverit panem vel biberit calicem Domini indignè, vel immoderatè, vel inordinatè, reus erit corporis & ſanguinis Domini.*] *Reus*, id eſt, dignus ut damnetur ab ipſo ſacrificio, qui tantum myſterium ut vile deſpexerit.] Scriptum eſt: *Omnis mundus manducabit ea. Anima quæ peccaverit, ut immunda exterminabitur de populo ſuo.*] *Indignè*; ut Dominus ait: *Si ante altare ſteteris, & ibi recordatus fueris &c.* Priùs perſcrutanda eſt conſcientia, ſi in nullo nos reprehendit; & pòſt offerre aut communicare debemus. Quidam dicunt: Dominus non indignum, ſed indignè accipientem, revocat à ſancto. *Sed* ſi dignus indignè accedens retrahitur, quanto magis qui non poteſt accipere dignè. Unde oportet ceſſare à vitiis, ut ſanctum Domini corpus ſanctè percipias. *Probet autem*, id eſt, quærat an dignus ſit. Qui enim manducat, dupliciter reus effectus eſt, præſumptionis ſcilicet & peccati. *Non dijudicans*, id eſt, non

Apud Rhaban. in fine libri primi de miniſtris Eccleſiæ.

diſcernens à ceteris cibis. Ergo cùm tanta ſit plaga peccati atque impetus morbi ut medicamenta corporis & ſanguinis Domini differenda ſint, auctoritate antiſtitis debet quiſque ab altari removeri ad agendam pœnitentiam, & eadem auctoritate reconciliari. Hoc eſt enim indignè accipere corpus & ſanguinem Domini, ſi *quis* eo tempore accipiat quo debet agere pœnitentiam. Sancti namque ac religioſi & Deo acceptabiles antiſtites *cùm* ſub tectum Dei intrant, ibidem Dominus per eos ingreditur, tanquam Deum ſuſcipiant. Et quando pane vitæ & poculo frueris, quando manducas *corpus* & bibis ſanguinem Domini, tunc Dominus ſub tectum tuum ingreditur. Ubi verò indignè ingreditur, ibi ad judicium ingreditur illi accipienti.

Cùm ſacerdos moritur, quid de rebus ejus obſervetur. *Ex Concilio Ilerdenſi.*

Concil. Ilerd. c. 16.

LIV. Licèt de re hujuſcemodi, quam conſtituere ſalubri ordinatione decernimus, ptiſca auctoritas canonum nequaquam ſilue-rit, ſed evidenti ſanctione præceperit ut cujuſcunque Eccleſię Pontifice defuncto, non paſſim pro libitu ſuo in earum rerum direptionem, quas obiens dereliquit, quiſquis irruat, domúmque ſubvertat, ſed ſacerdos qui exequiarum tempore adeſt, omnia quæ ad utilitatem & conſervationem pertinent, debet diligenti circumſpectione munire; tamen quia hæc ipſa ſanctio, quod pejus eſt, à multis Clericis cognoſcitur violari, ita ut occumbente ſacerdote, * expectato affectu, totáque

* expectorato

disciplinæ severitate posthabita, immaniter quæ in domo pontificali reperiuntur invadant & abstrahant, id nunc omne hujus placiti vel constituti inter nos censura placuit custodire, ut defuncto antistite, vel etiam adhuc in supremis agente, nullus Clericorum cujuslibet ordinis, officij, aut gradus, quicquam de domo auferre præsumat, vel de utilitate, quæ * instrumentum domus esse dignoscitur, de mobilibus & immobilibus rei ecclesiasticæ conetur invadere, nihil furto, nihil vi, nihil dolo supprimens, auferens, atque abscondens. Sed is cui domus commissa est, subjunctis sibi cum consilio * Clerico uno vel duobus fidelissimis, omnia usque ad tempus Pontificis substituendi debet conservare, & his qui in domo inveniuntur Clericis consueta alimenta administrare. * Subditus autem antistes susceptа ea, prout * discessor suus ordinavit, vel huic Deus inspiraverit, uti his debet quos cognoverit disciplinæ & caritati decessoris sui fideliter paruisse. Quòd si quisquam post hæc cujuslibet ordinis, ut superiùs dictum est, Clericus quacunque occasione de domo Ecclesiæ vel de omni facultate quippiam probatus fuerit abstuliſſe vel forsitan dolo aliquo suppressisse, reus sacrilegij prolixiori anathemate condemnetur, ut vix peregrina ei communio concedatur. Quia durum est ut hi quos constat in servitio Domini cum primæ sedis antistite desudasse, illorum qui suarum rerum incubatores vel utilitatibus servientes atque vacantes fuisse noscuntur despectibus aliquatenus crucientur.

* instrumenti
* cleri
* substitutus
* decessor

De accusatis sacerdotibus, sive etiam de optimatibus palatij, atque Gardingis. *Ex Concilio Toletano.*

Concil. Tolet. 13. c. 2.

LV. Sed & collationis objectu res nostro cœtui lacrymanda occurrit, quæ tanto magis est synodalis judicij pondere abigenda, quanto majorem stragem populis affert pariter & ruinam. Etenim decursis retro temporibus vidimus multos & flevimus ex palatini ordinis officio cecidisse, quos & violenta professio ab honore dejecit, & trabale Regum * factione judicium aut morti aut ignominiæ perpetuæ subjugavit. Quod importabile malum & impietatis facinus exhorrendum religiosi Principis nostri animus abolere intendens, generali omnium Pontificum arbitrio retractandum invexit, & ultrici synodalis * pœnitentiæ auctoritate cohibendum statuit. Unde congruam devotioni ejus sententiam decernentes, hoc in commune decrevimus, ut nullus deinceps ex palatini ordinis gradu vel religionis sanctæ conventu regiæ subtilitatis astutia, vel profanæ potestatis instinctu, sive quorumlibet hominum malitiosæ voluntatis obnisu, citra manifestum & evidens culpæ suæ indicium, ab honore sui ordinis vel servitio domus regiæ arceatur, non vinculorum nexibus alligetur, non quæstioni aptetur, non quibuslibet tormentorum vel flagellorum generibus macereturn, non rebus privetur, non etiam carceralibus custodiis mancipetur, neque adhibitis hinc inde injustis occasionibus abdicetur, per quod illi violenta aut occulta vel fraudulenta

* sanctione

* potentiæ

professio extrahatur. Sed is qui accusatur gradum sui ordinis tenens, & nihil de supradictorum capitulorum * nocibilitate persentiens, in publica sacerdotum seniorúmque atque etiam Gardingorum discussione deductus, & justissimè perquisitus, aut obnoxius reatui detectæ culpæ legum pœnas excipiat, aut innoxius judicio omnium comprobatus appareat. Illos tamen quos in locis talibus manere constiterit unde nocibilis perfugij suspicio sit, aut eos quos pro conturbatione terræ diligentiùs oportet custodire, hos sine aliquo vinculorum vel injuriæ damno sub libera custodia consistere oportebit. Sic tamen, repulso omni terrore, sub circumspecta & diligenti custodia habeantur ut tempus quo judicari eos oportet, nullo modo sub fraudulentia dilatetur, quo ab uxoribus vel propinquis atque etiam rebus suis diutissimè separati, professionem suam videantur dedisse inviti; quæ tamenetsi data fuerit, modis omnibus non valebit; sed, juxta superiorem ordinem, illud pro vero accipietur quod ex ore ejus agnitum generali fuerit judicio comprobatum. Nam & de ceterorum ingenuorum personis, qui palatinis officiis non † conferunt, & tamen ingenuæ dignitatis titulum reportare videntur, similis ordo servabitur; qui etiamsi pro culpis minimis, ut adsolet, flagellorum ictibus à Principe verberentur, non tamen ex hoc aut testimonium amissuri sunt, aut rebus sibi debitis privabuntur. Quòd si de infidelitatis crimine quicquam eis objicitur, simili, ut superiùs præmissum est, ordine judicandi sunt. Quod synodale decre-

* nobilitate

† hæserunt

tum, divino, ut confidimus, ſpiritu promulgatum, ſi quis Regum deinceps aut temerantер cuſtodire neglexerit, aut malitiosè præterire præelegerit, quo quiſque de perſonis taxatis aliter quàm præmiſſum eſt prædamnetur, aut * ex factione conjectæ in eum malitiæ perimatur, vel dejectus ſui ordinis loco privetur, & cum omnibus qui ei ex delectatione conſenſerint, in conſpectu altiſſimi Dei Patris & unigeniti Filij ejus atque Spiritus ſancti perenni anathemate ultus, & divinis vel æternis * abdicetur ardoribus concremandus. Et inſuper quicquid contra hanc regulam ſententiæ noſtræ aut in perſona cujuſquam fuerit actum, aut de rebus accuſatæ perſonæ extiterit judicatum, nullo vigore ſubſiſtat, quo perſona ipſa aliter quàm decernimus judicata aut teſtimonij ſui dignitatem amittat, aut quæſtu rei propriæ careat. Nec * tamen per hæc & hujuſmodi ſtatuta Principibus domeſticæ correptionis poteſtas adimitur. Nam ſpecialiter de laicis illis quos non culpâ infidelitatis adſtringit, ſed aut ſervitij ſui officio torpentes aut in commiſſis ſibi actibus reperiuntur eſſe mordaces vel potiùs neglegentes, erit Principi licitum hujuſmodi perſonas abſque aliqua eorum infamia vel rei propriæ damno & ſervitij mutatione corrigere, & in * locum talium alios qui placeant tranſmutare.

* aſtu congeſtæ mal.

* addicetur

* enim hæc & alia promentes Princ. d. correct.

* commiſſos talium.

Ne quis ſine actore condemnetur. *Ex Concilio Toletano* VI. *tit.* XL.

Concil. Tolet. 6. c. 11.

LVII. Dignum eſt ut vita innocentum non maculetur pernicie accuſantium, adeo ut

quisquis à quolibet criminatur, non antè accusatus supplicio dedicetur quàm accusator præsentetur, atque legum & canonum * sententiæ exquirantur; ut si indigna ad accusandum persona inveniatur, ad ejus accusationem non judicetur, nisi ubi pro capite regiæ majestatis causa versatur.

* sententia exquiratur

Remotis igitur ab inimicitiis, ab insidiis, à mendaciis, remotis ab omni genere flagitiorum sive facinorum, ipsis scilicet Presbyteris qui accusati fuerint, quomodo convincantur, aut quomodo defendantur. Apostolus enim ad Timotheum loquitur dicens: *Adversùs Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantem coram omnibus argue, ut ceteri timorem habeant.* Dominus in evangelio Judæis dicit: *In lege vestra scriptum est quia duorum hominum testimonium verum est.* De accusatoribus verò Clericorum in canonibus satis invenitur, & maximè in Carthaginensi Concilio, ut accusatoris quæratur fides & conversatio. Si autem Presbyteri & Diaconi fuerint accusati, adjuncto sibi ex vicinis locis legitimo numero collegarum, quos ab Episcopo accusati petierint, una secum in presbyterij nomine sex, in nomine diaconij tres, ipsorum causas discutiant.

Hæc non pertinent ad hunc canonem Toletanum.

1. Timoth. 5.

Joan. 8.

FINIS.

RHABANI MAURI
ARCHIEPISCOPI
MOGUNTINI
EPISTOLA
AD HERIBALDUM
EPISCOPUM
AUTISSIODORENSEM.

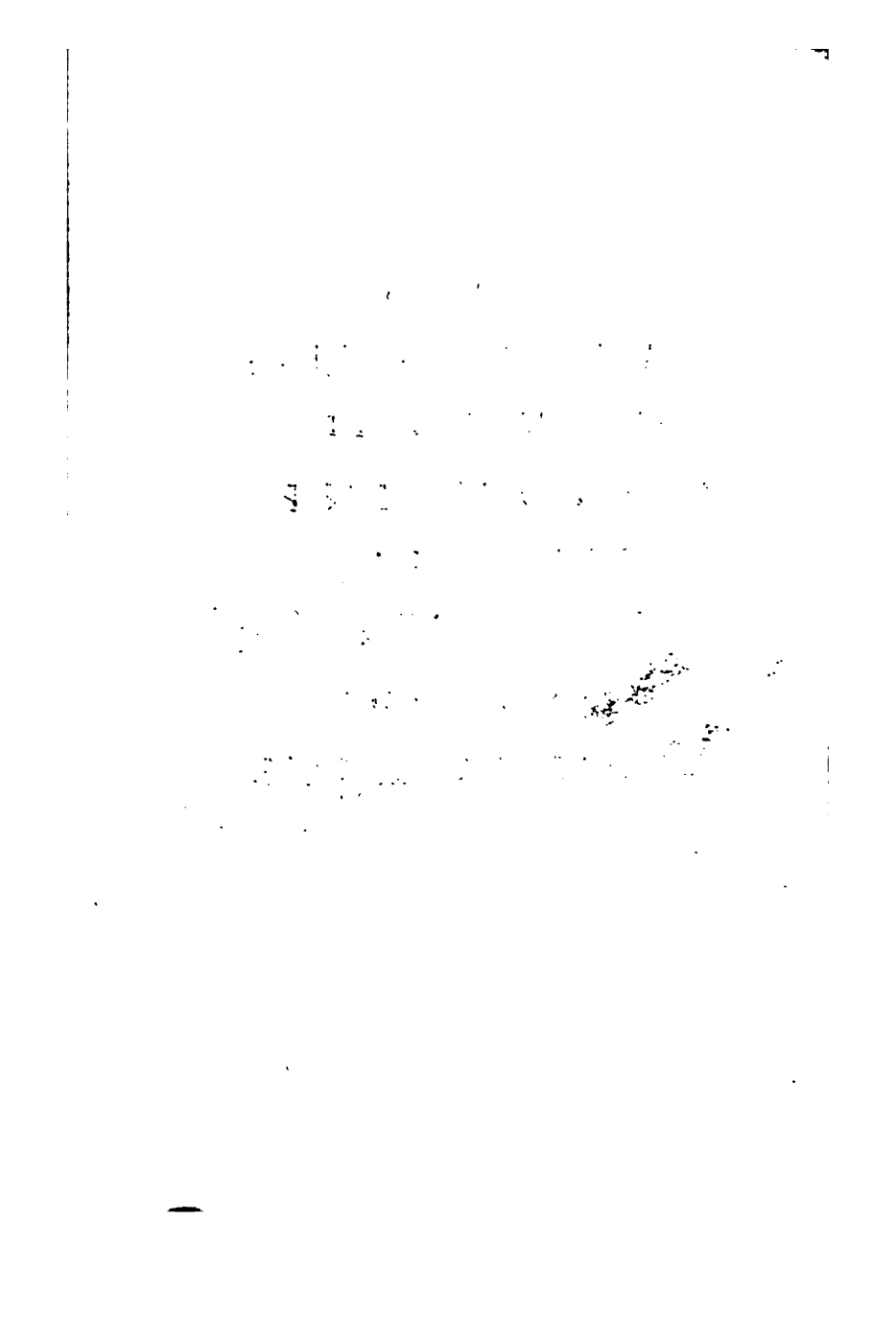

STEPHANI BALUZII

TUTELENSIS

PRÆFATIO AD LECTOREM.

I. QUANTI æſtimandæ ſint lucubrationes Rhabani Mauri Abbatis Fuldenſis & Archiepiſcopi Moguntini, quantam curam ac diligentiam adhibuerint omnium ſeculorum eruditi homines ut eas habere poſſent, vel hinc colligi facilè poteſt quòd varia earum exemplaria vetera & recentia reperiuntur in plurimis Galliæ, Germaniæ, Italiæ, Britanniæ, & Hiſpaniæ bibliothecis. Quin & Riculfus Epiſcopus Helenenſis, qui regnante Karolo Simplice eam cathedram tenuit, inter libros quos Eccleſiæ ſuæ teſtamento reliquit, etiam *Librum Rabanum unum* ſe legare ait. Pœnitentiale autem ejus tanti fecit vir celeberrimus & eruditiſſimus Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis ut non dubitaverit illud recudere in ſua pœnitentialium librorum collectione, præfatus non ſatis hactenus cognitum fuiſſe quan-

tum in hoc genere excelleret. Hoc opus compoſuit Rhabanus juſſu Otgarij Archiepiſcopi Moguntini, ut ipſe teſtatur in epiſtola ad eum ſcripta. Meminit iſtius libri & Rudolfus monachus in vita Rhabani. *Scripſit quoque libellum unum*, inquit, *ad Otgarium Archiepiſcopum; in quo primùm de pœnitentia legitima & ſpe indulgentia, deinde diverſa capitula de canonibus diverſorum Conciliorum ſubjunxit ad corrigenda hominum vitia & inſtituta Chriſtiana religionis roboranda.* De tempore porrò quo lucubrationem illam confecit non eſt difficile pronuntiare. Nam cùm in capite decimo quinto loquatur de calamitoſiſſimo illo ac deteſtabili prælio, ut Joannis VIII. verbo utamur, quod inter filios Ludovici Pij commiſſum eſt & ſumma contentione pugnatum, tot præterea cædibus inſignium ac nobiliſſimorum hominum nobilitatum, dubitandum non eſt quin hic liber pœnitentialis editus à Rhabano ſit haud ita multò poſt pugnam Fontiniacenſem, quæ pugnata eſt in pago Autiſſiodorenſi anno DCCCXLI. VII. Kalend. Julij.

II. Exiſtimabat Georgius Colvenerius, qui Rhabani opera in unum collegit, Pœnitentiale iſtud ad Otgarium eſſe veluti juſtum quoddam compendium ceterarum Rhabani lucubrationum de hoc argumento, adeóque etiam poſteriorem locum obtinere debere poſt librum canonum pœnitentialium ad Heribaldum. In quo illum falſum fuiſſe manifeſtum eſt. Conſtat enim Rhabanum de hoc argumento ſcripſiſſe ad Heribaldum decem circiter annis poſt editum librum pœnitentialem Otgario inſcriptum. Præterea certum eſt quæſtiones illas canonum pœnitentialium

lium ad Heribaldum, ut habet inſcriptio in editione Colvenerij, non eſſe Rhabani opus, ſed Halitgarij Epiſcopi Cameracenſis, illos nimirum libros quos de vitiis & virtutibus ſcripſit ad Ebbonem Archiepiſcopum Remenſem, qui in lucem editi ſunt à clariſſimo viro Henrico Caniſio in tomo quinto lectionis antiquæ. Atque id, cùm manifeſtum ſtatim unicuique eſſe poſſit vel ex tenuiſſima comparatione editionum quæ extant apud Caniſium & inter opera Rhabani, non indiget ampliori probatione. Sequuntur deinde apud Rhabanum libri tres de vitiis & virtutibus, eidem Rhabano heic tributi. Verùm illi ſunt etiam Halitgarij, ſaltem duo priores. Nam cùm tertius non extet in editione Caniſij neque in veteri codice MS. monaſterij Corbeienſis, & ſit verboſior quàm pro more Halitgarij, cùm præterea rerum de quibus illic agitur nullam mentionem in præfatione ſua ad Ebbonem faciat Halitgarius, facilè adducor ut credam additum illum fuiſſe prioribus à quodam recentiore, Rhabano porrò omnes fortean tributos ex conjectura, quia videbant illum nonnulla de hoc argumento ſcripſiſſe. Cùm autem res ita ſe haberet, eáque lucubratio in veteribus membranis ex quibus aut Pamelius aut Colvenerius ſua deſcripſerunt non extaret eo recto ordine quem exhibet editio Caniſij, ſed perverſo, fieri potuit ut eam ob cauſam Colvenerius non animadverteret hos libros & quæſtiones canonum pœnitentialium non eſſe Rhabani. Conjecturam ſanè ejus de præfatione ad Heribaldum, quæ ſumpta eſt ex præfatione Halitgarij, vanam eſſe neceſſe eſt cùm ſe ſemel veritas patefecit, præſertim cùm genuinam

Rhabani epiſtolam ad Heribaldum habeamus beneficio viri clariſſimi Petri Stevartij ex veteri codice M S. monaſterij Vveingartenſis. Atque ita ſanè mecum ſenſiſſet Colvenerius, ſi cognita illi fuiſſet iſta Rhabani lucubratio, quæ diù tamen antè edita à Stevartio fuerat quàm Colvenerius in publicum emitteret collectionem ſuam Rhabanicorum operum. Sed iſta ſinamus. Res enim poſtulat ut fidem noſtram liberemus oſtendendo epiſtolam ad Heribaldum multò poſteriorem eſſe libro pœnitentiali ad Otgarium miſſo.

III. Igitur Rhabanus Abbas Fuldenſis librum pœnitentialem compoſuit juſſu & hortatu Otgarij Archiepiſcopi Moguntini. Eo deinde mortuo anno DCCCXLVII. Rhabanus in hac ſede collocatus eſt. Erat magna hominis fama & exiſtimatio per omnes Francici nominis nationes, & hac tanta celebritate famæ etiam abſentibus & à cœlo Germanico remotis notus erat. Itaque eum ex omnibus provinciis, quemadmodum ipſe docet in epiſtola ad Bonoſum de magorum præſtigiis, & teſtatur etiam Rudolfus in vita ejus, plerique conſulebant, etiam Epiſcopi, ut ex eo diſcerent quæ illis aut obſcura erant aut ignota. Unus eorum qui conſultationes ad eum ſuas miſerunt fuit Heribaldus Epiſcopus Autiſſiodorenſis, vir magni per eas tempeſtates nominis, & qui ſummum dignitatis gradum obtinebat in palatio Karoli Calvi Francorum Regis. Excitata erat per illas tempeſtates gravis & ingens controverſia de Clericis ab Ebbone Remenſi Archiepiſcopo ordinatis poſtquam iſte in ſynodo apud Theodonis villam habita anno

DCCCXXXV. canonicè judicatus ac depoſitus æquiſſimo judicio fuerat ob infamem perduellionem adversùs Ludovicum Pium Principem ac patronum ſuum optimum. Nam tametſi poſtea, Lotharij Imperatoris favore fultus, ſedem ſuam recepiſſet in alia ſynodo, multóque tempore poſt judicium iſtius ſynodi miniſterium epiſcopale in Eccleſia Remenſi executus eſſet conſentientibus Epiſcopis ſuffraganeis Eccleſiæ Remenſis, Hincmarus Remenſis tum Archiepiſcopus contendebat illum non fuiſſe reſtitutum canonicè, *& ſine ulla regulari reſtitutione miniſterium epiſcopale, quo ſe privaverat, contra ſacros canones* uſurpaſſe. Unde colligebat nullas ipſo jure eſſe ordinationes Clericorum ab eo poſtea patratas, etiam illas quas in provincia Moguntina peregerat poſtquam cum conſenſu Gregorij IV. & Ludovici Germaniæ Regis ad vacantem ſedem Hildesheimenſem tranſiit. Diviſis itaque ob eam contentionem animis, Heribaldus ad Rhabanum de ea re ſcripſit, ſententiam ejus exquirens; ſimúlque & nonnulla alia capitula adjecit interrogationi ſuæ, data occaſione.

IV. Neceſſarium porrò eſt reſponſoriam iſtam à Rhabano ad Heribaldum miſſam eſſe anno DCCCLIII. cùm ſcripta ſit poſt mortem Ebbonis & cùm jam Eigil Abbas erat monaſterij Prumienſis. De Ebbone teſtatur Hincmarus in epiſtola XXVII. illum obiiſſe anno DCCCLI. XIII. Kalend. Aprilis. Eigilem verò factum fuiſſe Abbatem Prumienſem anno DCCCLIII. jam obſervatum eſt in Notis ad Lupum Ferrarienſem. Unde certò colligitur epiſtolam iſtam Rhabani ſcriptam eſſe anno DCCCLIII. uti

dicebamus. Præterea valde probabile eſt Rhabanum ab Heribaldo ſuper ea re conſultum fuiſſe eo tempore quo maximè incaluerat concertatio illa de Clericis ab Ebbone ordinatis. Non aliàs autem, vivis Rhabano & Heribaldo, ea contentio ferventior fuit quàm tempore ſynodi quæ apud Sueſſionenſem urbem habita eſt anno DCCCLIII. ut patet ex variis illorum temporum monumentis. Unde manifeſtè colligitur hanc epiſtolam decem circiter annis poſteriorem eſſe libro pœnitentiali ad Otgarium miſſo.

V. Epiſtolam vocavi hoc opuſculum, non Pœnitentiale, Rhabani auctoritate ductus, tum etiam Reginonis Abbatis Prumienſis, Ivonis Epiſcopi Carnotenſis, & Gratiani. Scio Petrum Stevartium, cui debemus primam epiſtolæ iſtius editionem, illi titulum feciſſe PŒNITENTIALE RHABANI, tum in fronte operis iſta poſuiſſe ad firmandam opinionem ſuam: *Incipit liber pœnitentialis ex canonicis conſtitutionibus ab Rhabano venerabili Archiepiſcopo compendioſè defloratus.* Verùm titulus iſte non eſt Rhabani, ſed ſtudioſi cujuſpiam qui poſt Rhabanum vixit. Putabat enim ille, quiſquis is tandem fuit, non alio titulo donandum eſſe hunc librum quàm pœnitentialis, quòd tractet utplurimùm de variis hominum peccatis & eorum remediis. Aliter tamen ſe res habet. Nam præterquam quòd illic nonnulla habentur quæ non pertinent ad hanc materiam, Rhabanus ipſe in præfatione ad Heribaldum ita ſcribit: *Ego autem ea quæ in ſacris canonibus inde explicita reperi, in præſenti epiſtola inſerere non tardavi.* Deinde Regino Prumienſis, qui frequenter utitur auctoritate iſtius opuſculi,

ſemper vocat epiſtolam, nunquam librum. Denique apud Ivonem & Gratianum, uti mox dicturi ſumus, locus quidam, qui extat in hoc opuſculo, refertur ex epiſtola Rhabani Archiepiſcopi ad Heribaldum. In capita tamen diviſam eſſe antiquitus, ac ſi libellus eſſet, & eo quidem prorsùs ordine quem exhibet editio Stevartij, hinc manifeſtum eſt quòd Regino libro II. cap. CCXLII. afferens locum quendam ex epiſtola illa, accepiſſe ſe ait *ex epiſtola Rabani cap.* XXIX. quod reſpondet diviſioni capitum quam exhibet editio Stevartij. Præterea Ivo Carnotenſis parte VI. Decreti cap. CCCC. referens alium locum ex eodem opuſculo, *ex epiſtola Rabani Archiepiſcopi ad Heribaldum cap.* X. deſcribere ſe profitetur; uti re vera quæ heic apud Ivonem leguntur, extant omnino in capite decimo epiſtolæ iſtius Rhabanicæ.

VI. Conſtat itaque, etiam veterum ſcriptorum teſtimonio, caput illud decimum verè Rhabani eſſe, non verò Concilij cujuſpiam decretum. Et tamen Burchardus Vvormatienſis Epiſcopus, qui centum circiter & quinquaginta annis poſt Rhabanum ſcribebat, hunc ipſum locum referens lib. XIX. cap. CL. *ex Concilio Hilerdenſi cap.* X. accepiſſe ſe confirmat, hinc deceptus quòd caput decimum epiſtolæ Rhabani ſtatim ſequatur poſt relatum à Rhabano ſecundum canonem Ilerdenſis ſynodi, ad quam propterea pertinere etiam putavit quæ poſtea ſequebantur. Iſta nihilominus Burchardi hallucinatio in errorem impulit Ivonem Epiſcopum Carnotenſem. Hic enim deſcribens, uti diximus, in Decreto ſuo caput illud de quo in præſentiarum agimus,

cùm animadverteret illud à Burchardo repeti ex Concilio Ilerdenſi, ne quid à ſe prætermiſſum eſſe videretur, poſt verba illa *ad Heribaldum*, quæ nos ſuprà retulimus, addidit *ex Concilio Ilerdenſi*. Secutus eſt deinde incertus ſed vetus canonum ac decretorum collector, qui collectionem ſuam adornavit ipſiſſimo Ivonis ævo, pleraque ab eo accipiens. Is ergo idem caput decimum referens, hæc in titulo poſuit, ex Ivone, ut apparet, deſcripta: *De his qui poſt ordinationem vel antè crimina commiſerunt. Ex epiſtola Rabani Archiepiſcopi ad Heribaldum, ex Concilio Hilerdenſi, cap. x.* Ea collectio extat MS. in bibliotheca regia.

VII. Hallucinatus iterum eſt Burchardus, ut ſolet, in altero epiſtolæ iſtius capite, in trigeſimo nimirum. Primùm, caput illud eſſe unius hominis orationem vel legendo quivis deprehendere facilè poteſt; & præterea Regino diſertè illud tribuit epiſtolæ Rhabani ad Heribaldum. ut dubitari non debeat quin ſit legitimus ac genuinus Rhabani fœtus. Verùm quia in initio capitis XXVIII. hic noſter agens de his qui uxorem ſimul & concubinam habent, reſponſionem ſuam petiit ex canone XVII. Concilij Toletani primi, quem deſcribit, putavit Burchardus ex eodem Concilio Toletano deſcripta eſſe ea quæ deinceps apud Rhabanum leguntur in capitibus XXIX. & XXX. iſtius epiſtolæ.

VIII. Quæ dicta hactenus de Burchardo ſunt, ea inconſiderantiæ negligentiæque ejus imputari ac tribui poſſunt. An verò ſimplicitati ejus potiùs quàm malæ fidei adſcribenda ſint quę ſequuntur, nec ſatis ſcio, nec, ſi ſciam, dicere

auſim. Prompſerat Rhabanus in capite quarto iſtius epiſtolæ ſententiam ſuam de his qui homicidia perpetrant in bello publico, an agenda eis pœnitentia ſit. Deſcripſit autem ſe ipſe ex capite decimo quinto libri pœnitentialis ad Otgarium, ubi Antonius Auguſtinus rectè adnotavit Rhabani verba eſſe. Quid heic fecit Burchardus? Aliò tranſtulit argumentum; & ſatius hauddubiè ac nobilius putans iſta laudari ex Concilio quopiam quàm ex ſcriptiuncula privati hominis, mutatis prioribus lineis Rhabanicæ orationis, accepiſſe ſe iſta ait *ex Concilio Moguntino cap.* II. Quod rurſum fraudi fuit Ivoni Carnotenſi; qui parte X. cap. CLII. referens iſtud ipſum caput, prout editum eſt apud Burchardum, *ex Concilio Maguntienſi cap.* II. ſumptum fuiſſe ſcribit.

IX. Nota eſt omnibus controverſia quæ Karoli magni ætate commovit Eccleſiam Gallicanam & Germanicam, quid faciendum ſit de Preſbyteris criminoſis qui nec ſponte confeſſi ſunt nec ab aliis convicti. Recruduit illa controverſia ſub imperio Ludovici Pij & filiorum ejus, ut teſtatur Hincmarus Remenſis Archiepiſcopus in epiſtola XLVII. & XLVIII. Non putavit itaque Rhabanus tranſeundam eſſe hanc cauſam ſilentio, cùm ea adhuc turbaret Eccleſiam. Ac primùm quidem de ea re ſcripſit ad Otgarium Moguntinum, deinde verò ad Heribaldum Autiſſiodorenſem, eadem verba repetens in capite decimo epiſtolæ ad iſtum ſcriptæ quibus uſus erat in capite primo libri pœnitentialis ad Otgarium. Dubitandum itaque non eſt, poſt tot teſtimonia, quin Rhabani verba ſint. Burchardus tamen lib. XIX. cap. CLI. & qui eum deſcribere

ſolet Ivo Carnotenſis parte XV. cap. CLX. illa tribuunt Concilio Toletano, ubi neque extant neque extare poſſunt.

X. Agit deinde Rhabanus in capite vigeſimo de inceſtis ſpiritualibus, ſic ut conſtet ſcriptionem eſſe privati hominis. Sanè Regino locum illum refert *ex epiſtola Rabani ad Heribaldum Epiſcopum Autiſiodorenſem.* Burchardus tamen non ex Rhabano accepiſſe ſe ait, neque ex Reginone, tametſi ex iſto deſcripſiſſe videatur; ſed primam partem capitis quod eſt CXCVI. in libro ſecundo Reginonis, in duas partes ſecans, tum quædam interſerens, primam partem, nimirum verba Rhabani, accepiſſe ſe pronuntiat *ex Concilio Moguntino in clauſtro ſancti Albani habito præſente Ludovico Imperatore cap. x.* poſteriorem verò, quam ex Concilio iſto Moguntino Rhabanus laudavit, idem Burchardus refert *ex Concilio Triburienſi cap.* VIII. ubi non extat. Effecit itaque auctoritas Burchardi ut Ivo Carnotenſis parte IX. cap. LXXXII. tum etiam auctor vetuſtæ collectionis canonum MS. in bibliotheca regia partem primam iſtius loci Rhabanici, quam deſcribunt ut eſt interpolata à Burchardo, ſe accepiſſe profiteantur *ex Concilio Maguntienſi cap. x. in clauſtro ſancti Albini habito præſente Ludovico Imperatore.* Denique Burchardus aliam partem iſtius capitis, nimirum eam quæ compoſita eſt ex dialogis ſancti Gregorij, ex Reginone, qui locum iſtum Rhabani in epitomen redegit, referens, non ex Reginone tamen accepiſſe ſe ait, neque ex epiſtola Rhabani ad Heribaldum, ut fecerat Regino, *ſed ex Concilio Moguntino cap.* V. Burchardum ſecutus

Ivo Carnotenſis parte IX. cap. LXXXIV. eundem locum deſcribens prout apud Reginonem & Burchardum editus eſt, iſta in titulo poſuit: *Ex Concilio Maguntienſi cap.* V.

XI. Sequitur caput XXIX. in quo agitur de impotentia maritorum coëundi cum uxoribus. quod re vera Rhabani eſt, ut ingenuè agnoſcit Regino. Burchardus tamen illud tribuit ſancto Gregorio in epiſtola ad Joannem Ravennatem Epiſcopum. Non extat autem apud ſanctum Gregorium; neque certè apud eum extare poteſt, cùm compoſitum ſit ex capite LV. libri ſexti Capitularium. Qui verò alibi Burchardum errantem ſecutus eſt Ivo Carnotenſis, in hoc quoque loco falli ſe paſſus eſt. Illum quippe referens parte VIII. cap. CLXXVIII. *ex epiſtola Gregorij ad Joannem Ravennatem Epiſcopum* accepiſſe ſe ait, etiam titulum ex Burchardo verbum è verbo accipiens.

XII. Graviſſima ſunt iſta peccata. Sed hæc adeo ſueta & familiaria ſunt Vvormatienſi Epiſcopo ut ſi cuncta illius ſphalmata, ſingulos errores exagitare velim, dies me tempúſque deficiat. Sed præterquam quòd reverentiæ viri tribuendum puto ut nomini famæque ejus parcatur, hujus loci non eſt eam curam ſuſcipere. Satis fuerit excuſſiſſe locos ab illo relatos ex iſta epiſtola & viam monſtraſſe ad inveniendos fontes ex quibus derivati ſunt tot ſpurij canones & falſæ capitum inſcriptiones apud Gratianum, in quibus emendandis & ad originem ſuam revocandis fruſtra hactenus deſudavit doctiſſimorum hominum diligentia. Itaque perſequamur reliqua iſtius præfationis,

XIII. Poſt Burchardum & Ivonem celeberrimus ille Gratianus Decretum ſuum ex ſuperiorum curis ac ſuis componens, etiam capite decimo epiſtolæ Rhabani ad Heribaldum uſus eſt; ac tamenetſi lubricus & anceps locus eſſet homini poſt Burchardum & Ivonem ſcribenti, non offendit tamen ad ſcopulum in quem inciderat Ivo Carnotenſis, Burchardi auctoritate deceptus. Nam in Decreto ſuo inſerens caput illud decimum, ſolius Rhabani mentionem facit, Ilerdenſis Concilij auctoritatem omittens, unde non rectè peti rectiſſimè admonuit nunquam ſatis laudatus Antonius Auguſtinus. Sic ergo legitur apud Gratianum *Diſt.* 50. *cap.* 34. in vetuſtiſſimo codice MS. bibliothecæ regiæ: *Vnde Rabanus Archiepiſcopus ſcribit ad Heribaldum. De his verò &c.* In antiquiſſimo quoque codice MS. monaſterij ſancti Germani de pratis: *Item Rabanus Archiepiſcopus ſcribit ad Cheribaldum.* Et in alio veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ: *Item Rabbanus Archiepiſcopus ſcribit ad Eribaldum.* In editione verò quæ prima Venetiis prodiit anno MCCCCLXXIX. *Item Rabanus Archiepiſcopus ſcribit ad Eribaldum.* In Lugdunenſi autem anni MDXLVIII. *Item Rabanus Archiepiſcopus ſcribit ad Heribaldum.* Hæc tantùm. Quo etiam modo habet editio Pariſienſis procurata quadriennio poſt ab Antonio Demochare: qui bona fide agens, nihil in contextu Gratiani addidit, ſed in margine monuit ſimpliciter hunc locum extare apud Rhabanum cap. 1. libri pœnitentium, id eſt, in Pœnitentiali quod anno MDLXXXII. recuſum eſt ſtudio & opera Antonij Auguſtini. Demochare audaciores fue-

runt Correctores Romani, qui è margine in textum transtulerunt obſervationem ejus, ſic edentes apud Gratianum: *Item Rabanus Archiepiſcopus ſcribit ad Heribaldum, lib. pœn. c. 1.* In quo dupliciter peccatum ab illis eſt. Nam neque liber ille pœnitentialis inſcriptus eſt Heribaldo, neque verba quæ heic referuntur ex epiſtola ad Heribaldum extant in primo ejuſdem epiſtolæ capite, ſed in decimo. Re autem vera caput quod eſt decimum in epiſtola ad Heribaldum, primo loco ponitur in libro pœnitentiali ad Otgarium miſſo.

XIV. Nam & illud admonendum hoc loco eſt, maximam partem iſtius epiſtolæ verbum è verbo deſcriptam eſſe ex libro pœnitentiali, mutato tamen ordine. Quam ob cauſam nos in margine iſtius noſtræ editionis adnotatum voluimus ad quem quæque locum libri pœnitentialis referenda ſint. Ex qua cura noſtra illum maximum fructum percepimus, quòd cùm epiſtola illa in multis locis eſſet manca & mutila, tum etiam valde corrupta, illam facilè emendavimus ac ſupplevimus ope libri pœnitentialis. Qua in re adjumento nobis fuit etiam collectio Regi-nonis.

XV. Ceterùm arbitror heic prætereundam non eſſe obſervationem Antonij Auguſtini; qui in præfatione ſua ad libros pœnitentiales adnotat Rhabanum in ſcribendo Pœnitentiali ſuo videri uſum eſſe Corpore canonum, id eſt, Codice canonum Eccleſiæ Romanæ, & Iſidori Mercatoris priori editione quoad Concilia tantùm attinet provincialia. *Nam Romanorum Pontificum epiſtolas*, inquit, *nullas refert præter eas quæ poſt*

Damaſum conſcripta ſunt & in Corpore canonum extant.

XVI. Ex illa doctiſſimi viri obſervatione factum eſt ut cùm antea plurimùm ſuſpectæ de falſitate mihi eſſent aliquot lineæ quæ in editione Stevartij leguntur in initio capitis XXXIII. ex ſuppoſititia ſancti Clementis epiſtola, eas Rhabano abjudicaverim, ut oratio ejus uno tenore decurreret, neque ullo externo ſermone interrumperetur. Nam præterquam quòd Rhabanus nunquam utitur pſeudepigraphis illis epiſtolis quæ veteribus Romanis Pontificibus tribuuntur, certum eſt ſenſum iſtius loci non eſſe ſanum quandiu gloſſema illud remanebit quod illic extat in editione Stevartij. Præterea ſibi repugnaret Rhabanus intra quatuor aut quinque lineas, cùm in illo gloſſemate ſcriptum ſit corpus Domini non mitti in ſeceſſum, & mox Rhabanus doceat tanquam rem certam idem corpus dominicum (quod in alimentum corporis redigi dixerat lib. I. de inſtitutione Clericorum cap. XXXI.) ſeceſſui obnoxium eſſe more aliorum ciborum, ut hinc quoque rectè adversùs Heribaldum & Rhabanum collegit anonymus de quo mox dicturi ſumus. Sed iſtam ſive Heribaldi ſive Rhabani ſententiam cùm veræ fidei repugnare cenſeret auctor gloſſematis, haud dubiè in margine libri ſui adnotavit contrariam illam eſſe ſententiis ſancti Clementis & aliorum multorum ſanctorum patrum. Hæc deinde obſervatio, ut ſæpe accidit, ex ora libri irrepſit in textum; unde nos illam ſuſtulimus, quia conſtabat verba illa non poſſe eſſe Rhabani. Ne quis tamen conqueri poſſet ablatam ſibi eſſe ſaluberrimam admoni-

tionem, eandem ex textu ad marginem remigrare fecimus.

XVII. Adversùs istam Rhabani lucubrationem acriter ac vehementer insurgit auctor anonymus qui libellum olim scripsit de eucharistia nuper ex schedis celeberrimi & eruditissimi viri Jacobi Sirmondi editus à R. P. Ludovico Cellotio Presbytero de Societate Jesu. Hæc sunt anonymi illius verba in præfatione libelli : *Et his quidem qui dixerunt secessui obnoxium, quod nunquam antea est auditum, id est, Heribaldo Autisiodorensi Episcopo, qui turpiter proposuit, & Rabbano Moguntino, qui turpius assumpsit, turpissimè verò concluſit, suus ad respondendum locus servetur.* Agit enim heic adversùs caput XXXIII. istius epistolæ. Non viderat illam Cellotius cùm Notas suas scriberet ad hunc anonymi libellum. Non accusasset enim illum falsi ac temeritatis, si scivisset propositam verè Rhabano fuisse eam quæstionem ab Heribaldo, datam verò fuisse responsionem illam adversùs quam excandescit anonymus. Neque sanè Heribaldo, ut simplicem quæstionem proponeret, necessarium fuit nosse arcana Theologiæ, quorum expertem illum fuisse colligit Cellotius ex epistola XXXVII. Lupi Ferrariensis, ratus ea ratione convelli fidem rerum ab anonymo proditarum. Potest & idiota interrogare de secretioribus arcanis divinæ providentiæ. Sed dum in tenebris versamur, cùm nondum clarissima veritatis lux nobis affulsit, necesse est semper erremus; & ut clavus clavum trudit, sic admissus semel error novos subinde errores protrudit. Ex eo enim quòd epistola ista Cellotio nota non erat factum est ut cùm ea quę

ab anonymo tribuuntur Rhabano putaret ab illo ſcripta non fuiſſe, de hoc autem argumento Rhabanum nihil ſcripſiſſe poſtquam ad ſummi ſacerdotij faſtigium evectus eſt, primùm divinavit locum Rhabani quem anonymus taxat extare in epiſtola ad Eigilem, Eigilem autem illum non eſſe Abbatem Prumienſem, ſed Fuldenſem ante Rhabanum, adeóque iſtum de hoc argumento ſcripſiſſe admodum juvenem. Fruſtra. Nam ex his quæ dicta hactenus ſunt facilè colligitur anonymum non diſputare adversùs epiſtolam quæ ſcripta eſt ad Eigilem, ſed adversùs eam quæ Heribaldo inſcripta eſt, iſtam porrò ſcriptam eſſe anno DCCCLIII. cùm Rhabanus jam valde ſenex erat. Unde etiam ſequitur Eigilem illum ad quem Rhabanus ſcripſit de euchariſtia diverſum non eſſe ab Eigile ſive Egilone Prumienſi Abbate, qui poſtea fuit Archiepiſcopus Senonenſis.

XVIII. Cùm Rhabanus ſatis accuratus ac diligens eſſe ſoleat in referendis veterum canonum aut doctorum locis quos adducit in iſta epiſtola, mirum eſt caput XXV. ab eo tribui Concilio Ancyrano, cùm inter ſynodi iſtius canones non reperiatur. Nam errorem illum imputari non poſſe librariorum incuriæ vel hæc res oſtendit quòd Regino, qui ex epiſtola iſta Rhabani accepit quæ capite illo continentur, illud citat ex Concilio Auquirenſi, ut Rhabanus fecerat. Effecit autem auctoritas utriuſque uti ſequentium ſeculorum ſcriptores, Burchardus nimirum & Ivo, eundem canonem tribuerint Concilio Ancyrano. Reautem vera eſt cujuſdam veteris libri pœnitentialis. Theodori Cantuarienſis

eſſe, quamvis diverſa ſint verba, colligi poteſt ex Capitulis quæ à Domno Luca Dacherio edita ſunt in tomo IX. Spicilegij pag. 57.

XIX. Illud quoque admonitos velim lectores, diſplicuiſſe mihi prima facie, ut ipſis fortaſſe diſplicebit, vocem *Alcedronenſi*, quæ extat in fronte iſtius epiſtolæ. Animus itaque erat iſtud mutare, quoniam certis teſtimoniis conſtabat epiſtolam ſcriptam eſſe ad Heribaldum Epiſcopum Autiſſiodorenſem. Verùm poſtea deprehendi eos qui circa Rhenum & Moſellam per ea tempora ſcribebant, Alcedronenſem urbem dixiſſe quam nos Autiſſiodorum nominamus. Annales Fuldenſes ad annum DCCCXLI. *Cùm conveniſſent tres fratres in regione Alcedronenſe juxta villam Fontinatam.* Annales Metenſes eodem anno: *Cùm conveniſſent tres fratres in regione Alcedronenſe juxta villam Fontaniacum.* Item urbs Alciodorenſis apud Nithardum in libro ſecundo de diſſenſionibus filiorum Ludovici Pij: *Cùmque inſperatè propter urbem Alciodorenſem uterque exercitus alter ab altero videretur, confeſtim Lodharius &c.* Hinc pagus Alciodriſus in Capitulis Karoli Calvi tit. XII. pag. CXIV. *Hugo, Gozſo, Nivilungus, Miſſi in Niverniſo, Alciodriſo, Avaliſo.*

XX. Antè verò quàm præfationem hanc, abſolvam, operæ pretium eſt adnotare adeo prævaluiſſe apud veteres epiſtolam Rhabani ad Heribaldum ut nullus eorum qui poſt Rhabanum vixerunt, eorum videlicet qui libros decretorum compoſuerunt, quicquam excerpſerit ex libro pœnitentiali ad Otgarium, qui videtur illis fuiſſe incognitus, ſed tantùm ex epiſtola ad Heri-

baldum. Et tamen eadem quæ referuntur ex epiſtola illa, cùm extent in libro pœnitentiali, poterant ex illo laudari. Epiſtola itaque iſta utuntur Regino Abbas Prumienſis, Ivo Epiſcopus Carnotenſis, vetus canonum collector M S. in bibliotheca regia, & Gratianus, uti jam adnotatum eſt in hac noſtra præfatione. Quod oſtendit quanti momenti ſit reddidiſſe huic epiſtolæ titulum ſuum.

RHABANI MAURI
ARCHIEPISCOPI
MOGUNTINI
EPISTOLA
AD HERIBALDUM
EPISCOPUM
AUTISSIODORENSEM.

CAPITULA
SEQUENTIS LIBELLI.

I. DE homicidiis ſponte commiſſis.

II. Item de homicidiis & falſis teſtibus.

III. De his qui ſervos ſuos extra judicem necant, & de domina quæ per zelum ancillam occidit.

IV. De homicidiis non ſponte commiſſis ; & de his qui quemlibet occidunt.

V. De administratoribus & his qui preces criminales dictant.
VI. De populi necessario commisso.
VII. De parricidio.
VIII. De his qui partus suos ex fornicatione perimunt.
IX. De his quæ aborsum faciunt.
X. De his qui post sacrum ordinem capitalia crimina committunt; & eorum pœnitentia seu excommunicatione.
XI. De Presbyteris qui uxores acceperunt vel fornicati sunt.
XII. De his qui pœnitentiam violantes, rursum prævaricantur.
XIII. Quòd pœnitentibus in cœna Domini sit remittendum.
XIV. Quòd nulli ultima pœnitentia sit deneganda.
XV. Ut qui pro illicitis veniam petit, etiam à multis licitis se abstineat, nec tempore pœnitudinis lucra negotiationis exerceat.
XVI. Ne quis post pœnitentiã redeat ad militiam.
XVII. Quòd quibusdam pœnitẽtibus pristina concedantur conjugia.
XVIII De perjurio.
XIX. De Episcopis sive Presbyteris qui per pretium gradum & Ecclesiam acquisierunt.
XX. De incestis conjunctionibus, & de eo qui filiolam suam vel matrem duxerit uxorem.
XXI. De his qui adulterium committunt.
XXII. De his qui mœchantur.
XXIII. De virginibus Deo sacratis, sive secularibus, si mœchaverint.
XXIV. De his qui se sacris virginibus sociant; & de virginibus non velatis, si mœchaverint.
XXV. De his quæ inter se fornicantur; & de his quæ semen virorum suorum pro libidine cibo vel potui miscent.
XXVI. De his qui se gentilibus vel Judæis junxerunt.
XXVII. De his qui cum Judæis vescuntur.
XXVIII. De his qui uxorem simul & concubinam habent.
XXIX. De conjugatis qui nubere non possunt.
XXX. De his quæ menstruum sanguinem aliis in cibo vel potu dant, & de his qui magicam artem divinatione & augurio observant.
XXXI. De sortilegis & auguribus.
XXXII. De his qui fornicantur irrationabiliter.
XXXIII. De eucharistia.
XXXIV. De restitutione Ebonis Episcopi.

RHABANI MAURI
ARCHIEPISCOPI
MOGUNTINI
EPISTOLA
AD HERIBALDUM
EPISCOPUM
AUTISSIODORENSEM.

DILECTO fratri Heribaldo Alcedronenſi antiſtiti Rhabanus peccator & ſervorum Dei viliſſimus ſervus in Chriſto ſalutem. Capitula quædam in pittatio ſcripta per nuntium Cunradi Comitis mihi allata ſunt; quæ de diverſis quæſtionibus me vobis reſpondere coëgerunt. Sed quia ſigillatim omnibus reſpondere non valui, ſtrictim ea denotare curavi. Fuerunt enim ibi loca quædam quæ de homicidio facto interrogabant, quædam de fornicatio-

ne & adulterio, quædam etiam de his qui ante gradum ſe libidine polluerunt; quædam autem de illis qui poſt gradum acceptum ſe coinquinaverunt, & tamen ab officio eccleſiaſtico & miniſterio altaris ſe prohibere noluerunt. Præter cetera quoque alia capita ibi inveni ſcripta, de quibus me reſpondere poſtulaſtis. Ego autem ea quæ in ſacris canonibus inde explicita reperi, in præſenti epiſtola inſerere non tardavi. Vos autem inde facite quod juſtum vobis videtur, & quod ſacra ſcriptura vos agere docet. In libris enim veteris & novi teſtamenti quàm abominabilia ſint coram Deo homicidia, fornicationes, avaritia, maleficia, & magicæ artis ſcelera, omnéſque malorum operum actiones, manifeſtiſſimè declaratur. de quibus pauca hîc inſerere curavi. Ceterùm autem de ipſis divinis libris, ſi colligere intentè volueritis, & eis obedire decernitis, quid vobis agendum & ſalubre ſit, per voſmetipſos valetis inveſtigare & utile documentum inde accipere. Deus autem dirigat cor veſtrum & ſtudium in omne opus bonum; ut præſenti vita ea doceatis atque agatis quæ ſibi ſunt placita, ſicque per ejus gratiam ad mercedem plenam & ad vitam perveniatis æternam.

Prohibentur enim in lege Domini homicidia & adulteria, ſicut ſuprà ſcriptum eſt, omniáque vitia. Unde in Levitico ſcriptum eſt quòd Dominus juſſerit populo ſuo dicens: *Levit. 20.*
» Sanctificamini, & eſtote ſancti, quia ego ſanctus Dominus Deus veſter. Nolite facere iniquum aliquid in judicio, in regula, in ponde-
» re. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui.

Ne oderis fratrem in corde tuo, ſed publicè « argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. « Non quæras ultionem, nec memor eris injuriæ « civium tuorum. Qui maledixerit patri vel « matri, morte moriatur. Patri matríque qui « maledixerit, ſanguis ejus ſuper eum. Si mœchatus fuerit quis cum uxore alterius, & adulterium perpetraverit cum conjuge proximi « ſui, morte moriantur & mœchus & adultera. « Qui dormierit cum noverca ſua, & revelaverit ignominiam patris ſui, morte moriantur « ambo, & ſanguis eorum ſit ſuper eos. Qui « dormierit cum maſculo coïtu femineo, & uterque operatus eſt ſcelus, morte moriantur; « ſanguis eorum ſuper eos. Si quis dormierit « cum nuru ſua, uterque moriatur, quia ſcelus « operati ſunt. Sanguis eorum ſuper eos. Qui « ſuper uxorem filiam duxerit matrem ejus, ſcelus operatus eſt. Sanguis ejus ſuper eos. vivus « ardebit cum eis. nec permanebit tantum nefas « in medio veſtrum. Qui cum jumento & pecore coïerit, morte moriatur. pecus quoque occidite. Mulier quæ ſuccubuit cuilibet jumento, ſimul interficietur cum eo. Sanguis ejus ſuper eam. Qui acceperit ſororem ſuam filiam « patris ſui, vel filiam matris ſuæ, & viderit turpitudinem ejus, illáque conſpexerit fratris ignominiam, nefariam rem operati ſunt. occidentur ambo in conſpectu populi, eò quòd « turpitudinem ſuam mutuò revelaverunt, & « portabunt iniquitatem ſuam. Qui coïerit cum « muliere menſtruata, & revelaverit turpitudi- « tudinem ejus, ipſáque aperuerit fontem ſanguinis ſui, interficiantur ambo de medio po- « *Levit. 20.*

» puli. Turpitudinem amitæ & materteræ tuæ
» non discooperies. Qui hoc fecerit, ignomi-
» niam carnis suæ nudavit. portabunt ambo ini-
» quitatem suam. Qui coïerit cum uxore patrui
» vel avunculi sui, & revelaverit ignominiam
» cognationis suæ, portabunt peccatum suum.
» absque liberis morientur. Qui duxerit uxorem
» fratris sui, rem facit illicitam, turpitudinem
» fratris sui revelavit. absque liberis erunt. Ne
» polluatis animas vestras in pecore & in avibus
» & cunctis quæ moventur in terra, & quæ vo-
» bis ostendi polluta esse. Vir sive mulier in qui-
» bus pythonicus vel divinationis fuerit spiri-
» tus, morte moriantur. lapidibus obruent eos.
» & sanguis eorum sit super eos. Custodite leges
» meas atque judicia, & facite ea; ne & vos
» evomat terra quam intraturi estis & habitatu-
» ri. Nolite ambulare in legitimis nationum,
» quas ego expulsurus sum in vos.

Sed hoc non solùm in veteri testamento, sed etiam in novo, cultoribus Dei similiter agere omnino vetatur. De concupiscentiis verò carnalibus Paulus ad Galatas scribens ita

Gal. 5. » loquitur: Dico autem: Spiritu ambulate, &
» desideria carnis non perficietis. Caro enim
» concupiscit adversùs spiritum, spiritus autem
» adversùs carnem. Hæc enim sibi invicem ad-
» versantur; ut non quæcunque vultis, illa fa-
» ciatis. Quòd si spiritu ducimini, non estis sub
» lege. Manifesta autem sunt opera carnis: quæ
» sunt, fornicatio, immunditia, luxuria, ido-
* Hæc vox non extat apud Paulum. » lorum servitus, veneficia, inimicitiæ, conten-
» tiones, æmulationes, iræ, rixæ, dissensiones,
» sectæ, * hæreses, invidiæ, ebrietates, comes-

ſationes, & his ſimilia: quæ prædico vobis, « ſicut prædixi: quoniam qui talia agunt, reg- « num Dei non conſequentur. Fructus autem « ſpiritus eſt, caritas, gaudium, pax, patientia, « longanimitas, bonitas, benignitas, manſue- « tudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. « Adversùs hujuſmodi non eſt lex. Qui autem « ſunt Chriſti, carnem ſuam crucifixerunt cum « vitiis & concupiſcentiis. Si vivimus ſpiritu, « ſpiritu & ambulemus. Non efficiamur inanis « gloriæ cupidi, invicem invidentes, invicem « provocantes.] Et paulo poſt: Nolite errare. « Deus non irridetur. Quæ enim ſeminaverit « homo, hæc & metet. Quoniam qui ſeminat in « carne ſua, de carne & metet corruptionem. « Qui autem ſeminat in ſpiritu, de ſpiritu & me- « tet vitam æternam. Bonum autem facientes « non deficiamus. Tempore enim ſuo metemus. «

Cùm enim illa omnia vitia quæ ſuprà nominata ſunt tam á legiſlatore quàm etiam ab Apoſtolo noxia * prohibentur, & cultoribus Dei divina auctoritas prohibet facere, pœnámque eis qui hæc agunt minatur perpetuam, è contrario verò ſpiritalia dona laudat Apoſtolus, hortatúrque per omnia ſequenda, bonum eſt ut caveamus omne peccatum & omne ſcandalum, quantum Dominus nos poſſe donaverit, & faciamus quæ ſibi ſunt placita & lex Domini nobis mandat; quia ſic & in præſenti & in futuro ejus miſericordiam & protectionem inveniemus. Si enim, juxta hiſtoriam, legiſlator tranſgreſſoribus mandatorum Dei minatus eſt carnis mortem & præſentis vitæ terminum, quanto magis nobis

* f. probentur

juxta mandatum ſalvatoris & evangelicam doctrinam formidanda eſt mors animæ & pœna perpetua quàm illa quæ finem quodammodo habuit, iſta autem ſine termino cruciabit noxios? Unde neceſſe eſt ut in præſenti vita, juxta Apoſtolum, mortificemus membra noſtra quæ ſunt ſuper terram, hoc eſt, deſideria carnis noſtræ & voluptates terrenas in nobis extinguere contendamus, vitiáque omnia, quantum nos Dominus poſſe concedit, procul expellamus, Deíque voluntati & mandatis ejus obtemperare ſatagamus; quoniam ſic mortem perpetuam evadere & ad vitam æternam Domino largiente pervenire poſſumus. Dehinc quoque ad interrogata, quantum poſſumus, breviter juxta canonum inſtituta reſpondere curemus.

Coloſſ. 3.

De homicidiis ſponte commiſſis.

CAP. I.

PRIMÙM ergò de homicidij perpetratione quid ſacri canones ſanciant, & qualiter pœnitentia his agenda ſit qui hoc commiſerint, breviter denotare curavimus. In Concilio Ancyrano cap. XXI. de homicidiis ſcriptum eſt: Qui voluntariè homicidium fecerint, pœnitentiæ quidem jugiter ſe ſubmittant, perfectionem verò circa vitæ exitum conſequantur.

Pœnit. Rhab. c. 12.

Regino lib. 2. c. 10.

Item de homicidiis & falſis teſtibus.

CAP. II.

In Concilio Agathenſi cap. XXXVII. de

Pœnit. Rhab. c. 13.

homicidiis & falsis testibus scriptum est: Itaque censuimus homicidas & falsos testes à communione ecclesiastica submovendos, nisi pœnitentiæ satisfactione crimina admissa diluerint. « Regino lib. 2. c. 12.

De his qui servos suos extra judicem necant, & de domina quæ per zelum ancillam occidit.

CAP. III.

Item in Concilio Agathensi cap. LXII. scriptum est de his qui servos suos extra judicem necant: Si quis servum proprium sine conscientia judicis occiderit, excommunicatione vel pœnitentia biennij reatum sanguinis emundabit. « Pœnit. Rhab. c. 14. « Regino lib. 2. c. 26.

Item in Concilio Elibertino cap. v. ita scriptum est: De domina quæ per zelum ancillam occiderit, ita ut infra diem tertium animam cum cruciatu effundat, eò quòd incertum sit voluntate an casu occiderit, si voluntate, post septem annos, si casu, per quinque annorum curricula acta legitima pœnitentia, ad communionem admitti placuit. Quòd si infra tempora constituta fuerit infirma, accipiat communionem. « Pœnit. Rhab. ibid. « Regino lib. 2. c. 58.

De homicidiis non sponte commissis, & de his qui quemlibet occidunt jussu Principis.

CAP. IV.

In Concilio Ancyrano cap. XXII. scriptum est de his qui non sponte homicidium commiserint: De homicidiis non sponte commissis «

Pœnitentiale Rhabani c. 15.

„ prior quidem diffinitio poſt ſeptennem pœni-
„ tentiam perfectionem conſequi præcepit ; ſe-
„ cunda verò , quinquennij tempus explere.

Pœnitentiale Rhabani ibid. Regino lib. 2. c. 50.

Quòd autem quidam homicidium quod nuper in ſeditione & prælio Principum noſtrorum perpetratum eſt excuſant , quaſi non neceſſe ſit pro hoc cuilibet agere pœnitentiam, eò quòd juſſu Principum noſtrorum peractum ſit, & Dei judicio ita finitum. Scimus enim quòd Dei judicium ſemper juſtum eſt, & nulla reprehenſione dignum. de quo etiam ſcriptum eſt: *Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis, & ſanctus in omnibus operibus ſuis. qui judicat orbem terræ in æquitate , & populos in veritate ſua. ſine quo nec paſſer cadit ſuper terram.* Sed nemo judicia Dei penetrare poteſt: quoniam ſcriptum eſt: *Judicia tua, abyſſus multa.* Unde oportet eos conſiderare qui hanc necem nefariam defendere cupiunt, utrum illos coram oculis Dei quaſi innoxios excuſare poſſint qui propter avaritiam, quæ omnium malorum radix eſt , & idolorum ſervituti comparatur, atque propter favorem dominorum ſuorum temporalium , æternum Dominum contempſerunt , & mandata illius ſpernentes , non caſu , ſed induſtria , homicidium perfecerunt. Nam de his legimus qui homines non ſponte interficiunt Deum per legiſlatorem urbes refugij deputaſſe; ad quas confugientes ſalvarentur ab ultore ſanguinis proximi ſui , & non morerentur. Unde in Deuteronomio ſcriptum

Pſal. 144.

Pſal. 35.

Deuter. 19.

„ eſt : Hæc lex homicidæ erit cujus vita ſervan-
„ da eſt. Qui percuſſerit proximum ſuum neſ-
„ ciens , & heri & nudius tertius nullum odium

contra eum habuiſſe comprobatur, ſed abiiſſe « cum eo ſimpliciter ad ligna cædenda, & in « ſucciſione lignorum ſecuris fugerit de manu « aut ferrum lapſum de manubrio amicum ejus « percuſſerit & occiderit, hic ad unam urbium « ſupradictarum confugiat, & vivat, ne proxi- « mus ejus cujus ſanguis effuſus eſt, ſtimulo do- « loris percutiat animam ejus.] De eo verò qui « per induſtriam aliquem occiderit, in Exodo ita præceptum eſt: Si quis per induſtriam & per « *Exod. 21.* inſidias occiderit proximum, ab altari meo « eum evelles, ut moriatur.] Et in Deuteronomio: Si quis, inquit, odio habens proximum « *Deuter. 19.* ſuum, inſidiatus fuerit vitæ ejus, & percuſſe- « rit eum ſurgens, & mortuus fuerit, & fugerit « ad unam de ſupradictis urbibus, mittent ſenio- « res illius civitatis, & eripient eum de loco re- « fugij, & tradent eum in manus proximorum « ejus cujus ſanguis effuſus eſt, & morietur; nec « miſereberis ejus.] Si ergo eum quem Dominus dignum morte judicavit, reum non eſſe quis dicat, quomodo contrarius legi Dei non exiſtit qui hoc quod Dominus præcepit, caſſum eſſe contendit? Videndum ergo illi eſt ne fortè ipſe in illorum numero ſit quibus per Prophetam dicitur: Væ vobis, inquit, qui di- « *Eſa. 5.* citis malum bonum, & bonum malum, lucem « tenebras, tenebras lucem, vel amarum dulce, « dulce amarum.] Tales ergo mortificant ani- « mas quæ non moriuntur, & vivificant quæ non vivunt.

Qui ergo malorum ſine condigna pœnitentia quemquam veniam à Deo percipere dixerit, penitùs errat; & cùm deceptus alios deci-

pere festinat, duplici noxa constringitur, hoc est, proprij erroris, & alienę deceptionis. Sed inter hæc sciendum est quòd magna distantia est inter legitimum Principem & seditiosum tyrannum, inter eum qui subvertere nititur Christianæ pacis tranquillitatem & illum qui armis contra iniquitatem certat defendere æquitatem. De quo plurima sub lege vetere & sub novo testamento fortium virorum exempla inveniuntur, quæ possunt nos instruere quid de hujusmodi debeamus sentire.

De administratoribus & his qui preces criminales dictant.

CAP. V.

Pœnit. Rhab. c. 16. De administratoribus autem, qui judicia secularia secundùm legem majorum suorum exercent, quid sacri canones sentiant, facile est invenire. Nam in decretis Innocentij Papę
» cap. XXIII. ita legitur: Quæsitum est etiam
» super his qui post baptismum administravé-
» runt, aut tormenta sua exercuerunt, aut etiam
» protulerunt capitalem sententiam. De his ni-
» hil legimus à majoribus diffinitum. Memine-
» rant enim á Deo potestates has esse concessas,
» & propter vindictam noxiorum gladium fuisse
» permissum, Dei ministrum datum esse in hu-
» jusmodi vindicem. Quemadmodum igitur re-
» prehenderent factum quod auctore Deo vide-
» rent esse concessum. De his ergo ita ut hacte-
» nus servatum est, sic habemus; ne aut disci-
» plinam evertere aut contra auctoritatem Do-
» mini venire videamur. Ipsis autem in ratione

reddenda gesta sua omnia servabuntur.

Item in eisdem decretis cap. XXV. scriptum est quòd qui preces criminales dictant, habeantur immunes: Illud etiam scisciteri voluisti, an preces dictantibus liberum concedatur, utique post baptismi regenerationem, à Principibus poscere mortem alicujus, vel sanguinem de reatu. Quam rem Principes nunquam sine cognitione concedunt, sed ad judices commissa ipsa vel crimina semper remittunt, ut, causa cognita, judicentur. Quæ cùm quæsitori fuerint allegata, aut absolutio aut damnatio pro negotij qualitate profertur. Et, dum legum in improbos exercetur auctoritas, erit dictator immunis, Pœnit. Rhab. ibid.

De populi necessario commisso.

CAP. VI.

De populi autem necessario commisso, quomodo inultum soleat præteriri, idem Papa quibusdam Episcopis de Macedonia ad interrogata respondens, ita scribit dicens: Provideat ergo dilectio vestra hactenus talia transisse, & advertite quòd utique, ut dicitis, necessitas imperavit, in pace etiam Ecclesias constitutas non posse præsumere, sed, ut sæpe accidit, quoties à populis aut à turba peccatur, quia in omnes propter multitudinem non potest vindicari, multùm solere transire. Priora ergo dimittenda dico Dei judicio, de reliquo maxima sollicitudine præcavendum.] Non enim hîc, ut mihi videtur, iste doctor apostolicus dicit non necessarium esse populo pro Pœnit. Rhab. c. 17. Decreta Innoc. l. c. 56.

malè commiſſis agere pœnitentiam: ſed quia in omnes propter multitudinem non poteſt vindicari, priora dimittenda Dei judicio; de reliquo maxima ſollicitudine præcavendum, ne fiant.

De parricidio.

CAP. VII.

Pœnit. Rhab. c. 11. Regino lib. 2. c. 28. Parricidium autem quàm ſit deteſtabile crimen, judicio facto inter Caïn & Abel fratrem ſuum Dominus ipſe oſtendit, cùm ad Caïn
Gen. 4. „ parricidam ait: Maledictus eris ſuper terram,
„ quæ aperuit os ſuum, & ſuſcepit ſanguinem
„ fratris tui de manu tua. Cùm operatus fueris
„ eam, non dabit fructus. Vagus & profugus
„ eris ſuper terram.] In quo etiam poſuit ſignùm, hoc eſt, ut gemens & tremens & profugus viveret ſemper, nec uſpiam ſedes haberet quietis. Sed quia in modernis temporibus parricidæ profugi diſcurrunt per diverſa loca, & variis vitiis atque gulæ illecebris deſerviunt, melius mihi videtur ut in uno loco manentes, pœnitentia diſtricta ſemetipſos caſtigent, ſi fortè à Domini bonitate indulgentiam facinoris ſui percipere mereantur. Non enim eis licebit ultrà cingulum militiæ ſumere & nuptiis atque conjugij copula uti, quia ſacri canones hoc eis non concedunt, ſicut poſtmodum de pœnitentibus pro culpis gravibus decreta ſynodica decernere oſtenſuri ſumus.

Regino lib. 2. c. 29.

* * *

De his qui partus suos ex fornicatione perimunt.

CAP. VIII.

Itaque in Ancyrano Concilio cap. xx. scriptum est de his quæ partus suos ex fornicatione conceptos diversis modis interimunt: De mulieribus quæ fornicantur, & partus suos necant, vel quæ agunt secum ut utero conceptos excutiant, antiqua quidem diffinitio usque ad exitum vitæ eas ab Ecclesia removeri jussit. Humaniùs autem nunc diffinimus ut eis decem annorum tempus pœnitentiæ largiamur. Pœnit. Rhab. c. 21. Regino lib. 2. c. 63.

Item in Concilio Elibertino cap. LXIII. scriptum est de his quæ filios suos ex adulterio necant: Si qua per adulterium absente viro conceperit, idque post facinus occiderit, placuit vix in fine dandam esse communionem, eò quòd geminaverit scelus. Pœnit. Rhab. ibid. Regino lib. 2. c. 65.

De his quæ aborsum faciunt.

CAP. IX.

Item in Concilio Hilerdensi cap. II. scriptum est de his quæ aborsum faciunt, vel natos extingunt: Hi verò qui malè conceptos ex adulterio factos, vel editos necare studuerint, vel in ventribus matrum potionibus aliquibus colliserint, in utroque sexu adulteris, post septem annorum curricula communio tribuatur, ita tamen ut omni tempore vitæ suæ fletibus & humilitati insistant. Pœnit. Rhab. c. 11. Regino lib. 2. c. 64.

De his qui post sacrum ordinem capitalia crimina committunt, & eorum pœnitentia, seu excommunicatione.

CAP. X.

Pœnit. Rhab. c. 1. Burchard. lib. 10. c. 150. Ivo parte 6. c. 400. Gratian. dist. 50. cap. *De his.*

De his ergo visum est vobis conscribi qui sacros ordines habent, & ante vel post ordinationem contaminatos in capitalibus criminibus se esse profitentur. In quibus, ut mihi videtur, hæc distantia debet esse, ut hi qui deprehensi vel capti fuerint publicè in perjurio, furto, atque fornicatione, & ceteris hujusmodi criminibus, secundùm sacrorum canonum instituta à gradu proprio deponantur : quia scandalum est populo Dei tales personas super se positas habere quas ultra modum vitiosas esse constat. Nempe inde homines detrahunt sacrificio Dei, sicut quondam filiis Heli precantibus feciſſe leguntur; & rebelles hinc atque contrarij existentes, eorum pravis exemplis cotidie pejores fiunt. Qui autem de prædictis * vitiis per occultam confessionem mala abs se absconsè commissa coram oculis Dei, præsente etiam sacerdote, qui eis indicturus est pœnitentiam, confitentur, & semetipsos graviter deliquisse * accusant, si veraciter pœnituerint, & se per jejunia & eleemosynas vigiliásque atque sacras orationes cum lacrymis purgare certaverint, his etiam, gradu servato, spes veniæ de misericordia Dei promittenda est, qui omnes homines vult salvos fieri & ad agnitionem veritatis pervenire, neque vult mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat.

* *Vetus collectio canonum MS. in bibliotheca regia* : peccatis abscondirè à se admissis per occ. con. coram oc. D.

* *Cod. MS.* queruntur

Nam

Nam de illis qui ad honorem presbyterij sine examine provecti sunt in Concilio Nicæno cap. IX. scriptum est: Si qui Presbyteri sine examine provecti sunt, vel cùm discuterentur, peccata sua confessi sunt, & homines contra canones commoti, manus confessis imponere tentaverunt. Tales regula non admittit: quia quod irreprehensibile est catholica defendit Ecclesia. Pœnit. Rhab. ibid.

Item in Neocæsareensi Concilio cap. IX. de his ita scriptum est: Presbyter si præoccupatus corporali peccato provehatur, & confessus fuerit de se quòd ante ordinationem suam deliquerit, oblata non consecret, manens in reliquis officiis propter bonum studium. Nam reliqua peccata plerique dixerunt per manus impositionem posse dimitti. Quòd si de se ipso non fuerit confessus, & argui manifestè non potest, potestatis suæ judicio relinquatur. Pœnit. Rhab. ibid.

Item in eodem Concilio cap. X. Simili modo etiam Diaconus, si eodem peccato succubuerit, ab ordine ministerij detrahatur. Pœnit. Rhab. ibid.

De illis qui post acceptum gradum peccaverint, tertio Apostolorum canone ita legitur: Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, qui in fornicatione, aut perjurio, aut furto captus est, deponatur, non tamen communione privetur. Dicit enim scriptura: *Non judicabit Dominus bis in idipsum.* Pœnit. Rhab. ibid. *Nahum* 1.

Item in canone Apostolorum cap. XXIX. Si quis Episcopus, Presbyter, aut Diaconus depositus justè super certis criminibus, ausus fuerit attrectare ministerium sibi commissum, hic Pœnit. Rhab. ibid.

» ab Eccleſia penitùs projiciatur.

Pœnit. Rhab. ibid. Accuſationem autem adversùs ſacri ordinis viros facilè non recipiendam, ſed priùs cauſam diligenter examinandam, & poſtea judicium inferendum, Apoſtolus docet ſcribens

1. *Tim.* 5. » ad Timotheum. Accuſationem, inquit, ad-
» versùs Preſbyterum non recipias niſi ſub duo-
» bus aut tribus teſtibus. Peccantes coram omni-
» bus argue, ut ceteri metum habeant.

Pœnit. Rhab. ibid. Quales autem ipſi teſtes eſſe debeant, in Africano Concilio manifeſtatur; ubi cap. VI.
» & XV. ita ſcriptum: Placuit ut omnes ſervi
» vel proprij liberti ad accuſationem non admit-
» tantur, vel omnes quos ad accuſanda publica
» crimina leges publicæ non admittunt; omnes
» infamiæ maculis aſperſi, id eſt, hiſtriones, ac
» turpitudinibus ſubjectæ perſonæ. Hæretici
» etiam, ſive pagani, ſive Judæi. Sed tamen om-
» nibus quibus accuſatio denegatur, in cauſis
» propriis accuſandi licentia deneganda non eſt.

Pœnit. Rhab. ibid. » Item in eodem cap. XCIX. Teſtes non ad-
» mittendos ad teſtimonium qui nec ad accuſa-
» tionem admitti præcepti ſunt, vel etiam quos
» ipſe accuſator de domo ſua produxerit. Ad te-
» ſtimonium autem intra annos XIV. ætatis ſuæ
» non admittatur.

Pœnit. Rhab. ibid. » Item cap. XCVII. Placuit quotieſcunque
» Clericis ab accuſatoribus multa crimina obji-
» ciuntur, & unum ex his, de quo priùs egerit,
» probare non valuerit, ad cetera non admitta-
» tur.

Pœnit. Rhab. ibid. Burchard. lib. 19. c. 151. De his autem quorum occulta ſunt peccata, nec manifeſtè ab aliquo argui poſſunt, ſi ſalubriter compuncti pro peccatis confeſſionem

coram Episcopo sive Presbytero occultè fa- IVo parte 15.
ciunt, bonum mihi videtur ut secundùm id c. 160.
quod sibi decretum fuerit ab Episcopo sive
Presbytero, pœnitentiam agant, non tepidè,
non tardè, sed ferventer & sollicitè; ac sic se
veniam à Domino percepturos & gradum re-
cuperaturos confidant. Quod etiam beatus
Gregorius Papa in epistola quam ad Secundi-
num servum Dei inclusum scripsit ita probat
dicens: Nam tua sanctitas à nobis requisivit « S. Gregor.
ut tibi rescriberem de sacerdotali officio post « lib. 7. In-
lapsum resurgendi auctoritates, dum dicis de « dict. 2. ep.
hoc canones diversos te legisse, diversásque « 53.
sententias invenisse, alias resurgendi, alias ne-
quaquam posse. Nam nos generaliter à Nicæ-
na incipientes, hanc cum reliquis quatuor ve-
neramur, quia ipsam sequentes ceteræ in
cunctis sententiis unanimes concordant. Nos
ergo præcedentes nos patres sequimur; quia,
auctore Deo, ab illorum doctrina non discor-
damus. A capite itaque incipientes, usque in
quartum altaris ministrum hanc formam ser-
vandam cognoscimus, ut sicut minorem major
præcedit in honore, ita & in crimine, & quem
major sequitur culpa, major ei implicetur vin-
dicta, & sic postea pœnitentia credatur fru-
ctuosa esse. Quid enim prodest triticum semi-
nare, & fructum illius non colligere? aut do-
mum instruere, & illic non habitare? Post dig-
nam enim satisfactionem credimus posse re-
dire ad honorem, Propheta dicente: *Numquid* « Psal. 40.
qui cadit, non adjiciet ut resurgat? Et: *Qui* «
aversus est, non revertatur? Idem & peccatori «
ait: *In quacunque die conversus ingemueris, sal-* « Ezech. 3.

Psal. 50. „ *vus eris.* Unde & Psalmista ait: *Cor mundum*
„ *crea in me Deus, & spiritum rectum innova in*
„ *visceribus meis. Ne projicias me &c.* Dum
„ enim petit ne abjiciatur pro lapsus culpa,
„ (Alienam quippe Rex simul & Propheta ra-
„ puisse uxorem se expavit) Propheta judicante
„ flagitium suum, pœnitentiam agens addidit:
„ *Redde mihi lætitiam salutaris tui; & spiritu*
„ *principali confirma me.* Si enim Deo dignam
„ pœnitentiam non feciſſet, nequaquam aliis
„ prædicaret: *Docebo iniquos vias tuas.* Dum
„ enim peccata sua prospexit Propheta mundata
„ per pœnitentiam, non dubitavit prædicando
„ castigare aliena. Et sic sacrificium semetipso
Ibid. „ offerre studuit cùm dicebat: *Sacrificium Deo*
„ *spiritus contribulatus.* Ad hæc ista sufficerent.
„ Sed omnis sententia, quò plùs sacræ scripturæ
„ testimoniis confirmatur, faciliùs creditur. De
Ezech. 18 „ hoc enim Propheta ait: *Nolo mortem peccato-*
„ *ris, sed magis ut convertatur & vivat.* De hoc
„ peccantibus dicitur: *Peccator in quacunque die*
„ *conversus ingemuerit, omnes iniquitates ejus in*
„ *oblivionem tradentur.* Si enim redemptor no-
„ ster, qui peccatores non perdere sed vivificare
„ venit, in oblivione delicta peccantium dere-
„ linquit, quis hominum condemnanda reser-
„ vet, cùm Apostolus dicat: *Si Deus justificat,*
„ *quis est qui condemnet?* Ad fontem misericordiæ
„ revertentes, evangelicam proferamus senten-
Luc. 15. „ tiam. *Gaudium est angelis*, inquit, *super uno*
„ *peccatore pœnitentiam agente plus quàm supra*
„ *nonaginta novem justis, qui non indigent pœni-*
„ *tentia. Et ovem perditam, nonaginta novem*
„ *non errantibus relictis, humero ad ovile reporta-*

vit. Si ovis errans poſt inventionem ad ovile reportatur, cur iſte poſt pœnitentiam ad Eccleſiæ miniſterium non revocetur? Quid eſt ergo gravius carnale delictum admittere, ſine quo non multi ſed pauci inveniuntur, aut filium Dei timendo negare? In quo peccato ipſum beatum Petrum principem Apoſtolorum, ad cujus nunc corpus indigni ſedemus, lapſum eſſe cognoſcimus. Sed poſt negationem pœnitentia ſecuta eſt, & poſt pœnitentiam miſericordia data: quia illum ab apoſtolatu non dejecit, qui antè ſe ipſum negare prædixit.

Tibi hæc, fili cariſſime, dicta ſufficiant, ut illum quem conſpicis delicta fletu delere, in conſpectu divinitatis non dubites miſericordiam conſequi: quia nullum peccantem reverſum deſpicit qui peccantes ſuo ſanguine redimere venit.

Hinc etiam beatus Auguſtinus ad Petrum Diaconum de fide ſcribens ait: Omni homini in hac vita eſſe poteſt utilis pœnitentia; quam quocunque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annoſus, ſi ex toto corde renuntiaverit peccatis præteritis, & pro eis in conſpectu Dei, non ſolùm corporis, ſed etiam cordis lacrymas fuderit, & malorum operum maculas bonis operibus diluere curaverit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophetico eloquio promittit dicens: *Si converſus fuerit & ingemuerit, ſalvus erit.* Et alio loco dicitur: *Fili, peccaſti? Non adjicias iterum; ſed de præteritis deprecare, ut tibi dimittantur.* Nunquam eſſet peccanti indicta pro peccatis deprecatio, ſi de-

Pœnit. Rhab. ibid.

Auguſt. in lib. de fide ad Petrum c. 3.

Eſa. 30.

Eccli. 21.

„ precanti non esset remissio concedenda. Sed
„ etiam pœnitentia peccatori tunc prodest, si
„ eam in Ecclesia catholica quis gerat, cui Deus
„ in persona beati Petri Apostoli ligandi solven-
„ dique tribuit potestatem dicens: *Quæ alliga-*
Matth. 18. „ *veris super terram, erunt ligata & in cœlis; &*
„ *quæ solveris super terram, erunt soluta & in*
„ *cœlis.* In quacunque igitur homo ætate veram
„ peccatorum suorum pœnitentiam egerit, &
„ vitam suam Deo illuminante correxerit, non
„ privabitur indulgentiæ munere: quia Deus, si-
Ezech. 33. „ cut per Prophetam dicit, non vult mortem
„ peccatoris, tantùm ut revertatur à via sua ma-
„ la, & vivat anima sua. Veruntamen nullus
„ hominum debet sub spe misericordiæ Dei in
„ suis diutiùs remanere peccatis, cùm & in ipso
„ corpore nemo velit sub spe futuræ salutis diu-
„ tiùs ægrotare. Tales enim, qui ab iniquitati-
„ bus suis recedere negligunt, & sibi de Deo ve-
„ niam repromittunt, nonnunquam ita præve-
„ niuntur repentino Dei furore ut nec conver-
„ sionis tempus nec beneficium remissionis in-
„ veniant. Ideo unumquemque nostrum sancta
Eccli. 5. „ scriptura prænonet dicens: *Ne tardaveris*
„ *converti ad Dominum, & ne differas de die in*
„ *diem. Subitò enim veniet ira ejus, & in tempe-*
„ *re vindictæ disperdet te.* Dicit etiam beatus
„ David: *Hodie si vocem ejus audieritis, nolite*
„ *obdurare corda vestra.* Cui quoque beatus Pau-
Hebr. 3. „ lus concordat his verbis: *Videte, fratres, ne*
„ *forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulita-*
„ *tis discedendi à Deo vivo; sed adhortamini*
„ *vosmetipsos per singulos dies, donec hodie cog-*
„ *nominatur, ut non obduretur quis ex vobis fal-*

lacia peccati. Obdurato igitur corde vivit qui « se non convertit, desperans de indulgentia « peccatorum, sive qui sic misericordiam Dei « sperat ut usque in finem vitæ præsentis in suo- « rum perversitate criminum remaneat. Proinde « diligentes misericordiam Dei, metuentésque « justitiam, nec de remissione peccatorum des- « peremus, nec remaneamus in peccatis, scien- « tes quia illa omnium hominum debita sit exa- « ctura æquitas justissimi judicis quæ non dimi- « serit misericordia clementissimi redemptoris. « Sicut enim misericordia suscipit absolvítque « conversos, ita justitia repellet & puniet obdu- « ratos. Hi sunt qui peccantes in Spiritum san- « ctum, neque in hoc seculo neque in futuro re- « missionem accipient peccatorum. «

Nam & de hoc Isidorus Hispalensis Episcopus ad inquisitionem Masonis Episcopi ita scribit dicens: Verùm quod sequenter venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in ejusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quòd alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post pœnitentiam, alibi post hujusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hæc enim diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officij gradus redire canon præcipit quos pœnitentiæ præcessit satisfactio. At contrà, hi qui neque à vitio corruptionis emendantur, atque hoc ipsum carnale peccatum, quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est diri- « Pœnit. Rhab. ibid.

„ menda utraque ſententia ut neceſſe ſit illos
„ reſtaurari in loco honoris qui per pœnitentiam
„ reconciliationem meruerunt divinæ pietatis.
„ Hi, nec immeritò, conſequuntur adeptæ dig-
„ nitatis ſtatum qui per emendationem pœni-
„ tentiæ recepiſſe noſcuntur vitæ remedium. Id
„ enim, ne fortè ſit magis ambiguum, divinæ
„ auctoritatis ſententia confirmetur. Ezechiel
„ enim Propheta ſub typo prævaricantis Hieru-
„ ſalem oſtendit, poſt pœnitentiæ ſatisfactio-
„ nem, priſtinum reſtaurari honorem poſſe:
Ezech. 16. „ *Confundere, ô Juda, & porta ignominiam*
„ *tuam.* Et poſt paululum. *Et tu*, inquit, *& fi-*
„ *lia tua revertimini ab iniquitate veſtra.* Quòd
„ dixit *confundere*, oſtendit poſt confuſionis &
„ deprecationis opus debere quemquam erubeſ-
„ cere & pro admiſſis ſceleribus verecundam
„ frontem humi proſtratam demergere, pro eo
„ quòd dignum confuſionis perpetraverit opus.
„ Deinde præcepit ut portet ignominiam depo-
„ ſitionis ſuæ, lugens cum humilitate quod pec-
„ caverit; ſicque revocari ſecundùm Prophe-
„ tam ad priorem ſtatum poterit.

„ Item Johannes Evangeliſta angelo Epheſi
„ Eccleſiæ inter cetera ſimile quiddam ſcribit:
Apoc. 2. „ *Memor eſto*, inquit, *unde ecideris, & age pœ-*
„ *nitentiam, & prima opera fac. alioquin veniam*
„ *tibi, & movebo candelabrum tuum de loco ejus.*
„ In angelo Eccleſiæ præpoſitum utique, id eſt,
„ ſacerdotem, oſtendit, juxta Malachiam, qui
Malach. 2. „ dicit: *Labia ſacerdotis cuſtodiunt ſcientiam,*
„ *& legem exquiram de ore ejus; quia angelus*
„ *Domini exercituum eſt.* Præpoſitus ergo lapſus
„ in vitium, per evangeliſtam monetur ut me-

mor sit unde ceciderit, & pœnitentiam agat, «
& prima faciat opera, ut non moveatur cande- «
labrum ejus. Nam candelabrum angeli doctri- «
na sacerdotalis vel honor potestatis, quem ge- «
stat, intelligitur, juxta quod scriptum est apud «
Samuelem in damnatione Heli: *Oculi ejus ca-* « 1. Reg. 3.
ligaverant, nec poterat videre lucernam Dei «
antequam extingueretur. Lucerna quippe Dei «
fuerat quando dignitate sacerdotali pollens, «
justitiæ claritate fulgebat; quam extinctam «
Propheta asserit, dum ob scelera filiorum sa- «
cerdotis potestatem meritorúmque lumen «
amisit. Candelabrum ergo sive lucerna sacer- «
dotis, quæ intelliguntur charismata honoris, «
tunc penitùs, juxta Johannem, extinguitur «
& movetur quando post delicti casum, negle- «
cta pœnitentia, admissa scelera non deflentur. «
Non enim dixit, *pro eo quòd cecidisti, movebo* «
candelabrum tuum de loco suo; sed: *nisi pœni-* «
tentiam egeris, movebo candelabrum tuum. Er- «
go quemque præpositum peccantem si præ- «
venerit pœnitentia delicti, utique sequetur & «
meriti. Et in proverbiis scriptum est: *Qui ab-* «
scondit scelera sua, non dirigetur. Qui confes- « Prov. 28.
sus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam con- «
sequetur. Nam & ipsum quòd canonum cen- «
sura post septem annos remeare pœnitentem «
in statum pristinum præcepit, non hoc electio- «
ne proprij arbitrij sancti patres, sed potiùs ex «
sententia divini judicij, sanxerunt. Nam legi- «
tur quòd soror Aaron Maria, dum obduratio- «
nis adversùs Moysen incurrisset delictum, il- «
lico stigmate lepræ perfusa est. Cùmque pete- «
ret Moyses ut emundaretur, præcepit eam «

„ Dominus extra caſtra ſeptem diebus egredi, &
„ poſt emundationem rurſus in caſtra admitti.
„ Maria ergo ſoror Aaron, caro intelligitur ſa-
„ cerdotis: quæ dum ſuperbiæ dedita ſordidiſſi-
„ mis corruptionum contagiis maculatur, extra
„ caſtra ſeptem diebus, hoc eſt, extra collegium
„ ſanctæ Eccleſiæ ſeptem annis projicitur; ubi,
„ poſt emundationem vitiorum, loci ſive priſti-
„ næ dignitatis recipiet meritum. Ecce, in quan-
„ tum valui, Concilij Ancyrani antiquam planè
„ & plenam auctoritate ſententiam ſacris teſti-
„ moniis explanavi, oſtendens eum poſſe reſtau-
„ rari proprio honore qui per pœnitentiæ ſatis-
„ factionem novit propria delicta deflere, eum
„ verò non poſſe reſtaurari qui nec luget quæ
„ agit & lugenda ſine ullo pudore religionis vel
„ timore divini judicij committit.] Hucuſque
„ Iſidorus.

Auguſt. epiſt. 50. „ Auguſtinus ad Bonifacium: Ut, inquit, in
„ Eccleſia ſanciretur ne quiſquam poſt alicujus
„ criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel
„ ad clericatum redeat, vel in clericatu maneat,
„ non deſperatione indulgentiæ, ſed rigore fa-
„ ctum diſciplinæ. Alioquin contra claves Ec-
„ cleſiæ datas diſputaretur, de quibus dictum
Matth. 16. „ eſt: *Quæ ſolveritis ſuper terram, erunt ſoluta*
„ *& in cælo.* Sed ne forſitan de criminibus ſpe
„ honoris eccleſiaſtici inumeſcens animus ſu-
„ perbè ageret pœnitentiam, ſeveriſſimè placuit
„ ut poſt actam de crimine damnabili pœniten-
„ tiam nemo ſit Clericus, ut deſperatione tem-
„ poralis altitudinis, medicina verior & major
„ eſſet humilitatis. Nam & David de criminibus
„ mortiferis egit pœnitentiam, & tamen in ho-

nore ſuo permanſit. Sed non ideo ſupervacua « putanda eſt poſterior diligentia; qui ubi ſaluti « nihil detrahebatur, humilitati aliquid addide- « runt, quò ſalus tutiùs muniretur, experti, « credo, aliquorum fictas pœnitentias per affe- « ctatas honorum potentias. Cogunt enim in- « venire multas medicinas multorum experi- « menta morborum. «

In Concilio Ilerdenſi cap. v. De his qui al- « Pœnit. tario deſerviunt, ſi ſubitò flenda carnis fragili- « R.hab. tate corruerint, & Domino reſpiciente dignè « ibid. pœnituerint, ita ut mortificato corpore cordis « contriti ſacrificium Deo offerant, maneat in « poteſtate Epiſcopi vel veraciter afflictos non « diù ſuſpendere vel defidioſos prolixiori tem- « pore ab Eccleſiæ corpore ſegregare; ita tamen « ut ſi officiorum ſuorum loca retineant, non « poſſint ad altiora officia ulteriùs promoveri. « Quòd ſi iterato velut canes ad vomitum rever- « ſi fuerint, non ſolùm dignitate officij careant, « ſed etiam ſanctam communionem non niſi in « exitu percipiant. «

Item in Concilio Carthaginenſi cap. XXVII, Pœnit. R.hab. ſcriptum eſt quòd Preſbyteri & Diaconi in ibid. graviore culpa convicti, manus impoſitionem tanquam laici nequaquam ſuſcipiant: Confir- « matum eſt ut ſi quando Preſbyter vel Diaco- « nus in aliqua graviore culpa convicti fuerint, « ob quam eos à miniſterio neceſſè eſt remove- « ri, non eis manus tanquam pœnitentibus im- « ponatur, vel tanquam fidelibus laicis; neque « permittendum eſſe ut rebaptizati ad clericatus « gradum promoveantur. «

De Presbyteris qui uxores acceperunt vel fornicati sunt.

CAP. XI.

Item de Presbyteris qui uxores acceperint, vel fornicati sunt, in Concilio Neocæsareensi

Regino lib. 1. c. 84. » cap. v. scriptum est: Presbyter si uxorem ac-
» ceperit, ab ordine deponatur; si verò fornica-
» tus fuerit, aut adulterium perpetraverit, am-
» pliùs pelli debet, & ad pœnitentiam redigi.

Item ex decretis Innocentij Papæ cap. XXVI.

Regino lib. 1. c. 88. » Propterea, quod dignum & pudicum & hone-
» stum est, tenere omnino Ecclesia debet, ut Sa-
» cerdotes & Levitæ cum uxoribus suis non coë-
» ant, quia ministerij quotidiani necessitatibus
» occupantur. Scriptum est enim: *Sancti estote,*
» *quia ego sanctus sum Dominus Deus vester.*
» Nam priscis temporibus de templo Dei Sacer-
» dotes anno vicis suæ non discedebant, sicut de
» Zacharia legimus, nec domum suam omnino
Decreta Innoc. l. c. 21. » tangebant. Quibus utique propter sobolis suc-
» cessionem uxoris usus fuerat relaxatus, quia
» ex alia tribu, & præter ex semine Aaron, ad
» sacerdotium nullus fuerat præceptus accedere.
» Quanto magis hi Sacerdotes vel Levitæ pudi-
» citiam ex die ordinationis suæ servare debent,
» quibus vel sacerdotium vel ministerium sine
» successione est, nec præterit dies quo vel à sa-
» crificiis divinis vel baptismatis officio vacent.
» Nam si Paulus ad Corinthios scribens ait, *Ab-*
» *stinete vos ad tempus, ut vacetis orationi*, &
» hoc utique laicis præcepit, multò magis sacer-
» dotes, quibus & orandi & sacrificandi jugiter

officium est, semper debent ab hujusmodi « consortio abstinere. Qui si contaminatus fue- « rit carnali concupiscentia, quo pudore vel sa- « crificare forsitan usurpabit; aut qua conscien- « tia quóve merito exaudiri se credit, cùm di- « ctum sit: *Omnia munda mundis; coinquinatis* « Tit. 1. *autem & infidelibus nihil est mundum.* «

Item in decretis Leonis Papæ cap. XVII. scriptum: Lex continentiæ eadem est altaris « Regino lib. ministris quæ Episcopis atque Presbyteris: « 1. c. 96. qui cùm essent laici sive lectores, licitè & uxo- « res ducere & filios procreatre potuerunt. Sed « cùm pervenerunt ad prædictos gradus, cœpit « eis non licere quod licuit. Unde ut de carnali « fiat spiritale conjugium, oportet eos nec di- « mittere uxores, & quasi non habeant, sic ha- « bere; quò & salva sit caritas connubiorum, & « cesset operatio nuptiarum. «

Item in Carthaginensi Concilio cap XXV. Aurelius Episcopus dixit. Addimus, fratres « Regino lib. carissimi, præterea cùm de quorumdam Cle- « 1. c. 92. ricorum, quamvis Lectorum, erga uxores « propria incontinentia referretur, placuit, « quod & diversis Conciliis confirmatum est, ut « Subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, « & Diaconi, & Presbyteri, sed & Episcopi, se- « cundùm priorum statuta, etiam ab uxoribus « se abstineant, ut tanquam non habentes esse « videantur. Quòd si non fecerint, ab ecclesia- « stico removeantur officio. Ceteros autem « Clericos ad hoc non cogi, nisi maturiori ætate. «

* *
*

De his qui pœnitentiam violantes rursum prævaricantur.

CAP. XII.

Concil. Aurel. I. c. XI. Pœnit. Rhab. c. 37.

In Concilio Aureliano cap. VII. scriptum » est de his qui pœnitentiam violant: Hi verò » qui susceptam pœnitentiam religionémque » suæ professionis obliti, ad sæcularia relabun- » tur, placuit eos à communione suspendi & ab » omnium catholicorum conviviis separari. » Quòd si post interdictum cum eo quisquam » præsumpserit manducare, & ipse communio- » ne privetur.

Pœn't. Rhab. ibid.

» In Concilio Toletano cap. LV. Quicunque » ex sæcularibus accipientes pœnitentiam se to- » tonderunt, & rursus prævaricantes laici effe- » cti sunt, comprehensi ab Episcopo suo, ad » pœnitentiam, ex qua recesserunt, revocentur. » Quòd si aliqui per pœnitentiam irrevocabiles » sunt, nec admoniti reverluntur, postea coram » Ecclesia anathemate condemnentur; non ali- » ter quàm hi qui de con si à parentibus fuerunt, » aut sponte sua, amissis parentibus, seipsos re- » ligioni devoverunt, & postea sæcularem habi- » tum sumpserunt, iidem à sacerdote deprehen- » si, ad cultum religionis, acta priùs pœniten- » tia, revocentur. Quòd si reverti non possunt, » apostatæ anathematis sententiæ subjiciantur. » Quæ forma servabitur etiam in viduis virgini- » búsque sacris ac pœnitentibus feminis quæ » sanctimonialem habitum induerunt, & postea » aut vestem mutaverunt, aut ad nuptias tran- » sierunt.

Ex decretis Siricij Papæ cap. x. De his verò « Decreta Siricij c. 5.
non incongruè dilectio tua apoſtolicam ſedem «
credidit conſulendam qui, acta pœnitentia, «
tanquam canes ac ſues ad vomitus priſtinos «
& volutabra redeuntes, & militiæ cingulum «
& lubricas voluptates & nova conjugia & in- «
hibitos denuo appetivere concubitus; quorum «
profeſſam incontinentiam generati poſt abſo- «
lutionem filij prodidere. De quibus etiam, «
quia ſuffugium non habent pœnitendi, id du- «
ximus decernendum, ut ſola intra Eccleſiam «
fidelibus oratione jungantur, ſacræ myſterio- «
rum celebritati, quamvis non mereantur, in- «
terſint, à dominicæ autem menſæ convivio ſe- «
gregentur; ut hac ſaltem diſtrictione correpti, «
& ipſi in ſe ſua errata caſtigent, & aliis exem- «
plum tribuant quatenus ab obſcœnis cupidita- «
tibus retrahantur. Quibus tamen, quia carna- «
li fragilitate cecidere, viatico munere, cùm «
ad Deum cœperint proficiſci, per communio- «
nis gratiam volumus ſubveniri. Quam for- «
mam & circa mulieres, quæ ſe poſt pœniten- «
tiam talibus pollutionibus devinxerunt, ſer- «
vandam eſſe cenſemus. «

Item in Concilio Arelatenſi cap. II. Pœni- «
tentes quæ defuncto viro aliis nubere præſum- «
pſerunt, vel ſuſpecta vel interdicta familiari- «
tate cum extraneo vixerunt, cum eodem ab «
Eccleſiæ limine arceantur. Hæc etiam de viro «
in pœnitentia poſito placuit obſervari. «

Quòd pœnitentibus in cœna Domini sit remittendum.

CAP. XIII.

Pœnit. Rhab. c. 35. Item ex decretis Innocentij Papæ cap. VII. » scriptum est : De pœnitentibus autem, qui si- » ve ex gravioribus commissis, sive ex leviori- » bus pœnitentiam gerunt, si nulla intervenit » ægritudo, quinta feria ante Paschа eis remit- » tendum Romanæ Ecclesiæ consuetudo de- » monstrat. Ceterùm de pondere æstimando de- » lictorum, sacerdotis est judicare, ut attendat » ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque » lacrymas corrigentis, ac tunc jubere dimitti » cùm viderit satis congruam satisfactionem. Si » quis autem in ægritudinem incidit, atque us- » que ad desperationem venerit, ei est ante tem- » pus Paschæ relaxandum, ne de seculo absque » communione discedat.

Quòd nulli ultima pœnitentia sit deneganda.

CAP. XIV.

Pœnit. Rhab. c. 38. In decretis Celestini Papæ cap. x v. scrip- tum est quòd nulli ultima pœnitentia sit dene- » ganda. Agnovimus enim pœnitentiam mo- » rientibus denegari, nec illorum desideriis an- » nui qui obitus sui tempore animæ suæ cupiunt » subveniri. Horremus, fateor, tantæ impieta- » tis aliquem reperiri ut de Dei pietate desperet, » quasi non possit ad se quovis tempore conver- » tenti succurrere, ac periclitantem sub onere » peccatorum hominem pondere, quo se ille ex- pedire

pedire desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est quàm morienti mortem addere, atque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere, cùm Deus, ad subveniendum paratissimus, invitans ad pœnitentiam, sic promittat: *Peccator in quacunque die conversus fuerit, peccata ejus non reputabuntur ei.* Et iterum: *Nolo mortem peccatoris, sed tantùm ut convertatur, & vivat.* Salutem ergo homini adimit quisquis mortis tempore pœnitentiam denegaverit. Et desperavit de clementia Dei qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse non credidit. Perdidisset latro in cruce præmium ad Christi dexteram pendens si illum unius horæ pœnitentia non juvisset. Cùm esset in pœna, pœnituit, & per unius sermonis professionem habitaculum paradisi, Deo promittente, promeruit. Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum mente potiùs æstimanda est quàm tempore, Propheta taliter hoc asserente: *Cùm conversus ingemueris, salvus eris.* Cùm ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti, cùm se obliget judici, cui occulta omnia noverit revelari.

Ezech. 18.

Regino lib. 1. c. 110.

Ut qui pro illicitis veniam petit, etiam à multis licitis se abstineat; nec tempore pœnitudinis lucra negotiationis exerceat.

CAP. XV.

In decretis Leonis Papæ cap. XXII. scriptum est quòd oporteat eum qui pro illicitis ve-

Pœnit. Rhab. c. 39.

niam poſcit, etiam à multis licitis abſtinere.
„ Aliud quidem eſt juſta debita repoſcere, aliud
„ propria perfectionis amore contemnere. Sed
„ illicitorum veniam poſtulantem oportet etiam
1. Cor. 6. „ à licitis abſtinere, dicente Apoſtolo: *Omnia*
„ *quidem licent; ſed non omnia expediunt.* Unde
„ ſi pœnitentes habent cauſam quam negligere
„ fortè non debeant, meliùs expedit eccleſiaſti-
„ cum quàm forenſe judicium.

Pœnit. Rhab. ibid. Item in eiſdem decretis cap. XXIII. ſcriptum eſt quòd pœnitenti nulla lucra exercere
Regino lib. 1. c. 313. „ conveniat negotiationis: Qualitas lucri negotiantem aut excuſat aut arguit, quia eſt honeſtus quæſtus & turpis. Veruntamen pœniten-
„ ti utilius eſt diſpendia pati quàm periculis ne-
„ gotiationis obſtringi. Quia difficile eſt inter
„ ementis & vendentis commercium non inter-
„ venire peccatum.

„ Iſidorus in libro officiorum: Hi qui pœni-
„ tentiam gerunt, capillos & barbam nutriant,
„ ut demonſtrent abundantiam criminum qui-
„ bus caput peccatoris gravatur. Capilli enim
„ pro vitiis accipiuntur, ſicut ſcriptum eſt: *Et*
„ *crinibus peccatorum ſuorum unuſquiſque con-*
„ *ſtringitur.*

Ne quis poſt pœnitentiam redeat ad militiam.

CAP. XVI.

Pœnit. Rhab. c. 40. Item in eiſdem decretis cap. XXIV. ſcriptum eſt quòd aliquis ad militiam ſecularem
„ poſt pœnitentiam redire non debeat: Contra-
„ rium eſt omnino eccleſiaſticis regulis poſt pœ-
„ nitentiæ actionem redire ad militiam ſecula-

rem, cùm Apoſtolus dicat : *Nemo militans Deo applicat ſeſe ſecularibus negotiis.* Unde non eſt liber à laqueis diaboli qui ſe militia mundana vult implicare. « 2. Tim. 2.

Quòd quibuſdam pœnitentibus priſtina concedantur conjugia.

CAP. XVII.

In Concilio Toletano ſcriptum eſt quòd quibuſdam pœnitentibus priſtina reddantur conjugia : Antiqui & ſanctiſſimi eſt patris ſententia Papæ Leonis ut is qui in ætate adoleſcentiæ poſitus, dum mortis formidat caſum, pervenerit ad pœnitentiæ remedium, ſi eſt jugatus, & fortè fuerit incontinens, ne poſtea adulterij incurrat lapſum, redeat ad priſtinum conjugium, quouſque poſſit adipiſci, temporis maturitate, ſtatum continentiæ. Quod nos de feminis judicamus, ſimiliter de viris cenſemus, non quidem generaliter & legitimè præceptum ; ſed conſtat à nobis pro humana fragilitate indultum, ea duntaxat ratione ut ſi is qui pœnitentiæ legibus non eſt deditus, antea ab hac vita diſceſſerit quàm ex conſenſu ad continentiam veniant, ſuperſtiti non liceat denuo ad uxoris tranſire amplexus; ſi autem illius vitæ extiterit ſuperſtes qui non accepit pœnitentis benedictionem, nubat, ſi continere non poteſt, & alterius uxoris conſortio fruatur. Quod de utroque ſexu pari modo à nobis manifeſtum eſt decerni ; ita videlicet ut in his omnibus ſacerdotis ordinatio expectetur, ut juxta quod ætatem aptam perſpe- Concil. Toler. 6. c. 8.

» xerit continentiæ, absolutionis vel districtio-
» nis tribuat legem.

De perjurio.

CAP. XVIII.

Perjurium in lege divina omnino prohibetur, dicente legislatore: *Non assumas nomen Domini Dei tui in vanum. Non enim insontem habebit eum Dominus qui assumpserit nomen Dei sui frustra.* Unde ipsa veritas dicit in evangelio: *Nolite jurare omnino, neque per cœlum, neque per terram*, &c. Hinc & in canone scriptum est: *Quicunque verò sciens se perjuraverit, annos septem se pœnitentiæ subdat, & ita deinceps ad communionem revertatur.*

Regino lib. 2. c. 324.

Item Ecbertus Anglorum Episcopus diffinit
» ita dicens: Qui juramentum in Ecclesia fece-
» rit, aut in evangelio, sive in reliquiis sancto-
» rum, septem annos. Alij judicant undecim.
» Si verò in manu Episcopi aut Presbyteri vel
» Diaconi, seu in cruce posita consecrata, unum
» annum pœniteat. Alij septem annos judicant.
» Et in cruce non consecrata, unum annum pœ-
» niteat; vel septem menses, ut alij judicant.
» Qui autem seductus ignorans, & postea cog-
» noscit, unum annum vel tres quadragesimas
» pœniteat. Si quis coactus, pro qualibet neces-
» sitate, tres quadragesimas. Alij annos tres;
» unum ex his in pane & aqua, ut alij judicant.
» Item perjurium, tres annos pœniteat. Qui sus-
» picatur quòd perjurus in juramentum ducitur,
» sed tamen per consensum jurat, duos annos
pœniteat.

Regino lib. 2. c. 331. & seq.

Regino lib. 2. c. 332.

Regino lib. 2. c. 326.

De Episcopis, sive Presbyteris, qui per pretium gradum & Ecclesiam acquisierunt.

CAP. XIX.

Sed quia in multis locis ab his qui per avaritiam terrenæ possessionis & ecclesiastici ordinis pretium dant ut terrenarum rerum sibi abundantiam inde acquirant, sæpe perjurium fit illis qui hoc scandalo decipiuntur, justum est ut illis qui hoc faciunt condicta vindicta retribuatur. Nam de talibus ita statutum est in canonibus.

In synodo Remensi cap. XXI. scriptum est: *Quicunque Presbyter per pretium gradum acquisierit, deponatur.* Ex Concilio Aurelianensi cap. X. *Ut nullus Presbyter ad introitum Ecclesiæ xenia det.* In Concilio Turonensi sive Moguntinensi cap. XV. scriptum est: Quicunque Presbyter per pretium Ecclesiam fuerit adeptus, omni modo deponatur; quoniam & ille contra ecclesiasticæ regulæ disciplinam agere dignoscitur. Item & ille deponatur qui alium Presbyterum legitimè ad Ecclesiam ordinatum per pecuniam expulerit, eámque sibi totaliter vendicaverit. quod vitium latè diffusum, summo studio emendandum est. Itémque interdicendum videtur Clericis, sive laicis, nè quis cuilibet Presbytero præsumat dare Ecclesiam sine licentia & consensu Episcopi.

« Conc. Tur. 3. c. 15.
« Conc. Moguntinus sub Rhab c. 12.
« Regino lib. 1. c. 318.
« Vide Capitulare Theodulfi c. 16.

* * *

De inceſtis conjunctionibus, & de eo qui filiolam ſuam vel matrem duxerit uxorem.

CAP. XX.

Pœnit. Rhab. c. 2. Regino lib. 2. c. 185.

De inceſtis autem conjunctionibus in Concilio Agathenſi cap. LXI. ita ſcriptum eſt: » Inceſtis conjugiis nihil prorsùs veniæ reſervamus, niſi cùm adulterium ſeparatione ſanaverint. Inceſtos verò nullo conjugij nomine cenſendos, quos etiam deſignare funeſtum eſt, hos eſſe cenſemus. Si quis relictam fratris, quæ penè priùs ſoror extiterat, carnali conjunctione violaverit. Si quis fratris germanam uxorem acceperit, ſi quis novercam duxerit, ſi quis conſobrinæ ſe ſuæ ſociaverit. Quod ita præſenti tempore prohibemus, ut ea quæ ſunt ante nos conſtituta non diſſolvamus. Si quis relictæ vel filiæ avunculi miſcetur, aut patris filiæ vel privignæ ſuæ concubitu polluitur. Sanè quibus conjunctio illicita interdicitur, habebunt ineundi melioris conjugij libertatem.

Pœnit. Rhab. ibid. Regino lib. 2. c. 191.

Item de iiſdem in Concilij Aurelianenſis cap. XIV. ſcriptum eſt: Ne frater ſuper torum defuncti fratris aſcendat, ne quiſquam, amiſſa uxore, ſorori audeat ſe ſociare. Quòd ſi fecerit, ab eccleſiaſtica diſtrictione feriatur.

Pœnit. Rhab. ibid.

Item de iiſdem in Concilio Ilerdenſi cap. IV. Qui ſe inceſti pollutione commaculant, placuit, quouſque in ipſo deteſtando & illicito carnis contubernio perſeverant, uſque ad Miſſam tantùm catechumenorum in Eccleſia permittantur; cum quibus etiam nec cibum

fumere ulli Chriſtianorum, ſicut Apoſtolus « jußit, oportet. «

Item de his in Ancyrano Concilio cap. XXIV. Quidam ſponſam habens, ſororem ejus violavit, & gravidam reddidit; poſtmodum deſponſatam ſibi duxit uxorem. Illa verò quæ corrupta eſt, laqueo ſe peremit. Omnes qui ejuſmodi fuerunt conſcij, decem annos in pœnitentiam redigantur ſecundùm canones conſtitutos. « Pœnit. Rhab. ibid. « Regino ibid. c. 192.

In decretis Siricij Papæ c. IV. Omnimodis prohibemus ne quis ſponſam alterius ducat uxorem: quia illa benedictio quam nupturæ ſacerdos imponit, apud fideles cujuſdam ſacrilegij inſtar eſt ſi ulla tranſgreſſione violetur.

Deſponſatas puellas, & poſt ab aliis raptas, placuit erui, & eis reddi quibus antè fuerant deſponſatæ, etiam ſi eis à raptoribus vis illa conſtiterit. « Regino lib. 2. c. 155.

De his quæ duobus fratribus nupſerint, vel qui duas ſorores uxores acceperint, in Neocæſareenſis Concilij cap. II. ita dictum eſt: Mulier ſi duobus fratribus nupſerit, abjiciatur uſque ad mortem. Veruntamen in exitu propter miſericordiam, ſi promiſerit quòd facta incolumis, hujus conjunctionis vincula diſſolvat, fructum pœnitentiæ conſequatur. Quòd ſi defecerit vir aut mulier in talibus nuptiis, difficilis erit pœnitentia in vita permanenti. « Pœnit. Rhab. c. 2.

Item de his qui duabus ſororibus copulantur in Elibertino Concilio cap. LXI. ita ſcriptum eſt: Si quis poſt obitum uxoris ſuæ ſororem ejus duxerit uxorem, & ipſa fuerit fidelis, quinquennium à communione placuit abſti- « Pœnitentiale Rhabani ibid.

» nere, nisi fortè velociùs dari pacem necessitas
» coëgerit infirmitatis.

Pœnit. Rhab. ibid. Item de muliere quæ duos fratres sumit in conjugio in canonibus Martini Episcopi sic

Collectio Martini Bracar. c. 75. » scriptum est: Si qua mulier duos fratres, aut
» si quis duas sorores duxerit, à communione ab-
» jiciantur usque ad mortem. In morte eis com-
» munio propter misericordiam detur. Si verò
» supervixerint communione accepta, & de in-
» firmitate convaluerint, agant plenam pœni-
» tentiam tempore constituto.

Canon. Apostolor. c. 19. » Qui duas in conjugium sorores acceperit,
» vel filiam fratris, Clericus esse non poterit.

Pœnit. Rhab. ibid. De eo verò quod interrogasti, si ille qui filiolam suam, quam de sacro fonte baptismatis

Regino lib. 2. c. 196. suscepit, & de eo qui concubuit cum commatre sua spirituali, & de illo qui filium suum baptizavit, & cujus uxor eum de fonte suscepit, si postea in tali copulatione permanere possent, omnino illicitum esse judicamus. Nam in Concilio Mogontiensi cap. LV. de talibus scriptum est: Nullus proprium filium aut
» filiam à fonte baptismatis suscipiat, nec filio-
» lam nec commatrem suam suscipiat uxorem,
» nec illam cujus filium aut filiam ad confirma-
» tionem duxerit. Ubi autem factum fuerit, se-
» parentur.

Regino lib. 2. c. 197. » Item in synodo Mogontiensi cap. LVI. Si
» quisquam viduam uxorem duxerit, & postea
» cum filiastra sua fornicatus fuerit, seu duabus
» sororibus nupserit, aut si qua duobus fratribus
» nupserit, seu cum patre & filio, tales copula-
» tiones anathematizari & disjungi præcipimus,
» nec unquam amplius conjugio copulari, sed

ſub magna diſtrictione fieri. «

Quàm deteſtabile & quàm execrabile ſcelus ſit unicuique Chriſtiano filiolam ſuam ſibi ad libidinem jungi teſtatur ſanctus Gregorius Papa in dialogis ſuis; ubi refert quendam hominem conſtupraſſe filiolam ſuam, & tribus diebus reſervatum eſſe ad ſatisfactionem pœnitendi. Sed ille miſer, ſperans peccatum ſuum aut latere Deum aut oblivioni miſericorditer datum, neglexit pœnitentiam agere. Sed non longè pòſt miſerabili morte correptus expiravit, ita ut ſepulchrum ejus igne conſumeretur. In hoc opere apparuit ineffabilis Dei clementia, quæ ipſum hominem reſervare voluit ad indulgentiam, ſi ille non tardaret converti. Regino lib. 2. c. 198.

Item in ſynodo Mogontienſi de inceſtis conjugiis ſcriptum eſt: Si quis fornicatus fuerit cum duabus ſororibus, vel cum noverca « ſua, vel cum ſorore ſua, vel cum amita ſua, « vel cum commatre ſua, vel cum filiola ſua, « quam de fonte baptiſmatis ſuſcepit, vel ante « Epiſcopum ad confirmationem tenuit, vel ſi « qua mulier ſimili modo fornicata fuerit, ab- « ſtineat ſe ab ingreſſione domus Dei uno anno; « & eodem anno, niſi feſtis diebus & præcipuis, « ſolummodo pane & aqua & ſale utatur, arma « pugnatoria non ferat, oſculum nulli præbeat, « ſacrificium, niſi proviatico, minimè ſumat; « ſex deinde annis ingrediatur domum Dei; ſed « carnibus & vino ac ſicera minimè utatur, « niſi feſtis præcipuiſque diebus. De armis verò « vel oſculo ſive ſacrificio ſicut ſuprà dictum « eſt faciat. Poſtea verò duobus annis, quando « Regino lib. 2. c. 199.

» carne veſcitur, à potu omni qui poteſt ine-
» briare ſe contineat. Quem potum ſi biberit,
» non carne veſcatur abſque præcipuis feſtis
» diebus. De armis vel oſculo & ſacrificio mo-
» dum teneat jamdictum. Inde uſque ad obitum
» ſuum, niſi prædictis feſtis diebus, à carne ab-
» ſtineat tres legitimas ferias in omni hebdoma-
» da, & tres quadrageſimas in anno legitimè cu-
» ſtodiat. De armis verò ſicut jam dictum eſt fa-
» ciat, & nunquam conjugio copuletur. Hæc
» eadem pœnitentia imponenda eſt parricidis,
» vel fratricidis, vel conſanguineis, necnon &
» his qui ſponte per fraudem & avaritiam ho-
» minem innoxium occidunt. quod Theodiſca
» lingua morchidum dicitur.

De his qui adulterium committunt.

CAP. XXI.

Pœnit. Rhab. c. 3.] Adulterium autem non ſolùm lex damnat, ſed etiam evangelica auctoritas omnino fieri vetat. Unde & ſancti patres, magiſterio cœleſti imbuti, de hoc quid ſervandum ſit ſanxerunt. Nam in Concilio Ancyrano cap. XVII.

Regino lib. 2. c. 99. » ſcriptum eſt: Si cujus uxor adulterata fuerit,
» vel ſi ipſe adulterium commiſerit, ſeptem an-
» nis in pœnitentia completis, oportet eos per-
» fectionem ſecundùm priſtinos gradus con-
» ſequi.

Pœnit. Rhab. ibid. Item in Africano Concilio cap. LXIX. de his qui uxores, aut quæ viros dimittunt, ut

Regino lib. 2. c. 104. » maneant ſic, ita ſcriptum eſt: Placuit ut ſe-
» cundùm evangelicam & apoſtolicam diſcipli-
» nam, ut neque dimiſſus ab uxore, nec dimiſſa

à marito, alteri conjungantur, ſed ita maneant, « aut ſibimet reconcilientur. Quòd ſi contemp- « ſerint, ad pœnitentiam redigantur. «

Item in decretis Innocentij Papæ cap. XXIV. « Pœnit. Rhab. ibid.
ſcriptum eſt quòd viri cum adulteris feminis « Regino lib. 2. c. 139.
non conveniant: Et illud deſiderandum eſt « ſciri cur communicantes viri cum adulteris « uxoribus non conveniant, cùm contrà uxores « in conſortio adulterorum virorum manere vi- « deantur. Super hoc Chriſtiana religio adulte- « rium in utroque ſexu pari ratione condemnat. « Sed viros ſuos mulieres non facilè de adulterio « accuſant. Non enim habent latentia peccata « vindictam. Viri autem liberiùs uxores adulte- « ras apud ſacerdotes deferre conſueverunt. Et « ideo mulieribus, prodito earum crimine, com- « munio denegatur. Virorum autem latente « commiſſo, non facilè aliquis ex ſuſpicionibus « abſtinetur. Qui utique ſubmovebitur, ſi ejus « flagitium detegatur. Cùm ergo par cauſa ſit, « interdum, probatione ceſſante, vindictæ ra- « tio conquieſcit. «

Item in ejuſdem Papæ decretis cap. XXVII. « Pœnit. Rhab. c. 3.
ſcriptum eſt: De his etiam requiſivit dilectio « Regino lib. 2. c. 101.
tua qui interveniente repudio, alij ſe matrimo- « nio copularunt: quos in utraque parte adulte- « ros eſſe manifeſtum eſt. Qui verò vel uxore « vivente, quamvis diſſociatum videatur eſſe « conjugium, ad aliam copulam feſtinarunt, ne- « que poſſunt adulteri non videri, in tantum ut « etiam hæ perſonæ quibus tales conjuncti ſunt, « etiam ipſæ adulterium commiſiſſe videantur, « ſecundùm illud quod legimus in evangelio: « *Qui dimiſerit uxorem ſuam, & duxerit aliam,* «

» *mœchatur; & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.*
» Et ideo omnes à communione abſtinendos.
» De parentibus autem & propinquis eorum ni-
» hil tale ſtatui poteſt, niſi ſi incentores illiciti
» conſortij fuiſſe detegantur.

Pœnit. Rhab. c. 3. In Concilio quoque Elibertino cap. IX. de feminis quæ adulteros maritos reliquerunt,

Regino lib. 2. c. 103. » & aliis nubunt, ſcriptum eſt: Femina fidelis
» quæ adulterum maritum reliquerit fidelem,
» & alij nubit, prohibeatur ne ducat. Si duxe-
» rit, non priùs accipiat communionem, niſi
» quem reliquit, de ſeculo exierit; niſi fortè ne-
» ceſſitas infirmitatis dare compulerit.

De his qui mœchantur.

CAP. XXII.

Pœnit. Rhab. c. 4. Item in Concilio Elibertino cap. XXX. de
» mœchis ſcriptum eſt: Subdiaconos eos ordi-
» nari non debere qui in adoleſcentia ſua fuerint
» mœchati, eò quòd poſtmodum per ſurreptio-
» nem ad ulteriorem gradum forſitan promove-
» bantur. Qui autem ſunt in tempore præterito
» ordinati, amoveantur.

Pœnit. Rhab. ibid. Item in eodem Concilio cap. XXXL. de adoleſcentibus qui poſt lavacrum mœchantur:
» ſcriptum eſt: Adoleſcentes qui poſt fidem la-
» vacri ſalutaris fuerint mœchati, cùm duxerint
» uxores, acta legitima pœnitentia, placuit ad
» communionem eos admitti.

Pœnit. Rhab. ibid. Item in eodem Concilio cap. XLVII. de eo qui uxorem habens, ſæpius mœchatur, ſcrip-

Regino lib. 2. c. 137. » tum eſt: Si quis fidelis habens uxorem, non
» ſemel, ſed ſæpe, fuerit mœchatus, in fine

mortis est conveniendus. Quòd si se promiserit cessaturum, detur ei communio. Si resuscitatus, rursus mœchatur, placuit ulteriùs non ludere eum de communione pacis.

De virginibus sacratis sive secularibus, si mœchaverint.

CAP. XXIII.

Item in Concilio eodem cap. XIII. de virginibus sacratis scriptum est, si mœchaverint: Virgines quæ se Deo dicaverint, si pactum perdiderunt virginitatis, atque eidem libidini inservierint, non intelligentes quid amiserint, placuit nec in finem eis dandam esse communionem. Quòd si semel persuasæ ad infirmi corporis vitia lapsæ, tempore vitæ suæ hujusmodi feminæ egerint pœnitentiam, ut abstineant se à coïtu, placuit eas in finem communionem accipere debere. Pœnit. Rhab. c. 4.

Item in eodem de virginibus secularibus, si mœchatæ fuerint: Virgines quæ virginitatem suam non custodierint, si eosdem qui eas violaverunt duxerint & tenuerint maritos, eò quòd solas nuptias violaverunt, post annum sine pœnitentia reconciliari debebunt. Vel si alios cognoverint viros, eò quòd mœchatæ sint, placuit post quinquennij tempora, acta legitima pœnitentia, admitti eas ad communionem. Pœnit. Rhab. ibid. Regino lib. 2. c. 151.

Item in Concilio Ancyrano cap. IX. de his quæ virginitatem professæ sunt, & de his quæ sub sororis habitu cum aliquibus commorantur, scriptum est: Quotquot virginitatem pro- Pœnit. Rhab. ibid. Concil. Ancyr. c. 18.

» mittentes, irritam faciunt ſponſionem, inter
» bigamos computentur. Virgines autem quæ
» tanquam ſorores cum viris habitare volunt,
» ab eorum conſortio prohibemus.

De his qui ſe ſacris virginibus ſociant; & de virginibus non velatis, ſi mœchaverint.

CAP. XXIV.

Pœnit. Rhab. c. 5. In decretis Gelaſij Papæ cap. xx. de his qui ſe ſacris virginibus ſociant ſcriptum eſt:
» Virginibus ſacris temerè ſe quoſdam ſociare
» cognovimus, & poſt dicatum Deo propoſitum
» inceſta fœdera ſacrilegáque miſcere: quos
» protinus æquum eſt à ſacra communione de-
» trudi, & niſi per publicam probatámque pœ-
» nitentiam omnino non recipi. At his viaticum
» certè de ſeculo tranſeuntibus, ſi tamen pœni-
» tuerint, non negetur.

Pœnit. Rhab. ibib. Item in decretis Innocentij Papæ cap. xx. de virginibus non velatis, ſi deviaverint, ſcri-
» ptum eſt: Hæ verò quæ necdum ſacro vela-
» mine tectæ, tamen in propoſito virginali ſem-
» per ſe ſimulaverunt permanere, licèt velatæ
» non ſint, ſi fortè nupſerint, his agenda ali-
» quanto tempore pœnitentia eſt: quia ſponſio
» earum à Domino tenebatur. Nam ſi inter ho-
» mines ſolet bonæ fidei contractus nulla ratio-
» ne diſſolvi, quanto magis iſta pollicitatio,
» quam cum Deo pepigit, quomodo ſolvi ſine
» vindicta poterit. Nam ſi Apoſtolus illas quæ à
» propoſito viduitatis diſceſſerunt dixerat habe-
» re damnationem, quia primam fidem irritam
» fecerunt, quanto potiùs virgines quæ prioris

promissionis fidem frangere sunt conatæ? «

De his quæ inter se fornicantur; & de his quæ semen virorum suorum, pro libidine, cibo vel potui miscent.

CAP. XXV.

De feminis quæ inter se fornicantur in Ancyrano Concilio scriptum est: Si mulier cum « Regino lib. 2. c. 363. Ivo parte 9. c. 87.
mulière fornicata fuerit, annos tres pœniteat. «
Item: Si mulier more fornicationis ad alteram «
conjunxerit, tres annos sicut fornicator pœni- «
teat. Sic & illa quæ semen viri sui in cibo mis- «
cens, ut inde plus ejus amorem accipiat, pœ- «
niteat. Mulier sola, si cum seipsa coïtum ha- «
beat, tres annos pœniteat. «

De his qui se gentilibus vel Judæis junxerunt.

CAP. XXVI.

Item de his quæ se gentilibus vel Judæis junxerunt in Concilio Arelatensi scriptum est: Puellæ fideles, quæ gentilibus junguntur, pla- «
cuit ut aliquanto tempore à communione se- «
parentur. «

Item in Concilio Elibertino cap. LXXVIII. de fidelibus conjugatis, si cum Judæa vel gentili mœchaverint, scriptum: Si quis fidelis ha- « Regino lib. 2. c. 141.
bens uxorem cum Judæa vel gentili fuerit «
mœchatus, à communione arceatur. Quòd si «
alius eum duxerit, post quinquennium, acta «
legitima pœnitentia, poterit dominicæ com- «
munioni sociari. «

De his qui cum Judæis vescuntur.

CAP. XXVII.

Pœnit. Rhab. c. 26. Item in Concilio Elibertino de Christianis » qui cum Judæis vescuntur scriptum est: Si ve- » rò quis Clericus vel fidelis cum Judæis cibum » sumpserit, placuit eum à communione absti- » neri, ut debeat emundari.

Pœnit. Rhab. ibid. Item in Concilio Toletano cap. XIV. scrip- » tum de Judæis: Suggerente Concilio id glo- » riosissimus Dominus noster canonibus inseri » præcepit, ut Judæis non liceat Christianas ha- » bere uxores, vel concubinas, neque mancipium » Christianum in usus proprios comparare; sed » filios qui ex tali conjugio nati sunt assumendos » esse ad baptismum. Nulla officia publica eos » opus est agere per quæ eis occasio præbeatur » pœnam Christianis inferre. Si qui verò Chri- » stiani ab eis Judaïsmi ritu maculati sunt, vel » etiam circumcisi, non reddito pretio, ad liber- » tatem & religionem redeant Christianam.

De his qui uxorem simul & concubinam habent.

CAP. XXVIII.

Pœnit. Rhab. c. 10. Item de his qui uxorem habent, si concubi- nam habuerint, in Concilio Toletano cap. » XVII. scriptum est: Si quis habens uxorem » fidelis, si concubinam habeat, non communi- » cet. Ceterùm is qui non habet uxorem, & pro » uxore concubinam habet, à communione non » repellatur. tantùm ut unius mulieris, aut uxo- »

ris,

ris, aut concubinæ, ut ei placuerit, sit conjunctione contentus. Aliàs verò vivens abjiciatur donec desinat & ad pœnitentiam revertatur.

De conjugatis qui nubere non possunt.

CAP. XXIX.

Quòd autem interrogasti de his qui matrimonio conjuncti sunt & nubere non possunt, si ille aliam vel illa alium ducere possit, non cum auctoritate, sed de quorundam statutis respondemus, in quibus scriptum est: Vir & mulier si se conjunxerint matrimonio, & postea dixerit mulier de viro quòd non possit ei nubere, si potest probare per justum judicium quòd verum sit, accipiat alium. Regino lib. 2. c. 242.

De his quæ menstruum sanguinem aliis in cibo vel potu dant. & de his qui magicam artem divinatione & augurio observant.

CAP. XXX.

De his etiam super quibus interrogasti, id est, de illa femina quæ menstruum sanguinem suum miscuit cibo vel potui, & dedit viro suo ut comederet, & de illa quæ semen viri sui in potu bibit, & de ea quæ testam hominis combussit igni, & viro suo dedit pro infirmitate vitanda, quali pœnitentia sint plectendæ; ut nobis videtur, tali sententia feriendi sunt sicut magi & arioli, qui magicam artem exercuisse noscuntur. Nam de his qui magicam artem Regino lib. 2. c. 362. Burchard. lib. 19. c. 152. Regino lib 2. c. 360. 361.

exercent, & auguria attendunt, & divinationes obſervant, Theodori Archiepiſcopi gentis Anglorum conſtitutiones habemus, in quibus » ſcriptum eſt: Qui immolat dæmoniis in minimis, unum annum pœniteat. Qui verò in magnis, decem annos pœniteat. Mulier ſi qua ponit filiam ſuam ſupra tectum vel in fornacem pro ſanitate febris, ſeptem annos pœniteat. Qui ardere facit grana ubi mortuus eſt homo pro ſanitate viventium & domus, quinque annos pœniteat. Si mulier incantationes vel divinationes fecerit, unum annum vel tres quadrageſimas vel quadraginta dies juxta qualitatem culpæ pœniteat.

Regino lib. 2. c. 357.

De hoc in Concilio Ancyrano cap. XXII. » dicitur: Qui auguria, auſpicia, ſive ſomnia, vel divinationes quaſlibet ſecundùm mores gentium obſervant, aut in domos ſuas hujuſmodi homines inducunt in exquirendis aliqua arte maleficis, aut ut domos ſuas luſtrent; hi, ſi de clero ſunt, abjiciantur; ſi verò ſeculares, quinquennio pœniteant. Qui cibum immolatum comederit, & deinde confeſſus fuerit, ſacerdos conſiderare debet perſonam, in qua ætate, vel quomodo edoctus, aut qualiter contigerit. Et ita auctoritas ſacerdotalis circa infirmum moderetur, & in omni pœnitentia ſemper, & confeſſionem omnino, in quantum Deus adjuvare dignetur, cum omni diligentia conſervetur.

§ † §

De ſortilegis & auguribus..

CAP. XXXI.

Item in Concilio Agathenſi de ſortilegis vel augurium ſervantibus ſcriptum eſt: Ne de eo fortaſſe videatur omiſſum quod maximè fidem catholicæ religionis infeſtat, quòd aliquanti Clerici ſive laici ſtudent auguriis, & ſub nomine fictæ religionis, qua ſanctorum ſortes divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcumque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. Hoc quicunque Clericus vel laicus detectus fuerit vel conſulere vel docere, ab Eccleſia habeatur extraneus. Pœnit. Rhab. c. 23.

De his qui fornicantur irrationabiliter.

CAP. XXXII.

Item in Concilio Ancyrano cap. XV. ſcriptum eſt de his qui irrationabiliter, id eſt, cum pecoribus & maſculis fornicantur: De illis qui irrationabiliter verſati ſunt ſive verſantur, quotquot ante vigeſimum ætatis annum tale crimen commiſerint, XVI. annos acta pœnitentia, communionem mereantur orationum. Deinde quinquennio in hac communione durantes, tunc demum oblationis ſacramenta contingant. Diſcutiatur autem vita eorum, quales tempore pœnitudinis extiterint; & ita miſericordiam conſequantur. Quòd ſi inexplebiliter his hæſere criminibus, ad agendam pœnitentiam prolixiùs tempus inſumant. Pœnit. Rhab. c. 6. Regino lib. 2. c. 255.

» Quotquot autem poſt viginti annos ætatis,
» uxores habentes, in hoc peccato prolapſi ſunt,
» viginti quinque annos pœnitentiam agentes,
» ad orationis communionem recipiantur : in
» qua quinquennio durantes, tunc oblationis
» ſacramenta percipiant. Quòd ſi & uxores ha-
» bentes, & tranſcendentes quinquageſimum
» ætatis annum, ita deliquerint, ad exitum vitæ
» communionis gratiam conſequantur.

Pœnit. Rhab. ibid. Regino ibid c. 256.

» Item in eodem Concilio cap. XVI. Eos qui
» irrationabiliter vixerint, & lepra inuſti crimi-
» nis alios polluerint, præcepit ſancta ſynodus
» inter eos orare qui ſpiritu periclitantur im-
» mundo.

De euchariſtia.

CAP. XXXIII.

Iſta ſententia contraria eſt ſententiis Clementis Papæ & aliorũ multorum ſanctorum patrum, qui dicunt corpus Domini non cum ceteris communibus cibis per aqualiculos in ſeceſſum mitti.

Quòd autem interrogaſtis utrum euchariſtia, poſtquam conſumitur, & in ſeceſſum emittitur more aliorum ciborum, iterum redeat in naturam priſtinam quam habuerat antequam in altari conſecraretur, ſuperflua eſt hujuſmodi quæſtio, cùm ipſe ſalvator dixerit in evangelio : *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur.* Sacramentum corporis & ſanguinis id eſt ex rebus viſibilibus & corporalibus conficitur ; ſed inviſibilem tam corporis quàm animæ efficit ſanctificationem. Quæ eſt enim ratio ut hoc quod ſtomacho digeritur, & in ſeceſſum emittitur, iterum in ſtatum priſtinum redeat, cùm
» nullus hoc unquam fieri aſſeruerit ? Nam qui-

dam nuper de ipso sacramento corporis & sanguinis Domini non rite sentientes dixerunt hoc ipsum corpus & sanguinem Domini quod de Maria virgine natum est, & in quo ipse Dominus passus est in cruce, & resurrexit de sepulchro, [idem esse quod sumitur de altari.] Cui errori, quantum potuimus, ad Egilum Abbatem scribentes, de corpore ipso quid verè credendum sit aperuimus. Dicit enim de corpore & sanguine suo Dominus in evangelio: *Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in æternum. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam.* Hanc ergo vitam non habet qui illum panem non manducat nec istum sanguinem bibit. Nam illam temporalem vitam sine illo homines utcunque in hoc seculo habere possunt qui non sunt per fidem in corpore ejus, æternam verò nunquam, quæ sanctis promittitur. Ne autem putarent sic in isto cibo & potu, quem carnaliter sumunt, & spiritaliter non intelligunt, in fide promitti vitam æternam ut qui * eam sumerent, nec anima nec corpore morerentur, huic cogitationi dignatus est occurrere. Nam cùm dixisset, *Qui manducat carnem meam & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, continuò subjecit & dixit: *Ego resuscitabo eum in novissimo die*, ut habeat interim secundùm spiritum vitam æternam. In novissimo ergo die, quando anima incorruptum corpus suscipiet, tunc anima

* eum

& corpus cujuſcunque ſancti in unum ſociata habebunt vitam æternam, quia adunantur ſimul caput & membra. Et ſic totum corpus Chriſti gaudebit in perpetuum. *Caro enim mea verè eſt cibus, & ſanguis meus verè eſt potus.* Cùm enim cibo & potú id appetant homines ut non eſuriant neque ſitiant, hoc veraciter non præſtat niſi iſte cibus & potus, qui eos à quibus ſumitur immortales & incorruptibiles facit, id eſt, ſocietas ipſa ſanctorum, ubi pax erit & unitas plena atque perfecta.

De reſtitutione Ebonis Epiſcopi.

CAP. XXXIV.

De Ebonis autem Remenſis Epiſcopi depoſitione atque reſtitutione non neceſſe eſſe æſtimo tuæ interrogationi reſpondere. Videant illi qui hoc egerunt utrum juſtè an injuſtè hoc fecerint. Ego, dum in epiſcopatu Moguntienſis Eccleſiæ indignus conſtitutus ſum, inveni eum in Hiltineshaim in Saxonia epiſcopalem ſedem habere. Nec eum prohibui præſulis officium gerere, quia audivi ab apoſtolica ſede in locum ſuum reſtitutum eſſe. ſícque ad finem vitæ in ſuo officio remanſit. Rogantibus autem quibuſdam fratribus, Hincmaro Epiſcopo nuper pro hoc ipſo epiſtolam direxi: quia audivi eum illos quos Ebo poſt reſtaurationem ſuam conſecravit, à ſacerdotali atque clericali officio removiſſe. Poſtquam autem mihi inde reſponſum opportunum redditum fuerit, tibi intimare curabo.

EPILOGUS.

Hæc igitur tibi, ſancte frater, juxta poſtulationem tuam ad interrogata, quantum ægritudo infirmi corporis mei ſinebat, & commoditas temporis permiſit, juxta ſanctorum canonum inſtituta & ſanctorum patrum ſententias reſpondere curavi. Tu autem, qui ſoſpes & multorum librorum copiam adquirere & legere vales, ſi quid melius & congruentius invenire poteris, meæ parvitati in epiſtolari ſcriptura intimare non graveris.

FINIS.

STEPHANI BALUZII TUTELENSIS NOTÆ AD REGINONEM.

STEPHANI BALUZII TUTELENSIS NOTÆ AD REGINONEM.

REGINONEM patria Germanum fuiſſe ſcribit Trithemius, ex conjectura, ut opinor. Videbat enim eum monachum & Abbatem fuiſſe Prumienſis monaſterij in diœceſi Trevirenſi, quod *cum omnibus villis dominicatis & vaſſallorum* additum regno Germaniæ fuerat ex pactis initis anno DCCCLXX. inter Karolum Calvum Franciæ occidentalis Regem & Ludovicum Regem Franciæ orientalis, id eſt, Germaniæ, ut patet ex titulo XXXVII. Capitulorum ejuſdem Karoli. Per ea tempora Normanni, Galliæ Germaniæque vaſtatores, regnum Arnulphi, qui Karlomanno Ludovici filio, patri autem ſuo, ſucceſſerat, ingreſſi anno octingenteſimo nonageſimo ſecundo, ad monaſterium Prumienſe tandem pervenerunt. Ei tunc præerat Farabertus Abbas. Hic ergo aliqua monachorum ſuorum parte comitatus, cedens tempori, ſe in fugam contulit. Qui in monaſterio deprehenſi fuerunt, omnes vel trucidati vel in captivitatem abducti à barbaris ſunt. Ij deinde expugnato direptóque vicino quodam caſtro, cum ingenti præda ad claſſem regreſſi, oneratis navibus, cum omnibus

copiis, ut Regino ſcribit in libro ſecundo Chronicorum, tranſmarinas repetunt regiones, id eſt, Franciam occidentalem. Accepta ea calamitate Farabertus, victus propterea tædio rerum humanarum, abdicare ſe magiſtratu conſtituit. Tum temporis iſtud non licebat niſi cum auctoritate Principum, quòd omnia monaſteria in eorum poteſtate eſſent, uti diximus ad epiſtolam XXIX. Lupi Ferrarienſis. Itaque quoties monaſterij cujuſpiam Abbas exceſſerat è vivis, aut ab adminiſtratione recedebat, Rex in cujus ditione conſtitutum erat monaſterium, novum Abbatem in locum ejus ſubſtituebat. Aliud obtinebat ſi regali auctoritate, id eſt, diplomate ac privilegio, tributa erat monaſterio facultas eligendi Abbatem. Nam eo caſu monachi poterant eligere Abbatem; neque dabatur è palatio. Farabertus igitur acceſſit ad Regem Arnulphum; & cùm impetraſſet ab eo de relinquendo regimine monaſterij Prumienſis, ſponte deſeruit curam paſtoralem. Habebant autem monachi Prumienſes, ut ex Reginone diſcimus, *regalem auctoritatem*, id eſt, diploma regium, quo illis conceſſum erat uti ex ſe eligere poſſent Abbatem. Coacto itaque conventu, monachorum ſuffragia vocéſque in Reginonem convenerunt; virum, ut colligitur ex libris ejus de diſciplinis eccleſiaſticis, digniſſimum ea cura, digniſſimum ea dignitate. Verùm quia nihil tanto ac tam mirifico conſenſu agitur inter mortales quin aliquos ſemper habeat repugnantes & obtrectantes, poſt aliquot exinde annos, æmulorum ſuorum artibus, ut ipſe tradit, dejectus eſt, anno nimirum octingenteſimo nonageſimo nono. Omnino autem par eſt exiſtimare factum iſtud eſſe auctoritate Principis. Abbates enim tum & diù pòſt deponebantur à Principibus abſque ſynodali juſſione, ſola ipſorum auctoritate, ut pluribus probari poſſet. Aggreſſus erat Regino narrationem iſtius ſuæ calamitatis in libro ſecundo Chronicorum. Quo caſu factum ſit ut illa non pervenerit uſque ad hæc ultima tempora, perieritne monachorum Prumienſium arte & induſtria, ne, quieſcente jam extinctáque invidia, tantæ infamiæ memoria ſupereſſet, an quia Regino deſtinata non compoſuit, ſeu quia ea narratio periit injuria temporum, difficile dictu eſt. Unum affirmare li-

cet, lacunam in hoc loco esse apud Reginonem. Inquirenti autem mihi in causas dejectionis hominis tam excellentis nihil probabilius occurrit quàm amor veteris disciplinæ, fastidiosum illum ac gravem monachis suis fuisse ob nimiam mentionem veterum regularum, adeóque eorum odia promeritum esse justissima de causa. Quid enim iniquius aut indignius, quid insulsius, quàm ut eo tempore quo miseri homines bellis domesticis & externis afflicti erant, eorum quies post tot mala turbaretur etiam importunissima rerum vanarum commemoratione, in nullum rei publicæ aut privatæ usum? Causati ergo apud Principem, qui tum adhuc erat Arnulphus, Abbatem Reginonem monasterio suo inutilem ac damnosum esse, ut nimis deditum studiis literarum, bonum monachum, ut de Balduino Cantuarienſi Archiepiscopo dicebat olim Giraldus Cambrenſis, sed malum Abbatem, qui nec præesse sciat nec prodesse, illum hinc removeri & alium in loco ejus postularunt substitui. Ne quis verò existimet me in hac conjectura oberrare, neque eam potuisse esse monachorum Prumiensium dementiam ac furorem ut Abbatem suum ob hoc oderint quia literarum studiis deditus erat, ostendam me verum dicere exemplo valde illustri ejusdem seculi, quod editum est in persona magni viri Rhabani Mauri Abbatis Fuldenſis in eodem Germaniæ regno. Expulsum illum atque ejectum è monasterio suo fuisse anno DCCCXLII. docuit nos auctor Chronici Hildesheimenſis, & aliunde illum eo anno reliquisse regimen monasterij Fuldenſis probavimus certissimis argumentis in Notis ad epistolam quadragesimam Servati Lupi Abbatis Ferrarienſis. Causas ob quas pulsus est non dicam ego, sed vetus codex M S. à Nicolao Serario laudatus in libro quarto rerum Moguntiacarum pag. 643. *Rabanus anno* 842. *Fuldenſi pulsus est abbatia, fratribus monachis causantibus ipsum studiosum, nimis intentum scripturis, temporalia negligere.* Hanc monachorum stultitiam & improbitatem acriter exagitat Trithemius in libro de scriptoribus ecclesiasticis, illam descendere faciens ex impulsu diaboli. Hæc sunt ejus verba loquentis de Rhabano: *Tandem offensus improbitate monachorum suorum, qui eum dicebant nimium scripturis*

intentum temporalia negligere, agente id in eis diabolo, diſplicentiam contra eum acceperunt, ſcandalizati in eo quo maximè debuerant edificari. Dans igitur locum iræ, nec cum ingratis ovibus diutiùs manere conſentiens, monaſterium & ejus habitatores deſerut. Sed ad Reginonem. His itaque nugatoriis acuſationibus Reginonem impetentes monachi Prumienſes, eum ſibi adimi poſtularunt ab Arnulpho. Poſtulata eorum juverunt turbulentiſſima reipublicæ tempora. Nam quia Arnulphus aſſiduis bellis diſtinebatur, adeóque propter hanc cauſam magis indigebat bellatoribus quàm viris literatis, uſi iſta opportuniſſima occaſione monachi Prumienſes, Gerardo & Matfrido Comitibus, quorum magna auctoritas in aula Arnulphi erat, ſpem haud dubiè fecerunt fore uti fratrem eorum Richarium eligerent ſi obtinere à Principe poſſent dejectionem Reginonis & eligendi poteſtatem. His enim artibus uti ſolitos per illa tempora monachos, ut eorum favorem mercarentur qui præcipuum dignitatis aut gratiæ locum obtinebant apud præſules rerum humanarum, teſtatur Ratpertus in capite tertio libri primi de origine & caſibus monaſterij ſancti Galli. Tum illud quoque ex Luitprandi lib. IV. cap. XV. diſcimus, conſueviſſe magnates abuti temporum perturbatione, ut abbatias ſibi concedi poſtularent à Principibus. Neque dubium eſt Gerardum atque Matfridum multa auſos eſſe in gratiam Richarij. Arnulphus ergo videns hos duos potentiſſimos homines urgere hoc negotium, ut frater eorum Richarius ſedem Reginonis, cùm vacua foret, occupare poſſet, dedit manus, vinci ſe paſſus eſt, abbatiámque Reginoni ademit ut Gerardo atque Matfrido gratificaretur, quorum ope & auxilio indigebat in hac regni perturbatione. Temporum enim rationem atque inclinationem permagni momenti eſſe in republica rectè obſervatum eſt olim. Ita Regino ſit ex Abbate ſimplex monachus; & Richarius admodum juvenis in loco ejus ponitur anno, uti diximus, octingenteſimo nonageſimo nono; cujus horrenda facinora ac mores Abbate parum dignos vehementer exagitat Fulcuinus in capite XIX. de geſtis Abbatum Lobienſium. Privati deinde hominis vitam egit Regino, cum libris ſuis ſe oblectans, ſemper ali-

quid ſcribens. Huic illius otio & quieti debemus præclarum iſtud opus de eccleſiaſticis diſciplinis & religione Chriſtiana, quod juſſu Rathbodi Archiepiſcopi Trevirenſis elucubravit circa annum Domini nongenteſimum ſextum. Eo perfecto opere, Chronica ſua adornavit & confecit anno nongenteſimo octavo; ut ipſe fidem facit in epiſtola ad Adalberonem Epiſcopum Metenſem, cui opus illud Chronicorum inſcripſit. Fuerítne poſtea ſuperſtes per multos annos invenire non potui. Eſt tamen qui exiſtimat eum perveniſſe uſque ad annum ſaltem nongenteſimum duodecimum. Illo verò tempore quo adhuc Regino Abbas erat Prumienſis, Hugo Lotharij Regis filius dolo captus ab Arnulpho, primùm oculis privatus eſt pro more illorum temporum, deinde in monaſterium ſancti Galli projectus, poſtremò temporibus Zvventiboldi Regis factus monachus apud Prumiam. Teſtatur id ipſe Regino his verbis: *Noviſſimè temporibus Zundibolchi Regis in Prumia monaſterio manu mea attonſus eſt. Eram enim tunc temporis in eodem loco dominici ovilis, quamvis non idoneus, tamen cuſtos.* Atque hæc de vita hominis dixiſſe ſufficiat.

INCIPIT LIBELLUS] Hic eſt verus titulus iſtorum librorum. Sic enim omnino habet codex Viennenſis ab Hildebrando laudatus, tum etiam codex M S. Pariſienſis quo nos uſi ſumus. Quin & Trithemij auctoritas ita confirmat, apud quem ita legitur in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis, cùm de his Reginonis libris agit: *Scripſit autem præfatum opus, quod prænotatur de eccleſiaſtica diſciplina & religione Chriſtiana, jubente Rathbodo Archiepiſcopo Treverenſi.* Hildebrandus, cùm titulus deeſſet in codice academiæ Juliæ, & nihil adhuc certi compertum haberet de libro Viennenſi, hunc titulum fecerat his libris: *De veteris Germaniæ diſciplina eccleſiaſtica.* Poſtea, cùm miſſus ad illum fuiſſet titulus ex codice Viennenſi, iſta poſuit in fronte libri: *Reginonis Prumienſis de diſciplina eccleſiaſtica veterum præſertim Germanorum libri duo.* Nobis religio fuit diſcedere à ſcriptura veterum codicum. Sed antè quàm ultrà progrediamur, puto non injucundum

Pag. 21.

fore lectoribus eruditis si heic propoſuero titulum horum librorum, qualis nimirum hodie eſt in veruſtiſſimo codice Pariſienſi, deinde qualis eſſe debuit. Sic igitur illic legitur.

INCIPIT LIBELLUS
DISCIPLINIS ET RE
COLLECTUS EX JUSSU
RATHBODI TREVERICÆ
A REGINONE ABBATE
MONASTERII EX DI
CONCILIIS ET DECRETIS
FELICITER IN DEI NOMINE.
A M E N.

Hunc titulum vir eruditiſſimus Joannes Morinus ſic edidit in appendice libri de pœnitentia pag. 39. *Incipit libellus de diſciplinis recollectus ex juſſu Rathbodi Trevericæ à Reginone Abbate monaſterij ex divinis Conciliis & Decretis.* Scilicet deſtitutus fuit codice in quo extaret integer titulus. Nam in iſto habetur tantùm media pars tituli, ea nimirum quæ charactere atro ſcribi debuit. Solebant antiqui librarij, venuſtatis cauſa, titulos librorum ſcribere interdum cum atramento, interdum cum minio, id eſt, rubro colore. unde rubrica pro titulo. Interdum verò utroque utebantur, ſcilicet ut prima linea atra eſſet, ſecunda rubra, tertia rurſum atra, & ſic de ceteris, vel è converſo. Fortaſſis autem qui librum ſcribebat, non idem miniabat ſecundas lineas, ſed illas alij cuipiam artifici miniandas tradebat. unde contingere quandoque poterat ut ſecundæ lineæ non deſcriberentur per incuriam librariorum aut aliam ob cauſam, ut accidit huic libro Reginonis. Quod ut apertius evadat, heic viſum eſt.

ſum eſt exhibere titulum iſtorum librorum, qualis nimirum eſſe debuit in codice Pariſienſi, additis ex Viennenſi lineis rubris quæ in noſtro deſunt.

INCIPIT LIBELLUS
DE ECCLESIASTICIS
DISCIPLINIS ET RE
LIGIONE CHRISTIANA
COLLECTUS EX JUSSU
DOMINI METROPOLITANI
RATHBODI TREVERICÆ
URBIS EPISCOPI
A REGINONE ABBATE
QUONDAM PRUMIENSIS
MONASTERII EX DI
VERSIS SANCTORUM PATRUM
CONCILIIS ET DECRETIS
ROMANORUM PONTIFICUM
FELICITER IN DEI NOMINE.

A M E N.

Illud etiam admonendum videtur, veteres illos librarios colore quoque interdum cæruleo aut viridi uſos eſſe pro minio, ut videre eſt in vetuſtiſſimis codicibus manuſcriptis.

RATHBODO] Fuit is Archiepiſcopus Trevirenſis, ut fert titulus, ordinatus anno DCCCLXXXIII. VII. Idus Aprilis, ut Regino tradit in libro ſecundo ſuorum Chronicorum. Huic enim credendum puto potiùs quàm Trithemio, qui ſcribit in Chronico Hirſaugienſi ordinatum illum fuiſſe anno octingenteſimo octuageſimo ſexto. Erat autem Abbas Mediolacenſis. Anno deinde DCCCLXXXIX. abbatia ſancti Servatij Trajectenſis unita eſt Eccleſiæ Trevirenſi beneficio & auctoritate Arnulphi Germaniæ Regis; ut patet ex ejus Præcepto, quod editum eſt à Vvilhelmo Kyriandro ex Geſtis Treverorum, deinde verò ab Auberto Myræo. quam donationem confirmaverunt ſequentes Reges. De Rathbodo porrò vide quæ ſcribuntur in annalibus Fuldenſibus ad annum nongenteſimum.

QUONDAM ABBATE] Legendum *Abbate*

quondam. Error contigit ex transpositione vocabulorum.

INQUISITIO. INCIPIT INQUISITIO] In veteri codice MS. Parisiensi hæc tantùm habentur, omissis videlicet lineis quæ minio rubricandæ erant.

VEL EJUS MINISTRI IN SUO INQUIRERE DEBEANT PER ATQUE PARROECHIAS.

Nos reliqua supplevimus, partim ope horum duorum verborum *Finit Inquisitio*, quæ extant post Inquisitionem in codice Parisiensi, tum etiam ex editione Helmæstadiensi, quæ sic habet in hoc loco: *Instructio de his quæ in visitationibus Episcopum vel ejus ministros per vicos, pagos, & parochias sua diœceseos inquirere olim oportuit.*

EJUS MINISTRI] id est, Archidiaconi, Archipresbyteri, quibus sub Episcopo incumbit sollicitudo Ecclesiarum. Chartularium S. Dionysij de Capella in diœcesi Bituricensi cap. XXVI. *Monachi sæpissime calumniantes, venientes in præsentiam Domni Richardi, fecerunt clamorem de Archipresbytero ministro suo.* Vide Reginonem lib. II. cap. I.

IN PRIMIS] Non dubitabat Hildebrandus quin ista Inquisitio pertineret ad collectionem canonum à se editam. Sed tamen nunc certum est eam à Reginone positam esse in initio libri primi, uti ostendimus in præfatione. Præterea ea extat in codice Reginonis eo ordine quo nos illam edidimus, id est, post titulum operis. Denique Trithemius de hac ipsa lucubratione agens, primáque illius verba, ut assolet, referens, hoc ejus exordium fuisse docet: *In primis inquirendum.* In præfatiuncula porrò quæ posita est in fronte libri primi jam monuimus Inquisitionem istam fuisse formulam secundùm quam Episcopi & eorum ministri Presbyteros interrogabant per parœcias, eáque formula usum fuisse etiam Hincmarum Archiepiscopum Remensem. Quod itaque tunc in aversione & quasi per transennam dictum est, tantùm ut gustus quidam

istius Inquisitionis daretur erudito lectori, nunc pau- Inquisitio.
lò uberiùs explicandum est ob dignitatem materiæ, qua vix ulla est illustrior in hoc genere studiorum. Primùm itaque certum est eam sollicitudinem Episcopis antiquitus incubuisse ut plebes suas singulis annis per se visitarent, si id fieri absque gravi eorum incommodo posset; sin minùs, certè per Presbyteros aut Diaconos probabilis vitæ, qui reditus basilicarum & reparationes & ministrantium vitam inquirerent, uti scriptum est apud Reginonem in capite nono libri primi. qua de re pluribus nuper à nobis dictum est ad Agobardum. Presbyteri igitur qui plebes regebant, Episcopo aut ministris ejus rationem semel in anno reddere tenebantur suæ villicationis, tam de fide catholica & administratione sacramentorum quàm de bono basilicarum statu. Nulli enim sacerdotum licebat ignorare canones. Rudi deinde seculo, cùm Presbyteri utplurimùm expertes erant ecclesiasticæ disciplinæ, exutáque esset omnis priscorum canonum, ut vetustate exoletorum, reverentia, necessarium fuit illis componi breviissimum regularum suarum breviarium, ne quis ignorantiæ prætextu se tueri posset. Quam ob rem edita est Admonitio illa quæ nunc circumfertur sub nomine Leonis IV. in qua continentur vivendi & docendi ecclesiasticæ regulæ. Sed antè quàm de illa plura dicamus, operæ pretium est observare consuevisse rusticanarum Ecclesiarum Presbyteros ad civitatem venire singulis annis in cœna Domini, duabus de causis. primùm *pro inquisitione ministerij sui*, deinde *pro chrismate accipiendo*, ut verbis Hincmari utamur ex Capitulis ejus tit v cap. v. Simul autem, ex instituto Karlomanni Principis in synodo cui sanctus Bonifacius interfuit, reddere tenebantur Episcopo rationem ministerij sui; ut patet ex ejus decreto, quod extat in libro quinto Capitular. cap. II. *Decrevimus quoque juxta sanctorum canones ut unusquisque Presbyter in parochia habitans Episcopo subjectus sit illi in cujus parochia habitat, & semper in quadragesima rationem & ordinem ministerij sui, sive de baptismo, sive de fide catholica, sive de precibus & ordine Missarum, Episcopo reddat & ostendat.* Refert istud decretum & Bonifacius in epistola cv. ad Cudbertum. Capi-

INQUISITIO. tula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis cap. LXXIII. *Vt diſcendi gratia ad civitatem, vel ad loca conſtituta, Preſbyteri veniant quadrageſimali tempore.* Poſtea verò iſtud mutatum eſt, vetitúmque ne Preſbyteri ad civitatem diſcendi gratia veniant tempore quadrageſimali; ut patet ex Reginone lib. I. cap. LXXVI. Unde in libro VII. Capitular. cap. CVIII. ſcriptum eſt ſimpliciter abſque nota temporis: *Vt unuſquiſque Preſbyter per ſingulos annos Epiſcopo ſuo rationem miniſterij ſui reddat, tam de fide catholica, quàm de baptiſmo, atque de omni ordine miniſterij ſui.* Sed quamvis mutatum eſſet tempus quo venire ad civitatem Preſbyteri debebant pro inquiſitione miniſterij ſui & ut ſimul redderent rationem villicationis ſuæ, tamen manebat conſtitutio illa quæ Preſbyteros ſemel in anno ſtatuit ad Epiſcopum in civitatem venire ſynodo ejus interfuturos; ut patet etiam ex Concilio Arelatenſi VI. cap. IV. In hac ergo ſynodo, poſt lectum evangelium, Diaconus publicè legebat Admonitionem de qua mox dicebamus; ut patet ex editione ejuſdem Admonitionis quæ præfixa eſt Decreto Burchardi, ubi ſic legitur: *Admonitio in ſynodo, finito evangelio, à Diacono legenda, Epiſcopo & ceteris in ordine ſedentibus.* Iſtud ipſum probatur ex vetuſto codice noſtro M. S. ubi hæc leguntur: *Poſtea legatur evangelium ſolito more: Reſpiciens Ieſus diſcipulos ſuos, dixit Simoni Petro: Si peccavetit in te frater tuus. Sequantur ſeptem pſalmi cum precibus quibus placuerint. Quibus finitis, Epiſcopo & ceteris in ordine ſedentibus, à Diacono legatur hæc Admonitio: Fratres Preſbyteri &c.* Poſtea introductum eſt ut illam Epiſcopus legeret, ſi vellet. Nam in Ordine Romano, cùm ventum eſt ad hunc locum, pro eo quod codex noſter habet *à Diacono legatur &c.* ita ſcriptum eſt: *ab ipſo Epiſcopo ſive à Diacono ex ipſius perſona legatur hæc admonitio.* Demum, cùm nollent Diaconum heic agere miniſtrum Epiſcopi, mentionem ejus ab hoc loco ſuſtulerunt. In Pontificali quippe Romano Auguſtini Patritij de Picolominibus Epiſcopi Pientini ac in illis quæ poſtea cuſa ſunt ita legitur, nulla Diaconi mentione: *Demum Pontifex adhuc in ſede predicta cum mitra ſedens, ſi placet, congregatos admonet & exhortatur ſub hujuſmodi verbis: Fratres*

cariſſimi &c. Sed redeamus ad antiquitatem. Deinde Inquisitio. Epiſcopus in ſynodo uniuſcujuſque parœciæ, cùm viſitationis munus obibat, Preſbyteros interrogabat ſecundùm titulos Admonitione illa comprehenſos. Synodum vocavi viſitationem Epiſcopi, Concilij Rotomagenſis auctoritate fretus: ubi, prout à Reginone laudatur in initio libri ſecundi, præcipitur Archidiaconis & Archipreſbyteris qui parœcias viſitant cum Epiſcopo, uti cùm is ad aliquam Eccleſiam acceſſurus eſt, ei præeant uno vel duobus diebus, plebémque admoneant *ut omnes ad ejus ſynodum die denominata impretermiſsè occurrant.* Sed quid opus, inquies, ut plebes adſit in Eccleſia cum Epiſcopo, quando ille viſitat parœcias ſuæ diœceſeos? Primùm, quoniam Epiſcopus inquiſiturus erat de vita & converſatione Preſbyterorum ac ſequentium Clericorum, teſtimonium habendum erat Chriſtianæ plebis quæ illic vice Chriſti regebatur. Sed præterea Epiſcopus in ſynodo illa interrogabat etiam de vita laicorum, ſi quis videlicet inceſtum, adulterium, aut homicidium commiſiſſet, ſi quis alienas res rapuiſſet, & plurima hujuſcemodi, ut patet ex Reginone lib. I. cap. VII. & X. & lib. II. cap. V. Ea cauſa erat adunandæ plebis eccleſiaſticæ. Atque in ſancta illa priſcorum Epiſcoporum cura & diligentia poſitus haud dubiè erat nervus eccleſiaſticæ diſciplinæ; qua ruente, neceſſe eſt omnia in pejus ruere & retro collapſa referri. Igitur ut ad rem ipſam veniamus, ſic conſtituere poſſumus, Inquiſitionem illam, ut & Admonitionem, non unius cujuſpiam diœceſeos fuiſſe, ſed generalem omnium, adeóque uſu receptam per omnes Occidentis regiones. Admonitionem ſanè, cui reſpondent tituli Inquiſitionis, per omnes ubique orbis noſtri provincias uſurpatam fuiſſe hinc colligi poteſt quòd in fronte Burchardi, uti jam adnotavimus, & in veteri codice noſtro M S. deſcripta eſt tanquam formula eorum quæ ab unoquoque Epiſcopo adnuntianda erant Preſbyteris in ſynodo civitatenſi reſidentibus. quam ſententiam confirmat & hodiernus Eccleſiæ uſus, ſecundùm quem ea Admonitio, quamvis multùm diverſa & mutata ab illa veteri, ab Epiſcopo mitrato legitur reſidente in ſua ſynodo diœceſana. Præterea cùm illa antiquitus in va-

Inquisitio. riis regionibus ac diœcesibus usitata fuerit, par est existimare factum id ab Episcopis ex formula. Nam usu cognitam fuisse in Hispania Tarraconensi ex eo colligi abundè potest quòd descripta reperitur in vetustissimo codice MS. monasterij Rivipullensis in diœcesi Ausonensi. Pro Italia fidem faciet Ratherius Episcopus Veronensis, qui illam totam integram inseruit in suo sermone synodali, qui editus est in tomo secundo Spicilegij Dacheriani. In Germaniam denique penetrasse docet editio illa Burchardi quam suprà memoravimus, tum etiam vetus codex MS. monasterij Neresheimensis in diœcesi Augustana, ubi illa habetur sub titulo sermonis synodalis. Hunc sermonem Marcus Velserus edendum dedit primùm Jacobo Gretsero in calce Apologiæ Baronianæ pag. 457. deinde verò Severino Binio in secunda Conciliorum editione. Frustra porrò est idem Velserus; qui propterea quòd codex ille Neresheimensis scriptus est anno MIX. existimat sanctum Udalricum Episcopum Augustanum istius sermonis auctorem esse. Frustra inquam, cùm ex his quæ dicta hactenus sunt facilè colligi possit Admonitionem illam multò antiquiorem esse sancto Udalrico. Existimant vulgò conditam illam fuisse à Leone IV. Pontifice Romano, cui illam tribuunt nonnulli vetusti codices. Sed ego puto illam Leone antiquiorem esse & eodem prorsùs tempore emersisse quo Inquisitio prodiit. In ea verò sententia omnino sum, ut quoniam nonnulla in Inquisitione continentur adversùs paganos & mores ac superstitiones à paganis descendentes, putem illam fuisse conditam ævo sancti Bonifacij Archiepiscopi Moguntini, aut certè non ita multò pòst, subinde verò auctam & emendatam pro variis Ecclesiarum ac provinciarum consuetudinibus & moribus populorum. Multùm interim debemus Reginoni, qui nobis illustre hoc antiquitatis monumentum conservavit integrum, adeóque locum dedit huic nostræ observationi. Optandum autem esset ut quemadmodum Admonitio retinetur magna ex parte, ita Inquisitio revocaretur in usum à sanctissimis seculi nostri Episcopis, ut una disciplinæ forma esset in omnibus, & ut miserrimi rusticanarum Ecclesiarum Presbyteri, qui maximam partem

eorum quæ Admonitione & Inquisitione continentur prorsùs ignorant, ad cognitionem traherentur & studium earum rerum quas ipsos scire necessarium omnino est ut iram vitare possint summi pastoris pastorum Domini nostri Jesu Christi. Quotus enim quisque est hodie, præsertim in provinciis ab humanitate soli Parisini diffitis, cui hæc nota sint? Sed Episcoporum ista cura est, non Clericorum. Itaque ipsi viderint. Ego me culpa libero. INQUISITIO.

MISSAL. PLENAR.] Ita codex Parisiensis & editio Helmæstadiensis. & consentiunt etiam omnes editiones Admonitionis. Vvalterius tamen Aurelianensis cap. VII. habet, *Missalem, Psalterium.* Hanc lectionem adjuvat caput LXXII. libri primi Capitularium: *Evangelium & Psalterium & Missale.* Vide etiam Bedam in capite secundo libri de remediis peccatorum. c. 10.

RETIATI] Editio Helmæstadiensis & Capitula Hincmari habent *recitati*, nullo, ut arbitror, sensu. Nam isthic non agitur de recitatione divini officij, sed an libri ad rem divinam faciendam necessarij sint bene religati & compacti. Quemadmodum enim summa cura providebant ut libri illi bene correcti essent & emendatissimi, ut patet ex variis locis Capitularium & ex institutionibus Episcoporum illius ævi, ita profectò debebant providere ne per incuriam dissipari possent, si religati ac compacti probè non fuissent. Ea de causâ Episcopus inquirebat per parœcias an bene retiati essent. Retiatos autem dixerunt, ut opinor, similitudine ducta à retibus factis ex nervis, partem pro toto accipientes. Nam libri in dorso religantur ad nervos. c. 11.

CERARIOS] Lib. v. Capitular. cap. CXXVIII. & lib. III. Leg. Longobard. tit. v. cap. 1. *De cerariis & tabulariis & chartulariis sicut à longo tempore fuit observatur.* Cerarios Lindenbrogius interpretatur eos qui cera obsignant literas, quem sequitur Spelmannus. Heic tamen apud Reginonem longè aliud significat hoc vocabulum. Moris haud dubiè tum erat, quod & hodie quoque apud Lemovices observatur, ut in unaquaque Ecclesia esset certus cereorum numerus, sed cereorum qui hominis staturam æquarent, ita porrò crassi essent ut eos homo ambabus manibus amplecti aut comprehendere vix posset, moles cereorum, ut c. 12.

INQUISITIO. vocat Vigilantius apud Hieronymum. Cereos, ut dixi, istiusmodi pro cujusque facultatibus plures aut pauciores habent Ecclesiæ Lemovicum, qui in multos annos durant, & *Cires* vocantur. quod vocabulum nihil præterea significat quàm istud cereorum genus. Ij ergo intra Ecclesiam servabantur in certo loco, in conspectu tamen fidelium semper positi; accendebantur autem in præcipuis festivitatibus, tum etiam circumferebantur in processionibus. Nam ista sic hodie fiunt ex veteri haud dubiè instituto. Et quia cerei illi diù durabant, numerabantur in supellectili Ecclesiæ. Eam itaque ob causam inquirebant olim quot cerarios haberet unaquæque Ecclesia.

c. 13. BONVARIA] Editio Helmæstad. *bona arva.* Hincmari Capitula tit II. cap. II. *Si habeat mansum habentem bunnuaria duodecim.* Idem Hincmarus in opusculo LV. capitulor. cap. I. de Attolæ curte: *Non habet nisi de terra arabili bunnuaria duo semis, & de alia terra &c. bunnuaria quatuor semis, qua in summa sunt de terra arabili bunnuaria septem.* Lotharius Imperator lib. III. Leg. Longobard. tit. I. cap. XLVI. jubet ut secundùm constitutionem Ludovici patris sui unicuique Ecclesiæ *unus mansus cum xij. bunuariis de terra arabili detur.* Præceptum Karoli Calvi pro monasterio sancti Bertini in Sithiu: *mansum indominicatum cum bunuariis decem.* Charta Macharij & Gondradæ pro Ecclesia Cameracensi apud Baldericum lib. I. cap. LII. *Mansum dominicatum cum casitiis, ad quem respiciunt de terra arabili bunuaria quatuor.* Glossarium Papiæ: *Bunuarium, mensura quadam terra, sicut jugera.* Igitur per mansum habentem bunvaria duodecim intelligi debet mansus in quo tantum terræ arabilis sit quantum opus est ad seminandum duodecim modios. Juvat hanc interpretationem vetus charta Jonæ Episcopi Augustodunensis edita in tomo VIII. Spicilegij Dacheriani pag. 147. ubi, pro eo quod heic habetur *bonvaria duodecim*, legitur: *Dono etiam in loco qui appellatur Biat terram arabilem ad modios duodecim.*

c. 18. LAICO AUT FEMINÆ] Admonitio synodalis antiqua: *Et nullus præsumat tradere communionem laico aut femina ad deferendum infirmo.* Vir clarissi-

mus Henricus Valeſius, cùm non animadverteret Admonitionem iſtam multò antiquiorem eſſe ævo Ratherij Epiſcopi Veronenſis & Udalrici Epiſcopi Auguſtani, ex eo loco collegit uſum illum tradendi communionem laicis ac feminis ad deferendum infirmis perſeveraſſe in Eccleſia uſque ad decimum ſeculum. quam conjecturam amplexus poſtea eſt vir eruditus qui nuper in lucem emiſit hiſtoriam euchariſtiæ. Falſa argumentatio. Nam ſi iſto argumentandi genere uti liceret, pari ratione neceſſariò colligeremus rem quam omnes ſcimus eſſe falſiſſimam, nimirum eundem uſum mittendi euchariſtiam infirmis per laicos ac feminas etiamnum perſeverare in Eccleſia, cùm in Admonitione ſynodali quæ per univerſas Occidentis Eccleſias ſingulis annis legitur ab Epiſcopis in ſuis ſynodis diœceſanis ita ſcriptum habeatur in Pontificali Romano: *Nullus præſumat tradere communionem laico aut feminæ ad deferendum infirmo.* Vide infrà lib. 1. cap. CXX. & CXCIX. INQUISITIO.

IN VADIUM DARE] pignori tradere, *donner en gage.* pro quo & ætas Hincmari & ſequentia ſecula dixerunt etiam vadimonium, ut infrà adnotabitur. inde invadiare, *engager.* c. 36.

IN AMORE SANCTOR.] Infrà lib. 1. cap. CCXIII. *nec precari in amore ſanctorum vel ipſius animæ bibere.* Vide Cæſarium Arelatenſem homilia ſexta inter eas quæ à nobis editæ nuper ſunt. c. 39.

TURPIA IOCA] Infrà cap CCXIII. libri primi: *vel turpia joca.* Sic tum dicebant pro *turpes jocos.* Falluntur ergo qui iſta tentant emendare ad leges grammaticæ. Concilium Remenſe ſub Karolo magno cap. XVII. & Additio III. Capitular. cap. XVIII. *Ut Epiſcopi & Abbates ante ſe joca turpia facere non permittant.* Capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis cap. CVIII. *Ut Preſbyteri & Clerici ante ſe joca turpia fieri non permittant.* Sic *luſa diabolica* ibidem cap. CXIV.

SI NIHIL PATRIMONII] Vide quæ de hac re dicta à nobis ſunt ad librum tertium Salviani adversùs avaritiam pag. 425. poſtremæ editionis. c. 40.

SI MISSAM CANTAT] Infrà lib. 1. cap. CXCIX. *Dictum eſt nobis &c.* Iſtud prohibebatur c. 42.

INQUISITIO. haud dubiè ne ſacrificium videri poſſet imperfectum ſi Preſbyteri non communicarent de corpore Domini. Quod crimen adeo magnum putabant antiquitus ut inter ceteras graviſſimas accuſationes adversùs Joannem XII. propoſitas in Concilio Romæ habito anno DCCCCLXIII. teſtetur continuator Luitprandi lib. VI. cap. VII. objectum illi fuiſſe quòd Miſſam aliquando celebraſſet & non communicaſſet. *Petrus*, inquit, *Cardinalis Preſbyter ſe vidiſſe illum Miſſam celebraſſe & non communicaſſe teſtatus eſt.*

c. 51. SI INDIFFER. BAPTIZET] id eſt, utrum abſque neceſſitate baptizet alio tempore quàm in Paſchate & Pentecoſte.

c. 57. EX CORDE SUO] Illud vult Inquiſitio, ut cùm Preſbyter exceperit confeſſionem pœnitentis, ei pœnitentiam injungat juxta modum culpæ, *non ex corde ſuo*, id eſt, non ex animi ſui motu, non ex impetu quodam mentis & voluntate, ſed prout in Pœnitentiali ſcriptum eſt, in quo omnia peccatorum remedia, omnes pœnæ continentur. Eam ob cauſam edicitur infrà in capite XCV. iſtius Inquiſitionis ut quilibet Preſbyter habeat Pœnitentiale, *ut ſecundùm quod ibi ſcriptum eſt interroget confitentem, aut confeſſo modum pœnitentiæ imponat.* Et Karolus magnus in fine Capitularis ad Salz admonet ut unuſquiſque Preſbyter *de canonibus doctus ſit, & ſuum Pœnitentiale bene ſciat.* Quantum autem abſumus à modeſtia illorum temporum!

c. 66. CUM IN LA ALBA] Admonitio ſynodalis antiqua: *Nullus in alba qua in ſuos uſus utitur præſumat cantare Miſſam.* Capitulare Riculfi Epiſcopi Sueſſionenſis cap. VII. *Hoc autem omnimodis prohibemus, ut nemo illa alba utatur in ſacris myſteriis qua in quotidiano vel exteriori uſu induitur.* Hinc ergo colligitur Preſbyteros alba ſemper indutos fuiſſe antiquitus, eáque nota diſtinctos fuiſſe à Clericis inferiorum ordinum, quibus albæ uſus erat interdictus extra tempus oblationis vel lectionis. Concilium Carthaginenſe IV. cap. IV. *Ut Diaconus tempore oblationis tantùm vel lectionis alba utatur.*

c. 69. SI DIEM DOMINIC.] Vide Notas ad Agobardum pag. 20. & ad Concilia Galliæ Narbonenſis pag. 45.

INQUISITIO.

INGENUIS] id est, liberæ conditionis. Gregorius Turonensis lib. x. cap. XXIX. de Aredio Abbate : *Lemovicinæ urbis incola fuit, non mediocribus regionis suæ ortus parentibus, sed valde ingenuus.* id est, nobilis. Inde servus vel colonus qui beneficio domini libertatem consecutus erat, ingenuus dicebatur & ingenuitate donatus. Hinc carta ingenuitatis in libris Capitularium, in lege Longobardorum, & alibi.

SERVILI CONDITIONE] id est, si servus sit originalis, natus è servis. Vetuerat enim sanctus Leo ad Episcopos per Campaniam, Picenum, & Thusciam constitutos scribens, ne quis eorum qui originali aut alicui conditioni obligati sunt, ad ordinem sacrum admitteretur, nisi fortè eorum petitio aut voluntas accesserit qui aliquid sibi in eos vindicant potestatis. qui locus relatus est in libro septimo Capitular. cap. XXXIV. Inde *servus à nativitate* in epistola CVII. inter Bonifacianas. In epistola denique cleri Ravennatis ad Karolum juniorem, quæ à Cordesio edita est, aiunt hanc consuetudinem esse in Ecclesia Ravennatensi, ut qui ad sacerdotij dignitatem ordinandus est, is interrogetur *si servili aut originariæ conditioni* obnoxius sit. Ebbonem Remensem Archiepiscopum fuisse *ex originalium servorum stirpe* scribit Theganus in capite XLIV. de gestis Ludovici Pij. Omnino autem puto servorum nomine, præter propriam vocabuli significationem, intelligi colonos, id est, eos qui dominis locorum & villarum ab origine sua debebant operas pro colendis agris. Cùm enim dominis opus esset plurima colonorum hujusmodi multitudine, nolebant eos fieri Clericos, ne quid utilitatibus suis decideret. Sed postea quàm ista mutata sunt, tum coloni quoque facti sunt Clerici absque voluntate dominorum. Reperio tamen in veteri regesto archivi regij Paris. transactionem, ut vocant, initam anno MCCLXXI. inter dominam & colonos de Vendopera, vulgò *Vandeuvre*, in qua inter cetera continetur non posse filios habitatorum illius loci offerri ad clericatum præter consensum dominorum, aliàs illos hereditate paterna privandos esse qui contrà promoverentur ad ordines ecclesiasticos. Hæc sunt verba veteris instrumenti : *Et il ne pourront faire leurs*

INQUISITIO. *enfans Clers ſe n'eſt par la volenté de ladicte Dame & du devant dit Seigneur & de leurs hoirs. Et cils qui le ſeront, ſeront en la merci de la devant dicte Dame & au Seigneur. Et ottroient que li Clers qui ſeroit fait encontre la volenté au Seigneur ne preigne riens és biens du pere ne de la mere, ainçois ſeroient au Seigneur.* Denique etiam Philippi IV. ævo hoc jus valuiſſe inter Francos patet ex literis iſtius Principis quas edemus in appendice actorum veterum. Vide porrò formulas veteres incerti auctoris cap. VIII. & cap. *Eò lubentius.* de ſerv. non ordin. ex libro X. Regeſtor. Innocentij III. epiſt. LXXIII.

c. 83. BENE LEGERE] Ea igitur erat ſeculi illius infelicitas ut neceſſe eſſet Preſbyteros ab Epiſcopis interrogari utrum bene legere noſſent. Quod non ſolùm in Preſbyteris inferioribus contingebat, ſed etiam in illis interdum qui ad ſummum ſacerdotium eligebantur. Teſtis Karolus Calvus in epiſtola ad Nicolaum Papam, loquens de Giſlemaro, qui ad pontificatus honorem electus erat in Eccleſia Remenſi. *Qui dum ante Epiſcopos diſcutiendus adſediſſet, oblatus eſt ei textus evangelicus. Cùm autem ipſum aliquatenus legere, nihil tamen intelligere omnes pariter cognoviſſent, reprobatus ac velut inſipiens ab omnibus eſt dejectus.* Iſtud ipſum deplorant Epiſcopi in Concilio Valentino congregati anno DCCCLV. his verbis: *Et quia indiſcuſſi & inexaminati, ſcientiaque literarum penè ignari, minùſque apoſtolica præceptioni appropinquantes, peccatis noſtris agentibus, per civitates Epiſcopi ordinantur.* Quod adversùm ſe ſcriptum eſſe docet Hincmarus in capite XXXVI. poſterioris operis adversùs Gotheſcalcum. Quid autem faciunt hodie qui librorum divinorum editiones procurant quàm ut Preſbyterorum noſtri ſeculi inſcitiam prodant, cùm in Miſſalibus & Breviariis notant accentus? Annon ita fit quia putant libros illos in manus talium Preſbyterorum incidere poſſe qui bene legere neſciant, adeóque juvandos eſſe notatione accentuum?

c. 84. EX CORDE] *par cœur*, memoriter. Regula ſancti Benedicti cap. IX. *Poſt hos lectio Apoſtoli ſequatur, ex corde recitanda.* Capitulare Ahytonis Epiſcopi Baſileenſis cap. IV. *Ut fides ſancti Athanaſij à ſacerdotibus*

discatur, & ex corde die dominico ad horam primam recitetur. quem locum facilè explicat sequens caput istius Inquisitionis. Vide infrà lib. I. cap. CCLXXII. INQUISITIO.

AGENDIS DEFUNCTOR.] id est, in precibus publicis quæ fiunt pro mortuis. Beda lib. II. hist. eccles. cap. III. *Agenda illorum solemniter celebrantur.* Capitula Herardi Archiepiscopi Turonensis cap. CXVI. *De orationibus & eleemosynis & Missarum celebrationibus pro fidelibus defunctis agendis.* Agenda igitur dicta ab agendo Missam. Lib. VI. Capitular. cap. CI. *Qui in domo sua oratorium habuerit, orare ibidem potest. Missa tamen in eo celebrare non audeat nec agere cuiquam permittat sine permissu vel dedicatione Episcopi loci illius.* Concilium Carthaginense secundum cap. IX. *Quisquis Presbyter inconsulto Episcopo agenda in quolibet loco voluerit celebrare, ipse honori suo contrarius existit.* Refertur hic locus in libro sexto Capitular. cap. CCXXXIV. & Additione IV. cap. L. ubi legitur *agendam* pro eo quod editiones Concilij Africani habent *agenda.* In libro tamen quinto cap. XXXVIII. *agenda* legitur tam in libris editis quàm in manuscriptis. Vide eruditissimum virum Hugonem Menardum in Notis ad Concordiam regularum pag. 355. c. 89.

COMPOTUM] Capitula Herardi cap. CXXV. *Ut Presbyteri compotum discant.* Istud summa cura tum providebant Episcopi, ut nullus Presbyterorum ignoraret computum. nimirum ut eo pacto invenire facilè possent epactas, concurrentes, literas dominicales, festa mobilia, & alia hujuscemodi. Extat autem de hoc argumento dialogus Rhabani nondum editus, Macario monacho dicatus; cujus meminerunt Rudolfus monachus & Trithemius. c. 91.

SAPIAT] Sciat. Bonifacius epist. CXXXII. ad Zachariam: *consilium & præceptum vestra auctoritatis, id est, apostolica sedis, habere & sapere debeo.* Lib. VII. Capitular. cap. 100. & apud Ivonem parte VI. cap. 300. *Sacerdotes qui rite non sapiunt adimplere ministerium suum.* Jonas Episcopus Augustodunensis in tomo octavo Spicilegij Dacheriani pag. 146. *pro posse & sapere.* Ratherius Veronensis in tomo secundo ejusdem Spicilegij pag. 305. *Quòd si vis ad Ecclesiam sancti Michaëlis ire, sapias, dicit Ratherius Episcopus, quòd*

non libentiùs te recipit in ſecunda feria ſanctus Michaël quàm in alia. Inde ſapientia pro ſcientia vel arte infrà lib. II. cap. 368.

LIB. I. EX CAPITULIS SYNOD.] Duplex ergo Capitulorum regiorum genus erat. Et alia quidem erant regia ſimpliciter, id eſt, in Conſilio Principis inventa & ſtatuta. Alia verò erant ſynodalia, regia ſanè, ſed in ſynodis facta, & utplurimùm de rebus eccleſiaſticis. qualia ſunt iſta. Hincmarus in epiſtola XXXIX. & in libro de divortio Lotharij & Tetbergæ in reſponſione ad ſextam interrogationem: *Nec prætereundum, quia legimus in Capitulis Auguſtorum fuiſſe vetitum frigida aqua judicium, ſed non illis ſynodalibus quæ de certis accepimus ſynodis.*

c. 5. PROPTER SUAM QUIETEM] Haud dubiè moles negotiorum major incumbit Epiſcopo cùm in civitate eſt quam cùm in rurali parœcia degit, præſertim ſi ea multùm remota à civitate ſit. Quam ob cauſam viſum eſt interdum nonnullis, qui liberioris ac quietioris vitæ cupidine ducebantur, deſerendam eſſe cathedram principalem ut ad ruſticanam quampiam parœciam ſe conferrent. Iſtorum temeritatem compeſcuit ſynodus quinta Carthaginenſis, in qua ſic ſcriptum eſt: *Placuit ut nemini ſit facultas, relicta principali cathedra, ad aliquam Eccleſiam in diœceſi conſtitutam ſe conferre.* Tanti autem momenti Karolo magno viſa eſt hæc regula ut eam legis vicem in Gallia obtinere voluerit, ita præcipiens lib. I. Capitular. cap. XLI. *Vt non liceat Epiſcopo principalem cathedram ſuæ parochiæ negligere & aliquam Eccleſiam in ſua dioceſi magis frequentare.* quem locum ex Concilio Rotomagenſi cap. XVI. refert Burchardus lib. I. cap. LXXXI. Nolebat enim illum laudare ex libris Capitularium. Qui ergo privatum ſeceſſum quærebant propter ſuam quietem, iidem *pro ſua quiete & voluptatibus* (ut acriter conqueritur Hincmarus in epiſtola XLV. cap. XVI.) Chorepiſcopos ſub ſe habebant; ut interim dum ipſi venationi, aucupationi, & ceteris ſeculi oblectamentis operam dabant, quod agi ſolitum à pleriſque ſeculi illius Epiſcopis teſtatur Agobardus, Chorepiſcopi vicem eorum in omni miniſterio epiſcopali ſupplerent, & omnino ipſos faſce levarent epiſ-

copali. Itaque patres Concilij Meldenſis, qui in iſto capite inuehuntur adversùs Epiſcopos propter ſuam quietem ad remotiora loca ſecedentes, in capite dein XLIV. damnantes eos qui miniſterium ſuum committunt Chorepiſcopis, malum illud ortum eſſe aiunt ex deſidia Epiſcoporum. Et antea Karolus magnus monuerat lib. VI. Capitular. cap. CXIX. Chorepiſcopos factos eſſe ab Epiſcopis indoctis & qui *quietibus ac delectationibus ſuis* inhærebant. Viderint Epiſcopi noſtrates an hæc querela in illos competat, id eſt, utrum voluptatibus ſuis magis dediti ſint quàm curæ gregis dominici. L. 2. 1.

PLACUIT] Ex Concilio Bracarenſi II. cap. II. c. 11.

DUOS SOLIDOS] nimirum pro jure viſitationis, ut hodie loquimur. Eo fortaſſis jure nixus Gauſbertus Cadurcorum Epiſcopus, qui circa annum DCCCCXLV. eam cathedram tenuit, Eccleſiæ ſanctæ Mariæ Carbonacenſis tribuens nonnullas res, hanc conditionem apponit tabulis donationis: *Sed annuatim, feſtivitate ſancti Stephani, qua celebratur VII. Kal. Ianuarij, partibus noſtris ſucceſſorúmque noſtrorum ſolidi duo perſolvantur.*

DELATA] Caput iſtud non extat hodie inter canones Concilij Triburienſis. Refertur tamen etiam à Burchardo. Sed is accepit ex Reginone. Sancta profectò conſtitutio & ſanctiſſimis Epiſcopis digniſſima. Præiverant autem illis Karolus Calvus in Capitulari Toloſano cap. VI. & Epiſcopi apud Valentiam in Viennenſi provincia congregati anno DCCCLV. Vide lib. V. de concordia cap. 51. §. 7. c. 12.

MANSIONES] id eſt, procurationes, ut ſequens ætas vocavit. Nam alibi manſionum nomine intelliguntur ædes & hoſpitia. Gregorius Turonenſis lib. III. cap. XV. *ingreſſus manſionem domini ſui.* Lib. VI. Capitular. cap. LXXXII. *Si quis homini aliquò pergenti manſionem vetaverit.* Et alibi ſexcenties. Hinc manſionaticus pro jure hoſpitij quod domino debebatur expenſis poſſeſſoris, id eſt, procuratio. Vide Sirmondum in Notis ad Capitula Karoli Calvi pag. 105.

NISI ANTEA DOTEM] Lib. I. Antiquitatum Fuldenſ. pag. 526. *Hæc eſt dos & terminatio cum qua dotatur & ſanctificatur Eccleſia Eſtigenfeld ab Erbe-* c. 15.

Lib. I. *naldo Archiepiſcopo, quando ſimul Abbas & Epiſcopus extitit.* Operæ pretium fuerit, ad illuſtrandum hunc canonem Vvormatienſem, referre literas Jonæ Epiſcopi Auguſtodunenſis de dote & conſecratione baſilicæ ſancti Sebaſtiani apud Montem Buzninum. Præclarum profectò antiquitatis monumentum, cui edendo non alibi commodior erit locus. Dabimus itaque poſt Notas in appendice actorum veterum. Interim heic adnotabimus laicos qui fundabant & dotabant Eccleſias, ſibi retinuiſſe Eccleſias à ſe dotatas & poteſtatem tribuendi beneficij, cùm Eccleſia viduata eſſet, tanquam patronis. Quo fiebat ut qui Eccleſias obtinere à patronis volebant, eas vel numerata pecunia vel fœdis obſequiis acquirerent. Declamat vehementer adversùs perditiſſimam illam conſuetudinem Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis in ſuis Capitulis tit. 1 v. cap. v. apertè ſcribens Preſbyteros qui iſta faciebant, ſe ſubſque nutritos, id eſt, Clericos in Eccleſiis ſuis educatos & altos, in maledictionem mittere, *cùm dato patronis præmio vobis & illis peccatum emitis.* Rurſum qui fundabant Eccleſias, ea mente illas fundabant, ut Preſbyteros in poſſeſſionibus ſuis habere poſſent qui eis divina officia ac myſteria celebrarent, ut neceſſe illis non eſſet ire ad Eccleſias parœciales intra quarũ limites novæ illæ Eccleſiæ ædificabantur, quemadmodum graviter conqueritur Agobardus Lugdunenſis Archiepiſcopus in capite undecimo libri de privilegio & jure ſacerdotij. Ea de cauſa ſibi retinebant, ut dixi, poteſtatem tribuendi beneficij. Atque ut id faciliùs obtinerent ab Epiſcopis, quibus vetitum erat ne conſecrarent novas Eccleſias donec eis conſtaret illas eſſe dotatas, aliquam agrorum ſuorum partem aſſignabant pro dote Eccleſiæ. Unde facilè colligitur veriſſimam eſſe clariſſimi viri Franciſci de Roye Anteceſſoris Andegavenſis conjecturam, qui exiſtimat fundatorem ideo appellatum eſſe patronum quòd quondam fuerit dominus eorum ex quibus fundata eſt Eccleſia. Sed ex literis Jonæ Epiſcopi Auguſtodunenſis colligimus non abſurdam eſſe illorum opinionem qui putant fundatores Eccleſiarum appellatos fuiſſe patronos à patrocinio quod illis præſtare debent. Nam conditor Eccleſiæ Montis Buznini hanc conditionem apponit

ponit in chartula dotis : *Ea videlicet conditione ut dum nos vel unus legalium heredum propinquior superstites apparuerimus, non tam jure dominationis & hereditatis quàm defensionis & protectionis in mundeburdum omni tempore vitæ nostræ habere valeamus.* Certè Innocentius III. in Concilio Lateranensi cap. XLV. adnotavit jus patronatus inventum esse ad defensionis subsidium, ut rectè observatum est ab eodem Antecessore. Lib. I.

MANSUS INTEGER] id est, qui habeat bunvaria duodecim, ut dictum est in Inquisitione. Unde conqueritur Hincmarus Remensis Attolæ curtem habere tantùm bunvaria septem de terra arabili. Rectè ergo Hadrianus Valesius vir clarissimus in libro XXV. rerum Francicarum loquens de possessionibus quas Karolus Martellus ademit Episcopo Autissiodorensi, cui centum tantùm mansi, ut Robertus scribit, relicti sunt, de his inquam agens Valesius interpretatur mansos illos fuisse duodenum circiter jugerum singulos. c. 24.

ALIQUOD SERVITIUM] Hæc lex ostendit agros & possessiones quæ ad Ecclesiam pertinent, immunes esse à pensitatione tributorum ac vectigalium, mansum nimirum illum de quo paulò antè dictum est, & omnes omnino res quæ ad Ecclesiam pertinent. id quod sequens ætas vocavit fiscum presbyteralem, feudum presbyterale vel sacerdotale, item ministerium presbyterale. At si Presbyteri, qui Ecclesias illas regunt, aliquos agros habent sibi proprios, agrorum illos conditionibus obnoxios esse. Vide exceptiones Egberti Archiepiscopi Eboracensis cap. XXV.

CUM SUA LEGE] id est. Qui ista fecisse convictus fuisset, non solùm ablata restitueret, sed insuper legis mulcta ei irrogaretur, id est, legis secundùm quam Presbyteri vixerint. Nam tum in regno Francorum, ut diversæ gentes, ita diversæ leges erant. Franci enim sua lege vivebant, Longobardi sua, Burgundiones item & Saxones sua, ac sua Gothi, & sic de aliis; uti diximus ad legem Agobardi adversùs legem Gundobadi. Secundùm porrò diversas leges diversæ erant mulctæ legibus constitutæ. Nihil autem vulgatius in his libris Reginonis & in libris Capitularium quàm hæc verba, *suam legem restituant, cum sua lege componant*, & alia similia. Legis ergo vocabulo c. 277

Lib. 1. heic mulcta intelligitur. Charta de Balbiniaco in veteri Chartulario Eccleſiæ Auguſtodunenſis: *Quòd ſi fortè incontinentes manus ad aliquid juris prafata Eccleſia extenderent, infra quadraginta dies ex quo poſiti eſſent ad rationem, rem ablatam ſine lege reſtituerent. Sed ſi infra quadraginta dies non fieret reſtitutio, ultra quadraginta dies capitale rediret cum lege.*

& 36. De opere] Juſtiſſima lex. Quid enim æquius quàm ut hi ſuppeditent ſumptus ad reſtaurandam Eccleſiam qui bona ejuſdem Eccleſiæ poſſident? Sed ſi hodie lex iſta locum haberet, & qui decimas infeodatas tenent, & qui penſiones, ut vocant, ſuper beneficiis eccleſiaſticis conſtitutas habent, ij omnes pro ſua quiſque portione tenerentur ad reparationem Eccleſiarum. Verùm ſic graviſſima injuria fieret juri quod nunc publicum eſt.

Nonas et decimas] id eſt, quintam partem fructuum ex prædiis quæ laici ab Eccleſiis tenebant in feudum, cujuſmodi illi generis eſſent; ut rectè explicat vir illuſtriſſimus Petrus de Marca Archiepiſcopus Pariſienſis in libro primo hiſtoriæ Benearn. cap. xxviii. §. xv. Hinc nonarum & decimarum veſtitura in diplomate Karlomanni Regis pro Eccleſia Aurelianenſi. Hinc Lambertus Cenomanenſis Epiſcopus ad Hildebrandum Sagienſem Epiſcopum ſcribit excommunicatum à ſe fuiſſe Rainonem quendam, qui nonam & decimam Eccleſiæ ſuæ retinebat.

Bannum nostrum] id eſt, bannum dominicum, bannum regium. Bannum hoc loco idem quod lex, mulcta, ſeu emenda, ut hodie loquimur. *Il l'amendera.* Infrà pag. 214. 324. & 368. bannus Epiſcopi. Nam alibi bannus interdum ſignificat edictum ſive publicam denuntiationem factam per præconem, interdum verò confiſcationem, proſcriptionem, exilium, ut adnotat Sirmondus ad Capitula Karoli Calvi.

Beneficium] feudum, eccleſiaſticum nimirum; ut patet ex verbis legis, & docet etiam caput xliii. iſtius libri, itémque xlvii. Hereditaria autem utplurimùm erant illa beneficia, ut patet ex libris Capitularium. Inſignis eſt in eam rem locus ex dialogo de ſtatu Eccleſiæ quem vir clariſſimus Joannes Cordeſius Canonicus Lemovicenſis edidit cum epiſtolis

Hincmari. Itaque in dialogo illo sic legitur : *In Saxonia autem & Germania partibus quandam umbram justitiæ in hac re adhuc reservati opinio est. Inthronizato enim Episcopo, omnes quicunque Ecclesiæ beneficia tenent, ante pedes Episcopi inthronizati ea deponunt, in potestate Episcopi quem honorare antiquo beneficio vel quem expoliare malit relinquentes.* Vide Notas nostras ad Capitulare Compendiense Karoli Calvi. L. 2. 1.

Caput istud sumptum est ex libro secundo Capitular. cap. v. c. 41.

NOVALIA RURA] Hæc constitutio duas partes habet. Primò statuit ut decimæ ex novalibus persolvantur Ecclesiis intra quarum limites novalia rura constituta sunt. Deinde jubet ut si quæpiam persona magnæ nobilitatis aut dignitatis aliquod novale in saltu conlaboraverit, ibidémque Ecclesiam construxerit, decimæ illius novalis conlaborati pertineant ad Ecclesiam noviter ædificatam. Sed vult Princeps ut novalia quorum decimæ subtrahuntur antiquæ Ecclesiæ, ultra milliaria quatuor vel quinque distent ab Ecclesia illa antiqua. Itaque ea quæ in vicino erant, decimas debebant antiquis Ecclesiis. Postea Romani Pontifices, ut paupertatem & inopiam monachorum sublevarent, eos liberarunt à præstatione decimarum ex agris novalibus quos ipsi propriis manibus laborarent. Richardus Archiepiscopus Cantuarienſis ad Cistercienses scribens apud Petrum Blesensem epistola LXXXII. *Si Dominus Papa indulgentia speciali quandoque privilegiavit vos, dum ordo vester in paupertate gaudebat, dum in usus egentium sua tenuitatis viscera libenter effundebat, potuit tolerari ad tempus, licèt in communem redundaret injuriam, quod causa necessitatis fuerat introductum. Nunc autem, quando vestræ possessiones multiplicatæ sunt etiam in immensum, privilegia hæc potiùs ambitionis quàm religionis instrumenta censentur.* Joannes Saresberiensis lib. VII. de nugis curialium cap. XXI. *Primò quidem, dum religio paupertate gaudebat, & in aliorum necessitates aut usus effundebat viscera inopia sua, indulta sunt privilegia possessionibus; qua, necessitate cessante, & frigescente caritate, potiùs avaritiæ quàm religionis instrumenta creduntur.* Cùm ergo agri illi magnam haberent invidiam, quia in immensum c. 44.

L. 1. 2. ubique excreverant, cœptum est deinde quæri quid per novalis vocabulum intelligi debeat. Super ea re consultus Innocentius III. ab Episcopo Cæsaraugustano respondit per novale intelligi debere agrum de novo redactum ad cultum, de quo non extat memoria quòd aliquando cultus fuisset. Extat hæc definitio in cap. *Quid per novale. De verbor. signific.* ex libro x. epist. cx. ejusdem Innocentij. Sed rursum hinc orta est gravis controversia ævo Gregorij noni. Nam quæ Innocentij pontificatu novalia fuerant, novalium appellationem videbantur amisisse sub Gregorio. Ex iis itaque præstandas esse à monachis decimas nonnulli cõtendebant intra Gallias. Consuluerunt super ea re Arelatenses Canonici oraculum apostolicæ sedis. Respondit Gregorius terram de qua non extat memoria quòd aliquando culta fuisset, redactam per religiosos viros noviter ad culturam, perpetuò debere, quoad immunitatem de non solvendis decimis, novalium jure censeri. *Cap.* Consultationi. *De privileg. & excess. privilegiatorum.* Itaque novale jam non erat, quia tractu temporis transierat in naturam agrorum. Sed novale erat semper ratione decimarum, id est, quoad decimarum præstationem, gaudebat privilegio novalium.

c. 46. DE NUTRIMINE] animalium videlicet. Nam de his quoque decima debetur Ecclesiis. Lib. IV. Capitular. cap. XL. *Consideratum est de frugibus terræ & animalium nutrimine super cetera nona & decima persolvantur.* Lib. V. cap. CXLVI. *Constitutum est ut de frugibus terræ & animalium nutrimine & cunctis censibus, exceptis hortilensibus, persolvantur.* Verùm sequenti tempore Pontifices Romani monachos liberarunt à præstatione decimarum ex nutrimentis. *Cap.* Ex parte. *De decimis.* Mirum est autem nullam olim super ea re adversùm monachos motam fuisse litem, cùm apud Petrum Blesensem & Joannem Saresberiensem gravissimas veterum temporum propter hoc querelas legamus. Nam apud Petrum Blesensem epist. LXXXII. Richardus Archiepiscopus Cantuariensis ita perstringit monachos Cistercienses: *Vt quid in alienam injuriam terras & nutrimenta vestra privilegiari facitis ut auferatis quod alienum est? Numquid Abel de nutrimentis suis Dominum non respexit? Numquid justiores*

eſtis primo omnium juſto, ut vos contra Dei juſtitiam erigatis? Joannes Sareſberienſis lib. VII. de nugis curialium cap. XXI. *Sumus, inquiunt, tuti apoſtolico privilegio, cujus beneficio de nutrimentis animalium & laboribus noſtris decimas retinemus. Nempe Apoſtolis omnia licent, ſed amnia ab Apoſtolicis fieri nequaquam expedit. Eſto quòd illi vobis hoc licenter conceſſerint. Vos an rectè petieritis, videatis. Numquid de nutrimentis Abel Dominum non reſpexit? Et fortaſſe de animalibus reddunturrectiùs, quia ſine cultura noſtra proveniunt. Plus enim laboris eſt in frugibus ſerendis & metendis.* L. II. I.

SARTA TECTA] ideſt, tecta. Anaſtaſius in vita Gregorij IV. *Fecit verò ſarta tecta ejus omnia nova.* & alibi pluries. c. 51.

ECCLESIÆ BAPTISMALES] Infrà cap. 271. *niſi in vicis & Eccleſiis baptiſmalibus.* Tituli baptiſmales in Præcepto Ludovici & Lotharij pro Eccleſia Remenſi apud Flodoardum lib. II. cap. XIX. *Exteriùs etiam in eadem parochia in caſtro Vonzenſi Titulum baptiſmalem & Titulum in eadem parochia ſancti Ioannis ſimiliter baptiſmalem.* c. 52.

AB HUI. CONVIVIIS] Vide quæ de hoc argumento dicta à nobis ſunt ad homiliam ſextam Cæſarij Epiſcopi Arelatenſis, inter eas quæ à nobis editæ ſunt. c. 56.

NIHIL SUPER EO] Jubet hæc conſtitutio ut ſuper altari, in quo corpus dominicum conſecratur, nihil aliud ponatur niſi capſæ cum ſanctorum reliquiis & libro evangeliorum. Videtur ergo prohibere ne imagines ſuper altarì ponantur in quo corpus dominicum conſecratur. Eadem fuit, ut ego quidem arbitror, ſententia patrum Gallicanorum in Concilio Turonenſi congregatorum anno DLXVII. qui ita ſtatuerunt in canone tertio: *Vt corpus Domini in altari, non in imaginario ordine, ſed ſub crucis titulo componatur.* c. 60.

SACRAM. LIBER] Infrà cap. LXVIII. *Corporale in Sacramentorum libro ponatur.* Vide quanta libri iſtius reverentia fuerit apud veteres, quanta cura cuſtoditus fuerit. Denique apud Flodoardum lib. III. cap. v. Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis, qui tot rebus præclarè geſtis inclaruit, laudatur quia *librum Sacramentorum, ſed & Lectionarium, quos ſcribi fecit,*

L. 1 2. 1. *ebore argentóque decoravit.* Vide Notas noſtras ad Agobardum pag. 90.

c. 61. STATIM EJICIANT] Dura ac ſeveriſſima diſciplina, ſi temporum noſtrorum ratio habeatur. Chriſtianus ad aliam Eccleſiam quàm ad ſuam proficiſcitur in die feſto, ut illic Miſſam audiat, & expelli jubetur ab Eccleſia non ſua, ut ad ſuam redire cogatur. Hæc erat ſeculi illius diſciplina. Nunc iſta mutata ſunt. Neque tamen id adeo vetus eſt quin & anno quoque MCCII. vetitum eſſet Chriſtianis deſerere Eccleſias ſuas ut oblationes ſuas deferrent ad alias Eccleſias. Extat enim in Chartulario ſancti Bertini in Sithiu veſus charta eo anno confecta, in qua iſta leguntur: *Et ſi quis parrochianorum de Peterſe vel de Calays ibi ſæpe ad Miſſam venerit, ammonitus à Preſbytero ſuo ſi hoc non emendaverit, publicè excommunicabitur.*

DISCORDANTES] Quàm omnia tum ex caritate! Si qui Chriſtiani diſſidebant, ſtatim reconciliabantur, ſi id fieri poterat ex conſenſu partium. Qui verò fratribus ſuis reconciliari recuſabant, illis Eccleſiæ introitu interdicebatur donec ad pacem redirent. Capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis cap. CXX. *Diſcordes pellantur ab Eccleſia donec ad pacem redeant.* Et is recipiebatur qui ad ſatisfactionem caritatis occurrerat. Libro VII. Capitular. cap. CLXXI. *Sancitum eſt ut perſonarum diſcordantium nemo, antequam reconcilientur, ad altare Domini accedere audeat vel gratiam communionis ſanctæ percipere; ſed geminato tempore per pœnitentiam compenſabitur in quo diſcordiis ſervierant. Quòd ſi unus eorum, alio contemnente, ad ſatisfactionem caritatis occurrerit, ex eo tempore ut pacificus in Eccleſiam recipiatur ex quo ad concordiam feſtinaſſe convincitur.* Vide Concordiam regularum cap. XII. §. XVII. & Reginonem lib. II. cap. CCCLXXV. & ſequentibus.

c. 66. IN AQUA POPULUM] ex epiſtola LXIII. ſancti Cypriani. Ex Cypriano autem citant etiam Etherius & Beatus lib. I. adverſùs Elipandum apud Stevartium pag. 92. & Rhabanus lib. I. de inſtitutione Clericorum cap. XXXI.

c. 67. UT CALIX] Admonitio ſynodalis antiqua: *Nullus in ligneo vel in vitreo calice audeat Miſſam cantare.*

Laudarus eſt olim ab Hieronymo Exuperius Epiſcopus Toloſanus quòd ſanguinem Domini portaret in vitro. Vitreus enim calix, ut exiſtimat Baronius, in uſu fuit à temporibus Apoſtolorum. Deinde vetitus eſt, inquit idem Cardinalis, ob periculum quod immineret materiæ fragili. cujus rei exemplum extat apud Gregorium Turonenſem in lib. I. cap. XLVI. de gloria martyrum. Putat autem Baronius canonem iſtum Remenſem, in quo vetitus eſt uſus vitrei calicis, conditum fuiſſe in ſynodo quæ Durocortori Remorum habita eſt ex præcepto Karoli magni. Lib. I.

PARVULUS INFIRMUS] Antiquitus euchariſtia dabatur etiam pueris, ſaltem morituris, ne ſine communione ſeu viatico morerentur. Eam ob cauſam præcipitur his quibus officium baptizandi incumbit, ut ſi alicubi longiùs exierint, euchariſtiam ſemper ſecum habeant. Vvalterius Aurelianenſis cap. VII. *Vt ſemper euchariſtiam Preſbyter habeat paratam; ut quando quis infirmatus fuerit, aut parvulus ægrotaverit, ſtatim eum communicet, ne ſine viatico moriatur.* Immo ex vetuſtiſſimo libro pontificali qui extat MS. in bibliotheca monaſterij ſancti Remigij Remenſis, ſcriptus autem eſt Hincmari Archiepiſcopi Remenſis ævo, ut exiſtimat qui illum vidit vir eruditiſſimus & iſtarum rerum peritiſſimus Antonius Faure Doctor Theologus Pariſienſis, in libro inquam illo pontificali, dum ritus baptizandi præſcribuntur, infans eodem tempore confirmari ac communicari jubetur quo baptiſmi gratiam conſecutus eſt. Hæc ſunt verba veteris libri: *Deinde baptizet infantem ſub trina merſione, tantùm ſanctam Trinitatem invocans ſemel, ita dicendo* Et ego te baptizo in nomine Patris, *& mergit*, & Filij, *& mergit*, & Spiritus ſancti, *& mergit tertiò. Statim autem confirmetur infans & communicetur ab Epiſcopo ita dicente:* Corpus & ſanguis Domini.] In antiquiſſimo item libro pontificali MS. Eccleſiæ Senonenſis ſcripto circa annum DCCCCLXXX. quem nobis ſuppeditavit vir clariſſimus Antonius Vion Herovallius, iſta leguntur in ordine baptiſmi infantium: *Deinde baptizat ſacerdos ſub trina merſione, tantùm ſanctam Trinitatem ſemel invocans, ita dicendo:* Et ego te baptizo in nomine Patris, *& mergat ſemel*, & c. 69.

L. 1. 1. Filij, *& mergat iterum*, & Spiritus ſancti, *& mergat tertiò. Vt autem ſurrexerit à fonte, faciat Preſbyter ſignum crucis de chriſmate cum pollice ejus, dicens orationem hanc :* Deus omnipotens, Pater Domini noſtri &c. *Et veſtitur infans veſtimentis ſuis, dicente à Preſbytero :* Accipe veſtem candidam &c. *Si verò Epiſcopus adeſt, ſtatim confirmari eum oportet chriſmate, & poſtea communicari. Et ſi Epiſcopus deeſt, communicetur à Preſbytero dicente ita :* Corpus Domini Jeſu Chriſti cuſtodiat te in vitam æternam.] Et in epiſtola Jeſſe Epiſcopi Ambianenſis de ordine baptiſmi præcipitur ut poſt trinam merſionem Epiſcopus puerum chriſmate confirmet in fronte, noviſſimè autem corpore & ſanguine Chriſti confirmetur ſeu communicetur, ut Chriſti membrum eſſe poſſit. Denique vir doctiſſimus Hugo Menardus adnotat ad librum Sacramentorum pag. 144. Epiſcopos antiquitus, poſtquam baptizaverant, ſtatim contuliſſe ſacramentum confirmationis. quod etiam obſervatum eſt ab illuſtriſſimo viro Petro de Marca Archiepiſcopo Pariſienſi in Notis ad Concilium Claromontanum pag. 312 in editione noſtra. Idem pag. 298. adnotat communionem Corporis Chriſti pueris dari ſuetam uſque ad Paſchalis ſecundi tempora, euchariſtiámque illis datam fuiſſe intinctam propter imbecillitatem ætatis. Antiquum in Eccleſia eſſe morem tradendi pueris puellíſque corpus & ſanguinem Domini oſtendit ex Auguſtino & Cypriano Cellotius in Notis ad Capitula Vvalterij Aurelianenſis. Quare mirum eſt illum poſt tot teſtimonia ſcribere auſum Eccleſiam univerſalem nunquam recepiſſe hunc morem abſque nota novitatis. Tamenetſi enim uſus ille jam exoletus ſit, hinc colligi non poteſt illum nunquam fuiſſe receptum. Permulta quippe ſunt quæ uno ſeculo viguere, altero dimiſſa ſunt. Veluti traditio calicis laico ad communionem accedenti. Veluti euchariſtia intincta in ſanguine Domini tradita infirmis. de qua Regino in capite ſequenti, & alij multi.

c. 70. VIATICUM] communio, ut paulò antè dicebamus. Libellus ſupplex monachorum Fuldenſium Karolo magno porrectus cap. v. *ne ſine confeſſione & neceſſario vitæ viatico moriantur.*

c. 71. REGES ET SACERDOTES] Præceptum Lu-

dovici VII. pro Theobaldo Epiſcopo Pariſienſi: *Scimus quia ex auctoritate veteris teſtamenti, etiam noſtris temporibus ex eccleſiaſtica inſtitutione ſoli Reges & ſacerdotes ſacri chriſmatis unctione conſecrantur. Decet autem ut qui ſoli pra ceteris omnibus ſacroſancta chriſmatis linitione conſociati ad regendum Dei populum præficiuntur, ſibi ipſis & ſubditis ſuis tam temporalia quàm ſpiritualia ſubminiſtrando provideant, & providendo invicem ſubminiſtrent.* Lib. I.

EULOGIIS] oblationibus, muneribus. c. 74.

PER SUBDIACONUM] Præcipit hæc conſtitutio ut non per quemcunque eccleſiaſticum, ſed omnino per eorum aliquem qui ſunt in ſacerdotio conſtituti, chriſma petatur ab Epiſcopo, mox ad Eccleſiam deferendum ad quam pertinet miniſter qui ad petendum illud venerit. Si verò ea temporum neceſſitas fuerit ut neque Preſbyter neque Diaconus ad civitatem proficiſci propter hanc cauſam poſſint, tum licere eam curam committere Subdiaconis. Appropinquabant enim illi ſacerdotio; & cùm ſacris altaribus miniſtrarent, ſacra myſteria contrectabant, ut loquitur Conciſium Carthaginenſe ſextum apud Reginonem cap. XCII. libri primi. De iiſdem hauddubiè intelligendus canon XXXVI. Concilij quarti Carthaginenſis, ubi ſic habetur: *Preſbyteri qui per diœceſes Eccleſias regunt, non à quibuſlibet Epiſcopis, ſed à ſuis, nec per juniorem Clericum, ſed aut per ſe ipſos, aut per illum qui ſacrarium tenet, ante Paſcha ſolemnitatem chriſma petant.* Rurſum in libro ſeptimo Capitular. cap. CCCX. ſtatuitur chriſma ab Epiſcopo *non aliis tradendum niſi ſolummodo Preſbyteris vel Diaconis aut Subdiaconis bene fidelibus. Indignum eſt enim ut alij illud ſuſcipiant niſi illi qui hoc in tradendo uſuri ſunt.* Sequentia ſecula multùm deflexerunt ab hac regula. Quippe non ſolùm inferiorum ordinum Clericos mitti mos fuit ad petendum chriſma ab Epiſcopo, ſed etiam laicos. Cui malo mederi cupiens Raymundus Epiſcopus Helenenſis iſta ſtatuit anno MCCLXXX. in ſua ſynodo diœceſana: *Quanquam fuiſſet aliàs provide ſtatutum quòd per Rectorem aliquem vel Curatum non mitteretur ante Paſcha ſolemnitatem ad ſanctum chriſma niſi in ſacris ordinibus conſtitutus, prout expoſcunt canonica ſanctiones,* c. 77.

Lib. I. *quia hoc à pluribus non ſervatur, imò meros tranſmiſerunt laicos pro eodem, idcirco præſenti conſtitutione ducimus ordinandum ut quicunque Curatorum contrarium faciens, viginti ſolidorum pœnam incurrat moneta currentis, quos fabricæ Elnenſis Eccleſiæ volumus applicari.*

c. 78. IN CONFIRMATIONE] Hinc colligitur non ſemper nec ubique valuiſſe morem confirmandi pueros ſtatim atque baptizati erant. Quod haud dubiè ita intelligendum eſt, ſi baptizati ſint extra præſentiam Epiſcopi. Vide Marcam in Notis ad Concilium Claromontanum pag. 312. editionis noſtræ.

c. 81. JUSTISSIMA NECESSITATE] verbi gratia, propter redemptionem captivorum. quod à Cæſario Arelatenſi Epiſcopo factum eſſe docet Cyprianus in libro primo de vita ejus.

VADIMONIUM] vadium, pignus. Vide Additionem ad caput XIV. libri quarti de concordia ſacerdotij & imperij.

STEPHANUS PAPA] in epiſtola prima apud Iſidorum Mercatorem. Hinc ergo patet Concilium Remenſe ex quo duo iſta capita ſumpta ſunt, poſt Karoli magni tempora celebratum fuiſſe; ſi tamen celebratum ullum fuit in quo hæc ſtatuta ſint, ac non potiùs ſumpta ſunt ex Capitulis Hincmari Archiepiſcopi Remenſis quæ etiamnum extant. Fieri quippe poteſt ut iſta Regino crediderit ab Hincmaro conſtituta eſſe in Concilio Remenſi, quia fortaſſis in codice ſuo legebat ea ſancita fuiſſe in ſynodo Remenſi, diœceſana nimirum, non provinciali. Attamen nihil vetat quin hæc eadem decerni potuerint etiam in ſynodo quapiam provinciali ab Hincmaro celebrata, ut major eſſet rerum conſtitutarum auctoritas. Nam caput CCXIII. libri primi Reginonis, quod ſumptum videri poteſt ex Capitulis Hincmari, in epitomen contractum ex vetuſto Remenſi Concilio laudatur à Voſſio in libro ſecundo de vitiis ſermonis. Et infrà cap. CXX. iſtius libri extat alius canon ex Concilio Remenſi, quem in Concilio quodam editum fuiſſe manifeſtum eſt ex contextu orationis. Fortean autem ad illud ipſum Concilium Remenſe referendum eſt caput ſexageſimum iſtius primi libri, itémque CCLXXII.

SECUNDUM HILARIUM] Apud Hincmarum:

ſicut Stephanus ſanctus Papa & martyr ad ſanctum Hilarium in ſuis decretalibus docuit. Burchardus & Ivo parte II. cap. 139. *ſicut Stephanus ſanctus Papa & martyr ſanctum Hilarium &c.* Ex his ergo corrige Reginonem. L. I. 2. I.

AUT HOMICIDIO] Hæc clauſula non extat in antiquis editionibus canonum apoſtolicorum. Extat tamen apud Gregorium Turonenſem lib. v. cap. XIX. ex novo quaternione qui recenter adnexus erat libro canonum. Hinc factum ut duæ dein canonum apoſtolicorum editiones viguerint, in quarum una extabat clauſula de homicidio, deerat autem in alia. Halitgarius enim referens canonem illum apoſtolicum lib. v. cap. IV. habet clauſulam de homicidio, unde fortaſſis accepit Regino. Illam quoque videtur habuiſſe Gregorius IV. in ſuo codice, uti diximus ad Agobardum. Contrà Iſidorus illam non habet, neque Rhabanus in epiſtola ad Heribaldum, neque demum Hincmarus, qui canonem illum deſcribit in epiſtola XLIX. cap. III. c. 86.

Caput iſtud ſumptum eſt ex libro III. dialogorum ſancti Gregorij cap. VII. c. 97.

Apud ſanctum Gregorium lib. VII. Indict. II. epiſt. XXXIX. Vide Poſidonium in vita ſancti Auguſtini cap. XXVI. & Hincmarum epiſt. XLVIII. cap. X. c. 98.

CUI SIT NECESSITAS] Vir clariſſimus Joachimus Hildebrandus hanc interpretationem adjecit huic loco: *Si cui cognata neceſſitas ſit Presbytero victum procurandi.* Videtur autem intellexiſſe de muliere cujus ope & miniſterio indigeat Preſbyter ad ea procuranda quæ victui neceſſaria ſunt. Verus tamen ac genuinus hujus loci ſenſus, quantum ego conjicio, hic eſſe debet; ut ſi mater, amita, aut ſoror Preſbyteri adeo pauperes ſint ut abſque auxilio & ope ejus non habeant unde vivant, maneant quidem in eodem loco in quo Preſbyter habitat, ſed procul ab ædibus ejus, Preſbyter verò domum ad eas mittat quæ ſuſtentationi illarum neceſſaria ſunt. Capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis cap. XIX. *Vt converſationem feminarum earúmque acceſſum & adminiſtrationem deteſtentur. Sin aliàs, velut contemptores canonum ab ordine depoſantur. & quibus miniſtrare neceſſaria decernunt,* c. 104.

Lib. I. *longè eis domos prævideant in quibus non per ſe ſed per miniſtros ſubſidia porrigant.* Verùm Preſbyteri fraudem huic conſtitutioni faciebant ætate Hincmari, ut ipſe docet in epiſtola XLVIII. cap. XXXIII. his verbis: *Quidam Presbyteri de reditibus Eccleſiæ vel oblationibus ac votis fidelium res poſt ordinationem ſuam comparant, & in illis ſtructuras faciunt, & quæ ad Eccleſiam pertinent ibidem collocant; & in eiſdem manſis mulieres recipiunt, quæ lanificium ſuum exerceant, & domus curam gerant. Et hac occaſione ſuas Eccleſias negligunt, & ad eoſdem manſos recurrunt, & ibi commanent contra decreta canonum.* Vide infrà apud Reginonem cap. CCXX.

NULLA FEMINA AD ALT.] Infrà cap. CXX. *& quibus prohibetur ne ſacrarium ingrediantur, nec ad altare appropinquent.* Iſta inſinuanda eſſent feminis ætatis noſtræ, quæ non ſolùm intra cancellos ſtant, ſed ad ipſum altare accedunt, tanquam divina cum Preſbyteris celebrare debeant. Cui malo nemo eſt qui reſiſtat, tamenetſi nihil majore cura proviſum ſit à patribus quàm ut iſta non licerent feminis. Neque dubito quin ſi religioſiſſimus ſexus iſta doceretur pravè agi & contra mentem Eccleſiæ, non dubito inquam quin lubentiſſimè abſtineret à corruptela illa pravæ conſuetudinis. Olim, ut adnotavimus ad Concilia Galliæ Narbonenſis, eò uſque proceſſerat ſcelerata audacia ut mulieres altaribus adſtarent & plerunque ipſo oblationis tempore coram omnibus impudenter acciperent quod Deo offerebatur in altari. Si ab hoc facinore dein abſtinuerunt feminæ admonitæ, ſperandum eſt noſtras facilè mutaturas ſi intelligant quiddam irreverentius agi erga Deum & Eccleſiam quum illæ perrumpunt ultra cancellos altaris. Hæc admonere viſum eſt, ut ſaltem in hoc capite corrigatur vita Chriſtianorum.

c. 105. ELEEMOSYNIS REDIMAT] Iſtud deinde vocaverunt redemptionem peccatorum. Paſchalis II. in epiſtola ad Norigaudum Auguſtodunenſem Epiſcopum: *Pro redemptione verò peccatorum morientes in Eccleſia in qua fidei ſacramenta acceperunt eleemoſynam dare ſecundùm apoſtolica decreta ſtatuimus omnino & confirmamus.* Ex eo porrò fonte utplurimùm prodie-

runt poſſeſſiones, latifundia, & agri, ex quibus dita- L. 1. 1.
ta & amplificata eſt Eccleſia, uti diximus ad Agobardum.

REM. DIFFERRETUR] Legendum hauddubiè eſt *remedium non differretur*, ut monuimus in margine. Sic enim habent vulgatæ editiones epiſtolarum ſancti Leonis, & plerique codices manu ſcripti. Attamen in collectione Iſidori, unde Regino videtur accepiſſe, legitur ut heic editum eſt. Et in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ, tum in alio pervetuſto codice MS. monaſterij ſancti Germani de pratis, in quibus Dionyſij collectio continetur, inter decreta ſancti Leonis, unde ſumptum eſt hoc caput, ita omnino ſcripeſt: *uſque ad communionis remedium differatur*. Eam verò lectionem habet etiam Halitgarius lib. III. cap. XIV. tam in editione Caniſij quàm in veteri codice MS. monaſterij Corbeienſis, tum etiam in editione quæ ſub Rhabani nomine emiſſa à Colvenerio eſt in tomo ſexto operum Rhabani. c. 115.

POSTQUAM] Vel ex hoc loco confici poteſt viaticum olim dari ſolitum poſt extremam unctionem. c. 119.

NISI QUEM EPISCOPUS] Lege generali vetitum olim erat ne quis intra Eccleſiam ſepeliretur, ut pluribus docet Gretſerus in libro ſecundo de funere Chriſtiano cap. VIII. quod privilegium etiamnum retinet Eccleſia quæ ſancto Saturnino dicata eſt in civitate Toloſana. Nam Auguſtinus Cantuarienſis ſepultus non eſt in Eccleſia, ſed in porticu aquilonari Eccleſiæ, ut Beda docet lib. II. cap. III. hiſtoriæ eccleſiaſticæ gentis Anglorum. Poſtea tamen licuit ſepelire intra Eccleſiam Epiſcopos, Abbates, dignos Preſbyteros, & fideles laicos, ut ait Concilium Moguntinum ſub Karolo magno habitum, id eſt, juſtos homines, qui per vitæ meritum talem vivendo ſuo corpori defuncto locum acquiſiverunt, ut Theodulfi verbis utamur. Iſta perdiu viguiſſe animadverto. Et tamen vetus ſepulcrum lapideum Ademari Vicecomitis Scalarùm & Abbatis laici monaſterij Tutelenſis, qui regnante Rodulpho Rege floruit, videtur hodie in Eccleſia Tutelenſi. Verùm multæ rationes erant quæ iſtum in Eccleſia ſepeliri ſinerent. Primùm, quia reſtaurator monaſterij fuerat, illúdque omnium bono- c. 123.

Lib. I. rum ſuorum heredem ex aſſe eſſe juſſit, tum etiam quia haud dubiè celebris erat opinione ſanctitatis. Nam hactenus ſanctus vocatur à Tutelenſibus. Quanquam neceſſe non eſt eum in Eccleſia ſepultum fuiſſe eo tempore quo mortuus eſt, tamenetſi ſepulcrum ejus nunc ſit intra Eccleſiam. Eveniſſe illi potuit aliquid ſimile narrationi quæ extat apud Bedam de corpore ſancti Auguſtini, quod foras juxta Eccleſiam poſitum eſt, quia ea necdum fuerat perfecta nec dedicata; mox verò ut dedicata eſt, intrò illatum & in porticu illius aquilonari decenter ſepultum eſt; in qua etiam ſequentium Archiepiſcoporum omnium ſunt corpora tumulata præter duorum tantummodo, id eſt, Theodori & Berhtwaldi; quorum corpora in ipſa Eccleſia poſita ſunt, eò quòd prædicta porticus plura capere nequivit. Nam quia fortaſſis Ademarus conditus erat in loculo juxta humilem quæ tunc erat Eccleſiam monaſterij, cùm ea ducentis poſt annis rurſum ædificata & amplificata eſt, jámque intrare in Eccleſiam cœpiſſent copora mortuorum, proclive fuit monachis Tutelenſibus, ob ſanctam viri memoriam & ingentium ejus beneficiorum, tumulum ejus Eccleſia concludere. Nam ille eſt in extrema Eccleſia, in angulo, loco videlicet remotiſſimo ab altari quod vocant majus. In lapide ſepulcrali hæc antiquitus ſcripta fuerunt, quæ nunc quoque leguntur.

✠ XPE SERVA TUUM PER SECLA ADEMARUM. AMEN. ✠

c. 125. EXEDRA] Ita vetus codex Pariſienſis MS. pro eo quòd editio Helmæſtadienſis habet *extra Eccleſiam*. Huic emendationi, quæ alioqui neceſſaria eſt, adſtipulantur Burchardus, Ivo, vetus canonum collector MS. in bibliotheca regia, & Gratianus, ubi ſcriptum eſt *in exedris*. Statuit enim canon ut nemo in Eccleſia ſepeliatur, ſed in atrio aut in porticu aut in exedra Eccleſiæ. Itaque qui generaliter prohibuit ne mortui ſepeliantur intra Eccleſiam, fruſtra juberet ea ſepeliri extra Eccleſiam, ſi vera eſſet vulgata lectio ſynodi Nannetenſis. Igitur in tribus locis extra Eccleſiam ſepeliri poterant corpora mortuorum, in atrio videlicet, in porticu, & in exedra.

Atrium eſt propriè ſpatium vacuum quod remanſit ex area ſive ſolo ubi ædificata eſt Eccleſia, atque ita atrium omnem circum ambit Eccleſiam. Atrium tamen cùm dicunt auctores eccleſiaſtici, intelligunt utplurimùm eam partem atrij quæ proxima januis eſt, in qua veſtibulum. Infrà lib. II. cap. XXXI. *Si in atrio Eccleſiæ, cujus porta reliquiis ſanctorum conſecrata eſt &c.* Anaſtaſius in vita Sergij ſecundi: *Conjungens verò eodem Rege, univerſóſque gradus ejuſdem ſacratiſſima beati Petri Eccleſia aſcendente, ad prænominatum appropinquavit Pontificem, qui in atrio ſuper gradus juxta fores Eccleſiæ cum univerſo clero & populo Romano aſſiſtebat.* Ditmarus Merſepurgenſis in libro primo Chronicorum: *Cùm ad atrium defunctorum veniret, videns in eo magnam multitudinem oblationes offerentem ſacerdoti coram templi foribus ſtanti, primò ſubſtitit.* Anaſtaſius in vita Doni primi: *Hic atrium beati Petri Apoſtoli ſuperius, quod eſt ante Eccleſiam in quadriporticum, magnis marmoribus ſtravit.* Quo loco ſic aliqui legunt: *Hic atrium beati Petri Apoſtoli ſuperius, quod paradiſus dicitur, éſtque ante Eccleſiam &c.* Atrium enim aliquando vocatum eſt paradiſus, ut pluribus oſtendit Heribertus Roſvveydus in Notis ad Paulinum; ubi etiam poſt Breulium adnotat atrium Eccleſiæ Pariſienſis, quod nunc vulgò *Parvis* dicitur, paradiſum vocari in antiquis chartis ejuſdem Eccleſiæ. Cur autem atrium vocatum ſit paradiſus aperit vetus charta ſancti Victoris Maſſilienſis edita in annalibus Maſſilienſibus pag. 296. Ex paradiſo igitur factus eſt parviſius. Qua voce utitur Matthæus Pariſius, cujus hæc ſunt verba ad annum MCCL. pag. 798. ultimæ editionis Londinenſis: *Unde pro illa ſubſtantia perſolvenda cogebatur ille pauperculus, multis diebus ſcholas exercens, venditis in parviſio libellis vitam famelicam & codrinam protelare.* Atque hic mos etiamnum durat ut libri vulgò vendantur in parviſiis, præſertim in parviſio Eccleſiæ Pariſienſis. Fallitur ergo Voſſius, qui parviſium heic interpretatur ſcholam parvulorum. L. II. 1.

Porticus eſt locus deambulationi aptus, ut ſunt clauſtra Eccleſiarum & monaſteriorum. Incertæ autem antiquitus fuere ſedes porticuum. Nam cùm hodie ubique ſint in latere Eccleſiæ, olim alicubi erant inter

LIB. I. Eccleſiam & veſtibulum, tum ad utrumque latus templi, ut de templo Tyrio teſtatur Euſebius lib. x. hiſtoriæ eccleſiaſticæ cap. IV. Hinc porticus aquilonaris apud Bedam lib. II. cap. III. hiſtoriæ eccleſiaſticæ gentis Anglorum, & ſeptentrionalis ac meridiana apud Rhabanum in deſcriptione Eccleſiæ Fuldenſis. Romæ porticum baſilicæ ſancti Petri fuiſſe ante januam Eccleſiæ, colligi poteſt ex loco ſuprà relato ex vita Doni Papæ, ubi atrium dicitur fuiſſe ante Eccleſiam in quadriporticum. Quod etiam colligi poteſt ex Iſidoro lib. XV. Originum cap. III. qui adnotat atrium hinc dictum *quòd addantur ei tres porticus exteriùs.*

Exedra, ſi vocabuli originem attendimus, erat locus circum Eccleſiam in quo ſedere ac requieſcere licebat. In templo Tyrio exedræ erant conſtitutæ extra illam partem Eccleſiæ in qua nos majus altare collocamus, in circuitu chori, ſic ut conjungerentur deinde cum portis quibus in medium templum intrabatur. Exiſtimo autem exedras conſtituiſſe partem murorum Eccleſiæ, id eſt, factas in muro ſedes in circuitu Eccleſiæ, ut etiamnum videmus in aliquibus Eccleſiis. In muro dein illo prominenti cùm nonnulli cupiiſſent ſepeliri, cameras quaſdam ac fornices conſtruebant in exedra, in quibus eorum corpora condebantur. atque iſtiuſmodi cameræ plures etiamnum videntur in circuitu Eccleſiæ Tutelenſis. Rectè ergo adnotatum eſt à Bartholomæo Brixienſi 13. *q.* 2. *cap. Præcipiendum* exedras dici quaſdam voltas quæ exteriùs adhærent parietibus Eccleſiæ. Exedrarum uſus deſiit cùm, gliſcente abuſu, palam ac publicè omnes in Eccleſia ſedere cœpiſſent, etiam laici ac feminæ. Hinc tot diverſæ interpretationes hujus vocabuli, cùm nihil certi ſtatui poſſet de re quæ jam vetuſtate exoleverat.

Itaque ut ad id redeamus unde digreſſi ſumus, tria extra Eccleſiam loca erant in quibus ſepeliri poterant corpora mortuorum, atrium videlicet, porticus, & exedra. Honorificentior autem ſepulturæ locus per illas tempeſtates erat in atrio, ante portam Eccleſiæ, id eſt, in nobiliſſima atrij parte. Adnotat enim Gretſerus in libro ſecundo de funere Chriſtiano cap. VIII. Conſtantinum magnum ſepeliri voluiſſe in veſtibulo

Eccleſiæ

Ecclesiæ C P. eodémque in loco deinceps sepultos esse plurimos Imperatores ac Pontifices. De Ottone secundo Imperatore testatur Leo Marsicanus in libro secundo Chronici Cassinensis cap. IX. eum sepultum esse in atrio Ecclesiæ beati Petri Apostoli. Et libro IV. cap. VIII. agens de Elgaita Roberti Ducis uxore, ait eam in Ecclesiæ paradiso ante basilicam Petri Apostoli tumulari voluisse. Sic antiquitus sepulcra Comitum Tolosanorum erant in atrio Ecclesiæ sancti Saturnini, prope portam, ubi hactenus videntur, donec Vrbani secundi auctoritate cœmeterium eorum constitutum est in atrio basilicæ deauratæ. Et ut domesticis utamur exemplis, vestibulum Ecclesiæ Tutelensis erat olim locus destinatus sepeliendis Vicecomitum Turennensium corporibus, quorum erant ampla ac magnifica in Ecclesiam illam merita & beneficia. eorúmque sepulcra etiamnum manent post tot secula. Alicubi tamen porticus erat honorificentissimus sepulturæ locus. Legimus enim apud Bedam in libro secundo hist. eccles. cap. III. Augustinum & ceteros Cantuarienses Archiepiscopos in porticu Cantuariensis Ecclesiæ sepultos fuisse donec necessarium fuit eos sepeliri intra Ecclesiam, quia porticus illa plures capere non poterat. L. 2. c. 1

Præter atrium illud quod erat ante principalem portam Ecclesiæ, in quo viri principes sepeliebantur, aliud atrium erat in quo sepeliebantur omnis conditionis homines. Erat autem atrium illud propriè cœmeterium. Vetus charta Archambaldi Vicecomitis Combornensis pro monasterio Tutelensi: *Hoc autem ipse Gaucelinus de Petrabuferia postea devotè adimplevit ad ostium cimiterij sancti Martini, quod est ante portam Ecclesiæ sancti Martyris Iuliani.*

PER SUAM INCURIAM] Statuta synodalia Simonis Episcopi Sodorensis cap. IV. *Capellani caveant ne per negligentiam aliquis infans sine baptismo, quod absit, moriatur.* c. 119.

TABULA CONSECRATA] Hincmari Capitula tit. III. cap. III. *Tabulam quisque Presbyter, cui necessarium fuerit, de marmore vel nigra petra aut litio honestissimo secundùm suam possibilitatem honestè affectatam habeat, & nobis ad consecrandum afferat, quam secum, cùm expedierit, deferat, in qua sacra mysteria* c. 132.

L. 2, 2. *ſecundùm ritum eccleſiaſticum agere valeat.* Litium porrò, ut hoc quoque obiter dicamus, ea lapidis nigri ſpecies eſſe videtur quo vulgò utimur ad cooperiendas domos, quem à vocabulo Gallico *ardoiſe* Nicotius vocavit ardoſiam, Monetus lithoſtilben. Tabulam illam conſecratam, qua uti debebant Preſbyteri cùm ſacra myſteria celebrabant extra Eccleſiam, altare portatile vocaverunt ſequentia ſecula. Extat autem in Pontificali Romano ordo de conſecratione tabulæ ſive altaris portatilis.

c. 142. IN HOSTE] in exercitu, ut ſtatim dicet. Prohibet autem ne quis eorum qui militant, alios cogat ad bibendum, nimirum uſque ad ebrietatem. Alioqui enim nulla lex vetat quin amici invicem bibant, modò res hæc ſtet intra terminos ſobrietatis.

c. 169. DISCIPLINAM] id eſt, privatam flagellorum caſtigationem. Exiſtimabat vir doctiſſimus Joannes Morinus iſtud pœnæ ſeu medicinæ pœnitentialis genus inauditum in Eccleſia fuiſſe ante annum nongenteſimum quinquageſimum, exemplúmque datum fuiſſe à Dominico Loricato, cujus virtutem ac fortitudinem humana majorem celebrat Petrus Damiani. Sed ego in Regula ſancti Aureliani Epiſcopi Arelatenſis ita lego capite XLI. *Pro qualibet culpa ſi neceſſe fuerit flagelli accipere diſciplinam, nunquam legitimus excedatur numerus, id eſt, triginta & novem.* Et Concilium Moguntiacum ſub Karolo magno habitum ita ſtatuit in capite XLV. *Volumus ut diſciplinam condignam habeant qui hæc diſcere negligunt, ſive in jejunio ſive in alia caſtigatione emendentur.* Deſcriptum eſt autem caput iſtud in libro quinto Capitular. cap. XCV.

c. 176. AD VENANDUM] Vide Petrum Bleſenſem epiſt. LVI. & LXI. & Notas noſtras ad Agobardum pag. 82.

c. 191. A MONASTERIIS] Itaque hæc conſtitutio edita fuit adversùs monachos; qui cùm de ſingularitate cenſerentur, Miſſas ſolitarias celebrare præſumebant.

c. 192. SACERDOTALI CATALOGO] id eſt, ex eis qui in clero cooptati ſunt, eo nomine à plebe diſtincti.

c. 194. COTIDIE EUCHARISTIAM] Libellus ſupplex monachorum Fuldenſium Karolo magno porrectus cap.

IV. *Quòd communicationem fracti panis ante cibum quotidie ſumere non reſpuatur ſecundùm exempla præcedentium patrum.* L. 2. 1.

NON ANTE DISCEDAT] Vide homiliam octavam Cæſarij Arelatenſis inter eas quæ nuper editæ à nobis ſunt. c. 196.

TORUNENSI] Ne quis putet heic erratum eſſe à typographo, moneo ſic ſcriptum eſſe in editione Helmæſtadienſi & in codice MS. Pariſienſi quorum uſi ſumus in hac editione. c. 199.

CUM HIS VERBIS] Suprà cap. LXX. *Corpus & ſanguis &c.* Ævo Roberti Francorum Regis, ut in vita ejus teſtatur Helgaldus, ita dicebant : *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti ſit tibi ſalus animæ & corporis.* Ea formula non uſurpatur his ultimis temporibus. Nobis enim, cùm communicamus, hæc tantùm Preſbyter dicit : *Corpus Domini noſtri Ieſu Chriſti cuſtodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.*

CAPITULA HABEAT] id eſt, ſi temporum noſtrorum verbis loqui volumus, Summam caſuum conſcientiæ. c. 203.

PENSUM SERVITUTIS SUÆ] Officium ſuum, ut hodie loquimur. Extat apud Stevartium elegans præfatio veteris cujuſdam ſcriptoris in pſalmos ad Bathuricum Epiſcopum Ratiſbonenſem, qui ſub Karolo magno vixit ; in qua perſtringit acerrimè Epiſcopos quoſdam ſui temporis, qui cetera dediti voluptatibus ſuis per totum diem, officium ſuum recitabant partim cùm ibant cubitum, partim cùm ſe mane veſtibus induebant. Lubet heic referre ipſa hominis verba : *Alij verò qui, quod pudet dicere, etiam Epiſcopi, tota die conviviis & poculis vacantes, & penè uſque in noctis medium vel uſque ad Gallorum cantum aut eo amplius diverſis ſtudent potionibus ſua ſatisfacere voluntati, iſti tales, magis ſtudentes hominibus placere quàm Deo, priùs quàm dormitum eant, nocturnas vigilias deſidiosè perſolventes, ſtratu mox decubant, donec iterum tempus manducandi & bibendi redeat. Surgentes verò, dum ſe veſtibus induunt, diurna peragunt officia, putantes ſibi ſufficere poſſe ſi ſaltem quoquo modo illa decantent.* Ne verò Epiſcopi noſtrates putent id ſibi à me dictum eſſe, quaſi illos traducere voluerim, c. 208.

L. 2. c. 1. iisdem apud ipsos verbis utar quibus utitur idem auctor erga Bathuricum. *Non enim talia referendo*, inquit, *vos denotare volo, sed ne his participemini ammonere summa humilitatis subjectione præsumo.*

c. 213. CUM URSO] Solebant enim in Kalendis Januariis transformare se homines in pecudes, aut in feras, aut in portenta, ut ex Maximi Episcopi Taurinensis homilia de Kalendis Januarij jampridem collegerunt viri docti. Assumebant itaque cervorum ac vitulorum formas, tum etiam ursorum, ut mutorum animalium insanam petulantiam liberiùs ac licentiùs imitari possent. Postea cùm id vetitum fuisset tam ecclesiasticis quàm civilibus legibus, hanc insaniam Christiani à Kalendis Januariis transtulerunt in dies illos qui antecedunt initium quadragesimæ. Vide synodum Autisiodorensem Aunacharij, epistolam Zachariæ ad Bonifacium, quæ est CXLII. inter Bonifacianas, & edictum Karlomanni in initio libri quinti Capitularium.

TALAMASCAS] id est, larvas, ut antea explicatum est. Hoc caput, in epitomen redactum, ex vetusto Remensi Concilio refert Vossius in libro secundo de vitiis sermonis: *Larvas dæmonum, quas vulgus talamascas vocat, sub anathemate prohibemus.* Hinc *masque* apud nos pro larva. Ex eodem fonte ortum est quòd occultæ literarum notæ, quibus aliquid aliis celatum volumus quàm ei ad quem scribimus, talamascæ dicuntur in fragmento Odonis Ariberti de cæde Bernardi Comitis Barcinonensis, cujus partem edidimus in Notis ad Agobardum: *Cetera quæ pandere periculosum est literis talamascis inscribam.* In hoc porrò loco, pro eo quod editio Helmæstadiensis habet *quas vulgò Dalamaschas vocant*, nos, secuti auctoritatem codicis Parisiensis & Hincmari, tum etiam ne turbaremus fontes ex quibus sua Burchardus accepit, edidimus, *quas vulgò talamascas dicunt.* Qui verò codicem Helmæstadiensem antiquitus descripsit, videtur ante oculos habuisse Concilium Remense à Vossio laudatum.

c. 216. PRESBYTERI PER KAL.] Constitutio Riculfi Episcopi Suessionensis cap. XX. *Rationi quoque proximum esse sanximus ut in unoquoque mense, statu-*

ea die, id eſt, in Kalendis uniuſcujuſque menſis, per ſingulas decanias Preſbyteri ſimul conveniant; & convenientes, non paſtis vel potationibus vacent, ſed de ſuo miniſterio & religioſa converſatione atque de his quæ in eorum parrœchiis accidunt ſermonem habeant. L. 1. 2. 1.

SINGULOS BIBERES] Infrà libro II. cap. 432. *Singuli ſingulos biberes accipiant.* id eſt, ſingulos vini ſcyphos, ut Voſſius interpretatur. Regula ſancti Benedicti cap. XXXV. *Septimanarij accipiant ſuper ſtatutam annonam ſingulos biberes.* Regula ſancti Aureliani in epilogo: *Cibaria quotidie ad refectionem tria, ad prandium duo, ad cœnam duo. Biberes ad refectionem, id eſt, in æſtate merum, & tres caldellos.* Et infrà: *Biberes binas ad prandium.* Ekkehardus in libro de caſibus monaſterij ſancti Galli cap. XI. *Invitat tandem Abbas pariter ad nonales fratrum, quibus conſcripti eſſent, biberes.* Ex his ergo patet malè in editione Helmæſtadienſi ſcriptum eſſe *ſingulos liberè excipiat.* Malè item apud Burchardum *ſingulos bibere faciant.*

ULTRA TERTIAM VICEM] Vide lib. V. de concordia ſacerdotij & imperij cap. LI. §. II.

PROPRIÆ ECCLESIÆ] Admonitio ſynodalis antiqua: *Res & facultates quas poſt diem ordinationis veſtræ adquiritis, ad Eccleſiam ad quam titulati eſtis pertinere ſciatis.* Paſchalis II. in epiſtola ad Norigaudum Epiſcopum Auguſtodunenſem: *Illud autem apoſtolica auctoritate ſtatuimus, ut nulli Preſbytero &c.* ut infrà in appendice actorum veterum tit. XXI. c. 218.

INQUIRENDUM] Vide Notas ad caput centeſimum quartum. c. 220.

USURIS] Concilium Sueſſionenſe habitum anno MLXXVIII. ſub Manaſſe Archiepiſcopo Remenſi: *Ut nullus Clericus aut laicus Chriſtianus uſuras accipiat. Et ſi quis res alicujus in vadimonio ſuſcepit, & jam inde capitale ſuum habet, res ipſas reddat, & non plus accipiat.* c. 230.

REVVADIARE] Ita prorsùs codex MS. Regionis. Pro quo editio Helmæſtadienſis habet: *ut banni noſtri rei per fidejuſſores &c.* Emendationem noſtram confirmant etiam libri Capitularium & liber legis Longobardorum. Revvadiant bannum, ut Sirmondus ait, qui ad banni multam judicio damnati, pro ea dant c. 241.

Lib. I. vvadium. Charta Mathildis Reginæ pro monaſterio ſancti Bertini in Sithiu: *Indicaverunt etiam prædicti arbitri quòd ſi ruſticus oſtium ſuum contra miniſteriales & ſcabinos Abbatis clauſiſſet, liceret ſcabinis & miniſteriali oſtium impellendo aperire, & vadium, etiam ſcriniis fractis, ſi extrà ſeram non inveniſſent, aſportare.* Lindenbrogius & Spelmanus *revvadiare* explicant *relaxare*. Vide Voſſium in libro quarto de vitiis ſermonis.

ARMISCARAM] Editio Helmæſtadienſis, *arriſcaram*. quod Hildebrandus interpretatur *pœnam arbitrariam*. Infrà lib. II. cap. 423. *noſtram harmiſcaram duriſſimam ſuſtinebunt*. Adnotat Sirmondus ad Capitula Karoli Calvi harmiſcaram graviorem multam fuiſſe, quæ à Principe pro arbitrio extra ordinem imponi ſoleret. Vide Voſſium in libro ſecundo de vitiis ſermonis, qui rectè heic Vitum Amerbachium reprehendit.

c. 242. SI PLURES] Breviarium eſt canonis XXXII. Concilij Triburienſis, ut plerunque ſolet Regino ita referre canones illius ſynodi. Agitur autem illic de jure patronatus. Jubet ergo canon ut ſi plures unius Eccleſiæ patroni fuerint, & convenire inter illos non potuerit de Preſbytero qui illam regat & gubernet, Epiſcopus Eccleſiam claudat & ſacrum in ea miniſterium celebrari prohibeat donec patronis concordia redeat. quod antea conſtitutum fuerat in ſynodo Cabilonenſi ſecunda. Apud Burchardum tamen lib. II. cap. XLIII. & in prima collectione Decretalium *cap. I. de jure patron.* hic canon, qui reperitur editus in Concilio Cabilonenſi, tribuitur Concilio Mediomatricis. Burchardus autem & Bernardus Circa ex diverſis exemplaribus hunc canonem Metenſem deſcripſiſſe videntur, cùm diverſæ ſint eorum lectiones in nonnullis locis ejuſdem capitis. Itaque fieri poteſt ut editus quoque fuerit in Metenſi quapiam ſynodo. Immutatum porrò poſtea eſt hoc jus auctoritate Innocentij III. Romani Pontificis. Hic enim ſtatuit ut ſi de jure patronatus controverſia emerſerit inter laicos, & cui competit infra quatuor menſes non fuerit definitum, ex tunc Eccleſiam ipſam diœceſanus Epiſcopus non differat de perſona idonea ordinare. Extat hæc conſti-

tutio apud Innocentium III. lib. 1. epiſt. 521. & inde in cap. *Cùm propter. De jure patron.* L. 1. 2.

DIVIDI INTER PLURES] Vetus eſt hæc regula, ut pluribus exemplis probari poſſet, eodem nimirum jure quo vetitum erat ne duo Epiſcopi eſſent in una Eccleſia. Verùm quoniam nonnulli interdum ab hac regula diſcedebant, admoneri illos ſubinde oportuit ne ſanctiſſima inſtituta deſererẽt. Recruduit tamen ſæpe id malum, adeo ut etiam aliquando Eccleſia una duobus Preſbyteris eodem tempore committeretur cum conſenſu & auctoritate Epiſcoporum. Extant enim literæ Rodhmundi Auguſtodunenſis Epiſcopi datæ circa annum DCCCCXL. quibus Capellam ſancti Germani de Centiſſa committit duobus Clericis, *ut eam diebus quibus advixerint teneant, regant, poſſideant.* Integrum diploma edetur infrà in appendice actorum veterum. c. 243.

SI AUTEM] Burchardus lib. III. cap. 239. refert hunc canonem *ex Concilio Remenſi præſente Ludovico Imperatore cap. 5.* cùm ſit Concilij Meldenſis. Ita viſum Buchardo omnia mutare. c. 246.

CANES AUT GENITIARIAS] Puto heic vocem *genitiarias* invidiosè poſitam eſſe, ut innuerent Epiſcopi decimas quas laici percipiebant in pravos uſus fuiſſe converſas, nimirum ad canonum & ſcortorum ſumptus. Juvat hanc conjecturam caput CXXXII. iſtius libri, ubi ſic legitur : *inter canum diſcurſus & ſcortorum greges.* Præterea inter varia capita de quibus laici olim interrogabantur ab Epiſcopo, iſtud quoque ponitur infrà pag. 209. cap. 37. *Si aliquis in ſua domo conſentit cum propriis ancillis vel geneciariis ſuis adulterium perpetrare.* Denique auctor dialogi de ſtatu Eccleſiæ, qui à Cordeſio editus eſt cum epiſtolis Hincmari, ſeculares homines redarguens qui reditus eccleſiaſticos poſſidebant, his illos verbis increpat : *Vos cum uxoribus & ancillis veſtris, & quod pejus eſt, nonnulli cum ſcortis decimas & oblationes fidelium manducabitis.* Aliàs enim genitiariæ vocabulum honeſtum eſt, quod idem valet ac ancilla. Infrà lib. II. cap. CLXXVI. ex Concilio Nannetenſi : *inter genitiarias ſuas reſidentes.* Ludovicus Rex Bajoariorum in tomo ſecundo Metropolis Saliſburgenſis pag. 12. *Mancipia.*

L 18. 1. *infra curtem inter pueros & feminas genecias numero viginti duo.* Titulus LXXX. legis Alamannorum: *De eo qui cum ancilla veſtiaria & geneciaria concubuerit.* Lex autem explicat quid ſit ancilla geneciaria: *Et ſi cum puella de genecio priore concubuerit aliquis contra voluntatem ejus, cum VI. ſol. componat. Si quis cum aliqua de alio genecio contra voluntatem ejus concubuerit, cum III. ſol. componat.* Genitiariæ ergo dictæ ancillæ quia in genecio ſive gynæceo poſitæ erant, id eſt, in ea parte domus ubi feminæ, ut Nannetenſis Concilij verbis utamur, de lanificiis ſuis & operibus textilibus & muliebribus inter ſe tractabant. Geneciorum autem duo genera fuiſſe colligi poteſt ex loco jam laudato legis Alamannorum, ſuperius & inferius, id eſt, ut interpretatur Spelmannus, honeſtius & ſervilius. Exiſtimat enim vir doctiſſimus genecium fuiſſe locum pœnæ mulierum deſtinatum, ſicut olim in more fuit viros dare in piſtrinum pœnæ cauſa. Sanè in libro ſecundo legis Longobardor. tit. XXXVII. cap. VI. legimus eám antiquitus pœnam ſanctimonialibus corruptis irrogatam fuiſſe ut genecio traderentur, abrogatámque propterea eam legem ab Imperatore Lothario, ne poſtea locum mœchandi cum pluribus haberent, ſi in genecio conſtituerentur. Eæ verò, quoniam ſtamina etiam penſáque, quæ muliebrium operum vocabulo continentur, ducebant, penſiles ancillæ vocantur in libro ſecundo legis Longobardor. tit. IX. cap. II. ubi præcipitur miniſtris reipublicæ ut mulierem liberam, quæ ſervo ſponte nupſerit, in curtem id eſt palatium Regis ducant & inter penſiles ancillas conſtituant. Hæc erat igitur pœna ejus quæ ſe ſervo conjunxerat. Superest ut inveſtigemus quod diſcrimen eſſet inter duo genecia. Nam Spelmannus hanc partem reliquit intactam. In ſuperiore igitur haud dubiè genecio conſtitutæ erant ancillæ originales, id eſt, quæ non peccaverant, ſed ex ſervis natæ erant in domibus dominarum. Has itaque honeſtiùs tractabant. Quæ verò peccaverant, eæ fortaſſis in ergaſtulis conſtitutæ, ne in conſpectum quidem dominarum admittebantur; ſed id quòd vilius erat intra domum curabant, felices quòd adhuc aut vivere permittebantur, aut exilium non tolerabant.

PRESBYTER UNAM] Vide Notas ad epistolam XXIX. Lupi Ferrarienſis. LIB. I. c. 254.

PŒNITENTEM INVITET] Vide homiliam primam Cæſarij inter eas quæ editæ à nobis ſunt. c. 259.

QUALISC. TRIBULATIO] Cùm prodigium quoddam eveniebat, jejuniis illud, precibus, & Miſſarum celebrationibus expiabant. Bonifacius martyr epiſt. LXII. quæ tota eſt de hac materia: *Illas Miſſas quæ pro tempeſtatibus fieri ſoleant celebrare vos, Preſbyteri, recordamini.* Extat in libro Sacramentorum Miſſa pro quacunque tribulatione. Nuper verò ego aliam reperi in veteri codice MS. quam in appendice actorum veterum edere viſum eſt. c. 283.

EDICTUM NOSTRUM] Hinc colligi poſſe videtur jejunia & ſupplicationes quæ extra ordinem injungebantur, non abſque auctoritate Principis interdum conſueviſſe decerni. Fruſtra enim Princeps tolleret neceſſitatem expectandi edicti ſi ea nulla fuiſſet. Karolus magnus in brevi capitulorum quod à Sirmondo editum eſt in tomo ſecundo Conciliorum Galliæ pag. 262. *Primò commemorandum eſt quòd anno præterito tria triduana jejunia fecimus, Deum orando ut ille nobis dignaretur oſtendere in quibus converſatio noſtra coram illo emendari debuiſſet. quod nunc facere deſideramus.* Ludovicus Pius in tertio Capitulari Aquiſgranenſi cap. III. *Recordari vos credimus qualiter hoc anno conſilio ſacerdotum & aliorum fidelium noſtrorum generale jejunium per totum regnum noſtrum celebrare juſſimus.* Et infrà: *Volumus ut generale triduanum jejunium ſecunda feria poſt octavas Pentecoſtes celebrandum indicetur & generaliter ab omnibus cum ſumma devotione obſervetur.* Vide Concilium Pariſienſe VI. in epiſtola ad Ludovicum & Lotharium Imperatores, & lib. VI. Capitular. cap. 184.

PRÆSTAT] Commodat, mutuum dat. Gallicè *qui preſte.* Ruricius Lemovicenſis lib. I. epiſt. VII. ad Baſſulum Cadurcorum, uti reor, Epiſcopum: *Librum quem præſtiteratis me remiſiſſe ſignifico.* Lib. II. legis Viſigothor. tit. V. cap. II. *Si quis alicui jumentum aut caballum aut aliud animal præſtiterit.* Titulo LIV. legis Salicæ: *Si quis alteri de rebus ſuis aliquid præſtiterit, & ei reddere noluerit.* c. 286.

Lib. I. c. 289. ABSIDAM] Editio Helmæstad. *absidem*. Utrumque dicitur, sed absida frequentiùs. Vulgò autem absidam interpretantur sedem sive throdum Episcopi in Ecclesia. Equidem consentio thronum fuisse, uti nunc quoque est, in absida, id est, intra spatium aræ majori propinquum, quod utplurimum cancellis separatur à reliqua parte Ecclesiæ. Sed cùm apud Anastasium in vita Leonis III. reperiam illum fenestras de absida ex vitro diversis coloribus conclusisse atque decoravisse, cogor absidem interpretari de spatio illo quod, ut dixi, propinquum est aræ majori, & cancellis separatum est à reliqua Ecclesia. Vide Glossarium Franciſci Pithœi & Rosvveydi Onomasticon ad Vitas patrum.

c. 290. CILICIUM] quod Ecclesiæ vestimentum vocat Ruricius lib. II. epist. XX. Vide Notas nostras ad homelias Cæsarij Arelatensis.

c. 291. EXPELLANT] ex veteri Ecclesiæ more, qua pœnitentes à conventu & communione removebat. Insignis est in eam rem homilia prima Cæsarij Arelatensis inter nostras. Sed hanc regulam postea in gratiam monasteriorum infregerunt Romani Pontifices.

Pag. 141. UT PECCEMUS INSTIGAT] Hanc formulam esse vetustam facilè colligitur ex Ruricio Lemovicensi, apud quem ista leguntur lib. II. epist. XII. *At quo prieres dicturi sumus iniquitates nostras coram Domino vel prolaturi nisi diabolo utique, qui delictorum & incentor est & delator? Ipse enim ut peccemus instigat. Ipse, cùm peccaverimus, accusat. Et ideo in confessione criminum à nobis præveniatur in seculo, ut contra nos non habeat quod proferat in futuro.*

Pag. 145. NECASTI PARTUS] Obscurus est hic locus. Parentibus enim imponit decem annorum pœnitentiam qui liberos suos voluntariè occiderint, statim verò eos duodecim annos pœnitere jubet qui filium vel filiam occiderint. Ne quis verò putet mendum heic esse, constans est hæc lectio in editione Helmæstadiensi & in codice Parisiensi, tum etiam in veteri libro pœnitentiali quem Morinus edidit ex antiquissimo codice Siculo. Lux autem huic difficultati afferri potest ex Burchardo, apud quem ista leguntur in libro XIX. *Feciſti quod quædam mulieres facere solent, quæ dum fornican-*

tur, & partus ſuos necare volunt, agunt ut utero conceptos excutiant ſuis maleficiis & ſuis herbis, decem annos per legitimas ferias pœnitere debes. Et infrà: *Interfeciſti filium vel filiam voluntariè poſt partum? Si feciſti, duodecim annos per legitimas ferias pœnitere debes.* L. 2. c. 1.

ANTE CONCEPTUM] id eſt. Potionibus & herbis mortiferis effeciſti ne conciperes, annum unum pœniteas. At ſi poſtea quàm concepiſti, cùm gravida es, uterum tuum excuſſiſti, tum tres annos pœnitere debes. Pœnitentiale Andegavenſe editum à Morino: *Mulier partum ſuum ante dies quadraginta ſponte perdens, annum unum pœniteat. Si verò poſt quadraginta dies, tres annos. Si verò poſtquam animatus fuerit, quaſi homicida.* Vide Burchardum lib. XIX.

REGULA] Vide Hugonem Menardum in Notis ad librum Sacramentorum pag. 252.

CLEMENTIÆ ET MISERIC.] Ita omnino codex MS. Pariſienſis & Burchardus lib. XIX. cap. VII. tum etiam Halitgarius in libro ſexto. Nam editio Helmæſtadienſis ita habet, *clementiam & miſericordiam tuam ut famulo &c.* Morinus autem, *clementiam tuam & miſericordiam tuam & majeſtatem tuam ut famulo.* Lectionem porrò codicis Pariſienſis confirmat etiam liber pœnitentialis Egberti Eboracenſis Archiepiſcopi apud Morinum in appendice pag. 19. & codex Dionyſianus ibidem editus pag. 70. Pag. 148.

Fuere antiquitus varia abſolutionum genera, de quibus fusè & eruditè tractat idem Morinus. Nunc verò heic in appendice actorum veterum edere viſum eſt veteres formulas abſolutionis quæ in uſu erant ævo Gregorij XI. & Bonifacij IX. à me nuper inventas in veteri codice MS. bibliothecæ regiæ.

QUICUNQUE] id eſt. Quicunque ex his qui pœnitentiam acceperunt, ac veſtes pœnitentium aſſumpſerunt. Alioqui enim ridicula eſſet illa conſtitutio. c. 316.

SPECTACULA] Larvatos homines, *des maſquarades.* Hæc enim ſunt ſpectacula ultimorum temporum. Vide ſuprà ubi de talamaſcis dictum eſt. c. 327.

SYNODUS HELIBERN.] In duobus vetuſtiſſimis codicibus manu ſcriptis, uno regio, & altero noſtro, legitur: *Synodus Ebernenſis dicitur. In tribus quadrageſimis &c.* Vetus collectio canonum Hibernicorum c. 328.

Lib. I. edita in tomo IX. Spicilegij Dacheriani ex vetuſtiſſimo codice M S. monaſterij Corbeienſis, lib. XLIV. *Synodus Hibernenſis. In tribus &c.* Viderat autem illuſtriſſimus Archiepiſcopus Pariſienſis Petrus de Marca vetuſtum codicem M S. in quo caput iſtud deſcriptum eſſe dicebatur *ex Concilio Hibernico.* Errant itaque qui conſtitutionem illam tribuunt Concilio Eliberitano. Illud admonendum, aliquos præterea canones Eliberitano Concilio tributos à Burchardo & Ivone, reperiri in collectione monaſterij Corbeienſis. Unde trahi poteſt argumentum quoad alios qui non inveniuntur inter canones vulgatos ſynodi Eliberitanæ. Fusè porrò alibi diſputabimus de toto illo negotio de quo agitur in iſto capite.

c. 332. EULOGIAS] id eſt, panem benedictum, ut hodie loquimur.

c. 333. Extat apud Burchardum lib. VI. cap. 33.

c. 335. COTTAM] Editio Helmæſtad. *collum.* Sed codex Pariſienſis diſertè ſcriptum habet *cottam.* Burchardus & Ivo parte VI. cap. 283. *cotto ſive cappa.* Concilium Metenſe habitum anno DCCCLXXXVIII. cap. VI. *Ut nemo Clericorum arma portet, vel indumenta laicalia induat, id eſt, cottos vel mantellos ſine cappa non portet, & laici cappas non portent.* Cunradus Epiſcopus in Chronico rerum Maguntiacarum apud Reuberum pag. 453. *Arnoldus autem primordia ſui conſecrans præſulatus, purpuram optimam de almaria tollens, ſibi fecit veſtes, tunicam, ſoreotium, & mantellum, ut in Imperatoris curia glorioſior appareret.* Cotta ergo ſive cottus erat veſtis oblonga, ſed quæ caputio, ut hodie loquimur, carebat. Hæc erat veſtis laicorum, qua prohibetur Clericis ne utantur. Spelmannus tamen & Voſſius volunt cottæ vocabulo ſignificari latibulum, ſpeluncam, caſam, tugurium, gurguſtium, imò etiam cellas & dormitorium monachorum. Fruſtra ſanè eſt Voſſius, qui cottum apud Petrum Damiani lib II. epiſt. XV. interpretatur de vili cubili aut lectulo, cùm heic agatur de veſte monachali, ſub qua monachus ille quotidie in lecto completorium inſuſurrabat. Nam monachis exuere veſtem non licebat cùm irent cubitum. Regula ſancti Benedicti cap. XXII. *Veſtiti dormiant & cincti cingulis aut funibus.* Regula Magiſtri

cap. XI. *Cùm dormiunt, veſtiti dormiant & cincti.* Luc. 1.

Ex Concilio Adrisphach] Locum fuiſſe in Bajoaria indicat titulus iſtius capitis. Sed in qua parte Bajoariæ ſitus fuerit, aut quo tempore celebratum ſit illud Concilium, non explicat. Forſitan intelligi debet de Concilio quod juxta ripam Danubij celebrare ſe velle ſcripſit ad Gregorium III. Bonifacius Moguntinus; ut legitur in epiſtola quinta ejuſdem Gregorij, quæ eſt CXXX. inter Bonifacianas. Nam illic agitur de gente Bajoariorum, unde ad Gregorium ſcripſerat Bonifacius. Bajoariam porrò Bonifacio commiſſam à Gregorio eſſe, & à Zacharia confirmatam, docet epiſtola ejuſdem Zachariæ ad ipſum data, quæ eſt CXLIII. inter Bonifacianas, & ſcribit etiam Vvilibaldus in capite nono de vita ejus. A Bonifacio igitur fortean celebratum eſt Concilium in ripa Danubij apud Adriſphach. Hæc eſt mea conjectura, quæ tamen non eſt admodum certa. Infrà capite 278. hujus libri extat aliud decretum ejuſdem ſynodi. Et fortaſſis ad eam quoque pertinent cap. 280. & 282. uſitato Reginonis more ut cùm ex ſuperiore Concilio nonnulla per ſaltum petit, in titulo ponat *Vnde ſuprà.* Quod interdum errandi occaſio Burchardo fuit. c. 336.

De ministeriis] id eſt, de bonis & rebus Eccleſiæ, ut ſenſus poſtulat & docet præterea titulus capitis. Infrà cap. CCLXXV. *Si aliquis de miniſterio Eccleſiæ quolibet modo aliquid ſuratus fuerit, ſeptem annos pœniteat.* Sic in veteri concordia monachorum Tutelenſium cum Aureliacenſibus nomine preſbyteralis miniſterij intelliguntur bona & res Eccleſiæ: *Preſbyterale miniſterium Eccleſiæ ſancti Amancij de Faurcio, & tres manſos in eadem curte.* Vide quæ de fiſco preſbyterali ſuprà diximus in Notis ad caput XXIV. c. 342.

Ignorante Concilio] id eſt, clero, infrà cap. CCCXLIX. Concilium enim interdum dicebant cùm clerum intelligerent. Infrà capite CCCLVII. *coram Concilio Eccleſiæ.* Imperator Conſtantinus: *Habeat unuſquiſque licentiam ſanctiſſimo catholicæ venerabilique Concilio decedens, bonorum quod optavit relinquere.* Non licebat ergo Epiſcopis diſtrahere bona Eccleſiarum abſque conſilio & aſſenſu fratrum, niſi fortè terrulas aut vineas exiguas aut Eccleſiæ minùs utiles aut longè po- c. 347.

Lib. I. sitas, ut placuit Agathensi Concilio.

c. 349. In suo clero] Legendum haud dubiè *instio clero*. Verùm quia & Martinus Bracarensis, ex quo caput istud sumptum est, tum Burchardus in duobus locis, & Ivo Carnotensis parte III. cap. 172. hanc lectionem retinuerunt, nos quoque retinendam propterea esse putavimus, præsertim cùm & editio Helmæstadiensis & codex Parisiensis illam disertè exhibeant.

c. 362. Precariæ] *Qui rem Ecclesiæ*, verba sunt Sirmondi, *ad usumfructum sub annuo censu impetrabant, iis per precariam & præstariam dari solebat. Præstariam dabat Ecclesiæ rector, qui rem in præstitum concedebat, & quibus legibus eam concederet exponebat; precariam petitor, qui rem precario accipiebat, qua censum & alias conditiones impositas expleturum se profitebatur.* Verum id quidem. Sed tamen æquè certum est precariæ & præstariæ vocabula confundi olim solita: quia res quæ precario tenebatur, præstata vel præstita dicebatur, id est, ad certum tempus tradita, *præstée*. Lib. I. Antiquitat. Fuldensium apud Pistorium pag. 459. Lustrat quidam tria mancipia donans monasterio Fuldensi, Abbati Ratgario significat se mancipia illa donare ea conditione *ut & ego illis, usque dum hujus vitæ curricula patior, ad sustentationem per vestram precariam.* Innumera ferme sunt istiusmodi exempla in his libris Antiquitatum Fuldensium & alibi. Charta Salomonis Abbatis sancti Galli apud Goldastum in tomo secundo rerum Alamannicarum pag. 69. *Complacuit nobis ut res quas nobis tradidit Ingelboldus per hanc precariam ei præstaremus.* Suprà pag. 65. *præstaria in quinquennio renovata*, juxta legem de precariis renovandis quam Regino refert infrà cap. CCCLXV. hujus libri. Precarias ergo dabant & hi qui rem præstabant. Porrò pro his verbis dicebant etiam precationem, petitionem, præstationem, beneficium, ut patet ex laudatis Antiquitatum Fuldensium libris.

c. 363. Usufructuario] id est, per precariam. Nam qui olim per precariam possidere dicebantur, sequenti tempore res Ecclesiarum tenere dicebantur usu fructuario, ut patet ex iisdem libris antiquitatum Fuldensium. Idem enim valet tenere precario & usufructuario.

Caput iſtud non eſt diviſum in editione Helmæſtadienſi, neque in Capitulis Karoli Calvi, unde ſumptum eſt. Diviſum itaque illud exhibet codex Pariſienſis ita ut à nobis editum eſt. Primùm vetuſti codicis auctoritas effecit ut ab editione Helmæſtadienſi recederemus in hoc loco. Deinde ita nobis faciundum fuit ut originem iſtius diviſionis oſtenderemus, cùm caput iſtud eodem modo apud Burchardum & Ivonem diviſum reperiatur quo in codice Pariſienſi. Sed Burchardus, cùm apud ſe ſtatuiſſet ne uteretur auctoritate Capitularium Regum Francorum, duas iſtius capitis partes tribuere maluit Concilio Matiſcenſi & Concilio apud Cariſiacum. Quod fraudi fuit Ivoni, qui parte III. cap. 233. & 234. deſcribens Burchardum, conſtitutiones illas accepiſſe ſe docet ex Maticenſi Concilio & ex Concilio apud Cariſiacum. Arte igitur & induſtria Burchardi effectum eſt ut pleraque capitula putarentur edita in ſynodis quibuſdam, quæ tamen à Regum noſtrorum auctoritate profecta erant. Lib. I. c. 369.

NISI AD LIBERTATEM] Fortaſſis iſtud decretum eſt adversùs barbaram & ſtultam quorundam conſuetudinem, qui mancipia & ſervos Eccleſiarum commutabant cum mutis animalibus, putà cum equis, ut teſtatur Lullus Archiepiſcopus Moguntinus in epiſtola centeſima inter Bonifacianas,

NULLUS EPISCOPOR.] Prohibet hic canon ne die dominico quiſquam ex iis qui in clero conſtituti ſunt judicet aliquam cauſam. Quod ideo ſtatutum eſſe apparet, ne quis avocatus ab oratione, Eccleſiam Dei negligeret. Noverat hanc regulam Agano Auguſtodunenſis Epiſcopus. Et tamen ipſa ſacratiſſima Pentecoſtes die negotium quoddam ſuſcepit judicandum. Sed ſciendum eſt illud fuiſſe tanti momenti ut Eccleſiam turbaret. Præfatus itaque *in tanta die non ſecularibus ſed divinis officiis vacandum* fuiſſe, negotium illud ait ſe ſuſcepiſſe judicandum, propter gravitatem ejus, *divinum*, inquit, *etiam formidantes judicium, ſi noſtra non mitigarentur auctoritate.* Integrum Aganonis diploma, cùm multa contineat notatu digna, edemus in appendice actorum veterum. c. 376.

ANTE MISSAM] Hodie aliud obtinet. Nam ſi ea temporum neceſſitas incidat ut oporteat agricolis c. 378.

Lib. I. aut aliis operariis permittere ut laboribus ſuis incumbant in diebus dominicis aut feſtivis, id jam non licet ante Miſſam, ſed poſtquam ea celebrata eſt.

c. 382. BANNIATUR] ejiciatur, expellatur.

c. 394. QUICUNQUE LIBERT.] Ex iſto canone, qui re vera eſt Concilij Toletani quarti, orti ſunt quamplures ſpurij canones Toletanis Conciliis perperam tributi, cùm in illis non extent neque extare poſſint. Iſtum Regino laudaverat ex Concilio Toletano. Tum caput CCCXCVI. (quod ſumptum eſt ex libro primo Capitularium, quemadmodum & CCCXCV.) retulit *Ex eodem, cap.* 82. id eſt, ex eodem libro Capitularium. Burchardus, ſeu iſta non animadvertens, an quia deſtinaverat Capitularium librorum mentionem nullam facere, caput CCCXCVI. laudavit ex Concilio Toletano cap. 82. Tum eidem Concilio tribuit etiam capita 397. 98. 99. 402. cum duobus ſequentibus, quia in codice Reginonis adnotatum non erat unde illa ſumpta eſſent. Ex quo Burchardus colligebat ſumpta omnia eſſe ex Concilio Toletano. Burchardum ſecuti ſunt Ivo & Gratianus. Sed Loayſa noluit pro canonibus Toletanis agnoſcere capita illa, quamvis ea retulerit in fine Concilij primi Toletani, ſatis innuens his verbis non putare ſe condita fuiſſe in Conciliis Toletanis: *Fragmenta ſub titulo Conciliorum Toletanorum vel corruptè vel falsò citata, cùm in his Conciliis non inveniantur.*

c. 399. DE FAMILIA ECCLESIÆ] id eſt, ex mancipiis & ſervis Eccleſiæ. Vide lib. IV. legis Vviſigothor. tit. V. cap. VII.

c. 402. QUI DEBITUM] Formula iſta extat etiam apud Marculfum lib. II. cap. XXXII. ſed paulò diverſa. Item in Chartulario monaſterij Uſercenſis apud Lemovices.

c. 403. LEGE MUNDANA] Lib. II. cap. CXII. *ſecundùm legem mundanam finiatur.* & cap. CCXXXVIII. *ſecundùm mundanam legem mortem ſuſcipias.* Mundana lex diſtinguitur illic ab eccleſiaſtica, id eſt, civilis à canonica. Sed tum ita loqui malebant. In præfatione Capitularium leges dividuntur in mundanas & eccleſiaſticas. Priores duo libri pertinent ad legem eccleſiaſticam, duo ſequentes ad legem mundanam. Prior reſpicit

reſpicit Epiſcopos & ſequentium ordinum Clericos ac monachos, ſecunda laicos. L. 2. 1.

IN PACTO FRANCOR.] Caput iſtud integrum retulit Burchardus in ſuo Decreto, ex Concilio Toletano, ut aſſolet, ſed Pactum non deſcripſit. Itaque obſcurus erit hic locus legenti Burchardum, niſi ſubſidium petat à Reginone, qui Pactum ſtatim poſuit in hoc loco. Intelligit autem Pactum à Francis initum cum Ripuariis. Hoc ſolenni vocabulo tum utebantur ut fœdus ſignificarent vel conventiones pacis. quod nos hodie diceremus *Traicté de paix ou d'alliance.* Synodus Dingolvingenſis cap. VII. *De eo ut nullus hereditate ſua privetur niſi per tres cauſas quæ in Pacto ſcribentur.* Eginhardus ad annum DCCCXII. loquens de Legatis Michaëlis Imperatoris C P. ad Karolum magnum miſſis: *Aquiſgrani ubi ad Imperatorem venerunt, ſcriptum Pacti ab eo in epiſtola ſuſcipientes, inde reverſi Romam, in baſilica ſancti Petri eundem Pacti ſeu fœderis libellum à Leone Papa denuo ſuſceperunt.* c. 404.

QUI EPISCOPUS] Caput iſtud aliqua cura noſtra indiget. Sumptum eſt enim ex Statutis Eccleſiæ antiquis, quæ unicuique Epiſcopo olim legebantur in conſecratione ſua. Statura antiqua orientalium vocat Atto Vercellenſis in epiſtola octava; ubi docet ea dinumerata fuiſſe in centum capitula, initium autem eorum fuiſſe *Qui Epiſcopus &c.* Viderat duo iſtorum ſtatutorum exemplaria Severinus Binius, unum monaſterij Gemblacenſis, alterum ſancti Bavonis in Gandavo. Quò magis mirum eſt edita ab illo non fuiſſe. Nam licèt deſcripta utplurimùm ſint in Concilio Carthaginenſi quarto, tamen illic non extant eo ordine quo leguntur in libris antiquis. Regino, quia iſta accipiebat ex Concilio illo Carthaginenſi, non citavit Statuta Eccleſiæ antiqua. Nos, cùm res magni momenti ſit, & ſtatuta illa perdiù viguerint in Eccleſia, illa quandoque edemus ex veruſtiſſimo codice M S. c. 443.

AD LIBRUM SECUNDUM.

EX CONCILIO ROTOMAG.] Concilij cujuſpiam Rotomagenſis canones frequenter laudat c. 1.

l. 1 2. 11. Regino, qui tamen non reperiuntur in collectionibus Conciliorum. Nam præter iſtum canonem Regino ex eodem Concilio refert capita 68. 69. 167. 390. 406. 415. & 416. iſtius ſecundi libri. Antiquum autem eſſe oportuit Concilium illud, cùm habitum ſit ante Reginonem. Fortaſſis etiam antiquius eſt anno DCCCLVIII. cùm Herardus Turonenſis utatur quibuſdam verbis quæ extant in iſto capite, ut ſtatim dicetur. Sed alibi commodior erit de his agendi locus.

SYNODUM] id eſt, conventum in Eccleſia habendum cùm Epiſcopus ad illam accedet viſitaturus. Duplex ergo ſynodus, uti ſuprà diximus. Una, quam Epiſcopus in civitate agebat; ad quam venire tenebantur Preſbyteri ex ruſticanis parœciis, pro inquiſitione miniſterij ſui. Alia, quam Epiſcopus vel ejus miniſtri tenebant in unaquaque Eccleſia, cùm viſitationis munus obibant, in qua Preſbyteri reddebant rationem miniſterij ſui, & in qua judicabantur cauſæ ſynodales uniuſcujuſque parœciæ. Infrà cap. CCXXXI V. *De hoc quod mihi reputatum eſt in hac ſynodo &c.* Et cap. CCXXXVIII. *De hoc quòd tu accuſatus es in præſentia iſtius Epiſcopi in hac ſynodo &c.* De hac ultima ſynodo intelligendum puto canonem Triburienſem à Reginone infrà relatum cap. CCXCVI. Quin & Richardus Bituricenſis Archiepiſcopus, qui regnante Philippo primo Francorum Rege vixit, conventum pro dedicatione cujuſdam Eccleſiæ factum vocat Concilium, quia haud dubiè tunc illic fecit quod tum facere ſolebant Epiſcopi cùm diœceſes ſuas circuibant.

INPRÆTERM. OCCURR.] Capitula Herardi Archiepiſcopi Turonenſis cap. CXXXIII. *Vt vocati ad ſynodum inpretermiſſò occurrant. Sin aliàs, condemnentur.*

NEQUAQ. IN FACIL.] juxta regulam ſancti Gregorij, qui ſic ſcribit ad Maximianum Epiſcopum Syracuſanum lib. II. Indict. X. epiſt. IV. *Si qua fortaſſis difficilia exiſtunt, qua fraternitatis tua judicio nequaquam dirimi poſſint, hæc ſolummodo noſtrum judicium flagitent; ut ſublevati de minimis, in cauſis majoribus efficaciùs occupemur.*

c. 2. EPISCOPUS IN SYNODO] Burchardus iſta & quæ deinceps ſequuntur uſque ad caput ſextum tri-

buit Eutychiano Papæ, cui etiam tribuuntur in veteri codice MS. monaſterij Rivipullenſis. Verùm hinc manifeſtum eſt illa deſcripta eſſe in veteri codice ex Decreto Burchardi quòd numeri illic adſcripti ſunt quales extant apud Burchardum. In titulo enim iſta leguntur : *Decretalis inſtitutio Euticiani Papæ, quid Epiſcopi in ſynodo debeant inquirere. Capitul.* XCI. Tum : *Juſjurandum ſynodale* XCII. Poſtea : *Juramentum ceterorum* XCIII. Et ſic de ceteris. Igitur ante Burchardum iſta non dicebantur eſſe Eutychiani Papæ; ut re vera illius eſſe non poſſunt, cùm multa illic habeantur quæ Karoli magni ævum apertè redolent, Eutychianus autem Romæ ſederit ſub finem tertij ſeculi. Adeo autem nota non erant ævo Karoli magni, ſaltem ſub nomine Eutychiani aut alicujus alius Romani Pontificis, ut neque extent in collectione epiſtolarum pontificiarum ex quibus Galliam Germaniámque replevit Riculfus Archiepiſcopus Moguntinus, neque ex Eutychiano laudentur à Reginone. Quo factum pariter eſt ut qui collectiones Conciliorum procurarunt, cùm ſine delectu cuncta ederent quibus veneranda priſcorum Pontificum Romanorum nomina præfiguntur, iſta tamen Eutychiani decreta omiſerint. Mea opinio eſt, illa non eſſe ex Concilio quopiam, neque ex decretis alicujus Romani Pontificis, ſed formulam fuiſſe ſecundùm quam Epiſcopi interrogare debebant laicos in unaquaque parœcia, eam porrò formulam eodem tempore inventam fuiſſe quo Inquiſitio de vita Clericorum quæ præmiſſa eſt initio libri primi. Lib. II.

SYNODALEM CAUSAM] id eſt, quæ ad Epiſcopi cognitionem pertineat, quæ judicari debeat in audientia epiſcopali, nimirum ad dandam pœnitentiam, ut patet ex capit. 238. 278. 318. & 426. iſtius ſecundi libri. Vetus charta nondum edita de pace Morinenſis Eccleſiæ tempore Calliſti ſecundi confecta : *Quòd ſi Epiſcopus vel Legatus ipſius in loco ubi de ſynodalibus cauſis placitari ſolet injuriatus vel inquietatus fuerit, & pacificè ſynodalia determinare nequiverit, canonico judicio diffinitum eſt ut univerſaliter deinceps ad matricem conveniant Eccleſiam, illic de omnibus juſtitiam negotiis facturi de quibus ammoniti fuerint per Epiſcopi legationem.* c. 3.

Lib. II. c. 5. §. 1. FAIDAM] id est, apertam & capitalem inimicitiam ob cæsum aliquem de propinquis susceptam; ut rectè explicatum à Sirmondo est, & patet etiam ex isto Reginonis loco, itémque ex capite CCXXI. Interdum tamen faida significat simpliciter inimicitiam, quamvis de cæde non agatur, ut in libro secundo legis Longobardorum tit. XIII. cap. II. De faidis coërcendis constitutio extat infrà cap LXXXI. A faida deductum est faidosus, id est, is qui faidam patitur, cujus vita in tuto non est propter inimicitias capitales. Ex eodem fonte fluxit vocabulum *faiditus*, quod significat propriè rebellem ac proditorem, ob eam causam proscriptum & exulem, ut adnotatum est à nobis in Notis ad Concilia Galliæ Narbonensis. Fallitur enim Vossius, cùm ex prava lectione quæ extat apud Petrum monachum Vallium Cernaij in capite LXXXV. historiæ Albigensium, ubi post ruptarios nominantur *faydici*, tum etiam deceptus nota marginali, ubi scriptum est *fortè fatidici*, putavit heic agi de his qui fata aliis prædicturos se promittunt, cùm tamen de faiditis agatur, id est, proditoribus proscriptis seu bannitis. Hinc faidimentum pro proditione.

§. 6. QUOD MORTH DICUNT] Lib. I. legis Longobard. tit. IX. cap. XV. & tit. XXXVI. cap. I. *Si servus Regis morth fecerit, ita decernimus, ut componat ipsam personam sicut appretiata fuerit, & servus ipse super fossam ipsius mortui appendatur, ut in eo vindicta detur, & sit causa finita.*

§. 55. ORDIENDIS TELIS] Editio Helmæstad. *ordinandis*. Codex MS. *ordiendis*. Isaiæ cap. XXV. *Telam quam orditus est.*

§. 55. NISI IN ECCLESIA] Igitur per illas tempestates corpora mortuorum deferebantur ad Ecclesiam, ibique custodiebantur in vigiliis nocturnis. Istud deinde mutatum est. Sed quo tempore acciderit ista immutatio non adeo facilè discerni potest. Vir clarissimus Laurentius Bochellus in libro tertio Decretorum Ecclesiæ Gallicanæ tit. XVIII. cap. XI. refert decretum quoddam *ex synodalibus Ecclesiæ Remensis*, in quibus cavetur ut corpora mortuorum *non vigilentur in Ecclesia de nocte propter maleficia quæ ex hoc accidere possent & sæpe acciderunt temporibus retroactis.* Tum in capi-

te XXX. ejuſdem tituli deſcribit aliud decretum *ex ſynodalibus Eccleſiæ Trecenſis*, in quo ità ſcriptum eſt: *Inhibeant curati ſuis parochianis ne vigilent in Eccleſia de nocte quando corpora aliquorum defunctorum ibidem deportantur vel alibi, propter maleficia quæ ibidem fiunt & temporibus retroactis contigerunt.* Sed vir clariſſimus non adnotavit tempus quo ſtatuta illa condita fuerunt. Jam antea Concilium Eliberitanum ſtatuerat in canone XXXV. *ne femina in cœmeterio pervigilent, eò quòd ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committant.* L. 2. II.

Burchardus iſta deſcripſit in initio libri ſexti, *ex Concilio Triburienſi*. Et tamen verbis Reginonis utitur, quæ elegantiora ſunt vulgatis editionibus ſynodi Triburienſis. Tum tribuit illa primitus Melchiadi Papæ, cui à nullo alio tributa ſunt. Sed cùm videret Reginonem ea repetere ex ſanctionibus canonicis & ex judicio Epiſcoporum, judicium Epiſcoporum canonibus Concilij Triburienſis, ſanctiones canonicas putavit tribuendas eſſe Romano cuipiam Pontifici. Tum verò opportunè illi haud dubiè occurrit nomen Melchiadis. Hoc erat hominis ingenium. c. 6.

MISSAM S. JOHA.] id eſt, feſtum. c. 9.

Caput iſtud non extat in vetuſtiſſimo libro Capitularium bibliothecæ regiæ ex quo prima Pariſienſis editio Capitularium prodiit, neque in Colbertino, non demum in Rivipullenſi. Quia tamen ex veteri libro editum eſt, cùm illi præterea fidem faciat iſta collectio Reginonis itémque vetus collectio canonum MS. in bibliotheca regia, dubium non eſt quin fuerit olim in libris Capitularium. Sed utrum fuerit deſcriptum in libro quarto, ut habent vulgatæ Capitularium editiones, vel in ſecundo, ut Regino citat, vel demum in quinto, ut in veteri collectione quam mox laudavimus, difficile dictu eſt. In collectione autem illa ſic legitur: *Capitularium lib. V. cap. XC. Preſbyteri interfecti Epiſcopo ad cujus parrochiam pertinent ſolvantur.* Unde colligere poſſumus librariorum quandoque induſtria effectum eſſe ut permulta omitterentur in exemplaribus novis quæ faciebant Capitularium, quæ tamen extabant in illis antiquioribus. Burchardus, ut aſſoleat, caput iſtud non laudat ex libris Capitularium, ſed ex Concilio Triburienſi cap. V. In capite ſanè quanto il- c. 41.

L. 2. II. lius Concilij ſtatuitur de compoſitione Preſbyteri occiſi. Attamen omnia diverſa ſunt à ſenſu iſtius capitis. Hinc ergo deceptus eſt Burchardus quòd putaret capita quæ ſequuntur poſt caput XXXVII. iſtius libri, quod expreſſum eſt ex canonibus Concilij Triburienſis, ad idem Concilium pertinere donec veniretur ad conſtitutionem Concilij Vormatienſis. Hic eſt fons & origo, quod ſæpe dicendum eſt, multorum errorum apud Burchardum. Sed tamen idem in hoc loco videtur non egiſſe bona fide. Nam quæ illic dicuntur de Capitulari Karoli magni, ea omiſit, ne quis putare poſſet accepiſſe ſe iſtud caput ex libris Capitularium. Itaque qui clauſulam illam ſuis editionibus adjectam non habent Ivo & Gratianus, ij decepti à Burchardo ſunt.

c. 43. CUM DUODECIM] Apud Burchardum & Gratianum legitur *cum* LXXII. *juret*. In Concilio autem Moguntino, unde ſumptum eſt hoc caput, legitur *cum* XII. *juret*. Quo etiam modo habetur apud Reginonem tam in editione Helmæſtadienſi quàm in codice Pariſienſi. Abſurdum præterea eſt quemquam cogi ad inveniendum tot conjuratores. Denique duodecim tantùm vulgò tum adhiberi ſolitos patet ex libro ſecundo Capitular. cap. 23. lib. IV. cap. 13. & 26. lib. V. cap. 201. tum etiam ex libro primo legis Longobardor. tit. XIII. cap. 3. tit. XVI. cap. 2. tit. XXV. cap. 73. & lib. II. tit. 1. cap. 2. tit. XIV. cap. 1. & tit. LV. cap. 2. 3. 5. & 33. ex titulo denique LIII. legis Alamannorum, & ex titulo VIII. & LII. legis Burgundionum. Attamen LXXII. ſacramentales adhibitos fuiſſe in cauſa Oræ Reginæ docet auctor annalium Fuldenſium ad annum DCCCXCVIII. ſi vera eſt lectio.

UXOREM AMITTAT] Apud Burchardum & Gratianum, tum etiam in libro quinto Decretalium, legitur, *& abſque ſpe conjugij maneat*, magno inter hæc diſcrimine, ut nemo non videt. Sanè caput XXIV. Concilij Moguntini, unde, uti diximus, ſumptum eſt hoc caput, habet *& uxorem amittat*.

c. 61. REGINBALDUM CHOREPISC.] Levabat hic Otgarium Moguntinum Archiepiſcopum faſce epiſcopali, ut patet ex Rudolfo in vita Rhabani & ex veteri inſcriptione quam Brovverus edidit in libro ſecundo antiquitatum Fuldenſium cap. XV. quæ ſic habet: *An-*

no Domini DCCCVIII. (lege DCCCXXXVIII.) *Indictione* X V. *dedicatum est hoc oratorium jussu Otgarij Archiepiscopi à Reginbaldo Corepiscopo* VI. *Kalend. Octobris.* Epistola porrò Rhabani ad eum scripta, quam heic citat Regino, nondum edita est integra. Fragmenta autem alia ab isto refert Regino infrà cap. CCII. & CCCXLIV. Reginbaldi epitaphium extat inter poëmata Rhabani. Eo itaque mortuo, Thiotmarus fuit Chorepiscopus Moguntinus, ut Rhabanus testatur in epistola ad eum scripta, quæ extat in initio libri de sacris ordinibus. Hæc sunt ejus verba: *Et quia mei cooperatorem in sacro ministerio te elegi, hortor ut quod pro infirmitate corporis coram multis exponere non possum, tu, qui junior ætate & validior es corpore, illis qui ad sacerdotium ordinati sunt & ministerium sacerdotale agere debent notum facias.* Itaque codex vetus bibliothecæ regiæ ex quo nos nuper edidimus librum Rhabani de Chorepiscopis, fuit ejusdem Thiotmari, cùm in fronte libri ista antiquitus scripta sint: *Thiotmar Corepiscopus adquisivit.* De quo libro, quoniam occasio tulit, admonendum est mentionem factam esse à Rudolfo Presbytero in vita Rhabani. *Sunt quoque alia opuscula ejus*, inquit, *quæ ad interrogata diversorum ei respondere necessarium fuit; quorum unum est de Corepiscoporum ordinatione; super quo ad Drugonem Archiepiscopum scripsit librum unum.* Sed ut ad Thiotmarum redeamus, fuerat ille antea monachus Fuldensis sub Rhabano, ut docet idem Rudolfus his verbis: *Quidam Presbyter ex monachis nostris, nomine Theotmar, pro causis quibusdam ab Abbate ad Otgarium Archiepiscopum missus.* Lib. II.

ANTE JANUAM] Jubet hic canon ut pueri quorum matres agnosci nolunt, non occidantur, sed ante januam Ecclesiæ projiciantur, ut dein ab aliquo fideli suscipiantur nutriendi. Vide lib. VI. Capitular. cap. 142. & Burchardum lib. III. cap. 201. & 202. c. 69.

Caput istud non extat in libro tertio Capitularium, ut hodie editus est, sed in primo. Et tamen habetur in fine libri tertij in veteri codice MS. ex quo prodiit Parisiensis prima editio Capitularium, item in codice Rivipullensi, tum etiam in Colbertino. In nullo autem veterum codicum quos vidi extat in libro primo, c. 75.

Lib. II. Et, quod mirum eſt, non extat in codice quo uſi ſunt qui primam editionem Pariſienſem adornarunt. Simile accidit capiti de æqualibus menſuris & ponderibus, ut adnotabimus infrà ad caput CCCCXXVII. iſtius libri.

c. 77. CAMPUM APPELLANT] Sic emendatum eſt ex codice M S. Pariſienſi. Nam editio Helmæſtadienſis habebat *quod Capitulum appellant.* Diploma Roberti Regis à Franciſco Pithœo laudatum : *Legem duelli, quod vulgò dici ur campus.* Synodus Dingolvingenſis cap. XXIV. *Qui ſuprà pradicta pugna, quod Camfvvic dicimus, peracto judicio, ſe ſimili vindicta erigere contra querentem præſumpſerit, ſacramentum quod ahteid dicitur ju et in Eccleſia cum tribus ſuprà nominatis ſacramentalibus.* Hinc camphio in lege Longobardor. lib. II. tit. LV. cap. XI. & XXIV. Et campio ibidem lib. I. tit. III. cap. VI. Vide Gloſſarium Lindenbrogij.

c. 80. COTIONES] Hincmarus epiſt. v. ad Karolum Calvum : *Etiam ipſi cociones rapinas faciunt.* Vide Gloſſarium Pithœi.

c. 81. COERCENDIS] Ita vetus codex, cui conſentiunt libri Capitularium. In editione Helmæſtadienſi legitur: *De faidis cohæredum.*

c. 109. NON HOMO] Eodem argumentandi genere uſus eſt Innocentius III. ut oſtenderet tranſlationes, depoſitiones, ac ceſſiones Epiſcoporum jure divino pertinere ad Summum Pontificem. Ait enim Deum ſuo tantùm judicio reſervaſſe diſſolutionem carnalis conjugij, vinculum autem ſpirituale fortius eſſe quàm carnale, & ideo iſta attingere nullum poſſe præter Pontificem Romanum. *Non enim*, inquit, *humana ſed etiam divina poteſtate conjugium ſpirituale diſſolvitur cùm per tranſlationem vel depoſitionem aut etiam ceſſionem auctoritate Romani Pontificis, quem conſtat eſſe Vicarium Ieſu Chriſti, Epiſcopus ab Eccleſia removetur.* Extat hæc conſtitutio lib. I. epiſtolarum Innocentij III. epiſt. 532. & inde in cap. *Inter corporalia.* De tranſlatione Epiſcopi. Vide lib. VII. de concordia ſacerdotij & imperij cap XXVI. §. VIII.

c. 114. CÙM NOS EX UTRAQUE] Heic adnotandum eſt Nicolaum Papam non traxiſſe ad ſe cognitionem divortij Lotharij & Thetbergæ ex privilegio tantùm

ſuæ ſedis, ſed quia judex electus erat ab utraque par- L. 2. II.
te. Quæ obſervatio magni momenti eſt ad retundendam Innocentij III. argumentationem, qui ad Philippum Auguſtum ſcribens de divortio ejus cum Ingeburge, exemplum Lotharij referens, quæ adverſùs illum à Nicolao facta ſunt, ea ab ipſo facta eſſe ſcribit vi officij ac poteſtatis ſuæ. *Putáſne*, inquit, *magnifice Rex, quòd etſi prafatus prædeceſſor noſter præſtantior nobis fuerit meritis & ſapientia, nos eo ſimus officio & poteſtate minores?* Data Laterani v. Idus Decembris anno MCCVIII.

SINE LICENTIA] Vide Notas ad apologeticum c. 126.
Agobardi cap. IX.

Apud Paulum lib. II. Sentent. tit. XIX. caput iſtud c. 130.
ſic expreſſum eſt: *Neque furioſus neque furioſa matrimonium contrahere poſſunt; ſed contractum matrimonium furore non tollitur.* Cui ſententiæ hanc interpretationem ſubjunxit Anianus: *Si qui matrimonium ſani contraxerint, & uni ex duobus amentia aut furor acceſſerit, ob hanc infirmitatem conjugia talium ſolvi non poſſunt.* Hæc tantùm apud Paulum & interpretem. Quæ ſequuntur ergo apud Reginonem & Burchardum ſumpta fortaſſis ſunt ex epiſtola Nicolai primi ad Karolum Archiepiſcopum Moguntinum, cujus fragmenta referunt Luitprandus ſeu quis alius in vita Nicolai I. Burchardus in excerptis editis à Stevartio pag. 687. & Gratianus diſt. 50. cap. 33. & 32. q. 7. cap. 25. Quod ultimum caput, illud nimirum de quo nunc agimus, eidem Nicolao tribuit Burchardus. Sed apud Gratianum additur clauſula quæ non extat apud Reginonem & Burchardum. Sic enim habet editio Gratiani: *Similiter ſentiendum de his qui ab adverſariis excæcantur, aut membris truncantur, aut à barbaris exſecti ſunt.* Vide Autonium Anguſtinum lib. II. de emendatione Gratiani, dialogo XVIII.

EADEM NOCTE] Hortatur hic canon virum & no- c. 153.
vam nuptam uti prima nocte nuptiarum abſtineant ab opere conjugali. Hæc exhortatio poſtea verſa eſt in neceſſitatem in aliquibus diœceſibus. Nam, ut iſtud exempli dicamus, apud Abbatis-villam in diœceſi Ambianenſi ea olim conſuetudo erat ut illis qui noviter matrimonio junĉti erant non liceret coïre tribus

L. II. II. prioribus noctibus post nuptias.. quam consuetudinem decreto suo sustulit Parlamentum Parisiense anno MDI. die XI. Martij. *Quant à non coucher de troys nuyz avec sa femme au commencement du mariage, les demandeurs auront la recreance le proces pendent, & pourront les espousés coucher franchement les troys premieres nuys avec leurs femmes.* Decretum illud integrum in suis Statutis synodalibus inseruit Stephanus Poncherius Episcopus Parisiensis. Sic Innocentius III. lib. X. epist. LXXXV. repressit avaritiam Episcopi Anicienſis, qui legitima viduarum matrimonia impediebat donec ejus consensum numerata pecunia redemissent.

GENITIARIAS] Vide suprà cap. CCXLVI. libri primi.

c. 178. MUNDIBURDIS] id est, tutoribus, ut infrà in cap. XXXVIII. secundæ appendicis. Tutelam patrocinij nomine designat vulgatus canon XXIV. Concilij Triburiensis, ex quo sumptum est istud caput. Mundeburdis autem vel mundeburdium significat tuitionem, defensionem, protectionem. Mundualdum pro mundiburdo sive tutore dicunt leges Longobardorum.

c. 179. AB ALTARI] Ipsæ enim velum ab altari sumere debebant & sibi imponere. quod vetitum erat Episcopis.

c. 199. MORCHIDUM] Ita editio Helmæstadiensis, ita codex Parisiensis, ita Burchardus, ita Pœnitentiale Romanum Antonij Augustini tit. III. cap. VIII ita denique Ivo parte IX. cap. LXX. in omnibus editionibus. Et tamen Lindenbrogius & Vossius ita confidenter *mortridum* legunt apud Ivonem ac si ea sola lectio illic haberetur, cùm nullum interim vetustum codicem laudent suæ emendationis auctorem. Visum est igitur retinendam esse veterem lectionem; quam etiam, consensum tot librorum secuti, reposuimus in capite vigesimo epistolæ Rhabani ad Heribaldum, cùm editio Stevartij haberet *mordicum*. quæ vox, tametsi corrupta, indicat *morchidum* primitus scriptum fuisse in illa epistola. Morchidum itaque, ut rectè monuit Antonius Augustinus, homicidium significat, non à cæde tamen deducta origine vocabuli, ut ille putavit, cùm *morchidum* non sit vox Latina, sed Theodisca, ut docet Rhabanus in loco mox laudato.

c. 200. SCELUS MULTIPLICETUR] Post illa verba

deſunt octo folia in codice Pariſienſi M S. nimirum usque ad paragraphum ſeptimum capitis CCXLVI. Itaque hunc hiatum opportunè ſupplevit Helmæſtadienſis editio ; quam, ſicubi mendo non vacare viſa eſt, emendavimus ex vulgatis editionibus Conciliorum aut ſcriptorum ex quibus petita ſunt capita quæ in illis octo foliis deſcripta erant, tum etiam ope Burchardi & antiqui codicis M S. ſancti Germani de pratis in quo extant fragmenta aliquot epiſtolarum Rhabani ad Humbertum Epiſcopum & ad Reginbaldum Chorepiſcopum. Alicubi etiam adjumento nobis fuit Pœnitentiale Romanum editum ab Antonio Auguſtino. Titulos verò capitum emendavimus ex indiculo qui præfixus eſt initio operis. L. 2. II.

GENICULO] id eſt, generatione, progenie. Vide lib. VI. Capitular. cap. 80. & 128. Concilium Moguntinum ſub Rhabano cap. XXX. & libro II. legis Longobardor. tit. XIV. cap. 1. Dicebant etiam genu pro geniculo ; ut in Capitulis Ahytonis Baſileenſis cap. XXI. & alibi. c. 212.

SEXAGINTA SOL.] Pœna ejus qui inceſtuoſum ſuſceperit, heic apud Reginonem erat XL. ſolidorum. Nos, quia hoc loco deſtituebamur auxilio manu ſcripti codicis, aliunde iſta emendavimus. In Concilio quippe Metenſi ſub Pippino, unde iſta ſumpta ſunt, tum etiam in libris Capitularium editis & manu ſcriptis, denique in canonibus Iſaac Lingonenſis Epiſcopi tam editis quàm MSS. tit. IV. cap. 1. conſtanter ſcriptum eſt eum qui tranſgreſſus fuerit hanc legem, ſexaginta ſolidos Regi compoſiturum. Hic enim erat bannus dominicus ſeu regius, ut patet ex variis locis Capitularium. Error igitur apud Reginonem ortus ex tranſpoſitione numerorum, XL. pro LX. c. 222.

COMPUTARE] narrare, *compter*. c. 231.

AD CRUCEM] Vetitum deinde eſt judicium crucis lege Karoli magni quæ extat in libro primo Capitularium cap. CVIII. & lib. II. legis Longobardor. tit. LV. cap. XXXII. Nihilo tamen minùs retentus eſt hic mos, ut patet ex Agobardo. c. 243.

SERVITIO HUMANO] Erat igitur aliquod libidinis genus quod homines liberos ad ſervitutem demittebat, ſicut de feminis adnotatum eſt ſuprà ad caput Pag. 304.

Lib. II. CCXLVI. libri primi. Sic in lege Vvisigothorum lib. VIII. tit. VI. cap. II. adulterator monetæ libertatem amittit & servitio deputatur.

c. 261. HÆC DE MULTIM.] Verba sunt Reginonis.

c. 274. BASTINIACO] In libro sexto Capitularium & in Capitulis Karoli Calvi legitur *bastonico*. Id autem interpretantur arctissimam custodiam. Ego puto intelligi de carcere regio, cujusmodi sunt quæ nunc conciergeriæ vocantur. Porrò clausula illa *Postmodum verò &c.* usque ad *pœnas luat*, non extat in editione Helmæstadiensi. Addita igitur est ex codice Parisiensi.

c. 276. CORPUS DOMINI] Jam alij observaverunt unam ex diversis judiciorum formis quæ olim usurpabantur in rebus dubiis fuisse corpus Domini. Quod à Roberto Rege damnatum esse in epistola scripta ad Leothericum Archiepiscopum Senonensem docet Helgaldus in initio vitæ ejus. Attamen hunc morem retentum adhuc fuisse ævo Gregorij VII. testatur Lambertus Schafnaburgensis ad annum MLXXVII. ubi ait Gregorium, celebrata Missa, confectáque sacra oblatione, Regem evocasse ad altare, & manu præferentem corpus dominicum, cùm multa prolocutus esset de sua innocentia, hæc demum addidisse : *Ut satisfactionis compendio omnem omnibus scandali scrupulum de medio auferam, ecce corpus dominicum quod sumpturus ero, in experimentum mihi hodie fiat innocentiæ meæ; ut omnipotens Deus suo me hodie judicio vel absolvat objecti criminis suspicione, si innocens sum, vel subitanea interimat morte, si reus. Hæc & alia, ut solenne est, præfatus verba terribilia, quibus Deum causæ suæ æquissimum judicem & innocentiæ assertorem adesse precabatur, partem dominici corporis accepit & comedit.* Vide caput sequens Reginonis, quod est de eadem materia. Vide etiam appendicem adjectam chronico Reginonis ad annum DCCCCXLI.

c. 282. SACRILEGIUM FACIT] Vide Notas ad librum Agobardi de dispensatione ecclesiasticarum rerum cap. XVIII.

c. 292. FAIDAM PORTET] *Porte inimitié.* Vide Sirmondum in Notis ad Capitula Karoli Calvi.

c. 295. COMMUNIONE] Legendum *commonition*, ut monuimus in margine. Nam & in canonibus vulgatis

Concilij quarti Toletani ſcriptum eſt *admeniſione* pro eo quod Regino habet *communione*. Et mox canon admonitionem vocat quod hoc loco communionem dixerat. Infrà cap. 408. legitur: *Quòd ſi eas tres admoniſiones &c.* Codex autem Pariſienſis habet: *Quòd ſi eas tres communiones*. Ex his ergo colligitur voces *communio* & *commonitio* permutari olim invicem ſolitas, adeóque legitimam eſſe emendationem ab illuſtriſſimo viro Petro de Marca Pariſienſi Archiepiſcopo adhibitam epiſtolæ Concilij Italici ad Theodoſium: in qua cùm editum à Sirmondo ſit, *à qua in omnes venerandæ commonitionis jura dimanant*, Marca repoſuit *communionis*. L. 1. 11.

IMPUNITAS VITIORUM] Lupus Ferrarienſis in libro de tribus quæſtionibus pag. 210. *Spes impunitatis magna eſt peccandi illecebra*. Conſtat Lupum interfuiſſe huic ſynodo Sueſſionenſi, in cujus actione ſecunda revelavit ſynodo geſta depoſitionis Ebbonis Archiepiſcopi Remenſis. Cùm itaque in ſynodo fuerit, & in canone iſto verba ejus reperiantur, dubitare cogor annon auctor ſit canonum iſtius ſynodi Sueſſionenſis, quemadmodum auctor eſt canonum inventorum in palatio Vernenſi. Nam Epiſcopi Gallicani, ut olim diximus ad epiſtolam LX. Lupi, adeo magni virum faciebant ut eum ſpectarent veluti conditorem canonum, atque adeo ejus præſentiam in ſynodis neceſſariam eſſe quodam modo exiſtimarent. Rurſum ejus opera uſi ſunt Vvenilo Senonenſis Archiepiſcopus & ſuffraganei ejus cùm adversùs Herimannum Epiſcopum Nivernenſem ad Nicolaum Papam ſcriberent epiſtolam CXXX. inter Lupinas. c. 197.

CONTIONE VEL CONTENT.] In Codice Theodoſiano tantùm *in contentione* habetur. Itaque admonitio fuit librarij; qui cùm divinare non poſſet quid potiùs legendum eſſet, *contione*, vel *contentione*, utrumque poſuit, lectori judicium integrum relinquens. Sic enim ſolebant antiqui librarij, ut pluribus exemplis probavimus ad Salvianum pag. 403. & ad Lupum Ferrarienſem pag. 346. & 451. Eadem medicina fortaſſis adhibenda eſt huic loco Minucij Felicis; *dum aras extruunt ignotis numinibus & manibus*. Hanc ultimam vocem heic eſſe ſuperfluam aut corruptam c. 309.

l. 12. 11. putabat Deſ. Heraldus. Quid ſi legamus, *ignotis numinibus vel manibus*, ut ſit admonitio librarij ? Sic apud ſanctum Gregorium lib. IV. epiſt. LIII. editum eſt, *ex iſtius rei conſideratione ſeu comparatione bene colligitur*. Pro quo hæc tantùm habentur in vetuſtiſſimo codice MS. ſancti Remigij Remenſis : *rei comparatione colligitur*. Iſta leviſſima ſunt interdum magni momenti.

c. 312. AUDET JURARE] Conſtans apud Reginonem, tum in editione Helmæſtadienſi, tum in codice Pariſienſi, lectio eſt *in ſanctis audet jurare*. quo etiam modo ſcriptum eſt apud Burchardum, qui Reginonem haud dubiè deſcripſit. Et tamen in omnibus libris Capitularium tam editis quàm MSS. legitur *in ſanctis habet jurare*, optimo ſenſu. eáque lectio ſola bona eſt. Lectionem porrò ejuſdem capitis quam præfert Regino, in qua nulla mentio de Gunebodignis, confirmant vetuſtiſſimi libri Capitularium bibliothecæ regiæ & Colbertinæ, tum etiam Burchardus & Ivo Carnotenſis parte XII. cap 23. & vetus collectio canonum MS. in bibliotheca regia, itémque Gratianus 22. q. 5. cap. *Parvuli*. Nullibi enim extat clauſula quæ huic loco adjecta eſt in editione Capitularium, *ſicut Gunebodigni faciunt*. Eam tamen exhibet editio Viti Amerbachij, tum etiam editiones Pariſienſes, & vetus codex MS. monaſterij Rivipullenſis, denique liber legum Longobardicarum. Adnotat autem Amerbachius in codice quo ipſe uſus eſt vocabulo *Gunebodigni* ſuperpoſitum fuiſſe vocem *Guntbodigni*, neutrum verò eſſe in cap. *Parvuli*. 22. q. 5. *Significatur autem*, inquit, *gens aliqua, vel populus, vel familia*. Amerbachio feliciùs non fuit in explicatione iſtius vocabuli vir alioqui doctiſſimus Antonius Auguſtinus Archiepiſcopus Tarraconenſis ; qui in libro primo de emendatione Gratiani dialogo XIII. quærens quid ſignificet vox *Gunebodigni*, fingit Karoli magni hoſtes fuiſſe. Et tamen Gunebodigni, id eſt, ij qui lege Gundobada vivebant, nimirum Burgundiones, hoſtes non erant Karoli magni, cùm imperio illius ſubjecti eſſent. Gunebodignos autem eos fuiſſe qui Gundobada lege utebantur, tum vox ipſa ſatis oſtendit, tum præterea patet ex laudato libro legum Longobardicarum ; ubi pro eo quod edi-

tiones Capitularium habent *Gunebodigni* legitur *ſicut Gundobada lege viventes faciunt*. Vide Notas noſtras ad librum Agobardi adversùs legem Gundobadi. L. 2. 11.

EXCEPTO HIS SACR.] Sic vulgò per ea tempora loquebantur. Infrà cap. CCCLVIII. *excepto ad Eccleſiam*. Lib. III. legis Vviſigothor. tit. v. cap. 1. legitur in vulgatis editionibus, *exceptis illis perſonis*. Pro quo vetuſtiſſimi codices MSS. monaſterij Moyſſiacenſis & Eccleſiæ Albienſis habent *excepto illas perſonas*. c. 314.

INDICULO] Sic tum vulgò vocabant diploma Principis quod in præſens dabatur. *Vne letre de cachet*. Bonifacius Moguntinus epiſtola CIV. ad Pippinum Regem: *Quidam ſervus Eccleſiæ noſtræ veniens ad nos cum indiculo veſtro &c.* Vide Notas ad librum Agobardi de inſolentia Judæorum. c. 315.

SCUTIS ET FUSTIB.] Vide lib. II. legis Longobard. tit. LV. cap. XXIX. c. 334.

SERVUM CHRISTIA.] Vide Notas ad librum Agobardi de inſolentia Judæorum. c. 346.

VOTA AD ARBOR.] Capitulatio Karoli magni de partibus Saxoniæ cap. XX. *Si quis ad fontes aut arbores vel lucos votum fecerit, aut aliquid more gentilium obtulerit, & ad honorem dæmonum comederit. &c.* Lib. I. Capitular. cap. LXIV. *Item de arboribus vel petris vel fontibus, ubi aliqui ſtulti luminaria vel alias obſervationes faciunt, omnino mandamus ut iſte peſſimus uſus & Deo execrabilis, ubicunque invenitur, tollatur & deſtruatur*. Vide rurſum lib. VII. cap. 236. Hæc ſtatuta ſunt poſt tempora ſancti Bonifacij, qui ſuperſtitionem illam exſcindere curavit, ut in libro primo de vita ejus narrat Othlonus Fuldenſis. Quin & ipſe Bonifacius in epiſtola CXXVIII. populos Germaniæ admonet ut lucorum vel fontium auguria vel phylacteria omnino reſpuant & abjiciant. Vide Gloſſarium Pithœi in verbo *Luminaria*. c. 358.

Hunc canonem ſumpſit Regino ex eodem loco ex quo tria ſuperiora capita acceperat, id eſt, ex epiſtola Rhabani ad Heribaldum Epiſcopum Autiſſiodorenſem. Et quia Rhabanus illum laudaverat ex Concilio Ancyrano, Regino quoque inde ſe accepiſſe profitetur. quem ſecuti ſunt Burchardus & Ivo. Et tamen canon iſte non eſt Concilij Ancyrani, ſed haud dubiè cujuſ- c. 363.

Lib. II. dam veteris libri pœnitentialis. Vide præfationem ad epiſtolam Rhabani ad Heribaldum §. XVIII.

c. 364. Caput iſtud apud Reginonem ſic inſcriptum eſt : *Vnde ſuprà.* Quod ideo poſitum haud dubiè erat ut hinc intelligerent lectores in capite ſequenti agi de eadem materia de qua paulò antè tractatum erat, id eſt, de maleficiis mulierum. Deinde ſecutus eſt Burchardus : qui cùm collectionem ſuam adornaret, plèraque à Reginone accipiens, deceptus autem falſa inſcriptione proximi canonis, qui concilio Ancyrano perperam tribuitur, putavit verba illa *Vnde ſuprà* referenda eſſe ad Concilium Ancyranum. Ex Burchardo porrò deſcripſerunt Ivo Carnotenſis parte XI. cap. 30. & Gratianus 26. q. 5. cap. 12. qui canonem illum ſe accepiſſe aiunt ex capite primo Concilij Ancyrani. Verùm rectè admonuit vir iſtarum rerum peritiſſimus Antonius Auguſtinus in libro primo de emendatione Gratiani dialogo XIV. inſcriptionem hanc eſſe falſam, & magnam partem iſtius capitis reperiri apud Aurelium Auguſtinum in libro de ſpiritu & anima cap. XXVIII. nimirum quicquid interjacet inter illa verba *quædam ſcelerata* & iſta *cùm Ezechiel.* Si conjecturæ locus erit, omnino puto caput iſtud ſumptum eſſe ex quodam Regum noſtrorum Capitulari hactenus inedito. Omnino enim ſapit modum loquendi illorum temporum. Et ſolebant tum iſtiuſmodi Capitula infercire teſtimoniis & locis ſacrorum bibliorum, canonum, & veterum doctorum, ut cuivis manifeſtum eſt.

c. 365. STRUMENTA] inſtrumenta. Præceptum Ludovici Pij pro Eccleſia Pariſienſi : *quòd per incuriam & negligentiam cuſtodum ipſius Eccleſiæ ſtrumenta cartarum exuſta vel concremata ſive perdita fuiſſent.* Et infrà : *Mancipia quæ per præfata ſtrumenta cartarum eidem tradita fuerant Eccleſiæ.* Præceptum Ludovici Tranſmarini pro Eccleſia Auguſtodunenſi : *ac ſi præ manibus univerſa earundem rerum ſive cartarum ſtrumenta habeantur.*

c. 412. PER PETRUM] Ambiguum loquendi genus, quo ſignificatur auctoritatem Epiſcopis à Chriſto collatam eſſe in perſona Petri, tum etiam Petrum ſolum accepiſſe eam poteſtatem, ſed illam poſtea communicaſſe cum Epiſcopis. qua perſuaſione imbuti fuerunt nonnulli

nonnulli Romani Pontifices. Verus tamen ac genuinus hujus loci ſenſus eſt, poteſtatem ſuam accepiſſe Epiſcopos à Chriſto in perſona Petri, qui tum geſſit totius Eccleſiæ figurata generalitate perſonam, ut ait Auguſtinus. Lib. II.

DE CONFESSIONE] Verba ſunt Regihonis. c. 416.

Caput iſtud non extat in Capitulis adnuntiatis apud Valentianas anno DCCCLIII. quæ extant in codice Capitulorum Karoli Calvi. Legitur autem inter Capitula quæ ſtatim poſt conventum apud Valentianas habitum ſtatuta ſunt apud Silvacum, ubi relecta illa eſſe patet ex præfatione. De negotio porrò iſto vide Capitula Karoli Calvi tit. XIII. cap. 6. & tit. XXXI. cap. 31. c. 424.

JUDICIO DEI] id eſt, judicio aquæ ferventis aut frigidæ, vel ferri igniti. Antiquitus, ut obſervat Aventinus lib. IV. annalium Boiorum, iſtud erat ſapere, fidem Deo habere, omnem ſpem in ipſo collocare. Nunc verò iſta inter ſtultitias & inſanias illorum ſeculorum referuntur. Unde concludit Aventinus ſolere idem factum, diverſis ætatibus, heic pietatis, alibi erroris nomen accipere. c. 426.

AUT REDIMANT] manum nimirum quam amiſſuri erant propter hoc facinus. Suprà cap. CCCXIV. iſtius libri: *Si quis convictus fuerit perjurij, perdat manum, aut redimat.* Et cap. CCCXXXIV. *Geteri verò falſi teſtes manus ſuas redimant.*

Jam monuimus ad caput LXXV. hujus libri perturbatum eſſe ordinem Capitularium, & in primum librum conjectum eſſe caput quod in manu ſcriptis codicibus ponitur in quarto, ut etiam citatur à Reginone. Idem evenit huic capiti de ponderibus & menſuris, quod ex libro tertio Capitularium refertur à Reginone. Non extat enim in libro primo in codice M S. ex quo prima Pariſienſis editio prodiit, non in Rivipullenſi, non demum in Colbertino. Utrobique enim legitur in fine libri tertij. In codice veteri ex quo prima Pariſienſis editio prodiit, eſt numero LXXXVII. in fine libri tertij, in Rivipullenſi verò XCII. in Colbertino demum XC. ut citatur à Reginone. c. 427.

SINGULOS BIBERES] Vide ſuprà lib. I. cap. 216. c. 432.

AD PRIMAM APPENDICEM.

c. 1. EPISTOLA PESSIMA] Intelligit epistolam quam Aldebertus hæreticus publicabat, quæ verò relecta & damnata est in Concilio Romano sub Zacharia Papa celebrato. Ejus epistolæ hoc initium erat: *Incipit epistola Domini nostri Iesu Christi Filij Dei, quæ in Hierosolyma cecidit; & per Michaël Archangelum ipsa epistola inventa est ad portam Effrem &c.*

c. 39. Auctor istius appendicis hunc canonem laudat *ex canonibus orientalium antiquorum patrum cap.* XX. id est ex collectione Martini Bracarensis. Burchardus tamen refert ex epistola Fabiani Papæ ad orientales missa, ubi non extat. Re autem vera est Concilij Neocæsarienſis, ex quo illum in suam collectionem transtulit Martinus Bracarensis.

c. 40. QUI SERVILI CONDIT.] Cùm ista jamdiu desierint poni in libris pontificalibus, in quibus olim in ordine ad celebrandum sacros ordines primò legebatur admonitio quæ certas personas secundùm canones removebat à sacris ordinibus, in primis verò servos, nisi libertatem à dominis suis consecuti essent, visum est in fine istarum Notarum edere fragmentum ex veteri libro pontificali MS. qui nunc extat in bibliotheca regia, ut hinc saltem colligamus veterem morem.

c. 43. CRIMINE ADULTERII] Ita tum vocabant facinus viduarum quæ post susceptum habitum religiosum ad nuptias transierant. De iisdem agit caput LVI. istius appendicis & caput XLVI. secundæ, ubi viduæ istiusmodi *indubitanter adultera esse manifestantur.* Vide porrò illustrem historiam cujusdam viduæ in hoc adulterij genus prolapsæ in Notis nostris ad Agobardum pag. 135.

c. 44. Canon iste Arausicanus ita habet in tomo primo Conciliorum Galliæ: *Rapterem verò talium &c.* Editio Isidori apud Merlinum: *Ejus verò repudiatorem &c.* Codex MS. Reginonis: *Ejus verò roborem &c.* Ex

quo nos fecimus *robatorem*. Robatores antiquitùs dicti qui rem quampiam per vim auferebant. Ex primò quidem, ut rectè adnotat Spelmannus, de iis dicebatur qui viatoribus robas vel raubas tuliſſent, id eſt, veſtes. Titulo XIX. legis Salicæ cap. X. ut quidem citatur à Voſſio in libro ſecundo de vitiis ſermonis: *Si quis alterum in via adſallierit, & eundem raubaverit*. Raubare autem, ut idem adnotat in libro primo, eſt corruptum ex Latino *rapere*. Itaque ſive *raptorem* legamus in hoc capite, ſive *robatorem*, manet idem ſenſus. Sed de hoc tamen cenſuimus admonendos eſſe lectores. I. Appendix.

Caput iſtud non reperitur inter vulgatos canones Africanos. Apud Ivonem verò parte VII. cap. 145. & Gratianum 27 q. 1. c. 34. citatur ex epiſtola Nicolai Papæ ad Karolum Archiepiſcopum Moguntinum & ſuffraganeos ejus. Fieri ſanè poteſt ut iſta à Nicolao ſcripta ſint, petita autem ex quodam canone Africano quo, ſicut multis aliis, caremus. c. 50.

Citat hunc locum vir clariſſimus Joannes Morinus in appendice libri de pœnitentia pag. 39. vocátque Decretum in Conofurth. Scilicet vir doctiſſimus eo deceptus eſt quòd liber majuſculis literis ſcriptus *infra* habeat in extrema linea, in ſequenti verò *conofurth*. quod illè legit *infra Conofurth* Nemo tamen non videt ultimam ſyllabam prioris lineæ conjungendâ eſſe cum primo vocabulo ſequentis, adeóque legendum *Franconofurth*. Quid ſit autem Franconofurth omnes intelligunt. c. 55.

NURNDUM] Ita omnino ſcriptum eſt in veteri codice. Pro quo videtur legendum eſſe *Petendum*. Niſi ſi *nuendum* idem valet.

ADALVVINO] Mirum eſt quàm longè abierit nomen Epiſcopi ad quem ſcripta eſt iſta Nicolai epiſtola, tum etiam ſedis cui is præſidebat. Apud Burchardum ſcripta dicitur *Adalvvino ſanctæ Vivonenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo*. Apud Ivonem parte VII. cap 65. *Adalvvino ſanctæ Viennenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo*. in margine verò poſtremæ editionis *Vivanenſis*. & cap. 152. *Alumino Junarienſi Epiſcopo* Apud Gratianum diſt. 27. cap. 6. *ad Albinum Viennenſis Eccleſiæ Archiepiſcopum*. Quo loco adnotant Correctores Romani valde variare hæc nomina in exemplaribus & apud Burchardum & Ivonem. Veræ ac legitimæ inſcriptionis ignoratio er- c. 57.

I. Appendix. randi causa fuit eruditissimo Archiepiscopo Tarraconensi Antonio Augustino. Is enim lib. II. de emendat. Gratiani dialogo XVII. Gratianum emendare in hoc loco conatus, existimat Albinum, ad quem epistolam illam Nicolai scriptam esse legebat, eundem esse quem alij Januensem Archiepiscopum, alij Jovanensem Episcopum vocant. Sed ut finis tandem imponatur tantæ discordiæ, constituenda est vera lectio. Scripta igitur fuit epistola ad Adalvvinum Juvavensem Archiepiscopum, ut fidem facit codex MS. Reginonis, tum etiam vetus canonum collector anonymus MS in bibliotheca regia. Juvavum autem idem esse ac Salzburgum notius est quàm ut testimoniis egeat. Adalvvinum porrò tenuisse cathedram Salisburgensem constat ab initio pontificatus Nicolai; & anno DCCCLXX. interfuit Concilio Colonienſi. Viennæ sanè nullus hac tempestate Archiepiscopus fuit Albinus neque Adalvvinus. Ado enim successit Agilmaro anno DCCCLIX. & obiit anno DCCCLXXIV.

NOTÆ

AD RHABANUM.

PErrus Stevartius, qui primus hanc epistolam vulgavit, ita edidit: *Dilecto fratri Heribaldo Alcedronensi antistiti Ab. Rhabanus &c.* haud dubiè quia ita scriptum reperit in vereri codice. Vocem autem illam *Ab.* in margine interpretatur *Abba*. Verùm hæc interpretatio admitti non potest, cùm Rhabanus tum Abbas non esset, sed Archiepiscopus Moguntinus. Itaque vox *Ab.* superflua est in hoc loco, rejiciendáque inter errata librariorum Ob eam causam nos illam sustulimus.

PITTATIO] Apud Stevartium legitur *petratio*. pro quo ipse repoſuit in margine *pittatio*. Neque dubium ullum est quin ita legi debeat. Zacharias Papa in epistola ad Theodorum Episcopum Ticinensem: *Pittacium quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit.* Idem in epistola CXLII. inter Bonifacianas: *Continebant enim capitula in pyctacio ab eis porrecta &c.* Et alibi sæpissime. Propterea nos retinuimus in textu emenda-

tionem quam Stevartius appoſuerat in margine. Quis enim neſcit etiam vetuſtiſſimorum codicum auctoritate falſiſſimas lectiones aſſeri?

CUNRADI COMITIS] illius haud dubiè qui nobiliſſimus dicitur in Capitulis Karoli Calvi tit. x. ubi Sirmondus conjicit eum Judith Reginæ fratrem fuiſſe.

PRINCIPUM NOSTROR.] Lotharij, Ludovici, & Karoli. Intelligit autem pugnam Fontiniacenſem; ut ſtatim inde colligitur, & Regino docet. c. 4.

GREGORIUS PAPA] lib. VII epiſt. 53. ut admonuimus in margine. Integer autem hic locus non habetur in vetuſtiſſimo codice MS bibliothecæ regiæ neque in antiquis libris M S S. quos vidit Thomas Jameſius. Extat tamen in antiquiſſimo libro Pauli Diaconi, qui nunc ſervatur in bibliotheca monaſterij ſancti Germani de Pratis. Verùm codex ille Rhabano antiquior non eſt. c. 10.

ID EST EX REB.] Puto locum illum ita legendum eſſe: *Sacramentum corporis & ſanguinis Domini ex rebus &c.* c. 33.

SANCTIFICATIONEM] In editione Stevartij legitur *ſanctificationem* [&] *ſalutem*. Haud dubiè ſtudioſus ille qui gloſſematis ſuis iſta turbavit, ſupra lineam addiderat vocem *ſalutem*, ut hinc *ſanctificationem* explicaret. Nunc nos illam expunximus ut inutilem & ſuperfluam. Idem, ut ego quidem arbitror, paulò pòſt vocem *eſſe* ſcripſerat ſuper voce *fieri*, ut iſta ultima reducerentur ad tempus præſens. Sic enim malebat ſtudioſus ille.

IDEM ESSE QUOD] Lacuna heic erat apud Stevartium, qui eam admonuit extare in M S. exemplari. Nos illam certiſſimè ſupplevimus ex præfatione anonymi à Cellotio editi.

EGILUM ABB] Prumienſem, qui dein Archiepiſcopus fuit Senonenſis, ut admonuimus in præfatione. Errant enim qui iſta referunt ad tempora Eigilis Abbatis Fuldenſis.

DE EBONE] Huic Heribaldinæ quæſtioni occaſionem præbuit controverſia quæ tum in Gallia incaluerat ob Clericos ab Ebbone Remenſi Archiepiſcopo ordinatos poſtquam depoſitus fuerat in ſynodo habita. c. 34.

apud Theodonis villam. Ratio dubitandi an eorum ordinatio valida eſſet ex eo petebatur quòd ea peracta eſſet poſt dejectionem Ebbonis. Certum enim erat non potuiſſe illum ordinationes Preſbyterorum ac ſequentium ordinum peragere ſi legitimo judicio dejectus fuiſſet. Itaque Clerici Remenſes, quorum valde intererat ut iſta irrita cenſerentur, aiebant vi factum id eſſe & Ebbonem juxta decreta ſanctorum patrum nullatenus damnari potuiſſe *in ſynodo apoſtolica auctoritate non convocata neque ejus legatione roborata.* Addebant illum tolerâſſe hoc ſuum infortunium quandiu Ludovicus Pius, cujus ſtudiis oppreſſum eſſe Ebbonem aiebant, ſuperſtes fuit, eo verò defuncto reſtitutum ab Epiſcopis Gallicanis fuiſſe in ſynodo apud Ingelenheim congregata auctoritate apoſtolica & præceptione Lotharij Imperatoris, & ab eodem Lothario ſeu à præfato Concilio ad ſedem propriam remiſſum fuiſſe, ibique VIII. Idus Decembris receptum fuiſſe ab Epiſcopis ſuffraganeis Eccleſiæ Remenſis. Ebbonem poſtea, non putantem reſtitutionem ſuam habere firmitatem niſi apoſtolicæ ſedis auctoritas accederet, Romam profectum eſſe, ibique à Gregorio IV. pleniſſimè reſtitutum, deinceps biennio integro & ultrà omnibus epiſcopalibus officiis functum in Eccleſia Remenſi fuiſſe, eo porrò tempore ordinatos ſe ab illo electione miniſtrorum Eccleſiæ & magiſtrorum acclamatione. Denique hinc firmamentum cauſæ ſuæ aſſumebant quòd cùm idem Ebbo impetum atque furorem Karoli Calvi metuens, in cujus ditione conſtituta erat diœceſis Remenſis, ad Ludovicum Germaniæ Regem tranſiſſet, & apoſtolica auctoritate & conſenſu Epiſcoporum, dono etiam Ludovici, adeptus fuiſſet ſedem Hildesheimenſem, ordinationes ab eo illic patratæ nullam reprehenſionem habuerant. Contrà Hincmarus, qui in ſoco Ebbonis ordinatus fuerat, contendebat depoſitionem ejus juxta ſacras regulas & traditionem eccleſiaſticam ac decreta ſedis Romanæ Pontificum, præcipuè verò Leonis magni, recto atque legitimo ordine peractam fuiſſe ſecundùm ſuam profeſſionem & ſubſcriptionem à quadraginta tribus Epiſcopis notam autem omni mundo fuiſſe actionem ejus propter quam depoſitus eſt. Quibus verbis refel-

lere videbatur eorum audaciam qui dicebant illum per violentiam ejectum esse, quia adversantem sibi habuerat Ludovicum Imperatorem. Addit deinde illum ab apostolica postea sede excommunicatum fuisse, id est, sententiam synodi Gallicanæ adversùs eum datam consensu etiam Romani Pontificis fuisse firmatam. Unde & paulò antè negaverat illum auctoritate primæ sedis, id est, apostolicæ, absolutum fuisse; tanquam falsi accusaret epistolam Gregorij IV. quam Clerici Remenses proferebant, quam verò falsitatis arguit etiam vetus nota codici Laudunensi adjecta apud Sirmondum in tomo tertio Conciliorum Galliæ. Denique epistola illa Gregorij, quæ magna in causam Clericorum ab Ebbone ordinatorum præsidia inducere poterat, ex eo quoque falsitatis argui potest quòd in synodis per ea tempora celebratis adducta non fuit, & anno primùm DCCCLXVI. apud Trecas visa est, ut Hincmarus scribit in epistola LVII. ad Anastasium Abbatem. Tum addit: *Qua utrum à Gregorio, cui successit Sergius, data fuerit annon, ex scrinio sanctæ sedis Romanæ, ut credimus, sciri valebit.* Nam si verè restitutus à Gregorio fuit Ebbo, cur eum Sergius IV. à sacerdotali officio repulit, laica antiùm communione dignatus? Ita enim factum à Sergio produnt gesta pontificalia quæ sub nomine Anastasij circumferuntur apud Hincmarum & in vulgatis Anastasij editionibus, tum etiam nota illa codicis Laudunensis. Quòd itaque Ebbo post damnationem suam ministerium episcopale usurpavit, contra canones factum. *Postea verò*, inquit, *sine ulla regulari restitutione idem ministerium episcopale, quo se privaverat, contra sacros canones usurpavit. Sed & usque ad terminum vitæ suæ, cùm ferè decem & septem annis post damnationem suam vixerit, eandem sedem, qua regulariter se privavit, canonicè non repetiit, nec obtinuit, neque illum canonica sua restitutionis documentum synodo cuilibet vel principibus terræ ac populis, qui eum damnatum fuisse noverant, secundùm regulas sacras ostendit.* Refellit deinde eam partem libelli Clericorum Remensium in qua aiebant Ebbonem canonicè restitutum ab Episcopis fuisse cum auctoritate sedis apostolicæ. *Et si quis*, inquit, *vult dicere eum fuisse regulariter consensu Episcoporum vel sedis*

apoſtolica reſtitutum, docent à quibus & ubi ille conſenſus reſtitutionis ſit geſtus, ſi ſecundùm Eccleſiæ regulas celebratus, ſi paterna traditione profectus, ſi majorum more prolatus, ſi competenti examinatione depromptus, ſi ad primam ſedem, cujus interierat, de ſententia qua tenebatur obſtrictus ſecundùm regulas eſt relatum, ſi eadem qua ligavit abſolvit. Si hæc ita geſta non ſunt, cùm nec à Pontificibus legitimè & eccleſiaſticis legibus fuerit expeditus, nulla ſeculari poteſtate potuit præter Eccleſiæ tramitem prorsùs abſolvi. Perſtringit itaque Præceptum Lotharij, cujus auctoritate viſus eſt Ebbo recepiſſe ſedem ſuam. Jam quoad ordinationes ab illo peractas in diœceſi Hildesheimenſi, quas nullis contradictionibus jactatas fuiſſe aiebant, reſpondet Hincmarus malis exemplis utendum non eſſe, & contra omnem auctoritatem factum eſſe quòd in provincia Moguntina miniſtrare permiſſus eſt. *Sed dicitur*, inquit Hincmarus in ſynodo Sueſſionenſi tertia, *uſque ad vitæ ſuæ terminum epiſcopale miniſterium in omnibus eccleſiaſticis muniis peregiſſe. Quæ præſumptio à ſanum ſapientibus non ſumitur in exemplum.* Et paulò pòſt: *Quia denique in Moguntina provincia miniſtravit, contra omnem auctoritatem eſſe cognoſcitur.*

IN HILTINESHAIM] Vulgò Hildesheim. Trithemius in Chronico Hirſaugienſi ſcribit Ebbonem Epiſcopum Hildesheimenſem interfuiſſe anno DCCCXXXVIII. in conſecratione Eccleſiæ Hirſaugienſis. in quo illum falſum fuiſſe manifeſtum eſt. Nam ex epiſtola ſynodica Concilij Tricaſſini ad Nicolaum Papam, tum ex Hincmaro, denique ex libello Clericorum Remenſium, conſtat illum ad ſedem Hildesheimenſem tranſiiſſe poſt annum tantùm DCCCXLIV. cùm ablata ſibi tum eſſet omnis ſpes recuperandæ ſedis Remenſis. Ex iiſdem teſtimoniis, tum etiam ex iſto capite Rhabani, colligitur illum cathedram Hildesheimenſem tenuiſſe reliquo vitæ ſuæ tempore. Et tamen idem Trithemius ſcribit Altfridum factum fuiſſe Epiſcopum Hildesheimenſem anno DCCCXLVII. eámque Eccleſiam rexiſſe annis viginti & octo. Quare neceſſe eſt heic quoque falſum eſſe Trithemium, cùm Ebbo ſuperſtes fuerit uſque ad annum DCCCLI.

APPENDIX
ACTORUM VETERUM
QUORUM IN NOTIS FACTA MENTIO EST.

I.

Epiſtola Zachariæ Papæ ad Theodorum Epiſcopum Ticinenſem.

Ex veteri codice MS. bibliothecæ regiæ.

ZACHARIAS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei reverentiſſimo & ſanctiſſimo fratri Theodoro Epiſcopo Eccleſiæ Ticinenſis. Pittacium quod nobis tua veneranda fraternitas obtulit, per quod nos ſciſcitari curaſti ſi liceat filium, cujus pater alterius filiam ex ſacro baptiſmate ſuſceptam, id eſt, ſpiritualem ejuſdem patris filiam, quod dici crudele eſt, in matrimonio accipere, quod apud te enormiter aſſeruiſti contigiſſe. Sed bene tua ſancta fraternitas compertum habet quod Dominus Moyſi præcepit dicens: *Turpitudinem patris tui non revelabis, turpitudinem matris tuæ non revelabis, turpitudinem ſororis tuæ & turpitudinem filiæ patris tui non revelabis. Turpitudo enim tua eſt.* Turpitudinem enim revelari dicitur dum à propria conſanguinitate præcipimur abſtinere. Multò magis à ſpirituali patris noſtri filia omni occaſione aut argumento ſepoſito ſub nimia diſtrictione nos

cavere convenit, ne in iram divini examinis incidar si quis tali facinori mixtus minimè restrinxerit frena luxuriæ. Unde & omnes cavendi omnino sunt talis sceleris commixtione, ne in æternum pereant. Sed hos qui hujus perniciosæ temeritatis, animæ suæ salutem despicientes, impiè sè miscuere matrimonio, per omnia tua fraternitas studeat separare & pœnitentiæ dignæ submittere; quatinus ab æterna eruti damnatione, animas eorum lucreris, præstante Domino. De filiis autem qui ex eis nati esse probantur, retulisti si liceat eos conjugio copulari. Sed hi cur prohibeantur à conjugio, aut pro hujusmodi pœnitentiam agere compellantur, dum ex hoc absque condemnatione esse perhibentur, quia non pater pro filio neque filius pro patre sustinebit tormenta, dicente Domino per Prophetam: *Anima patris est mea, & anima filij est mea. Anima quæ peccaverit, ipsa morietur.* Sed &c, frater carissime, de his dixisse sufficiat. Cave autem ne aliter agere subjectis concedas, ne à recto tramite inveniaris deviare.

Vide tom. VIII. *Spicilegij Dacheriani pag.* 120.

II.

Admonitio synodalis antiqua, à Diacono post evangelium legenda, Episcopo & ceteris in ordine sedentibus.

Nunc post varias editiones emendata prodit ex duobus vetustissimis codicibus manuscriptis, uno monasterij Rivipullensis, altero nostro.

FRATRES Presbyteri & sacerdotes Domini, cooperatores ordinis nostri estis. Nos quidem, quamvis indigni, locum Aaron tenemus, vos autem locum Eleazari & Ithamaris. Nos vice duodecim Apostolorum fungimur, vos ad formam septuaginta discipulorum estis. Nos verò pastores vestri sumus, vos autem pastores animarum vobis commissarum. Nos de vobis rationem reddituri sumus summo pastori Domino no-

ſtro Jeſu Chriſto, vos de plebibus vobis commiſſis. Et ideo, cariſſimi, videte periculum veſtrum. Ammonemus itaque & obſecramus fraternitatem veſtram ut quæ vobis ſuggerimus memoriæ commendetis & opere exercere ſtudeatis.

In primis ammonemus ut vita & converſatio veſtra inreprehenſibilis ſit, ſcilicet ut cella veſtra ſit juxta Eccleſiam, & in domo veſtra feminas non habeatis. Omni nocte ad nocturnas ſurgite. Curſum veſtrum horis certis decantate. Miſſarum celebrationes religiosè peragite. Corpus & ſanguinem Domini cum timore & reverentia ſumite. Vaſa ſacra manibus propriis abluite & extergite. Nullus cantet Miſſam niſi jejunus. Nullus cantet qui non communicet. Nullus cantet ſine amictu, alba, ſtola, fanone, & caſula. Et hæc veſtimenta nitida ſint, & ad nullos uſus alios ſint. Nullus in alba qua in ſuos uſus utitur præſumat cantare Miſſam. Nullus in ligneo vel in vitreo calice audeat Miſſam cantare. Nulla femina ad altare accedat, nec calicem Domini tangat. Corporale mundiſſimum ſit. Altare ſit coopertum de mundis linteis. Super altare nihil ponatur niſi capſæ & reliquiæ, aut fortè quatuor evangelia, aut pyxis cum corpore Domini ad viaticum infirmis. Cetera in nitido loco recondantur. Miſſale plenarium, Lectionarium, & Antiphonarium unuſquiſque habeat. Locus in ſecretario aut juxta altare ſit præparatus ubi aqua effundi poſſit quando vaſa ſacra abluuntur. Et ibi vas nitidum cum aqua dependeat, ut ibi ſacerdos lavet manus poſt communionem. Eccleſiæ ſint bene cooperte & cameratæ. Et atrium ſit ſepe munitum. Nullus extra Eccleſiam per domos nec in locis non conſecratis Miſſam cantet. Nullus ſolus cantet Miſſam. Omnis Preſbyter Clericum habeat vel ſcolarem qui epiſtolam vel lectionem legat, & ei ad Miſſam reſpondeat, & cum quo pſalmos cantet. Infirmos viſitate, & eos reconciliate, & juxta Apoſtolum oleo ſancto inungite, & propria manu communicate. Et nullus præſumat tradere communionem laico aut feminæ ad deferendum infirmo. Nullus veſtrum pro baptizandis infantibus, aut infirmis reconciliandis, aut mortuis ſepeliendis præmium vel munus exigat. Videte ut per negligentiam veſtram

nullus infans ſine baptiſmo moriatur. Nullus veſtrum ſit ebrioſus vel litigioſus: quia ſervum Domini non oportet litigare. Nullus arma ferat in ſeditione: quia arma noſtra debent ſpiritualia eſſe. Nullus canum aut avium jocis inſerviat. Nolite in tabernis bibere Unuſquiſque veſtrum quantum ſapit plebi ſuæ de evangelio vel Apoſtolo die dominico vel feſtis diebus annuntiet. Verbum Domini debetis prædicare. Curam pauperum, peregrinorum, & orphanorum habete, & eos ad prandium veſtrum invitate Eſtote hoſpitales, ut à vobis alij exemplum bonum ſumant Omni die dominico, ante Miſſam, aquam benedictam facite, unde populus aſpergatur. Et ad hoc ſolum vas habete. Sacra uaſa & veſtimenta ſacerdotalia nolite in vadium dare negotiatori aut tabernario. Nullus veſtrum minùs dignè pœnitentem cujuſcunque rei gratia ad reconciliationem adducat, & ei teſtimonium reconciliationis ferat. Nullus veſtrum uſuras exigat & conductor ſui ſenioris exiſtat. Res & facultates quas poſt diem ordinationis veſtræ adquiritis, ad Eccleſiam ad quam titulati eſtis pertinere ſciatis. Nullus ſine conſcientia & conſenſu noſtro Eccleſiam acquirat. Nullus per poteſtatem ſecularium Eccleſiam obtineat. Nullus per pecuniam alterius Eccleſiam ſupplantet. Nullus Eccleſiam ad quam titulatus eſt dimittat, & ad aliam quæſtus gratia migret. Nullus plures Eccleſias teneat ſine adjutorio aliorum Preſbyterorum. Nullatenus una Eccleſia inter plures dividatur. Nullus alterius parrochianum, niſi in itinere, vel ſi ibi placitum fuerit, ad Miſſam recipiat. Nullus in alterius parrochia Miſſam cantet abſque proprij Preſbyteri voluntate & rogatu. Nullus decimam ad alium pertinentem recipiat. Nullus pœnitentem invitet carnem manducare & bibere vinum, niſi pro eo ad præſens eleemoſynam faciat. Nullus præſumat baptizare niſi in vigilia Paſchæ & Pentecoſtes, niſi pro periculo mortis. Unuſquiſque fontes lapideos habeat. Et ſi non poteſt habere lapideos, habeat vas aliud ad hoc paratum, in quo nihil aliud fiat. Videte ut omnibus parrochianis veſtris ſymbolum & orationem dominicam inſinuetis. Jejunium quatuor temporum & rogationum & Letaniæ majoris plebibus veſtris omnimodis obſervandum

insinuate. Feria quarta ante quadragesimam plebem ad confessionem invitate; & ei juxta qualitatem delicti pœnitentiam injungite, non ex corde vestro, sed sicut in Pœnitentiali scriptum est. Tribus temporibus in anno, id est, in Natale Domini, Pascha, & Pentecosten, omnes fideles ad communionem corporis & sanguinis Domini accedere ammonete.. Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abstinere exhortamini. Eulogias post Missam in diebus festis plebi tribuite. Nullus Presbyter in itinere sine orario vel stola incedat. Nullus vestrum induatur vestibus laicalibus. Nullus rem aut possessionem aut mancipium Ecclesiæ vendere aut commutare aut quocunque ingenio alienare præsumat. Diem dominicum & alias festivitates absque servili opere à vespera in vesperam celebrare docete. Cantus & choros mulierum in atrio Ecclesiæ fieri prohibete. Carmina diabolica quæ super mortuos nocturnis horis vulgus facere solet, & cachinnos quos exercet, sub contestatione Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare. Nullus illis præsumat Missam cantare. Sed & plebibus vobis commissis hoc annuntiate. Ad nuptias nullus vestrum eat. Omnibus denuntiate ut nullus uxorem accipiat nisi publicè celebratis nuptiis. Raptum omnimodis prohibite, & ut nullus ad proximam sanguinis sui accedat, & ut alterius sponsam nemo ducat. Porcarios & alios pastores vel dominica die ad Missam facite venire. Patrini filiolis suis symbolum & orationem dominicam insinuent vel insinuari faciant. Chrisma semper sub sera sit aut sub sigillo propter quosdam infideles. Volumus autem scire de quolibet Presbytero si ex ingenuis parentibus sit natus, aut ex servili conditione, aut si de nostra parrochia aut de alia natus est aut ordinatus, vel ad quem locum prætitulatus. Si servus fuit, ostendat cartam libertatis. Si de alia parrochia, ostendat litteras commendatitias, quas formatam vocant. De ministerio etiam vobis commisso vos ammonere curamus, ut unusquisque vestrum, si fieri potest, expositionem symboli & orationem dominicam juxta traditionem orthodoxorum patrum penes se habeat scriptam, & eam pleniter intelligat, & inde prædicando populum sibi commissam sedulò instruat. si non, saltem te-

neat vel credat. Orationes quoque Miſſarum & præfationes & Canonem bene intelligat. Et ſi non, ſaltim diſtinctè ac memoriter proferre valeat. Epiſtolam & evangelium bene legere poſſit; & utinam ſaltem ad litteram ejus ſenſum poſſet manifeſtare. Pſalmorum verba & diſtinctiones regulariter ex corde cum canticis conſuetudinariis pronuntiare ſciat. Sermonem Athanaſij Epiſcopi de fide ſanctæ Trinitatis, cujus initium eſt *Quicunque vult*, memoriter teneat, & omni die cantet. Exorciſmos & orationes ad catechumenum faciendum, ad fontem quoque conſecrandum, aut reliquas preces ſuper maſculum & feminam pluraliter & ſingulariter valeat & ſciat diſtinctè proferre. Similiter ordinem baptizandi ad ſuccurrendum infirmis. Ordinem quoque reconciliandi juxta modum ſibi canonicè reſervatum, atque ungendi infirmos, orationes quoque eidem neceſſitati competentes bene ſaltem ſciat legere. Similiter ordinem & preces in exequiis atque agendis defunctorum. Similiter exorciſmos & benedictiones ſalis & aquæ memoriter teneat. Canticum nocturnum atque diurnum noverit. Computum, ſi non majorem, ſaltim minorem, id eſt, epactas, concurrentes, regulares, terminos paſchales, & reliquos, ſi eſt poſſibile, ſapiat. Martyrologium & Pœnitentiale habeat, ut ſecundùm quod ibi ſcriptum eſt interroget confitentem, aut confeſſo modum pœnitentiæ imponat. Libellum iſtum unuſquiſque habeat, & frequenter legat, ne oblivioni tradat ea quæ ſibi ſunt obſervanda. Volumus autem, fratres cariſſimi, quatinus quæ noſtra percepiſtis traditione, quantum humana patitur infirmitas, bonis ſtudeatis operibus adimplere. Quod ut memoriter retinere & ſalubriter peragere valeatis, omnipotens Deus vobis concedere dignetur, cujus regnum & imperium ſine fine permanet in ſecula ſeculorum. Amen.

III.

Admonitio ſynodalis nova, quæ poſt evangelium legebatur ab Epiſcopo ſedente in faldiſtorio.

Ex Pontificali Romano Auguſtini Patricij de Picolominibus Epiſcopi Pientini.

FRATRES cariſſimi, conſacerdotes & cooperatores noſtri. Noverit fraternitas veſtra nos, licèt indignos, locum tenere Aaron, vos autem Eleazari & Ithamari. nos fungi vice XII. Apoſtolorum, vos autem LXXII. diſcipulorum. nos paſtores veſtros eſſe, vos autem animarum vobis commiſſarum. nos de vobis, vos autem de plebibus vobis commendatis Domino noſtro Jeſu Chriſto rationem eſſe reddituros. Igitur ut in die tremendi judicij inter bonos diſpenſatores inveniamur, admonemus & obſecramus fraternitatem veſtram ut vita & converſatio veſtra ſit irreprehenſibilis. In domibus veſtris mulieres non cohabitent. Omni nocte ad nocturnas horas ſurgite. Officium veſtrum horis certis decantate. Miſſam jejuni tantùm, & non in veſtibus communibus, ſed ſacris, amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola, & caſula, veſtimentis nitidis, quæ ad alios uſus non ſerviant, parati, devotè & religiosè celebrate, & in ea corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omni reverentia & tremore ſumite. Corporalia & pallæ ex lino fieri debent, & ſint mundiſſima; quæ & alia linthea ac vaſa ſacra propriis manibus abluite & extergite diligenter. Altare ſit coopertum mundis lintheis ſaltem tribus diverſis; ad quod nulla mulier accedat. Et deſuper nihil ponatur niſi reliquiæ ac res ſacræ & pro ſacrificio opportunæ. Miſſalia, gradualia, lectionaria, & antiphonaria veſtra ſint completa & perfecta. Eccleſiæ veſtræ bene ſint coopertæ & mundæ. In ſacriſtiis ſive ſecretariis aut juxta altare majus ſit locus aptus ad in-

fundendum aquam ablutionis corporalium & linthe-
rum, vaſorum, & aliarum rerum ſacrarum, ac ma-
nuum, poſtquam ſanctum chriſma aut oleum cathecu-
minorum vel infirmorum tractaveritis. Ibique pendeat
vas cum aqua munda pro lavandis manibus ſacerdo-
tum & aliorum qui rem ſanctam & officium divinum
ſunt peracturi, & propè lintheum mundum ad illas
abſtergendum. Atria Eccleſiæ ſint bene munita. Nullus
ſine ſcitu & conſenſu noſtro per poteſtatem ſecularem
Eccleſiam obtineat. Nullus Eccleſiam ad quam intitu-
latus eſt dimittat, & ad aliam quæſtus gratia ſe trans-
ferat. Nullus plures Eccleſias, ſine titulo & contra ſa-
crorum canonum diſpoſitiones nanciſci præſumat.
Nullatenus etiam una Eccleſia inter plures dividatur.
Nullus extra Eccleſiam in locis non conſecratis, aut
calcaribus indutus, vel cultellis extra pendentibus,
celebret. Nullus alterius parrochianum, niſi itine-
rantem, & tunc de rectoris ſui licentia, ad commu-
nionem recipiat. Nullus in alterius parrochia abſque
proprij ſacerdotis licentia Miſſam celebret. In cele-
bratione quiſque calicem & oblata, non circulo, aut
digitorum vacillatione, ut quidam faciunt, ſed jun-
ctis & extenſis digitis, cruce ſignet, ſicque benedicat.
Calix & patena ſint aurei vel argentei, non ærei aut
auricalchei, vitrij vel lignei. Quiſque Preſbyter Cle-
ricum habeat vel ſcolarem qui cum eo pſalmos cantet,
epiſtolam, lectionem legat, & in Miſſa reſpondeat.
Ipſe quoque Preſbyter infirmos viſitet & reconciliet,
& juxta Apoſtolum propria manu communicet, &
oleo ſancto inungat. Nullus præſumat tradere com-
munionem laico aut feminæ ad ferendum infirmo.
Nullus pro baptizandis infantibus, ſive adultis aut in-
firmis reconciliandis, aut mortuis ſepeliendis, præ-
mium vel munus exigat. Per negligentiam veſtram
nullus infans ſine baptiſmo & adultus ſine communio-
ne pereat. Nullus veſtrum ſit ebrioſus aut litigioſus.
Nullus arma ferat. Nullus canum aut avium jocis in-
ſerviat, ſeu in tabernis bibat. Quiſque veſtrum quan-
tum ſapit de evangelio, dominico & ceteris feſtis
diebus ſuæ plebi annunciet. Verbum Domini prædicate.
Curam pauperum peregrinorum, viduarum, & or-
phanorum habete, ipſoſque peregrinos ad prandium
veſtrum

veſtrum vocate. Eſtote hoſpitales, aliis exinde bonum exemplum perhibentes. Singulis diebus dominicis ante Miſſam aquam qua populus aſpergatur benedicite, ad quod vas proprium habetote. Vaſa ſacra & veſtimenta ſacerdotalia nolite negotiatori aut tabernario in pignus dare. Minùs dignè pœnitentem cujuſcunque rei gratia ad reconciliationem non adducite, nec ei reconciliationis teſtimonium perhibete. Uſuras non exigite. Nec facultates veſtras poſt ordinationem veſtram acquiſitas alienate, quoniam Eccleſiæ ſunt. Nullus etiam res, poſſeſſiones, aut mancipium Eccleſiæ vendere, commutare, aut quocunque ingenio præſumat alienare. Nullus decimam alterius recipiat. Nullus pœnitentem carnem manducare aut vinum bibere inviret niſi pro eo tunc elemoſynam fecerit. Quiſque fontes baptiſmales lapideos habeat bene mundos: quos ſi habere non poterit, vas aliud ad hoc opus ſolum deputatum tenear. Omnibus parrochianis veſtris ſimbolum & orationem dominicam & jejunia quattuor temporum & alia Eccleſiæ mandata ſignificate obſervanda. Ante quadrageſimam quarta feria populum ad confeſſionem admonete, & confeſſis juxta qualitatem criminis pœnitentiam injungite. Tribus temporibus in anno, id eſt, Natalis Domini, Paſcæ, & Pentecoſtes, omnes fideles accedere ad communionem corporis Domini noſtri Jeſu Chriſti invitate, & ne deſit quin ſaltem in Paſca communicent. Certis temporibus conjugatos ab uxoribus abſtinere exhortemini. Nullus veſtrum rubeis aut viridibus veſtibus utatur. Diem dominicam & ceteras feſtivitates abſque opere ſervili à veſpera ad veſperam celebrari docete. Cantus & choreas mulierum in atrio Eccleſiæ fieri prohibete. Incantationes ſuper mortuos nocturnis temporibus à vulgo fieri conſuetas ſub obteſtatione Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare; nec quis veſtrum eis vel in eorum præſentia celebrare præſumat. Quod etiam plebi nunciate, & quòd nullus ex plebe uxorem domum ducat niſi priùs nuptiæ temporibus ab Eccleſia permiſſis publicè fuerint celebratæ. Quòd nullus ad raptam vel conſanguineam accedat, aut alterius ſponſam ducat, omnibus prohibete. Porcarios & alios paſtores ſaltem Dominica faciatis voca-

ri ad Miſſam. Patrinos ut filios ſuos ſimbolum & orationem dominicam doceant aut doceri faciant exhortamini. Sacramentum eucharistiæ, ſanctum chriſma, & oleum cathecuminorum; ac ſanctum ſeu infirmorum in Eccleſia in loco mundo condecenti & ſecuro ſub ſera & fida cuſtodia diligenter ſervate. Quiſque veſtrum expoſitionem ſimboli & orationis dominicæ juxta orthodoxorum patrum traditiones penes ſe habeat, eáſque, ac orationes Miſſarum, & epiſtolas, evangelia, & canonem bene intelligat, ex quibus prædicando populum ſibi commiſſum ſedulò inſtruat & maximè non bene credentem. Introitum Miſſæ, orationes, epiſtolam, graduale, evangelium, ſimbolum, & cetera non ſecreta, alta & intelligibili voce proferat. Secreta verò & canonem morosè & diſtinctè ſubmiſſa voce legat. Pſalmorum verba & diſtinctiones regulariter cum canticis conſuetis intelligibiliter pronunciet. Simbolum Athanaſij de Trinitate & fide catholica memoriter teneat. Exorciſmos & orationes ad cathecuminos faciendas ac reliquas preces ſuper maſculum & feminam pluraliter vel ſingulariter reſpectivè diſtinctè proferat. Ordinem baptizandi & ad ſuccurrendum infirmis, reconciliationis, & commendationis animæ, & in agendis exequiis defunctorum, juxta modum canonicum obſervet. Exorciſmos & benedictiones ſalis & aquæ pertinenter legat. Cantum diurnum & nocturnum ſciat. Compotum etiam minorem ad inveniendum litteram dominicalem, tempus intervalli diei Paſcæ & majorum mobilium feſtorum non ignoret. Ut per hæc & alia bona opera unà cum populo vobis credito perpetua beatitudine perfruamini, præſtante Domino noſtro Jeſu Chriſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum.

I V.

Admonitio ſynodalis noviſſima, ab Epiſcopo legenda poſt evangelium.

Ex Pontificali Romano:

FRATRES dilectiſſimi & ſacerdotes Domini: Cooperatores ordinis noſtri eſtis. Nos, quamvis indigni, locum Aaron tenemus, vos autem locum Eleazari & Ithamari. Nos vice duodecim Apoſtolorum fungimur; vos ad formam ſeptuaginta duorum diſcipulorum eſtis. Nos paſtores veſtri ſumus, vos autem paſtores animarum vobis commiſſarum. Nos de vobis rationem reddituri ſumus ſummo paſtori Domino noſtro Jeſu Chriſto, vos de plebibus vobis commendatis. Et ideo, fratres dilectiſſimi, videte periculum veſtrum. Admonemus itaque & obſecramus fraternitatem veſtram ut quæ vobis ſuggerimus, memoriæ commendetis, & opere exercere ſtudeatis. In primis admonemus ut vita & converſatio veſtra ſit irreprehenſibilis. In domibus veſtris mulieres non cohabitent. Omni nocte ad nocturnas horas ſurgite. Officium veſtrum horis certis decantate. Nullus niſi jejunus Miſſam celebret, & non in veſtibus communibus, ſed ſacris, & nitidis, amictu, alba, cingulo, manipulo, ſtola, & caſula, quæ ad alios uſus non ſerviant. Miſſas religioſè celebrate. Corpus & ſanguinem Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omni reverentia & tremore ſumite. Corporalia mundiſſima ſint. Vaſa ſacra propriis manibus abluite, & extergite diligenter. Nulla femina ad altare Domini accedat, nec calicem Domini tangat. Altare ſit coopertum mundis linteis, ſaltem tribus diverſis; & deſuper nihil ponatur niſi reliquiæ ac res ſacræ & pro ſacrificio opportunæ. Miſſale, Breviarium, & Martyrologium unuſquiſque habeat. Eccleſiæ veſtræ ſint bene coopertæ & mundæ. In ſacriſtiis ſive ſecretariis aut juxta altare majus ſit locus præparatus ad infundendum aquam ablutionis corpo-

ralium & vaſorum ſacrorum ac manuum poſtquam ſanctum chriſma aut oleum catechumenorum vel infirmorum tractaveritis; ibique pendeat vas cum aqua munda pro lavandis manibus ſacerdotum & aliorum qui rem ſanctam & officium divinum ſunt peracturi, & propè linteum mundum ad illas abſtergendum. Atria Eccleſiæ ſint bene munita. Nullus ſine ſcitu & conſenſu noſtro per poteſtatem ſecularem Eccleſiam obtineat. Nullus Eccleſiam ad quam intitulatus eſt dimittat & ad aliam quæſtus gratia ſe transferat. Nullus plures Eccleſias ſine titulo & contra ſacrorum canonum diſpoſitiones nanciſci præſumat. Nullatenus etiam una Eccleſia inter plures dividatur. Nullus extra Eccleſiam in locis non conſecratis celebret. Nullus alterius parochianum abſque proprij ſacerdotis licentia ad communionem recipiat. Nullus in alterius parochia abſque proprii ſacerdotis licentia Miſſam celebret. In celebratione quiſque calicem & oblata, non circulo aut digitorum vacillatione, ut quidam faciunt, ſed junctis & extenſis digitis cruce ſignet; ſicque benedicat. Calix & patena ſint aurei vel argentei, non ærei aut aurichalcei, vitrei, vel lignei. Quiſque Preſbyter Clericum habeat vel ſcholarem qui cum eo pſalmos cantet, epiſtolam & lectionem legat, & in Miſſa reſpondeat. Ipſe quoque Preſbyter infirmos viſitet & reconciliet, & juxta Apoſtolum propria manu communicet, oleo ſancto inungat. Nullus præſumat tradere communionem laico aut feminæ ad deferendum infirmo. Nullus pro baptizandis infantibus, ſive adultis aut infirmis reconciliandis, aut mortuis ſepeliendis præmium vel munus exigat. Per negligentiam veſtram nullus infans ſine baptiſmo & adultus ſine communione pereat. Nullus veſtrum ſit ebrioſus aut litigioſus. Nullus arma ferat. Nullus canum aut avium jocis inſerviat. Nullus in tabernis bibat. Quiſque veſtrum quantum ſapit de evangelio dominico & ceteris feſtivis diebus ſuæ plebi annuntiet. Verbum Domini prædicate. Curam pauperum, peregrinorum, viduarum, & orphanorum habete; ipſoſque peregrinos ad prandium veſtrum vocate. Eſtote hoſpitales, aliis exinde bonum exemplum præbentes. Singulis diebus dominicis, ante Miſſam, aquam qua populus aſ-

pergatur benedicite : ad quod vas proprium habete. Vasa sacra & vestimenta sacerdotalia nolite negotiatori aut tabernario in pignus dare. Minus dignè pœnitentem cujuscunque rei gratia ad reconciliationem non adducite, neque ei reconciliationis testimonium perhibete. Usuras non exigite. Nec facultates vestras post ordinationem vestram acquisitas alienate, quoniam Ecclesiæ sunt. Nullus etiam res, possessiones, aut mancipium Ecclesiæ vendere, commutare, aut quocunque ingenio præsumat alienare. Nullus decimam alterius recipiat. Nullus pœnitentem carnem manducare aut vinum bibere invitet, nisi pro eo tunc eleemosynam fecerit. Quisque fontes baptismales lapideos habeat bene mundos ; quos si non habere poterit, vas aliud ad hoc opus solum deputatum teneat. Omnibus parochianis vestris symbolum, & orationem dominicam insinuate. Jejunia quatuor temporum & alia Ecclesiæ mandata significate observanda. Ante quadragesimam quarta feria populum ad confessionem invitate, & confessis juxta qualitatem criminum pœnitentiam injungite. Tribus temporibus in anno, id est, Nativitate Domini, Pascha, & Pentecoste, omnes fideles accedere ad communionem corporis Domini nostri Jesu Christi admonete, & ne omittat quin saltem in Pascha communicet. Certis temporibus conjugatos abstinere ab uxoribus exhortamini. Nullus vestrum rubeis aut viridibus aut laicalibus vestibus utatur. Diem dominicam, & ceteras festivitates absque opere servili à vesperâ in vesperam celebrari docete. Cantus & choreas mulierum in atrio Ecclesiæ prohibete. Incarnationes super mortuos nocturnis horis à vulgo fieri consuetas sub contestatione Dei omnipotentis vetate. Cum excommunicatis nolite communicare ; nec quis vestrum in eorum præsentia celebrare præsumat, quod etiam plebi nuntiate. Et nullus ex plebe uxorem domum ducat, nisi priùs nuptiæ temporibus ab Ecclesia permissis publicè fuerint celebratæ. Quòd nullus ad raptam vel consanguineam accedat, aut alterius sponsam ducat, omnimodis prohibete. Porcarios & alios pastores saltem dominica die faciatis venire ad Missam. Patrinos, ut filiolos symbolum & orationem dominicam doceant, aut doceri faciant,

exhortamini. Sacramentum eucharistiæ, sanctum chrisma, & oleum catechumenorum, ac sanctum, seu infirmorum, in Ecclesia, in loco mundo, condecenti, & securo, sub sacra & fida custodia diligenter servate. Quisque vestrum expositionem symboli & orationis dominicæ juxta orthodoxorum patrum traditiones penes se habeat, eásque, atque orationes Missarum, & epistolas, evangelia, & canonem bene intelligat, ex quibus prædicando populum sibi commissum sedulò instruat, & maximè non bene credentem. Introitum Missæ, orationes, epistolam, graduale, evangelium, symbolum, & cetera non secreta, alta & intelligibili voce proferat. Secreta verò & canonem morosè & distinctè submissa voce legat. Psalmorum verba & distinctiones regulariter cum canticis consuetis intelligibiliter pronuntiet. Symbolum sancti Athanasij de Trinitate & fide catholica memoritet teneat. Exorcismos & orationes ad catechumenos faciendos ac reliquas preces super masculum & feminam pluraliter vel singulariter respectivè distinctè proferat. Ordinem baptizandi, & ad succurrendum infirmis, reconciliationis, & commendationis animæ, & in agendis exequiis defunctorum, juxta modum canonicum observet. Exorcismos & benedictiones salis & aquæ pertinenter legat. Canticum diurnum & nocturnum sciat. Computum etiam minorem ad inveniendum literam dominicalem, tempus intervalli diei Paschæ & majorum mobilium festorum non ignoret. Volumus autem, fratres dilectissimi, quatenus quæ nostra percepistis traditione bonis studeatis operibus adimplere, præstante Domino nostro Jesu Christo, cuicum Patre & Spiritu sancto est honor & gloria in sæcula sæculorum.

V.

Ordo ad celebrandum ſacros ordines.

Ex veteri codice MS. bibliotheca regia.

Ordo ad celebrandum ſacros ordines ſecundùm librum fratris Danielis Carmelitæ Motenſis Epiſcopi.

EPISCOPUS indutis plenis pontificalibus, cum debito miniſtrorum ordine Miſſam dicturus, ad altare procedat. Et dicta prima collecta, vocentur ordinandi huuſmodi per ſe vel per alium. Ad Titulum ſanctæ Mriæ de Domo, Oſtiarij, Lectores, Exorciſtæ, Acolyti, ordinandi procedant. Et ſic fit ad omnes gradus ordinandos. Et ſedens ſuper ſedem ſuam legat vel per alium legi faciat prohibitionem iſtam.

Auctoritæ Domini noſtri Jeſu Chriſti & Eccleſiæ interdicimus publicè & prohibemus diſtrictè in virtute Patris & Fij & Spiritus ſancti, & ſub pœna excommunicationis & anathematis, ne aliquis patiens ætatis defectum vel natalium ad ſacros ordines auſu temerario accedat nunc præſumat. Nullus niſi à nobis receptus. Nullus ſervus, niſi libertati à ſuo domino reſtitutus. Nullus per falſas litteras & ſine licentia ſui Epiſcopi vel Prælati. Nullus qui contraxit cum aliqua per verba de præſenti. Nullus apoſtata. Nullus excommunicatus. Nullus per ſaltum. Nullus bigamus. Nullus irregularis. Nullus ſimoniacus. Nullus epilepticus, vel alio membro mutilatus, vel corpore enormiter vitiatus, vel aliqua infirmitate incurabili prægravatus. Im qualecunque aliud legitimum habuerit impedimentum, niſi priùs fuerit ſecum miſericorditer diſpenſatum. Item ne quis ad ſuſceptionem illius ordinis ſe inſerere præſumat qui non fuerit canonicè examinatus. Et ne uno ordine ſuſcepto, alium ſine licentia dicta recipere præſumat, & abſque fraude quacunq;

VI.

Vetus confessio pœnitentium.

Ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

Incipit confessio pœnitentium.

MULTITUDINEM criminum & enormitatem scelerum meorum expaveſcens, & de tua pietate atque ineffabili misericordia confidens, tibi creatori & redemptori meo, qui veniam & indulgentiam post reatum per puram & lacrymabilem confessionem assequi promisisti, confiteor quia in peccatis natus, atque in peccatis per omne tempus vitæ meæ cogitando, loquendo, & operando hactenus sum conversatus. Operibus enim ac pompis diaboli, quibus in baptismo abrenuntiaveram, iterum ipso suadente me subdidi, & postmodum turpiter semper & desidiosè vixi.

De Superbia.

Ac primò omnium de superbia, quæ radix omnium malorum est, mores & vitam atque actus meos pessimè inquinavi, & per superbiam contra Deum & contra religionem ac propositum meum in verbis in cogitationibus, in operibus, in desideriis, in incessu, & in ceteris omnibus modis, quos enumerare non valeo, graviter me in conspectu Dei deliquisse confiteor.

De inani gloria.

De inani gloria etiam multis modis me deliquisse & cotidie delinquere confiteor, pro qua assiduè in peccatis meis mundi gloriam & seculares dignitates ac delectationes ultra modum amplector & concupisco & per eam in ceteris vitiis quæ ex illa nascuntur, id est, in inobedientia mandatorum Dei, & seniorum ac magistrorum jussionibus inobediendo, & in jactantia a

mum in multis vanitatibus extollendo, & in hypocrisi aliud corde retinendo, & aliud ore manifestando, & in contentione inutiliter contra rationem intendendo, & in pertinacia in his quæ non oportet procaciter persistendo, & in novitatum præsumptionibus novas & antè inconsuetas res præsumendo, graviter me peccasse confiteor.

De invidia.

De invidia verò, per quam diabolus primum hominem decepit, & per quam mors in orbem terrarum introivit, præ omnibus hominibus reum me & sceleratum esse confiteor: quia aliorum bonis invidendo, & de eorum utilitatibus dolendo, animos sæpe contristavi, & in quibuscunque potui, illorum prosperitatibus nocui. Et si nocere non potui, invidiosè tamen tuli. Et per eam in ceteris vitiis quæ ex illa oriuntur, in odio, contra multos inimicitias & odia in corde retinendo, & in exultatione, in adversis proximorum de contrarietatibus & impedimentis illorum exultando, multipliciter me peccasse recognosco & confiteor.

De ira.

De ira quoque multociens me peccasse & reum esse scio & confiteor, quia illatas ab aliis leviter injurias æquo animo, ut debueram, non sustinui, sed ad iracundiam & vindictam, in quantum potui, & meum & aliorum animos provocavi, & per hanc in ceteris vitiis quæ ex illa oriuntur, id est, in rixis ad jurgia & contentiones non solùm me sed & alios excitando, & in tumore mentis contra aliorum le vissimas & humiles querelas animum superbè inflammando, & in contumeliis calumnias aliis inferendo, & in indignationis de his quibus non oportebat indignando, & in blasphemiis multos sine causa iracundiæ blasphemando, satis graviter in conspectu Dei me deliquisse recognosco & confiteor.

De tristitia.

De tristitia etiam non mediocriter me peccasse scio

& confiteor; quia inutiliter & ſine cauſa plerunque me contriſtavi; & cùm de peccatis meis triſtis & mœrens eſſe debui, de vanis & nihil utilitatis habentibus rebus triſtitiam habui. Et per hanc in ceteris vitiis quæ ex illa naſcuntur, id eſt, in malitia, malam voluntatem contra multos habendo, & in puſillanimitate, vigorem & fortitudinem animi præ triſtitia amittendo, & in deſperatione, de pietate & miſericordia Dei deſperando, & in torpore circa Dei præcepta, intentionem ac ſtudium in mandatis Dei non habendo, & in vagatione mentis erga illicita, otioſitatem ſectando, & rebus illicitis mentem occupando, multotiens me peccaſſe confiteor.

De ventris ingluvie.

De ventris verò ingluvie ſatis periculosè & damnabiliter me peccaſſe & cotidie me peccare confiteor, quia ultra modum & ſupra quàm neceſſitas & indigentia corporalis expoſcat, in ſumendo cibum & potum ventrem hactenus ingurgitavi & cotidie ingurgitare non omitto, & unde mihi & aliis multis indigentibus ſatisfacere potui, ſolus præ nimia edacitate & ingluvie conſumpſi. Et ideo per hanc in ceteris vitiis quæ ex illa oriuntur, id eſt, in inepta lætitia, de vanitatibus lætando & gaudendo, & in ſcurrilitate, jocis, & riſibus ſtudendo & delectando, & in multiloquio, ea quæ ad utilitatem non pertinent multipliciter loquendo, & in hebetudine ſenſus, mentis intelligentiam præ nimia cibi & potus voracitate amittendo, multùm graviter me peccaſſe confiteor.

De avaritia.

De avaritia etiam graviſſimè reum me eſſe confiteor, quia contra præceptum Dei & habenda nimis concupivi & concupiſco, & habita nimis avarè retinui & retineo, & proximorum neceſſitatibus & indigentiis non ita ſubveni & miniſtravi ſicut debui & potui. Et per hanc in ceteris vitiis quæ ex illa oriuntur, id eſt, in proditione aliorum, & maximè ſenioris ſecreta & occulta prodendo ac manifeſtando, & in frau-

de, aliorum res furtim auferendo, & in concupiſcendo, & in fallaciis mendacia inveniendo & proferendo, & in perjuriis, nomen ſanctum Dei ac ſanctorum illius invocando & perjurando, & in inquietudine, quietum & tranquillum animum non habendo, & in obduratione cordis contra miſericordiam, eleemoſynarum ſcilicet largitionem in pauperibus ut debueram & potueram non erogando, ſatis graviter me peccaſſe & cotidie peccare confiteor.

De luxuria.

De luxuria quoque ultra omnes homines, & ultra quàm mens humana comprehendere poſſit, me reum eſſe & ſceleratum confiteor; quia poſtquam ad illam ætatem perveni qua hoc malum perpetrare potui, aut perpetrare volentibus conſentire, nimis ſuadente diabolo turpiter ſemper & luxuriosè ac ſodomiticè vixi, & templum corporis mei de opere iniquitatis & ſcelere ſodomitico, alios ipſe maculando, & me commaculare volentibus conſentiendo, turpiſſimè & dictu ipſo nefandiſſimè ut miſerrimus & flagitioſiſſimus inquinavi. Et per hanc in ceteris vitiis quæ ex illa naſcuntur, id eſt, in cœcitate mentis, ea ſcilicet quæ utilia & neceſſaria erant non intelligendo, & in inconſideratione, leviter & laſciviosè atque inconſideratè multa faciendo, & in inconſtantia, ſtabilitatem & conſtantiam in operibus bonis non habendo, & in præcipitatione, præcipitato animo & inconſultè multa operando, & in amore, ultrà quàm debui delectationes & deſideria carnis meæ & voluntates proprias quærendo & adimplendo, & in odio Dei, præceptis ejus reſiſtendo, & eum ut Deus diligendus eſt non diligendo, & in affectu præſentis ſeculi, amorem videlicet & deſiderium in ſecularibus & carnalibus ſtudiis ultrà quàm oportebat infigendo, & in horrore ac deſperatione futuri ſeculi, de futura ſcilicet vita non cogitando nec decertando.

Et non ſolùm in his, ſed etiam in aliis omnibus quæ hic memorata non ſunt, graviter & infeliciſſimè in conſpectu Dei me peccaſſe & deliquiſſe confiteor, ac niſi divina mihi miſero ſubveniat miſericordia, omni-

modis me cogitatione, locutione, opere, ac voluntate perditum esse scio. Et ideo antè quàm terra cum Dathan & Abiron me absorbeat, & antè quàm ignis cœlestis cum Sodomitis me exurat, ad te Dominum Deum & creatorem meum, qui non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur & vivat, confugio, & ad te, qui latroni in cruce credenti, & publicano ac meretrici confitentibus pepercisti, veniam & indulgentiam humiliter exposco. Ne confundas, piissime, faciem meam, non derelinquas me in manibus quærentium animam meam; sed respice propitius & exaudi me miserum & peccatorem clamantem & confugientem ad te. Aperi sinum pietatis ac januam misericordiæ tuæ, & resuscita mortuum in peccatis, vivifica sepultum in delictis, & ne abicias quem ad imaginem tuam creare & pretioso filij tui sanguine redimere dignatus es. Tu pœnitentibus veniam promisisti, tu majus gaudium esse in cœlis super uno peccatore pœnitentiam agente quàm super nonaginta novem justis asseruisti, tu per sanctum Prophetam tuum nobis promisisti quòd in unaquaque die peccator conversus fuisset, dimittenda ei essent peccata sua. Quapropter sponsiones tuas teneo, de promissionibus tuis gaudeo, cum tota spe ac securitate ad immensam clementiam tuam confugio. Parce malis meis, peccatis meis, & sceleribus. Major est misericordia tua quàm miseria mea. Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac. Inclina, Deus meus, aurem tuam, & audi orationem meam. Aperi oculos tuos, & vide contritionem meam. Quamvis peccator sim, tamen creatura tua sum, unigeniti filij tui sanguine redemptus sum. Non sum tibi vilis ad salvandum qui non fui vilis ad redimendum. Sed miserere propitius & indulge. Per eundem.

Alia Oratio.

O lux mentium Deus, expelle à me stultitiæ noctem, & dona mihi sapientiæ diem. Orire veritatis sol justitiæ, de profundissimis naturæ tuæ finibus omnem intellectum superantibus appare in æthere animi mei, super terram cordis mei. Extingue phantasias

corporum & phantaſmata vanarum cogitationum mearum. Crea prolem intelligentiarum mearum in utero mentis meæ. Effunde ſpiritum tuum ſuper aquas informitatis meæ, ut converſus ad te, conformis filij tui, videam te per te, & omnia ſub te. O tu, puriſſima veritas, tu vide te in me, tu intellige te in me. Per me ipſum nihil video niſi vana & fluxa & caduca, nihil video niſi falſa & corporea plaſmata Per me nihil ſum niſi mors & abyſſus tenebroſa & imperfecta. In te ſum quantum ſum, in te vivo quantum vivo, in te intelligo quantum intelligo. Quia tu es ſumma intelligentia, eſſentia ſumma, vita ſumma, Pater & Filius & Spiritus ſanctus, unitas triplex, trinitas ſimplex, infinita in ſe ſine fine, Deus unus, in ſecula ſeculorum. Amen.

VII.

Miſſa pro tribulatione.

Ex veteri codice MS. bibliotheca Colbertina.

HORA competente fiant Letaniæ, cantu rei concordante. Deinde Miſſa: *Reminiſcere miſerationum.* Pſalmus: *Ad te, Domine, levavi animam meam. Deus meus, in te confido.*

ORATIO.

Deus, qui contritorum non deſpicis gemitum, & mœrentium non ſpernis affectum, adeſto noſtris precibus, quas pro tribulatione effundimus, eáſque clementer ſuſcipiens, tribue ut quidquid contra nos diabolicę atque humanæ moliuntur adverſitates, ad nihilum redigantur, ut nullis inſectationibus læſi, ſed erepti de omni tribulatione & anguſtia, læti in Eccleſia tua ſancta gratias jugiter referamus. Per Dominum.

Graduale: *Adjutor.* Verſus: *Quoniam non.*

LECTIO DANIELIS PROPHETÆ.

In diebus illis oravit Daniel dicens : Domine Deus, ne despicias populum tuum, neque auferas misericordiam tuam à nobis propter Abraham dilectum tuum & Isaac servum tuum & Israël sanctum tuum, quibus locutus es pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cœli & sicut arenam quæ est in littore maris. Quia, Domine, imminuti sumus plus quàm omnes gentes, sumúsque humiles in universa terra hodie propter peccata nostra ; & non est in tempore hoc Princeps & Propheta & Dux, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum, neque locus ------ *Cetera desunt.*

VIII.

Litteræ Jonæ Episcopi Augustodunensis de dote & consecratione Ecclesiæ Montis Buznini.

Ex veteri Chartulario Ecclesiæ Augustodunensis.

IN nomine Domini & salvatoris nostri Jesu Christi. Jonas præveniente divina misericordia Augustodunensis Episcopus. Notum sit omnibus fidelibus sanctæ Ecclesiæ tam præsentibus quàm futuris quia venerabilis vir Reimbodo cum filio suo, cujus vocabulum est Lifericus, tactus divina clementia, cum consultu prædecessoris nostri Althei Episcopi Capellam in pago Augustudunense, in vicaria Isiotrense, in loco qui dicitur Montem Buznium, ex propriis rebus ædificantes, atque ad perfectum usque perducentes, deprecati sunt nostram benivolentiam qualiter eandem Capellam, eorum opere constructam, ecclesiastico ordine ad persolvendum jugiter divinum officium sollemniter consecraremus. Nos ergo benivolam eorum

intentionem & humillimam petitionem conſiderantes, legibus canonicis dotem requirere procuravimus, unde dignè domus Dei ſuſtentaretur. Quod devotiſſima voluntate juxta noſtri hortaminis conſtitutum adimplentes, pro Dei amore & ſanctorum ipſius veneratione de rebus proprietatis ſuæ, ſecundùm quod ratio dictabat, eidem loco nobiliter contulerunt, ſicut inferiora demonſtrant. Quorum rationabili & laudabili petitione perceptâ, eccleſiaſtico ordine conſecrare in opus Dei omnipotentis cenſuimus, atque in honore & veneratione ſancti Sebaſtiani martyris & ceterorum ſanctorum, Idibus Octobris Deo auctore ſollemni officio dedicavimus. Ego itaque Ragamboto, cum filio meo Hilferico, juxta conſilium & conſiderationem Domni & venerabilis jamdicti Jonæ Epiſcopi præfatam Capellam pro amore Dei & animæ noſtræ remedio rebus proprietatis noſtræ dotamus atque in perpetuo dotatam eſſe volumus. Quamobrem ad uſus & miniſterium præfatæ baſilicæ, quam pro Dei amore conſtruximus & conſecrare rogavimus, donamus atque in perpetuo do..... eſſe volumus, hoc eſt, in circuitu baſilicæ, ante introitum ipſius, campum ad unum modium qui eſt ſubter foſſatum, pertingentem uſque ad mortuam guttam, & ad partem orientalem terram arabilem cum prato & ſuperpoſito ad modios v. ſalvato atrio ipſius Eccleſiæ. Similiter manſum quem Bernoinus tenet, cum jamdicto ſervo & conjuge ſua vocabulo Bertildis ac prole eorum, cum omnibus ſuis terminationibus, donamus in integrum, & alium manſum in ipſo pago vel in ipſo agro in villa nuncupante Villaris, quem de Altmaro per titulum venditionis Hilferico avo noſtro conquirente nobis obvenit, cum ancilla nomine Leobertane & prole ejus, pari ratione eidem loco cedimus cum omnibus adjacentiis ſuis & ſuprapoſito, & quicquid ad eum aſpicit, aut aſpicere videtur. Cedimus etiam & pratum ad honorem præfatæ Capellæ de Abulmaro conquiſitum. Hæc omnia ſuperiùs nominata in honorem Dei omnipotentis & veneratione ſanctorum ejus, quorum memoria & virtus ibi recolitur, ad uſus & ſupplementum jam ſæpius nominatæ baſilicæ cedimus, atque de jure noſtro in jure & proprietate ipſius & rectorum

ejus transfundimus, & perpetualiter deservitura concedimus. Et ut ab omni dominatione temporali ac infestatione heredum omni tempore libera & quieta in Domini servitium valeat permanere, perfecta & pleniſſima voluntate tam Capellam quàm & res ad ipſam aſpicientes matri Eccleſiæ ſancti Nazarij & rectorum ipſius contradimus, & jure eccleſiaſtico ſubjectam atque æternaliter mancipatam eſſe decernimus; ita ut in omni ordinatione & dominatione faciat inde Epiſcopus & miniſtri ejus legibus eccleſiaſticis veluti de aliis rebus eidem matri Eccleſiæ collatis. Ea videlicet conditione, ut dum nos vel unus legalium heredum propinquior ſuperſtites apparuerimus, non tam jure dominationis & hereditatis quàm defenſionis & protectionis in mundeburdum omni tempore vitæ noſtræ habere valeamus, perſolventes partibus ſancti Nazarij ipſo die cœnæ Domini, quando chriſma conficitur, libram cereæ annis ſingulis. Dum verò nos aut quilibet ex ſucceſſoribus heredum noſtrorum præfatam Capellam cum omni integritate rerum ſuarum ad honorem Eccleſiæ poſſidendo conſervaverit, & cuſtodiendo poſſederit, cenſumque ſynodalem partibus ſancti Nazarij tempore fixo perſolverit, nulla ſit licentia Epiſcopo aliqua fortè ſtomachatione vel cupiditate commoto jus hereditatis noſtræ vel ſucceſſorum noſtrorum alienare, aut in ſuos uſus retorquere, aut perturbare. Si quis verò, quod futurum eſſe non credimus, ſi nos ipſi aut quilibet ex heredibus noſtris, vel ulla emiſſa perſona, contra hanc noſtræ donationis dotationem tergiverſando aliquam calumniam generare domui Dei & inferre voluerit, vel ejuſdem Eccleſiæ res dividere, aut in ſuo diabolica cupiditate inflammatus retorquere tentaverit, aut de ſupraſtatuto cenſu tardus aut negligens apparuerit, tunc legaliter reddere cogatur; vel ſi noluerit, partibus matris Eccleſiæ, aut cui litem intenderit, auri libram unà cum cogenti fiſco exſolvere compellatur, & inſuper quod repetit, nullum obtineat effectum, cum ſtipulatione ſubnexa. Et ut hæc donationis & dotationis noſtræ cartula, quam promptiſſimis animis matri Eccleſiæ ſancti Nazarij contradidimus, pleniſſimam & perfectam atque inconvulſam omnibus temporibus obtineat firmitatem,

tatem, non ſolùm manu noſtra ſubterfirmavimus, ſed & religioſorum ejuſdem Canonicorum ſeu nobilium fidelium laicorum manibus corroborandam tradidimus.

IX.

Epiſtola Lamberti Epiſcopi Cenomanenſis ad Hildebrandum Epiſcopum Sagienſem.

Ex veteri codice MS. bibliothecæ Colbertinæ.

SACRIS ſemper meritis venerando Hildebrando Pontifici magnifico Lanbertus nullis meritis Epiſcopus æternam in Domino felicitatem. Notum facimus veſtræ paternitati qualiter quidam erronеæ factionis deteſtabilis, nomine Raino, nonam & decimam Eccleſiæ noſtræ temerario auſu retinere & fraudare præſumit. Super quibus auſibus & factis atrocibus non ſolùm ſemel & bis ſed & frequenter à nobis & à noſtra Eccleſia eum conſtat eſſe ammonitum. Sed nec ammonitionibus parere nec Eccleſiæ noſtræ ſatisfacere ullo modo voluit. Unde nos ex divina auctoritate cum ſanctis & glorioſis martyribus Gervaſio & Protaſio & omnibus ſanctis prædictum ſacrilegum Rainonem cum omni domo ſuo ab Eccleſiæ liminibus & cœtu Chriſtianorum excommunicatum & anathematizatum habemus, donec ab his nefandis actibus conquieſcat, & Eccleſiæ noſtræ ſatisfaciat. Unde his noſtræ parvitatis litteris veſtram beatitudinem ammonere præſumimus, ut ſicut à nobis eſt generaliter excommunicatus, ita & à vobis & ab omni Eccleſia veſtra ſecluſus & excommunicatus habeatur. Modum autem excommunicationis, qualiter ..... inditus, veſtram nullatenus carere credo paternitatem. Opto ſanctitatem veſtram proſperis ſucceſſibus in Chriſto ſemper valere.

* * *

X.

Teſtamentum Riculfi Epiſcopi Helenenſis.

Ex Chartulario Eccleſiæ Helenenſis.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti. Anno Verbi incarnati DCCCCXV. Indictione III. Riculfus Dei gratia ſedis Elenenſis Epiſcopus donator ad domum ſanctæ Eulaliæ virginis & martyra Chriſti matrem Eccleſiarum Ruffilionenſium ſive Confluentium necnon Valle Aſpiri, ſucceſſoréſque mei ibidem Domino militantes. Ideo dono ego Riculfus gratia Dei Elenenſis ſedis Epiſcopus præfatæ Eccleſiæ veſtimentis ſacris quæ adquiſivi, & libris, ſeu & calices, cum patenis & rebus quæ in cultu Dei pertinent, quorum per nomina vocabula illorum. id eſt, cruces duas aureas cum gemmis preciosis, capſam eburneam unam, calices argenteos, unum cum auro cum patena, & alium ſine patena, & alium calicem quotidianum, Sion argenteum optimum unum, incenſarios II. cum cathenis argenteis, candelabros cum argento quatuor, conchas æreas II. ad chriſma conficere urceolo I. cum aquamanile, anſatum æreum I. ad aqua benedicta, ſcrindos paria I. ad veſtimenta ſacra ſalvandum, pectenem eburneam unam, tabulas eburneas duas, caligas & ſandalias paria duo, amictos cum auro quatuor, albas quinque, tres claras, & planas duas, roquos quatuor, unum purpureum cum auro, & alium palleum Græco, & alios duos in Græcia factos, zonas quinque, una cum auro & gemmis pretioſis, & alias quatuor cum auro, ſtolas quatuor cum auro, una ex illis cum tintinnabulis, & manipulos ſex cum auro, unum ſex iis cum tintinnabulis, caſulas epiſcopales optimas tres, unam dioprafiam, & alias duas de orodonas, anulum aureum unum cum gemmis pretioſis, & vuantos paria unum, camiſas ad Textum & Miſſalem quatuor, unum cum auro purpureum, & alios palleos corporales quatuor, palleos quatuor, è broſdo unum, dalmaticas tres, ca-

pas duas, una purpurea, & alia bition, toalias olicias duas, una cum argento vel clavellos ſpaniſcos duos, altare argenteum unum, faciſtergio uno, ceſſino pallio uno. Librorum quoque numerum per vocabula ipſorum. id eſt, Textum evangeliorum unum, Miſſales tres, unum quoque Miſſale & Lectionarium in uno volumine, alium verò Miſſale cum Antiphonario in uno volumine, Smaragdum unum, Traditiones evangelij & epiſtolas libros duos, librum Rabanum unum, Expoſitum in evangelium & epiſtolas, Epaticum unum, Expoſitum ſuper Geneſis librum unum, libro Salomon uno, libro Machabæorum uno, librum Job, & Tobiæ, & duodecim Prophetas minores in uno volumine, libro uno Tobiæ, Judith, Eſther in uno volumine libro uno, Martyrologium optimum unum, Pſalterium unum, Canones duos, quaterniones de canones, librum Auguſtinum unum contra quinque hæreſes, Orationarios libros duos, Cyclum unum, Sententiarum de diverſis cauſis librum unum, libros legis duos, unum Romanum, alium Gothorum, quaterniones optimos ſuper Geneſis & Regum & Machabæorum & Prophetarum luculentiſſimè expoſitum in uno volumine, ad Eccleſiam conſecrandam quaterniones duos, ad viſitandum infirmum quaterniones duos, ad ordinationes eccleſiaſticos quaternione uno, Medicinale unum. De his itaque rebus, & de aliis per teſtamentum, quod deteſtatum habeo, dono præfatæ Eccleſiæ ſanctæ Eulaliæ in Comitatu Ruſſilionenſium ſive Confluentium atque Valle Aſpiri, quicquid in iis locis adquiſivi, aut auxiliante Deo adquirere potuero, tam ex comparatione quàm ex commutatione &c. --- Facta ſcriptura donationis iſtæ v. Idus Decembris anno XVIII. regnante Karolo Rege filio Ludici.

Error in annis regni Karoli. Legendum itaque XXIII. *pro* XVIII.

XI.

Manumiſſio Conſtantiæ.

Ex Chartulario monaſterij Vſercenſis.

QUI debitum ſibi nexum relaxat ſervitutis, retributorem Dominum in futuro judicio pro mercede ſua ſibi eſſe ſciat. Ob hoc igitur ego infrà denominatus Rainardus conſiderans caſum fragilitatis meæ, ideo abſolvo quandam vernaculam meam nomine Conſtantiam, pro amore Dei, & pro remedio animæ meæ, & pro remedio animæ patris mei & matris meæ, de omni jugo ſervitutis, ut poſt hunc diem in quatuor angulis terræ licentiam & poteſtatem habeat faciendi qualemcunque ſeniorem eligere voluerit in omnibus, & ſibi ambulet, & ſibi vivat, & libera & abſoluta maneat omnibus diebus vitæ ſuæ. Sanè ſi quis, ego ipſe, aut ullus ex heredibus vel propinquis meis, aut ulla aliqua immiſſa perſona, contra hanc abſolutionem ullam calumniam generare præſumpſerit, in primis iram Dei omnipotentis incurrat & ſanctorum omnium, ſimúlque cum Dathan & Abiron in inferno participationem habeat, & abſolutio iſta firma & ſtabilis permaneat omni tempore. Facta abſolutio iſta in menſe Martio, regnante Karolo Rege. S. Rainardi, qui abſolutionem iſtam fieri vel affirmare rogavit.

XII.

Teſtamentum Domni Ademari Vicecomitis Scalarum & Abbatis Tutelenſis.

Ex Chartulario Eccleſiæ Tutelenſis.

Nonnulla deſunt in initio.

IN primis ergo relinquo & reddo ſancto Martino & monachis in antedicto monaſterio ſibi ſervienti-

bus abbatiam veterem, quæ, ſicut jam dictum eſt, à proavo patris mei mihi ſucceſſerat, Eccleſiam ſcilicet ſancti Juliani juxta idem monaſterium conſtructam, Eccleſiam ſancti Petri de caſtro ipſius villæ, Eccleſiam ſancti Martini de Laguena, Eccleſiam ſanctæ Fortunatæ, Eccleſiam Mariæ de Lagarda, Eccleſiam ſancti Amantij, Eccleſiam ſancti Boniti del Verni, Eccleſiam ſancti Marcialis Faurcenſis, Eccleſiam ſancti Boniti de Avaloſa, Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Selliaco, Eccleſiam ſancti Juliani de Porcaria, Eccleſiam ſancti Laurentij de Gorſa, cum ipſis curtis, cum villis, cum pratis, cum ſilvis, & cum omnibus quæ ad ipſam abbatiam pertinebant. Hæc omnia cùm injuſtè nec ſine crimine poſſiderem, Deo & ſanctis ejus ſatisfaciens ſponte reliqui. Ut verò miſericors & omnipotens Deus & mihi & omnibus meis parentibus præſentibus, præteritis, & futuris, tam iſtius quàm reliquarum veniam conferre dignetur culparum, & ut præfatus ſacer locus in ſuum ad integrum reſtitui poſſit ſtatum, de proprio jure optima quæque atque cariora eidem decrevi deleganda, cùm legitimum utique non haberem filium. Ex quibus primum omnium eſt Scalas caſtrum meum, cum omni caſlania, & cum univerſis fevalibus, & cum Eccleſiis, & cum curte mea de Cannaco, cum villis circumquaque ſitis, & cum curtis, & cum ſilvis, & cum aquis, cum ingreſſibus & exitibus omnibus, ſervis quoque & ancillis. Vicariam quoque Navenſem, & vicariam Spaniacenſem, & totum quod habeo in vicaria Beennatenſi, & Eccleſiam ſancti Pardulfi, & Placiacum, & Eccleſiam de Acuto monte, & Eccleſiam ſancti Martini quæ eſt inter Duſtrem & Dordonia, & Eccleſiam de Albuciaco cum manſis & cum vineis de Murell, & caſtrum meum Mulſedonum cum omni ipſius caſlania & cum Eccleſia ſancti Martini ſubter eum poſita. Et in vicaria Argentadenſe curtem meam Longor, cum vineis de Cortoiolo, & paxerias, pratis, campis, & villam meam Grandem campum. Et alodum quem pater meus adquiſivit de Comite Raimundo * in vicaria Spaniacenſi ſeu Faurcenſi, & Marcum, & Abilenſem, & Eccleſiam ſancti Boniti, & villam quæ eſt in vicaria Brivenſi Pauliacum dictam cum vineis & cum omnibus ad ipſam pertinentibus, &

* *Supra lineam* de Perteus.

villam quæ vocatur Marcus cum vineis & omnibus nihilominus ad ſe pertinentibus, & in ipſa vicaria manſum meum ubi Eliſeus viſus eſt manere, cum vineis, cum pratis, & omnibus ad ſe pertinentibus, & villam quæ dicitur Clarafaga, & Biareni, & villam quæ vocatur Vallis, & villam quæ dicitur Grandisrivus & villam quæ vocatur Betelanita, & villam quæ dicitur Bedenas, & Capellam quæ Novavilla dicitur, cum ipſa curte, & totum quod ad ipſam curtem pertinet, & unum manſum in villa de Confulento, & villam quæ dicitur Colia in vicaria Spaniacenſi, & Eccleſiam de Branceliis, & Eccleſiam ſancti Juliani de Garriga, & unum manſum in vicaria Tornenſi in villa Montilio dicta, quæ omnia in comitatu Lemovicenſi ſunt ſita, dono ſancto Martino & monachis ejus Tutelenſibus. In comitatu verò Caturcenſi ſimiliter poſt mortem meam & Gauzberti fratris mei & Gauzlæ uxoris meæ dono ſancto Martino & monachis in monaſterio Tuteleaſi ſibi ſervientibus caſtrum meum Folioſum, quod eſt in vicaria Caſiliacenſi, & curtem meam Vairiacum, cum Eccleſia ſancti Stephani quæ olim vocata eſt ſancti Boici), & Eccleſiam ſancti Martini, ſeu Eccleſiam ſancti Germani, necnon & Eccleſiam ſanctæ Mariæ de Macerias, & Cambonem, cum vineam de Faga, & quatuor manſos de Ampulliaco, & plantadám meam quæ eſt juxta ſanctum Michaëlem, & cum vineis de Celſiaco, cum villis & ſilvis, cum aquis, cum exitibus & ingreſſibus, cum ſervis & ancillis & cum liberis, & cum omnibus ad ipſum caſtrum vel ad ipſam curtem pertinentibus, Caſtrum etiam bellum, & Eccleſiam de Caleſſo, & manſos de Cambonanc, & Mairacum, & Buxarias, & Matronam, & Vichirac, atque Vogaironum, & Longorem, cum ipſis vineis de Cortoiolo, cum vitis ad piſcandum, & Croiſſiam curtem meam cum Eccleſia & cum omnibus appendiciis ejus, & Eccleſiam de Mairinaco, & Pardinis, & Becedam, & Eccleſiam ſancti Medardi, & Cloiols, & foſſam Amalgerij, & villam quæ dicitur Vilaris, & aliam villam quæ dicitur Mons Joviniani, & Vedrivineas, & manſos de Juliaco, ſita in prædicto comitatu Caturcenſi, nihilominus ſancto Martino dimitto & eccleſiæ Tutelenſi.

Hoc quoque ſciendum, quia in boſco de Borma de curte de Vairiaco conceſſa eſt ad fevum pars quædam Vicariis à Borma cognomen trahentibus ad ædificandum tantùm præſidium propter tuitionem atque defenſionem rerum ſancti Martini circumquaque exiſtentium, non ad aliquod quaſi jus proprium ibi ſibi vindicandum, cum Eccleſia ſancti Petri de Borma ſimiliter cognominata & quibuſdam rebus ad ipſam pertinentibus, & quicquid habent in riparia & in aqua machinas aptas piſcium captionibus.

Hæc igitur omnia, tam ſcilicet hactenus injuſtè poſſeſſa, quàm jure hereditario ad me pertinentia, ego Ademarus reliqui ſive donavi ſancto Martino & ſervientibus ſibi monachis pro ſalute animæ meæ, & uxoris meæ Gauzlæ, patris & matris meæ, & omnium propinquorum & amicorum meorum tam in hoc ſeculo adhuc degentium quàm etiam ab hoc jam migratorum, præterea pro Rege noſtro Rodulfo, atque ſeniore noſtro Ebalo Comite *, quibus concedentibus hæc omnia perfecimus, poſtremò ſpecialiter pro illis qui prædicti loci atque habitatorum ipſius tutores & defenſores fuerint. Ipſe quoque ego Ademarus Vicecomes ſentiens mihi appropinquare terminum præſentis vitæ, videns etiam me legitimum non habere filium qui jure meas amplas dimitterem poſſeſſiones, Deo aſpirante cœpi tractare qualiter rebus quibus temporaliter uſus fueram in præſenti ſeculo, æternaliter uti poſſem in futuro. Quod taliter mihi eventurum indubiè confido, ſi quod temporali heredi dimittere nequeo, ſanctæ Eccleſiæ, Chriſti videlicet ſponſæ, reliquero; ut cùm ipſe judex vivorum & mortuorum ad judicandum venerit, pro temporali ſuæ ſponſæ ſuſtentatione æterna me donare dignetur mercede. Hac igitur de cauſa dimitto Deo & ſanctæ ejus Eccleſiæ, pro ſalute animæ meæ, ſicut jam ſuprà dictum eſt, & pro animabus omnium propinquorum & amicorum meorum ſive ſeniorum, ipſorum quoque qui hujus mei ſcripti defenſores fuerint, hæc univerſa quæ ſubter habentur deſcripta. Ex his ſunt, poſt rebus ſuperiùs deſcriptis, curtis mea Tauriacus cum ipſa Eccleſia, & quod habeo in Molle, & terras meas de Bulciaco, quæ ſunt de Vairaco, & quodcunque in

* de Perteus.

Gintraco & in Salle, quod de Sigiberto ſacerdote conquiſtavi, & villa mea Maiſir, & manſus meus ubi manet Adalrandus in Lauſtanicas, curtis etiam mea Madriniacus & Pariacus cum ipſis Eccleſiis, & Vernias, & Meſpelium, & Caſſanias, & Potentins, & Coozonò, & Preſangas, & villa mea Caminus cum Eccleſia, & Laus, & unam vineam in Roſiniaco, alodus quoque meus Blaviniacus, & manſi duo in Nantiliaco, & vinea in Pardinas quæ fuit Donadei, & quod habeo in Altudere & in Dezenato, & plantadam meam ad Pogium, cum ipſis capmanſis, & cum vinea quam de Arnaldo adquiſivi, necnon & Eccleſiam ſancti Albini, & Taurins, & Caſſanias, & unus manſus in Lauſtangas uſi viſus eſt manere Berdandus, & manſi qui ſunt in Brancato, & vineam meam in Donzenaco, & manſum de Braſc, quem de Rotberto comparavi, & vineam de valle Mauriana, & unum manſum in Calzfurno, & unam vineam in Lineriaco, & alodum meum in vicaria Cambolivenſe, & ſilvam Malævallis, & villam de Ribaus, cum ſilvam de Monbreſme, & manſum ubi Ingelbertus manet prope de Vairaco, & unum manſum in Argentado, & Camelarias, & Cuculonia, & Vinzacum, & manſos tres in Dauza & Pedania, cum vineam quam Bernardus plantavit, & Valannonus, & Alix.

Hæc quoque inter quoſdam meos relinquo propinquos & amicos, hoc eſt, Floriacum & Montelium, & vineam meam Scopiac, & vineæ meæ in Detnato & Damella, & manſi mei de Angulo & Taraiaſa, & unum manſum in Spaniaco, & unam vineam in Blandina, & alodum meum de Montaniaco, cum vineis quas de Vvitardo adquiſivi, & unam vineam in Quincono, & manſum meum de Rete, & alodum in Verniolas, & alodum meum de Scorbinio.

Quamvis igitur ego Ademarus diverſis temporibus diverſis Eccleſiis & hominibus tam propinquis quàm amicis & fidelibus meis multa vel dicto vel ſcripto fecerim aut mutaverim dona, hoc tamen teſtamentum & ſcriptum volo ut ratum & firmum atque immutabile maneat & perſeveret in ſecula. Amen.

Sunt autem monachi in munburdo Regis ad locum ſalvum faciendum, non ad aliquid perſolvendum niſi ſolas orationes.

Cæterùm conteſtor & adjuro omnes propinquos atque ſucceſſores meos cunctóſque illius cœnobij vicinos tam præſentes quàm futuros per tremendum ſanctæ Trinitatis nomen & meritum beati Martini & ſancti Landi, qui ibi deportatus eſt, ut nullus vel monachos vel quaſlibet eorum res inquietare aut ſub poteſtate ſeculari ullo modo redigere præſumat. Quòd ſi qui hereditatem Dei poſſidere tentaverint, maledicantur per univerſum orbem terrarum, dicatúrque de illis: *Deus meus, pone illos ut rotam & ſicut ſtipulam ante faciem venti, & confundantur in ſeculum ſeculi.* Non ſint coheredes Chriſti, niſi reſipuerint, ſed participes Pharaonis, qui ait: *Dominum neſcio, & Iſraël non dimittam.* Principes verò quibus hæc ſcriptura præſentata fuerit per judicium vivorum atque mortuorum conteſtor ut hanc omnimodis defendere ſtudeant, memores quia maledictus eſt omnis qui tranſfert terminos, id eſt, conſtitutiones, patrum ſuorum.

Ut autem hæc auctoritas firmior perſeveret, ſenioris noſtri Ebali * hanc auctoritate firmari rogavimus.

* Comitis de Perteus

S. Ebali Comitis & Vvillelmi filij ejus.
S. Ademari, qui hæc fieri rogavit.
S. Odolrici Vicecomitis de ſancto Cirico.
S. Gauzberti Vicecomitis.
S. Rotberti.

Vide Notas ad Lupum Ferrarienſem pag. 384.

XIII.

Literæ Rodhmundi Epiſcopi Auguſtodunenſis de Capella Centiſſæ data duobus Clericis.

Ex veteri Chartulario Eccleſiæ Auguſtodunenſis.

IN nomine Domini Dei æterni & ſalvatoris noſtri Jeſu Chriſti, Rodhmundus ejuſdem propritiante

miſeratione humilis Eduorum antiſtes. Omnibus notum facere volumus Dei & ſanctæ Eccleſiæ fidelibus præſentibus atque futuris quoniam cùm apud prædictam urbem reſideremus, adierunt conſpectum noſtrum Prælati ejuſdem noſtræ Eccleſiæ, Udolmannus Decanus, Radaldus Abbas & Præpoſitus, & Almarus Archidiaconus, precantes ſerenitatem noſtram, & oſtendentes nobis qualiter habebant quandam Capellam, quam conſentire volebant duobus fratribus Clericis Girardo & Vvichardo, ſi tamen noſtrum mererentur habere aſſenſum. Quæ ſiquidem Capella eſt ſita in comitatu Belnenſi, in villa Centiſſa, ſacrata in honore ſancti Germani Confeſſoris Chriſti. Unde ad reſiſtendas ſecularium verſutias ſuam diſpoſitionem noſtræ inſcriptionis auctoritate corroborari exoptabant. Juſſimus itaque hujus noſtræ inſcriptionis teſtamentum fieri; cujus auctoritate decernimus & decernendo allegamus ut prædictam ſancti Germani Capellam per conſenſum Canonicorum ejuſdem noſtri loci prælibati duo Clerici fratres Girardus Canonicus & Vvichardus diebus quibus advixerint teneant, regant, poſſideant, ea ratione, ut ſynodalia perſolvant debita, & cenſum quinque ſolidorum menſe Martio uſibus Canonicorum inferre non negligant. Ut autem hujus noſtræ ceſſionis largitio pleniorem in Dei nomine obtineat firmitatem, manibus propriis firmavimus, & fidelibus noſtris ad roborandum tradi juſſimus. Acta Auguſtiduno feliciter in Domino. Amen.

Rodmundus ſanctæ Eduenſis Eccleſiæ peccator Epiſcopus ſubſcripſi.
Girardus Cardinalis Archidiaconus ſubſcripſi.
Udolmannus humillimus Diaconus ſubſcripſi.
Radaldus Abbas & Præpoſitus ſubſcripſi.
Geraldus Abbas ſubſcripſi.
Almarus Archidiaconus ſubſcripſi.
Teutho Abbas ſubſcripſi.
Hugo humilis Levita & Præcentor ſubſcripſi.
Arnulfus Abbas ſubſcripſi.
Heldegrimus Archipreſbyter ſubſcripſi.
Geraucus Archipreſbyter ſubſcripſi.
Vvarnerius Scolaſticus ſubſcripſi.

Heriveus ſubſcripſi. Rodmundus ſubſcripſi. Conſtantius Scolaſticus ſubſcripſi. Optadus ſubſcripſi. Boſo ſacerdos ſubſcripſi. Teotbertus ſacerdos ſubſcripſi.

Ego Vuido Levita ad vicem Suavi Cancellarij ſcripſi & ſubſcripſi.

Data III. Kal. Auguſti, Indictione XII. anno primo regnante Lothario Rege.

XIV.

Concordia monachorum Tutelenſium & Aureliacenſium.

Ex Chartulario Eccleſiæ Tutelenſis.

NOTUM ſit omnibus monaſteriorum fratribus, videlicet Aureliacenſis & Tutelenſis, tam præſentibus quàm futuris, quia invicem habuerunt querimonias Raimundus Aurelitcenſis Abbas & Bernardus Tutelenſis Abbas. Johannes Abbas, qui propinquus beati Geraldi dinoſcitur fuiſſe, ſimul utraſque Eccleſias tenuit, & quaſdam poſſeſſiones ſui juris, quæ ſibi à parentibus contigerant, Eccleſiæ beati Martini Tutelenſis monaſterij dedit, ſcilicet preſbyterale miniſterium Eccleſiæ ſancti Amancij de Faurcio, & tres manſos in eadem curte, manſum Geraldi, & manſum Frudini, & manſum Rotgerij, & quindecim debitales porcos in eadem curte, freda regalia quæ Johannes habebat annuatim de manu Regis Francorum in Tutelenſi caſtro. Dedit & alios quinque manſos in parrechia de Argentado. Has res ſuperiùs nominatas dedit Eccleſiæ beati Martini & monachis ibidem Deo famulantibus Johannes Abbas, hac quidem conditione, ut unoquoque anno in feſtivitate beati Geraldi tres libras piperis aut pigmenti Tutelenſes fratres Aureliacenſibus perſolverent. Eo quidem vivente, ut patres noſtri ſoliti ſunt referre, reddebatur abſque ulla contradictione. Poſt mortem verò ipſius orta eſt ſæpiſſime lis. Tandem facta eſt pax hoc modo. Ego

Raimundus Aureliacenſis Abbas, cum *conſilio* fratrum meorum, hoc Tutelenſibus fratribus grave fore cognoſcens, rogatu illorum atque humili prece, Bernardo Abbati fratri noſtro & filio noſtræque congregationis monacho ſuiſque ſucceſſoribus omne annuale cenſum remitto.

XV.

Excommunicatio Ragenardi Comitis Senonenſis, renovata adversùs Gauzfridum & Geilonem Canonicos Senonenſes.

Ex veteri libro pontificali Eccleſiæ Senonenſis, qui nunc extat penes clariſſimum virum Antonium Vionem Herovallium.

IMMENSUS dolor nos urget ad gemitum, ac indicibilis mœſtitia commovet ad fletum, quando illos quos paſſio Chriſti à jugo diaboli redemit, & à ſordibus peccatorum ſacer baptiſmus purificavit, & Eccleſiæ catholicæ corpori ſociavit, nunc iterum ſe ipſos ſponte antiquo hoſti ſubdere videmus, & non ſolùm membris Chriſti perſecutionem inferre, ſed etiam contra ipſum totius creaturæ auctorem & dominum bellum moliri. Qui enim ſacroſanctæ Eccleſiæ ſtructores atque defenſores eſſe debuerunt, modò venenato diaboli furore vexati, atque ferina rabie concitati, omni timore Domini poſtpoſito, & remedio pœnitentiæ neglecto, Eccleſias in Dei honore ac perpetuæ virginis Mariæ ſanctíque Stephani dicatas lacerare ac ſine paſtore eſſe non pertimeſcunt, violenter uſurpantes ea unde ſancta debet reſtaurari Eccleſia. Ammonemus etiam & ammonendo adjuramus ut incorrigibiles, & qui peſtiferis & flagitioſis moribus ſunt inretiti, ſicut à bonis moribus ſunt alienati, ita & à conſortio fidelium fiant extranei. Igitur cognoſcat univerſalis Eccleſia hoſtes ſæviſſimos & tyrannos improbos, adverſarios & perſecutores peſſimos ſanctæ Dei Eccleſiæ,

Gauzfridum atque Geilonem
Ragenardum & Rodmundum ejus filium, eorúmque
Canonicos, præceptorum
commilitones ecclesiasticarum rerum pervasores, Dei contemptores, sanctorum canonum transgressores, pastoris sui contradictores,
quos ab ipso summo pastore Christo, & beatissimæ ejus matre Maria, atque beato Petro Apostolorum principe, cujus, quamvis indignus, auctoritate & magisterio fungor, nisi citissimè se emendaverint & satisfaciendo commissa fideliter restituerint, eos cum omnibus sanctis in cœlo meritis viventibus & in terra miraculis fulgentibus obligamus, & à nobis secundùm potestatem nostræ pravitati concessam ligandi atque solvendi excommunicamus atque anathematis gladio transfigimus. Deinde excommunicamus G. a. u. z. f. r. i. d. u. m., G. e. i. l. o. n. e. m., Grobertum Diaconem, qui meum injustè usurpat archidiaconatum, Vuangerium, Arricum, postea verò Anselium, item Anselium, Hugonem, Ansegisum, Baldninum, ... Hos & omnes qui postquam archiepiscopalem suscepi benedictionem, sanctum Sennensis Ecclesiæ locum ingredi non permiserunt more antecessorum meorum, desistentes à veritate, adhærentes mendacio, insuper anathematizamus per Patrem & Filium & per Spiritum sanctum & per auctoritatem nobis à Deo concessam, ut nullam Christianorum habeant portionem, Ecclesiámque Dei non ingrediantur, neque Missa eis ab aliquo celebretur, nisi eidem pœnæ voluerit subjacere. Nulla pro eis vel pro illorum offensis, nisi satisfecerint, fiat oblatio vel commemoratio. Non thuris neque incensi, sed neque sacri luminis, carne viventes vel morientes portionem accipiant, sed cum pravis & contra Deum tumentibus sanctósque lacerantibus. Fiat pars & hereditas eorum ignis indeficiens & cruciatus perpetuus. Maledicti sint in civitate, maledicti in agro. Amen. Maledicti sint in domibus, maledicti sint in villis. Amen. Maledicti in saltibus, maledicti in aquis. Amen. Maledicti sint in vicis, maledicti in plateis & in omnibus locis. Amen. Nisi correcti exsistant, multiplici maledictione induantur. Amen. A nemine sacerdotum in ar-

ticulo mortis viſitentur, neque in cimiteriis Chriſtianorum ſepeliantur, ſed velut cadavera fœtida proiciantur. Amen. Maledicta ſint horrea eorum, & maledictæ ſint reliquiæ illorum. Amen. Maledicti ſint ingredientes & egredientes. Amen. Percutiet eos Dominus egeſtate, febri, & frigore, & æſtu, & perſequatur donec pereant. Amen. Sicut hæc lucerna extinguitur in oculis hominum, ſic extinguantur lucernæ eorum in perpetuum. Amen.

NOTA.

EXCOMMUNICATIO iſta nuper ex eodem codice ex quo nos deſcripſimus edita eſt in tomo decimo Spicilegij Dacheriani pag. 635. Quia tamen ſatis hactenus cognitum non fuit quo tempore ea lata ſit, quámve ob cauſam, cùm præterea res ſit quæ maximè pertinet ad inſtitutum noſtrum, viſum eſt illam hoc recudere cum obſervationibus noſtris.

Anno DCCCLXXVI. cùm Anaſtaſius Senonenſis Archiepiſcopus obiiſſet, Ragenardus urbis illius Comes, qui pontificatum in familiam ſuam inferre cupiebat, novi antiſtitis electionem turbavit ſpatio quinque menſium. Tandem Seguinus, filius ſororis ejuſdem Ragenardi, eo invito electus & conſecratus apud Autiſſiodorum eſt, III. Idus Junij. Venientem deinde eum Senonas Ragenardus aditu urbis prohibuit. *Videns hoc autem ipſe archiepiſcopus*, ut ait Clarius in Chronico ſancti Petri Vivi Senonenſis, *omnem provinciam interdixit à Calendis Octobris uſque in caput jejunij*. Eo igitur tempore facta eſt iſta excommunicatio adversùs Ragenardum Comitem & Rodmundum ejus filium, (quem Frotmundum vocat idem Clarius) quia Seguinum, poſtquam archiepiſcopalem benedictionem ſuſceperat, ſanctum Senonenſis Eccleſiæ locum ingredi non permiſerant, ut legitur in excommunicatione.

Poſt mortem Seguini, quæ anno DCCCCXCIX. contigit XVI. Kal. Novembris, rurſum tempeſtas in Eccleſia Senonenſi. Nam cùm Frotmundus Comes, qui Ragenardo patri non ita multò antè ſucceſſerat, Brunonem filium Senonibus dari vellet Epiſcopum, eodémque tempore plurimi etiam Clericorum,

(ut Clarius ait) id est, Canonicorum, ambitionibus episcoparum appeterent, ingens schisma factum est in Ecclesia, quia neque Bruno neque ullus Canonicorum qui episcopari volebant ad eam dignitatem pervenire potuit, eligentium votis in Leotherici um Archidiaconum convenientibus. Ea de causa Frotmundus adversùs ipsum commotus, ei post consecrationem ad sedem suam accedenti *portas clausit & urbis introitum denegavit*, ut legitur apud Tavellum. Cùm ergo eadem tum excommunicandi causæ essent quæ Seguinum adegerant ista decernere adversùs Ragenardum & Rodmundum ejus filium, placuit uti eadem formula, mutatis nominibus; ita videlicet ut prioris excommunicationis nomina deleta alicubi sint cultelli ope, & in eorum locis suppositæ eorum nomina qui recenter excommunicabantur, supra lineam tamen utplurimùm. Uno in loco, ubi puncta literis permixta edi curavimus, duorum Canonicorum nomina in contextu orationis reposita sunt, non verò supra lineam.

Ista nos summa cura hoc adnotari voluimus, ut utriusque excommunicationis tempora & nomina distingui possent. Simul autem & diverso charactere cudi fecimus quæcunque addita secundæ excommunicationi sunt; si duo illa vocabula excipias quæ punctis permixta sunt. Quamvis enim pertineant ad secundam excommunicationem, tamen mutari non debuit neque potuit forma literarum illius lineæ. Itaque sermo uno tenore decurrens ad excommunicationem Seguini pertinet. Quæ verò supra lineas addita sunt, & diverso charactere cusa, tum etiam duo vocabula punctis permixta, ea addita sunt tempore Leotherici. Ubi autem nomina excommunicatorum ita deleta sunt ut legi omnino non possint, illic puncta substituimus pro nominibus excommunicatorum.

XVI.

Literæ Richardi Archiepiſcopi Bituricenſis de conſecratione Eccleſiæ Vipplenſis.

Ex Chartulario monaſterij Capellæ in diœceſi Bituricenſi cap. xxxvi. & lxxxvi.

EX parte Dei omnipotentis & Filij & Spiritus ſancti & omnium ſanctorum. Noſcant omnes catholicæ Eccleſiæ filij me Richardum Bituricæ ſedis Archiepiſcopum ad quandam villam mei archiepiſcopatus Vippleis nomine deveniſſe, ut in majori ejuſdem villæ Eccleſia, videlicet parrochiali, in honore ſancti Martini conſtituta, altare conſecrarem & Concilium ibidem facerem. Ut verò Eccleſiam præfatam, in qua altare erat, in manu miniſtrorum Dei ponerem & à laicorum manibus eripere valerem, altare conſecrare vel etiam ſtolam collo ſuperponere nolui quouſque laici qui hujus Eccleſiæ & ſuperioris huic vicinæ oblationum participes extiterant, ſe ampliùs nihil accepturos inde in præſentia mea & omnium circum aſtantium promiſiſſent. Quo perpetrato, eandem Eccleſiam & aliam huic adjacentem Deo & ſancto Dionyſio & Priori Hugoni & monachis de Capella, quibus Radulfus de Paciaco jam dederat hoc quod in eadem Eccleſia tam intus quàm extra habebat, annuente Hunbaldo Vriacenſi, à quo ſecundùm laicorum veterem conſuetudinem movere Eccleſia dicebatur, & Rotgerio Archidiacono & Gosfrido Archipreſbytero & ceteris tam Clericis quàm laicis coram quamplurimis circum aſtantibus, qui conſecrationis Conciliive cauſa convenerant ex parte Dei & S. Petri S. Stephani & ex noſtra auctoritate archiepiſcopali virga attribui, & etiam de reliquiis ejuſdem Eccleſiæ è puteo eadem die extractis quandam partem quam ad ſuam deferret Eccleſiam, Priori Hugoni de Capella in memoria hujus doni ego tradidi, & de noſtro proprio ſigillo hanc cartam

cartam ſigillari præcepi. Hoc factum eſt in tempore Philippi Regis, viceſimo & nono anno ſui regni. S. Richardi Archipræſulis. S. Hunbaldi Vriacenſis. S. Amblardi Guillebaldi. S. Rotgerij Archidiaconi S. Gosfredi Archipreſbyteri. S. Andreæ Archidiaconi. S. Petri de Giis. S. Radulfi Clerici. S. Rotgerij Capellani. S. Bernardi Clerici. S. Aimerici Clerici. S. Petri lo Grogn. S. Rotgerij Malevizini. S. Aimerici de Guiranda. S. Araldi de la Coldra. S. Radulfi Malevizini. S. Hunbaldi de Agia. S. Dalmacij Chabri, & aliorum plurimorum qui interfuerunt. S. Benedicti ſancti Gildaſij monachi, qui hanc cartam ſcripſit.

XVII.

Judicium Aganonis Epiſcopi Auguſtodunenſis adversùs Raginardum.

Ex veteri Chartulario Eccleſiæ Auguſtodunenſis.

IN nomine Domini noſtri Jeſu Chriſti Dei æterni, Agano Dei gratia Eduorum Epiſcopus. Divinæ præceptionis monent cunctos eloquia ut quotiens res eccleſiaſtica à quoquam detinetur, æquitate debeat imminente reſtitui. Quocirca noverit omnium ſanctæ Dei Eccleſiæ fidelium atque noſtrorum unanimis univerſalitas quia dum in æſtivo tempore per Beliniacum tranſiremus, in noſtri itineris tranſitu obvios habuimus homines poteſtatis illius vocibus luctuoſis coram præſentia noſtra conquerentes ſuper Raginardo fratre noſtro, qui eos novis & inauditis legibus juſtificabat, de nimiis redditionibus, de magnis exactionibus, quas cotidie exigebat, ſed & de malis conſuetudinibus quas in diebus ſuis in poteſtate elevaverat, anguſtiæ multæ, miſericordia nulla, & non erat qui adjuvaret, multáque à Clericis nobiſcum euntibus de injuriis ab eo de die in diem illatis, de illicitis ſuperpoſitionibus, ſeu & diverſis oppreſſionibus à ſervientibus ſuis inmiſſis, noſtris intimata ſunt auribus. Unde

quia præclarus dies Pentecoſtes evoluto anni circulo immenebat, illíque ſolemnitati multos obtimates. ſed & ferè totius regionis principes apud Auguſtidunum intereſſe noveramus, piiſſimúmque Burgundionum Ducem, Hugonem ſcilicet, catervatim adfuturum non ignorabamus, dignum duxit noſtra paternitas illos clamores interdum patienter differre quouſque omnibus ad prædictum diem congregatis, nobiſque Donno & religioſiſſimo patri noſtro Rocleno ſanctæ Cabillonenſis ſedis Præſuli conjunctis, unà cum ejus pio conſilio importabile jugum malitiæ noſtra compaſſione à communi fieret auctoritate levigatum, ut populus Dei nobis ab eo commiſſus ſub noſtra protectione lege & juſtitia & dignitate ſibi conſervata reſpiraret, licerétque ei quietè juſtèque vivere ſanctíque Nazarij & Clericorum ſuorum utilitatibus ſecurè & fideliter vacare. Superna igitur largiente pietate corporaliter atque in Dei nomine in prædictæ feſtivitatis vigilia noſtræ humilitati ſua ſe reverentiſſima ſociavit perſona. Ille namque priùs pro divini amoris reſpectu & beatiſſimi Nazarij martyris veneratione, ejus ſacratiſſimi templi deliberaverat obtata viſitare limina, Deíque aſpirante gratia magnum iſtius itineris perficiendi nóſque videndi deſiderium quia implere meritus fuerat, gaudebat. Et dum ab ejus ſacro ore dulcibus rigaremur verborum ſitientes fluentis, ſuíſque ſacris admonitionibus paterno more inſtrueremur, ejus ſanctitati intimare curavimus ea quæ ad communis profectus augmentum eſſent, ſi noſtra juſti vigoris cenſura corrigerentur, & ad ejuſdem communionis detrimentum pertinerent, ſi pari negligentia quæ corrigenda erant incorrepta remanerent. Proinde idem clariſſimus pater atque beatiſſimus paſtor ea quæ ſuæ ſacræ ſimplicitati erant incognita per noſtrum veridicum cognoſcens relatum, nobiſcum alto cœpit pertractare conſilio qualiter conſenſu communi obpreſſiones injuſtæ & ſuperpoſitiones illicitæ ſua conſociali & noſtra coëpiſcopali ducalíque abolitione eſſent evacuatæ. Nam juſtum apparuit omnium fidelium noſtrorum induſtriæ ut quia pietate divina tantæ dignitatis perſonæ, principes videlicet Chriſtianæ militiæ, concordi bonæ voluntatis ſtudio erant unitæ, quicquid impiè re-

ctorum pravorum cœca ſubditis hominibus intulerat cupiditas, adhibita juſtitiæ linea fieret quantocius correptum, & omnia bona in Dei nomine conſequerentur, noſtróque feliciſſimo indulto mantura atque confirmata conſiſterent. Tranſactæ autem noctis vigiliis celebratis, illuceſcente jamdicto Pentecoſtes die, nobiſque ex more poſt primam diei horam in unum coadunatis, ibi ferme omnis Clericorum prælibati martyris Nazarij conglobata multitudo vocibus vividis noſtræ pietatis clementiam ſibi flagitavit obnixè affuturam, dicens poteſtatem Beliniacum legis & juſtitiæ & pietatis beneficio eſſe privatam, atque tot oppreſſionibus & ſuperpoſitionibus à ſupradicto Raginardo adeo eſſe affectam ut jam ferre tam diuturnum ac intolerabile non poſſet malum. Quorum clamoribus immenſis & miſeriis noſtra commota ſereniras, divinum etiam formidantes judicium, ſi noſtra non mitigarentur auctoritate, licèt in tanta die non ſecularibus ſed divinis officiis vacandum eſſet, tamen præcepimus ut præfatus Raginardus cum ſuis, ſed & fideles & ſeniores noſtri, huic negotio intereſſent, in Capitulum venirent; in quorum præſentia Clericorum querelas promiſimus nos eſſe audituros. Quibus illò ventis, etiam nobiliſſimi vicinarum urbium viri pro hac re noſtris ſunt accerſiti conſiliis. Igitur nobis unà cum venerabilibus Clericis, & cum religioſo coëpiſcopo, necnon & cum noſtris dilectis optimatibus, in Capitulo ſancti Nazarij reſidentibus, prætente etiam Duce Burgundiæ cum ſuis caſtoreatis proceribus, Clericorum querelæ in medium ſunt prolatæ iterum atque iterum dicentium præfatam villam & habitatores ejus nimio faſce malarum contuetudinum, aſſiduitate exactionum quas ſemper prælibatus Raginardus exigebat, gravari & penè confundi, quando ex unoquoque manſo ab habitatore poſſeſſo porcus & agnus, gallina & pullus, fœnum & annona, denarij, necnon & ea quæ neceſſaria erant, ſolebant extorqueri. Ad id enim homines poteſtatis jam redigebantur, & in tantum de eorum vitæ periculo agebatur, ut omnes clamitarent, ſicut vita hominum ſemper querula eſt, ſe ad nimiam paupertatem aut prorsùs ad omnem exinanitionem ſubſtantiæ perventuros; præſertim cùm & tyrannica præ-

donum rabies eos ſine ceſſatione afflictaret, & à ſenioribus ſuis, in quorum beneficiis commanebant, pro ſimili cenſus redditione gravarentur; ſed & peccatis exigentibus tam peſte animalium quàm ſterilitate terræ miſera & horribilis uſquequaque declamatio ferebatur. Ventilata autem utrorumque cauſa, & partis utriuſque ratione audita, licèt omnium unus eſſet clamor, ſingulorum tamen clamores noſtra voluimus diſcutiendos eſſe præſentia. Cognita autem rei veritate, quæ conſuetudines juſtæ, & quæ injuſtæ, tandem invenimus homines ſancti Nazarij à nefanda jamdicti Raginardi ſuorúmque obpreſſione tanta perpeſſos fuiſſe mala ut lex & juſtitia nomine tenus non veraciter in eos teneretur; & non ſolùm juſtitia facti erant extranei, ſed nec in his malis nullus modus contendebatur ſervari. Deinde quicquid illis injuſtè à prædicto ſalvatore cognovimus fuiſſe ſuperpoſitum, pro communis lucri mercede abſoluentes, irritum fecimus, & malas conſuetudines, ne ampliùs redderentur, noſtra communi auctoritate prohibuimus; juſtámque conſuetudinem omnibus rite conſervandam reddendámque ſtatuentes denominavimus, & ſi fieri poſſet ut ex hoc toto, hoc eſt, & ex juſtis & ex injuſtis conſuetudinibus, remiſſionem illis faceret, nos optaremus. Sed quia crebrò dictus frater noſter nobis in hoc conſentire noluit, longa tandem deliberatione communíque conſultu, ipſis adclamantibus & expetentibus, unum, quod ponimus, remedium præſtitimus; ut ſumma videlicet illa nimis importabilis minueretur, injuſtitiæ adnullarentur, & per ſingulos manſos ſingulis habitatoribus frequentatos ſex denarios & unum obolum duóſque avenæ ſextarios ſingulis annis rependerent; atque ita nec poteſtati noſtræ nimia eſſet profligatio, nec ſuperiùs dicto Raginardo omnis uſquequaque videretur deſtitutio. Paratis autem ferè omnibus hominibus ſancti Nazarij jurare iſtam veram & juſtam conſuetudinem eſſe, & nec plus nec minùs, niſi quantum dictum eſt ſuperiùs, cum in poteſtate habere, juravit Giroardus Decanus & Major domus, unus pro omnibus, in ſex denariis cum uno obolo & in duobus avenæ ſextariis, ut dictum eſt, conſuetudinem totam contineri, nec magis vel minùs à quoquam ſibi debere reddi.

Quo ſacramento convictus & confuſus Raginardus ſimul cum ſuis, quos pro ſe paraverat, & quid contra hoc diceret non habens, conſilio noſtro & fratrum ſuorum occupationes malas, exactiones pravas, & cetera his ſimilia, præter rectam conſuetudinem, pro ſalute animæ ſuæ parentúmque ſuorum ſancto Nazario reliquit, donum libenter fecit, ſuper altare ejus ſuppliciter poſuit, omnem calumniam & quicquid malarum conſuetudinum in poteſtate conſueverat relinquens, Clericorum voluntati per omnia conſentiens. Dederunt autem ei Clerici ſponte ſua trecentos denariorum ſolidos, quia placitum iſtud bene ſe ſervare & fideliter tenere promiſit, quia uxorem ſuam, filios, & ſucceſſores ſuos donum iſtud laudare fecit. Hujus ergo donationis firmitatem ad uſus prædictorum Canonicorum mancipatam noſtræ auctoritatis ſcripto confirmamus, atque ſub interdictionis excommunicatione, ne quis hoc privilegium violare audeat, pontificali regimine prohibemus; ſtatuentéſque decernimus hujus decreti auctoritate ut hoc quod perditum fuerat & redditum nunc poſſidet Eccleſia, ſine cunctatione perpetuis temporibus poſſidere debeat, & ſicut antiquitus fuit, ita in ipſius dominio omni tempore inviolabiliter permaneat. Si quis autem præſumptor temerarius, quod minimè fore credimus, adversùs hoc decretum auctoritate noſtra munitum recalcitrare fortè tentaverit, primùm quidem ut à cœpta citiùs reſipiſcat injuria eum obteſtamur, deinde verò, ſi noluerit, anathematis vinculo ligamus, & ſathanæ in interitu carnis tradimus. Qui verò cuſtos ejus extiterit, æternis gaudiis perfruatur, & præmiis cum angelis in cæleſtibus potiatur. Ut autem hujus noſtri teſtamenti cirographum à nemine violetur, robuſtiùs ſolidetur, & majori ſtipulatione ſtabiliatur, ſigni noſtri cognitione illud ſubter ſignanimus, & fidelium noſtrorum tàm Clericorum quàm laicorum inſignium manibus & ſignis corroborari curavimus. Actum apud Eduam urbem publicè. Hoc autem privilegium factum eſt in menſe Maio, in ipſa die Pentecoſtes, prima feria, Indictione quinta, Aganone Præſule, Hugone Duce, Philippo Rege, Gregorio univerſali Pontifice.

Signum A. P. S. R. Cabillonenſis Epiſcopi. S. Hu. Ducis. S. Ho. fratris ejus. S. P. Glananenſis. S. V. de Colchis. S. A. de Inſula. S. Hu. de Monte ſancti Johannis. S. B. de Monteforti. S. G. Bruni. S. Vv. de Archis. S. Vv. Decani. S. Hu. Abbatis. S. S. Præpoſiti. S. Vv. Archidiaconi. S. N. Præcentoris.

Heldierius commentarius ad vicem Sevini Cancellarij ſcripſit.

XVIII.

Literæ Richardi Archiepiſcopi Bituricenſis de fiſco preſbyterali Eccleſiæ de Lanatico.

Ex Chartulario monaſterij Capellæ cap. XXXVII. *&* CLXXVII.

QUONIAM ea quæ præſenti tempore conſtituuntur, ſuccedentibus temporibus ſolent oblivioni tradi, & ex oblivione contentiones oriri, propter ſopiendas poſterorum altercationes oportet ut facta præſentis temporis litteris tradantur, & ſic ad notitiam futurorum tranſmittantur. Quapropter ego Richardus Eccleſiæ Bituricenſis humilis miniſter notificamus quoniam accedentes ad noſtræ ſublimitatis præſentiam, videlicet Hunbaldus Uriacenſis dominus, & Vvillelmus Albus, & Galterius frater ejus, ſupplici devotione in manu noſtra reliquerunt preſbyteralem fiſcum & Eccleſiam de Lanatico, quam ipſe Hunbaldus & fiſcales ſui ſecundùm conſuetudines laicorum diù tenuerant; & de hoc quòd injuſtè poſſederant, culpabiles ſe Deo & nobis reddiderunt. Nos verò, quibus eſt ad honorem Dei Eccleſias ordinare, monaſteria amplificare, conſilio miniſtrorum & Clericorum noſtrorum, & voluntate & deprecatione Hunbaldi Uriacenſis, hanc Eccleſiam cum ſuo preſbyterali fiſco reddidimus monaſterio Capellæ, quia jus ſuum fuerat, ſicut teſtificantur authentica privilegia Regum Francorum & Pontificum. Quo facto, fecimus convenire in

præsentiam nostram quatuor legitimos viros ejusdem Ecclesiæ parrochianos, qui erant majores natu totius parrochiæ, scilicet duos ejusdem Presbyteros Dacbertum & Rotgerium, & duos laicos, Leodegarium Vizonem & Aimericum de Porta. Hos nempe quatuor deprecati sumus, & sub anathemate eos conjuravimus, ut discernerent presbyteralem fiscum ab aliis terris. quod & ipsi bono animo fecerunt jussu & consilio Domni Hunbaldi & nostræ auctoritatis. Dixerunt namque & ostenderunt esse de presbyterali fisco omnia prata cum hortis & domibus quæ sunt subtus villam inter duas vias, & terram quæ est à pratis usque ad cursum aquæ, & omnes plateas quæ sunt à porta villæ usque ad plateam Bernardi Balbi, & domum Geraldi Malepelli, & grangem & hortum retro domum ipsius Geraldi, & hortum Bernardi Culicocti, & grangem & aream & domos quę intra eandem aream continentur usque ad furnum, & domum Martini, & hortum de Lenatico, & domum & aream Archenbaldi Petit, & tres eminadas terræ quæ sunt inter Capellam & Lenaticum in una valle, & sextaradam terræ super Segreie pratum, ubi sabuchus est, & olcham de Lenpaut, & sextaradam terræ ad quadruvium, & olcham subtus quadruvium. Est autem de eodem fisco omnis decima de Monte Vilano, & tota decima de Tristangis, & de Calvello usque ad publicam viam quæ descendit à suspensis, & medietas decimæ de Cocto & de Cortada. Hoc totum quod est ostensum & enumeratum, est de presbyterali fisco. Hæc autem facta ut essent firma & in perpetuum permansura, adjudicavimus cartam fieri & ex nostro proprio sigillo sigillari. Hoc factum est apud Capellam sancti Dionysij in die Ascensionis Domini, tempore Philippi Francorum Regis. S. Richardi Archiepiscopi. S. Hunbaldi Uriacensis. S. Doæ uxoris suæ. S. Ugonis Prioris. S. Geraldi monachi. S. Iterij Archidiaconi Burbunensis &c.

XIX.

Donum Eccleſiæ de Lenatia datum monaſterio de Capella in diœceſi Bituricenſi.

Ex Chartulario ejuſdem monaſterij cap. CIV.

IN nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Noverit omnium Chriſtianorum dilectio Hunbaldum Uriacenſem Deo & ſancto Dionyſio & monachis de Capella attribuiſſe Eccleſiam de Lenatia & fiſcum ejuſdem Eccleſiæ ita integrè ſicut ſacerdotes Dacbertus & Rogerius de eadem Eccleſia tenebant, & etiam totum tenorem quem pro Eccleſia habebant, annuentibus Blancis de Domairac, ſcilicet Amelio Blanco, & fratre ſuo Guillelmo, & Hunbaldo, & Galterio, & annuentibus illis de Patciaco, & Vvillelmo fratre ſuo, & Geraldo, qui ex ſupradictis tenebant Blancis. Quem tenorem, ut meliùs ſciatur, denominatim dicere oportet. Scilicet omnia prata, & terram inter duas vias ſubter villam uſque ad aquam exiſtentia, cum hortis & domibus, & omnes plateas quæ ſunt à porta uſque ad plateam Rogerij de Trugnac, & grangem & hortum Vizorum, & hortum Johannis de Lenacia, & grangem & aream & domos quæ intra eandem aream continentur uſque ad furnum, ſicut Rotgerius Capellanus tenebat, & domum Boërelli & hortum, & grangem & aream Stephani de Terail, ſicuti continetur illic, & ſagnam & terram quæ ſupra villam eſt, ſicut Rotgerius Preſtyter tenebat, & ſextariam terræ ſupra Segrechiæ pratum, ubi ſabuchus eſt, & olcham quæ eſt ſubter cadruvium, & hortum Clavelli. Hoc totum quod enumeratum eſt, de preſbyterali fiſco eſt. Nunc verò dona quæ Eccleſiæ data ſunt in eleemoſyna enumeremus. Eminatam terræ quæ eſt apud pratum Caprarij, eminatam vineæ ad montem rubeum. Dimidiam eminatam quam dedit ſancto Sulpicio mater Araldi de Quadruvio. Tres eminatas terræ in frumental juxta viam. Unam ſextaratam terræ

ad Rocam inter duo loca. Unam terræ plateam ad Pirum Molar. Unam ſextaratamà Proſpe inter duo loca. Cartalatam terræ ad Boniol. Dimidiam cartalatam ad Podium. Teſtes ſunt iſti. S. Hunbaldi Uriacenſis. S. uxoris illius. S. Ugonis monachi. S. Rotgerij Capellani. S. Amblardi Galdet. S. Johannis de ſancto Capraſio. S. Petri de ſancto Capraſio. S. Leodegari Vizi de Lenatia. S. Geraldi de Lenatia.

XX.

Concordia de Eccleſia de Caſimanſi pro monaſterio de Capella in diœceſi Bituricenſi.

Ex Chartulario ejuſdem monaſterij cap. XXXVIII. & XCVI.

MAJORES noſtri multa propter vetuſtatem oblivioni tradita & de rebus ſuis imminuta videntes, ſcripturæ teſtimonio commemoranda eſſe ſtatuerunt. Unde & nos prudentiæ eorum aſſentientes, reſtitutionem Eccleſiæ de Caſimanſi, quæ facta eſt ante tempus Richardi Archiepiſcopi, qui potentiam laicorum ab Eccleſiis privavit..... teſtamento patefieri volumus. Notum ſit igitur omnibus quòd Hunbaldus de Paciaco & Raibodus de Berra & alij qui hanc ſupradictam Eccleſiam ſibi uſurpaverant, ſicuti in diebus illis fiebat, rectum ſancti Dionyſij recognoſcentes, qui dono Regum Francorum requirebat, prætermiſſa omni calumnia reddiderunt. Quin etiam prædictus Richardus, qui penitùs Eccleſias, uti jam dictum eſt, de manu laicorum extraxit, ſciens iſtam à Regibus prænominatis ſancto Dionyſio datam prece, & imperio Alexandri Papæ, ſub quo ipſe permanſit, ex integro monachis de Capella habere permiſit. Poſtea verò, tempore Aldeberti Archiepiſcopi, Dacbertus Archipreſbyter de ſancto Deſiderato, qui eam manu laicorum habebat, videns ſe non poſſe detinere niſi gratia Prioris & aliorum monachorum, qui eccleſiaſtica

ſententia recuperaverant, & de poteſtate calumniatorum eripuerant, abſque retinaculo dimiſit. Volens autem ipſam ab illis cum amore, dum viveret, habere, impetravit à Radulfo Priore, qui tunc temporis aderat, prece ſupradicti Archiepiſcopi quatinus eam in vita ſua conſilio ſuorum illi concederet, retinens tamen partem de reditibus Eccleſiæ propter recognitionem, videlicet VII. ſolidos de feodo preſbyterali in Paſcha, & in craſtina die proceſſionem, & medietatem oblationis in feſto ſanctæ Mariæ de Auguſto, & tertiam partem in feſto omnium ſanctorum, & in craſtina die Natalis Domini ſimiliter, & totum in feſto Purificationis præter panes. Hoc autem factum eſt tali pacto ut poſt obitum Dacberti monachi Eccleſiam immunem haberent; excepto quòd ſi aliquis ſacerdos in genere ſuo ſuccederet qui idoneus ad tale officium haberetur, nutu eorundem monachorum Capellanus inde efficeretur, habens eadem quæ Capellani antecedentes habuerunt. Quo pacto idem Dacbertus quandam domum in ipſa villa Eccleſiæ neceſſariam cum appendiciis ejus monachis poſt diſceſſum ſuum contulit habendam, in qua Rotgerius Baratonus duos cenſuales nummos habebat, quos & ipſe Dacbertus in feodo tenebat. Veruntamen juſſit quòd ſi ipſi poſſent, eodem modo tenerent. Alioquin, reddendo illos, liberam domum haberent. Dedit etiam & quandam vineam in eadem villa. Quapropter Radulfus Prior calicem auri & argenti illi dedit. De hac conventione tres cartæ factæ ſunt; quarum una per cirographum diviſa, altera pars Archipreſbytero, altera Priori eſt tradita, præter quam unuſquiſque aliam integram habuit. Hoc autem eſt actum apud Capellam tempore Philippi Francorum Regis & Aldeberti Bituricenſis Archiepiſcopi.

XXI.

Paſchalis II. epiſtola ad Norigaudum Epiſcopum Auguſtodunenſem.

Ex veteri Chartulario Eccleſiæ Auguſtodunenſis.

PASCHALIS Epiſcopus ſervus ſervorum Dei dilecto fratri Norigaudo Epiſcopo ejúſque ſucceſſoribus canonicè ſubſtituendis in perpetuum. Quoniam divini diſpenſatione judicij ad hujus officij gradum, licèt indigni, promoti ſumus ut Apoſtolorum principis vices in Eccleſiæ regimine teneamus, elaborandum nobis eſt & annitendum omnino ut in conſtituendis eccleſiaſticis negotiis ejus monita & inſtitutiones devotione fideliſſima & fide devotiſſima imitemur. Cujus fides præcipua & dilectio ſpectata Deo extitit adeo ut in ejus ſingulariter fidei ſtabilitate immobili pretioſo ſanguine ſuo redemptâ ſuam Dei filius ſtatuere & confirmare voluerit Eccleſiam dicens: *Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam.* Cui etiam tantam poteſtatis prærogativam conceſſit ut ejus arbitrio in cœlo & in terra vel liganda ſolverentur vel ſolvenda ſolverentur. Quam poteſtatis ſuæ ſucceſſionem ipſe beato Clementi & per eum omnibus conceſſit qui ejus ſedi juſtè præſidere & Eccleſiam Dei canonica ſtuduerint ordinatione diſponere. Cujus nos fidei auctoritate muniti, tibi, dilecte frater Norigaude, omnibúſque tibi canonicè ſucceſſuris confirmamus omnia quæ ad Eduenſem Eccleſiam, in qua te canonicè credimus ordinatum, pertinere videntur, tam in Eccleſiis, parrochiis, cimiteriis, Preſbyteris, cunctiſque eccleſiaſticis ordinibus, quàm etiam prædiis aliiſque omnibus poſſeſſionibus mobilibus & immobilibus quæ acquiſita ſunt vel juſtè acquiri poterunt, ut hæc omnia tibi tuíſque ſucceſſoribus ita liberè poſſidere liceat ſicut anteceſſor tuus in uno die ante ſuum obitum quietè & juſtè ac poſſediſſe probantur. Illud autem apoſtoli-

ca auctoritate ſtatuimus, ut nulli Preſbytero vel viventi vel morienti ſeu ad aliam religionem vel ad quietam vitam tranſeunti liceat res quas à die ordinationis ſuæ in Eccleſia in qua eſt ordinatus conquirere poterit, auferre vel minuere; ſed intacta ea & illibata in ipſa in qua conquiſita ſunt permittat Eccleſia remanere. Illos etiam qui à vobis excommunicati, vel ab officiis divinis pro ſuis fuerint exceſſibus remoti, ne aliquis in communionem recipere, vel in officiis præſumat reſtituere, eadem auctoritate prohibemus. Statuimus quoque ut pro ſepulturæ quidem loco vel ſpatio nullum penitùs ab aliquo pretium exigatur. Pro redemptione verò peccatorum, morientes in Eccleſia in qua fidei ſacramenta acceperunt eleemoſynam dare ſecundùm apoſtolica decreta ſtatuimus omnino & confirmamus. Si quis autem ad alia vivens ſive moriens ſe conferre voluerit, de eo quod pro ſalute animæ ſuæ dare diſpoſuerit, ſecundùm apoſtolica decreta matrici Eccleſiæ partem relinquat. Si qua ſanè eccleſiaſtica ſeculariſve perſona contra hanc noſtræ conſtitutionis paginam præſumptuosè venire tentaverit, hujuſmodi, ut ſacrilegij reum, à liminibus ſanctæ Dei Eccleſiæ arcendum judicamus & confirmamus. Cunctis autem eidem Eccleſiæ juſta ſervantibus ſit pax Domini noſtri Jeſu Chriſti; quatinus & hic fructum bonæ actio. s percipiant, & apud bonorum retributorem præmia æternæ pacis inveniant. Amen. Amen. Scriptum per manum Johannis Scriniarij ſacri Lateranenſis palatij.

Ego Paſchalis Epiſcopus catholicæ Eccleſiæ ſubſcripſi.
Ego Valterius indignus Albanenſis Eccleſiæ ſubſcripſi.
Ego Albertus Cardinalis Tituli ſanctæ Savinæ ſubſcripſi.
Ego Bernardus indignus Cardinalis Tituli ſancti Griſogoni ſubſcripſi.
Ego Albericus Dei gratia humilis Preſbyter Tituli Apoſtolorum ad vincula roborando ſubſcripſi.
Ego Auguſtinus indignus Cardinalis de Titulo ſanctorum quatuor coronatorum ſubſcripſi
Datum Laterani per manum Leonis ſcriptoris XVIII. Kal. Maij, Indictione octava, anno dominicæ incar-

nationis milleſimo centeſimo, pontificatus autem Domni Paſchalis ſecundi Papæ primo.

XXII.

Concordia monachorum ſancti Bertini in Sithiu cum parrochianis de Calays.

Ex Chartulario monaſterij ſancti Bertini.

NOVERIT univerſitas veſtra quòd ita convenit inter nos & parrochianos noſtros magiſtros Eccleſiæ de Calays, quòd leproſi ejuſdem parrochiæ proprium habebunt ſacerdotem, quem de conſilio Preſbyteri parrochialis & aſſenſu burgenſium de Calays ibi inſtituemus; præſtabítque ſacramentum quòd fidelis erit Eccleſiæ ſancti Bertini & Eccleſiæ parrochiali. Quod ut meliùs facere poſſit, magiſtri eorundem leproſorum annuos redditus decem librarum ei aſſignarunt; quibus debet eſſe contentus, nec aliquid ſibi uſurpare quod pertineat ad jus parrochiale. Si quis autem iter faciens ad eandem domum cauſa audiendi Miſſam diverterit & aliquid obtulerit, hoc non Capellani ſed leproſorum eſt. Et ſi quis parrochianorum de Peterſe vel de Calays ibi ſæpe ad Miſſam venerit, ammonitus à Preſbytero ſuo ſi hoc non emendaverit, publicè excommunicabitur, & hoc quod obtulerit Capellanus leproſorum cum juramento Preſbytero parrochiali reſtituet, & eum de cetero non recipiet. A nemine quoque idem Capellanus pretium accipiet ut ei ſeptenarium vel tricenarium aut anniverſarium concedat. Et hoc corporali juramento promittet. Quòd ſi horum prævaricator vel infamis perſona inventus fuerit, eum amovebimus, & alium prædicto modo loco ejus ſubſtituemus. In cimiterio itaque leproſorum prædictorum nemo niſi leproſus, vel qui cum eis votum ſollempne faciens per aliquantum tempus habitum religionis ſanus portaverit, poterit ſepeliri. De iis quæ infra ambitum habitationis ſuæ, quæ

circiter ſex menſuras terræ continet, coluerint vel nutrierint, decimas ſolvere non tenebuntur. Actum anno Domini MCC. ſecundo.

XXIII.

Manumiſſio Nicolai de Mariſiaco.

Ex archivo regio Pariſienſi.

PHILIPPUS Dei gratia Francorum Rex. Notum facimus univerſis præſentibus & futuris quòd nos dilectum noſtrum Nicolaum filium Johannis de Mariſiaco & Mariæ de Faverolis ipſius uxoris, exhibitorem præſentium, hominem noſtrum de corpore exiſtentem, ut tonſuram clericalem obtinere valeat, tenore præſentium manumittimus intuitu pietatis. In cujus rei teſtimonium præſentibus litteris noſtrum fecimus apponi ſigillum. Actum apud Valles Comitiſſæ anno Domini milleſimo trecenteſimo duodecimo, menſe Junij.

XXIV.

Formulæ veteres abſolutionis pœnitentium.

Ex veteri codice MS. bibliotheca regia.

Abſolutio à pœna & à culpa tempore Domini Gregorij undecimi.

DOMINUS noſter Jeſus Chriſtus per ſuam miſericordiam te abſolvat. Et ego te abſolvo à vinculis excommunicationis, à participatione excommunicatorum, & ab omnibus ſententiis generalibus à jure vel ab homine ſeu etiam à canone latis, & ab

omnibus tranſgreſſionibus, & ab omnibus peccatis tuis de quibus es verè contritus & confeſſus, vel quæ tibi in memoriam non occurrunt. Diſpenſo etiam tecum ſuper irregularitate, ſi quam incurriſti immiſcendo te divinis qualicunque ſententia ligatus, auctoritate Apoſtolorum Petri & Pauli & Domini noſtri Papæ Bo. & ſanctæ matris Eccleſiæ. Et do tibi plenam indulgentiam omnium peccatorum tuorum, quantum Dominus vult & claves ſanctæ matris Eccleſiæ ſe extendunt, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Amen.

Item alia forma abſolutionis.

Præmiſſo *Confiteor & Miſereatur*, dicat abſolvens:

Et ego auctoritate omnipotentis Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus ac Domini noſtri Papæ &c. tibi præſenti in ſinceritate fidei catholicæ corde contrito & ore plenè confeſſo omnium excommunicationum, ſuſpenſionum, & interdictorum, ac irregularitatum inde contractarum, & omnium peccatorum tuorum plenam indulgentiam, quantum claves ſanctæ matris Eccleſiæ Romanæ ſe extendunt, & etiam auctoritate mihi commiſſa, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti Amen.

Item alia formà.

Auctoritate omnipotentis Dei & Domini noſtri Jeſu Chriſti & beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum ejus & Domini noſtri Papæ Bo. & etiam auctoritate qua ego fungor, ego abſolvo te à vinculo excommunicationis, ſi quam incurriſti per participationem, vel per levem manuum injectionem, & ab omnibus generalibus ſententiis, non tamen per dictum Dominum noſtrum Papam Bo. ſpecialiter reſervatis, ſed generaliter promulgatis ſive ab homine ſive à jure, & à ſententia ſuſpenſionis & interdicti. Et diſpenſo tecum in irregularitate, ſi quam inde contraxiſti, celebrando

divina, vel immiſcendo te divinis. Et reſtituo te ſacramentis Eccleſiæ & communioni fidelium cum divinis orationibus. Et eadem auctoritate ego abſolvo te ab iſtis peccatis mihi confeſſis & ab omnibus aliis de quibus non recolis, de quibus, dum recoles, confiteri proponis, & negligentiis tuis, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. Amen.

ADDENDA IN NOTIS.

CERTUM est ministrorum Episcopi vocabulo intelligi Archidiaconos & Archipresbyteros, ut diximus. Sed tamen heic lubet addere testimonium Lanfranci Archiepiscopi Cantuariensis in epistola XXVII. ad Stigandum Episcopum Cistrensem. *Clerici villarum nostrarum*, inquit, *qui in vestra diœcesi existunt, quæsti nobis sunt quòd vestri Archidiaconi repertis occasionibus pecunias ab eis exquirunt & à quibusdam jam acceperunt.* Et infrà: *Mandamus itaque ut malè accepta sine dilatione reddi jubeatis, & ministris vestris, ne ulteriùs id præsumant, servandæ caritatis studio prohibeatis.* Pag. 530.

Ex epistola XXXIII. ejusdem Lanfranci colligimus etiam illius ævo communionem corporis & sanguinis Domini tribui solitam pueris. Consultus enim super ea re à Domnaldo Hiberniæ Episcopo, ad eum ista rescripsit: *Re vera & procul pulsa omni ambiguitate scias neque transmarinas Ecclesias neque nos Anglos hanc de infantibus tenere sententiam quam putas. Credimus enim generaliter omnes omnibus ætatibus plurimùm expedire tam viventes quàm morientes dominici corporis & sanguinis perceptione sese munire.* Vide Notas clarissimi viri Lucæ Dacherij ad hunc locum.

Adnotatum est Parlamentum Parisiense decreto suo sustuliſſe consuetudinem quæ in diœcesi Ambianensi invaluerat ut illis qui noviter matrimonio juncti essent non liceret cum uxoribus suis coïre tribus prioribus noctibus post nuptias, decretum autem illud scriptum fuisse anno MDI. die XI. Martij. Puto autem heic erratum esse à typographo in editione Statutorum synodalium Stephani Poncherij Episcopi Parisiensis, & decretum illud toto seculo antiquius esse. Nam in veteri collectione Arrestorum Matthæi Chartier Advocati Parisiensis, quam habeo manu scriptam, hæc leguntur: *Le premier jour de Mars* 1401. *l'Arrest donné contre l'Eveque d'Amiens sur la taxe des Sacremens & autres choses ecclesiastiques.* Deinde in alio veteri codice MS. quem mecum olim Pag. 586.

communicavit vir clariſſimus Antonius Vion Herovallius iſta totidem verbis habentur : *L'an mil* c c c c. ix. *le* xix. *jour de Mars fut dit par Arreſt de la Cour que les deffenſes faites à la requeſte du Procureur general & les Maire & Eſchevins d'Abbeville en Ponthieu, par vertu de certaines Letres Royaux, à l'Eveſque d'Amiens & aux Curez de ladite ville, c'eſt aſſavoir audit Eveſque qu'il ne print ny exigaſt argent des nouveaux mariez pour leur donner congé de coucher avec leurs femmes la premiere, deux, & troiſiéme nuyts de leurs nopces, & autres contenues audit Arreſt, avoir eſté bonnes & valables, & l'oppoſition dudit Eveſque avoir eſté donnée ſans excepte au regard des exceptions generales, au regard deſquelles il fut dit les deffenſes avoir eſté faites ſans cauſe. Et fut dit que ung chaſcun deſdits habitans pourroit coucher* cum uxoribus ſuis *la premiere nuyt de leurs nopces ſans le congé de l'Eveſque, & que les habitans qui mourroient pourroient eſtre enterrez ſans congé de l'Eveſque & ſes officiers, s'il n'y a empeſchement canonique. Et oultre que les heritiers & executeurs du teſtament d'aucun treſpaſſé ne pourront eſtre conſtraints ne obeyr à accomplir les ordonnances faites par les Officiers dudit Eveſque ne par luy au regard des Teſtamens faits par leſdits inteſtaux; mais les pourra ledit Eveſque admoneſter charitablement qu'ils facent bien pour l'ame dudit inteſtat. Et que les heritiers ou executeurs du teſtament d'aucun treſpaſſé pourront dedans l'an du treſpaſſement ſubmettre l'execution d'iceluy à la Juſtice laye ou de l'Egliſe. Cum pluribus aliis in Arreſto contentis.* Hæc, quia exciderant, viſum eſt heic addi debere, ut cauſæ iſtius exordia & progreſſus noſcantur.

INDEX.

A

ABBATES in Episcoporum potestate consistant. *Pag.* 396 *& seq.*
Abbatia quæ per se electionem habet. 410
Abbatissa de monasterio non egrediatur nisi cum consensu Episcopi, aut regia jussione. 274
Abbatis-villæ vetus consuetudo circa matrimonia. 586. 657
Abbatum institutio & depositio in potestate Principum. 514
Aborsus procuratio damnata. 479.
procurantium pœnitentia. 511
Absens nemo judicetur. 326
Absida. 134. 570
Absolutæ ordinationes vetitæ. 176 *& seq.*
Absolutio peccatoris. 137. 148
Absolutionum olim varia genera. 571. veteres formulæ. 654
Accusare qui possint. 443
Accusatio adversùs Clericos non facilè recipienda. 482
Accusatio quo ordine facienda. 390. 392. *& seq.*
Accusatores fratrum excommunicandi. 338
Accolæ. 23
Acupictile. 171
Adalbero Episcopus Metensis. 527
Adalvvinus Iuvavensis Archiepiscopus. 416. 495
Adenarus Vicecomes Scalarum. 557. 628.
Admonitio synodalis antiqua. 531. *& seq.* 537. 602. 607. 611.
Ado Archiepiscopus Viennensis. 596.
Adramita sacramenta. 331
Adrisphach. 573. 573
Adruinus Presbyter. 198
Advenæ qui à Normannis vel à Britannis aufugerunt. 370. *& seq.*
Adulter uxorem habere non potest eam quam priùs polluit per adulterium. 300. *& seq.*
Adulteria incesta. 311
Adulteria prohibita. 468
Adulteria viduarum. 434. *& seqq.* 594.
Adulterij, incestus, & fornicationis crimina. 207. *& seq.*
Adulterium facit vidua quæ post castitatis professionem nubit. 404.
Adulterium in utroque sexu Christiana religio pari ratione condemnat. 264. 507
Adulterium qui accusare possint. 260. *& seq.*
Adulterorum pœnitentiæ. 248. *& seqq.* 506. 142.
Adulterum maritum relinquens alij nubere non potest. 508
Africani canones omnes non extant. 595
Agano Episcopus Augustodunensis. 575. 641
Agape non facienda in Ecclesia. 52.
Agape pauperum. 370
Agenda defunctorum. 29. 541
Agathosa. 48
Agri dominicati. 49
Agri ecclesiastici immunes à pensitatione tributorum. 545

Alba in uſus quotidianos. 27. 603
Alba ſemper induti olim erant Preſbyteri. 538
Albericus Cardinalis Apoſtolorum ad vincula. 632
Albertus Cardinalis ſanctæ Sabinæ. *Ibid.*
Alcedronenſis regio. 489. 465
Alcedronenſis urbs. 463
Aldebertus hæreticus. 594
Alienationes bonorum eccleſiaſticorum vetitæ. 160. *& ſeq.* 166. 432.
Altare portatile. 562
Altaria ambigua de conſecratione conſecrentur, & ſuperflua deſtruantur. 43
Altaria mundiſſimis linteis cooperiantur. 53
Altaria non ſint pervia canibus. 44
Altaris ſacramenta à jejunis celebrentur. 95
Altarium. 228
Altarium indumenta. 22
Altheus Epiſcopus Auguſtodunenſis. 622
Altfridus Epiſcopus Hildesheimenſis. 600
Amalricus Turonenſis Archiepiſcopus. 392
Ambitio vetita pro epiſcopatu acquirendo. 401. *& ſeq.*
Ambo. 181. 186. 43.
Ampullæ duæ in cœna Domini. 59.
Anathema eſt æternæ mortis damnatio. 327
Anathematis concluſio. 361
Anaſtaſius Archiepiſcopus Senonenſis. 638
Anaſtaſius Bibliothecarius. 599
Ancilla veſtiaria & genecia. 568
Ancilla per zelum occiſa. 473
Anglorum gens nuper ad fidem converſa. 395
Anniverſarius dies. 107
Anniverſarius dies defunctis. 25. 107. 653.
Annona, id eſt, frumentum. 49. Non recondatur in Eccleſia. 51
Anonymus à Cellotio editus. 460. *& ſeq.*
Anulus, id eſt, ſigillum. 196
Antiphonaria. 22. 607
Apoſtolicæ ſedis auctoritate major nulla eſt. 255
Apoſtolicorum canonum duplex olim editio. 555
Aqua benedicta. 24. 71. 106. 135. 604. 609. 612.
Aqua pura non debet offerri in euchariſtia. 55
Aqua vino miſcenda in ſacrificio. 27.
Aquæ ferventis aut frigidæ judicium. 225. 326. 593
Arbores dæmonibus conſecratæ. 342. *Vide* Vota.
Arborum vel fontium auguria. 591
Archambaldus Vicecomes Combornenſis. 561
Archidiaconi. 47
Archidiaconus, miniſter Epiſcopi. 530.
Archidiaconus parœcias viſitat cum Epiſcopo. 201
Archipreſbyter, miniſter Epiſcopi. 530. 657.
Archipreſbyteri Eccleſiarum. 135
Archipreſbyteri repræſentare Epiſcopo debent ordinandos. 199
Aredius Abbas. 539
Ardoſia. 562
Arma interdicta pœnitentibus & Clericis. 90. *& ſeq.* 158. 287.
Armiſcara. 118. 566
Arioli. 341. *& ſeq.* damnati. 513
Arnulfus Rex Germaniæ. 527
Aruſpices non conſulendi. 143
Athanaſij Epiſcopi ſermo de fide. 29. 606. 610. 614.
Atrium. 80
Atrium Eccleſiæ. 226. 228. 559. *& ſeq.* Sit ſepe munitum. 23. In eo plebs non cantet, neque choros mulierum ducat. 27
Avaritiæ malum. 618
Auctoritas, id eſt, præceptum, diploma. 181. & *ſeq.* 388.
Audientes. 223. 229
Aves non nidificent in Eccleſia. 22
Auguria vetita. 171. 514 & *ſeq.*
Auguriis & incantationibus nemo ſerviat. 541. & *ſeq.*

Auguſtidunum. 642
Auguſtinus Anglorum Epiſcopus. 288. 394. 557.
Auguſtinus Cardinalis ſanctorum quatuor coronatorum. 652
Auguſtinus contra hæreſes. 627
Aurelius Epiſcopus Carthaginenſis. 405

B

BALDUINUS Archiepiſcopus Cantuarienſis. 525
Bannire. 175. 576
Bannum Epiſcopi aut Preſbyteri. 214. 324. 368.
Bannus dominicus. 49. 118. 370. & ſeq. 546. 587.
Bannus regius. 45. 225. & ſeq. 284. 315. 317. 332. 393.
Baptiſmales Eccleſiæ. 50
Baptiſmatis traditionem fidei pietas imitatur. 421
Baptiſmus in Paſchate & Pentecoſte tantùm. 126. 128
Baptiſmus quo tempore celebrandus. 604
Baptiſmus tribuatur abſque pretio. 23. 78. 81.
Baptizandi ordo. 29. 33
Baptizandum in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti. 126
Baptizandus non eſt indifferenter. 26
Baptizandus nomen ſuum dare debet. 391
Baptizati ab hæreticis non poſſunt eſſe Epiſcopi. 401
Baptizare indifferenter. 538
Baptizare poteſt Diaconus abſente Epiſcopo & Preſbytero. 127
Barbam & capillos nutrire debent hi qui pœnitentiam gerunt. 498
Baſilicæ martyrum. 123
Baſilicæ ſint in poteſtate Epiſcoporum. 37
Baſtiniacus. 315. 588
Bathuricus Epiſcopus Ratiſbonenſis. 563
Battere linum. 171
Bedæ pœnitentiale. 30
Beliniacus. 641. 643
Bellum an eſſe poſſit abſque peccato. 232. & ſeq.
Bellum publicum. 474
Benedictio conjugum. 268. 503
Benedictio epiſcopalis. 353
Beneficium. 35. 45. 47. 221. 260. pro feudo. 49. 546. 644
Berbices. 171
Bernardus Abbas Tutelenſis. 635
Bernardus Cardinalis ſancti Chryſogoni. 652
Bernardus Comes Barcinonenſis. 564.
Bibere in honore animæ defuncti. 25. 537.
Bibere in amore ſanctorum. 108 537.
Bibere nemo cogatur. 85. 562
Biberes. 109. 965. 376
Bigami non ordinandi. 399. 401
Bona Eccleſiarum ſunt patrimonia pauperum. 318
Bonorum eccleſiaſticorum venditiones, alienationes, & commutationes vetitæ. 160. & ſeqq.
Bonvaria. 23. 536
Breviaria notari non deberent accentibus. 540
Britanni. 370
Brivenſis vicaria. 629
Bubŭlci. *Vide* Porcarij.
Bullare. 197
Burchardi hallucinationes aliquot deteguntur. 455. & ſeqq. 576. 681. & ſeq. 592.

C

CADURCENSIS comitatus. 630
Cædis mandatores puniantur ut homicidæ. 244
Cælibatus Clericorum. 64. & ſeq. 492. & ſeq.
Cain pœna. 478
Calays. 653
Calcaria vetita in celebratione Miſſæ. 608
Calix Domini omnimodis ex argento fiat. 56. & ſeq. Non tradendus laicis vel feminis. 101
Calix dominicus vino & aqua permixtus. 56

Calix & patena. 22. Non dentur in vadium. 24. 61
Calicem femina non tangat. 25
Calix olim traditus laicis in communione. 552
Calix vitreus & ligneus. 57. 550. 603. 608. 612.
Calciamentis Clerici decorem non quærant. 158
Calumnia, id eſt, lis. 645. 649
Calumniatores excommunicentur. 337. & *ſeq.*
Camerata Eccleſia. 21
Camfvvic. 584
Camiſa ad Textum & Miſſalem. 626.
Campioni victo propter perjurium dextera manus amputetur. 337
Campus. 241. 337. 584
Canones ignorare nulli ſacerdotum licet. 531
Canones orientalium patrum. 594
Canonica auctoritas cum lege Romana concordat. 245
Canonicæ literæ. 193. & *ſeq.* 196
Canonis præfatio. 28
Canonum apoſtolicorum duplex olim editio. 555
Canonum ſtatuta cuſtodienda. 30
Cantica turpia. 215
Cantus nocturnus atque diurnus. 29.
Canum diſcurſus. 83
Capellæ regiæ datæ laicis. 120
Capillos & barbam nutrire debent hi qui pœnitentiam gerunt. 498
Capitale. 565
Capitula de majoribus & minoribus vitiis. 104
Capitula ſynodalia. 542
Capitularia. 48. 410
Capitularium librorum editiones perturbatæ. 581. 583. 593.
Capitulum monachorum. 274
Capſæ reliquiarum. 22. 53
Captivorum redemptio. 378. & *ſeqq.*
Carceribus incluſi rei viſitentur à Præpoſito Eccleſiæ diebus dominicis. 590
Carmina diabolica ſuper mortuos. 27. 141. 174. 252. 272. 605. Super panem. 210
Carnem comedens non eſt condemnandus. 387
Carnis uſus interdictus pœnitentibus. 125. 187
Carnis reſurrectio. 103. 140
Caro læta nos ad culpam trahit. 381.
Caro per deneradas. 372
Carraria opera quæ fieri licet in die dominico. 170
Carta libertatis. 28. 605
Caſtitatis præmium bonum. 404
Caſtimoniæ profeſſio. 398
Caſtoreati proceres. 643
Caſuiſtarum mollis humanitas damnata. 136
Caſus reſervati Papæ. 655
Catalogus ſacerdotalis. 97
Catechumeni. 75. quomodo faciendi. 29
Catechumenorum oleum. 59
Catena ſervitutis. 180
Cathedra principalis. 542
Cathedræ honor. 35
Catus, id eſt, felis. 348
Cauſa criminalis ſi imputetur Epiſcopo, quid faciendum. 316
Cauſa ſynodalis. 205. 579
Cauſæ criminales judicari non debent à viris eccleſiaſticis. 234.
Cauſæ eccleſiaſticæ ubi finiendæ. 337.
Cauſæ minores & leviores. 204
Cauſæ non dividendæ. 327
Cauſæ quæ præoccupatæ fuerint à judice eccleſiaſtico non deducantur ad judicium ſeculare. 254. & *ſeq.*
Cauſam judicatam repetere nemo præſumat. 256
Cellam Preſbyter habeat juxta Eccleſiam. 23
Cenſura diſciplinæ temperanda. 289.
Cenſus ſynodalis. 624.
Centiſſa. 634
Cerarij. 22. 535
Cereorum moles. 535
Cervifia mellita, 217. & *ſeqq.* 223.
Cervulo aut vejula facere. 145

Choreæ mulierum. 131
Chorepiſcopi cur conſtituti. 542
Chorus Eccleſiæ. 406
Chriſti incarnatio. 103
Chriſma accipiendum ab Epiſcopo. 531. Qui petere debeant ab Epiſcopo. 61. 553. Gratis tribuendum. 59. 81
Chriſma bibere. 145
Chriſma ad judicium ſubvertendum. 59. 145
Chriſma in baptiſmate. 61
Chriſma non poteſt fundi pœnitentibus. 75
Chriſma ſemper ſub ſera fit. 58. 605. 610. 614.
Chriſmate infirmi ungi poſſunt ab Epiſcopis. 75
Chriſmate unguntur ſoli Reges & ſacerdotes. 553
Chriſti menſa. 53
Chriſtiani in Eccleſia ſua Miſſam audiant. 653
Chriſtianorum fides. 34
Chriſto populus adunatur quando in calice vino aqua miſcetur. 56
Chriſtus cùm percuteretur non repercuſſit. 91
Cibum immolatum comedere prohibitum. 514
Cilicium, Eccleſiæ veſtimentum. 570.
Circumciſio vetita civibus Romanis. 245
Claves Eccleſiæ. 490. 655
Clericalia veſtimenta. 27
Clericatus tribui non poteſt pœnitentibus. 490
Clerici ad nuptias non pergant. 26
Clerici conſpirantes contra Epiſcopos. 394
Clerici ab Ebbone ordinati. 450
Clerici Eccleſiam frequentent. 93
Clerici evitent nuptiarum convivia. 155
Clerici in mutuam cædem prorumpentes. 90
Clerici inter epulas cantantes. 87
Clerici jurantes, ſcurriles, & maledici. 87
Clerici non ſint conductores alienarum poſſeſſionum. 113
Clerici non ſint percuſſores. 91
Clerici non utantur veſtimentis laicalibus. 158
Clerici parvulorum inſectatoris pœna. 309
Clerici pauperes ordinati Eccleſiæ relinquant res quas comparaverunt. 110
Clerici poſſunt fieri monachi. 414
Clerici qua ætate profeſſionem caſtimoniæ facere debent. 298
Clerici qui non ordinandi. 399. & *ſeq.* 429. 504. 508. 539. 594. 615. 654.
Clerici qui præficiuntur prochiis. 123.
Clericis arma vetita. 90. & *ſeq.*
Clericis interdicitur aditus ad ſanctimoniales. 273. & *ſeq.*
Clerico nemo calumniam ingerat. 422.
Clericorum cœlibatus. 492. & *ſeq.*
Clericorum demigrantia. 422
Clericum alienum nemo ordinet aut ſuſcipiat. 115. 175. & *ſeq.* 178. 190. & *ſeq.* 197.
Clericum habeat unuſquiſque Preſbyter qui ad Miſſam reſpondeat. 24
Clericus de falſo teſtimonio convictus. 338
Clericus furtum faciens honore privetur. 313
Clericus injuſtè pulſatus ab Epiſcopo finitimos Epiſcopos appelleſ. 357
Clericus perjurus quomodo puniendus. 533
Clericus tonſuratus qui in Eccleſia legit, uxorem habere non poteſt. 430.
Clericus transfuga fugitivus. 190. & *ſeq.*
Cœna Domini. 95
Collecta Preſbyteri. 107
Coloni. 539
Colonum duæ partes agnationis ſequuntur. 40
Colonus aut ſervus. 372
Columbæ non nidificent in Eccleſia. 21

Comes. 42. Placitum non habeat nisi jejunus. 85
Commater non ducenda uxor. 285
Commendatitiæ literæ. 28. 191. & *seq.*
Commissum necessarium populi. 477.
Commonitionis & communionis vocabula invicem olim permutari solita. 589
Communicandi formulæ. 563
Communio non tradatur laico aut feminæ ad deferendum infirmo. 23.
Communio tribuenda absque pretio. 81
Communio uxoribus denegatur adulterinis. 507
Communio non est deneganda morienti. 234
Communicandum in Missa. 603
Communicandum saltem omnibus diebus dominicis. 98
Communicandum ter in anno. 26. 100. 605. 609. 613.
Communicare non debemus mortuis quibus viventibus non communicavimus. 74
Communio nemini tribuatur nisi symbolum & orationem dominicam memoriter sciat. 129
Communionis viaticum. 218
Communionis & commonitionis vocabula invicem olim permutari solita. 589
Commutationes bonorum ecclesiasticorum vetitæ. 160. *& seq.* 166. & *seqq.*
Compater. 130
Completorium insusurrare. 572
Computus minor. 29
Computare. 587
Computum. 606. 610. 614
Computum scire debebant olim Presbyteri. 541
Concilium pro clero. 161. 165. 573
Conditio servilis, ingenua. 28
Concubina aliud, aliud uxor. 280
Concubinam habens, si uxorem non habet, à communione non repellatur. 249.
Concubinam & uxorem habere simul non licet. 512
Concubina abjici potest ut uxor ducatur. 258
Concubinaticæ luxuriæ. 311
Concurrentes. 29
Confessio in capite quadragesimæ facienda. 26. 134. 213. 605. 609. 613.
Confessio occulta. 480. 483
Confessio peccatorum. 71. 76. 138. 140. commendatur. 570
Confessio pœnitentis. 147. 616
Confitens unde interrogandus. 30
Confessio tempore quadragesimali facienda. 119
Confessio pœnitentium quomodo excipienda. 538
Confirmatio diligenter peragenda ab Episcopis. 32
Confirmatio parvulis tradita statim post baptismum. 551. 554
Confratriæ & fraternitatum societates. 365
Confratriæ quas consortia vocant. 375.
Confugientes ad Ecclesiam trahi non oportet. 390
Conjugati permaneant in virginitate prima nocte nuptiarum. 268
Conjugati quomodo ordinandi. 400.
Conjugati ab uxoribus abstinere debent certis temporibus. 26. 605. 609. 613.
Conjugatorum separatio quomodo facienda. 429
Conjugia legitima tria. 251
Conjugia gentilium vetita Christianis. 511
Conjugia pristina reddantur quibusdam pœnitentibus. 499
Conjugia quomodo solvenda. 298. & *seq.* 429.
Conjugium carnale & spirituale. 493.
Conjugium quota generatione licitum. 288. & *seqq.* 394.
Conjurationis crimen. 373. & *seq.*
Conjuratores duodecim. 582
Conlaboratio, conlaboratus. 47. & *seq.*
Connubiorum caritas. 493

Consecratio

Conſecratio Eccleſiæ. 40
Conſpirationis crimen. 373. & *ſeq.*
Conſtantiæ manumiſſio. 628
Conſtantinus Aug accuſationes contra Epiſcopos ſuſcipere noluit. 427. ſepultus in veſtibulo Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ. 560.
Conſuetudines, id eſt, tributa. 641. & *ſeqq.*
Conſuetudo eccleſiaſtica pro lege tenenda eſt. 421
Contentioſi quomodo puniendi. 88.
Continentia requiritur in ſacerdotibus. 64. & *ſeqq.* Acquiri poteſt temporis maturitate. 499
Continentiæ lex. 493
Converſio vera mente potiùs æſtimanda eſt quàm tempore. 497
Convivia confratriarum qualia eſſe debeant. 376
Convivia in Eccleſia prohibita. 51
Convivia nuptiarum evitent Clerici. 155
Convivia Preſbyterorum qualia eſſe debeant. 108. & *ſeq.*
Cor. *Ex corde*, id eſt, ex animi motu. 538. vel memoriter. 26. 29. 540.
Cornu altaris. 187. & *ſeq.* 198
Corporale. 128. ſit ex mundiſſimo linteo. 22. 57. ubi lavandum. 62.
Corpus Chriſti quod in euchariſtia ſumitur an ſit idem quod natum eſt de Maria. 517
Corpus Domini adhibitum pro purgatione. 315. & *ſeq.* 588
Corpus Domini an mittatur in receſſum. 99. 460
Corpus Domini conſecratur in Eccleſia. 53
Corpus Domini qui indignè accipit. 437
Correctores Romani notantur. 459
Cotta ſine cappa. 158. 572
Cotiones. 242. 584.
Craſtino proficiſcendum non eſt. 347.
Criminales cauſæ. 477. Non debent judicari à viris eccleſiaſticis. 234
Criminati coguntur redire ad Epiſcopum à quo aufugiſſe noſcuntur. 195
Criminoſi ad clerum non admittantur. 187
Cruces coopertæ. 22
Crucis judicium. 303. 587
Crux conſecrata, & non conſecrata. 50. 336. In cruce dabatur ſtare olim pro ſatisfactione. 149

D

DADO Epiſcopus Vvirdunenſis. 197
Dæmoniaci ſacra myſteria non tractent. 187
Dæmonibus immolantium pœnitentia. 543
Dæmoniis immolare. 514
Dæmonum larvæ. 118
Dæmonum nocturna ſacrificia. 342
Daniel Carmelita Epiſcopus Motenſis. 615
Debitales porci. 635
Decani. 353. id eſt, Archipreſbyteri Eccleſiarum. 135
Decani per villas conſtituti. 213
Decanus Preſbyterorum. 108
Decaniæ. 565
Decantare *pro* recitare. 192
Decima de fœno & vino. 48. de nutrimine. 548
Decimæ dominicæ. 120
Decimæ in poteſtate Epiſcopi ſunt. 47.
Decimæ parœcianæ. 120
Decimæ & oblationes ſunt ſtipendia pauperum. 159
Decimæ non abſtrahantur de Eccleſiis. 49
Decimæ novarum Eccleſiarum. 41
Decimæ in quatuor portiones dividantur. 27
Decimam ad alterum pertinentem nemo recipiat. 26
Decimas qui dare neglexerint, excommunicentur. 48
Decretum electionis omnium manibus roboratum. 391
Defenſores Eccleſiæ. 161

Delatura injuſta. *faux rapport.* 144.
Deneradæ. 372
Dep confiteri. 616
Deſperandum non eſt de Dei pietate. 496
Detractio per odium. 426
Detractio ſacerdotum ad Chriſtum pertinet. 393
Diabolica carmina. 174. 212. ſuper mortuos. 605, 609. 613. ſuper panem. 210
Diabolus inſtigat nos ut peccemus. 570.
Diaconi qua ætate ordinandi. 188. 398. & *ſeq.*
Diaconus, miniſter altaris. 102
Diaconus poteſt baptizare abſente Epiſcopo & Preſbytero. 127
Diaconus ſuſcipere aliquando poteſt pœnitentem ad communionem. 138
Diaconus ſi fornicatus fuerit. 64
Diana paganorum Dea. 345
Digami non ordinandi. 399. 401
Digitum qui ſibi abſcidit volens, ad clerum non admittatur. 187
Diſciplina canonica. 90
Diſciplinæ cenſura temperanda. 287.
Diſciplinæ eccleſiaſticæ neceſſitas. 533. ſeveritas. 400. rigor. 490.
Diſciplinæ uſus quando introductus. 562
Diſcordantes reconciliandi ante oblationem. 54, 350. 550
Diſſipare, id eſt, diſpenſare. 47
Diſpenſatione uſus ſanctus Gregorius. 394. 396
Diſſidentium fratrum oblationes non recipiendæ. 550
Divinationes expetentium pœnitentia. 340
Divini, quos ariolos appellant. 342. Eos nemo in domum ſuam introducat. 340
Documenta Eccleſiæ ne quis ſuperimat. 164
Dominica die abſtinendum ab omni opere. 146
Dominica die conſecrandus Epiſcopus. 402
Dominica die non jejunandum. 387.
Dominica dies lætitiam oſtendit. 389.
Dominica oratio inſinuanda fidelibus. 129
Dominicæ diei reverentia. 538
Dominicis diebus opera ſervilia non agantur 170. & *ſeq.* Neque placitum teneatur, nec ſacramentum jurerur. 333
Dominicus dies quomodo colendus. 27
Donatianus Taleptenſis Epiſcopus. 405.
Dormitorium. 274
Dos Eccleſiæ. 543
Dos Eccleſiæ requirenda ante conſecrationem. 623
Dotes Eccleſiarum in poteſtate Epiſcopi. 40. 43.
Duo ſolidi Epiſcopo ſolvendi in viſitatione ab unaquaque Eccleſia. 35

E

EBALUS Comes Pictavenſis. 631. 633.
Ebbo Archiepiſcopus Remenſis. 391. 451. 518. 539. 597. & *ſeqq.*
Ebrietas damnatur. 213. Separat hominem à regno Dei. 84. Excitat ad vomitum. 144
Ebrioſorum pœnæ. 84. & *ſeqq.*
Ecbertus Anglorum Epiſcopus. 500
Eccleſia, Chriſti ſponſa & uxor. 119. 631. mater eſt noſtra. 318. uxor Epiſcopi. 122. unum corpus eſt, cujus caput Chriſtus. 359. In ſacerdotibus conſtat. 393.
Eccleſiæ poteſtas data eſt in perſona Petri. 486
Eccleſia pro parœcia. 41
Eccleſia matrix. 161
Eccleſia movet à laicis. 640.
Eccleſia quælibet ſuum Preſbyterum habeat. 123. Una dividi non poteſt inter plures Preſbyteros. 567. 604. 634.
Eccleſia non debet eſſe venalis. 79
Eccleſia viſitanda ab Epiſcopo. 21

Ecclesiæ atrium sit sepe munitum. 23. In eo plebs non cantet, neque choros mulierum ducat. 27
Ecclesiæ ambigue de consecratione consecrentur. 43
Ecclesiæ antiquæ non prevenitur decimis nec ulla possessione. 41. & seq. 47.
Ecclesiæ documenta ne quis supprimat. 464
Ecclesiæ baptismales. 50. 125. 549
Ecclesiæ consecratio. 40
Ecclesiæ in beneficium datæ. 35. 45. 47.
Ecclesiæ destructæ restaurentur. 46. Vnde reparandæ. 34. 44. & seq. 50. 160. 546.
Ecclesiæ inter coheredes divisæ. 118.
Ecclesiæ non sint pervia canibus. 44.
Ecclesiæ novæ. 41
Ecclesiæ traditi pueri à parentibus. 398.
Ecclesiæ & Presbyteri permaneant in dispositione Episcoporum. 37
Ecclesiæ non obtineantur prece vel pretio. 25. 378
Ecclesias plures unus Presbyter non teneat. 25
Ecclesiastica controversia quomodo judicanda. 429
Ecclesiastici thesauri. 166
Ecclesiasticorum reditum quatuor fiant portiones. 43
Ecclesiasticum patrocinium. 165
Ecclesiasticum servitium. 41
Edictum regium pro precibus extraordinariis. 133
Eigil Abbas Frumiensis. 451. 517. 597. & Archiepiscopus Senonensis. 462
Elaboratus. 48
Electio & ordinatio Episcopi quomodo facienda. 402
Electionis decretum omnium manibus roboratum. 391
Eleemosyna defunctorum. 29. & seq.
Eleemosyna redimere pœnitentiam. 378. & seqq.
Eleemosynis dreimenda peccata. 71. 137. 149.
Eliberitano Concilio perperam tributi plures canones. 572
Energumenis manus quotidie imponatur. 388
Epactæ. 29
Episcopi vice duodecim Apostolorum funguntur. 602. 607. 611
Episcoporum electio & ordinatio quomodo facienda. 200. 402. Qua urnate ordinandi. 599. & seqq.
Episcopi qui fieri non possunt. 401. 410.
Episcopi res quas comparaverunt Ecclesiis suis relinquant. 110
Episcopi vocantur dij. 427. & seq.
Episcopi ne jurare compellantur. 428.
Episcopi ne relinquant principalem cathedram. 542
Episcopi injuriosi monachis. 397
Episcopi injuriosi pœna. 84
Episcopi circumeant suas parœcias. 33. 35
Episcopi Christi vice legatione funguntur in Ecclesia. 393
Episcopi communibus Ecclesiæ & totius regni negotiis occupati. 38
Episcopi ne deserant civitates suas propter suam quietem. 33
Episcopi non sint graves Ecclesiis in visitatione sua. 34. 36
Episcopi pabulum verbi divini populis administrent. 32
Episcopi propitiatores & reconciliatores populi. 323
Episcopi protegere debent populum. 324
Episcopi voluptatibus suis non indulgeant. 32
Episcopis auctoritas collata in persona Petri. 592
Episcoporum dedecorosa vita notatur. 36. 563
Episcoporum de prædia certamina. 177
Episcoporum, morientium bona quomodo conservanda. 438
Episcoporum sententia est irrevocabilis. 257
Episcopos Constantinus noluit jus

dicare. 427
Episcopos dissidentes synodus reconciliet. 351
Episcopus ab una Ecclesia non migret ad aliam. 121
Episcopus depositus non attrectet ministerium episcopale. 357
Episcopus proprius. 203. 321
Episcopus monachorum vitam diligenter discutiat. 273
Episcopus nihil agat in aliena diœcesi. 125
Episcopus non longè ab Ecclesia hospitiolum habeat. 63
Episcopus non dehonorandus. 393
Episcopus solus honorem dare potest, solus auferre non potest. 396
Episcopus successorem sibi eligere non potest. 402
Episcopus super sacramenta non juret 331
Epistola de cœlo lapsa. 386. 594
Eptaticus. 627
Equitare vetitum quibusdam pœnitentibus. 216. 229
Ergastula monachorum & monacharum. 272
Evangelicus textus. 540. 626. & *seq.*
Evangeliorum liber. 549
Eucharistia an in fecessum eat. 460. 516. In ea offerendum vinum cum aqua mixtum. 56
Eucharistia data parvulis. 57. 551. & *seq.*
Eucharistia de tertio in tertium diem mutetur. 58
Eucharistia intincta. 58. 512
Eucharistia ne deferatur ad infirmos per laicos neque per feminas. 23. 77. 603. 608. 612
Eucharistia quotidie sumenda. 562
Eucharistiæ perceptione magis gravatur quàm purificatur cujus mens est in affectu peccandi. 98
Eucharistiæ tradendæ modus. 563
Eucharistiæ viaticum. 74
Eucharistiam evomere. 86. per ebrietatem. 212
Eucharistiam qui indignè accipit. 437
Eulogiæ. 553. 572. id est, panis benedictus. 157. 376. 605
Eulogiæ populo tribuendæ. 26
Eulogiæ voluntariæ. 59
Evectionum numerus. 34
Eutychiani Papæ decreta. 579
Examen ordinandorum. 199
Excepto. 591
Excommunicari nemo potest nisi per scripturam. 391
Excommunicati quomodo reconciliandi. 365
Excommunicatio ab Episcopo non suo lata nullius est momenti. 122
Excommunicatio non leviter ferenda. 327. & *seq.*
Excommunicatio Ragenardi Comitis Senonensis. 634. Rainonis. 625.
Excommunicationè quidam contemnunt. 324
Excommunicationis veteres formulæ. 358. & *seq.*
Excommunicato non communicandum. 212. 354. & *seqq.* 362
Excommunicatus ante audientiam non communicet. 356. 605. 609. 613, 652.
Excommunicatus mortuus ante reconciliationem. 378
Excubiæ funeris. 174
Exorcistæ energumenis quotidie manus imponant. 388
Exedra. 80. 558. 560
Exemplis malis utendum non est. 600.
Exequiæ defunctorum. 29. 606. 610. 614.
Exorcismi ad catechumenum faciendum. 29. 34. 606. 610
Expositi infantes. 239
Extrema unctio data ante viaticum. 77
Exuperius Episcopus Tolosanus. 551.

E

FABRICA Ecclesiæ relevanda ex quarta parte reditum ecclesiasticorum. 57. 160
Faida. 205. 296. 580. 588.
Faidæ coërcendæ. 243
Faiditus. 580

Familia Ecclesiæ. 181
Familia per tormenta interrogari potest de adulterio uxoris. 266
Famulus, id est, servus. 181
Farabertus Abbas Prumiensis. 523
Felix Episcopus Messanensis. 395
Femina cujus filius per negligentiam non baptizatus obierit. 81 337.
Femina fidelis quæ adulterum maritum relinquit. 249
Femina paupercula quæ fœtum suum occiderit pro difficultate nutriendi. 238
Feminæ ad altare non accedant. 25. 70. 77. 101. 556. 603. 607
Feminæ eucharistia non tradatur ad deferendum infirmo. 23. 77. 539.
Feminæ non habitent cum Presbyteris. 23
Feminæ quæ inter se fornicantur. 511.
Feminæ sacris altaribus non ministrent. 101
Feminæ senatoriam sibi usurpant auctoritatem. 277
Feminarum maleficia. 210
Femineus sexus instabilis. 404
Ferri igniti judicium. 230. 329. 591.
Festi dies absque opere servili celebrentur. 213. 354
Festis diebus quando laborare permissum. 575
Festis diebus stantes orare oportet. 422.
Festivitates anni. 172
Feudum presbyterale. 545. 600
Fideles Regis. 45
Fidelitas per sacramentum nulli promittatur nisi Regi & unicuique proprio seniori. 330
Fides Christianorum. 34
Filiastram suam qui cognoverit carnaliter, nec eam nec filiam ipsius habere potest uxorem. 194
Filiastra cognita carnaliter à marito matris. 257. *& seq.*
Filij non negligendi à parentibus. 387.
Filiolam suam spiritualem nemo in conjugium assumat. 285. *& seq.* 504. *& seq.*
Filioli, id est, pueri quos aliqui susceperunt in baptismo. 130. 214
Filius omnis non est heres patris. 280.
Fiscalinus homo. 225
Fiscus dominicus. 59
Fiscus presbyteralis. 545. 646. *& seq.*
Fœnum decimandum. 48
Fœnum in Ecclesia non mittatur. 22. 51.
Fœnus, quid. 133
Fœnus non exerceant Presbyteri. 111. *& seq.*
Fontes consecrandi. 29
Fontes lapidei ad baptizandum. 26. 62. 128. 604. 609. 613.
Fontiniacensis pugna. 448. 597
Fontiniacum. 105
Formata. 193. *& seqq.*
Fornaci imponere pueros pro aliqua sanitate. 145. 344
Fornicantes irrationabiliter. 515. *& seq.*
Fornicaria causa. 238
Fornicatio facta cum duabus sororibus. 293. 297. *& seq.*
Fornicatio cum filiastra. 297. *& seq.* cum matre & filia. 295 cum pecudibus. 308. *& seq.*
Fornicationis causa licet dimittere uxorem. 251 261. 409
Fornicationis discrimen non facit nobilitas aut pulchritudo. 313
Fornicatorum variæ pœnitentiæ. 303. *& seqq*
Francia orientalis & occidentalis. 523.
Franconofurth. 410. 595.
Fratiganus Cordubensis Ecclesiæ Presbyter. 396
Fratricidarum pœnitentia. 506
Freda regalia. 635
Fredum. 226, 337
Frigiditas virorum. 513
Frigiditatis accusatio quomodo probanda. 303
Frotmundus Comes Senonensis. 638.
Fugitivus Clericus. 425

Fur aut latro captus in præda. 593
Fur neceſſitate factus. 378
Fures & latrones ſi in furando & prædando occidantur. 246
Furioſi aut furioſæ matrimonium an ſeparandum. 261. 585
Furti definitio. 313. & *ſeq.*
Furum pœnitentia. 142. 144. 312

G

Gardingi. 441
Gauſbertus Cadurcorũ Epiſcopus. 543
Gauſla uxor Ademari Vicecomitis Scalarum. 630. & *ſeq.*
Geneciæ. 568
Geneciariæ. 209
Geniculum. 587
Genitiariæ. 120. 277. 567. 586
Gentilium conjugia vetita Chriſtianis. 511
Genu. 587
Genu non flectendum in die dominico. 173
Genuum flexiones pro pœnitentia. 149
Geſta pontificalia. 599
Giſlemarus Preſbyter. 196
Giſlemarus Preſbyter indoctus notatus. 540
Gradualia. 607
Gravida baptizanda quando voluerit. 117
Grana comburere ubi mortuus eſt homo. 344
Gratiæ Deo referendæ poſt cibum. 95.
Gratiani emendandi rationes indicantur. 457
Gregorij IV. epiſtola de reſtitutione Ebbonis arguitur falſitatis. 599.
Gregorij homiliæ. 10
Gregorius VII. ſe purgat ab objectis cum corpore Domini. 588
Gunebodigni. 590

H

Habitus religionis. 434.
ſecularis. 153. 494
Halitgarius Epiſcopus Cameracenſis. 442
Harmiſcara. 118. 370. 566
Hemiolia, id eſt, ſeſcupla. 111
Heres patris non eſt omnis filius. 280.
Heribaldus Epiſcopus Autiſſiodorenſis. 450. 461. 465
Hibernicum Concilium. 572
Hildebrandus Epiſcopus Sagienſis. 546. 625.
Hiltineshaim in Saxonia. 518. 600
Hincmarus Archiepiſcopus Remenſis. 451. 518. 598
Homicida quandoque puniendus, quandoque abſolvendus. 244
Homicidæ qui ſeipſos peremerunt non ſepeliantur cum canticis. 246
Homicidarum diverſa genera. 231
Homicidarum pœnitentia. 141. 256. & *ſeq.* 472. Sit ubique eadem. 215. 472
Homicidia in bello publico perpetrata. 474
Homicidia non ſponte commiſſa. 473.
Homicidia prohibita. 468
Homicidij clauſula in canonibus apoſtolicis. 555
Homicidiorum diverſa genera. 205. & *ſeqq.*
Homicidis non communicandum. 240.
Hominum vita ſemper querula eſt. 643.
Homo eccleſiaſticus. 169
Homo non occidatur niſi lege jubente. 240
Honor cathedræ. 35
Horæ canonicæ. 274
Hoſpitalitas commendatur. 105. 569. 604. 609. 612.
Hoſtis, id eſt, exercitus. 85. 217. 562.
Hugo Dux Burgundionum. 642
Hugo Lotharij Regis filius. 527
Hunbaldus Vriacenſis dominus. 646. & *ſeqq.*
Hymni matutini. 94

I

Idiota interrogare poteſt de ſecretioribus arcanis divinæ

providentiæ. 461
Iejunandum non eſt dominico die. 387
Iejunandum ſabbato. 389
Iejuni ſint Comites cùm placitum habent. 85
Iejuni ſint qui in ſanctis debent jurare. 330
Iejunia legitima non ſunt ſolvenda. 389
Iejunia extraordinaria quomodo indicta olim. 389
Iejunium indictum ſervandum. 132. 144. 231.
Iejunium quatuor temporum. 26. 604. 609. 615.
Iejunium vigiliarum. 132
Ignis pœnitudinis. 272
Illicita qui commiſit, à licitis etiam abſtineat. 155. 381
Illicitorum veniam poſtulans à multis licitis abſtinere debet. 498.
Illiterati non ordinentur. 187. Non poſſunt eſſe Epiſcopi. 402
Imagines non ponantur ſuper altari in quo corpus dominicum conſecratur. 549
Immolatum cibum comedere prohibitum. 514
Impotentia coëundi cum uxoribus. 302. & *ſeq.* 513
Impunitas, peccandi illecebra. 325. 589.
Incantatores. 351
Incendiariorum pœnitentia. 143. 378.
Incenſum offerendum in altari. 55.
Inceſta adulteria. 311
Inceſta conjugia. 502. & *ſeq.*
Inceſta ſpiritualia. 504
Inceſtæ nuptiæ. 189
Inceſti varia genera. 285. & *ſeqq.* 311. & pœnitentia. 287. & *ſeqq.* 296. & *ſeqq.* 305. 469. 601
Inceſtuoſi peccatum non reticendum. 25
Inceſtuoſorum peccata Epiſcopis revelanda à Preſbyteris. 107
Inceſtuoſorum juramentum. 298
Inceſtuoſos ſuſcipientiũ pœna. 587
Incorporamur cum Chriſto dum chriſmate ungimur. 58
Indiculus. 331. 598
Indifferenter baptizandum non eſt. 26. 588
Indumenta altarium. 22
Infans à ſanguine nutritus. 239
Infans mortuus ſine baptiſmo per negligentiam Preſbyteri, aut matris, aut parentum. 25. 81. & *ſeq.* 145.
Infantes incautè oppreſſi. 206. 235
Infantes confirmandi & communicandi ſtatim poſt baptiſmum. 551. 554.
Infantes de quorum baptiſmo dubitatur baptizandi ſunt. 127
Infirmi quomodo admonendi. 71
Infirmi ungendi oleo. 25. 29. 59. 75. & *ſeq.* 603. 608. 612.
Infirmum Preſbyter per ſeipſum communicet. 77
Ingenua conditio. 28
Ingenua ſervo ſe miſcens capitaliter puniatur. 266
Ingenuitatis carta, titulus, pagina. 182. & *ſeq.* 599
Ingenuus, id eſt, liber. 182. & *ſeq.* 539.
Ingenuus, ſi ancillam uxorem accepit, putans eam ingenuam. 257.
Injuriæ non referendæ. 617
Injuriarum ſuarum ultores non ordinandi. 91
Innocentes cuſtodiendi adversùs perniciem accuſantium. 442
Inquiſitio in viſitatione diœceſeos. 530 & *ſeqq.*
Inſaniens ſi quis hominem occiderit. 247
Inſtrumenta Eccleſiæ. 164
Internuptarum mariti non ordinandi. 399
Intincta oblatio. 58
Invadiare. 537
Invidia quantum malum. 617
Invidiæ pœnitentia. 146
Ioannes Abbas Tutelenſis & Aureliacenſis. 635
Ioannes XII. accuſatus quòd non communicaſſet in Miſſa. 538

Ioca & ſaltationes. 174
Ioca turpia. 25. 108. 537
Iocare vetitum cum parvulis. 310
Iohannes ſcriptor vitæ ſancti Gregorij. 396
Ionas Epiſcopus Auguſtodunenſis. 544. 622.
Irrationabiliter fornicantes. 515. & *ſeq.*
Iſidori etymologiæ. 288
Iſidorus Hiſpalenſis. 487
Judææ ne Chriſtianus commiſceatur. 511. & *ſeq.*
Iudæi ne ſervos alienæ nationis circumcidant. 245
Iudæo non licet habere mancipium Chriſtianum. 340. 512
Iudæos inter & Chriſtianos vetita matrimonia. 265
Iudicia agitanda non ſunt in die feſto. 575
Iudicia non ſunt dividenda. 327
Iudicis alterius ſententia niſi ſui nullus teneatur. 326
Iudicium Dei. 351
Iudicium eccleſiaſticum. 301. 498
Iudicium epiſcopale. 332
Iudicium ſanguinis agitare non debent qui ſacra tractant. 234
Iudicium ſynodale. 396
Iudicum electorum ſententia non eſt obnoxia appellationi. 254. & *ſeq.*
Iudicum auctoritas à Deo. 476
Iudith filia Karoli Calvi nupta Balduino. 282
Ivonis Carnotenſis hallucinationes aliquot deteguntur. 413 & *ſeqq.*
Iuramenta in altari ſeu ſanctorum reliquiis. 330
Iuramenta ſuper evangelium & reliquias. 500
Iuramentum exigi non debet niſi pro fide recta. 419
Iuramentum incautum mutandum. 334.
Iuramentum de parentela. 298
Iurare Epiſcopi non compellantur. 428.
Iuraturi ſint jejuni. 310
Iuvavum. 596

KALENDÆ Ianuariæ. 564
Kalendis Ianuariis novus eſt annus. 347
Kalendis Preſbyteri conveniant. 109.
Karolus Calvus in ſynodo Sueſſionenſi. 392

L

LAC non debet offerri ſuper altare. 55
Laici communicent ter in anno. 100. 214. 352.
Laici non excommunicentur niſi tertiò vocati atque commoniti. 317. 359.
Laici Preſbyterorum morientium bona diripiunt. 430
Laici Preſbyteros neque in Eccleſia mittant neque ejiciant niſi per conſenſum Epiſcopi. 118
Laici offerunt Epiſcopis conſecrandos Clericos. 179
Laicalibus veſtimentis Clerici non utantur. 158
Laici ne communicent infirmos. 23.
Laicis & Clericis interdicitur acceſſus *ad* ſanctimoniales. 273. & *ſeq.*
Laico euchariſtia non tradatur ad deferendum infirmo. 536
Laicorum vitam examinat Epiſcopus. 533
Laicus ne dimittat uxorem ut aliam ducat. 586
Lambertus Epiſcopus Cenomanenſis. 546. 525
Lanam carpere. 171
Lapides quos vulgus colit. 343. *Vide* Vota.
Larvæ dæmonum. 564
Lapſi ſacerdotes quomodo corrigendi. 426
Laſcivus in lingua. 89
Latrones ſi in prædando occidantur. 246
Lavandarius 57
Laudus Epiſcopus Conſtantienſis. 633.

Lausiacum in pago Andegavensi. 325.
Lectionaria. 607
Lectionarium. 22
Leges olim diversæ inter Francos. 545.
Leges sine die & Consule non valent. 184
Lemoviconsis comitatus. 630
Lenocinij reus est maritus qui uxorem in adulterio inventam non statim dimiserit. 267
Lenocinium vetitum. 265
Leoniana constitutio. 166
Leonis IV. homilia. 531. 534
Leothericus Archiepiscopus Senonensis. 639
Letania major. 26. 130. 211
Lex humana. 209
Lex mundana. 184. 283. 254. 301.
Lex mundana & ecclesiastica. 579
Lex Romana concordat cum auctoritate canonica. 245
Lex Romana & Gothorum. 627
Lex, id est, mulcta. 49. 283. 375. 545.
Litium, quid. 562
Libellus reclamationis aut postulationis. 391
Libertatis charta, testamentum. 28. 181. 186. 431.
Librorum scribendorum magna olim cura. 535
Librorum miniandorum artificium. 528.
Libros habeat unaquæque Ecclesia. 22.
Ligaturæ. 377
Limina sancti Nazarij. 642
Linteamina ad altaria feminæ præparent. 54. 386
Linum battere. 171
Liquor in quo mus vel mustela mortua fuerit ne bibatur. 144. 211. 348. Aspergatur aqua benedicta & sumatur. 277
Literæ pacificæ, commendatitiæ, canonicæ. 28. 191. & *seqq.*
Literæ talamascæ. 564
Literis carens sacris aptus esse non potest officiis. 187
Loci jamdudum sacri & spurcitiis fœdati. 46
Lotharij Præceptum de restitutione Ebbonis. 600
Lotharij & Theutbirgæ divortium. 241. 253. 255. & *seq.*
Lucernæ ardentes pedibus conculcandæ in conclusione anathematis. 361. 365
Lucrum turpe. 133
Ludere vetitum cum parvulis. 310
Luminaria Ecclesiæ. 21. 47. 120
Lupi infestant Galliam. 130
Lupus Abbas Ferrariensis. 589
Lusa diabolica. 537
Luxuria multorum vitiorum mater. 619
Luxuriæ concubinaticæ. 318

M

MAGI & aruspices non consulendi. 143
Magica ars damnata. 513
Magistratuum potestas à Deo. 476
Maledici quomodo puniendi. 88
Maleficia feminarum. 210. 245
Mallum publicum. 85. 256. 331. 333. 337.
Mallum tenere. 185
Mancipia ecclesiastica. 42
Mancipia manumittere præceptum pœnitentibus. 387
Mancipia monachis data non licet manumitti. 164
Mancipiorum commutationes barbaræ. 575
Mancipium Christianum Iudæo habere non liceat. 340. 512
Mancipium juris Ecclesiæ. 165. non commutetur. 169. & *seq.*
Mancipium rusticum. 166. ecclesiasticum. 169
Mandatores cædis ut homicidæ puniantur. 244
Mangones & cotiones. 242
Manfi ingenuiles & serviles. 23
Mansio, id est, domus. 106. 175. 369. 543.
Mansionaticus. 543
Mansiones pro visitatione. 36
Mansus Ecclesiæ. 431

Manſus habens bunvaria duodecim. 536. 545
Manſus unus integer attribuatur unicuique Eccleſiæ. 23. 41. & *ſeq.* 47.
Mantellum. 158. 572
Manum redimere. 331. 373. 593
Manuum injectio inter Clericos & monachos vetita. 90
Manumiſſio Nicolai de Mariſiaco. 654. Conſtantiæ. 628
Manumiſſionis formulæ. 187. & *ſeqq.* In Eccleſia faciendæ. 184
Mariti internuptarum non ordinandi. 399
Maritorum impotentia. 513
Maritus aliam uxorem accipiat, ſi uxor conſenſu ejus velum ſuſcepit. 252
Maritus cujus vitæ uxor inſidiata fuerit illam repudiare poteſt, & aliam accipere. 257. 266
Maritus eſt dominus & ſenior uxoris. 244
Maritus leno uxoris excommunicandus. 264
Maritus habere debet conjugem in dilectione & debita diſciplina. 300.
Maritus non poteſt fieri monachus abſque conſenſu uxoris. 409
Maritus qui captivus fuit, uxorem ſuam recipiat redux. 280
Maritus quo caſu aliam uxorem ducere poſſit. 259. & *ſeq.*
Maritus ſi uxorem interfecerit. 240 & *ſeq.*
Maritus ſororem uxoris, uxorem eſſe putans, vitiavit. 292
Maritus viduæ ſi cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit 285. 297
Martini Bracarenſis collectio. 594
Martini Epiſcopi canones. 504
Martyrologium. 29. 606
Martyrum natalitia non celebranda in quadrageſima. 387
Maſque, id eſt, larva. 564.
Maſcarades, ſpectacula ultimorum temporum. 571
Matrimonia legitima tria. 251
Matrimonia vetita inter Judæos & Chriſtianos. 265
Matrimonium non diſſolvitur repudio. 249
Matrimonium quomodo diſſolvi poſſit. 253
Matrimonium diſſolvi ſtatim non debet propter affinitatem. 289
Matrimonium furioſi. 585
Matrimonium quota generatione licitum. 288. & *ſeq.* 394
Matrimonium ſeparandum ſi quis filiaſtram ſuam ante Epiſcopum ad confirmationem tenuerit. 295
Matrix Eccleſia. 161
Matutinale officium. 105
Matutini hymni. 94
Medicus malè curans. 426
Medo. 217. & *ſeq.* 223
Mel non debet offerri ſuper altare. 55.
Mendici qui per patrias diſcurrunt. 368.
Menſa Chriſti. 53
Menſtruorum tempore abſtinendum à mulieribus. 145. 306
Menſtruum ſanguinem cibo vel potui miſcere. 344. 513
Menſuræ juſtæ ſint. 372. & *ſeq.*
Mercatus non fiat in die dominico. 170. & *ſeq.*
Merſio trina in baptiſmate. 126. 551.
Metropolitanus in civitate metropoli conſecrandus. 402. Nihil præſumat niſi quod ad ſuam pertinet parœciam propriam. 123
Migrandum non eſt ab una Eccleſia ad aliam. 25
Miniandorum librorum artificiū. 528.
Miniſteria Eccleſiæ. 160. 315. id eſt, bona. 573
Miniſterium preſbyterale. 635
Miniſtrare Chriſto, quid. 411
Miniſtri Epiſcoporum. 107. 214. 311. 344. 370. 530.
Miniſtri reipublicæ. 333. 370. & *ſeq.*
Minucius Felix emendatur. 590
Miſericordiæ Dei nimis confidendum non eſt. 467
Miſſa à jejunis celebretur. 95. Et cantetur. 603. 607. 611. Ad

Miſſam reſpondeat Clericus. 24
Miſſa audienda à Chriſtianis in propria Eccleſia. 550. 653. Audienda integra. 97. 99. & *ſeq.* 215.
Miſſa cantanda hoſpitibus & peregrinis. 24
Miſſa catechumenorum. 502
Miſſa cum peculiari alba celebranda. 27. cum quibus veſtimentis celebranda. 62
Miſſa de purgatione criminis. 315. & *ſeq.*
Miſſa non ante horam tertiam celebretur, & à jejunis. 24. Ante Miſſam licentia ſit arandi &c. 173.
Miſſa non cantanda extra Eccleſiam. 23
Miſſa qua hora celebranda. 94
Miſſa ſancti Ioannis. 218. 306
Miſſæ cantatio data pro redemptione pœnitentiæ. 287
Miſſæ ſoliſtariæ veritæ. 96. 159. 562
Miſſalia. 22. 607
Miſſam cantans communicet. 538
Miſſas laici celebrare faciunt in ſuis domibus. 83
Miſſi dominici. 37. 42. 45. 48. & *ſeqq.* 370.
Miſſus Epiſcopi. 205. 299. & *ſeq.*
Modius juſtus. 372
Mœchia omnis interdicitur. 290
Monachi Abbatibus ſubjaceant. 397.
Monachi conſpirantes contra paſtorem ſuum. 374
Monachi literarum oſores. 525
Monachi quotidianum rurale opus faciunt. 164
Monachi ſervili operi mancipati. 397.
Monachi vagi. 397
Monachis veſtem exuere non licet cùm eunt cubitum. 572
Monachorum vita ſæpe & diligenter diſcutienda ab Epiſcopo. 273
Monachus deſerens diſciplinam. 190.
Monachus ebrioſus quomodo pœniteat. 84
Monachus furtum faciens honore privetur. 313
Monetæ adulterator libertatem amittit. 588
Monomachia cum ſcutis & fuſtibus. 337
Monomachia non aſſumitur in lege. 241
Mons Buzninus. 544. 622
Morbi multi cogunt invenire multas medicinas. 491
Morchidum. 287. 586
Morth. 580
Morticina manducari prohibita. 144. 348. 377.
Mortui non ſepeliantur in Eccleſia. 79. & *ſeq.* 557. & *ſeqq.*
Mortuorum corpora ad Eccleſiam perferenda. 580
Movere, id eſt, pendere more feudorum. 640
Muliebria viri ne patiantur. 310
Mulier duobus fratribus ne nubat. 284. & *ſeq.* 297.
Mulier in ſe ipſa coitum habens. 511. aut cum altera fornicans. 307. 344.
Mulier ne ſumat amictum virilem. 386.
Mulier viros neque docere neque baptizare præſumat. 390
Mulier virum ſuum relinquere non poteſt. 386
Mulier ſi cum patre & filio fornicata fuerit. 286. 293
Mulier velari canonicè non poteſt abſque conſenſu mariti. 260
Mulieres dæmonum phantaſmatibus ſeductæ. 345
Mulieres non habitent cum Preſbyteris. 63. & *ſeq.*
Mulieres placita & publicos conventus non adeant. 277
Mulieres quæ partus ſuos necant. 257. 479.
Mulieres quas & quomodo alere debeant Preſbyteri. 555
Mulierum conſortia vitent Preſbyteri. 111
Mulierum maleficia. 243
Mundana lex. 184
Mundeburdum regium. 411. 632.

Mundeburdum. 624
Mundeburdi. 586
Mundeburdis. 282
Mundualdus. 586
Munus ab obſequio, à manu, à lingua. 116
Murmurantium pœna. 89

N

NAREs ſibi invicem præcidant conſpiratores. 324
Natura vitiorum imitatrix. 406
Nazarij martyris limina. 643
Negotiatio interdicta pœnitentibus. 152. 498
Negotiatio quando permiſſa viris eccleſiaſticis. 113. & ſeq.
Nicænam ſynodum cæteræ ſequuntur. 483
Nicolai Papæ epiſtola ad Karolum Archiepiſcopum Moguntinum. 595.
Nicolaus Papa electus fuit judex à partibus in cauſa Lotharij & Thetbirgæ. 215. 584
Nocte prima nuptiarum conjugati permaneant in virginitate. 268. 585. 657.
Nomina recitanda in ſacrificio. 388.
Nonæ & decimæ. 45. 47. 49. & ſeq. 625. 646.
Norigaudus Epiſcopus Auguſtodunenſis. 556. 651
Novalia rura. 47. 147
Novercam ducere uxorem privignus non poteſt. 294
Normanni. 370. Galliam & Germaniam vaſtant. 523
Nubere duobus fratribus nulla mulier debet. 284. & ſeqq. 297
Nubere in terga. 306
Nubere *pro* coïre. 142. & ſeq. 156.
Nubere retro cum uxore. 306
Nuptiæ inceſtæ. 189
Nuptiarum convivia evitent Clerici. 155
Nuptiarum operatio. 493
Nuptiis non interſint Clerici. 26
Nutrimen animalium. 548
Nutriminis decima. 48

O

OBLATIO, id eſt, panis & vinum. 215
Oblationes. 26. Quando faciendæ. 27.
Oblationes de ſabbato in ſabbatum innoventur. 58
Oblationes defunctorum. 351. & ſeq.
Oblationes diſſidentium fratrum non recipiendæ. 350
Oblationes & decimæ ſunt ſtipendia pauperum. 159. 318
Oblationes extra Eccleſiam ne accipiantur. 394
Oblationes non celebrandæ in domibus. 81
Oblationes ponendæ poſt altare. 54.
Oblationum tertia pars pro luminaribus & reparationibus Eccleſiæ. 35
Occaſio, id eſt, prætextus. 656
Odolricus Vicecomes de ſancto Cirico. 633
Offerre nulli debent niſi Epiſcopi & Preſbyteri. 138
Officium divinum quomodo recitent quidam Epiſcopi. 563
Oleum catechumenorum. 59
Orare ſtantes oportet diebus feſtis. 422.
Orarium ſemper geſtare debent Preſbyteri. 27. 557. 605
Oratio dominica Chriſtianis inſinuanda. 26. 28.
Orationes pro diverſis neceſſitatibus. 95. 104.
Oratorium hoc ſit quod dicitur. 51
Ordiendis telis. 580
Ordinandorum examen. 199
Ordinari qui non poſſunt. 177. 187. & ſeq. 429. 491. 615. 654
Ordinati literas accipiant ab ordinatoribus ſuis. 177. 391
Ordinari qui capitalia crimina commiſerunt. 480. & ſeqq.
Ordinationes abſolutæ vetitæ. 176. & ſeq.

Ordinationes Presbyterorum & Diaconorum quibus temporibus faciendæ. 198
Ordinatus per pecunias abjiciatur. 114. & *seqq.* 158.
Osculum pacis. 217
Osius Episcopus Cordubensis. 185. 192.
Ostiola suspicioſa in domo Presbyteri. 23
Otgarius Archiepiscopus Moguntinus. 448
Otto Rex. 410

P

PACIFICÆ literæ. 191. & *seq.*
Pacis osculum. 217
Pacificare faidam. 243.
Pactum Francorum. 185. 577
Palatinorum prærogativa. 440
Pallei corporales. 626
Panes civiles. 166
Paradisus, id est, atrium Ecclesiæ. 559.
Parentela quomodo inquirenda. 298.
Parentum pœnitentia qui partus suos occiderint. 570
Paranymphi. 267
Parœciales Ecclesiæ frequentandæ. 93
Parœcianus alienus non admittendus ad mysteria. 54
Parricidarum pœnitentia. 223. & *seq.* 287. 478. 506. Eorum pœna vetus. 235. 296
Parricidium crimen detestabile. 478.
Parrochialis Presbyter. 653
Parrochianum alterius nemo ad Missam recipiat. 124. 604
Parœcia *pro* diœcesis. 38
Parrochiæ rusticæ. 37
Parœciales Ecclesiæ non negligendæ. 550
Parvisius. 559
Parvuli confirmandi & communicandi. 57. infirmi communicandi. 57
Parvuli non cogantur jurare. 310
Pascha in civitate celebrandum. 353
Paschales termini. 29
Pasti & comessationes. 375
Pater noster datus loco pœnitentiæ. 581
Patibulis suspensorum cadavera ad Ecclesiam deferenda. 246
Patrini. 130. 214. fabulos suos erudiant. 605. 610. 613
Patrocinium ecclesiasticum. 165
Patroni Ecclesiarum. 566. Vnde dicti. 544
Patroni Ecclesias dare non possunt absque consensu Episcopi. 501
Patroni qui domini antè fuerunt. 179.
Pauperem de familia sua unusquisque pascat. 367
Pauperum nutritio data loco pœnitentiæ. 379. & *seq.*
Peccantem nullum reversum despicit Christus. 485
Peccantes publicè deferendi apud Episcopum. 107
Peccare in Deum, & peccare in homines. 329
Peccata eleemosynis redimenda. 71. 137.
Peccata latentia non habent vindictam. 264. 507
Peccata octo principalia. 146
Peccator contumax excommunicandus. 317
Peccatorum confessio. 71. Redemptio. 556
Peccatum omne cavendum. 228. 430.
Peculiare sacerdotum. 228. 430. servorum. 165. 180. 182. & *seq.* Monachis habere vetitum. 197
Peculium servorum. 165
Pecunia ecclesiastica furata reddatur quadruplum. 512
Pecunia eroganda pro redemptione pœnitentiæ. 278. & *seqq.*
Percussiones, id est, flagella pro pœnitentia. 380
Perjuri à dæmonio vexantur. 332
Perjuria cavenda. 330. & *seqq.* prohibita. 500
Perjuri pœna. 330
Perjurij pœnitentia. 141
Petro specialiter ovile dominicum,

commiſſum eſt. 197. Auctoritatem accepit á Chriſto. 592
Pignora ſanctorum. 204
Pittacium. 465. 596. 601
Placitum. 48. Comes non habeat niſi jejunus. 85
Placitum non fiat in die dominico. 170. & *ſeqq* 333
Plebs adeſſe debet in Eccleſia cùm Epiſcopus eam viſitat. 533
Poculum Preſbyteri non contingant ultra tertiam vicem. 109
Pœnitentem minùs dignè nemo ad reconciliationem adducat. 25. 107.
Pœnitens non manducet carnem, nec vinum bibat. 26. 125. 604.
Pœnitentes ad clericatum non admittendi. 490. Non ordinandi. 399. 401. Olim à communione remoti. 570. Quomodo reconciliandi. 604. 609. 613. Non revertantur ad clericalem habitum. 417
Pœnitentes non occidendi. 225. 284.
Pœnitentia certa quæ. 154. unde injungenda peccatoribus, 538. quomodo injungenda. 605. & *ſeq*. 699. 613. quomodo agenda. 483. Ejus accipiendæ ſolemnia. 135. & *ſeqq*. Omni tempore acceptabilis. 485. & *ſeq*. Vltima nulli nunquam deneganda. 73. 496. & *ſeq* In neceſſitate & periculo. 72. Ejus redemptio. 217. 378. 381
Pœnitentiæ fictæ. 491
Pœnitentiam augere vel minuere poſſunt ſacerdotes. 223. Ejus violatores quomodo puniendi. 494.
Pœnitentiam ſuperbè agere. 490
Pœnitentiale, 26. Romanũ, Theodori, & Bedæ. 30
Pœnitentiale ſuum bene ſciant Preſbyteri. 538
Pœnitentis publicum & vulgarum crimen. 134
Pœnitentis & inceſtuoſi peccatum non reticendum. 25
Pœnitentium confeſſio, 616.
Pœnitentium reconciliatio quando facienda. 150. 496
Popularia pecunia. 312
Populus Chriſto adunatus quando in calice vinum aquæ miſceatur. 56.
Porcarij diebus dominicis & feſtivis ad Miſſam veniant. 203. 367. 605. 609. 613.
Porta Eccleſiæ conſecrata ſanctorum reliquiis. 229
Porticus. 80. 555. 561
Poſſeſſiones. 37
Præcepta regalia. 168
Prædia Eccleſiæ ne vendantur aut dentur. 43
Prædicare debent Preſbyteri. 604. 608. 612.
Prædicationis ſonitus neceſſarius Epiſcopo. 32
Prædicatorum diligentia qualis eſſe debeat in prædicando. 102
Præfatio canonis. 28
Præſtare, *preſtor*. 569
Præſtariæ. 574
Prætitulatus. 28
Prebariæ. 574. quomodo fiendæ. 166. & *ſeqq*.
Preſbyter gradum acquirens per pretium. 501
Preſbyter ab officio Miſſæ non removeatur abſque competenti judicio. 357
Preſbyter aut Diaconus non dejiciendus abſque Concilij examine. 399
Preſbyter cellam habeat juxta Eccleſiam. 25
Preſbyter conductor ſui ſenioris non exiſtat. 125
Preſbyter depoſitus nihil de miniſterio ſibi inter dicto agere præſumat. 357. 569
Preſbyter Eccleſiæ ſuæ relinquat quæ acquiſita ab eo ſunt. 652
Preſbyter in Eccleſia vulneratus aut occiſus. 226. 229. & *ſeq*.
Preſbyter ne Miſſam cantet extra Eccleſiam. 83. Solus Miſſam non cantet. 83. 96. Toties communicet quoties Miſſam cantat. 25. 100. & *ſeq*.

Preſbyter nihil patrimonij habens quando proveƈtus eſt. 25. 432. 537.
Preſbyter ne ſit ebrioſus, nec litigioſus. 23. Varia de converſatione Preſbyterorum. 24. & *ſeqq.*
Preſbyter parem ſuum ad pugnam vel ad cædem non provocet. 108
Preſbyter parrochialis. 653
Preſbyter per cujus negligentiam infans non baptizatus obierit. 81
Preſbyter præoccuparus corporali peccato. 481
Preſbyter, proprius. 47. 134. 213. & *ſeq.* 369. 54.
Preſbyter qua ætate ordinandus. 186. 399. & *ſeq.* Non ordinetur priùs quàm examinetur. 177
Preſbyter ſi uxorem acceperit, aut fornicatus fuerit. 64
Preſbyter quilibet una Eccleſia ſit contentus. 119. 121. 124
Preſbyterale miniſterium. 545. 573
Preſbyteralis fiſcus. 646. & *ſeqq.*
Preſbyteri aſſiduè apud ſuas Eccleſias eſſe ſtudeant. 63
Ppeſbyteri chriſma petant ab Epiſcopis. 60
Preſbyteri conveniant per Kalendas. 109
Preſbyteri criminoſi. 455
Preſbyteri fœnus non exerceant. 111. Hoſpitales ſint, 105
Preſbyteri ab officio altaris ſummoventur unde laici excommunicantur. 358
Preſbyteri inſtituti ad formam ſeptuaginta diſcipulorum. 30. 31. 602. 607. 611.
Preſbyteri lapſi. 483. 487. Quomodo corrigendi. 426
Preſbyteri poſſunt augere vel minuere pœnitentiam. 223
Preſbyteri quidam olim legere neſciebant. 54
Preſbyteri reddere rationem Epiſcopo debent ſui miniſterij. 531
Preſbyteri res quas comparaverunt Eccleſiis ſuis relinquant. 110. 565.
Preſbyterorum morientium bona laici diripiunt. 228. 430
Preſbyteri ſubjecti ſint Epiſcopis. 37.
Preſbyterorum convivia qualia eſſe debeant. 108. & *ſeq.*
Preſbyterorum familiaritas cum mulieribus. 555. Qualis eorum converſatio eſſe debeat. 603. & *ſeqq.* 611. & *ſeqq.*
Principem inter & Tyrannum diſcrimen. 476
Privignus novercam uxorem ducere non poteſt. 294
Profeſſio caſtimoniæ. 398
Proëdria affectata ab Epiſcopis. 177.
Profugi qui paganorum manus vix evaſerunt. 371
Proprius Preſbyter. 47. Sacerdos. 653.
Proſtratio data pro pœnitentia 387.
Provocare non licet à judicibus electis. 254. & *ſeq.*
Prumienſe monaſterium. 523
Pſalmi injuncti pœnitentibus. 379. & *ſeqq.*
Pſalterium diſcendum à pueris. 104.
Pſeudographæ narrationes. 385
Publicum & vulgatum crimen pœnitentis. 134
Puellæ qua ætate velandæ. 430
Puellarum monaſterium. 406
Puer per negligentiam aut Preſbyteri aut matris aut parentum mortuus ante baptiſmum. 81. & *ſeq.* 147. 237.
Pueri à parentibus Eccleſiæ oblati. 418. Facti monachi. 397
Pueri incautè oppreſſi. 235. & *ſeq.*
Pueri quorum matres agnoſci nolunt projiciantur ante januas Eccleſiæ. 236. 583
Pueri ſe manibus invicem coinquinantes. 306
Pyxidem habeat quilibet Preſbyter ubi corpus dominicum reconditur. 58
Pyxis ſemper ſit ſuper altare. 22

Q

QVATUOR tempora anni. 26.

Quatuor temporum jejunium. 26

R

RAGENARDUS Comes Senonenſis. 636. 638
Raginardus frater Aganonis Epiſcopi Auguſtodunenſis. 641
Raino. 625
Rapina prohibita. 314. 316. & ſeqq.
Raptores virginum vel viduarum. 188. Publica pœnitentia multentur. 268. & ſeqq. Anathematizati. 279. Quomodo puniendi. 410.
Ratherius Epiſcopus Veronenſis. 534. 541.
Rathbodus Treverenſis Archiepiſcopus. 21. 96. & ſeq. 529.
Raubare. 555
Raymundus Epiſcopus Helenenſis. 553.
Raymundus Abbas Aureliacenſis. 635.
Raymundus Comes Pictavenſis. 629.
Rebaptizati ad clerum non admittendi. 491. Non poſſunt eſſe Epiſcopi. 401
Rebaptizatorum voluntariorum pœna. 128
Recaredus Rex. 405
Reclamationis libellus. 391
Reconciliandi ordo. 29
Reconciliatio pœnitentium. 150. & ſeqq.
Redemptio peccatorum. 556. 652. Pœnitentiæ. 217
Redhibitio. 42
Regalis poteſtas coërceat quos ſacerdotalis admonitio coërcere non poteſt. 324
Reges unguntur chriſmate. 58
Regiæ dignitatis proditor aut rebellis anathematizandus. 325
Reginbaldus Chorepiſcopus. 582
Reginonis vita. 523
Regulam ſeveriorem ſibi Epiſcopi imponunt. 399
Reliquiæ ſanctorum. 204. In altari reconditæ. 22. 53
Reliquiis conſecrata porta Eccleſiæ. 226
Reparationes Eccleſiarum. 160. 546.
Repudium non diſſolvit matrimonium. 249. & ſeqq.
Reſidua corporis Domini. 99
Reſurrectio carnis. 103. 140
Retiati libri. 22. 535
Reus nemo fiat niſi inſcriptione celebrata. 390
Revvadiare bannum. 128. 565
Rhabani dialogus de computo. 541. Liber. 627. Alius liber de Chorepiſcopis. 583
Rhabani opera olim magni æſtimata. 447
Rhabanus Abbas Fuldenſis, quando factus Archiepiſcopus Moguntinus. 450. Nunquam utitur pſeudepigraphis epiſtolis Pontificum Romanorum. 459. & ſeq.
Ribuarii. 185
Richardus Archiepiſcopus Bituricenſis. 578. 640. 646. 649
Richarius Abbas Prumienſis. 526
Riculfus Epiſcopus Helenenſis. 447. 626.
Robator, id eſt, raptor. 405. 595
Roclenus Epiſcopus Cabillonenſis. 642.
Rodhmundus Epiſcopus Auguſtodunenſis. 567. 633
Rodmundus Comes Senonenſis. 637. & ſeq.
Rodulfus Rex. 631
Rogationes. 26
Rogationum jejunium. 130. 211
Romana lege, id eſt, Codice Theodoſiano vivunt Eccleſiæ. 185
Romana lex concordat cum auctoritate canonica. 145
Romanus Pontifex, Vicarius beati Petri. 651
Rotbertus Epiſcopus Metenſis. 196
Rotomagenſe Concilium. 577

S

SABBATO jejunandum. 389
Sacerdos proprius 134. 663
Sacerdotalia veſtimenta 22

Sacerdotes lapſi. 483. Quomodo corrigendi. 426
Sacerdotes prædicare ſtudeant. 104
Sacerdotalis catalogus. 27. 562
Sacerdotibus nullus dominus violentiam inferat. 427
Sacerdotium per ambitum appetere. 401
Sacerdotum detractio ad Chriſtum pertinet. 393
Sacramenta adramita. 331
Sacramenta altaris à jejunis celebrentur. 95
Sacramenta exigi non debent niſi pro fide recta. 429
Sacramenta non jurentur in die dominico. 171. Vbi juranda. 331. & ſeq.
Sacramentales homines. 331. 582
Sacramentorum liber. 53. 57. 549
Sacramentum ne ad pacem quis redeat. 333
Sacrarum rerum ablatio ſacrilegium eſt. 315
Sacrificia ſanctificata. 44
Sacrilegium committit qui rem Eccleſiæ vendit. 160. Qui res Eccleſiæ aufert. 318
Sacriſtiæ. 607
Salis & aquæ benedictiones. 29
Saltationes in excubiis funeris. 174
Salvator, id eſt, Advocatus. 644
Sanctimoniales quamvis raptæ non nubant. 271. & ſeq. 275
Sanctimonialis cum alia ſanctimoniali fornicans. 307
Sanctimonialis habitus. 494
Sanctimonialis quando mutare monaſterium ſinatur. 229
Sanctimonialium pudicitiam Epiſcopus ſubtiliter inveſtiget. 273
Sanctorum in honore bibendum non eſt. 25
Sanctorum pignora. 204
Sanguinis effuſio in Eccleſia. 226
Sanguis animalium non manducandus. 349
Sapio, id eſt, ſcio. 29. 541
Sarta tecta. 50. 120. 549
Scabini. 256
Scalas caſtrum. 629
Scandalum vitandum. 471
Schola Eccleſiæ. 104
Scortorum greges. 83
Scriptura ſemper requiritur in cauſis geſtorum. 391
Scripturæ divinæ quomodo explicandæ. 30
Scuta & fuſtes in certamine ſingulari. 337
Secretarium. 22. 405
Seculares. *Vide* Laici.
Secularis habitus. 494
Sedere in Eccleſia olim non licebat laicis ac feminis. 560
Seditionarij non ordinandi. 90
Seguinus Archiepiſcopus Senonenſis. 630
Semen viri in cibo miſcere, 511. id uxor in potu bibens. 344. 513. aut guſtans mulier ut vir in amorem ejus exardeſcat. 145
Seminis effuſio in Eccleſia. 308
Senior *pro* dominus. 41. 43. 631. 644.
Sennenſis Eccleſia. 637
Sententiæ nomen habere non meretur quæ ſine ſcriptura profertur. 391
Sepelire in Eccleſia mortuos non licet. 79. & ſeqq.
Septenarium. 653
Sepulchrorum effractores & violatores 173. 312. & ſeq. 377. Quomodo puniendi. 79
Sepulturæ non vendantur. 23. 78. & ſeqq 652.
Sepulturæ locus honorificentior in atrio. 560
Servi Eccleſiarum. 46. 180
Servi fiſcales. 387
Servi fugitivi diſtrahendi. 163. 170
Servi ordinati non poſſunt niſi libertatem conſecuti fuerint. 177. & ſeqq. 186. 654.
Servi quomodo poſſint fieri Clerici. 539
Servilis conditio. 28. 605
Servilis vilitas ad honorem eccleſiaſticum non admittitur. 41
Servitutis catena. 180. vinculum. 182.
Servorum nomine qui intelligantur. 539

Servorum peculium. 165
Servum proprium occidere non licet extra conſcientiam judicis. 222. 473.
Servus ad Eccleſiam confugiens. 338.
Servus & ancilla conjugati utrum ſeparari poſſint per venditionem. 258.
Servus de adulterio dominæ convictus ignibus exuratur. 268
Servus eccleſiaſticus, fiſcalis, proprius. 259
Seſcupla. 111. & *ſeq*
Severitas diſciplinæ eccleſiaſticæ. 400.
Sextarius æquus. 372. & *ſeq*.
Sicera non debet offerri ſuper altare. 55
Sigillum. 331
Signa Eccleſiæ. 22. 24
Simoniacè ordinatus dejiciatur. 114. & *ſeq*. 158.
Smaragdus. 627
Sonitus prædicationis neceſſarius Epiſcopo. 32
Sodomitarum pœnitentia. 142. & *ſeq*.
Sodomitici criminis pœnitentia. 306.
Solidi duo pro jure viſitationis. 543
Somniis diabolus deludit mentes hominum. 345
Sorcotium. 572
Sororem uxoris nemo ſibi audeat ſociare. 284. & *ſeq*.
Sororem uxoris marius, uxorem eſſe putans, vitiavit. 292
Sorores dictæ virgines quæ cum Clericis habitabant. 510
Sortes ſanctorum. 342. 515
Sortilega ars à diabolo inventa. 345.
Sortilegos nemo in domum ſuam introducat. 340
Spectacula non ſunt ſpectanda à Clericis. 155
Spectacula ultimorum temporum. 571.
Sponſæ ſoror violata, laqueo ſe peremit. 284
Sponſaliorum fides frangi non debet. 267
Sponſam alterius nemo ducat uxorem. 268. 503
Sponſus & ſponſa à paranymphis offerantur ſacerdoti. 267
Sponſam filij ſi pater oppreſſerit. 295.
Spurij ad clerum non admittantur. 189.
Stanneum calicem pauperibus Preſbyteris habere permiſſum. 57
Statuta Eccleſiæ antiqua. 577
Stola. 27
Stolam ſemper geſtare debent Preſbyteri. 157
Structuræ, id eſt, ædes. 111. 431
Strumenta. 592. Confici non debent ſeptima luna. 347
Stupratam à fratre poſtea frater habere non poteſt uxorem. 291. 293. & *ſeq*.
Subdiaconi ab uxoribus abſtineant. 493.
Subdiaconi eant ad Epiſcopum pro chriſmate accipiendo. 61
Subdiaconi qua ætate ordinandi. 398. Qui ordinari non poſſint. 508.
Subdiaconorum dignitas. 553
Subdiaconus, miniſter altaris. 101
Subintroducta mulier. 23. 64. & *ſeqq*.
Succeſſio in beneficiis eccleſiaſticis. 630.
Suffocatum & ſanguis æquiparantur idololatriæ & fornicationi. 350.
Suffraganei Archiepiſcoporum. 181
Summa caſuum conſcientiæ. 563
Superbia, radix omnium malorum. 616.
Superſtitio temporum obſervandorum. 347
Suſcipere infantem in baptiſmo. 129.
Suſpenſorum corpora ad Eccleſiam deferri debent. 246
Symbolum Chriſtianis fidelibus inſinuandum. 26. 28. 129
Synodale judicium. 396
Synodalia debita. 614
Synodalis cauſa. 205. 579. Ceo-

ſus. 624. Conventus. 390
Synodus civitatenſis & parœcialis. 532. & *ſeq.*
Synodus Epiſcopi. 227. 301. 324.
Pro viſitatione parœciæ. 203. & *ſeq.* 572.

T

TABERNÆ non ſunt conſtituendæ in Eccleſia. 52
Tabernas Clerici non ingrediantur. 52. 63. 92
Tabernarius. 24. 604. 609. 613
Tabula conſecrata. 83. 561
Talamaſcæ. 564
Talionis pœna. 391. & *ſeq.*
Tecto imponere pueros pro aliqua ſanitate. 145. 344
Tempeſtatum immiſſores. 341
Tempora quatuor anni. 131
Temporum obſervatio vetita. 347
Terrulæ vendi poſſunt ab Epiſcopo. 163
Tertia pars oblationum pro luminaribus & reparationibus Eccleſiæ. 35. 44
Teſta hominis combuſta. 344. 513
Teſtamentum, id eſt, inſtrumentum, charta. 181
Teſtes falſi à communione ſubmovendi. 219. 473. Aliis teſtibus revincendi. 336
Teſtes qui eſſe non poſſint. 482
Teſtes ſingulariter inquirantur. 331. 337.
Teſtimoniare. *Ibid.*
Teſtimonium dicendum à jejunis. *Ibid.*
Teſtis falſus quandiu abſtinendus. 338.
Teſtis ſit optimus quiſque in pago. 337.
Texendi ſapientia. 348
Textus evangelicus. 540. 626. & *ſeq.*
Theodori pœnitentiale. 30
Theodorus Archiepiſcopus gentis Anglorum. 288
Theodorus Epiſcopus Ticinenſis. 601.
Theſauri eccleſiaſtici. 166
Theſſalonicenſis Epiſcopi auctoritas. 190
Thetbirgæ & Lotharij divortium. 241. 253. 255.
Thiotmarus Chorepiſcopus. 583
Thronus Epiſcopi in Eccleſia. 570
Tituli baptiſmales. 549
Titulus preſbyteralis. 160. 376. & *ſeq.*
Toloſanorum Comitum ſepulcra. 561.
Tornatricibus facere. 108
Tranſlationes vetitæ. 125. Clericorum. 422
Tranſlationes Epiſcoporum qua auctoritate fieri debeant. 584
Trabale judicium. 440
Traditio apoſtolica. 421
Tribulationis Miſſa. 621
Tribulationum expiationes. 569
Triennarium. 653
Tricennalis poſſeſſio. 27. & *ſeqq.*
Triceſimus dies defuncti. 25
Trina merſio in baptiſmate. 126
Trinitas quomodo credenda. 103
Trithemius notatur. 600
Tullianus, magiſter militum. 418. 420.
Turennenſium Vicecomitum ſepulcra. 561
Turpe lucrum. 133
Tutelenſe caſtrum. 635
Tutelenſe monaſterium nihil Regi debebat præter ſolas orationes. 632.
Tutelenſis Eccleſia. 558
Tyrannus differt à legitimo Principe. 233. 476

V

VADIUM 62. 604.
Vadimonium. 63. 337. 554.
Valles Comitiſſæ. 654
Vas ubi ſacerdos manus lavet poſt ſacrificium. 22
Vaſa ſacrata Deo in magna veneratione habentur. 44
Vaſſallus. 260
Vaſſi dominici. 45
Vegula facere. 145. 571
Velamen ſacrum. 510

Velatæ Deo conſecratæ non nubant. 407. & ſeq.
Venatio interdicta Clericis. 92
Vexationes non exercentur diebus dominicis. 170
Venditiones bonorum eccleſiaſticorum vetitæ. 161. & ſeqq.
Ventris ingluvies. 518
Vernum pro vere. 380
Verveces tonderé. 171
Veſtimenta clericalia. 27. Sacerdotalia. 22
Viaticum communionis. 218. 552. Poſt extremam unctionem. 77. 557. In morte. 72. 74. 285. Morientibus non denegandum. 495.
Vicarij de Borma. 631
Vicarius Epiſcopi qualis eſſe debet. 31. 32. 35. 38.
Vidua non poteſt dimittere velum ſanctum. 437. Quo ſuſcepto, nubere non poteſt. 279. Si velata ad nuptias tranſierit. 494. & ſeq.
Vidua quadragenaria ſi non nubit intra quinquennium, nubere ultrà non poteſt. 277
Viduæ à propoſito diſcedentes. 414. 416. 418. Ne ſe indiſcretè velent. 283. Quæ caſtitatem profeſſæ fuerint, nubere prohibentur. 403. & ſeq. 421. Quæ veſtem mutaverint, nubere non poſſunt. 432. & ſeqq. Velum ab altari ſumant. 586
Viduæ maritus ſi cum filiaſtra ſua fornicatus fuerit. 285. 297
Viduarum adulteria. 434. & ſeqq. 594. Matrimonia. 586
Viduarum duo genera. 418
Viduarum raptores. 188
Viduas velare Pontificum nullus attentet. 278. 403. 407
Vienna, urbs Galliarum. 131
Vigiliæ. 93. 643. Nocturnæ. 355. pro mortuis. 212. 580
Vigiliarum jejunium. 132
Vindicari non poteſt in omnes propter multitudinem. 477
Vindictæ ratio conquieſcit probatione ceſſante. 264. 507
Vinea Chriſti, id eſt, Eccleſia. 358.
Vineæ exiguæ. 163
Vini uſus vetitus pœnitentibus. 125
Vino aqua miſcenda in ſacrificio. 27.
Vinum decimandum. 48
Vinum fugiendum velut venenum. 84.
Vinum in redemptionis noſtræ myſterio fuit. 56
Vinum non recondatur in Eccleſia. 57. Neque illic vendatur. 52
Vipplenſis Eccleſia. 640
Vir ſi fornicatus fuerit cum duabus ſororibus. 293. 295. & ſeq.
Virga paſtoralis, id eſt, ſententia excommunicationis. 321
Virgines non cogendæ ad nuptias. 405. Qua ætate velandæ, & quo tempore. 278. 430. 436
Virgines ſacræ non nubant. 278. Sacratæ vel ſeculares ſi pactum perdiderint virginitatis. 414. 418. 509. & ſeq.
Virgines quæ veſtem mutaverunt, nubere non poſſunt. 432
Virgo conſecrata ſi ad nuptias tranſierit. 494
Viri ne patiantur muliebria. 310
Viro credendum potiùs quàm uxori quæ virum frigiditatis accuſat. 303.
Virorum frigiditas. 513
Viſirandi diœceſim neceſſitas incumbit Epiſcopo. 532
Vita hominum ſemper querula eſt. 643.
Vitiorum imitatrix natura. 406
Vitreus calix. 551
Unctio extrema data ante viaticum. 77
Vomentium per ebrietatem pœnitentia. 144
Vomeres duodecim ferventes. 230
Vota ad arbores & ad fontes. 143. 210. 591. vel ad lapidem. 342
Urbicus Abbas. 409
Urſo vel tornatricibus facere. 108
Uſufructuario poſſidere. 574
Uſura quid. 133. Vetita. 377. 565.
Uſurarij non ordinandi. 91

Vſuras non exerceant Clerici. 111. & ſeq. Neque Preſbyteri. 604. 609. 613.
Vxor aliud, aliud concubina. 280
Vxor capto marito nupta alij, ad priorem reducem redire cogatur. 280.
Vxor cujus maritus factus eſt monachus non poteſt alteri nubere eo vivente. 253
Vxor debet ſubjecta eſſe marito. 302.
Vxor nòn eſt omnis mulier juncta viro. 279
Vxor ſi maritum interfecerit, aut interfici fecerit. 240. 244. 257
Vxorem aliam accipere poteſt maritus, ſi uxor conſenſu ejus velum ſuſcepit. 252. Si inſidiata fuerit vitæ ejus. 257. 266
Vxorem contaminatam ſi quis reperiat in initio conjugij. 260
Vxorem fratris ſui qui adulteravit, quomodo pœniteat. 295
Vxorem in adulterio inventam quomodo maritus poſſit occidere. 266
Vxores non facilè viros accuſant de adulterio. 264. 507
Vxoris ſororem nemo ſibi audeat ſociare. 284. & ſeqq.
Vxoris ſororem maritus, uxorem putans eſſe, vitiavit. 292.
Vxorius uſus certo tempore interdictus. 143. 145. & ſeq. 155. & ſeq.
Vvadij accepti ab inceſtuoſis. 311
Vvadium. 566
Vvalterius Epiſcopus Albanenſis. 652.
Vvenilo Sennenſis Archiepiſcopus. 392.
Vveregildus. 225. 229. 284. 393

X

Xenia ad introitum Eccleſiæ. 508
Xenium. 25

Z

Zacharie epiſtola ad Theoderū Ticinenſem. 601

ERRATA.

Pag. 41. *lin.* 2. *leg.* 45.
Pag. 46. *in margine*, *lin.* 7. *leg.* 47.
Pag. 53. *in marg. lin.* 2. *leg* 85.
Pag. 225. *in margine*, *lin* 10. *leg.* c. 29.
Pag. 226. lin. 11. leg. *continet priores quinque libros Capitular.*
Pag. 250. lin. 13. leg. *Otgarium*, *in vetuſtiſſ.*
Pag. 325. *in marg. lin.* 3. *leg.* 10. 3.
Pag. 507. *lin.* 6. *leg.* deſideratum
Pag. 573. *lin* 18. *leg.* 378. *Et infrà:* 380. & 382.
Pag. 636. *tit.* 15. *lin.* 16. *leg.* Dei debet